

The Project Gutenberg eBook of Pompeijin viimeiset päivät

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pompeijin viimeiset päivät

Author: Baron Edward Bulwer Lytton Lytton

Translator: Urho Kivimäki

Release date: October 6, 2008 [eBook #26786]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK POMPEIJIN VIIMEISET PÄIVÄT ***

Produced by Tapio Riikonen

POMPEIJIN VIIMEISET PÄIVÄT

Kirj.

Lord Lytton

Englanninkielestä [»The Last Days of Pompeii«] suomentanut
Urho Kivimäki

Teoksen runot on suomentanut kirjailija K. V. Vesala.

Porvoossa,
Werner Söderström Osakeyhtiö.

Helsingissä 1916,
Lilius & Hertzberg Osakeyhtiö.

SISÄLLYS:

I KIRJA:

1. Kaksi pompeijilaista hienostelijaa
2. Sokea kukkastyttö ja muotikaunotar — Atenalaisen tunnustus.
— Puhutaan egyptiläisestä Arbakeesta
3. Glaukuksen ystävät. — Pompeijilainen talo. — Antiikkinen juhla
4. Isiksen temppeli. — Pappi. — Arbakeen luonnetta selitetään
5. Lisää kukkastytöstä. — Rakkauden edistysaskeleita
6. Pyydystäjä saa karanteen lintunsa jälleen kiinni ja heittää

- verkkonsa uutta saalista varten
7. Pompeijin kultaisen nuorison iloista elämää. — Pienoiskuva roomalaisesta kylpylästä
  8. Arbakes voittaa pelin, hän syöttää uhrilleen nautintoja

II KIRJA:

1. Pompeijilainen »viinitupa» ja klassillisen painin harrastajat
2. Kaksi kunnonveikkoa
3. Glaukus tekee kaupan, joka myöhemmin tulee hänelle kalliiksi
4. Glaukuksen kilpailija ennättää ennen häntä
5. Kilpikonna parka. — Nydian uusi virka
6. Onnellinen kaunotar ja sokea orjatar
7. Ione joutuu ansaan — hiiri koettaa nakertaa paulan poikki
8. Egyptiläisen yksinäisyys ja yksinhaastelu. — Lisää hänen luonteestaan
9. Mitä Ionelle tapahtui Arbakeen talossa. — Ensimmäiset merkit hirmuisen vihollisen raivosta

III KIRJA:

1. Pompeijin tori. — Ensimmäiset oireet liikkeestä, joka alottaa uuden ajanjakson ihmiskunnan historiassa
2. Kuutamomatka Kampanian lahdella
3. Hartaushetki
4. Mihinkä kulkee rakkauden virta — mihin?
5. Nydia tapaa Julian. — Pakanallisen sisaren ja kääntyneen veljen välinen keskustelu. — Erään atenalaisen huomioita kristinuskosta
6. Portinvartija. — Tyttö. — Gladiaattori
7. Pompeijilaisen kaunottaren pukuhuone. — Julia ja Nydia keskustelevat tärkeistä asioista
8. Julia tapaa Arbakeen. — Keskustelun tulos
9. Etelän myrsky. — Velhon luola
10. Salamavyön omistaja ja hänen apurinsa. — Kohtalo kirjottaa ennustuksiaan punaisin kirjaimin, mutta ken osaa niitä lukea?
11. Tapahtumat kehittyvät. — Suunnitelma kehkeytyy. — Verkko tulee valmiiksi, mutta se joutuu toisiin käsiin

IV luku:

1. Mietelmiä ensimmäisten kristittyjen pyrkimyksistä. — Kaksi miestä tekee ratkaisevan päätöksen. — Seinillä, etenkin pyhillä seinillä, on korvat
2. Klassillinen isäntä, kokki ja keittiö. Apekides kohtaa Ionen. — Heidän keskustelunsa
3. Pompeijilaista ylhäisöä ja muodinmukainen päivällinen
4. Kertomus siirtyy hetkeksi kuvaamaan sivuseikkoja
5. Lemmenjuoma — sen teho
6. Muutamat henkilöt kohtaavat toisensa. — Erillään kulkeneet virrat yhtyvät samaan mereen syöksyäkseen
7. Lukijalle kuvataan Glaukuksen tilaa. Ystävyyttä koetellaan. — Vihamielisyyksien heikentyä. — Rakkaus pysyy samanlaisena, sillä rakastava on sokea
8. Vanhanajan hautajaiset
9. Ione joutuu seikkailuun
10. Mitä Nydialle tapahtuu Arbakeen talossa. — Egyptiläinen säälii Glaukusta. — Sääli on syilliselle usein sangen epämieluisa
11. Nydia esiintyy taikurina
12. Ampiaisen joutuu hämähäkin verkkoon
13. Orja kysyy oraakkelilta neuvoa. — Joka itsensä sokaisee, sen sokeakin voi pettää. — Kaksi uutta vankia samana yönä
14. Nydia keskustelee Kalenuksen kanssa
15. Arbakes ja Ione. — Nydia jälleen puutarhassa. — Pääseekö hän vapaaksi auttamaan atenalaista?
16. Iloisten toverien sääli onnetonta kumppaniaan kohtaan. — Vankila

ja sen asukkaat
17. Keino, millä pelastaa Glaukus

V KIRJA:

1. Arbakeen uni. — Egyptiläinen saa vieraan ja varoituksen
2. Amfiteatterissa
3. Sallustus ja Nydian kirje
4. Jälleen amfiteatterissa
5. Vankien koppi ja kuolleitten luola. — Sydänsuru ei tunne kauhuja
6. Kalenus ja Burbo. — Diomedes ja Klodius. Amfiteatterityttö ja Julia
7. Hävitystyö jatkuu
8. Arbakes kohtaa Glaukuksen ja Ionen
9. Lempivien epätoivo. — Joukkojen kohtalo
10. Seuraavana aamuna. — Nydian loppu
11. Glaukuksen kirje Sallustukselle, kymmenen vuotta Pompeijin hävityksen jälkeen

I KIRJA.

1 LUKU.

Kaksi pompeijilaista hienostelijaa.

»Terve, Diomedes, hauska tavata! Illastatko tänään Glaukuksella?» kysyi vähäläntä nuori mies, jonka avonainen ja naisellisesti laskostettu tunika jo kaukaa ilmaisi hienostelijan ja mairijan.

»Enpä vainkaan, Klodius ystävä, hän ei ole minua kutsunut», vastasi Diomedes, komearakenteinen, keski-ikäinen mies. »Polluks avita, se on paha temppu, sillä sanovat hänen illallisiaan Pompeijin hienoimmiksi.»

»Aivan niin, vaikka niissä ei ole koskaan tarpeeksi viiniä minua varten. Ei virtaa hänen suonissaan vanha kreikkalainen veri, sillä hän väittää viinin tekevän hänet kohmeloiseksi seuraavana aamuna.»

»Tähän säästäväisyyteen lienee muutakin syytä», Diomedes virkkoi kulmiaan rypistäen. »Kaikista oikuistaan ja päähänpistoistaan huolimatta hän ei arveluni mukaan ole niin rikas, kuin tahtoo näyttää olevansa, ja ehkä hänen viinejään rakastetaan enemmän kuin hänen sukkeluuksiaan.»

»Siinä yksi syy lisää hänen kanssaan illastaa, niinkauan kuin hänellä on yksikin sestertio. Ensi vuonna, Diomedes, meidän täytyy hakea uusi Glaukus.»

»Hän on kuulemani mukaan kaiken lisäksi intohimoinen nopanpelaaja.»

»Hän on kaikkiin huvituksiin taipuisa, ja niinkauan kuin hän huvejaan harrastaa järjestelemällä illatsuja, niin kauan mekin olemme ihastuneita häneen.»

»Ha, hahaa, Klodius, sepä nasevasti sanottu. Oletko koskaan maistanut viinikellarini tuotteita?»

»Luullakseni en, kelpo Diomedes.»

»Hyvä, sinun täytyy joskus illastaa luonani. Minulla on varastossani siedettäviä nahkiaisia, ja minä kutsun edili Pansan mukaan.»

»Oh, älä vaivaudu minun tähteni. *Persicos odi apparatus*. Olen vähään tyytyväinen. Mutta, aika kuluu, olen menossa kylpyyn — entä sinä —?»

»Kvestorin luo — valtioasioita — iltapäivällä Isiksen temppeeliin. Näkemiin!»

»Mikä pöyhkeilevä, suupaltti, halpasukuinen mies», mutisi Klodius itsekseen astellessaan hiljalleen eteenpäin. »Hän luulee juhllillaan ja viinikellarillaan saavansa meidät unohtamaan, että hän on vapautetun orjan poika — ja sen me teemmekin, kun kunnioitamme häntä hänen rahojensa vuoksi. Tällaiset rikkaat plebeijit ovat satoa meille, tuhlariylimyksille.»

Näin itsekseen haastellen Klodius saapui Domitianankadulle, joka vilisi jalankulkijoita ja ajoneuvoja ja johon sisältyi kaikki se iloinen, henkevä, pursuava elämä ja vilske, minkä nykyisin näemme Napolin kaduilla.

Toistensa ohi pyrkivien ajoneuvojen kellot kilisivät hauskasti korvassa, ja Klodius milloin hymyili, viittilöi, milloin tuttavallisesti puheli, kun vain näki oikein loisteliaat ja oikkukuosiset ajoneuvot. Ja eihän kukaan vetelehtijä Pompeijissa todella ollut niin tunnettu kuin hän.

»Mutta kas, Klodius! Miten olet hyvän onnesi jälkeen nukkunut?» kuului miellyttävä, soinnukas miehenääni harvinaisen hienorakenteisista vaunuista. Niiden pronsiseen reunustaan oli taidehikkaasti, rauhalliseen, hienoon kreikkalaiseen tyyliin uurrettu Olympian kisoja esittäviä kuvia. Vaunuja vetävät parihevokset olivat hienointa partilaista rotua; niiden sirot jalat näyttivät halveksivan maakamaraa noustessaan notkeasti ylös, ja ajoneuvojen nuoren isännän takana seisovan ajajan pienimmästäkin nykäyksestä ne pysähtyivät paikalla ikäänkuin äkkiä kiveksi muuttuneina — elottomina, mutta ilmeikkäinä kuin joku Praksiteleen elävimmistä ihmeteoksista. Vaunujen omistaja itse oli tuota hoikkaa, kauniin sopusuhtaista lajia, jonka joukosta Atenan kuvanveistäjät hakivat mallinsa. Hänen kreikkalaisen syntynsä ilmaisivat hänen vaalea, vuolaskiharainen tukkansa ja piirteitten täydellinen sopusuhta. Hänellä ei ollut togaa, joka keisariajalla ei enää ollutkaan ylhäisten roomalaisten tavallisena pukuna ja jota muodinmäärääjät pitivät suorastaan naurettavana; mutta hänen tunikansa säihkyi tyyrolaisen purppuran rikkainta väriloistoa ja sitä kiinnittävät soljet, *fibulae*, säteilivät smaragdeja. Kaulasta riippuva kultakellukka oli rinnalle kierretty käärmeenpääksi, jonka suusta valahti esiin suuri sinettisormus, mitä taidehikkain ja hienoin mestarituote sekin. Tunikan hihat olivat avoimet ja kämmentenlevyisen kultaompelen reunaamat. Ja miehustalle kierretty arabeskikoristeinen vyö, samaa kudontaa kuin hihansuutkin, sisälsi, kun taskuja ei ollut, kaulaliinan pitimen, rahakukkaron, piirtimen ja vahataulun.

»Glaukus ystäväni», Klodius virkkoi, »onpa mieluista nähdä, kuinka vähän tappiosi ovat ulkoasuusi vaikuttaneet. Sinähän näytät aivan Apollon henkevoimältä, ja kasvosi huokuvat onnenautuutta; kuka tahansa voisi pitää sinua voittajana ja minua hävinneenä.»

»Ja pitäisikö sitten noiden metallipalapahasten voiton tai häviön vaikuttaa mielialaamme, Klodius ystäväni? Venus avita, niinkauan kuin nuorina voimme seppelin kiharamme koristaa ja sitra vielä heläjä kyllästymättömissä korvissamme ja Lydian tai Kloen hymyily saa veren suonissamme väkevänä virtaamaan, niin kauan me haemme nautintoa aurinkoisesta luonnosta ja teemme pian ajasta itsestään nautintojemme rahastonhoitajan. Illastathan tänään luonani, kuten puhe oli?»

»Kukapa unohtaisi Glaukuksen kutsun!»

»Mutta minne olet menossa?»

»Olen matkalla kylpyyn, mutta on vielä tunti jäljellä tavalliseen kylpyaikaan.»

»Hyvä on, lähetän vaunut kotiin ja kävelen kanssasi. No, no, Fylliakseni», hän jatkoi silittäen lähempänä olevaa hevosta, joka hirtahtaen ja korviaan iloisesti taakse päin luimistaen osotti hyväilyn tuntevansa; »juhlapäivä on tämä sinulle. — Eikö se ole mainio, Klodius?»

»Foibos avita», ylhäinen mairija vastasi — »kuten Glaukuskin.»

2 LUKU.

Sokea kukkastyttö ja muotikaunotar. — Atenalaisen tunnustus. — Puhutaan egyptiläisestä Arbakeesta.

Illoisesti haastellen minkä mistäkin nuoret miehet kulkivat pitkin katuja. He olivat nyt siinä kaupunginosassa, jossa olivat rikkaimmat myymälät; niiden seinät olivat koristetut mitä upeimmin freskomaalauksin, joissa eloisat, mutta silti sopusointuiset värit välkkyivät. Pulppuavat suihkukaivot, jotka kuumaan ilmaan syöksivät vilpoisan vesikaarensa; tyyrolaisen purppuran vaatehtimat kävelijäjoukot; kirjava vilinä, joka oli kasaantunut jonkun erikoisen huomattavan kauppahuoneen edustalle; sinne tänne kiiruhtavat orjat päänpäällisine, hienotekoisine pronssiastioineen; siellä ja täällä seisoskelevat maalaistytöt täysine hedelmä- ja kukkaskoreineen, jotka entisajan italialaisille antoivat suuremman viehätyksen kuin heidän nykyajan jälkeläisilleen (jotka sananparren »*latet anguis in herba*» mukaan pelkäävät orvokkeja ja ruusuja, koska ne muka synnyttävät sairautta); lukuisat seurusteluhuoneistot, joita tuo vilkas kansa käytti kuten me kahviloitamme ja klubejamme; kauppakojut, joiden marmoripöydät olivat kukkuroillaan viini- ja öljyastioita ja joiden ovenpieleiset, purppuraisella auringon verholla suojatut istuimet tarjosivat väsyneille lepoa ja joutilaille viihdykettä — kaikki tämä loi niin elämäniloisen kuvan, että atenalaisen Glaukuksen muutenkin iloon ja riemuun taipuisa mieli tuli entistä herkemmäksi.

»Älä puhu enää Roomasta», hän virkkoi Klodiukselle. »Tuon valtavan kaupungin huvittelut ovat liian vakavia ja raskaita. — Neeron kultaisessa palatsissakin ja Tiituksen ruhtinaallisesti alkaneessa hovielämässäkkin on jotakin silmää väsyttävää — henkeä ahdistavaa; sitäpaitsi, Klodius, tuntuu tuskalliselta verrata toisten suunnatonta rikkautta ja ylellisyyttä omaan vähäpätöisempään asemaan. Mutta täällä me voimme huolettomina heittäytyä huvituksiin ja voimme niistä nauttia kyllästymättä ja väsymättä.»

»Siitäkö syystä olet kesäasunnoksesi valinnut Pompeijin?»

»Siitä. Pidän sitä Baiaeta parempana. En vähäksy jälkimäisenkään viehätysoimaa, mutta en rakasta sen pedanttisia kesäasukkaita, jotka näyttävät punnitsevan jokaisen huvituksensa drakmoissa.»

»Ja kuitenkin sinä pidät suuresta opista, sinun talossasi viljellään eeposta ja draamaa, Aiskyloa ja Homeroa.»

»Niinpä kylläkin, mutta nuo roomalaiset, jotka jäljittelevät esi-isiäni, tarttuvat kaikkeen niin kömpelösti. Metsälle mennessäänkin he kuljetuttavat orjillaan Platoa mukanaan, ja kun saalis on saatu, ottavat he kirjat ja kääröt esille, jottei hetkeäkään hukkaan menisi. Kun tanssijattaret heidän edessään kaikessa persialaisessa vuolaassa vehmaudessaan liihottelevat, paasaa joku vapautetun orjan vesa heille kivijäykin naamoin siveyssaarnaa Ciceron »*De officiis*»-teoksesta. Sellaista typeryyttä! Huvittelua ja oppia ei pidä siten yhdistää, kummastakin pitää erikseen nauttia. Roomalaiset menettävät molemmat tällä käytöllisellä hienosteluntavottelullaan, ja he osottavat, etteivät he kummastakaan mitään ymmärrä. Oo, Klodius, kuinka vähän maanmiehesi tietävätkään Perikleen taidosta ja Aspasian viehättäväisyydestä. — Olin eilen Pliniuksella, hän istui huoneessaan kirjottamassa jonkun orjaparan soittaessa tibiana. Hänen veljensäpoika (hyi, niitä filosofoivia tomppelleita!) luki Thukydidien kuvausta rutosta, ja päänyökkäyksin seuraten soittoa hän ääneen tavaili tuon hirvittävän kuvauksen inhottavia yksityiskohtia. Tuon ukkelin mielestä ei ollut mitään outoa siinä, että hän samalla hetkellä sai kuulla rakkauslaulun säveleitä ja ruton kauhujen kuvausta.»

»Oh, ne ovat molemmat niin toistensa kaltaisia», Klodius virkkoi.

»Samaa sanoin hänelle, hänen hölmöyttään peittääkseni; — mutta nuorukainen tuijotti minuun pilaa ymmärtämättä ja vastasi, että sävel hivelee vain tunteetonta korvaa, kirja taas (s.o. rutonkuvaus) ylentää sydäntä. 'Kas', paksu setä ilahtuneena virkahti, 'poikani on jo täysverinen atenalainen, hän yhdistää hyödyllisen kauniiseen.' Voi Minerva, kuinka itsekseeni nauroinkaan! Talossa vielä ollessani tuotiin nuorelle sofistille sana, että hänen rakkain vapautettu orjansa oli kuollut kuumeeseen. — 'Armoton kuolema!' hän huudahti. — 'Tuokaa Horatiukseni; kuinka kauniisti tuo mainio runoilija meitä lohduttaakaan tällaisissa onnettomuuksissa!' Luuletko, Klodius, näitten miesten voivan rakastaa? Tuskinpa vain aistimin. Kuinka harvoin roomalaisessa tapaat sydämen! Hänessä on vain älyn koneistoa — luuta ja lihaa siinä ei ole.»

Vaikka Klodiusta salaisesti loukkasivatkin nämä huomautukset hänen maanmiehistään, näytti hän olevan samaa mieltä kuin ystäväkin, osaksi siitä syystä, että hän luonteeltaan oli mairija, osaksi siitä, että nuorten roomalaiselostelijoiden tapana oli hieman halveksivasti puhua omasta alkuperästään, josta he pohjaltaan olivat niin ylpeitä. Oli muodinomaista jäljitellä kreikkalaista ja samalla naureskella tätä kömpelöä jäljittelyä.

Heidän haastelunsa ja askeleensa keskeytti väentungos eräällä torilla, jossa kolme katuäyhtyä; siinä seisoi valoisan, soman temppelein pylväistön varjossa nuori tyttö oikeassa kädessä kukkaskori ja vasemmassa pieni kolmikielinen soittovehe, jonka matalat ja vienot äänet säestivät hänen rajua ja puolibarbarista lauluaan. Laulusta tauottuaan hän aina viehkeästi heilautti koriaan kehottaen kuulijoitaan ostamaan kukkia, ja monta sestertiota hänen koriinsa heitettiinkin, osaksi kauniista

laulusta osaksi säälistä — sillä tyttö oli sokea.

»Siinä minun tessalilaisrukkani», Glaukus virkkoi ja pysähtyi. »En ole häntä vielä Pompeijiin palattuani nähnytkään. Vaiti, hänellä on kaunis ääni. Kuunnelkaamme.»

Sokean kukkastytön laulu.

1.

Ostakaa kukkia, ostakaa!
Oon kaukaa sokea tyttönen.
He kertoi, ett' ihana ompi maa;
Nää kukat on kauneimmat lapsista sen.
Ne sorjiksi suokaa jäädä näin,
Elon purppuran säilyttää!
Näet äitinsä helmasta äskettäin
Mä raikkaina poimin nää.
Tuulen lempeät henkäilyt,
Hellät ja armahat hyväilyt
Hehkuvat katseistaan.
Sen suukkosekset huulia heljentää,
Ja hentoja poskia kyyneltää;
Myös itkevi äiti armas tuo.
Ja kysyvän katsellen kauas luo,
Ja syömensä sykkivi oottaen,
Ja lapsia kotihin kutsuen,
Ja helmet, jotk' enin hohtavat,
Emon hellän kaipuusta kertovat;
Oi, nää ei he toisiaan.

2.

Teill' ompi maailma valkeuden,
Missä lemmetär lausui silmäyksin;
Yön mailta on sokea neitonen,
Kaikk' on hälle kaikua tyhjää yksin.

Kuni tuonelan tienoita käyn,
Surun virroilla viivyttäyn;
Mä varjojen ohitse kiitävän kuulen,
Soi äänensä mullen kuiskeesta tuulen,
Kuin muotoja nähdä mä kalpaankaan!
Kädet niille mä ojennan lempivät;
Vain äänet vastahan väikkyvät,
Elo aaveita mullen on vaan.

Tulkaa, tulkaa, ostakaa!
Kuulkaa, nuo kaunot huokajaa,
— Näet ääni on heillä myös —:
»Tytön sokean henkäilyn konsa kohtaa
Nää hehkeät ruusut, ne pelkoa hohtaa.
Valon lapset herkkiä on.
He pelkää impeä varjoston;
Pois sokean käsistä kaipajamme,
Me katseita kirkkaita kaihoamme.
Yöt' emme me lemme lain.
Näimme päiväyten katseissa kulkijain.
Oi, kukkia ostakaa!

»Haluan tuon orvokkikimpun, kaunis Nydia», Glaukus sanoi työntyen joukon läpi ja pudotti kourallisen pikkurahaa koriin. »Äänesi on viehättävämpi kuin koskaan.»

Sokea tyttö säpsähti kuullessaan atenalaisen äänen. Laulu lakkasi äkkiä, ja veri syöksyi hänen kaulalleen, poskilleen ja ohimoilleen.

»Olet siis palannut!» hän virkkoi matalalla äänellä ja toisti ikäänkuin itsekseen: »Glaukus on palannut.»

»Niin, lapseni, olen ollut Pompeijissa jo viisi päivää. Puutarhani kaipaa kuten ennenkin hoitoasi. Toivon, että käyt sitä huomenna katsomassa. Ja muista, että seppeleitä minun talossani sitovat vain kauniin Nydian kädet.»

Nydia hymyili tyytyväisenä, mutta ei vastannut, ja Glaukus erkani joukosta hilpeänä ja huoletonna, kiinnitettyään sitä ennen rintaansa valikoimansa orvokit.

»Tämä lapsi on siis sinun hoidokkejasi?» Klodius kysyi.

»Niin on — eikö hän laula ihanasti? Tuo orjatarrukka minua miellyttää! Hän on sitäpaitsi kotoisin jumalten maasta — Olympos on varjonnut hänen kehtonsa — hän on Tessaliasta.»

»Velhojen maasta.»

»Oikein, vaikka omasta kohdastani kaikki naiset ovat velhoja ja Pompeijissa näyttää, Venus avita, ilmakin olevan tulvillaan rakkauden taikajuomaa, niin kauniiksi minun silmäni näkevät jokaiset parrattomat kasvot.»

»Ja katso! Tuossa tulee Pompeijin kaikkein kauniimpia, vanhan Diomedeen tytär, rikas Julia», Klodius virkkoi nähdessään erään nuoren, huntupeitteisen naisen kahden orjattaren saattamana lähestyvän kylpylän tiellä.

»Ihana Julia, me tervehdimme sinua», Klodius sanoi.

Julia kohotti hieman huntuaan, niin että hän lievästi kiemailten paljasti rohkean roomalaisen profilin, mustat, sädehtivät silmät ja posken, jonka luonnolliseen, kellervään väriin taide oli sirottanut hivelevää, helakkaa hohdetta.

»Ja Glaukuskin on palannut», hän virkkoi väläyttäen tarkottavan silmäyksen atenalaiseen. »Onko hän unohtanut», hän puoliääneen jatkoi, »viimevuotiset ystävänsä?»

»Hurmaava Julia, vaikka Lethe katoisikin jollakin maailmankolkalla, puhkee se toisella jälleen pinnalle. Jupiter ei salli meidän koskaan unohtaa kuin hetkeksi; mutta vielä ankarampi Venus ei salli edes sitäkään.»

»Glaukus ei milloinkaan puutu kauniita sanoja.»

»Kuinka se voisi olla mahdollistakaan, kun niiden kohde on niin kaunis.»

»Tavannen teidät molemmat pian isäni huvilassa», Julia sanoi Klodiukselle puhuen.

»Me sanomme tätä päivää valkoisen kiven päiväksi», peluri vastasi.

Julia laski huntunsa, mutta niin hitaasti, että hänen viimeinen katseensa osui atenalaiseen teeskennellyn arkana, mutta sittekin rohkeana. Katseesta puhui sekä hellyys että moite.

Ystävykset astelivat edelleen.

»Julia on kieltämättä kaunis», Glaukus virkkoi.

»Viime vuonna olisit tuon huomautuksen tehnyt lämpimämmin.»

»Niin, minut häikäisi ensi näkemä, ja minä erehdyin pitämään jalokivenä, mikä olikin vain keinotekoinen jäljitelmä.»

»Oikein», Klodius vastasi. »Naiset ovat pohjaltaan kaikki samanlaisia. Onnellinen, joka nai kauniit kasvot ja suuret myötäjäiset. Mitä voisi hän toivoa muuta?»

Glaukus huokasi.

He olivat nyt kadulla, jossa oli vähemmän liikettä ja josta näkyi avoin ja rauhallinen meri; harvoin näillä ihanilla rannoilla esiintyy mitään kauhunkuvaa, niin lämpimiä ovat ne leyhkät, jotka sen yli puhaltavat, niin hehkuvia ja monikirjavia ne värit, jotka kuvastuvat runollisista pilvistä, niin huumaavia tuoksut, joita maatuuli tänne kuljettaa. Sellaisesta merestä saattoi olettaa Afroditeen nousseen maata hallitsemaan.

»On liian aikaista mennä kylpyyn», sanoi kreikkalainen, jonka oli vallannut runollinen innoitus, »jättäkäämme meluisa kaupunki ja nauttikaamme meren suloista, niinkauan kuin aurinko vielä sen aalloilla leikkii.»

»Menkäämme vain,» Klodius virkkoi, »merenrantama onkin kaupungin eloisin osa.»

Pompeiji oli pienoiskuva oman aikansa sivistyksestä. Sen muurien sisään oli kasaantunut kaikki se, mitä loistelas elämä ja rikkaus voivat tarjota. Sen pienistä, mutta välkkyvistä myymälöistä, sen palatseista, kylpylöistä, forumista, teatterista, sirkuksesta — sen toimeliaasta, mutta ränstyneestä elämästä, sen hienostuneista muodoista ja kansan paheista kuvastui pienoiskoossa koko keisariaika. Se oli konelaitte, panoraama, johon jumalat tuntuivat asettaneen näytteille maailman suurimman yksinvallan ja josta ne myöhemmin sen hävittivät jälkimaailman ihmeeksi — siinä siveyslaki, ettei mikään ole uutta auringon alla.

Lahden kuvankirkaalla pinnalla lojuivat kauppalaivat ja rikkaitten porvarien kultakoristeiset huvialukset. Niiden välistä puikkelehtivat sinne tänne kalastajavenheet, ja kaukaa näkyivät Pliniuksen laivaston hoikat mastot. Rannalla istui muuan sisilialainen, joka rajusti viittoillen ja liikutetuin ilmein kertoi kalastajajoukolla ja ohikulkijoille tarinaa haaksirikkoutuneista merimiehistä ja pelastavista delfineistä; aivan samaa saatte nykypäivinä kuulla Napolin satamalaitureilla.

Kreikkalainen vei toverinsa pois joukosta ja ohjasi askelensa rantaman yksinäisemmille puolille, ja ystävykset istahdivat pienelle, sileältä kalliopengermältä kohoavalle kivelle hengittämään hyvätuoksuista, vilvoittavaa meri-ilmaa, joka aalloilla leijuen tuntui näkymättömin askelin seuraavan jotakin sointurytimiä. Siinä oli jotakin vaitioloon ja uneksintaan kiehtovaa. Klodius laskeskeli, silmiään auringon polttavilta säteiltä varjoten, kuluneen viikon pelihäviöitään; ja nojaten käteensä ja välittämättä auringosta — se on hänen kansansa suojelusjumala — Glaukus antoi katseensa harhaila laajoilla tasangoilla, tuntien suonientäyteistä runollista viehkeyttä, iloa ja lempeä ja lienee kadehtinut sitä tuulenleyhkää, joka oli nostanut siipensä lentääkseen Kreikan rantamille.

»Sanopa, Klodius», kreikkalainen virkkoi vihdoinkin, »oletko koskaan rakastanut?»

»Monta kertaa.»

»Joka useasti on rakastanut», Glaukus vastasi, »ei ole koskaan rakastanut. On vain yksi Eros, vaikka monta jäljitelmää.»

»Jäljitelmät ovat kuitenkin kaikenkin pikkujumalia nekin», Klodius virkkoi.

»Olen samaa mieltä kuin sinäkin», kreikkalainen vastasi. »Minä palvon rakkauden varjoakin, mutta rakkautta itseään vielä enemmän.»

»Rakastatko siis vakavasti ja kaikesta sydämestäsi? Tunnetko samaa, mitä runoilijat kuvaavat — sitä, mikä saa meidät unohtamaan ateriamme, teatteria vieromaan ja elegioja kirjottamaan? Enpä olisi sitä koskaan uskonut. Sinä näyttelet hyvin.»

»En ole vielä niin kaukana», vastasi kreikkalainen hymyillen; »tai sanonpa kuten Tibullus, —

Ket' ohjaa lempi, hän, kuhun kulkeekin,
Pyhässä turvass' on.

En ole todella vielä rakastunut, mutta voisin sen tehdä, jos lempeni esineen kohtaisin. Eros kyllä soihtunsa sytyttäisi, mutta papit eivät ole vielä antaneet hänelle öljyä.»

»Arvaanko ma lempeäsi esineen? Eikö se olekin Diomedeen tytär? Hän lempii sinua eikä tahdo intohimoaan salatakaan; ja, Herkules avita, sanon vielä kerran, hän on sekä kaunis että rikas. Hän koristaa miehensä talon pihtipielet kultaverkoin.»

»En halua itseäni myydä. Myönnän, että hän on kaunis, ja ellei hän olisi vapautetun orjan pojantytär, olisin ehkä kerran — mutta ei — hänen kauneutensa on kasvojen muotoa, hänen tapansa eivät ole naisen eikä hänen henkensä tunne muunlaista nautintoa kuin huvituksien.»

»Olet kiittämätön. Sano sitten, kuka se onnellinen naikkonen on!»

»Kuule siis, Klodius. Joku kuukausi sitte olin Napolissa, kaupungissa, joka miellyttää minua tavattomasti, sillä se on säilyttänyt paljon alkuperäisiä kreikkalaisia tapoja ja muotoja ja se ansaitsee hyvin nimensä Partenope ihanan ilmaston ja kauniin rakenteensa vuoksi. Eräänä päivänä menin Minervan temppeliin rukoilemaan, en niin paljoa omasta puolestani kuin kaupungin, jolle Pallas ei enää entisen ystävällisesti hymyile. Temppeli oli autio ja tyhjä. Atenan muistot täyttivät mieleni. Kun luulin olevani yksin temppelissä ja vakava mieliala oli minut vallannut, kohosi rukous sydämestä huulille ja minä itkin rukoillessani. Minut keskeytti silloin vierestä kuuluva huokaus. Käännyin äkkiä ja näin edessäni naisen. Hän rukoili myöskin ja oli kohottanut huntunsa, ja kun katseemme kohtasivat toisensa, oli kuin taivainen säde noista tummista ja hymyilevistä silmistä olisi tunkeutunut sieluuni. En milloinkaan ole kuolevaisia piirteitä nähnyt niin mestarillisen ihania. Lievä surumielisyyks pehmensi ja

kohotti niiden ilmettä; tuo sanoinkuvaamaton jokin, joka käy sydämeistä sydämeen ja jonka kuvanveistäjät ovat painaneet Psyken piirteisiin, teki hänen kauneutensa taivaalliseksi ja yleväksi; hänenkin silmissään kyneet kiilsivät. Olin varma, että hänkin oli atenalainen ja että rukoillessani Atenan puolesta hänen henkensä oli minun tavannut. Puhuttelin häntä, vaikka vapisevin äänin. 'Ihana neito', sanoin, 'etkö olekin atenalainen?' Ääneni kuullessaan hän punastui ja peitti hunnulla puoleksi kasvonsa. 'Esi-isieni luut', hän virkkoi, 'ovat Ilissuksen varsilla; itse olen syntynyt Napolissa, mutta mieleltäni ja syntyperältäni olen atenalainen.' 'Viekäämme siis', sanoin, 'yhteinen uhrimme', ja kun pappi juuri silloin tuli esiin, seisoiimme rinnakkain rukouksin seurattessamme jumalanpalvelusta. Yhtaikaa polvistuimme jumalattaren eteen, yhtäaikaa laskimme oliviseppelemme alttarille. Tämä yhteinen toimi synnytti minussa omituisen, miltei pyhän herkkyyden tunteen. Me, vieraat etäisestä ja sortuneesta maasta, olimme kahden ja yksin temppelissä, joka oli kotimaamme jumalalle pyhitetty; eikö ole luonnollista, että sydämeni kiintyi isänmaan ystävään, jommoiseksi häntä saatoin sanoa? Oli kuin olisin hänet jo vuosia tuntenut, ja tuo yksinkertainen jumalanpalvelus oli omansa ihmeen tavoin yhdistämään harrastuksemme ja hävittämään aikasuhteet. Ääneti lähdimme temppelistä, ja aijoin juuri häneltä kysyä, missä hän asui ja saisinko käydä häntä tapaamassa, kun samassa temppelinovella seisova nuorukainen, jonka piirteet suuresti muistuttivat hänen ulkomuotoaan, tarttui hänen käteensä. Hän kääntyi ja sanoi minulle hyvästit. Väkijoukko erotti meidät, enkä häntä sen koommin nähnyt. Kotiin tultuani sain kirjeitä, jotka saivat minut heti lähtemään Atenaan, sillä sukulaiseni uhkasivat minua perintöhaasteella. Kun kaikki oli onnellisesti ohi, palasin Napoliin. Hain koko kaupungin. En löytänyt jälkeäkään kadonneesta ystävästäni ja toivoen iloisessa humussa unohtavani kauniin haavekuvani syöksyin suin päin Pompeijin huvituksiin. Siinä koko kertomukseni. En rakasta, mutta muistelen ja ikävöin.»

Klodiums aikoi jotakin sanoa, mutta silloin lähestyi heitä hitain ja juhlallisin askelin muuan mies, ja kuullessaan hänen askeltensa äänen liuskakivillä ystävykset kääntyivät ja tunsivat heti miehen.

Siinä oli mies, nelissäkymmenissä, rotevaruumiinen, laihaa, mutta väkevää ja ytimekästä rakennetta. Hänen tumma, pronssinhohteinen ihonsa ilmaisi hänen itämaisen alkuperänsä, hänen piirteissään oli jotakin hahmoteltua kreikkalaista (varsinkin poskissa, huulissa ja kulmissa), mutta nenä oli hiukan korkea ja kaareva, ja luja, ulkoneva luusto ei sallinut niitä täyteläisiä, vereviä muotoja, joita kreikkalaiset pitävät miehevyuden kauneimpina merkkeinä. Hänen suuret, yömustat silmänsä säteilivät tasaista, vakavaa valoa. Syvä, ajatuksien täyttämä ja suruvoittoinen rauha näytti horjumattomana asuvan niiden majesteettillisessä, käskevässä katseessa. Hänen käyntinsä ja ryhtinsä ilmaisivat keveyttä ja arvokkuutta, ja hänen pukunsa vieras kuosi ja yksinkertaisuus antoivat hänen tyynelle ryhdilleen ja muhkealle muodolleen erikoisen arvokkaan leiman. Tervehtiessään vastatullutta tekivät molemmat nuoret miehet vaistomaisesti ja salaisesti käsillään taikamerkin, sillä egyptiläisellä Arbakeella arveltiin olleen turmaa uhkaava, paha katse.

»Pitäpä maiseman todella olla kaunis», Arbakes sanoi kylmästi, mutta kohteliaasti hymyillen, »kun se voi houkuttaa iloisen Klodiumuksen ja kaikkien ihaileman Glaukuksen kaupungin joukontäyteisiltä kaduilta tänne.»

»Onko luonnossa siis yleensä niin vähän houkuttelevaa?» kreikkalainen virkkoi.

»On — nautinnonhaluisille.»

»Varma, mutta tuskinpa viisas vastaus. Nautinnoissa viehättävät vastakohtat; huvittelut opettavat meitä rakastamaan yksinäisyyttä, tämä taas arvioimaan huvitteluja.»

»Siten ajattelevat nuoret puutarhafilosofit», egyptiläinen virkkoi, »he pitävät väsähtäneisyyttä mietiskelynä ja kuvittelevat tuntevansa yksinäisyyden kaipuuta, kun he ovat väsyneet huvitteluihin. Mutta sellaisessa tyhjässä mielialassa ei luonto voi syyttää sitä innoitusta, joka vain voi ammentaa luonnon koskemattomasta yksinäisyydestä sen kuvaamatonta kauneutta; se ei vaadi teiltä intohimon kulutusta, vaan koko sen hehkun, josta te luontoa palvoen tahdotte päästä. Nuori atenalainen, kun Luna (kuu) valohämynä antautui Endymionille, niin se tapahtui päivän mailleen mentyä, ei ihmisten kuumeisessa touhussa, vaan hiljaisella vuorella ja metsästäjän yksinäisissä laaksoissa.»

»Kaunis vertaus», Glaukus huudahti, »mutta mikä väärä tulkinta! Kulunut! se sana on vanhaa, ei nuorta varten. Minä ainakaan en vielä koskaan ole tuntenut kyllästymystä.»

Egyptiläinen hymyili, mutta hänen hymynsä oli kylmää ja jäätävää ja sai arkailemattoman Klodiumuksenkin värisemään. Arbakes ei vastannut Glaukuksen intoiseen huomautukseen, mutta hetken vajettuaan hän virkkoi lempeällä ja alakuloisella äänellä:

»Olette kuitenkin kaikitenkin oikeassa nauttiessanne niinkauan kuin aika teille hymyilee; pian ruusu kuihtuu, pian sen tuoksu haihtuu. Ja, Glaukus, mitä jää meille, muukalaisille, jotka vaellamme niin kaukana isiemme haudoilta, mitä jää meille muuta kuin nautintoa ja kaipuuta — edellistä sinulle,

jälkimäistä minulle.»

Kreikkalaisen kirkkaat silmät olivat äkkiä kyynelin täyttyneet. »Ah, Arbakes», hän huudahti, »älä puhu esi-isistämme! Unohtakaamme, että hekin kerran ovat olleet yhtä vapaita kuin Rooma! Ja maine! — voi, turhaa on koettaa sitä henkiin herättää Maratonin kentällä ja Termopylaessa.»

»Sydämesi ei hyväksy, mitä sinä puhut», egyptiläinen virkkoi, »ja ensi yön iloissa sinä muistat enemmän Laenaa[1] kuin Laisia. Näkemiin.»

Tämän sanottuaan hän kietoi vaipan ympärilleen ja lähti hitain askelin pois.

»Hengitän jälleen vapaammin», Klodius virkkoi. »Egyptiläisiä matkiaksemme me joskus tuomme juhliimme luurangon. Totisesti, sellainen egyptiläinen kuin tuo hiipivä varjo, on aaveentapainen kyllin tekemään hienoimman falernolaisen viininkin happamaksi.»

»Kummallinen mies», Glaukus sanoi miettiväisenä. »Vaikka hän näyttääkin kuolleen huvitukselle ja kylmältä maiselle riemulle, joku murhe häntä painaa, ja hänen ulkokuorensa ja sydämensä puhuvat erilaista kieltä.»

»Niin, puhutaan muunkinlaisista orgioista kuin niistä, joita hänen yksinäisessä talossaan Osiriin kunniaksi vietetään. Rikaskin hän on, niin sanotaan. Emmekö voisi ottaa häntä joukkoomme ja opettaa hänelle pelin salaisuuksia? Nautintojen nautinto! Kuinka ihana sinä olet, oi peli, sinä toivon ja pelon kuumeinen polte, sinä verraton, voittamaton intohimo.»

»Innoittunut — innoittunut!» Glaukus huudahti nauraen, »oraakkeli esittää runoutta Klodiuksen suun kautta. Mikä onkaan seuraava ihme?»

3 LUKU.

Glaukuksen ystävät, — Pompeijilainen talo. — Antiikkinen juhla.

Kaikkea oli taivas Glaukukselle antanut, mutta erästä puuttui; hän oli saanut kauneutta, voimaa, rikkautta, kuuluisat esi-isät, tulisen mielen, runoilijan taipumukset, mutta hän ei ollut perinyt vapautta. Hän oli Atenassa syntynyt, Rooman alamaishena. Saatuaan jo varhain melkoisen perinnön hän oli nuorukaisen koko innolla viehättynyt matkustelemaan ja huumaantunut keisarillisen hovin loistaviin nautintoihin.

Hän oli Alkibiades, jolla ei ollut kunnianhimoa. Hän oli mies, jommoiseksi jokainen kyvykäs ja rikas nuorukainen muuttuu, kun into maineen tavotteluun puuttuu. Hänen roomalainen talonsa oli kaikkien huvinhaluisten, mutta myöskin taiteenystävien kokouspaikka; ja kreikkalaiset kuvanveistäjät kilvan kiiruhtivat koristamaan atenalaisen pylväistöä ja *eksedraa*. Hänen pompeijilainen asuntonsa — ah, värit ovat nyt vaalenneet, seinät maalauksensa kadottaneet! — sisustuksen valikoitu kuosi ja sulous on hävinnyt; mutta mitä hämmästyksen huudahduksia kuuluikaan niiden suusta, jotka ensimmäisinä meidän päivinämme näkivät nuo herkulliset, pienimpiin osiinsa saakka taiteelliset koristeet — nuo maalaukset — nuo mosaiikit! Intohimoisena runouden ja draaman ystävänä — nehän muistuttivat Glaukukselle hänen oman rotunsa hengestä ja sankarikaudesta — hän oli talonsa koristuttanut Aiskiloa ja Homeroa esittäville maalauksilla. Ja muinaistutkijat, joiden maku on muuttunut kaupanomaiseksi, tahtovat suosijassa nähdä itse taiteilijan ja kutsuvat (erehdys on nyttemmin kyllä huomattu) vanhasta tottumuksesta atenalaisen Glaukuksen tuhkasta kaivettua taloa »*draamallisen runoilijan taloksi*.»

Ennenkuin käymme kuvaamaan tätä taloa, lienee paikallaan antaa lukijalle yleisiä tietoja pompeijilaisesta rakennuksesta, jotka tiedot hän kyllä koska tahansa löytää Vitruviuksen teoksista, kaikkine niine poikkeuksineen, joita päähänpistot ja loisteliaisuus yksityiskohtiin lisäävät ja jotka, inhimillistä kylläkin, siitä asti ovat muinaistutkijoille antaneet paljon päänvaivaa. Me teemme kuvauksemme kuitenkin niin selvästi ja kansanomaisesti kuin mahdollista.

Taloon tullessanne astutte tavallisesti kapean, *vestibulumiksi* nimitetyn käytävän kautta halliin, joka on pylväin koristettu (nyttemmin usein ilman pylväitä). Kolmelta seinältä vievät ovet makuusuojiin (niiden joukossa myöskin ovenvartijan), useimmat niistä on varattu parhaimmille vieraille. Hallin peräpäässä, oikealla ja vasemmalla on, jos talo on iso, kaksi pientä suojaa talon naisväkeä varten; ja keskellä hallin nelikuvioista lattiaa on suunnikkaan muotoinen vesiallas (sen klassillinen nimi on *impluvium*); sadevesi tuli kattoaukosta, joka voitiin salaluukun avulla sulkea. Lähellä *impluviumia*, jota

vanhat pitivät erikoisessa arvossa, olivat (Pompejissa harvemmin kuin Roomassa) perhejumalien patsaat; — kotilietenä, josta roomalaiset runoilijat usein laulavat ja joka oli *lareille* (kodinhalijoille) pyhitetty, oli Pompejissa usein vain liikuteltava hiilipata; yhteen nurkkaan, tavallisesti näkyvimmälle paikalle oli asetettu suuri puinen kaappi, joka oli pronssi- tai rautasilauksin huoliteltu ja vahvistettu ja joka oli vahvoilla kahleilla niin lujaan kiinnitetty kivijalustaansa, että varkaitten ja rosvojen aikeet sitä irrottaa olivat turhat. Tämä varokeino siksi, että kaappi oli talonisännän rahasäiliö; vaikka olettaa voikin, koska Pompeijin kaivetuista taloista ei ole paljo rahaa löydetty, että kaappi pikemminkin oli vain talon koriste kuin hyötyesine.

Tässä hallissa (tai klassillisesti puhuen *atriumissa*) otettiin vastaan klientit ja halpa-arvoisemmat vieraat. »Ylhäisemmissä» taloissa oli huone *atriensis* vartavasten hallissa palvelevaa orjaa varten, jolla muiden orjien rinnalla oli mahtava asema. Vesiallas keskellä lattiaa oli varmaankin vaarallinen laite, mutta hallin muilla sivuilla oli kyllin tilaa kävellä edestakaisin. Käytäväovea vastapäätä, atriumin toisessa päässä oli myöskin huone (*tablinum*), jonka lattia tavallisesti oli väririkasta mosaiikkia ja jonka seiniä peittivät taidemaalaukset. Täällä säilytettiin perhemuistot tai merkit siitä julkisesta toimesta, joka talon isännällä oli ollut hoidettavana. Tästä salongista, mikäli sitä nimitystä tässä voimme käyttää, päästiin sivuhuoneeseen, ruokasaliin eli *tricliniumiin*; toisella puolella oli huone, jota sanokaamme vaikka aarrekammiksi; siellä säilytettiin kaikenlaiset kalliit ja harvinaiset arvoesineet. Ja kapeaa käytävää pitkin pääsi täältä orjien huoneiston kautta ja tarvitsematta kulkea jo mainittujen huoneitten läpi rakennuksen takaosaan. Kaikki nämä suojat avautuivat pitkähköön pylväskäytävään, jonka teknillinen nimi on *peristyle*. Jos talo oli pieni, niin se loppui tähän pylväistöön, ja siinä tapauksessa oli peristylen keskusta, olipa se kuinka pieni tahansa, järjestetty jonkinlaiseksi puutarhaksi, jota koristivat jalustoille asetetut kukkamaljakot. Pylväskäytävästä veivät ovet oikealle ja vasemmalle makuusuojiin[2], toiseen tricliniumiin eli ruokasaliin (antiikin aikoina oli tähän tarkotukseen siis kaksi huonetta, toista käytettiin kesällä, toista talvella tai ehkä toista tavallisina, toista juhlapäivinä). Ja jos isäntä tahtoi tieteitä harjottaa, siirtyi hän huoneeseen, jolla oli tuo vaativa nimi kirjasto — sillä pieni huone riitti säilyttämään ne muutamat papyruskääröt, joita antiikinaikoina pidettiin huomattavana kirjakokoelmana.

Peristylen päässä oli tavallisesti keittiö. Jos talo oli suuri eikä se vielä päättynyt peristyleen, ei sen keskusta ollut puutarhana, vaan se oli koristettu suihkukaivoilla ja kalalammikoilla; ja sen päässä oli tablinumia vastassa toinen ruokasali makuusuojiin ja joskus taulukokoelma eli *pinacotheca*. [3] Näistä huoneista taas päästiin neliönmuotoiseen tai pitkähköön aukeamaan, jota kolmelta sivulta ympäröi pylväskäytävä kuten peristyleäkin, sitä se paljon muutenkin muistutti, vaikka se olikin pitempi. Tämä oli varsinainen puutarha eli *viridarium*, joka useimmiten oli suihkukaivoin, kuvapatsain ja monivärisin kukkaistutuksin koristettu. Sen äärimäisessä laidassa oli puutarhurin koju, ja pylväistön sivulla oli, jos perhe oli väkirikas, vielä muita huoneita.

Pompejissa olivat toinen ja kolmas kerros harvinaisia, ja nekin ottivat vain pienen osan talon pinta-alasta ja olivat etupäässä orjien asuintoina. Tässä suhteessa ne melkoisesti erosivat Rooman muhkeammista taloista, joissa pääruokasali eli *coenaculum* säännöllisesti oli toisessa kerroksessa. Itse huoneet olivat tavallisesti pieniä, sillä mainio ilmasto salli suurilukuisenkin joukon hakea tilaa itselleen peristylestä, atriumista tai puutarhasta. Juhlahuoneetkin olivat pieniä, vaikka ne olivatkin rikkaasti ja huolellisesti koristellut, sillä antiikin älykkäät ihmiset, jotka rakastivat seuraa, mutta eivät tungosta, söivät korkeintaan yhdeksänhenkisissä joukoissa, joten suuret ruokailuhuoneet eivät olleet yhtä välttämättömät kuin nykyisin.[4] Mutta huonerivi, jonka ensi silmäyksellä taloon astuessaan huomasi, teki juhlallisen vaikutuksen. Yhtaikaa näki mosaiikki- ja taulukoristeisen atriumin, tablinumin, hienon peristylen ja (jos taloa vielä jatkui) vastakkaisella puolella juhlasalin ja puutarhan, jossa katse vihdoin osui suihkukaivoon tai marmoriseen kuvapatsaaseen.

Lukijalla lienee jo jonkinlainen kuva pompeijilaisesta rakennuksesta, joka monessa suhteessa muistutti kreikkalaista, mutta rakenteeltaan vielä enemmän roomalaista. Miltei jokaisessa talossa oli toisista eroavia yksityiskohtia, mutta yleinen muoto oli tämä. Jokaisessa on atrium, tablinum, peristyle, kaikki toistensa yhteydessä, kaikkien seiniä koristivat upeat maalaukset, ja kaikkialla näkee silloisen kansan pyrkimyksen loistavasti ja ylellisesti elää. Epäillä kyllä saattaa pompeijilaisten koristamistyön makupuhtautta, he rakastivat räikeitä värejä ja oikullisia muotoja, he maalasivat usein pylvään alaosan tulipunaiseksi ja jättivät yläosan värittämättä. Jos puutarha oli pieni, maalattiin sen muurit perspektiivisesti täyteen puita, lintuja, temppelejä j.n.e., jotta silmä pettyisi pitämään puutarhaa isompana; se oli luonnonjäljittelyä, jonka Pliniuksen kaltainen miellyttävä pedantti hyväksyi ylpeillen suorastaan sen erikoisesta vaikutuksesta.

Glaukuksen talo oli tosin pienimpiä, mutta täydellisimpiä ja hienoimpia Pompeijin yksityisasunnoista. Se voi olla mallina nykyajan »nuoren miehen kodille» ja herättää kateutta ja tuskantunnetta kaikissa naimattomissa rakkauden palvoissa.

Astutte pitkää ja ahdasta käytävää eteishalliin, jonka lattiassa on mosaiikkiin kuvattu koira tuttuine

lauseineen *Cave canem*, s.o. »varo koiraa.» Atriumin kummallakin sivulla on pitkäkko huone; kun näet sisähuoneisto ei ollut kyllin iso sisältämään kaikkia yksityisiä ja julkisia huoneita, käytettiin näitä kahta vastaanottohuoneena sellaisille vieraille, joita ei arvo eikä tuttavuus oikeuttanut pääsemään talon päähuoneisiin.

Eteisestä tulette atriumiin, josta rakennusta esiin kaivettaissa löydettiin niin mestarillisia ja ilmeikkäitä maalauksia, ettei Rafaelinkaan tarvitsisi niitä hävetä. Ne vietiin Napolin museoon ja siellä ne nyt ovat taiteensuosijain ihailtavina. Ne kuvaavat Akilleen ja Briseiksen hyvästijättöä. Ketä ei ihastuttaisi se voima ja väkevyytys ja kauneus, mikä ilmenee Akilleen ja tuon kuolemattoman orjattaren muodoista ja piirteistä!

Atriumin yhdeltä sivulta veivät kapeat portaat ylemmän kerroksen orjienhuoneisiin. Siellä oli myöskin pari kolme pientä makuusuoja, joiden seinille oli kuvattu Europan ryöstö, amatsoonien taistelu j.n.e.

Sitten joudutte tablinumiin, jonka kummassakin ovipielessä riippuivat vuolasväriset, tyyronpurppuraiset oviverhot, puoleksi syrjään vedettyinä.[5] Seinälle oli kuvattu runoilija ystävilleen lausumassa sepittämäänsä runoa, ja lattiassa oli pieneen, mutta ihanaan mosaiikkiteokseen sommiteltu näyttämöjohtaja, joka antaa ohjeita näyttelijöilleen.

Tämän salin kautta pääsette peristyleen, ja tähän (kuten useissa pienissä pompeijilaisissa taloissa oli laita) talo loppui. Jokaisessa niissä seitsemässä pylväässä, jotka tätä aukeamaa koristivat, riippui kukkavihko. Keskustassa, joka oli puutarhana, hehkuivat mitä ihanimmat kukat marmorisissa, jalustalle asetetuissa astioissaan. Tämän pienen puutarhan vasemmassa laidassa oli pieni komero, joka muistutti katolisissa maissa maantien varrella olevia pieniä pyhimyskoppeja; se oli pyhitetty penateille. Sen edessä oli pronssinen kolmijalka. Pylväistön vasemmalla sivulla oli vielä pari makuusuoja, oikealla oli *triclinium*, ja sinne olivat vieraat nyt kokoontuneet.

Tätä huonetta nimittävät napolilaiset muinaistutkijat tavallisesti »Ledan huoneeksi». Jo Sir William Gellin verrattomasta teoksesta lukija löytää kuparipiirrosjäljennöksen siitä herkullisesta ja sirosta maalauksesta, joka esittää Ledaa tarjoamassa vastasyntyneitä pienokaisiaan niiden isälle. Siitä huone nimensä. Tämä kaunis suoja aukeni tuoksuvaan puutarhaan. Kiillotetun ja hopeisin arabeskein kirjaillun sitruunapuisen[6] pöydän ympärillä oli kolme leposohvaa, jotka vielä olivat Pompeijissa yleisempiä kuin Roomassa vastikään muotiin päässeet puolipyöreät istuinsohvat. Näille metallisilauksin kirjailluille pronssivuoteille oli levitetty paksuja patjoja, nekin hienosti ommeltuja ja herkullisen notkahtelevia.

»Myönnän totisesti», edili Pansa virkkoi, »että sinun talosi on sen fibulamaisesta pienuudestaan huolimatta lajiaan oikea helmi. Kuinka ihana onkaan kuva Akilleesta ja Briseiksestä! — Mikä tyyli! — mitkä päänmuodot! — mitkä — hm!»

»Pansan ylistyslaulu tällaisista seikoista on todella arvokas», Klodius sanoi vakavan näköisenä. »Entä taulut *hänen* seinällään! — Jaa, eiväthän ne Zeuksiin tekemiksi olekaan hullumpia!»

»Sinä mairit minua, Klodius, sinä todella mairit», vastasi Pansa, joka Pompeijissa oli tunnettu siitä, että hänellä oli maailman huonoimmat maalaukset. Hän oli isänmaanystävä ja suosi vain pompeijilaisia taiteilijoita. »Sinä mairit, mutta kuvat ovat varsin kauniita — Edopol avita — väreissä — piirroksessa on jotakin — ja maalaukset keittiötäni varten, ystävät — ah, ne ovat yksinomaan minun keksintöäni.»

»Mitä ne kuvaavat?» Glaukus kysyi. »En ole vielä käynyt keittiössäsi, vaikka olenkin usein ruokiesi herkullisuutta ihailut.»

»Ne kuvaavat atenalaista kokkiani, joka Vestan alttarille tuo taitonsa mestarinäytteet, nim. ihanan nahkiaispaistoksen (elävän mallin mukaan maalatun) — eikö siinä ole kekseliäisyyttä kyllin!»

Samassa astuivat sisään orjat tuoden ensimmäiset ruokalajit. Maukkaitten viikunoiden ja tuoreitten lumin siroteltujen kasviksien, kalojen ja kananmunien lomassa tarjottiin pienet lasit ihanaa hunajalla saostettua viiniä. Senjälkeen nuoret orjat ojensivat kullekin viidelle vieraalle (enempää ei heitä tällä kerralla ollut) hopeisen maljakon hyvänhajuista vettä ja purppurapäärmeisen pyyheliinan. Mutta edili veti esiin oman liinansa, joka ei kyllä ollut yhtä hienoa kangasta, mutta tavallista leveämmät reunat siinä oli, ja kuivasi sillä kätensä elein, joiden piti herättää yleistä huomiota.

»Sinullapa on kaunis liina», Klodius sanoi, »sen reunakin on yhtä leveä kuin vyö.»

»Pöytä, Klodius, pöytä. Sanovat tämän olevan Roomassa uusinta muotia, mutta Glaukus tietää näistä seikoista enemmän kuin minä.»

»Ole meille armollinen, oi Bakkus», Glaukus virkkoi kunnioittavasti kumartaen kauniille jumalankuvalle, joka oli pantu keskelle pöytää; pöydän toisessa päässä olivat *larit* ja suola-astiat. Vieraat yhtyivät rukoukseen ja pirskauttaen viiniä pöytäliinalle he täydensivät tavallisen

ruokaseremonian.

Tämän jälkeen vieraat asettuivat leposohville ja varsinainen ruokailu alkoi.

»Olkoon tämä viimeinen maljani», nuori Sallustus virkkoi, kun pöydälle ensimmäisten, ruokahalua kiihottavien annosten jälkeen ilmestyivät varsinaiset ruoat ja kun orja oli hänelle ojentanut reunantäyteisen viinisarkan. — »Olkoon tämä viimeinen maljani, ellei tämä ole parasta viiniä mitä Pompeijissa olen juonut.»

»Tuo amfora tänne!» Glaukus sanoi, »ja lue sen vuosi ja laji!»

Orja kiiruhti ilmottamaan seuralle, että viini oli pulloon pantu Kioksella neljäkymmentä vuotta sitten.

»Kuinka mainioksi lumi sen on jäähdyttänyt», Pansa sanoi. »Se on juuri parahultaista.»

»Se muistuttaa sellaisen miehen kokemusta, joka on kauan intohimojaan viihdytellyt päästääkseen ne kaksinkertaiseen raivoon», Sallustus huudahti.

»Se on kuin naisen: 'Ei!' Se ensin jäähdyttää, mutta sytyttää liekin heti», Glaukus jatkoi.

»Milloin on lähin eläintaistelu?» Klodius kysyi Pansalta.

»Se on määrätty elokuun iduksen yhdeksänneksi, Vulkanalian jälkeiseksi päiväksi», Pansa vastasi. »Meillä on käytettävänä ihana nuori leijona.»

»Kuka sille ruoaksi viskataan?» Klodius kysyi. »Sepä se, meillä on suuri puute pahantekijöistä. Sinun täytyy löytää joku viaton tai kuka tahansa leijonalle, Pansa.»

»Olen viime ajat asiaa ankarasti tuumailnut», Pansa vastasi vakavana. »Onpa se inhottava laki, joka kieltää meitä heittämästä omia orjiamme jalopeuroille. Ettemme omallamme saa tehdä mitä mielimme, se on minusta omistusoikeuden loukkaamista.»

»Toisin oli laita tasavallan kultaisina aikoina», Sallustus virkkoi.

»Ja tuo orjia suosiva lempeys on katkera pettymys kansaparalle. Kuinka haltioissaan se katselee oivaa taistelua miehen ja jalopeuran kesken? Ja sen viattoman ilon siltä riistää inhottava laki (elleivät jumalat lahjota meille rehtiä pahantekijää).»

»Voiko olla kurjempaa valtiotaitoa kuin se, joka kieltää kansalta sen monet nautinnot?» Klodius virkkoi hartaana.

»Aivan niin, Jupiter ja kohtalo olkoot ylistetyt, ettei meillä enää ole Neeroa», Sallustus huudahti.

»Hän oli todella tyranni, hän sulki kymmeneksi vuodeksi amfiteatterimme.»

»Ihmettelen, ettei siitä syntynyt kapinaa», Sallustus virkkoi.

»Eipä paljoa puuttunut», Pansa sanoi pistäen poskeensa palan karhunlihaa.

Keskustelun katkaisi tähän soittokoneitten ääni, ja orjat toivat pöydälle vielä yhden ruokalajin.

»Ah, minkä herkkupalan olet vielä keksinyt meille?» Sallustus huudahti silmät kiiluen.

Sallustus oli neljänkolmattavuotias ja syöminen oli hänen suurin intohimonsa — ehkä hän oli muihin jo kyllästynyt. Ei häneltä lahjojakaan puuttunut, hyväsydäminenkin hän oli — niinkauan kuin näki sen tarpeelliseksi. —

»Polluks avita, tunnen tuon ruokalajin», Pansa huudahti näpsäyttäen sormiaan orjille merkiksi. »Se on Ambrakian lammasta; meidän täytyy valmistua uuteen rukoukseen vastatulleen kunniaksi.»

»Olin toivonut», Glaukus virkkoi surullisena, »saavani jonkun määrän ostereita Britanniaasta, mutta tuulet, jotka Caesarillekin olivat niin julmat, ovat meiltä sen nautinnon riistäneet.»

»Ovatko ne todella niin herkullisia?» Lepidus kysyi päästäen syöntiä varten höllemmälle tunikansa vyön.

»Minä puolestani olen luullut, että vain matkan pituus ne tekee niin halutuiksi. Ne eivät vedä vertoja Brindisin ostereille. Ilman niitä ei ainakaan Roomassa mikään ateria ole täydellinen.»

»Brittiparat», Sallustus virkkoi, »onpa heillä vielä jotakin hyvää tarjolla, he antavat meille ostereita.»

»Toivon mieluummin, että he hankkisivat meille gladiatorin», sanoi edili, joka yhä hautoi mielessään amfiteatterin tarpeita.

»Pallas avita», Glaukus huudahti orjan laskiessa uutta seppelettä hänen kiharoilleen, »mielelläni minäkin katselen, kun villit eläimet keskenään taistelevat, mutta kun mies, luuta ja verta mitä mekin, työnnetään arenalle pala palalta silvottavaksi, on se minusta liian hirvittävä näky; minua pyörryttää, hengitys salpautuu, tahdon kiiruhtaa arenalle häntä auttamaan. Joukon riemuhuudot kaikuvat korvissani kamalammilta kuin Orestesta takaa-ajavien raivotarten kirkaisut. Iloitsen, että ensi näytännössä on niin vähän mahdollisuutta sellaiseen esitykseen.»

Edili kohautti olkiaan. Nuori Sallustus, jota pidettiin Pompeijin hyväsydämisimpänä miehenä, tuijotti mykkänä eteensä. Hienosteleva Lepidus, joka puhui vähän, koska puhe muka väärästi piirteet, äännähti: »Herkules.» Liehijä Klodius murahti: »Edopolus», ja kuudes pöytävieras, Klodiuksen varjo (umbra), joka piti velvollisuutenaan kaikuna toistaa, mitä hänen rikas ystävänsä sanoi, kun hän ei voinut häntä itseään ylistää — parasiitin parasiitti — antoi myöskin kuuluu: »Edopolus.»

»Te italialaiset olette kyllä sellaisiin näytelmiin tottuneet, me kreikkalaiset olemme lempeämpiä. Ah, Pindaroon varjon kautta, — todellisen kreikkalaisen leikin viehättävin puoli — miehen voima miestä vastaan — jalo ottelu — surunsekainen voitonriemu — ylpeys kohdata tasaväkinen vastustaja, — sääli voittaa toinen. — Mutta ettehän te minua ymmärrä.»

»Tämä lammas on mainiota», Sallustus virkkoi. Orja, jonka tehtävänä oli paisti palottaa ja joka itse mielestäänkin oli ammattitaitoinen, oli soiton rytmin mukaan työtään tehnyt ja veitsellään tahtia lyöden ensin hitaasti, sitten ihanan diapasonin sävelten mukaan lopettanut vaikean taidetyönsä.

»Kokkisi on varmaankin sisilialainen», Pansa virkkoi.

»Niin on, Syrakusasta.»

»Lyönpä hänestä vedon», Klodius sanoi, »ruokalajien välillä voisimme pienen pelin järjestää.»

»Olisihan se parempaa kuin eläintaistelu, mutta en voi sisilialaistani panna vetoon — sinulla ei ole yhtä arvokasta panna vastaan.»

»On, Fillida — hurmaava tanssijattareni.»

»En ikinä osta naista», kreikkalainen sanoi huolellisesti korjaten tukkaseppelettään.

Pylväskäytävään asetetut soittajat olivat alkaneet konserttinsa lammaspaistiin käsiksi käytäessä. Heidän sävelensä saivat nyt lempeämmän, iloisemman, mielisi sanoa älykkäämmän soinnun, he lauloivat Horatiuksen laulua, joka alkaa: »*Persicos odi* j.n.e. ja jota on niin vaikea kääntää. He luulivat sen hyvinkin sopivan juhlaan, joka meistä tuntuu ylelliseltä, mutta joka ajan mässäävän elostelutavan rinnalla oli varsin yksinkertainen. Mehän olemmekin yksityisen emmekä ruhtinaan juhlassa, ylhäisen ylimyksen emmekä keisarin tai senaattorin pidoissa.

»Ah, vanha hyvä Horatius», Sallustus virkkoi osaaottavana, »hän lauloi kyllä hyvin juhlista ja naisista, mutta ei nykyisten laulajiemme veroisesti.»

»Esimerkiksi kuolemattoman Fulviuksen lailla», Klodius sanoi.

»Kuolemattoman Fulviuksen», varjo toisti.

»Entä Spurena ja Gajus Mutius, joka yhtenä vuonna kirjotti kolme eeposta — kykenikö Horatius tai Vergilius sellaiseen?» Lepidus kysyi. »Vanhat runoilijat erehtyivät aina jäljittelemään kuvanveistoa maalauksen asemasta. Yksinkertaisuus ja rauha — siinä heidän päämääränsä; meissä nykyajan lapsissa on tulta, intohimoa, voimaa — me emme koskaan nuku, me käytämme maalauksen värejä, sen elämää, sen toimintaa. Kuolematon Fulvius!»

»Oletteko kuulleet», Sallustus virkkoi, »Spurenan uusinta oodia egyptiläisen Isiksen kunniaksi? Se on loistava — siinä on todellista uskonnollista innoitusta.»

»Isis tuntuu olevan Pompeijin mielijumalatar», Glaukus sanoi.

»Niin on», Pansa vastasi. »Hän on juuri nyt erikoisessa suosiossa. Hänen kuvapatsaansa on lausunut mitä merkellisimpiä ennustuksia. En ole taikauskoinen, mutta tunnustan usein käyttäneeni sen apua virkatoimissani. Hänen pappinsa ovat lisäksi hurskaita, eivät sellaisia iloisia, jommoisia meidän Jupiterimme ja Fortunamme ylväät palvelijat, he käyvät paljain jaloin, eivät syö lihaa ja viettävät suurimman osan yöstään hartaudenharjoituksissa.»

»Siinä esikuva meidän toisille papeillemme. Jupiterin temppeli pitäisi uudentaa», sanoi Lepidus, joka mielellään olisi kaikki uudistanut, mutta ei itseään.

»Sanotaan egyptiläisen Arbakeen opettaneen Isiksen papeille joitakuuta mitä juhlallisimpia mysterioita», Sallustus huomautti. »Hän kehuskelee polveutuvansa Ramses-suvusta ja väittää, että hänen suvussa on säilyneet vanhanajan ikuisimmat salaisuudet.

»Ainakin hänellä on paha silmä», Klodius sanoi. »Aina kun näen sen medusanpään enkä huomaa tehdä taikamerkkejä, saan olla varma, että joko kadotan mielikkihevoseni tai heitän yhdeksän kertaa canes.»[7]

»Jälkimäinen olisi varmastikin ihme», virkkoi Sallustus vakavana.

»Mitä tarkoitat?» peluri kysyi kulmiaan rypistäen.

»Tarkotan, että sinä pian jättäisit minut, jos usein kanssasi pelaisin ja se on — ei mitään.»

Klodius vastasi vain ylimielisesti hymyillen.

»Ellei Arbakes olisi niin rikas», Pansa virkkoi arvokkaana, »antaisin hänen hieman saada tuta arvovaltaani ja tutkisin tarkemmin, kuinka paljo on perää niissä huhuissa, jotka väittävät häntä tähdistälukijaksi ja taikuriksi. Rooman edili, Agrippa, karkotti kaupungista kaikki sellaiset vaaralliset kansalaiset. Mutta rikasta miestä — edilin velvollisuus on suojella rikasta miestä.»

»Mitä arvelette siitä uudesta uskonlahkosta, jonka harvoja tunnustajia kuulemani mukaan on Pompeijissäkin, hebrealaisen jumalan — Kristuksen opetuslapsista?»

»Oh, he ovat pelkkiä uneksijoita», Klodius sanoi. »Ei ketään ylimystä ole heidän joukossaan; sen uskon tunnustajat ovat köyhää, alhaisyyntyistä, tietämätöntä rahvasta.»

»Jotka kuitenkin ansaitsevat jumalten pilkasta ristinpuun», Pansa kiivaana vastasi. »He kieltävät Venuksen ja Jupiterin! Natsarealainen on samaa kuin jumalankieltäjä. Saisinpa ne kaikki vangituksi!»

Toinen ruokalaji oli syöty — juhlijat ojentelivat leposohvillan, syntyi vaitiolo, jolloin he vain kuuntelivat etelän hiveleviä säveliä ja arkadilaisen luutun sointuja. Glaukus oli viimeinen hiljaisuutta rikkomaan, mutta Klodius arveli hetkiä parempaankin voitavan käyttää.

»*Bene vobis* (terveydeksesi), Glaukukseeni», hän sanoi tottuneen nautiskelijan lailla kohottaen täysinäistä lasiaan kreikkalaisen nimeä lausuessaan. »Etkö tahdo eilistä tappiotasi korvata? Katso, noppanappulat hymyilevät meille.»

»Kuten haluat», Glaukus virkkoi.

»Suvella ja edilin aikana!» Pansa käskevänä huudahti, »se on vastoin lakia.»

»Ei sinun läsnäollessasi, Pansa», Klodius sanoi ravistaen nappuloita, joita hän kuletti mukanaan pitkäkössä pussissa, »sinun läsnäolosi ehkäisee kaikesta lainrikkomuksesta. Ei itse teko riko mitään, vaan sen liiallisuus.»

»Kuinka viisasta», varjo tokasi.

»Hyvä on, tahdon nähdä siis vain kysymyksen toisen puolen», Pansa virkkoi.

»Ei vielä, hyvä Pansa. Odottakaamme, kunnes olemme syöneet», Glaukus sanoi.

Klodius suostui vastenmielisesti ja salasi ikävystymisensä haukotteluun.

»Hän ei malta odottaa saadakseen kultaa niellä», Lepidus kuiskasi Sallustukselle käyttäen Plautuksen sanoja *Aululariasta*.

»Ah, kuinka hyvin tunnenkaan nuo polypit, jotka eivät laske irti sitä jonka ovat tavottaneet», Sallustus hiljaa vastasi ottaen sanansa samasta huvinäytelmästä.

Pöydälle tuotiin nyt kolmas ruokalaji, jona oli valikoima hedelmiä, pistasipähkinöitä, makeisia, leivoksia kaikenlaisia tuhansiin eriskummallisiin muotoihin sovitettuina, ja ministri eli palvelijat toivat myöskin viiniä, (jota tähän asti oli tarjottu lasittain) suurissa lasimaljoissa, joiden viereen pantiin lappu ilmottamaan, mistä viini oli ja kuinka vanhaa.

»Maistahan tätä lesboslaista, Pansa», Sallustus virkkoi, »se on mainiota.»

»Se ei ole kovin vanhaa», Glaukus sanoi »mutta sen on tuli, kuten meidätkin, varhain valmistanut — viinin Vulkanuksen liekit — meidät hänen vaimonsa leimut, joiden kunniaksi lasini kohotan.»

»Se on herkullista», Pansa virkkoi, »mutta sen helakkuudessa lienee pieni annos rosininväriä.»

»Mikä ihana malja!» Klodius huudahti kohottaen läpikuultavan kristallimaljan, jonka kädensija oli jalokivin koristettu ja kiemurtelevaksi käärmeeksi muovailtu, kuten Pompejissa tähän aikaan oli tapana.

»Tämä sormus», Glaukus virkkoi ottaen sormestaan kallisarvoisen jalokivisormuksen ja kiinnittäen sen kädensijaan, »tekee sen vielä arvokkaammaksi, ja Klodius, jolle jumalat suokoot terveyttä ja onnea, täyttäessäsi sen reunojen tasalle ja tyhjentäessäsi sen, älköön sen arvo silmissäsi silti vähentykö.»

»Olet liian antelias», peluri virkkoi antaen maljan orjalleen; »mutta sinun ystävyytesi tekee sen kahta arvokkaammaksi.»

»Tämä olkoon sulottarien malja», Pansa sanoi ja tyhjensi kolmasti lasinsa. Vieraat seurasivat esimerkkiä.

»Emme ole vielä valinneet juhlan ohjaajaa», Sallustus huudahti.

»Valitkaamme se arvalla», Klodius sanoi ravistellen noppapussia.

»Ei», Glaukus sanoi, »ei mitään kylmää ja jäykkää ohjaajaa — ei mitään juhlan johtajaa — ei mitään *rex convivii*. Eivätkö roomalaiset ole kerran vannoneet olla tottelematta kuningasta? Emmekö ole yhtä vapaita kuin teidän esi-isänne? Hei, soittajat, antakaa kuulua laulu, jonka viime yönä sävelsin; sen nimenä on: *Hetkien bakkushymni*.»

Soittajat virittivät soittimensa hurjaan joonilaiseen sävelmään, ja nuori, miellyttävä ääni lauloi kreikankielin ja — rytmein seuraavan laulun:

Hetkien iltahymni.

Kesäpäivän pitkän ja helteisen
Oomme väikkyneet.
Nyt yön luo uksien harmaiden
Oomme säikkyneet;
Sulot raienneet
Taas laulut on, päivisin vaienneet.
Taas kreetitär purppurasuu,
Min hämära kutsui karkelullen,
Laulellen lemmestä lohduttuu
Bakkhoksen, siimeessä sylihin tullen.
Taivaalta, hiljaa mi tummenee,
Tähdet jo tyyninä silmäilee,
Ja lauluni ees
Aalto entää sees,
Mi leikkien Aegean luotoja kaulaa.
Tytön polvell' on pantterin pää,
Hänen katseensa päihdyttää;
Mut virran kiitävän kaltahalla.
Viinipuun vehreiden oksien alla,
Arat faunit lempeä laulaa,
Nuo viekkahat veikot.
Nuo kelmit, nuo nauravat peikot.
Arat faunit lempeä laulaa.

2.

Lennota uupuneet
Pitkän jo oomme päivän,
Ikävät on askeleet
Läpi öisen ankean häivän.
Siipemme väsyneet virkistäy
Heloviinein, hehkuin mi ennättäy
Elon maljoihin lähteestä valkeuden,
Niin, lähteestä, lähteestä valkeuden;
Näet päivyit, ehtinyt maillehen,
On viinille sähkönsä suonut:

On auringon-aarteita tertut nää,
Valon lähteitä sen, mihin silmäjää
Hän, tuonelan maille mi raueten jää,
Jumalhurmaa kun hetken on juonut.

3.

Ja malja Zeullen ja Lemmellen,
Ja malja poijalle Maian[8]
Ja kunnia immelle kolmellen,[9]
Suloparvelle neljän Aglaian.
Mut seppelet sorjimmat, hohtavimmat
Ajan-neidoille solmikaat,
Ja maljat luvuttomat, laatusimmat,
Ja Bakkhosta kutsukaat!
On parhain tuo, joka parhain suo
Ja kerskuvan haastelun luistavaks luo
Ja kutsuvi kisahan kimmat.
Me kiidämme, kunnekka siukuen
Me syöksymme säihkyhyn lähtehen;
Kun kohoomme höyhenet valuen sitten,
Veen vihmomme keskehen kukkasitten.
Me hehkumme, hehkumme. Kuule!
Idän immet, vettä mi viisti,
Kristalliluolahan saaliina riisti
Mysian Hylaan, sankarin, lemmikin;
Niinpä nyt, niinpä nyt me
Nuoren jumalan sylimme suljemme,
Karkelusaatossa kiitäen kuljemme,
Huimasti huutojen, laulujen soiden,
Vangiksi saimme sun, saimme sun, lemmikin!

Vieraat ilmaisivat äänekkäästi ihastustaan. Kun runoilija samalla on isäntä, ovat hänen säkeensä tietysti sitä parempia.

»Läpeensä kreikkalaista», Lepidus sanoi, »sellaista kielen rajuutta ja voimaa on roomalaisen runoilijan mahdollon matkia.»

»On ainakin räikeä vastakohta», Klodius virkkoi koettamatta peittää äänensä ivallista sävyä, »olemassa tämän ja Horatiuksen vanhankuluneen ja yksinkertaisen oodin välillä, jonka äsken kuulimme. Sävel on ihanan joonilainen; se sana tuo mieleeni maljan — toverit, malja ihanan Ionen kunniaksi!»

»Ione — nimi vivahtaa kreikkalaiselta», Glaukus sanoi matalalla äänellä. »Juon mielihyvin hänen terveydekseen. Mutta kuka on Ione?»

»Olet vastikään tullut Pompeijiin, muuten tietämättömyytesi ansaitsisi maanpaon», Lepidus virkkoi naureskellen. »Kun et Ionea tunne, et myöskään tunne kaupunkimme ensimmäistä kaunotarta.»

»Hän on todella harvinaisen kaunis», Pansa sanoi, »ja millainen ääni!»

»Hän on satakieleltä äänen saanut», Klodius pisti väliin.

»Satakieleltä — suurenmoinen ajatus», varjo tokasi.

»Selittäkähän jo toki!» Glaukus sanoi.

»Tiedä siis —» Lepidus virkkoi.

»Salli minun puhua», Klodius huudahti, »sinun sanasi tulevat suustasi kuin kuiva kaisla.»

»Ja sinun kuin kivi», loukattu mutisi itsekseen heittäytyen huolettomasti leposohvansa hyllyvälle patjalle.

»Tiedä siis», Klodius sanoi, »että Ione on muukalainen, joka hiljattain on tullut Pompeijiin. Hän laulaa kuin Sapho ja hän runoilee itse laulunsa, enkä voi sanoa, tibianko, sitran vai lyyran soitossa hän parhaiten on muusan veroinen. Hänen kauneutensa on häikäisevää. Hänen talonsa on erinomainen, niitä koristuksia, niitä jalokiviä — niitä pronssiesineitä! Hän on rikas ja yhtä antelias kuin rikas.»

»Hänen rakastajansa», Glaukus virkkoi, »tietysti huolehtivat siitä, ettei hän nälkää näe; ja raha pian hankittu on yhtä pian menetetty.»

»Hänen rakastajansa — siinäpä arvoitus onkin! Ionessa on vain yksi paha vika — hän on siveä. Koko Pompeiji on maassa hänen edessään, mutta hänellä ei ole rakastajaa; hän ei tahdo liioin mennä naimisiin.»

»Ei rakastajaa?» Glaukus toisti.

»Hänellä on Vestan mieli, mutta Venuksen vyö.»

»Mikä satuva vertaus», varjo tokaisi.

»Ihmettä!» Glaukus huudahti. »Saanko häntä koskaan nähdä?»

»Vielä tänä iltana», Klodius sanoi, »mutta emmekö voisi —», hän jatkoi ravistellen jälleen noppapussia.

»Olen valmis», kohtelias Glaukus vastasi. »Pansa, käännä kasvosi muualle!»

Lepidus ja Sallustus menivät »kruunua ja klaavaa», ja varjo katseli, kun Glaukus ja Klodius vakavina syventyivät noppapelin vaihteluihin.

»Polluks avita», Glaukus huudahti, »jo toisen kerran olen heittänyt *caniculaen*» (matalin heitto).

»Venus on nyt minulle suosiollinen», Klodius virkkoi ravistellen kauan noppapussia. »Oi, *ahna Venus* — siinä on Venus itse», kun hän jumalattaren nimeä lausuessaan sai korkeimman silmämäärän, »joka ainakin niitä suosii, jotka rahaa voittavat.»

»Venus on tyytymätön minuun», Glaukus virkkoi kevyesti, »en ole koskaan uhrannut hänen alttarilleen.»

»Joka Klodiuksen kanssa pelaa», Lepidus kuiskasi, »saa Plautuksen Curculion lailla olla valmis peliin panemaan koko omaisuutensa.»

»Glaukus parka — hän on yhtä sokea kuin Fortuna (onni) itse», Sallustus lisäsi samalla äänellä.

»En pelaa enää», Glaukus sanoi, »olen hävinnyt 30 sestertiota.»

»Pahoittelen —», Klodius alkoi.

»Mikä kelpo mies», varjo kuiskasi.

»Kaikin mokomin», Glaukus huudahti »häviöni korvaa tietoisuus siitä, että sinä olet minun voittajani.»

Keskustelu muuttui jälleen yleiseksi ja vilkkaaksi, viiniä kaadettiin runsaammin; ja Glaukukseen vieraat ylistivät jälleen Ionea maasta taivaaseen.

»Jottei tarvitsisi tähdistä vetoa lyödä, käykäämme katsomaan tuota kaunotarta, joka saa kaikki tähdet kalpenemaan», Lepidus sanoi.

Klodius, joka näki mahdollisuudet noppapelin jatkoon vähäisiksi, suostui ehdotukseen ja Glaukus, joka kyllä kohteliaana isäntänä kehotti vieraitaan kemuja jatkamaan, ei voinut salata Ionesta lausuttujen kiitosten herättämää uteliaisuuttaan. He päättivät sen vuoksi kaikin (Pansaa ja varjoa lukuunottamatta) lähteä kauniin kreikkattaren taloon. Kerran vielä juotiin Glaukukseen ja Tiituksen kunniaksi — viimeinen ruokaluku lausuttiin — tultiin portaat alas — kuljettiin valaistun atriumin kautta — ja sivuutettuaan onnellisesti kynnyksen eteen muovailun koiran olivat he Pompeijin vilkkailla ja sorisevilla kaduilla juuri laskeneen kuun hämärässä.

He kulkivat siinä kaupunginosassa, jossa jalokivikaupat olivat, ja joissa näytteille asetetut helmet sädehtivät ja heijastuivat monin värein, ja saapuivat vihdoin Ionen asuntoon. Vestibulum oli monin lampuin valaistu; tablinumin seinillä riippui ommeltu purppuraverhoja, sen seinät ja mosaiikkilattia uhkuivat taiteilijan valitsemia rikkaita värejä, ja pylväistössä, joka vei tuoksuvaan puutarhaan, he näkivät Ionen ihailijainsa ja suosijainsa keskellä.

»Etkö sanonut häntä atenalaiseksi?» Glaukus kuiskasi astuessaan peristyleen.

»En, hän on Napolista.»

»Napolista!» Glaukus toisti; ja samassa hän näki, joukon väistyessä syrjään, Ionen, saman ihanan

vartalon, samat loistavat silmät, jotka joku kuukausi sitten olivat niin kiinteästi hänen muistiinsa painuneet.

4 LUKU.

Isiksen temppele. — Pappi. — Arbakeen luonnetta selitetään.

Palaamme egyptiläiseen. Näimme Arbakeen viimeksi iltapäivällä merenrannalla eroamassa Glaukuksesta ja tämän ystävistä. Saavuttuaan rantaman vilkkaimmalle kohdalle hän pysähtyi ja katseli eteensä leviävää eloisaa näyttämöä kädet ristissä ryntäillä ja katkera myhäily synkissä kasvoissaan.

»Tyhmiä, lyhytnäköisiä narreja te olette», hän itsekseen äännähti, »työskentelette tai huvittelette, olette kaupanpuhissa tai uskoanne hoidatte, aina teitä kiihottaa se intohimo, joka teidän pitäisi kuolettaa. Kuinka teitä halveksisinkaan, ellen teitä vihaisi — niin, vihaisi! Kreikkalainen tai roomalainen, samantekevä kuka teistä, te olette meiltä, Egyptin salaisesta aarteistosta varastaneet valon, joka teidän elämällemme antaa hengen. Tietonne — runoutenne — lakinne — taiteenne — barbarisen asekuntonne (kaikki sekin kalpeaa ja katkonaista korkeaan alkukuvaansa verrattuna) kaikki te olette meiltä siepanneet niinkuin orja näpistää isäntänsä juhlan jätteet. Ja te, jäljittelijöiden matkijat — roomalaiset muka? — ei, riistäjälauma — *te* olette meidän isäntiämme! Pyramidit eivät näe enää allaan Ramseen sukua, kotkat leijailevat Niilin käärmeen yllä. *Meidän* isäntiämme — ei, ei *minun!* Minun henkeni, viisauteni voima vartioi ja kahlehtii teitä, vaikei siteitä näy. Niinkauan kuin viekkaus voiman voittaa, niinkauan kuin uskonnolla on helvetti, josta oraakkeli voi tietämättömät ihmiset pelastaa, niinkauan viisas mailmaa hallitsee. Teidän paheistannekin Arbakes erittää itselleen nautintoja — nautintoja joita ei alhainen silmä näe — rikkaita, loppumattomia nautintoja, jommoisia teidän ränstynyt henkenne tympeässä aistillisuudessaan ei voi tajuta, ei edes uneksia. Lisää, lisää vain, te kunnianhimoiset, ja ahneet joukot! Teidän alhainen arvonmerkki- ja kvestoriviran nälkänne ja teidän orjamainen palvelevaisuutenne saa minut teitä nauramaan ja halveksimaan. Minun valtani ulottuu sinne asti missä on herkkäuskoisia ihmisiä. Minä masennan nekin joukot, jotka purppurassa kulkevat. Tebe katoaa ja Egyptikin on vain nimi; koko mailma on täynnä Arbakeen alamaisia.»

Näin kuvitellen egyptiläinen kulki verkalleen eteenpäin ja päästyään kaupunkiin kohosi hänen komea vartensa forumille kokoontuneen joukon yli ja sitten hän poikkesi pieneen, mutta miellyttävään Isiksen temppeleihin.

Rakennus oli hiljattain valmistunut; vanhan temppelelin oli maanjäristys hävittänyt kuusitoista vuotta sitten; ja uuden olivat intoiset pompeijilaiset kiiruhtaneet heti rakentamaan ja siellä käytiin niin ahkerasti kuin meillä uudessa kirkossa tai vierasta saarnaajaa kuulemassa. Jumalattaren oraakkelivastaukset olivat Pompeijissa hyvässä huudossa eivät vain salakähmäisen kieliasunsa, vaan myöskin sen luottamuksen vuoksi, jonka ne olivat herättäneet. Vaikei niissä aina ilmennytkään jumalallista piirrettä, ilmaisivat ne kuitenkin aina syvää ihmistuntemusta. Ne vastasivat täysin ajan personallisia oloja, olivat jyrkkänä vastakohtana sille tyhjälle ylimalkaiselle, mikä ilmeni hilpailevien temppeleiden oraakkelilauseissa. Kun Arbakes saapui aitauksen luo, joka erotti suuren yleisön pyhäköstä, huomasi hän suuren joukon kaikenkarvaista väkeä, ja erikoisesti kauppiassäätyyn kuuluvaa, kokoontuneen syvään ja kunnioittavaan hartauteen vaipuneena lukuisien aukealle asetettujen alttarien eteen. Seitsemää paroslaisen marmorin peittämää porrasastinta myöten päästiin pyhäkköön (cella), jonka seinäkomeroissa oli runsaasti kuvapatsaita ja jonka seinät olivat koristetut Isikselle pyhitetyillä granaattiomenilla. Sisempänä näkyi korkeahkolla jalustalla kaksi veistosta, toinen Isiksen, toinen hänen seuralaisensa, vaiteliaan ja salaperäisen Oruksen. Pyhäkössä oli vielä muitakin jumalankuvia, jotka kuuluivat egyptiläisen jumalattaren hoviseurueeseen, — hänen sukulaisensa, moniniminen Bakkus, kyprolainen Venus kylvystä noustessaan, kreikkalainen jäljitelmä hänestä itsestään, koiranpäinen Anubis, Apishärkä ja paljon muita kaikennäköisiä ja tuntemattomia egyptiläisiä jumalankuvia.

Emme saa kuitenkaan olettaa, että Suur-Kreikan kaupungeissa Isistä palvottiin sellaisin muodoin ja menoin, jotka hänelle oikeastaan kuuluivat. Etelän alku- ja sekakansat sekottivat yhtä ylimielisesti kuin tietämättömästi kaikkien aikojen ja maitten uskonnot. Ja Niilin synkät mysteerit olivat Kefisuksen ja Tiberin uskonnoista saaneet satoja epämuodostumia ja sekaannuksia. Pompeijin Isistemppeleissä oli sekä roomalaisia että kreikkalaisia pappeja, joilla ei ollut aavistustakaan jumalattaren entisten palvojien kielestä tai tavoista. Ja kunniakkaitten kuninkaitten jälkeläinen varmaankin, näennäisesti syvää hartauttaan osottaessaankin, salaa nauroi niitä tyhjänpäiväisiä leikkittelyjä, jotka muka jäljittelivät tuon hehkuvan ilmaston juhlistista ja vakavaa Isispalvontaa.

Kahtena rivinä seisoivat portailta uhripapit, valkoisiin vaippoihin kääriytyneinä; ylimpänä seisoivat kaksi ala-arvoisempaa pappia, toisella kädessä palmunoksa, toisella viljantäyteinen saviastia. Etualan pienessä aukeamassa tungeskeli Isiksen palvoja.

»Ja mikä», Arbakes kuiskasi eräälle heistä, nähtävästi aleksandrialaista kauppaa harjottavalle kauppiaille (se elinkeino nähtävästi on egyptiläisen jumalattaren Pompeijissa tutuksi tehnytkin), »mikä saa teidät kokoontumaan kunnioitettavan Isiksen alttarien ääreen? Päättäen valkopukuisesta joukosta on kysymyksessä uhraus ja pappien läsnäolo viittaa siihen, että odotetaan oraakkelivastausta. Mihin kysymykseen vastausta kaivataan?»

»Me olemme kauppiaita», vastasi puhuteltu (joka ei ollut sen vähempi kuin Diomedes) niinikään hiljaa, »joiden täytyy saada tietää, mikä on niiden laivojen kohtalo, jotka huomenna lähtevät Aleksandriaan. Olemme uhrimme tuoneet ja odotamme jumalattaren vastausta. Kuten puvustani näet, en ole niitä, jotka ovat pyytäneet pappia uhraamaan, mutta Jupiter auta, olenpa yhtä halukas kuulemaan laivastoni kohtalosta. Minulla on pikku kauppa, minullakin, kuinka tulisinkaan ilman toimeen näinä ahtaina aikoina.»

Egyptiläinen vastasi vakavana: »Oikeastaan Isis on maanviljelyksen jumalatar, mutta ei kylläkään vähemmän kaupan suojelija.» Kääntyen sen jälkeen itäänpäin Arbakes näytti vaipuvan hartaaseen rukoukseen.

Nyt astui keskelle portaita kiireestä kantapäihin valkoisiin puettu pappi; kaksi muuta pappia vapautti ne, jotka tähän asti olivat ylinnä seisonneet; he olivat vyötäisiin asti alasti ja alaruumiin peitti valkoinen, väljä vaippa. Samassa puhalsi portaitten alapäässä istuva pappi juhlallisen sävelen pitkäästä puhaltimestaan. Portaitten keskellä oli vielä muuan pappi (flamen), pitäen toisessa kädessään kruunausseppelettä ja toisessa valkeata sauvaa, ja ikäänkuin lisäten tätä idän menoja esittävää maalauksellista taustaa katseli mahtava Ibis (egyptiläisten pyhä lintu) muuriltaan mykkänä jumalanpalvelusta tai kierteli portaitten alapäässä olevan alttarin ympärillä.

Sen alttarin ääressä seisoivat uhripapit.

Kun uhripappi tutki uhrieläimen sisälmyksiä, näyttivät Arbakeen piirteet kadottaneen ankaran rauhansa ja muuttuneen syvän hartaaksi — ne ilahtuivat ja vilkastuivat, kun enteet ilmoitettiin suosiollisiksi ja kun tuli kirkkaana ja hehkuvana alkoi kuluttaa uhrieläimen pyhitettyä osaa myrrhan ja pyhän savun miellyttävissä tuoksuissa. Haudan hiljaisuus vallitsi kokoontuneessa joukossa, ja pappien ryhmittymässä cellan ympärille astui muuan vyötäisiin asti alaston pappi esiin ja rukoili hurjin elein jumalattarelta vastausta. Väsyneenä hän vihdoinkin taukosi, ja nyt kuului kuvapatsaasta hiljaista mutinaa; kolmasti se nyökytti päätään, sen huulet aukenivat ja hontelo ääni lausui seuraavat salakähmäiset sanat:

»Nyt ratsujen lailla lainehet lyö ja syvällä aukee hautojen vyö; tulevaisuuden syliinsä pilvet sulkee, mut rauhassa laivanne aalloilla kulkee.»

Ääni vaikenä — joukko hengitti vapaammin — kauppiat rauhottuivat. — »Ei mikään ole selvempää», Diomedes aprikoi, »merellä nousee myrsky kuten niin usein näin syksyn tullen, mutta meidän laivamme välttävät vaaran. Oi, armollinen Isis!»

»Iäisesti olkoon kiitetty jumalatar!» kauppiat huudahtivat, »mikä onkaan vakuuttavampaa kuin hänen ennustuksensa!»

Ylipappi kohotti kätensä vaitiolon merkiksi — sillä Isiskultti kielsi puhe-elimien liian suuren käytön, mikä eloisille pompeijilaisille oli miltei mahdoton pidättyväisyys — ja suoritti viimeisen uhrauksen jumalattaren alttarille; pieneen loppurukoukseen päättyi jumalanpalvelus ja väkijoukko hajaantui. Mutta joukon vähetessä jäi egyptiläinen paikalleen ja kun temppeli oli miltei tyhjentynyt, lähestyi häntä muuan pappi tervehtien häntä tutunomaisesti.

Papin ulkoasu oli varsin vastenmielinen. Hänen kalju kallonsa oli niin matala ja otsalta niin kapea, että se muistutti Afrikan neekeriä; mutta ohimoilla olevat suuret ulkonevat pahkurat, joita uudenaikaisen tieteen harjottajat nimeltä vain sanovat varkaanmerkeiksi, mutta jotka antiikin aikoina tunnettiin käytöllisesti (siitä on kuvanveisto todistuksena), vain rumensivat tuota muodotonta päätä; otsan pinta oli syvien ja säteettäisten vakojen verkkoama, hänen mustat, pienet silmänsä pyörivät likaisenkeltaisissa kuopissaan; lyhyt ja paksu nenä oli sieramiltaan satyrinomaisesti vääntynyt; paksut, valjut huulet, ulkonevat poskipäät ja perkamenttimaisen ihon kellervä väri olivat omiansa lisäämään sitä kauhun ja epäluulon tunnetta, minkä tämä pää muutenkin näkijässä herätti. Mitä himoja tässä epämuodostumassa asuikin, ainakin ruumiinvoimat näyttivät niitä hyvin vastaavan: voimakkaat niskalihakset, leveä rinta, jäntevät kädet ja paksut käsivarret, paljaat kyynärpäähän asti, ilmaisivat ponnistavaa toimitarhoa ja sitkeää kestävyyttä.

»Kalenus», egyptiläinen virkkoi tälle papille, »olet saanut kuvapatsaan äänen paljon paranemaan minun neuvojani seurattessasi; ja säkeesi ovat verrattomat. Ennusta aina onnellista tulevaisuutta, paitsi milloin täytyminen näyttää tuiki mahdottomalta.»

»Ja jos», Kalenus lisäsi, »myrsky nouseekin ja tuhoo nuo kirottu laivat, emmekö ole niin ennustaneetkin? Eikö taas ole onnellinen ratkaisu, jos ne saavat rauhassa kulkea? Rauhaa rukoilee merimies Egeanmerellä, niin ainakin Horatius sanoo — eikö merimies ole rauhassa merellä silloinkin kun hän makaa sen pohjassa?»

»Oikein, Kalenus; toivoisin Apekideen ottavan esimerkkiä sinun viisaudestasi. Mutta minä haluankin kanssasi haastella juuri hänestä ja muistakin asioista. Voitko viedä minut johonkin pienempään pyhään huoneeseen?»

»Tietysti», pappi vastasi näyttäen tietä erääseen pienehköön huoneeseen, jommoisia oli avoimen pihan ympärillä. Täällä he istahdivat pienen pöydän ääreen, joka oli kukkuroillaan hedelmiä, kananmunia, kylmiä liharuokia ja astioita erinomaista viiniä; pihalle vievän aukon peittävä oviverho kehotti miehiä puhumaan hiljaa tai varomaan salaisuuksia puhumasta; he valitsivat edellisen vaihtoehdon.

»Tiedäthän», Arbakes virkkoi äänellä, joka tuskin sai ilmavirran liikkeelle, niin heikko oli sen sointu, »että tapani on ollut liittyä nuoriin. Heidän taipuisista ja vielä muovaamattomista luonteistaan olen valmistanut itselleni parhaat aseet. Minä kiedon — tarvon — muovailen niitä mieleni mukaan. Miehistä teen puoluelaisia ja palvelijoita, naisista —.»

»Rakastajattaria», katkaisi Kalenus pahasti irvistäen puheen.

»Enpä tahdo sitä kieltää. Nainen on henkeni korkein halu ja pyrkimys. Kuten sinä ruokit uhrieläimiäsi, niin tahdon minä naisia kasvattaa nautintojani varten. Tahdon kypsytää heidän henkensä — kehittää heidän kätkeytyksen intohimojensa kukan valmistukseni hedelmän mieleni mukaisen. Minua inhottavat nuo täysinvalmiit ja lakastuvat kurtisaanit; tunnen todellista rakkauden viehätystä seurattessani suloisen ja tajuttoman viattomuuden kehityskulkua nautintojen ikävöintiin. Sillä tiellä minun ei tarvitse pelätä kyllästymistä, ja tarkatessani toisten tuoreutta minä säilytän oman mielenikin alati vehmaana. Uhrieni nuorista sydämistä saan ainekset taikakattilaani, jonka sisällyksestä itse nuorennun. Mutta kylliksi siitä. Sinä tiedät, että joku aika sitten tapasin Napolissa sisarusparin, Ionen ja Apekideen, erään Napoliin asettuneen atenalaisen lapset. Tunsin vanhemmat, jotka kunnioittivat minua ja heidän kuoltuaan minusta tuli sisarusten holhooja. Ansaitsin luottamustoimen. Opinhaluinen ja pehmeä nuorukainen kulki mielellään siihen suuntaan, jota minä tahdoin hänen kulkevan. Naisten ohella rakastan enimmäkseen esi-isieni maan vanhoja muistoja. Tahdon mielelläni edistää ja levittää vieraisiin maihin (jotka ehkä kansottavat heidän kolonioitaan) heidän salaista kulttiaan. Jumalia palvellessani minua huvittaa pettää ihmisiä. Apekideelle opetin Isiksen pyhän palvonnan. Selitin hänelle muutamia niistä merkillisistä vertauskuvista, jotka ovat jumalattaren palvonnan sisällyksenä. Herätin tuossa uskonnolliseen mietiskelyyn taipuisassa sielussa sen innostuksen liekin, joka mielikuvituksesta vie uskoon. Olen tuonut hänet joukkoonne; hän on teikäläisiä.»

»Niin on», Kalenus sanoi, »mutta siten hänen uskoaan elvyttämällä olet riistänyt häneltä viisauden. Hänet on kammo yllättänyt kun hän on huomannut, ettei hän enää olekaan petetty; meidän viisaat petoksemme, puhuvat patsaamme ja salaportaatamme ovat tehneet hänet rauhattomaksi. Hän kärsii ja kuihtuu; hän käy ja mutisee itsekseen ja kieltäytyy olemasta mukana jumalanpalveluksissamme. Hänen tiedetään usein seurustelevan henkilöiden kanssa, joita epäillään uuden, kaikki jumalat kieltävän uskon kannattajiksi, uskon, joka pitää kaikkia oraakkelilauseitamme itämaisissä taruissa mainitun pahan hengen ilmauksina. Oraakkelimme — ah! me tiedämme hyvin, minkä ilmauksia *ne* ovat.»

»Sitä minäkin pelkään» Arbakes virkkoi, »päättäen niistä moitteista, joita hän syyti viimeksi tavatessamme. Viime aikoina hän on minua vältellyt. Minun täytyy tavata hänet, täytyy jatkaa oppitunteja; täytyy johtaa hänet viisauden kaikkein pyhimpään. Minun täytyy hänelle opettaa, että on kaksi pyhyysastetta — edellinen on *usko*, — jälkimäinen *harhakuva*, edellinen joukkoja, jälkimäinen viisaita vasten.»

»Minä olen edellisen asteen kulkenut», Kalenus sanoi, »ja arvelen, että sinäkin, Arbakes.»

»Erehdyt», Arbakes virkkoi vakavana. »Uskon vieläkin (en siihen mitä opetan vaan siihen mitä en opeta), että luonnossa on pyhyyttä, jolta en voi enkä tahdokaan kieltää tunnustustani. Uskon omaan viisauteeni ja se on herännyt minussa — mutta ei enempää siitä. Palatkaamme nyt maallisiin harrastuksiimme. Jos siis täten olen järjestänyt Apekideen asiat, mitä aijon Ionelle? Tiedät jo, että aijon tehdä hänestä kuningattareni — morsiamen — sydämeni Isiksen. Vasta hänet nähtyäni tunsin, kuinka syvään rakkauteen luontoni on kykenevä.»

»Kuulen tuhansien huulien toistavan, että hän on toinen Helena», Kalenus virkkoi maiskuttaen huuliaan, vaikka onkin epä tietoista, viininkö vaikutuksesta hän sen teki vaiko huomautuksensa täydennykseksi.

»Niin, Kreikassakaan ei kukaan häntä kauneudessa voittaisi», Arbakes arveli. »Mutta siinä ei vielä kaikki. Hänellä on sielu, jota voi vain omaani verrata. Hänen älynsä on naisen älyksi — terävä — häikäisevä — syvä. Runo virtailee vaistomaisesti hänen huuliltaan, — tarvitsee vain esittää joku viisas ajatelma, olkoonpa se kuinka monimutkainen ja syvä tahansa, hänen älynsä sen heti käsittää ja hallitsee. Hänen mielikuvituksensa ja järkensä eivät ole sodassa keskenään, ne toimivat yhdessä samaan suuntaan kuten tuulet ja aallot, jotka kuljettavat laivaa. Kaiken lisäksi hänessä on rohkeaa ajatusitsenäisyyttä; hän voi elää mailmassa yksin; hän voi olla yhtä rohkea kuin lempeä. Siinä naisluonne, jommoista olen kaiken elinaikani etsinyt ja jonka nyt vasta olen löytänyt. Ionen täytyy tulla omakseni. Häneen minussa on kaksi viettiä: himoitsen nauttia sekä hengen että muodon ihanuudesta.»

»Eikö hän siis vielä ole sinun?» pappi kysyi.

»Ei, hän rakastaa minua — mutta kuten ystävää. Hän rakastaa minua vain järjellään. Hän kuvittelee minussa näkevänsä niitä pikkumaisia hyveitä, joita halveksimaan minulla on syvempi hyve. Mutta kerron sinulle hänestä enemmän. Veli ja sisar olivat nuoria ja rikkaita. Ione on ylpeä ja kunnianhimoinen — ylpeä hengenlahjoistaan — runoilijakyyvyydestään — seurustelutaitonsa viehättävyydestä. Kun hänen veljensä jätti minut ja tuli joukkoonne, muutti hänkin Pompeijiin ollakseen hänen lähellään. Hän on antanut kykyjensä loistaa. Hän kokoo suuria joukkoja ympärilleen juhliinsa; hänen äänensä hurmaa heidät — hänen runonsa heidät lannistaa. Hänen kunnianhimoansa kutkuttaa, kun häntä sanotaan Erinnan seuraajaksi.»

»Tai Saphon.»

»Mutta Sapho ilman rakkautta! Kehotin itse häntä tälle rohkealle tielle — tähän turhamaisuuden ja huvituksen antaumukseen. Tahdon antaa hänen syventyä tämän paheiden kaupungin herkkuteluihin ja loistoon. Huomaa, Kalenus! Haluan herpaannuttaa hänen henkensä. Se on kuitenkin ollut liian puhdas omaksuakseen niitä vaikutteita, joista toivoin, etteivät ne pääsisi ohi jättämättä merkkiä tähän kirkkaaseen kuvastimeen. Toivoin hänen ympärilleen turhamaisia, tyhjänpäiväisiä keikari-ihailijoita (joita hänenlaisensa täytyy halveksia), jotta hän paremmin ymmärtäisi todellista rakkautta. Sitten väsymyksen hetkinä, jotka kiihottunutta mielialaa seuraavat, minä heitän verkkoni — herätän hänen mielenkiintonsa — ärsytän hänen intohimoaan — valtaan hänen sydämensä. Sillä eivät vain nuoruus, kauneus ja eloisuus kykene vallottamaan Ionea. Hänen kuvitusvoimansa on voitettava, ja Arbakeen elämä on tähän asti ollut tällaisten kuvitusvoimien voittokulkua.»

»Ja etkö pelkää kilpailijoitasi? Italian naisten liehijät ovat kuuluisat taitavuudestaan.»

»En. Hänen kreikkalainen mielensä halveksii barbarisia roomalaisia ja hän halveksisi itseään, jos hän tuntisi rakkautta johonkin tämän suvun vesaan.»

»Mutta sinä itse olet egyptiläinen, et kreikkalainen.»

»Egypti», Arbakes vastasi, »on Atenan äiti. Sen suojelija Minerva, on meidän jumaliamme, ja kaupungin perustaja, Kekrops, oli pakolainen Egyptin Saisista. Tämän olen hänelle jo kertonut ja minussa hän kunnioittaa, maailman vanhinta hallitsijasukua. Mutta nyt minun täytyy tunnustaa, että viime aikoina minussa on herännyt epäilyksiä hänen suhteensa. Hän on vaiteliaampi kuin ennen; hän rakastaa alakuloista ja surullista musiikkia, hän huokailee ilman näkyvää syytä. Se voi olla heräävää rakkautta, se voi olla rakkauden puutetta. Joka tapauksessa on aika toteuttaa suunnitelmani hänen hengestään ja sydämestään; edellisessä tapauksessa suunnata hänen rakkautensa minuun, jälkimäisessä herättää se minuun. Tästä syystä olen sinut hakenut.»

»Ja miten voin sinua auttaa?»

»Aijon kutsua hänet juhlaan luokseni. Tahdon häikäistä, hämmentää, sytyttää hänen aistinsa. Kaikki taitomme — ne taidot, joihin Egypti on nuoret oppilaansa harjottanut, — kaikki täytyy käyttää ja uskonnon salaisuuksien varjossa tahdon hänelle ilmaista rakkauden arvotukset.»

»Ah, nyt käsitan — tarkoitat noita hekuman juhlia, jommoisia me pidättyväisyyden valan vannoneet Isiksen papit luonasi olemme viettäneet.»

»Ei, ei. Luuletko, että hänen puhtaat silmänsä jo ovat valmistuneet sellaista näkemään. Ei, ensin meidän täytyy kietoa veli — se on helpompi tehtävä. Kuuntele ohjeitani!»

5 LUKU.

Lisää kukkastytöstä. — Rakkauden edistysaskeleita.

Aurinko pilkisti iloisena Glaukuksen huoneeseen, jota, kuten jo olen maininnut, nimitettiin »Ledan kammioksi». Valo tuli ylhäällä olevista pienistä ikkunoista ja puutarhaan vievästä ovesta; puutarha on etelän asukkaille mitä meille on huvihuone. Sen pienuus ei sallinut sitä pitää kävelypaikkana, mutta sen täyttämät kirjavat ja värikkäät kukat olivat omiansa tekemään sen niin viehättäväksi, mikä vain etelän ilmastolle on ominaista. Ja tuoksut, joita tuuli läheiseltä mereltä kuljetti, täyttivät huoneen, jonka väriuhkuiset seinät kilpailivat ihanimpien kukkien kanssa. Päämaalauksen ohella, joka esitti Ledaa ja Tyndarusta, kohtasivat ihastunutta silmää vielä muutkin ensiluokkaiset kuvataulut. Yhdessä näemme Kupidon Venusta hyväilevän, toisessa Ariadnen rannalla nukkumassa tietämättömänä Teseuksen uskottomuudesta. Vallattomat auringonsäteet leikkivät neliölaitteisella lattialla ja loistavilla seinillä — ja vielä veikeämpinä ilakoivat onniautuuden lämpöset säteet nuoren Glaukuksen sydämessä.

»Olen nähnyt hänet», hän sanoi mitellen ahtaan huoneensa lattiaa, »olen kuullut hänen puhuvan — olen puhutellut häntä. Olen kuunnellut hänen kaikuvaa lauluaan ja hän lauloi kunniaista ja Kreikasta. Olen vihdoinkin löytänyt unelmieni kauan haetun ihanteen ja kyprolaisen kuvanveistäjän lailla olen saanut hengen mielikuvitukseni luomalle.»

Rakastuneen Glaukuksen yksinpuhelu olisi kenties kestänyt vielä kauemminkin, mutta samassa huoneen oviaukon tummensi varjo, ja nuori tyttö, vuosiltaan vielä lapsi, häiritsi hänen yksinäisyyttään. Hän oli puettu yksinkertaiseen, valkoiseen tunikaan, joka ulottui kaulasta nilkkoihin; toisessa kädessä hänellä oli kukkaskori, toisessa pronssinen vesiastia. Hänen piirteensä olivat kehittyneemmät kuin hänen ikäisillään yleensä, mutta ne olivat pehmeät ja naiselliset ja olematta varsinaisesti kauniit teki ilmeikkäisyys ne viehättäväksi; niiden ilmeissä oli jotakin lempeää, jotakin syvää tuskaa tuntevaa. Salainen suru, hiljainen kärsimys oli tappanut hymyn, mutta ei viero suloutta hänen huuliltaan; hänen silmiensä huolekas ja varovainen ilme sai jokaisen aavistamaan, mitä tuskaa hän oli syntymästään asti saanut kärsiä. Hän oli sokea; mutta silmistä sitä ei nähnyt, niiden suruvoittoinen, alistuva välke oli kirkas, iloinen ja puhdas.

»Minulle sanottiin Glaukuksen olevan täällä», hän virkkoi, »saanko tulla?»

»Ah, Nydiani», kreikkalainen sanoi, »sinäkö se olet? Tiesin, ettet kutsumustani laimiinlöisi.»

»Glaukus on yhä entinen itsensä», Nydia punastuen virkkoi, »sillä hän on aina ollut hyvä sokealle tytölle.»

»Kuka voisi muuta ollakaan?» Glaukus sanoi hellästi, uskollisen veljen äänellä.

Nydia huokasi ja jatkoi sitten hetken vajettuaan vastaamatta toisen huomautukseen: »Olet hiljan palannut?»

»Kuusi päivää olen ollut Pompeijissa.»

»Ja voit hyvin? Ah, tarvinneeko sitä kysyäkään — sillä voiko kukaan, joka saa katsella kaikkien niin ihanaksi kertomaa maata — voiko kukaan sellainen pahoin voida?»

»Hyvin jaksan. Entä sinä, Nydia — kuinka oletkaan kasvanut? Ensi vuonna saat jo miettiä, minkä vastauksen sulhasellesi annat.»

Uusi puna kihosi Nydian poskille, mutta nyt hän rypisti kulmiaan. »Olen ottanut mukaani muutaman kukan», hän sanoi vastaamatta toisen huomautukseen, joka näytti hänessä herättävän mielipahaa; ja hapuillen pöydän luo, jonka ääressä Glaukus seisoi, hän pani korinsa sille. »Ne ovat mitättömiä, mutta juuri poimittuja.»

»Ne ovat kuin Floran itsensä lahjottamia», Glaukus virkkoi ystävällisesti, »ja minä toistan sulottarille antamani lupauksen, etten muita seppeleitä pidä kuin niitä, jotka sinun kätesi ovat sitoneet.»

»Ja kuinka kukat jaksavat viridariumissasi? Menestyvätkö ne hyvin?»

»Mainiosti, aivankuin larit olisivat niitä hoitaneet.»

»Ah, se ilahuttaa minua; sillä poissaollessasi kävin mikäli ehdin niitä kastelemassa.»

»Kuinka voin sinua kiittää, kaunis Nydia», kreikkalainen virkkoi. — Vähän aavisti Glaukus, kuinka tarkkaan hänen mielikukkansa Pompeijissa muistettiin.

Lapsen käsi vapisi ja hänen rintansa aaltoili tunikan alla. Hän käännähti hämillään. »Aurinko polttaa tänään kukkapatat», hän sanoi, »ja ne kaipaavat minua; olen ollut viime aikoina sairas enkä ole niitä ollut yhdeksään päivään huoltamassa.»

»Sairas, Nydia — mutta poskillasihan on enemmän väriä kuin viime vuonna.»

»Olen usein sairas», sokea tyttö sanoi liikutetuin äänin, »ja mitä suuremmaksi kasvan sitä enemmän kärsin sokeudestani. Mutta nyt kukkien luo.» Näin sanoen hän nyökäytti päätään ja pujahti viridariumiin, jossa alkoi kastella kukkia.

»Nydia parka», Glaukus ajatteli tyttöä katsellen. »Kohtalo on kova. Et näe maata — et aurinkoa — et merta — et tähtiä — ja ennenkaikkea et voi nähdä Ionea.»

Nämä sanat johtivat hänen ajatuksensa jälleen eilisiltaan, mutta hänen unelmansa katkaisi nyt sisään astuva Klodius. Merkillisenä todistuksena siitä, kuinka paljon yksi ainoa ilta oli voinut kiihdyttää atenalaisen rakkautta Ioneen, mainittakoon, että vaikka hän oli Klodiukselle aiemmin uskonut salaisuutena ensimmäisen kohtauksensa Ionen kanssa ja minkä vaikutuksen se oli häneen tehnyt, hänestä nyt tuntui vastenmieliseltä edes mainita hänen nimeään vieraan aikana. Hän oli nähnyt Ionen puhtaana ja viattomana Pompeijin kevytmielisinten ja turmeltuneimpien elostelijoiden joukossa ja saavan suloudellaan pikemmin kuin pidättäväisyydellään osakseen rohkeimpienkin kunnioituksen, muuttaen aistillisintenkin ja vähimmän ihanteellistenkin mielialan toiseksi; hänen henkevä ja hienostunut älynsä vaikutti toisin kuin Kirken tarinassa, hän muutti eläimet ihmisiksi. Ne jotka eivät hänen henkevyyttään tajunneet, ne hurmasi hänen kauneutensa; ne jotka eivät runoutta ymmärtäneet, ihastuivat hänen äänensä melodiseen sointuun. Nähdessään Ionen olemuksellaan puhdistavan ja kirkastavan kaiken olevaisen, hän tunsu ensi hetkestä oman arvonsa; hän tunsu, kuinka huonosti hänen toverinsa ja toimensa vastasivat hänen unelmiensa jumalatarta. Verho oli poistunut hänen silmistään. Hän huomasi, mikä mittamaton juopa erotti hänet itsensä tovereistaan, joita huvituksien pettävä verkko oli tähän asti verhonnut; häntä innostutti oma rohkeutensa kun hän uskalsi tavotella Ionea. Hän tunsu, että hänen tästä lähin täytyy pyrkiä korkeampiin päämääriin. Hän ei enää mielinnyt alhaisien korvien kuultavaksi lausua nimeä, joka hänen polttavassa mielikuvituksessaan oli muodostunut pyhän ja jumalallisen merkiksi. Ione ei ollut enää vain kaunis nainen, joka oli kerran nähty ja jota intohimoisesti kaivattiin — hän oli valtijatari, hänen sielunsa jumalatar. Kukapa ei ole samaa tunnetta kokenut? Joka sitä ei ole, ei se ole koskaan rakastanut.

Kun siis Klodius hänelle intoilevin elein kuvaili Ionen kauneutta, tunsu Glaukus vastenmielisyyttä ja inhoa, että sellaiset huulet uskalsivat häntä ylistää; hän vastaili kylmästi, ja roomalainen kuvitteli jo, että hänen intohimonsa oli sammunut, ennenkuin se oli kehittynytään. Eikä Klodius siitä ollut pahoillaan, sillä hän toivoi Glaukuksen naivan vieläkin rikkaamman perijättären, Julian, Diomedesin tyttären, jonka kullatuo peluri arveli helposti voivansa itselleen siepata. Keskustelu ei ollut nyt niin vilkasta ja sujuvaa kuin ennen, ja tuskin Klodius oli hänet jättänyt, kun Glaukus jo lähti Ionea tapaamaan. Ovella hän jälleen kohtasi Nydian, joka oli lopettanut miellyttävän toimensa. Hän tunsu heti Glaukuksen askelet.

»Menet aikaisin ulos», hän virkkoi.

»Niin, Kampanian aamuhetket rankaisevat niitä laiskureita, jotka unohtavat ne.»

»Ah, kunpa minäkin vois in niistä nauttia!» sokea tyttö äännähti, mutta niin ettei Glaukus hänen valitustaan kuullut.

Tessalitar viivähti hetken paikallaan ja lähti sitten kotiaan kohden ohjaten askeliaan pitkällä sauvallaan, jota hän osasi käydellä varsin taitavasti. Hän jätti pian upeammat kadut ja painui kaupunginosaan, jolla sivistyneitten ja säädyllisten kansalaisten korvissa oli huono kaiku. Mutta hänen onnettomuutensa pelasti hänet näkemästä ympärillä versovan paheen alhaisia ja raakoja todistuskappaleita.

Hän kolkutti erään ruokalan tapaisen rakennuksen takaportille. Se aukeni ja raaka ääni käski hänen tehdä tilin ansaitsemistaan sestertioista. Ennenkuin hän ehti vastata, virkkoi toinen, hieman miellyttävämpi ääni:

»Mitä puhua noista pikku ansioista, Burbo? Tytön ääntä tarvitaan taas pian rikkaan ystävämme öitsilöissä ja kuten tiedät hän maksaa hyvin satakielistään.»

»Oi, en tahdo — en voi!» Nydia huudahti vavisten. »Tahdon kerjätä aamusta iltaan, mutta älkää lähettäkö minua sinne!»

»Ja miksi ei?» sama ääni kysyi.

»Koska — koska olen niin nuori ja hyvin kasvatettu ja ne naistoverit, jotka siellä tapaavat, eivät ole sopivia seuraa —.»

»Burbon orjattarelle», ääni täydensi pilkallisesti ja raa'asti nauraen.

Tessalitar pani kukat pois, painoi päänsä käsiinsä ja itki hiljaa.

* * * * *

Sillä välin Glaukus ehti napolittaren asunnolle. Hän tapasi Ionen istumassa palvelijattariensa joukossa, jotka olivat täydessä työn touhussa. Harppu oli hänen vieressään, sillä Ione oli tänään tavallista toimekkomampi, ehkä myöskin tavallista mieltävämpi. Glaukuksesta hän oli nyt kauniimpi aamuvalaistuksessa ja yksinkertaisessa puvussaan kuin eilisiltana lamppujen häikäisevässä loisteessa ja juvelikoristeissaan; ja vieläkin enemmän hän ihastui huomattaessaan hänen läpikuultavan, kalpean poskihiipiänsä leimahtavan vereväksi hänen lähestyessään. Mairesanoihin tottuneena hän unohti tavalliset lauseensa puhutellessaan nyt Ionea. Hän tunsikin, ettei ole tarvis käyttää sanoja, missä katse puhuu enemmän. He haastelivat Kreikasta. Siinä oli aine, josta Ione mieluummin kuuli puhuttavan kuin itse kertoi; siitä aineesta ei kreikkalaisen kertomisinto koskaan ehtynyt. Hän kuvaili Ionelle hopeaolivilehtoja, jotka vielä nytkin peittävät Ilissuksen rantoja, temppeleitä, joista aarteet oli miltei kaikki ryöstetty — mutta kuinka ihania ne ovat raunioinakin! Hän puhui vapauttaja Harmodiuksen ja mainion Perikleen nyt yksinäisestä kaupungista ja valaisi nuo ajat niin korkealta, että sieltä lähtevä valo hälvensi kaikki synkät varjot. Hän oli nähnyt tämän runojen maan enimmäkseen nuoruusvuosiensa runohteisena aikana ja hänen isänmaalliset tunteensa olivat liittyneet noihin varhaisiin elämäniloisiin aikoihin. Ja Ione kuunteli häntä hartaana ja mieltävänä; tuo ääni ja nuo kuvaukset olivat arvokkaammat kuin hänen lukuisien ihailijoittensa hiushienot imartelut. Oliko rikos rakastaa maanmiestä? Hän rakasti hänessä atenalaista. Hänen heimonsa jumalat, hänen unelmiensa maa puhuivat hänen huulillaan.

Tästä lähin he tapasivat toisensa joka päivä. Viileinä iltoina he soutelivat tyynelle merelle. Iltaisin he löysivät toisensa Ionen pylvästöissä ja halleissa. Heidän rakkautensa oli äkkiä puhjennut, mutta se oli väkevä, se täytti kaikki heidän sielunsa syvyydet. Sydän, ajatus, aistit, mielikuviot — kaikki olivat sen palvelijoita ja pappeja. Ja jos esteen panet kahden ruumiin välille, joita verenveto lähentää, niin ne kohtaavat ja yhtyvät siinä samassa; he kummastelivat vain, kuinka he olivat voineet niin kauan elää erillään toisistaan. Oli aivan luonnollista, että he rakastivat toisiaan. Nuoria, kauniita ja rikkaita kun olivat — samaa säätyä ja samaa henkeä — ei mikään estänyt heitä yhtymästä. Heidän mielestään taivaskin hymyili heidän tunteilleen. Niinkuin vainotut hakevat suojaa kirkosta, niin hekin tekivät rakkautensa alttarista sen turvapaikan, joka suojeli heitä maallisilta suruilta. He koristelivat sen kukkasin — tietämättä, että niihin on usein käärme kätkeytyneenä.

Eräänä iltapäivänä, viidentenä heidän ensitapaamisestaan Pompeijissa Glaukus ja Ione olivat valitun ystäväjoukon kera palaamassa venematkalta. Heidän veneensä keinui kevyenä tyvenillä laineilla, joiden kuvankirkkaan pinnan vain airot hämmensivät. Muun seuran iloisesti rupattellessa Glaukus makasi Ionen jalkain juuressa ja hän olisi mielellään katsonut häntä kasvoihin, mutta ei uskaltanut. Vihdoin Ione katkaisi äänettömyyden.

»Veli rukka», hän huoaten virkkoi, »kuinka hän ennen riemuitsikaan tällaisesta hetkestä!»

»Veljesi?» Glaukus sanoi. »En ole häntä vielä nähnytkään. Vain sinua ajatellakseni en ole ketään muuta muistellut, muutenhan olisin jo tiedustellut, eikö se nuorukainen, jonka mukana minut jätit Napolissa Minervan temppelin edustalla, eikö se ollut sinun veljesi.»

»Oli.»

»Ja hän on nyt täällä?»

»Niin on.»

»Pompeijissa eikä alati sinun luonasi! Mahdotonta!»

»Hänellä on muita tehtäviä», Ione sanoi surullisena. »Hän on Isiksen pappi.»

»Niin nuorena; ja mikäli tiedän se toimi on varsin ankaraa», lämmsydäminen Glaukus virkkoi kummastellen ja säälien. »Mikä hänet siihen sai?»

»Hän on aina ollut intoileva uskonnollisissa haaveiluissaan. Ja erään egyptiläisen — ystävämmen ja suojelijamme — kaunopuheisuus herätti hänessä hartaan halun uhrata elämänsä kaikkein salaperäisimmän jumalattaremme palvelukseen. Ehkä juuri hänen ylitsevuotava intonsa löysi tuon papiston ankarissa säännöissä hänelle sopivan toimialan.»

»Eikä hän kadu valintaansa. Toivon hänen olevan onnellisen.»

Ione huokasi ja peitti hunnulla kasvonsa.

»Toivoin, ettei hän olisi ratkaissut kysymystä niin nopeasti. Ehkä hän vielä niiden lailla, jotka liikaa toivovat, pian pettyy toiveissaan.»

»Hän ei ole siis onnellinen uudella alallaan. Ja tuo egyptiläinen — oliko hän itse pappi? oliko hänelle hyötyä toimittaa lisäjäseniä pyhään seuraan?»

»Ei. Hän sääli vain meidän kohtaloamme. Hän luuli siten edistävänsä veljeni asiaa. Me olemme jääneet orvoiksi.»

»Kuten minäkin», Glaukus sanoi sanojaan merkitsevästi korostaen.

Ione painoi silmänsä alas vastatessaan:

»Ja Arbakes tahtoi korvata vanhempiemme tilan. Sinun täytyy oppia tuntemaan hänet. Hän kunnioittaa älyä.»

»Arbakes! Tunnen hänet jo. Ainakin juttelimme keskenämme kohdatessamme. Mutta ylistyksestäsi huolimatta en halua häneen lähemmin tutustua. Kiinnyn kyllä nopeasti kaikkiin, mutta tuo mustapintainen egyptiläinen synkkine katseineen ja kylmine hymyineen synnyttää minussa ahdistavan tunteen. Voisi luulla, että hän kreetalaisen Epimenideen lailla neljäkymmentä vuotta luolassa elettyään nyt tuntee päivänvalon tuiki vastenmieliseksi.»

»Niin, hän on kuten Epimenides viisas, lempeä ja hyvä», Ione vastasi.

»Oi, kuinka onnellinen hän, kun sinä häntä ylistät. Hän ei kaipaa muita hyveitä lainkaan tullakseen minullekin rakkaaksi.»

»Hänen rauhansa, hänen kylmyytensä», Ione sanoi vältellen, »johtuneen ajemmista kärsimyksistä, niinkuin tuon vuoren (hän osotti Vesuviusta) joka etäältä meille näyttää synkältä ja rauhalliselta, mutta kerran on elättänyt iäksi sammunutta tulta.»

Ionen näitä sanoja lausuesssa katsoivat molemmat vuorta. Taivaanranta oli peittynyt ruusunhohteisiin pilviin, mutta sen harmaan vuorenhuipun yllä, joka kohosi sitä puolitiehen peittävien metsien ja puutarhojen keskeltä, leijui musta ja turmaaennustava pilvi, seudun ainoa synkkä piirre. Yhtäkkiä vaistomainen alakuloisuudentunne valtasi heidät molemmat kun he sitä katselivat; se sydämentunne, jonka rakkaus oli heihin luonut, ja joka pienimmistäkin ulkoseikoista, vähäisimmänkin onnettomuuden uhatessa vie heidät hakemaan turvaa toisiltaan, sai heidän katseensa yhtäaikaan jättämään vuoren ja kuvaamattoman hellinä uppomaan toisiinsa. Tarvitsivatko he sanoja ilmaistakseen, että he rakastivat toisiaan!

6 LUKU.

Pyydystäjä saa karanteen lintunsa jälleen kiinni ja heittää verkkonsa uutta saalista varten.

Esittämässäni kertomuksessa tapahtumat kulkevat nopeasti ja peräkkäin kuin näytelmässä. Minä kuvaan aikoja, jolloin tarvittiin päivä tuleennuttamaan hedelmiä, jotka muuten vaativat vuosikausia.

Arbakes ei ollut viime aikoina käynyt kovin usein Ionea tapaamassa eikä ollut hänen luonaan nähnyt Glaukusta; hän ei liioin tiennyt siitä rakkaudesta, joka niin äkkiä oli luonut esteen hänen suunnitelmilleen. Ja Ionen veljestä huolehtiessaan hänen oli täytynyt sysätä syrjemmälle Ionea itseä koskevat aikeensa. Hänen ylpeytensä ja itsekkyytensä olivat härnäytyneet ja levottomat siitä äkinäisestä muutoksesta, mikä oli tuon nuoren miehen vallannut. Hän vapisi ajatellessaan, että hän kadottaisi oppikelpoisen suojattinsa ja Isis intomielisen palvelijan. Apekides ei käynyt enää häneltä neuvoja kysymässä. Harvoin hänet nähtiinkään; hän vältteli egyptiläistä, suorastaan pakeni nähdessään hänen tulevan vastaansa. Arbakes oli noita käskeviä, voimakkaita luonteita, jotka ovat tottuneet toisia hallitsemaan. Häntä hävetti, että saalis, joka oli ollut hänen, oli karkuun päästä. Hän vannoi, ettei Apekides hänen käsistään luiskahda.

Näitä tuumia hautoen hän kulki sen tiheän lehvikön läpi, joka erotti hänen talonsa Ionen asunnosta,

matkaten juuri jälkimäisen luo, kun hän odottamatta kohtasi tuon nuoren Isiksenpapin, joka silmät maahan luotuina nojautui erääseen puuhun.

»Apekides», hän lausui laskien luottavasti kätensä nuoren miehen olalle.

Pappi säpsähti, ja hänen ensi mielijohteensa näytti olleen paeta. »Poikani», egyptiläinen virkkoi, »mitä on tapahtunut, kun sinä minua alinomaa välttelet?»

Apekides oli vaiti ja synkännäköinen; hän tuijotti yhä maahan, hänen huulensa vavahtelivat ja hänen rintansa kohoili mielenliikutuksesta.

»Puhuhan, ystäväni, puhu!» egyptiläinen jatkoi. »Puhu! Joku taakka painaa mieltäsi. Mitä sinä minulta salaat?»

»Minä? — en mitään.»

»Mikset minuun enää luota?»

»Koska olet osottautunut vihamiehekseni.»

»Puhukaamme siitä enemmän», Arbakes virkkoi matalalla äänellä pistäen papin vastahakoisen käden kainaloonsa ja vieden hänet penkille, joita oli siellä täällä lehdoissa. He istuivat — ja heitä ympäröivä synkkä yksinäisyys tuntui hyvin sopivan heidän jäykkään mielialaansa.

Apekides oli vasta elämänsä keväässä; silti hän näytti elinvoimiaan kuluttaneen enemmän kuin egyptiläinen. Hänen hienot ja säännölliset piirteensä olivat kuihtuneet ja värittömät, hänen katseensa oli harhaileva ja silmät kiilsivät kuumeista tulta. Hänen vartensa oli ennen aikojaan koukistunut ja naisellisen pienten käsiensä sinervät, pullistuneet suonet ilmaisivat veltostuneitten lihaksien väsymystä ja heikkoutta. Hänen kasvoissaan huomasi paljon Ionen piirteitä, mutta niiden ilme oli vallan toinen kun sitä vertasi siihen juhlaan ja henkevään rauhaan, joka loi niin jumalallisen ja klassillisen hohteen hänen sisarensa kauneuteen. Ionessakin kyllä huomasi innostusta, mutta se oli aina kahlittua ja takalalla. Se vain lisäsi hänen viehätysvoimaansa; sillä jokainen tahtoi herättää sen hengen, joka hänessä lepäsi, mutta ei nukkunut. Apekideen piirteet ilmaisivat hänen hehkuvan ja intohimoisen luonteensa; silmien hurja palo, ohimoitten suunnaton leveys otsan korkeuteen verraten, huulten värähtely, kaikki tämä osotti, että mielikuviutus hallitsi ja tyrannisoi hänen henkistä minäänsä. Sisaressa se pysähtyi runon kultaiselle ovelle, veljen se vei aineettomiin ja saavuttamattomiin pyrkimyksiin, ja ominaisuudet, jotka innoittivat toisen runolijalahjoja, uhkasivat toisen saada henkisiä voimia ylenmäärin käyttämään.

»Väitit minua vihamieheksesi», Arbakes virkkoi. »Ymmärrän syyn tähän väärään luuloosi. Olen tehnyt sinusta Isiksen papin. Olet kuohahtanut heidän taikatempuistaan ja petoksistaan — ja luulet nyt, että minäkin olen sinua pettänyt — sinun puhdas mielesi on saastutettu — luulet, että minäkin olen niitä —.»

»Sinä tiesit», Apekides sanoi, »tämän jumalattoman roskan silmänkääntäjätampuista, miksi sen minulta salasit? Kun sinä kannustit minua siihen virkaan, jonka puku nyt on ylläni, kerroit sinä minulle niiden miesten pyhästä elämästä, jotka voimansa uhraavat tiedon etsintään — ja sinä oletkin hankkinut tovereikseni tietämättömän ja aistillisen joukon, jolla ei ole muuta tietoa lainkaan kuin mitä karkeimpia petoksia — sinä puhuit minulle miehistä, jotka kieltäytyvät kaikista maallisista nautinnoista omistautuakseen jaloille hyveille — ja sinä työnsit minut joukkoon, jossa mitä alhaisimmat paheet rehottivat; — sinä puhuit ystävästä, yhteisen hyvän harrastajista, — näin kuinka he kaikkia pettivät ja harhaan johtivat. Oh, sinä olet menetellyt halpamaisesti — sinä olet minulta riistänyt nuoruuden ilon, uskon hyveeseen ja pyhän tiedonjanon. Nuorena, rikkaana, tulisena, edessäni kaikki mailman päivänpaisteiset ilot minä kieltäydyin kaikesta tästä huokaamatta, ei, iloiten ja riemuiten, sillä ajattelin näin tehdessäni saavani tuta jumalallisen viisauden hämäriä mysterioita, jumalten yhteyttä, taivaan ihanuuksia — ja nyt — nyt —.»

Papin ääni tukahtui nytkähtelevään nyyhkytykseen. Hän peitti kasvot käsiinsä ja suuria kyyneliä tipahteli hänen kuihtuneitten sormiensa lomasta ja runsaasti niitä vierähti hänen vaatteilleen.

»Mitä olen luvannut sen täytänkin, ystäväni, holhottini. Kaikki on ollut vain koetusta, ja sitä loistavammin olet oppiaikasi kestänyt. Älä ajattele enää noita tuhmia petoksia. Älä sekota toisiinsa jumalattaren orjia hänen pyhimmän pyhättönsä palvelijoihin, sinä huomaat kyllin arvokkaaksi niihin liittyä. Tästä lähin olen minä sinun pappisi, ohjaajasi, ja sinä joka nyt kiroot ystävyttäni, saat elää sitä vielä siunataksesi.»

Apekides kohotti päänsä ja katsahti hapuillen ja epäröiden egyptiläiseen.

»Kuule minua», Arbakes virkkoi vakavana ja juhlallisella äänellä katsahdettuaan ensin nopeasti

ympärilleen, olivatko he yksin. »Egyptistä on kotoisin kaikki mailman viisaus; Egyptistä on peräisin Atenan tieto ja Kreetan taito; Egyptistä ovat lähtöisin ne monet esihistorian hämärään vaipuneet kansat (paljon aikaisemmin kuin Romuluksen laumat levittäytyivät Italian tasangoille ja ennenkuin ajan ikuisen kiertokulun mukaan kehitys alkoi taistelun raakalaisuutta ja pimeyttä vastaan), joilla oli kaikki tiedon aarteet ja henkisen elämän sulot. Egyptistä tulivat ne pyhän Keres kaupungin jumalanpalvelusmuodot, joista kaupungin roomalaiset vallottajat ovat kaikki uskonnolliset tietonsa ja juhlalliset tapansa saaneet. Ja, nuori mies, kuinka luulet tuon Egyptin, kaikkien kansakuntien äidin hankkineen suuruutensa ja kaikki kokeneen viisautensa? Se oli syvän ja pyhän valtiotaidon tulos. Nykykansat kiittävät Egyptiä suuruudestaan, Egypti suuruudestaan papistoaan. Itseensä sulkeutuen, vallaten ihmiskunnan jalomman osan, sen hengen ja uskon herruuden, nämä vanhimmat jumalanpalvelijat omasivat jaloimmat tiedot mitä kuolevainen voi käsittää. He näkivät salaisia vertauskuvia tähtitaivaan mullistuksissa, vuodenaikojen vaihteluissa, inhimillisten toimintojen ikuisessa kiertokulussa; tuon suuren he tekivät inhimillisen järjen käsitettäväksi jumalien ja jumalattarien näkyvillä muodoilla ja mikä todellisesti oli valtiohallintoa, sitä he kutsuivat uskonnoksi. Isis on tarina — älä säikähdä! — Se mitä Isis aistillisesti esittää on todella olemassa ja on kuolematonta. Isis ei ole mitään. Luonto jota se esittää, on kaiken äiti, — salaperäinen, ikivanha, käsittämätön kaikille muille paitsi harvoille valituille. 'Ei kukaan kuolevaisista ole huntuani kohottanut', niin on sanonut se Isis, jota sinä olet palvonut; mutta viisaat ovat sen tehneet ja me voimme nyt nähdä tuon mahtavan luonnon kasvoista kasvoihin. Papit ovat olleet hyväntekijöitä, ihmissuvun kasvattajia, mutta jos niin haluat, myöskin petteureita ja väärentäjiä. Mutta, nuori mies, luuletko heidän voineen ihmiskuntaa auttaa sitä pettämättä? Tietämätön ja raaka rahvas täytyy lumota sen omaksi eduksi, totuuksia se ei usko, oraakkelia se kunnioittaa. Rooman imperaattori hallitsee laajaa ja mitä hajanaisimmin kansoittunutta maata ja yhdistää mitä vastakkaisimmat pyrkimykset lujaksi kokonaisuudeksi, niin säilyvät rauha, sopu, lainalaisuus, jokapäiväisen elämän muodot. Luuletko että keisari hallitsee ihmisenä? Ei, majesteetti, häntä ympäröivä loisto, hänen asemansa korkeus, siinä hänen petoksiensa työaseet. Oraakkelimme ja jumalalliset ilmotuksemme, menomme ja tapamme ovat herruutemme välineitä, valtamme merkkejä. Ne ovat samoja aseita samaan päämäärään, inhimilliseen hyvinvointiin ja rauhaan. Sinä kuuntelet minua tarkkaavaisena ja kummastuen — valo alkaa hämärän poistaa.»

Apekides oli vaiti, mutta ne häivähdykset, jotka nopeasti liikkuivat hänen puhuvilla piirteillään, ilmaisivat egyptiläisen sanojen vaikutuksen — sanojen, jotka esittäjän voimakas ääni ja etevämyys tekivät vieläkin vakuuttavammiksi.

»Kun siis», Arbakes jatkoi, »esi-isämme Niilin rannoilla kokosivat ne alkuainekset jotka elämänkaaoksen lopettivat — saivat näet kaikki tottelemaan ja kunnioittamaan harvoja — jalot tarkastelut ja uutterat tutkimukset hankkivat heille sen viisauden, mikä *ei ole* harhakuva; he totuttivat ihmiset järjestykseen ja lainalaisuuteen, opastivat heidät taiteita ja elämää käsittämään. He vaativat uskoa, he antoivat takaisin sivistysedut. Eivätkö heidän petoksensa täten ole totuutta! Usko minua, minkälainen lieneekin se jumalallinen henki, joka meille puhuu tuolta ylhäältä tähtitaivaista, ainakin se hymyilee hyväksyvästi sille viisaudelle, joka on sellaisiin tuloksiin päässyt. Mutta sinä toivot, että kohdistan nämä yleiset huomautukseni sinuun itseesi; kiiruhdan toiveesi täyttämään. Tämän ikivanhan uskon jumalattaren alttarit pitää ansaita, ja toisten kuin näiden tyhmeliiniinien ja sieluttomien olentojen jotka ovat vain kuin nauvoja ja koukkuja päähinettä ja vaippaa varten. Muista kahta pytagoralaisen Sekstuksen lauselmia, jotka nekin ovat egyptiläistä lainaa. Edellinen on: 'Älä puhu jumalasta joukolle', jälkimäinen: 'Ihminen, joka on jumalalle otollinen, on itse jumala ihmisten seassa.' Niinkuin henkinen etevämyys salli egyptiläisen papiston hallita, niin voi nykyisin niin syvälle painuneen herruuden vain henkinen etevämyys entiseen arvoon kohottaa. Pidä sinua, Apekides, kyllin arvokkaana oppilaana ohjattavakseni — pappina, kykenevänä niihin suuriin päämääriin, jotka vielä ovat saavutettavissa. Sinun työtarmosi, sinun kykysi, sinun luja uskosi, sinun vakava innoituksesi, kaikki viittaa kutsumukseen, joka vaatii hallitsevaa tahtoa ja tulus ominaisuuksia. Minä herätin sinun pyhät halusi, kannustin sinut sille tielle, jonka sitten valitsit. Mutta sinä soimaat minua siitä, etten paljastanut sinulle toveriesi pieniä sieluja ja taikatemppeja. Jos sen olisin tehnyt, Apekides, olisin päämaalini kadottanut; sinun jalo henkesi olisi heti kapinoinut, ja Isis olisi menettänyt pappinsa.»

Apekides huokasi syvään. Egyptiläinen jatkoi huomioittamatta keskeytystä:

»Lähetin sinut valmistumatta temppeleihin; jätin sinut, jotta äkkiä itse keksisit ne taikatemput, jotka joukon häikäisevät ja oppisit niitä halveksimaan. Toivoin että itse keksisit ne keinot, joilla suihkukaivo pannaan käyntiin jotta sen ilmaan lentävät vesikaaret nuorentaisivat maan ja antaisivat meille hyvän jälkisadon. Samanlaisen kohtalon alaisiksi ovat kaikki pappimme joutuneet. Ne jotka eivät ole petoksia huomanneet ovat jääneet koneellisiksi palvelijoiksi, niille taas, joiden jalo henki sinun laillasi pyrkii yhä eteenpäin, uskonto avaa yhä uusia jumalallisia salaisuuksia. Olen iloinen huomattessani luonteesi sellaiseksi jommoiseksi odotinkin. Olet lupauksesi täyttänyt, et voi enää kääntyä. Käy eteenpäin — minä ohjaan sinua.»

»Ja mitä sinä aijot minulle opettaa, sinä omituinen, pelottava mies?

»En, olen viskannut sinut epäuskon kuiluun, tahdon viedä sinut nyt uskon vuorelle. Olet nähnyt väärät profetat, nyt näet ne totuudet, joita ne edustavat. Ne ovat vain varjoja ilman ruumista. Tule tänä iltana luokseni. Kätesi!»

Egyptiläisen sanojen vakuuttamana, kannustamana ja kiihottuneena Apekides ojensi hänelle kätensä ja opettaja ja oppilas erosivat.

Apekides ei siis enää voinut kääntyä. Hän oli tehnyt siveyslupauksen, hän oli itse antanut elämänuralle, jolla fanatismiin vaatimukset osottautuvat ankarimmiksi, mutta jolla uskon lohtua puuttuu. Oli luonnollista, että hän halusi yhdistää kohtalonsa enää muuttamattomaan elämänrataan. Egyptiläisen voimakas ja tutkimaton henki oli täydellisesti vallannut hänen kokemattoman mielikuvituksensa, se antoi hänen aavistaa vielä kätettyjä salaisuuksia ja kietoi hänet toivon ja pelon sekaisiin mielialoihin. Arbakes jatkoi hidasta, ryhdikästä käyntiään Ionen taloon. Kun hän astui tablinumiin, kuuli hän peristyleen pylväistöstä äänen, joka sävelsointuisuudestaan huolimatta kaikui hänen korvissaan epämiellyttävältä. Se oli nuoren, kauniin Glaukuksen ääni ja ensi kertaa värähtivät egyptiläisen rinnassa vaistomaisen mustasukkaisuuden ailot. Astuessaan peristyleen hän huomasi Glaukuksen istuvan Ionen vieressä. Tuoksuvan puutarhan suihkukaivo heitti ilmaan hopeiset säikeensä levittäen auringonpolteiseen ympäristöönsä viihdyttävää viileyttä. Taampana istuivat palvelijattaret, joita Ione aina piti seuranaan, sillä riippumattomuudesta huolimatta hän esiintyi aina herkän säädyllyisesti. Glaukuksen vieressä oli lyyra, josta hän juuri oli Ionelle loihtinut lesbialaisia säveleitä. Joukkoryhmyksessä ja Arbakeen silmäiltävänä olevassa taustassa oli leima siitä hienostuneesta, ihanteellisesta runoudesta, jonka täydellä syyllä olemme katsoneet olevan vanhanajan elämän saavuttamattomia puolia — marmoripylväät, kukkamaljakot, kuvapatsaat, valkeina ja rauhallisina, täydensivät kuvaa ja ennen kaikkea, nuo kaksi elävää muotoa, jotka kuvanveistäjän olisivat saaneet innoittumaan tai epätoivoon joutumaan.

Arbakes pysähtyi hetkeksi ja tarkasteli paria katsein, joista tavallinen ankara rauha oli kaikonnut, mutta pian hän ponnistihe entiselleen ja lähestyi heitä niin varovasti ja äänettömästi, etteivät edes palvelijat, saati Ione ja hänen rakastajansa sitä kuulleet.

»Ja kuitenkin», Glaukus virkkoi, »olemme luulleet, ennenkuin opimme rakastamaan, että runoilijat ovat oikein kuvanneet tämän intohimon. Samalla hetkellä kun aurinko nousee, vaalenevat tähdet, jotka siihen asti ovat valoaan tuikkineet. Runoilijat loistavat vain sydämiemme yössä; he eivät ole mitään, kun itse jumala näyttäkse meille kaikessa kunniansaan.»

»Kaunis ja sattuva vertaus, jalo Glaukus.»

Molemmat syöksyivät seisaalleen ja he näkivät Ionen tuolin takana egyptiläisen kylmät, ivantäyteiset piirteet.

»Sinäpä olet äkkinäinen vieras», Glaukus virkkoi noustessaan väkinäisesti hymyillen.

»Sellaisia ovat kaikki, jotka tietävät olevansa tervetulleita», Arbakes sanoi istahtaen ja viittasi Glaukusta tekemään samoin.

»Olen iloinen», Ione lausui, »nähdessäni teidät vihdoinkin yhdessä, sillä te sovitte toistenne seuraan ja te olette luodut ystäviksi.»

»Anna minulle viisitoista vuotta elämästäni takaisin ja silloin voit panna minut Glaukuksen laisen rinnalle. Iloinen olen saadessani hänestä ystävän, mutta mitä minä voin antaa vastalahjaksi? Voinko minä huvittaa häntä samoin elämännautinnoin kuin hän minua — juhlin ja kukkaseppelin — partilaisin hevosin tai arpapelein? Sellaiset huvitukset sopivat hänen iälleen, hänen luonteelleen ja hänen ajalleen; minulle ne ovat arvottomia.»

Näin sanoen viekas egyptiläinen loi katseensa maahan ja huokasi, mutta kulmainsa alta hän vilkaisi salaa Ioneen nähdäkseen, minkä vaikutuksen häneen tekivät huomautukset Glaukuksen elintavoista. Ionen asenne ei tyydyttänyt häntä. Glaukus punastui hieman ja kiiruhti nopeasti vastaamaan. Eikä häneltä suinkaan puuttunut halua nolata ja nöyryyttää egyptiläistä.

»Olet oikeassa, viisas Arbakes», hän sanoi, »me voimme toisiamme kunnioittaa, mutta ystäviä meistä ei tule. Minun juhlistani puuttuu sitä salaista suolaa, joka huhujen mukaan antaa sinun juhlillesi niin erikoisen maun. Ja — Herkules avita — jos minä sinun ikäsi saavutettuani voin laillasi pitää viisaana tyytyä miehuusiän nautintoihin, niin varmasti silloin minäkin puhun ivahymyten nuoruuden kevyestä ajanvietteestä.»

Egyptiläinen katsahti Glaukukseen nopeasti ja läpätunkevasti.

»En ymmärrä sinua», hän virkkoi kylmästi. »Mutta tavallisesti arvellaan, että kaikessa hämärässä on jotakin syvällistä.»

Hänen äänessään oli häive ylenkatsetta, hän kääntyi Glaukuksesta ja hetken vajettuaan hän sanoi Ionelle:

»Ihana Ione, minulla ei ole ollut onnea tavata sinua niinä parina kertana, jotka viimeksi olen vestibulumissasi ollut.»

»Rauhaisa meri on niin usein houkutellut minut kotoa», Ione vastasi hieman hämillään.

Arbakes huomasi hänen häminsä, mutta näyttämättä siitä välittävän hän virkkoi hymyillen:

»Tiedäthän, mitä vanha runoilija sanoo, että nainen pysyköön kotona ja askarrelkoon siellä.»[10]

»Tuo runoilija oli kyynikko», Glaukus sanoi, »ja vihasi naisia.»

»Hän puhui maansa tapaan, ja se maa oli teidän paljo ihailtu Kreikkanne.»

»Aikoja ja tapoja. Jos esi-isämme olisivat tunteneet Ionen, olisivat he laatineet toiset lait.»

»Oletko tällaisia kohteliaisuuksia Roomassa oppinut?» Arbakes virkkoi voiden tuskin kiihtymystään hillitä.

»Ei ainakaan Egyptiin asti tarvitse mennä kohteliaisuuksia oppimaan», Glaukus pisti väliin huoletonna kellukallaan leikkien.

»Kuulkaa», Ione ehätti katkaisemaan keskustelun, joka hänen suureksi mielipahakseen näytti niin vähän olevan omiaan lujittamaan hänen haluaansa luottamusta Glaukukseen ja hänen ystävänsä välillä. »Älköön Arbakes olko niin ankara suojatti parkaansa kohtaan. Orpona, vailla äidillistä hoivaa olen ehkä liiaksikin antanut aihetta moitteisiin riippumattoman ja miltei miehisen elintapani johdosta. Minun riippumattomuuteni ei kylläkään ole suurempi kuin mihin roomalaisnaiset ovat tottuneet eikä suurempi kuin mikä kreikkattarella tulee olla. Ah, miksikä vain miehen elämässä voidaan hyve ja vapaus yhdistää? Miksikä vain orjuus, jota te niin kauhistutte, voi suojella meidän puhtauttamme? Ah, uskokaa minua, on ollut suuri erehdys — ja sillä on ollut katkerat seuraukset naisten kohtalolle — että miehet ovat kuvitelleet naisluonteen (en tahdo sanoa matalammaksi, olkoon kuinka tahansa, mutta) ainakin niin erilaiseksi omaansa, että ovat pitäneet välttämättömänä laatia epäsuotuisia lakeja naissuvun henkiselle kehitykselle. Eivätkö he näin menetellen ole laatineet lakeja omille lapsilleen, joita nainen kasvattaa — aviomiehille, joiden ystäviä, ei, auttajia vaimot ovat?» Ione vaikenä äkisti, ja helakka puna peitti hänen kasvonsa. Hän pelkäsi intonsa vieneen hänet liian pitkälle. Vähemmän hän pelkäsi vakaista Arbakesta kuin ystävällistä Glaukusta, sillä hän rakasti jälkimäistä. Kreikkalaisilla ei ollut tapana sallia vaimoilleen (vähimmän niille, joita he enimmäkseen kunnioittivat) sitä vapautta ja itsenäisyyttä, joista he Italiassa iloitsivat. Hän tunsu sentakia ilonväreitä, kun Glaukus vakavana sanoi:

»Ajattele aina niin, Ione — anna puhtaasti sydämesi aina olla ohjaajasi! Onneksi olisi ollut Kreikalle, jos se olisi voinut antaa arvokkaille naisilleen saman henkisen viehätyksen, josta muutamat naissuvun vähemmän arvokkaat ovat tulleet niin kuuluiksi. Ei mitään valtiota ole vapaus ja tieto tuhonnut ja sillaikaa on sinun sukusi saanut vain ihailua vapaita ja kiihottaa tunnustuksellaan viisaita uusiin saavutuksiin.»

Arbakes oli vaiti, hänen aikeisiinsa ei kuulunut kannattaa Glaukukseen mielipiteitä eikä vastustaa Ionen. Lyhyen ja väkinäisen sananvaihdon jälkeen Glaukus sanoi hyvästit Ionelle.

Kun hän oli mennyt, siirsi Arbakes tuolinsa lähemmäksi kauniin napolittaren tuolia ja sanoi tuolla lempeällä ja verhotulla äänellä, johon hän niin taitavasti osasi kätkeä luihun ja kiivaan luonteensa:

»Älä luule, rakastettava suojattini, jos sinua siksi saan kutsua, että minä tahdon järkyttää sitä riippumattomuutta, joka niinkuin aivan oikein huomautit ei olekaan suurempi kuin roomalaisnaisten, mutta jota varsinkin naimattoman naisen tulee varsin varovasti viljellä. Jatka vallotuksiasi iloisten, loistavien, viisaittenkin parissa — hurmaa edelleenkin heidät aspasiamaisella keskustelutaidollasi, erinomaisella soitollasi, mutta varo samalla niitä juoruavia kieliä, jotka niin helposti voivat tahrin heittää naisen arkaan maineeseen. Ja ihailua muissa lohtiessasi älä anna, pyydän sinua, älä anna kateuden niittää minkäänlaista satoa.»

»Mitä tarkoitat, Arbakes?» Ione sanoi säikähtynein ja vapisevin äänin.

»Tiedän, että olet ystäväni ja tahdot parastani. Mitä mielit sanoa?»

»Ystävä — niin, aivan oikein. Saanko siis ystäväniä puhua suoraan ja sinua pahoittamatta?»

»Puhu!»

»Mitenkä tuosta huikentelevasta nuorukaisesta, tuosta Glaukuksesta on tullut ystäväsi? Oletko tavannut hänet useinkin?» Näin puhuen Arbakes katsoi vakavana Ioneen ikäänkuin tahtoisu tunkeutua hänen sieluunsa.

Tätä katsetta peräytyen, selittämättömän pelontunteen valtaamana vastasi napolitar hämmentyneenä ja epäröiden: »Hänet tuotiin kerran luokseni isäni maanmiehenä ja voinpa sanoa minunkin heimolaisenani. En ole häntä viikkoa kauempaa tuntenut. Mutta miksi nämä kysymykset?»

»Suo anteeksi», Arbakes sanoi, »luulin sinun tunteneen hänet kauemmin, tuon rentun.»

»Mitä? Mitä tarkoitat? Mistä tuo ruma nimi?»

»Ei se mitään; en tahdo sinussa herättää harmia henkilöä kohtaan, joka sellaista kunniaa ei lainkaan ansaitse!»

»Rukoilen sinua puhumaan. Miten Glaukus on maineensa tahrannut? — tai paremmin mitä hän on arvelusi mukaan rikkonut?»

Tukahduttaen sen mielenkuohun, jonka Ionen viimeiset sanat olivat synnyttäneet, Arbakes jatkoi: »Tunnet hänen toimensa, toverinsa, elintapansa — comessatio ja alea[11] ovat hänen päiväntöitään — ja kuinka hän voi pahetoveriensä seurassa ajatellakaan hyvettä?»

»Puhut vieläkin arvotuksin. Jumalten nimessä, pyydän, sano pahin!»

»Hyvä, tapahtukoon niin. Tiedä siis, Ione, että Glaukus viimeksi eilen julkisesti — oltiin kylvyssä — kerskaili sinun rakastuneen häneen. Hän sanoi, että häntä huvitti jatkaa seikkailua. Jaan hänellekin oikeutta, hän ylisti kauneuttasi. Kukapa voi sitä kieltää? Mutta hän naurahti halveksivasti, kun hänen ystävänsä Klodius tai Lepidus kysyi, rakastiko hän sinua kylliksi mennäkseen kanssasi naimisiin ja milloin hän aikoi talonsa pihtipielet kukkasin koristaa.»

»Mahdotonta! Oletko itse kuullut tuon alhaisen panettelun?»

»En toki, tahtoisitko minun kertovan näiden hävyttömien elostelijain kaikki sanakommat, joilla juoru on jutun höystänyt? Ole varma, että itsekin aluksi epäilin, mutta olen nyt usean silminnäköijän vakuutuksesta varmistunut, että sinulle äsken puhumani on täyttä totta.»

Ione lysähti kokoon ja hänen kasvonsa kalpenivat vaaleammiksi sitä pylvästä, jota vastaan hän nojasi.

»Tunnustan, että minua loukkasi, minua kiihotti, kun kuulin sinun nimesi olevan kaikkien huulilla yhtä keveänä kuin jonkun tanssijattaren. Kiiruhdin tänä aamuna sinua tapaamaan ja varottamaan. Tapasin Glaukuksen täällä. Itsehillintäni herposi. En voinut tunteitani salata. Olin epäkohteliaskin sinun läsnäollessasi. Voitko antaa ystäväillesi anteeksi, Ione?»

Ione ojensi hänelle kätensä, mutta oli vaiti.

»Älä ajattele asiaa enää», Arbakes jatkoi, »mutta olkoon sanottu varoituksena, kuinka suurta varovaisuutta asemasi vaatii. En ole sinuun hetkeksikään suuttunut, Ione, sillä sellaista kevytmielistä olentoa ei Ionen kaltainen nainen voi vakavasti ajatella. Sentapaiset loukkaavat sanat haavottavat vain, jos ne lausuu henkilö, jota rakastamme. Ja toisenlainen totisesti on se mies, jota jalo Ione alentuu rakastamaan.»

»Rakastamaan», Ione äänteli hermostuneen naurunsa lomasta.

»Todellakin.»

Mielenkiintoista on tarkata, kuinka jo noina varhaisina aikoina ja nykyisistä niin suuresti eroavien huolettomien tapojen vallitessa samat pikkuseikat, jotka nykyisin niin yleisesti hämmentävät ja katkaisevat »rakkauden kulun» — sama kekseliäs kateus, sama viekas panettelu, samat taitavasti sommitellut ja levitetyt juorut, jotka nykyisin niin usein riittävät särkemään uskollisimmankin rakkauden siteet ja rakentamaan esteitä suotuisimpienkin olosuhteitten kehitykselle — ne olivat jo tuolloin vaikuttavia. Tarina kertoo eräästä pienestä kalasta joka laivan purjehtiessa tyynillä aalloilla tarttuu laivan köliin ja saa koko laivan pysähtymään — samoin käy suurten inhimillisten intohimojenkin. Emmekä me kuvaisi elämää oikein, elleimme niiltäkin ajoilta, jotka meidän mielestämme sisältävät runsaimmin romantista ainesta, kuvaisi sitä jokapäiväisen ja kotoisen elämän pikkukoneistoa, joka omista tuvissammekin ja oman kotilieden ääressä on täydessä käynnissä. Vain näissä elämän vähäisissä selkkauksissa me tunnemme kotiutuneemme menneisyyteen.

Egyptiläinen oli suurella viekkauksella hyökännyt Ionen heikompaan puoleen — tottuneesti hän iski

myrkytetyn puukkonsa naisen turhamielisyyteen. Hän luuli tukahduttaneensa tunteen, joka päättäen siitä lyhyestä ajasta, jonka Ione oli Glaukuksen tuntenut, oli vasta kehittymässä. Muuttaen puheenaihetta hän johti sen Ionen veljeen. Keskustelu taukosi pian. Hän sanoi hyvästit luvaten häntä tästä lähin paremmin suojella ja käydä häntä joka päivä tapaamassa.

Tuskin oli hänen varjonsa hävinnyt kun naisellinen ylpeys — hänen sukupuolensa puolustusase — jätti Arbakeen valitsemaan uhrilampaan ja nöyryytetty Ione ratkesi kyyneltulvaan.

7 LUKU.

Pompeijin kultaisen nuorison iloista elämää. — Pienoiskuva roomalaisesta kylpylästä.

Kun Glaukus jätti Ionen, tuntui hänestä kuin liihottelisi hän ilmassa. Siitä kohtauksesta, mikä hänellä juuri oli ollut, hän ensi kertaa oli saanut vakuutuksen, että hänen rakkauttansa suosittiin ja että vastarakkauttakin saattoi toivoa. Tämä toivo täytti hänet ihastuksella, jota vastaanottamaan taivas ja maa hänestä näyttivät liian ahtailta. Aavistamatta, minkä vaarallisen vihollisen hän oli taakseen jättänyt ja unohtaen ei vain hänen uhkaavat viittauksensa, vaan kokonaan hänen olemassaolonsa Glaukus kulki eloisilla kaduilla toistaen itsekseen ilonsa innossa niitä suloisia säveliä, joita Ione niin hartaana oli kuunnellut. Hän saapui nyt Onnenkadulle, jolla oli erikoiset jalkakäytävät ja jonka varrella oli valkeiksi rapattuja taloja, avo-ovien kautta näki kulkija niiden loistavat seinäfreskot. Kadun kummassakin päässä oli riemuportti. Ja kun Glaukus juuri saapui Fortunan temppelin edustalle, huomasi hän tuon kauniin rakennuksen ulkonevan pylväistön (temppeli väitetään jonkun Ciceron sukulaisen tai kuulun puhujan itsensä rakennuttamaksi) joka ympäristölleen antoi arvokkaan ja juhlallisen muodon; ilman sitä se oli pikemminkin loistava kuin miellyttävä. Temppeli oli roomalaisen rakennustaidon siroimpia tuotteita. Se oli rakennettu kohokkeelle ja keskellä tasokkeelle vieviä portaita oli jumalattaren alttari. Tältä tasokkeelta kohosivat toiset portaat porttikäytävään, jonka reunustamista kauniista pylväistä riippui mitä ihanimpia kukkaköynnöksiä. Temppelin seinivierille oli asetettu kreikkalaistekoisia kuvapatsaita, ja jonkun matkaa temppelistä kohosi riemukaari Caligula hevospatsaineen, ja pronssisine voitonmerkkeineen. Tempelilaukealla oli vilkasta tungosta — jotkut istuivat penkeillä keskustellen valtiasoista, toiset haastelivat lähestyvistä amfiteatterinäytännöistä. Jotkut nuoret miehet ylistelivät jotakin uutta kaunotarta, toiset arvostelivat viimeistä näytelmäkappaletta, kolmannessa ryhmässä oli ikämiehiä, jotka keskustelivat Aleksandrian kaupan vaiheista. Heidän joukossaan oli monta itämaalaiseen tapaan puettua kauppiasta, joiden omituiset ja väljät viitat, värikkäät ja jalokivin koreillut jalkineet, vakaiset ja arvokkaat piirteet olivat jyrkkänä vastakohtana italialaisten tunikamuodoille ja heidän vilkkaille eleilleen. Sillä tuolla levottomalla ja elämäniloisella kansalla oli, kuten vieläkin on, tavallisen puhekielen rinnalla toinen — mitä ilmehikkäin ja vivahdusrikkain merkki- ja elekieli. Heidän jälkeläisensä käyttävät sitä vieläkin ja oppinut Ivrio on kirjottanut valaisevan teoksen tuosta tavallaan hieroglyfisestä elehtimisestä.

Tunkeutuen joukon läpi Glaukus saapui pian parhaimpien ystäviensä pariin.

»Ah», Sallustus huudahti, »viime illatsuista asti en ole sinua nähnytkään.»

»Ja kuinka olet tuon illan viettänyt? Oletko keksinyt uusia ruokalajeja?»

»Olen tieteillyt», Sallustus vastasi, »olen kokeillut nahkiaisten lihottamisyrityksissä. Tunnustan, että aivan epätoivoisesti olen koettanut saavuttaa sen täydellisyysden, johon roomalaiset esi-isämme pääsivät.»

»Onneton mies! ja miksi?»

»Koska», Sallustus virkkoi huoaten, »laki kieltää niille enää orjia syöttämästä. Minulla on usein ollut suuri kiusaus heittää lihava tarjoilijani kala-allikkoon. Siinä olisi noille elukoille ihanaa matusteltavaa. Mutta orjatkin ovat nykyisin huonontuneet, niillä ei ole enää halua uhrautua isäntiensä mieltymykseksi — muuten Davus olisi itse tarjoutunut uhriksi minua hyödyttääkseen.»

»Mitä uutta Roomasta?» Lepidus kysyi joukkoon työntyen.

»Keisari on tarjonnut senaattoreille ihanat illalliset», Sallustus vastasi.

»Hän on hyvä ihminen», Lepidus tokaisi, »sanotaan, ettei kukaan lähde hänen luotaan saamatta pyyntöään täytetyksi.»

»Ehkä hän antaa minulle luvan saada surmata orjani kalasäiliötäni varten», Sallustus sanoi vilkastuen.

»Hyvinkin mahdollista», Glaukus virkkoi, »sillä kun roomalaisen pyyntö täytetään, tapahtuu se aina jonkun toisen kustannuksella. Mutta saat olla varma, että Tiitus saa jokaisella hymyllään sadat silmät kyyneliin.»

»Kauan eläköön Tiitus!» huudahti Pansa kuullen vain keisarin nimen työntyessään käskevänä joukkoon, »hän on luvannut kvestorintoimen veljelleni, joka on omaisuutensa tuhlanut.»

»Ja joka nyt toivoo uudelleen rikastuvansa kansan kautta, Pansa ystäväni,» Glaukus virkkoi.

»Aivan niin», Pansa sanoi.

»Se tapa on kansaa nylkeä», Glaukus huomautti.

»Tietysti», Pansa vastasi. »Mutta minun täytyy nyt mennä ja tutkia *erariumia*, se on huonossa kunnossa.» Touhunmiestä näytellen edili lähti joukosta ja häntä seurasi pitkä jono klienttejä jotka heidän togansa erotti muusta seurasta (sillä toga ei ollut enää vapaan miehen merkki, vaan se osotti nyt riippuvaisuutta isännästä).

»Pansa parka», Lepidus sanoi, »hänellä ei ole koskaan aikaa huvitella. Kiitän taivasta, etten ole edili.»

»Ah, Glaukus, kuinka jaksat? iloinen kuten aina?» Klodius huudahti seuraan liittyen.

»Tahdotko uhrata Fortunalle?» Sallustus sanoi.

»Minä uhraan hänelle joka yö», peluri vastasi.

»Sitä en epäilekään. Uusia uhreja ei ole kai enää ilmestynyt!»

»Herkules avita, purevaa puhetapaa», Glaukus huudahti nauraen.

»Koiran varotus on aina huulillasi», Klodius virkkoi katkerana, »sinun pitääkin aina haukkua.»

»Minun pitääkin aina koiraa (*canis*) varoa, sillä sinun kanssasi pelatessani minä heitän aina *canes*», Sallustus vastasi.

»Hiljaa», Glaukus sanoi ottaen ruusun lähellä seisovalta kukkastytöltä.

»Ruusu on vaitiolon merkki», Sallustus huomautti. »Mutta minä haluan niitä nähdä vain illallispöydällä.» — »Siitä muistuu mieleeni», hän jatkoi, »että Diomedes on luvannut pitää ensi viikolla suuret pidot. Oletko kutsuttu, Glaukus?»

»Olen, tänä aamuna sain kutsun.»

»Minä myöskin», Sallustus sanoi ottaen vyöltään nelikulmaisen papyruspalasen. »Huomaan, että hän on kehottanut saapumaan tuntia aikaisemmin kuin on tapana — se ennustaa jotakin tavatonta.»

»Oh, hän on rikas kuin Kroisos», Klodius sanoi, »ja hänen ruokalistansa on pitkä kuin eepillinen runoelma.»

»Mutta menkäämme nyt kylpyyn», Glaukus sanoi, »tähän aikaan ovat siellä kaikki; ja teidän ihaillemanne Fulvius saa siellä esittää meille uusimman odinsa.»

Nuoret miehet hyväksyivät ehdotuksen ja he lähtivät kylpylöille päin.

Vaikka julkiset *thermaet* eli kylpylät olivat rakennetut etupäässä köyhiä kansalaisia varten, sillä ylimyksillä oli kylpyhuone kotonaan, olivat ne juuri sentähden, että kaikkensaätyiset ihmiset siellä toisensa tapasivat, mieluisin oleskelupaikka seuranhaluisille, ja sille tyhjäntoimittajajoukolle, joka iloisen ja kevyen kansan keskuudessa on niin rakastettua. Pompeijin kylpylät erosivat pohjapiirrokseltaan ja rakenteeltaan melkoisesti Rooman suurista ja monisokkeloisista *thermae*istä. Ja näyttää siltä kuin jokaisessa kaupungissa olisi järjestelmäeroa julkisten rakennusten arkitehtuurissa. Tämä kummastuttua aika lailla nykyajan oppineita — ikäänkuin yhdeksäntoista vuosisataa sitten ei muka arkkitehdeillä ja muodilla saanut olla omia päähänpistojaan! Seuramme astui pääporttikäytävästä Onnenkadulle. Porttipylväistössä istui kylpylänvartija edessään kaksi lipasta, joista toiseen pantiin kylpyraha, toisessa säilytettiin kylpyliput. Käytävän seinälavitsat olivat täynnä kaikenkarvaista joukkoa; toiset kulkivat lääkärin määräyksestä edestakaisin silloin tällöin pysähtyen lukemaan seinille maalattuja ilmoituksia näyttelyistä, kilpaleikeistä, huutokaupoista. Yleisin keskustelunaihe oli kuitenkin lähestyvä

amfiteatterinäytäntö ja jokaiselta uudelta tulokkaalta tiedusteltiin innokkaasti, oliko Pompeijille vihdoin se onni koettanut, että oli löydetty joku rikksellinen, joku rosvo tai murhamies, jonka edili voisi heittää jalopeuran kostettavaksi. Kaikki muut asiat näyttivät tyhjänpäiväisiltä ja joutavilta verrattuina tähän mahdolliseen onnelliseen sattumaan.

»Minun nähdäkseni», sanoi muuan miellyttävän näköinen mies, arvatenkin kultaseppä, »voisi keisari, jos hän on niin hyvä kuin kerrotaan, lähettää meille jonkun juutalaisen.»

»Miksei oteta jotakuta uuden uskonlahkon jäsenistä, noista natsarealaisista?» muuan filosofi virkkoi. »En ole julma, mutta ateisti, joka kieltää itse Jupiterinkin, ei ansaitse sääliä.»

»En välitä», kultaseppä jatkoi, »kuinka monta jumalaa kunkin mieli tekee palvoa, mutta kieltää kaikki jumalat on kauheaa.»

»Mutta minä luulen», Glaukus sanoi, »etteivät nämä ihmiset olekaan aivan jumalankieltäjiä. Minulle on kerrottu, että he uskovat jumalaan ja tulevaan elämään.»

»Täydellinen erehdys, Glaukus ystäväni», filosofi sanoi. »Olen itse keskustellut heidän kanssaan — he nauroivat minua vasten kasvoja kun puhuin heille Plutosta ja Hadeesta.»

»Oi jumalat!» kultaseppä huudahti kauhuissaan. »Onko noita kirottuja täällä Pompeijissakin?»

»Tiedän heitä joitakuita olevan, mutta he pitävät kokouksensa niin salaa, että heitä on mahdoton tavoittaa.»

Kun Glaukus oli poistunut puhkesi muuan kuvanveistäjä, taiteeseensa syvästi innostunut mies, häntä ihailen katsellen sanoihin:

»Ah, saisimmepä nähdä hänet arenalla — siinä olisi teille nähtävää. Mitkä jäsenet! mikä pää! hänestä olisi pitänyt tulla gladiaattori! Siinä malli — malli todella arvokas meidän taiteellemme! Miksei häntä heitetä jalopeuralle!»

Nyt tuli esiin roomalainen runoilija Fulvius, jota aikalaiset kutsuivat »kuolemattomaksi» ja josta meidän unohtava aikamme ei tietäisi mitään ilman tätä kertomusta, hän kiiruhti Glaukukseen luo ja sanoi:

»Oh, atenalainen, Glaukus ystäväni, sinä olet tullut kuulemaan minun viimeistä odiani. Se on minulle suuri kunnia; sinä, kreikkalainen, jonka jokapäiväinen puhekin on runoutta. Kuinka sinua kiitän! — Se on vähäpätöinen, mutta jos sinä sen hyväksyt, on minulla silloin suositus päästä Tiituksen seuraan. Oi, Glaukus, runoilija ilman suosijaa on kuin amforaviini ilman vuosi-ilmoitusta, viini voi olla hyvää, mutta kukaan ei sitä maista. Ja mitä sanoo Pytagoras? — Mitä uhrisavu jumalille sitä ylistyspuhe ihmiselle. — Suosija on runoilijan pappi, hän hankkii runoilijalle uskolaisia ja suitsutusta.»

»Mutta onhan koko Pompeiji sinun suosijasi ja jokaisessa eteispylväistössä on alttari sinun kunniaksesi.»

»Ah, pompeijilais-parat ovat kyllä hyvin kohteliaita — he kunnioittavat kyllä ansiokkuutta. Mutta he ovat vain pienen kaupungin asukkaita — *Apero meliore!* Menemmekö sisään?»

»Tietysti. Aika tuhlautuu kunnes olemme runosi kuulleet.»

Samassa työntyi kylpylän puolelta ainakin parisenkymmentä henkilöä pylväistöön ja pienen käytävän ovenvartijaorja päästi runoilijan, Glaukukseen, Klodiuksen ja useita muita runoilijan ystäviä sisään kylpypuolelle.

»Kurja paikka tämä Rooman thermaeihin verrattuna», Lepidus sanoi halveksivasti.

»Katto on sentään aikalailla miellyttävästi maalattu», virkkoi Glaukus osottaen kattoholviin siroteltuja tähtiä; häntä miellytti nykyisin kaikki.

Lepidus kohautti olkiaan, mutta oli liian laiska vastaamaan.

He astuivat nyt tilavahkoon huoneeseen, jota sanottiin apodyteriumiksi s.o. huoneeksi, jossa kylpyvieraat valmistautuivat herkullisiin kylpyihinsä. Katto kaareutui kirjavaksi ja räikeästi maalatun esiverhon yli, katto itse oli jaettu helakanpunaisiin neliöihin; kirkkaan puhtaana pidetty lattia oli valkoista taidemosaiikkityötä ja seinivierillä oli istuimia vieraitten mukavuudeksi. Tässä huoneessa ei ollut niin monia ja suuria ikkunoita, jommoisia on Vitruviuksen kuvaamassa muhkeammassa *frigidariumissa*. Pompeijilaiset kuten kaikkikin etelä-italialaiset peittivät mielellään polttavan taivaansa auringonvalon ja yhdistivät mielikuvituksessaan ylellisen hämärään. Vain kahdesta lasi-ikkunasta[12]

pääsi heikkoa epäselvää valoa; ja se pinta, johon oli käytetty eräs ikkuna-aukoista, oli koristettu suurella titaanien hävitystaistelua esittävällä korkokuvalla.

Tässä huoneessa Fulvius mahtavin elein istahti ja hänen ympärilleen asettuneet kuulijat kehottivat häntä alottamaan lausuntonsa.

Runoilijaa ei tarvittu kahdesti pyytää. Hän otti vyöltään papyruskäärön ja kolmasti rykäistyyään sekä saadakseen vaitiolon syntymään että ääntänsä kirkastaakseen hän alotti tuon ihmeellisen odinsa, josta tämän kertomuksen tekijän suureksi mieliharmiksi ei ole yhtä ainoata säettä säilynyt.

Päätäten lukemista seuranneesta käsientaputuksesta se oli runoilijan arvon mukainen ja Glaukus oli ainoa kuulijoista, joka ei pannut sitä Horatiuksen parhaiten odien rinnalle.

Runoesityksen loputtua alkoivat vain kylmään kylpyyn aikovat riisuutua. He ripustivat vaatteensa seinään lyötyihin nauloihin ja saivat joko omalta tai joltakin kylpylän orjalta väljät vaipat, jonka jälkeen he astuivat somaan, pyöreähköön huoneeseen, jommoisia vieläkin on jälellä etelän pesemättömän jälkeläisjoukon häpeäksi.

Herkuttelevammat kävivät toisesta ovesta *tepidariumiin*, joka oli lämmitetty miellyttävän kuumaksi joko liikkuvilla tuliliesillä tai pääasiallisesti kohotetun lattian alla kulkevilla johtoputkilla, jotka toivat lämmön *laconicumista*.

Täällä nautiskeli huoneeseen siirtynyt riisuuntunut kylpijäjoukko herkullisen ilman keinotekoisesta lämmöstä. Tämä huone oli arvonsa mukaisesti rikkaammin ja taiteellisemmin koristettu kuin muut. Holvikatto oli kauniisti veistoksin ja maalauksin peitetty; ylhäällä olevat paksulasiset ikkunat päästivät hillittyä ja hämää valoa sisään; valtaviin ulokkeitten alla oli rivi suuria, rohkeita kohokuvia, seinät hehkuivat helakanpunaista väriä, lattia oli kaunista mosaiikkityötä. Täällä oleskelivat tavallisimmat kylpijät, miehet, jotka päivisin ainakin seitsemästi kylpivät, herpaantuneissa ja äänettömissä asenteissa sekä ennen että (useimmiten) jälkeen vesikylvyn. Ja monet näistä terveydenhoidon uhreista käänsivät vastatulleisiin väsyneet silmänsä ja tervehtivät tuttuja päänliikkein, mutta pelkäsivät väsyttävään keskusteluun ryhtyä.

Täältä hajaantui joukko, kukin omia mielihalujaan seuraten, jotkut *sudatoriumiin*, joka vastanee meidän höyrykylpyjämme, ja täältä varsinaiseen kuumaan kylpyyn, toiset, ruumiinponnistuksiin tottuneemmat ja sellaista halpahintaista väsymystä halveksien menivät suoraan *calidariumiin* eli kylmään kylpyyn.

Täydentääksemme tämän pikkukuvauksemme ja tutustaaksemme lukijamme osapuilleen tähän vanhanajan miesten päänutintoon seurataaksemme Lepidusta, joka säännöllisesti kävi kaikki kylvyt, paitsi kylmää kylpyä, joka olikin jo pois muodista. Kuumennuttuaan vähitellen tepidariumissa, jonka juuri kuvasimme, tuo »elegantti» pompeijilainen suuntasi askelensa *sudatoriumiin*. Täällä lukija saa itsekseen kuvitella vähittäistä höyrykylvyn käyttöä, jonka herkkuarvoa hyvät tuoksut lisäsivät. Kun kylpijämme oli tästä suoriutunut, tarttuivat häneen hänen kylpyläänsä seuranneet orjansa ja hankasivat häntä harjantapaisella, jota (ohimennen sanottuna) muuan nykyajan matkailija on vakavana selittänyt käytetyn lian kaapimiseksi, mutta sitä hän ei ollut rahtuakaan joka päivä kylpevän Lepiduksen kiiltävällä iholla. Hiukan jäähtyttyään hän painautui vesikylpyyn, joka niinkään oli hyvin tuoksuin kyllästytetty, ja astuessaan jälleen toiselle puolelle hän sai viillyttävän vesisuihkun päähänsä ja jäseniinsä. Sitten hän kääriytyi kevyeen vaippaan, palasi jälleen tepidariumiin, ja tapasi täällä Glaukuksen, joka ei ollut käynyt sudatoriumissa; ja nyt vasta alkoi kylvyn päänutinto ja erikoisuus. Orjat hieroivat kylpijiin mitä erilaisimpia rasvoja kultaisista, alabasterisista tai kristallimaljoista, jotka harvinaiset rasvat oli haalittu maailman kaikilta kolkilta — näiden, rikkaitten käyttämien *smegmatojen* lukumäärä täyttäisi kokonaisen teoksen, varsinkin jos sen painattaisi joku huomattava julkaisija: *amaracinum*, — *Megalion*, — *Nardum*, — *omne quod exit in um*. — Sillaikaa kuului viereisestä huoneesta vienoa soittoa ja ne, jotka kylpyä käyttivät kohtuullisesti, keskustelivat nyt miellyttävän toimituksen reipastuttamina ja virkistäminä vetreentyneen elämän koko eloisuudella ja raikkaudella.

»Ylistetty olkoon se, joka on kylvyt keksinyt!» Glaukus virkkoi oikoen jäseniään eräällä pronssilepotuolilla (joka oli pehmein patjoin päällystetty), jommoisen kulkija Pompeijissa vieläkin näkee samassa tepidariumissa. »Olkoon se Herkules tai Bakkus, jumalallista kunnioitusta hän ansaitsee.»

»Mutta sanohan», muuan ruumiikas porvari virkkoi ähkien ja puhkien häntä hierottaessa, »sanohan, oi Glaukus, — ikikirotut sinun kätesi, orja, miksi niin lujasti hankaat! — sano — uh! — uh! — sano, ovatko Rooman kylpylät todella niin uhkeat?»

Glaukus kääntyi ja oli tuskin tuntea Diomedesta, niin punaiset ja tulehtuneet olivat tuon kelpo miehen kasvat sudatoriumissa käynnin ja äskeisen hieronnan jäljiltä. »Olen aina kuvitellut niitä meikäläisiä suurenmoisemmiksi. Mitä?»

Hymyään peitellen Glaukus vastasi: »Kuvittele koko Pompeiji muutetuksi kylpylöiksi ja sinulla on silloin käsitys Rooman keisarillisten thermaeitten koosta. Mutta vain niiden *koosta*. Lisää siihen kaikki mahdollinen henkeä ja ruumista huvittava — kaikki ne urheiluleikit, jotka esi-isämme keksivät — kaikki teokset, jotka Italia ja Kreikka ovat tuottaneet — kuvittele tila näille leikeille, näiden teoksien ihailijoille, — lisää tähän valtavan laajat, monisokkeloiset kylpylät — ajattele puutarhoja, teattereja, pylväistöjä, kouluja, kuvittele sanalla sanoen jumalten kaupunkia, jossa on vain palatseja ja julkisia rakennuksia ja sinulla on hämärä aavistus Rooman suurkylpylöjen upeudesta.»

»Herkules auta», Diomedes huudahti silmät levällään, »sellaisessa kylpylässä voisi mies viettää koko ikänsä.»

»Roomassa käykin usein niin», Glaukus vastasi vakavana. »Monen elämä kuluu vain kylpylöissä. He tulevat sinne ovia avattaessa ja pysyvät siellä, kunnes ne suljetaan. He eivät tiedä halaistua sanaa muusta Roomasta — he ikäänkuin halveksivat muuta olopaikkaa.»

»Polluks vieköön! Sinä hämmästyttät minua.»

»Nekin, jotka vain kolmasti päivässä kylpevät, kuluttavat elämänsä tässä toimessa. He harjoittelevat kentillä tai pylväistöissä valmistuakseen ensimmäiseen kylpyyn. He viivähtävät sen jälkeen teatterissä virkistyäkseen. He nauttivat *prandiuminsa* puitten alla ja ajattelevat seuraavaa kylpyä. Sitä valmistettaessa syödään prandium. Toisesta kylvystä he kiiruhtavat johonkin peristyleen kuulemaan uuden runoilijan esityksiä tai rientävät kirjastoon nukkumaan jonkun vanhan runoilijan ääreen. Sitte seuraa illallinen, jonka he kylvyn aikana miettivät valmiiksi, senjälkeen käydään kolmanteen kylpyyn, sillä siellä on paras paikka haastella ystävien kanssa.»

»Herkuleen kautta! Mutta onpa meillä täällä Pompeijissa heidän matkijoitaan.»

»Niin on, mutta ilman lieventäviä asianhaaroja. Rooman mainiot herkuttelijat ovat onnellisia, he eivät näe muuta kuin komeutta ja loistoa, he eivät käy kaupungin kurjemmissa osissa, he tuskin tietävät, että on köyhyyttä mailmassa. Koko luonto hymyilee heille, ja ainoa surunhetki on heidän viimeisensä, joka heidät lähettää Kokytoksen kylpylään. Usko minua, nämä ovat teidän ainoita oikeita filosofejanne.»

Glaukuksen näin haastellessa kävi Lepidus suljetuin silmin ja tuskin hengittäen läpi kaikki ne mystilliset toimitukset, joista ei yhtäkään koskaan laimiinlyönyt. Voideltuaan ja puhalleltuaan hänet perinpohjin orjat sirottelivat häneen tuota erikoista jauhetta, joka suojelee kuumuudelta; ja kun se oli hohkakivellä ruumiiseen hierottu, puettiin hänen ylleen verkalleen hiukan juhlallisempi puku kuin riisuttu, n.s. *synthesis*, jommoisista roomalaisten oli tapa pitää illallisten kunniaksi — vaikka päivänhetki (kello oli kolme meidän laskumme mukaan) oikeuttaisi pikemmin puhumaan päivällisestä. Kun tämä kaikki oli suoritettu, avasi hän vihdoinkin silmänsä ja antoi uuden elämän merkit itsestään.

Samalla hetkellä Sallustuskin ilmaisi olemassaolonsa syvään huokaisten.

»On illallisaika», tuo epikurolainen huomautti, »sinä, Glaukus ja Lepidus, tulkaa illastamaan luokseni!»

»Muistakaa, että teidät kaikki kolme on kutsuttu minun talooni ensi viikolla», huudahti Diomedes, joka oli kovin ylpeä ylhäisistä tuttavuuksistaan.

»Ah, ah, kyllä muistamme», Sallustus virkkoi, »muistin tyyssija, Diomedes ystäväni, on varmastikin mahassa.»

Nuoret miehemme astuivat nyt viileämpään huoneeseen ja sieltä kadulle, ja näin päättyi toimitus pompeijilaisessa kylpylässä.

8 LUKU.

Arbakes voittaa pelin, hän syöttää uhrilleen nautintoja.

Illan varjot alkoivat verhota tuota touhun kaupunkia, kun Apekides matkasi egyptiläisen luo. Hän väitteli valoisia ja vilkasliikkeisempiä katuja; ja kun hän verhotuin päin ja vaippaansa kääriytyneenä kiiruhti eteenpäin oli silminpistävä vastakohta hänen juhlallisessa asenteessaan ja niiden huolettomassa keveydessä, jotka hän kadulla kohtasi.

Muuan vakava ja varmapiirteinen mies oli jo kahdesti hänet sivuuttanut häntä tutkivasti, vaikka epäröiden silmäten ja nyt hän kosketti häntä olalle.

»Apekides», hän virkkoi ja teki nopeasti käsillään merkin; — se oli ristinmerkki.

»No, natsarealainen», pappi vastasi, ja hänen kasvonsa kävivät entistä kalpeammiksi. »Mitä minusta tahdot?»

»Enpä tahdo», vieras virkkoi, »häiritä sinun tutkistelujasi, mutta viimeksi tavatessamme en tuntunut niin vastenmieliseltä.»

»Et ollutkaan, Olintus, mutta minä olen väsynyt ja hermostunut enkä tänä iltana jaksa keskustella niistä kysymyksistä, jotka ovat lähinnä sinun sydäntäsi.»

»Oi, heikko sydän!» Olintus virkkoi katkeran kuumana. »Olet väsynyt ja hermostunut ja kuitenkin tahdot kääntyä pois siltä totiselta lähteeltä, joka virkistää ja pyhittää.»

»Oi, taivas», nuori pappi huudahti rintoihinsa lyöden, »mistäpäin silmäni saavat nähdä totisen Olympoksen, missä oikeat jumalat asuvat? Tuleeko minun tämän miehen lailla uskoa, ettei mikään esiisieni vuosisatoja palvomista jumalista ole olemassa, ei edes nimeltään? Pitääkö minun pakanallisina ja saastaisina hävittää ne alttarit, joita olen pitänyt pyhimpinä? tai uskonko Arbakeen tavoin — mihin?»

Hän vaikeni ja kiiruhti nopeasti pois miehen lailla, joka pyrkii irti itsestään. Mutta natsarealainen oli noita rohkeita, voimakkaita, innostuneita luonteita, joita jumala kaikkina aikoina on käyttänyt aseinaan mailmaa käännättääkseen ja etenkin uuden uskontonsa juurruttamiseksi ja tutustamiseksi — luonteita, jotka kestävänsä luotuina ovat omiansa muita kääntämään. He ovat miehiä, joita ei mikään lannista, ei mikään järkytä, heidän uskonsa voima heitä innoittaa ja he itse muita innoittavat. Heidän järkensä vaikuttaa ensin heidän mielikuvitusvoimaansa, mutta mielikuvitus on heidän käyttämänsä ase; väkevästi he tunkeutuvat ihmisten sydämiin, vaikka näyttävätkin vain heidän arvosteluaan vaativan. Ei mitään ole niin helppoa jakaa kuin innostusta; siinä on orfeus-tarun todellinen vertauskuva — se liikuttaa kiviä, se kesyttää viljejä eläimiä. Innostus on totuuden henki ja ilman sitä ei totuudella ole voittoja.

Olintus ei päästänyt Apekidestä niin helpolla. Hän saavutti hänet ja puhutteli häntä:

»En ihmettele, Apekides, että pidät minua häiritsijänä, — että järkytän sinun tasapainosi — että olet epäilyyn joutunut — että huopaat ja soudat tietämättömyyden ja pimeyden avaralla valtamerellä. Sitä en lainkaan ihmettele, mutta kuuntele minua hiukan; valvo ja rukoile — pimeys poistuu, myrsky tyyntyy ja Jumala itse käy, kuten ennen Galilean merellä, sinua suojaamaan vellovilla aalloilla pelastaakseen sinun sielusi. Meidän uskontomme on vaatimuksissaan ankara, mutta kuinka loppumattoman antelias siunauksessaan! Hetken kärsimykset se palkitsee ikuisella elämällä.»

»Samanlaisin lupauksin», Apekides huomautti kiivaana, »esiintyvät nekin taikurit, jotka ovat koko mailman pettäneet. Oh, kuinka loistavia olivatkaan ne lupaukset, jotka johtivat minut Isiksen tempeliin.»

»Mutta», natsarealainen vastasi, »kysy järjeltäsi, voiko sellainen uskonto olla oikea, joka tallaa kaiken siveellisen! Teitä on käsketty jumalianne kunnioittamaan. Keitä ovat nuo jumalat oman tunnustuksenne mukaan? Mitä he tekevät, mitä ominaisuuksia heillä on? Eikö heitä teille kuvata kaikkein mustimmiksi rikoksellisiksi? Ja kuitenkin teitä vaaditaan kunnioittamaan heitä pyhimpinä jumalolentoina! Itse Jupiter on isänmurhaaja ja avionrikkooja. Ja mitä ovat pikkujumalat muuta kuin hänen paheittensa jäljittelijöitä! Teitä on kielletty murhaamasta, mutta murhaajaa te palvotte. Teille sanotaan: älä tee aviorikosta! mutta te rukoillette avionrikkoojaa. Oh, eikö tämä ole ihmisen kaikkein pyhimmän tunteen pilkkaa, nimittäin uskon? Käänny sen ainoan ja totisen jumalan tykö, jonka alttarille minä sinut vien! Jos Hän tuntuu sinusta liian korkealta, liian aineettomalta inhimilliselle käsityksyville, vastataksenne luodun liikuttavaa halavoimista luojaansa, joka heikkoja sieluja itseensä liittää, niin ajattele Häntä Hänen pojassaan, joka oli kuolevainen ihminen niinkuin mekin olemme. Hänen inhimillisyytensä ei ollut kuitenkaan niinkuin teidän tarujenne jumalien, luonteenheikkoutta, vaan kaikkien hyveitten harjottamista. Hänessä olivat yhtyneet mitä ankarin siveellisyys ja suurin hellyys. Vaikka olisi ollutkin vain ihminen, olisi hän ansainnut jumalan nimen. Te kunnioitatte Sokratesta — hänellä on kannattajansa, oppilaansa, koulunsa. Mutta mitä olivat tuon atenalaisen kaksimielliset hyveet Kristuksen eittämättömän, uhrautuvan pyhyyden rinnalla? Puhun sinulle hänestä nyt vain inhimillisenä luonteena. Hän tuli meidän luoksemme tulevien sukupolvien esikuvaksi osottamaan ne hyveenmuodot, joista Plato kuuluu haaveilleen. Siinä se totinen uhri, jonka hän ihmiselle toi. Mutta se riemuhuuto, joka kajahti hänen kuolinhetkellään ei selittänyt vain maata, vaan se avasi meille näköalan taivaaseen. Olet satutettu — olet liikutettu. Jumala tekee työtä sydämessäsi, Hänen henkensä on kanssasi. Tule, älä vastusta pyhää kutsumusta, tule heti — epäröimättä. Muutamia meikäläisiä on kokoontumassa

jumalansanaa tutkistelemaan. Tule, salli minun olla johtajanasid heidän luokseen. Sinä olet väsynyt, olet surullinen. Kuule jumalansanaa: 'Tulkaa minun luokseni», Hän sanoo, »kaikki, jotka väsyneitä ja rasittuneita olette, ja minä tahdon virvottaa teitä'.»

»En voi nyt», Apekides sanoi, »joskus toiste.»

»Nyt — nyt!» Olintus huudahti vakavana ja tarttui hänen käteensä.

Mutta Apekides, joka ei vielä ollut valmistunut kieltämään entistä uskoaan — sitä elämää, jolle hän oli niin paljon uhrannut ja uskoen vielä Arbakeen lupaukseen, riistihe irti toisen otteesta; ja tietäen että voimanponnistus nyt oli turpeen, jos mieli päästä siitä epävarmuuden tunteesta, minkä hänen kristityn toverinsa kaunopuheisuus oli ennättänyt hänen kiihottuneessa ja herkässä mielessään herättää, kokosi hän tunikansa liepeet ja pakeni tavalla, joka teki kaiken takaa-ajon turhaksi.

Hengästyneenä ja voimatonna hän viimein saapui etäiseen ja yksinäiseen kaupunginosaan, ja egyptiläisen synkkäpiirteinen talo oli hänen edessään. Kun hän pysähtyi hengähtämään, pilkisti kuu hopeisten pilvien lomitse ja valaisi kokonaan tuon salaperäisen rakennuksen seinämät.

Muuta taloa ei ollut lähetyvillä. Talon etupuoli oli tummien viiniköynnöksien peitossa ja sen takaa kohosi rykelmä korkeita puita surumielisen kuunvalon kelmeessä. Taampaa piirtyivät taivasta vasten etäisten vuorten synkät ääriiviivat ja niiden seasta Vesuviuksen rauhallinen huippu, ei juuri niin korkeana, jommoisena matkailija sen nyt näkee.

Apekides pujahti viiniköynnösholveikon läpi ja saapui leveään ja tilavaan pylväistöön. Hänen edessään portaitten kummallakin sivulla oli egyptiläisen sfinksin kivikuva, ja kuunvalo oli omansa lisäämään noiden valtavien, sopusuhtaisten ja intohimottomien piirteitten juhlallista rauhaa, piirteitten, joissa viisauden vertauskuvaa tavoittelevat taiteilijat yhdistävät kauniin salaperäiseen. Portaitten yläpään verhosi aloepuun vihreä ja valtainen lehvistö ja etelän palmut loivat pitkien ja liikkumattomien oksiansa varjon astinten marmoripintaan.

Paikan haudanomainen hiljaisuus ja veistetyin sfinksin outo katse saivat papin suonet tuntemattomasta ja salamyhkäisestä kammosta kiivaammin sykkimään ja hän toivoi voivansa kuulla edes omien äänettömien askeliensa kaiun, kun hän portaita pitkin astui kynnykselle.

Hän koputti ovelle, jonka yläpuolella oli hänelle outosisältöinen kirjoitus. Se aukeni äänettömästi ja solakka etiopialainen orja viittasi mitään kysymättä, edes tervehtimättä häntä astumaan sisään.

Tilavaa hallia valaisivat korkeitten pronsisten taidetekoisten kynttilänjalkojen liekit ja seinille oli sivelty tummin ja juhlallisin värein suuria hieroglyfimerkkejä, omituisena vastakohtana niille värikkäille ja miellyttäville maalauksille, joilla silloiset italialaiset asuntonsa koristivat. Käytävän toisessa päässä hänet otti vastaan orjatar, jonka ihonvärissä oli, vaikkakaan ei täysin afrikkalainen, niin kuitenkin tummempi häive kuin roomalaisilla.

»Haen Arbakesta», Apekides virkkoi, mutta hänen äänensä vapisi hänen omissa korvissaankin. Orjatar nyökäytti ääneti päätään ja vei hänet rakennuksen kulmaosan kautta kapeita portaita ylös ja kuljettuaan useitten huoneitten kautta, joissa sfinksin ankara ja ajatteleva kauneus uudelleen herätti hänessä mitä ahdistavimman tunteen, Apekides huomasi olevansa synkässä puolihamärässä huoneessa vastapäätä Arbakesta.

Arbakes istui pienehkön pöydän ääressä, jolla oli useita levitettyjä papyruskääröjä samaa kirjainlajia, mitä oli ovenkamanaotsikossa. Askelen päässä pöydästä oli kolmijalka, josta hitaasti kohosi vihkisavua. Sen vieressä oli suuri karttapallo taivaanmerkkeineen, ja toisella pöydällä oli joukko oudonnäköisiä esineitä, joiden käyttö oli Apekideelle tuntematon. Huoneen peräseinä kätkeytyi verhon taakse, ja kapeasta kattoaukosta tunkeutuivat sisään kuunsäteet, jotka lampun valoon sekaantuen loivat heikkoa valoa huoneeseen.

»Istu, Apekides», egyptiläinen virkkoi nousematta.

Nuori mies totteli.

»Sinä kysyt minulta», Arbakes jatkoi hetken vajettuaan ikäänkuin syviin mietteisiin vaipuneena, »sinä kysyt minulta tai ainakin haluat saada selville syvimmat salaisuudet, jotka ihmisjärki voi tajuta; sinä tahdot, että minä ratkaisen sinulle elämän arvotukset. Me kuvittelemme pimeään joutuneitten lasten lailla, mutta vain hetkeksi tässä ahtaassa ja rajotetussa mailmassa henkemme pimeyteen; meidän ajatuksemme milloin vaipuvat kauhistuneina omaan itseensä takaisin, milloin syöksyvät hurjina pohjattomaan tyhjyyteen tahtoen tutkia, mitä se sisältää; — ja avuttomin käsin siihen ja tähän tarttuen me vihdoin sokeina kompastumme johonkin näkymättömään vaaraan. Tuntematta maallisen vaelluksemme rajoja, me milloin uskomme, että eteenpäin meno on katkaistu, milloin luulemme, että

voimme tunkeutua mittaamattoman avaruuden pohjaan saakka. Näin ollen kaikki viisaus aukee seuraavan kahden kysymyksen ratkaisusta: 'Mihin tulee meidän uskoa?' ja 'Minkä me hylkäämme?' Näihin kysymyksiin sinä tahdot minun vastaavan.»

Apekides nyökytti hyväksyen päätään.

»Ihmisellä *täytyy* olla joku usko», egyptiläinen jatkoi surullisena, »hänen täytyy saada toivonsa johonkin panna. On aivan luonnollista, että kun sinä pelästyen ja kauhistuen huomaat uskosi sinulta riistettävän, huomaat ajelehtivasi tietämättömyyden synkällä ja rannattomalla valtamerellä, niin sinä huudat apua ja tartut ensimmäiseen käsilläolevaan lautaan päästäksesi johonkin, vaikkapa etäiseen ja autioon maahan. Hyvä niinkin, kuuntele! Ethän ole unohtanut aamuista keskusteluumme?»

»Unohtanut!»

»Minähän tunnustin, että ne jumalat, joille savua nousee niin monilta alttareilta, ovat vain silmäinlumetta. Tunnustin, että jumalanpalvelustapamme ja menomme ovat vain petosta, joka on kylläkin keksitty kansan parasta silmälläpitäen. Osoitin sinulle, että juuri näistä harhakuvista johtuivat yhteiskunnalliset siteet, mailmanrauha, viisaitten valta; tuo valta rakentuu joukon kuuliaisuuteen. Jatkakaamme näitä terveellisiä petoksia. Jos ihmisellä joku usko pitää olla, niin pitääköön hän esi-esiensä uskon, sen, jonka tottumus pyhittää ja vahvistaa. Kun me, suurempia henkisiä tarpeita omatessamme haemme itsellemme uutta uskoa, älkäämme silloin riistäkö toisilta sitä tukea, joka meille itsellemme on osottautunut liian heikoksi. Se on viisasta — se on hyvää.»

»Jatka!»

»Kun siis näin pitkälle on päästy», egyptiläinen jatkoi, »ja ne, joita emme tahdo hyljätä, ovat rajapyykkinsä koskemattomina saaneet pitää, sonnustautukaamme me uusille uskon vainoille. Karkota mielestäsi, ajatuksistasi heti kaikki, mihin tähän asti olet uskonut! Olkoon sielusi puhdas, kirjottamaton lehti, joka on valmis saamaan ensimmäiset vaikutteet. Tarkastele mailmaa — huomaa sen järjestys — sen säännönmäisyys — sen suuruus. Jonkun on täytynt se luoda; sen tarkoituksenmukaisuus puhuu suunnittelijasta; siinä ainakin ensimmäisen kerran pohjaamme. Mutta mitä on tämä joku? Jumala, sinä sanot. Oikein, ei mitään sekavia ja harhauttavia nimiä. Siitä, joka mailman loi, emme tiedä, emme voi tietää muuta kuin ominaisuuksia — voiman ja ikuisen järjestelmällisyyden — ankaran, hävittävän, toimitarhoisen säännöllisyyden — joka ei välitä rahtuakaan yksityisistä tapauksista — joka aina kiertää, aina palaa, aina tuho — piittaamatta niistä hajonneista sydämistä jotka suuresta joukosta singonneina ovat joutuneet sen pyörien tuhoamiksi ja polttamiksi. Hyvän ja pahan sekaannus, tuskan ja rikoksen olemassaolo ovat kaikkina aikoina saaneet viisaat ymmälle. He loivat jumalan — he tekivät hänestä oikeamielisen ja ystävällisen. Mistä tuli siis paha? kuinka he sitä sietivät — ei, kuinka se syntyi ja jatkui? Tämän selittääkseen persialainen loi toisen hengen, jonka olemus oli paha ja pani ikuisen taistelun pahan ja hyvän jumalan välille. Me egyptiläiset näemme samanlaisen hengen hämärässä ja pelottavassa Tyfonissamme. Sokaiseva erehdys, joka meitä yhä pitemmälle vie harhaan! — hulluus, joka syntyi siitä tyhjästä harhaluulosta, että tuosta tuntemattomasta voimasta tahdottiin tehdä kouraantuntuva, ruumillinen, inhimillinen, että tuolle näkymättömälle tahdottiin antaa näkyväisen ominaisuuksia ja muoto. Ei — antakaamme tuolle voimalle nimi, joka ei synnytä mitään hämmentäviä mielteitä, ja salaperäinen alkaa vähitellen kirkastua: sen nimi on *Kohtalo*. Kohtalo, kreikkalaiset sanovat, hallitsee jumaliakin. Miksi siis jumalia lainkaan? — heidän apunsa on turha, — hylkää ne kerrassaan! Kohtalo ohjaa kaikkea mitä näemme; — voima, sääntöperäisyys nämä kaksi ominaisuutta ovat sen luonne. Tahdot kysyä enemmän? — et saa tietää enempää. Emme tiedä, onko se ikuisen, avaako se meille, omille luomilleen, sen pimeyden perästä, jota me kutsumme kuolemiseksi, uusia elämänmuotoja. Tässä jätämme tuon ikivanhan, näkymättömän, käsittämättömän voiman ja saavumme sinne, missä silmäimme edessä on kaikkien näiden toimintojen suuri ohjaaja. Sitä voimme lähemmältä tarkastaa, siitä voimme saada enemmän tietoja — se on kaikkialla ympärillämme — sen nimi *Luonto*. Viisaitten erehdys on ollut kohtalon ominaisuuksia etsiä, sillä siinä kaikki on tutkimatonta ja hämärää. Jos he olisivat kohdistaneet tutkimuksensa luontoon, kuinka paljon laajempi meidän tietopiirimme nyt olisikaan? Sillä alalla ei kärsivällisyys ja tiedonhalu joudu häpeään. Me näemme sen, jota me tutkimme; meidän henkemme nousee syitten ja seurausten todellisia johtoportaita ylös. Luonto on ulkoisen maailman suuri toimitsija, kohtalo laatii sille lait, joiden mukaan se vaikuttaa ja jakaa meille ne voimat, joiden avulla me voimme sitä tutkia. Nämä voimat ovat tiedonjano ja muisti — niiden yhtymä on ymmärrystä, niiden täyttymys on viisautta. No niin, näiden voimien avulla minä tutkin tätä tyhjentyvätöntä luontoa. Tutkin maata, ilmaa, merta, taivasta. Huomaan kaiken olevan jossakin salaperäisessä suhteessa keskenään: kuu synnyttää vuoksen ja luoteen — ilma pitää yllä maan, se on elämän ja kaiken olevaisen keskus, tähtitaivaan tunteminen sallii meidän mitata maan rajat — määrätä aikakaudet, niiden kalpea valo johtaa meidät menneisyyden hämärään, niiden juhlallinen loisto antaa meidän aavistaa tulevia kohtaloita. Ja siten voimme, tietämättä lopultakaan, mitä kohtalo on, ainakin oppia tuntemaan sen käskyt. Ja minkä totuuden saamme nyt tästä uskonnosta? sillä uskontoa se on. Uskon kahteen jumalaan: Luontoon ja Kohtaloon. Edellistä minä palvon tutkien sitä, jälkimäistä sitä

kunnioittaen. Ja minkä totuuden löydän uskonnostani? Seuraavan: kaikki on vain yleisten lakien alaista, aurinko helottaa monien iloksi — mutta toisille se voi olla surun aiheena; yö tuo unta joukoille, mutta se sulkee syliinsä myöskin murhaajan; metsät koristavat maata, mutta niissä elää myöskin käärme ja jalopeura; meri kantaa tuhansia laivoja, mutta se tuhoo myöskin jonkun. Vain yleisen, ei siis kaikkien hyväksi luonto toimii, ja kohtalo kiittää eteenpäin hirvittävää kiertokulkuaan. Siinä on mailman suurten toimitsijoiden moraali, — siinä myöskin minun, joka olen heidän luomansa. Minä tahdon kannattaa papiston petkutuksia, sillä niistä on hyötyä joukolle; tahdon ihmisille jakaa ne tiedot, jotka olen löytänyt, ne tiedot, jotka olen tehnyt täydellisiksi; tahdon edistää sivistyspyrintöjä; siten palvelen kaikkeutta, siten täytän yleisen lain, siten toteutan sen suuren vaatimuksen, jota luonto saarnaa. Itselleni vaadin yksilöllistä poikkeusta, vaadin sitä viisaana, tietoisena siitä, että minun yksilölliset toimeni eivät merkitse mitään hyvän ja pahan välisessä suuressa painoerossa, vakuutettuna siitä, että minun tietoni voi tuoda joukolle suurempaa siunausta kuin mitä minun haluni voivat harvoja vahingoittaa (sillä edellinen voi ulottua etäisimpiinkin maankolkkiin ja edistävästi vaikuttaa vielä syntymättömiinkin kansoihin). Mailmalle jaan viisautta, itse saan rauhaa. Minä valaisen toisten elämää, nautin omastani. Niin, meidän viisautemme on ikuista, mutta elämämme on lyhyt. Käytä siitä kaikki mahdollinen niinkauan kuin vielä voit! Suo nuoruudellesi tyydykettä, salli aistiesi nauttia! Pian tulee hetki, jolloin viinimaljat eivät enää viittaa, eivätkä seppelet kukoista. Nauti niinkauan kuin voit! Ole rauhassa, Apekides, holhottini, ja seuraajani! Minä tahdon sinulle näyttää luonnon koneiston, sen salaperäisimmät ja rajuimmat salaisuudet — tiedon, jota hullut kutsuvat noituudeksi — ja tähtimailman kaikkitietävät mysteerit. Siten sinä täytät velvollisuutesi kokonaisuutta kohtaan; siten sinä valistut ihmisveljiäsi. Mutta minä tahdon opastaa sinut myöskin nautintoihin, jommoisista joukot eivät ole osanneet edes uneksia. Ja kun sinä päivän käytät ihmistä palvelleksesi, niin olkoon suloinen yö sinulle itsellesi nautinnonhetki.»

Kun egyptiläinen oli vajennut, kuului kaikkialta heidän ympärillään vienointa soittoa mitä Lydia konsanaan on keksinyt ja Ionia koskaan luonut. Se oli sävelmyrskyä, aisteja huumaavaa — uuvuttavaa, autuuttavaa. Se tuntui näkymättömien henkien säveliltä, jommoisia paimenet lienevät entisinä kulta-aikoina saaneet kuunnella Tessalian laaksoissa Pafoksen viileissä lehdöissä. Sanat, jotka olivat Apekideen kielelle kihonneet vastaukseksi egyptiläisen sofismeihin, häipyivät vavisten pois. Hänestä oli pyhyyden loukkausta rikkoa nuo hurmaavat äänet — hänen kiihottuneen mielensä alttius, hänen synnynnäinen, kreikkalaisen lempeä ja lämmin luonteensa oli yllätetty ja aseista riisuttu. Hän vaipui tuolille avohuulin ja tarkkaavin korvin, kun kuoro, hyväilevä ja sointuisa kuin se, johon Psyke heräsi Amorin temppelissä, viritti seuraavan laulun:

Eroksen hymni.

Miss' aallot Kephison soljuvat,
Ään' ilman aaltoja väristen ensi
Punaruusujen lehdet hehkuivat.
Ja kyyhkyset uupuen lakkoihin lensi;
Kisas ajattaret keskellä pilvivöiden,
Ja kummuille sirotteli kukkiaa,
Varis katveet ja onkalot aaveöiden,
Maa hiljaa huokasi hurmassaan.

Lempikää! Lemmen Voima mä oon,
Iki-jumala, Kaoksen kaksoinen,
Mi taivaat hymyän hohteikkoon,
Koin katseen auki mi suutelen.

Mun tähdet on; kunnekka silmäsi luot,
Mun taikakatseeni lumo sun täyttää,
Mun kuu on, mi valaapi kultavuot
Yli lemmityn, Karian kaunoks mi näyttää.

Mun kukat on, hohtavat ruususet,
Ja tuuli, mi hurmas ne onnenuskoon,
Mun valon on väikyt kevähiset,
Mun unelma syttyvä huomenruskoon.

Lempikää! Kaikkenne lempi antaa,
Maa mua täytenä tulvajaa.
Katsokaa, aallot kuin kaihoovat rantaa,
Tuuli kuin aaltoja armastaa!

Kaikk' kutsuvi lempehen. Armas, oi,
Sana sees oot. Ilmat ne värjyää,

Soi virrat ja metsät ne huminoi,
Ja kuiskii kaislikot: lempikää!

Kun laulu vaikeni, tarttui egyptiläinen Apekideen käteen ja talutti ihmettelevän, huumaantuneen, osittain vastahakoisen nuorukaisen yli huoneen takaseinää peittävän verhon eteen. Ja nyt näytti verhon takaa tuikkivan tuhansittain säteileviä tähtiä, ennen niin musta verhokin oli nyt näiden tuikkivien tähtien valaisema ja sai taivaan syvänsinisen värin. Se oli todella taivas — sellaisena kuin se leutoina kesäkuunöinä kaareutuu Kastalian virtojen yllä. Sinne ja tänne oli kuvailtu ruusuisia, ilmavia pilviä, joista hymyili maalarin taidon muovailemina jumalallisen kauniita kasvoja ja elehti muotoja, jommoisista Feidias ja Apelles uneksivat. Ja tuon säihkyvän ilmapiirin loistavat tähdet pyörivät nopeasti, ja soitto, joka nyt virisi kevyempään ja eloisampaan äänilajiin, tuntui sulavan ilmojen iloiseen sointuun.

»Oi, minkä ihmeen näenkään, Arbakes», Apekides virkkoi sammaltaen.
»Kiellettyäsi ensin jumalat, sinä nyt näytät minulle —»

»Niiden nautinnon», Arbakes keskeytti äänellä, joka niin jyrkästi erosi hänen tavallisesta, kylmästä, rauhallisesta ja sointuisesta äänestään, että Apekides hätkähti ja arveli egyptiläisenkin uudestisyntyneen. Ja heidän lähestyessään verhoa kajahti sen takaa heidän korviinsa raju — väkevä — iloinen sävel. Samassa verho ratkesi kahtia ja näytti ilmaan häipyvän, ja näky, jommoista sybariittikin olisi kadehtinut, avautui nuoren papin sokaistuneiden katseiden eteen. Heidän edessään oli suuri juhlasali lukemattomien valojen meressä. Huone oli tulvillaan vihkisauhun, jasminin, orvokin ja myrrhan lämmintä tuoksua, kaikki, mitä tuoksuvimmista kukista ja kallisarvoisimmista yrteistä voidaan valmistaa, tuntui kehkeytyneen yhdeksi ainoaksi huumaavaksi tuoksulähteeksi. Hoikista pylväistä, jotka kohosivat korkealle kattoon asti, riippui kultatähdin kirjailtuja vaaleita seinäverhoja. Salin toisessa päässä kaksi suihkukaivoa heitti ilmaan säteensä, jotka loistavassa valaistuksessa putoilivat kimmeltävinä timantteina alas. Heidän astuessaan sisään kohosi keskeltä lattiaa verkalleen, näkymättömän soiton humistessa, pöytä kukkuroillaan kaikkia ajateltavia herkkuja ja Idän vierasrotuisia kukkia maljakoissa, jotka olivat tuntematonta myrrhineläistä[13] taidetta, joka upeilee väreillään ja kuultavuudellaan. Pöytää ympäröivät lepotuolit olivat verhotut taivaansiniseen, kultakirjailtuun kankaaseen, ja holvikaton näkymättömistä putkista putosi tiheänä kastesateena hyvätuoksuista vettä, joka levitti miellyttävää viileyttä ja yhtyi lamppujen valoon mitä herkullisimmaksi värileikiksi ikäänkuin veden ja tulen alkuvoimat olisivat keskenään kamppailleet. Ja nyt astui lumivalkoisten seinäverhojen takaa esiin sellaisia naismuotoja, jommoisia Adonis näki levätessään Venuksen sylissä. He saapuivat, toiset kukkaköynnöksin, toiset lyyroin, he piirittivät nuorukaisen ja taluttivat hänet juhlapöytänsä. He kietoivat hänet ruusuköynnöksiin. Maa — kaikki mainen ajatus häipyi hänen mielestään. Hän luuli uneksivansa ja pidätti henkeään, jottei heräisi liian pian. Aistien huuma, jommoista hän ei ollut ennemmin koskaan kokenut, sai hänen polttavat suonensa mahtavaan lyöntiin, se hämmensi ja sumensi hänen näkönsä. Ja hänen yhä enemmän huumaantuessaan virisi taas laulu, nyt nopeaan ja bakkusmaiseen taikavoimaan:

Anakreonin laulu.

Kuin kuohuvi maljat välkkyävät
Punahehkua huumaavaista!
Mut suonet nuoret ne säihkyvät
Elonhurmaa taivahan maista.
Tult' on
Tuo ikuisen auringon,
Sun silmäsi luopi mi loistohon.

Sä maljat täyttääs tulvimaan
Suloantimin Bakkhon nuoren;
Hän viinin on antanut auttamaan
Meit' tyrmästä tuskain vuoren.
Juo, juo!
Pois pelkosi luo!
Voi nähdä sun lamput vain liekkuvat nuo.

Juo, juo! Oi, viiniä aidompaa
Suo mulle sä silmäyksin!
Sun hymysi Bakkhos säihkyvä saa,
Mut mullen sä huokaja yksin!
Luo sun
Käy kuiskeet mun,
Ja hiukeevat katsehin kaihotun.

Kun laulu loppui, tuli kolme impeä, jotka olivat toisiinsa kukkavyöhyin kiedotut ja jotka hyvinkin

voittivat esittämänsä sulottaret, häntä vastaan lihotellen jonilaisen karkelon kiehtovin askelin, — niinkuin nereidit leijuvat kuutamossa Egeanmeren keltaisella hiekkarannalla — askelin, jommoisia Kytorea opetti seuralaisilleen Psyken ja poikansa hääjuhlassa.

He lähestyivät ja panivat hänen päähänsä seppelin; nuorin näistä kolmesta ojensi polvistuen hänelle maljan, jossa lesboslainen viini kuohui ja säihkyi. Nuorukainen ei enää vastustanut, hän tarttui huumaavaan maljaan ja veri kohisi hänen suonissaan. Hän painui vierellään istuvan nymfin rinnoille, ja kun hänen harhaileva katseensa haki Arbakesta, jonka hän oli tässä aistihuumauksen ryöpyssä kadottanut näkyvistään, huomasi hän tämän istuvan pöydän yläpäässä valtaistuimella ja tähystelevän häntä hymyten kuin kehottaen häntä nauttimaan. Hän ei esiintynyt nyt kuten tavallisesti mustassa ja yksinkertaisessa puvussa, ei juhlallisin ja vakavin otsin. Hohtavan valkoinen, kultaan kudottu ja jalokivin siroteltu vaippa verhosi hänen valtiaanmuotonsa; smaragdeja ja rubiineja välkähtelevät valkeat ruusut ja tiarankaltainen päähine peittivät hänen yömustia kutrejaan. Hän näytti Odysseun lailla elävän toista nuoruuskukoistustaan — hänen piirteensä olivat nyt tavallista kauniimmat ja hän näytti kadottaneen entisen juhlallisen vakavuutensa ja kohouneen häntä ympäröivässä suloisessa ja nuorentuneessa ilmapiirissä olympolaiseksi jumalaksi.

»Juo, syö, lemmi, holhottini!» hän virkkoi. »Älä häpeä intohimoasi ja nuoruuttasi. Mitä olet, sen tunnet suonissasi; miksi tulet, sen näet — tuosta.»

Hän viittasi erääseen nurkkaan, ja Apekides viittausta seuraten huomasi eräällä jalustalla Bakkuksen ja Idalien kuvapatsaitten välillä luurangon.

»Älä säiky», egyptiläinen jatkoi. »Tuo ystävällinen vieras vain muistuttaa meille elämän lyhydestä. Sen irvistelevästä suusta kuulen äänen, joka kehottaa meitä *nauttimaan*.»

Hänen puhuessaan joukko nymfejä ympäröi patsaan; he panivat jalustalle seppeleitä ja maljoja täytettäessä ja tyhjennettäessä he virittivät seuraavan laulun:

Bakkushymni kuolemankuvalle.

1.

Sä mailla varjojen väikkyilet,
Sä mi eloa lemmit ennen,
Manan rantoja aaveena astelet,
Elon tienoillen aatoksen mennen.
Se kaivaten liittää luo
Helokoin, se taas sulle suo
Ajat riemun-rikkahat muinaiset.
Nää ruususet laskemme valkeat
Sun sielusi kodille kylmenneelle;
Ne muinoin viestejä virkkoivat.
Kun sarkalle hymysit, saattueelle,
Kun kitarat helkkyä valain
Sua kutsui katseitten palain,
Kun ruskot hämyhyn haipuivat.

Joukko tuli jälleen lähemmäksi, ja sitä mukaa laulu kasvoi voimakkaammaksi ja eloisammaksi: —

2.

Kuolon kolkoille rannoillen
Haahtemme hälvenee,
Hiljaa loiske käy airojen,
Tuulet ne vaimenee.
Hetket kahlios seppelin!
Tuonelan yö
Oottavi tyhjin katsehin,
Hetki jo lyö.

Hetken vajettuaan tuo hopeahelähteinen laulu paisui yhä kiihkeämmäksi: —

Elo lyhkänen riemun on vuoksi vain,
Sen hetkiä säästä mä en.
Mä nuoruuden maljan juodani sain,
Ja lempi on helmenä sen.

Nyt lähestyi kolmas joukko täytetyin maljoin, jotka he uhrina panivat tuolle merkilliselle alttarille, ja nyt kajahti usein vaihtuva soitto hitaana ja juhlallisena: —

3.

Sua tervehdimme, sä matkamies
Meren synkän ja kaukaisen.
Kun ystävöpöytähän päätyi ties,
Käy keskehen ruusujen!
Niin, ole tervetullut!
Ken vieraamme oivempi oisikaan,
Kuin hän, jon tupahan tuttavaan
Me kuljemme kaikin kerta,
Elon kylliks kun sousimme merta.
Ja rannalle raukalle laskimme.
Sä kauan viipyös luonamme,
Sä varjo kaameakatseinen,
Sä kuolema, veikko viimeinen!
Niin, ole tervetullut!

Nyt puuttui Apekideen vierellä lepäävä sulotar äkkiä lauluun:

4.

Osa onnekas meillä on,
Maa meidän on, aurinko loistokas,
Ja kaukaa ohitse kalmiston
Elo luoksemme liitävi leimukas.
Sulot täyttyvi maljat riemun.
Sulo katsees, armas, on sun,
Sun luoksesi kaipuuni vie mun,
Sun hurmastas huumaun.
Ah armas, suo minun tulla,
Suo povelles painuen
Mun levätä kotvanen!
Taas hellällä haastelulla
Sä herätä minut, ja kuiskehin
Mua viihdä ja kerto'os katsehin,
Ett' yhä mun armas on koi,
Ett' yhäti säihkyvi eloni soihtu,
Ett' auvoni antavi lempes loihtu,
Mi taivaani mullen toi.

II KIRJA.

1 LUKU.

Pompeijilainen »viinitupa» ja klassillisen painin harrastajat.

Me siirrymme nyt niihin Pompeijin kolkkiin, joissa eivät viihdy nautintojen palvojat, vaan niiden välikappaleet ja uhrin — gladiaattorien ja kilpataistelijoiden, paheen ja kurjuuden, villin ja tietämättömyyden tyssisijoihin; vanhan ajan kaupungin Alsatiaan.

Edessä on suuri talo, jonka ovi aukeni ahtaalle ja ahdinkoiselle kadulle. Kynnyksen edustalla seisoi joukko miehiä, joiden raudanlujat ja paisuneet lihakset, joiden lyhyet ja herkulesmaiset niskat, joiden rohkeat ja huolettomat asenteet ilmaisivat arenasankareita. Myymälän ulokkeelle oli kasattu viini- ja öljyastioita; ja aivan niiden yläpuolella oli korkea seinämaalaukset, joka kuvasi nautiskelevia gladiaattoreita — niin vanha ja arvokas on »kylttien» käyttö. Tuvassa oli useita pikku pöytiä, jotka oli järjestetty jonkunlaiseen nykyaikaiseen »komero»-malliin; ja niiden ympärillä istui ryhmä miehiä, jotkut juoden, jotkut noppaa heittäen, toiset pelaten suurempaa taitoa vaativaa n.s. *duodecim scripta*'a, jota jotkut kompastelevat oppineet ovat pitäneet shakkipelinä, mutta joka oikeammin oli luultavastikin kahdenpelattavaa dominoa ja jossa joskus, ei aina, käytettiin myöskin noppapappuloita. Oli vielä varhainen aamu, ja tuskinpa mikään niin hyvin kuin tämä varhainen aamuhetki kuvaa tällaisten kapakkavetelehtijäin tavallista puuhaa. Mutta huolimatta talon paikasta ja sen vieraitten luonteesta ei missään näkynyt merkkiäkään siitä likaisesta rähjästä, mikä on niin kuvaavaa nykyajan kaupungin samanlaiselle anniskelupaikalle. Kaikkien pompeijilaisten kauneusaisti, joka sai heidät ainakin ulkonaisesta huolehtimaan, jospa he sisäisen laiminlöivät, näyttäytyi siellä ja täällä seinämaalauksen eloisissa väreissä ja niissä oikullisissa, mutta ei suinkaan rumissa muodoissa, joihin lamput, juomamaljat ja tavallisimmat talousesineet olivat muovailtut.

»Polluks vieköön!» muuan gladiaattoreista virkkoi ovenpylvääseen nojaten, »sinun tarjoamasi viini, vanha Silenus», — ja näin sanoessaan hän sysäsi muuatta rotevaa miestä selkään — »on mietoa kyllin saamaan jaloimmankin veren suonissamme jäähtymään.»

Mies, jota näin kursailematta tervehdittiin ja jonka paljaat käsivarret, valkea esiliina, vyöhön huolellisesti työnnetyt avaimet ja pyheliina ilmaisivat hänet kapakan isännäksi, oli jo elämänsä syystaipaleella; mutta hänen vartalonsa oli yhä vielä niin roteva ja atleettimainen, ettei hän suinkaan joutunut häpeään häntä ympäröivien tukevien miesten rinnalla, lihakset näyttivät vain kätkeytyneen lihaan, posket olivat pöhöttyneet ja punaiset, ja paisunut maha saattoi vallan varjoon laajan ja jyrkän rinnan, joka kohosi sen yläpuolella.

»Ei mitään tyhmää äkeilyä minulle», tuo jättimäinen talonpitäjä ärjyi ärsytetyn tiikerin äänellä. »Minun viinini on kyllin hyvää sellaiselle ruumiille, joka niin hiljan on spoliarumin[14] tomut jaloistaan pudistanut.»

»Niinkö rääyt, vanha korppi!» gladiaattori vastasi nauraa hohottaen. »Sinä elät vielä hirttäytyäksesi kiukusta, kun näet minun voittavan palmuseppeleen; ja jos amfiteatterissa saan rahapalkinnon, niin kuin varmasti saankin, on ensimmäinen lupaukseni Herkuleelle aina välttää sinua ja sinun kurjaa kapakkaasi.»

»Kuulkaapas tuota — kuulkaapas tuota vaatimatonta Pyrgopolinikesta! Hän on varmaankin palvellut Bombomakides Kluninstaridysarkidesta», [15] isäntä kirkui. »Sporus, Niger, Tetraides, hän sanoo voittavansa teiltä rahapalkinnon. Jumalten nimessä, teidän jokainen lihaksenne on kyllin väkevä nutistamaan koko miehen, taikka minä en ymmärrä mitään asiasta.»

»Haa!» gladiaattori sanoi vihasta huohottaen. »*Lomistamme* voi kertoa teille muutakin.»

»Puhutko minusta, sinä suupaltti Lydon?» Tetraides virkkoi närkästyneenä.

»Tai minusta, joka olen viidessätoista taistelussa voittanut?» sanoi Niger jättiläinen hypähtäen hänen eteensä.

»Tai minusta?» Sporus murahti välähtävin silmin.

»Hiljaa!» Lydon sanoi kädet ryntäillä ja katsahtaen kilpailijoihinsa halveksivin elein. »Kamppailun hetki lähenee; säästäkää siksi taisteluvaatimuksenne.»

»Tehkää niin», murajava isäntä virkkoi, »ja jos minä sinun hyväksesi peukaloni lasken, niin katkaiskoot kohtalottaret elämänlankani.»

»Köytesi, tarkoitat», Lydon pisteli. »Tuossa on sestertio, jolla voit yhden ostaa.»

Tuo jättiläinen isännäksi tarttui toisen ojennettuun käteen ja puristi sitä niin lujasti, että veri ruiskahti sormien päästä vieraitten vaatteille.

Nämä remahtivat raikuvaan nauruun.

»Tahdon opettaa sinulle, nuori kerskuri, leikkimään kanssani makedonialaista. En ole hervoton persialainen, vakuutan sinulle. Mitä! mies! enkö ole kaksikymmentä vuotta arenalla otellut enkä koskaan ole antanut käsieni vaipua? Ja enkö ole editorin omasta kädestä saanut sauvaa voitonmerkiksi ja armonosotukseksi, että saan lehvilläni levätä? Ja nyt tahtoo pojannulikka minua kouluttaa?» Näin

sanoen hän viskasi vihaisena toisen käden irti.

Värähtämättä ja ilmeissään sama ivanhymy, joka oli isännän ärsyttänyt, gladiaattori kesti vastustajansa ankaran otteen. Mutta tuskin oli hänen kätensä vapaa, kun hän samassa ponnistihe hyökkäämään villin kissan lailla, takkuisin hiuksin ja parroin ja rajusti, läpätunkevasti huutaen hän kimmalti jättiläisen kurkkuun raivolla sellaisella, että toinen suuresta koostaan ja voimastaan huolimatta kaatui, ja vyöryvien kallionlohkareitten ryskeellä he kierähtivät molemmat kumoon.

Isäntämme ei olisi ehkä tarvinnutkaan sitä köyttä, jota Lydon niin ystävällisesti oli suositellut, jos hän olisi kolmekin minuuttia tässä asennossa ollut. Mutta kaatumisesta syntyneen melun kutsumana riensi taistelukentälle hänen avukseen nainen, joka tähän asti oli ollut jossakin sisähuoneessa. Tämä uusi tulokas oli kuin gladiaattori ainakin; hän oli kookas, laiha ja käsivarsin sellaisin, että niistä vähimmän saattoi odottaa mitään lempeitä syleilyjä. Burbon, kapakan isännän riuska auttaja oli todella hänkin miehensä lailla viinikellareissa otellut, jopa keisarin silmien edessä.[16] Ja itse Burbokin, tuo voittamaton taisteluissa, sai usein, niin juoru tiesi kertoa, luovuttaa palmunsa lempeälle Stratonikelleen. Tämä viehättävä olento oli tuskin huomannut sen huutavan hukan, mikä hänen heikompa puoliskoaan uhkasi, kun hän muutta aseitta kuin mitä luonto oli hänelle antanut hyökkäsi voitollisen gladiaattorin kimppuun ja kietoen hänen ympärilleen pitkät käärmeenkätensä hän kiskaisi tämän äkillisellä tempaisulla miehensä päältä, niin että tämän sormet vain jäivät puristamaan vihamiehen kurkkua. Niin olemme nähneet kaatuneeseen kilpailijaansa pureutuneen koirankin takajalkojaan heiluttelevan; niin olemme nähneet sen ruumiin toisen osan — rauhallisena ja velttona — ilmassa liikkuvan, toisen osan, pään, hampaitten, silmien ja kynsien taas näemme ikäänkuin kiinnikasvaneen raadeltuun ja voimattomaan viholliseen. Sillaikaa vereen tottuneet ja siitä innostuvat gladiaattorit kerääntyivät tyyninä taistelevien ympärille — sieramet laajenneina — huulet virnissä — silmät kiiluen pälyten toisen veristävää kurkkua ja toisen lihaan painuneita kynsiä.

»*Habet, habet!*»[17] he huusivat hirnuen paukuttaen väkeviä käsiään.

»*Non habeo*, te valhesäkit; en ole vielä saanut tarpeekseni», puhkui isäntä pontevalla nykäisyllä vapautuen toisen säälimättömästä kouraisusta ja nousi jaloilleen hengästyneenä, huohottaen, revittynä, verisenä; ja kääntyessään pyörivin silmin hän kohtasi pettyneen vihamiehensä vertajanoovan katseen ja nirskuvat hampaat, vihamiehen, joka nyt puolustautui, (vaikkakin melko vastenmielisesti) urhoollisen amatsoonin hyökkäyksiä torjuakseen.

»Ei kelpaa!» gladiaattorit huusivat, »yksi yhtä vastaan!» ja ympäröiden Lydonin ja vaimon he erottivat huvittavan isäntämme hänen miellyttävästä vieraastaan.

Mutta tuntien asemansa nolouden ja koetettuaan turhaan vapautua naisen otteesta Lydon vihdoinkin vei käden vyölleen ja tempasi sieltä lyhyen puukon. Niin uhkaava oli hänen katseensa, niin kirkkaana välkähti veitsenterä, että Stratonike, joka oli tottunut vain sellaiseen kamppailuun, jota me nimitämme nyrkkeilyksi, pelästyneenä väistyi.

»Oi, jumalat!» hän huudahti. »Lurjus! — hän kantaa salassa aseita! Onko se luvallista? Sopiiko se rehti miehelle ja gladiaattorille? Ei todella, minä inhoan sellaisia miehiä.» Näin sanoen hän halveksien käänsi selkensä gladiaattorille ja kiiruhti tarkastamaan miehensä tilaa.

Mutta tämä, joka oli yhtä tottunut ruumiinharjotuksiin kuin englantilainen doggikoira vertaistensa kanssa taistelemaan, oli jo tointunut. Hänen poskensa olivat saaneet entisen purppurahäivän, ja ohimosuonet olivat tasaantuneet entiselleen. Hän kohenteleikse tyytyväisesti rykäisten iloisena siitä, että vielä oli hengissä, ja tarkastettuaan vihamiestään kiireestä kantapäähän suuremmalla kunnioituksella kuin koskaan ennen hän virkkoi:

»Kastor avita! Sinä oletkin väkevämpi mies kuin luulinkaan. Huomaan, että olet ansiokas ja kyvykäs mies. Anna kätesi, sankarini!»

»Kelpo, vanha Burbo!» gladiaattorit hyväksyvästi huudahtivat. »Tunnet maan jälleen jalkojesi alla! Tarjoo hänelle kätesi, Lydon!»

»Oh, varsin mielelläni», gladiaattori sanoi. »Mutta kun olen veren nähnyt vuotavan, niin tekisi mieleni.»

»Herkules vie», vastasi isäntä aivan tyyntyneenä, »siinäpä on oikeata gladiaattorimieliä! Polluks avita! Kun ajattelee, mitä miehestä oikein saa irti, niin ei jalopeurakaan voisi olla hurjempi!»

»Jalopeura! Oh, sinua houkkaa! Mehän karkotamme jalopeurat luolistaan!» Tetraides huudahti.

»Kyllin siitä», Stratonike virkkoi tukkaansa sukien ja pukuaan järjestäen. »Jos te nyt taas olette hyviä

ystäviä, niin kehotan teitä käyttäytymään rauhallisesti ja säädyllisesti. Sillä muutamat nuoret ylhäiset herrat, teidän isäntiänne ja suosijoihanne, ovat ilmottaneet haluavansa tulla katsomaan teitä. He tahtovat tarkastella teitä mieluummin joutohetkinä kuin kouluissa, ennenkuin uskaltavat teidän puolestanne vetoihin käydä suurissa amfiteatteritaisteluissa. Siitä syystä he tulevat aina minun talooni, he tietävät minun luotani löytävänsä Pompeijin parhaat taistelijat — meidän seuramme on, jumalten kiitos, hyvässä huudossa.»

»Niinpä niinkin», Burbo virkkoi juoden viinimaljakosta tai pikemminkin ämpäristä, »mies sellainen kuin minä, joka olen laakereita niittänyt, voi koota ympärilleen vain kelpopoikia. Lydon, poikani, juo; olkoon sinun vanhuutesi yhtä kunniakas kuin minunkin!»

»Tulehan tänne», Stratonike sanoi nipistäen miestänsä hyväillen korvasta sillä rakastettavalla tavalla, jota Tibullus on niin mainiosti kuvannut, »tulehan tänne!»

»Älä niin lujasti, susiemo! Sinähän olet kovakouraisempi kuin joku gladiaattori», sähisi Burbo hampaittensa raosta.

»Vaiti», toinen vastasi kuiskaten. »Kalenus on vastikään valejupukuisena saapunut takaovelle. Toivon hänen tuoneen sestertioita mukanaan.»

»Ho, ho, tahdonpa hänen luokseen», Burbo sanoi. »Pidä sinä sillävälän, sanon sen, tarkasti silmällä viinimaljoja — huolehdi juonnista. Älä anna heidän pettää sinua, vaimo! He ovat kelpoväkeä taistelukentällä, mutta muuten heitä saa varoa. *Kakus* ei ollut mitään heidän rinnallaan.»

»Ole huoletta, narri», oli aviopuolison vastaus. Tämän lempeän vastauksen rauhottamana Burbo lähti huoneesta ja pujahti sisähuoneeseen.

»Vai niin, nuo hyvät herrat tulevat koettelemaan lihaksiamme», Niger sanoi. »Kuka sitä on kertonut, emäntäiseni?»

»Lepidus. Hän tuo mukanaan Klodiuksen, Pompeijin varmimman vedonlyöjän, ja nuoren kreikkalaisen, Glaukuksen.»

»Veto vetoa vastaan», Tetraides huudahti. »Kaksikymmentä sestertiota, että Klodius minusta lyö vedon! Mitä arvelet, Lydon?»

»*Minusta* hän lyö!» Lydon vastasi.

»Eipä, minustapa!» Sporus jyrähti.

»Tomppelit, luuletteko hänen ketään pitävän Nigeriä parempana!» atleetti virkkoi vaatimattomasti lausuen oman nimensä.

»Hyvä, hyvä», Stratonike sanoi ammentaen suuresta amfora-astiasta vierailleen, jotka nyt olivat asettuneet saman pöydän ääreen. »Kaikki te olette mielestänne suuria ja sankarillisia miehiä, mutta kuka teistä on halukas ottelemaan numidialaisen jalopeuran kanssa, ellei löydetä ketään rikoksellista, joka tällaisen toivon tekee turhaksi?»

»Minä, joka olen sinunkin käsistäsi päässyt, rohkea Stratonike», Lydon sanoi, »olen omani uskaltamaan taisteluun jalopeuran kanssa, arvelen.»

»Mutta sanohan», Tetraides virkkoi, »missä on se soma nuori tyttö, joka oli luonanne, — sokea, kirkassilmäinen tyttö? En ole nähnyt häntä pitkään aikaan.»

»Hän on liian hyvä sinulle, Neptunuksen poika»,[18] emäntä sanoi, »ja liian sievä luulenpa meille kaikille. Me lähetämme hänet kaupungille kukkia myymään ja ylhäisille naisille laulamaan. Hän ansaitsee siten meille enemmän rahaa kuin teitä palvellessaan. Hänellä on sitäpaitsi usein muitakin ansiotoimia.»

»Muita toimia?» Niger sanoi, »mutta hänhän on liian nuori sellaisiin.»

»Vaiti hurjimus!» Stratonike ärähti. »Sinä arvelet, ettei ole muunlaisia leikkejä kuin korinttilaisia. Vaikka tuo tyttöriepu olisi kaksi kertaa niin vanha kuin nyt, pysyisi hän silti yhtä koskemattomana kuin Vesta.»

»Mutta kerrohan, Stratonike», Lydon kysyi, »mistä olet niin hennon ja sievän orjattaren saanut? Hän sopsi paremmin jonkun rikkaan roomattaren kamarineidoksi kuin sinun palvelijattareksesi.»

»Se on totta», Stratonike vastasi, »ja luulenpa joskus hänet myymällä ansaitsevani omaisuuden. Kysyt miten Nydian sain?»

»Niin.»

»Niin, näes, Stafyla orjattareni — muistathan Stafylan, Niger?»

»Kyllä, tuon karkeatekoisen naikkosen, jonka kasvot olivat kuin koomillinen naamari. Kuinka hänet unohtaisin, Pluto soikoon, jonka orjattaria hän epäilemättä tällä hetkellä on.»

»Vaiti, lurjus! — No niin. Stafyla kuoli eräänä päivänä, ja se oli minulle suuri vahinko ja minä lähdin torille hakemaan itselleni uutta orjaa. Mutta, jumalat auttakoot, ne olivat siitä asti, jolloin Stafylan ostin, niin kallistuneet ja rahat niin vähissä, että olin jo epätoivoisena jättämäisilläni koko paikan, kun muuan kauppias nykäsi minua liepeestä. 'Rouvaseni', hän sanoi, 'tahdotteko ostaa halvan orjan? Minulla on muuan tyttö kaupan. Hän on vain pieni, miltei vielä lapsi, se on selvä, mutta hän on nopsa ja tottelevainen, pian oppiva ja taitava, hän laulaa hyvin ja on hyvää sukua, vakuutan sinulle.' 'Mistä kotoisin?' kysyin. 'Tessaliasta.' Tiesin, että tessalialaiset ovat lempeitä ja älykkäitä; sanoin tahtovani nähdä tytön. Minä huomasin hänet juuri sellaiseksi, jommoisena hänet nyt näette, tuskin pienempänä, tuskin nuorempana kuin nytkään. Hän näytti kärsivältä ja surumieliseltä, hänen kätensä olivat ristissä rinnalla ja silmänsä alasluotuina. Kysyin kauppiaalta hintaa, se oli kohtuullinen ja tein kaupat heti. Kauppias toi hänet kotiini ja hävisi samassa. Ajatelkaa, ystävät, ällistystäni kun huomasin, että hän oli sokea. Ha, ha! sepä kelpo mies, tuo kauppias! Vetosin viranomaisiin, mutta tuo lurjus oli jo lähtenyt Pompeijista. Palasin kotiin aikalailla pahatuulisena, sen vakuutan; ja tuo tyttöparka sai tuta sen seurauksia. Mutta eihän hän itse ollut syypää sokeuteensa, sillä hän on sellainen ollut syntymästään saakka. Ja vähitellen mekin olemme tulleet kauppaamme tyytyväisemmiksi. Hän ei tosin ollut niin väkevä kuin Stafyla ja vähä hänestä oli hyötyä talousaskareissa, mutta hän tottui pian kulkemaan kaupungilla ikäänkuin hänellä olisi ollut Arguksen silmät. Ja kun hän eräänä aamuna toi kotiin kouran täyden sestertioita, jotka hän sanoi saaneensa puutarharähjästäimme poimimistaan ja myymistään kukista, niin uskoimme hänet jumalten lähettämäksi. Siitä hetkestä asti olemme hänen sallineet vapaasti liikkua. Hän täyttää korinsa kukkasilla, jotka hän tessalialaiseen tapaan kiertää köynnöksiksi, joista hienot herrat niin pitävät. Ja hän tuntuukin olevan suuren yleisön suosiossa, sillä he maksavat hänelle aina enemmän kuin kellekään muulle kukkaistytölle. Ja hän tuo kaikki aina kotiin, ja sitäpä ei juuri toinen orja tee. Niinpä teenkin itse kaikki kotiaskareet, mutta piakkoin voin hänen ansaitsemillaan rahoilla hankkia itselleni toisen Stafylan. Varmastikin tuo tessalialainen orjakauppiasroisto on varastanut sokean tytön joiltakin ylhäisiltä vanhemmilta.[19] Paitsi että hän osaa sitoa kukkavihkoa hän laulaa ja soittaa sitraa, ja sekin tuo rahaa; ja viimeksi — mutta se on salaisuus.»

»Se on salaisuus! Mitä!» Lydon huudahti, »oletko sfinksiksi muuttunut?»

»Sfinksiksi, en! — kuinka niin sfinksiksi?»

»Lakkaa jo lepertelemästä, emäntä ja tuo ruokaa — minun on nälkä»,
Sporus virkkoi kärsimättömänä.

»Minun myös», kiukkuinen Niger kivahti ottaen puukkonsa esille.

Amatsooni lähti keittiöön ja palasi pian tuoden suurella lautasella puoliraakoja lihankimpaleita. Sillä suurten vetotaistelujen sankarit luulivat silloin, kuten nytkin, vain sellaisella ravinnolla säilyttävänsä kuntonsa ja hurjan luontonsa. He istahtivat nälkäisten susien katsein pöytään — liha hotkaistiin, viini virtaili. Jätämme nämä vanhanajan elämän kylläkin tärkeät henkilöt ja siirtykäämme Burbon luo.

2 LUKU.

Kaksi kunnonveikkaa.

Rooman vanhimpina aikoina oli pappisvirka kunnia- eikä ansiovirka. Ylhäisimmät sitä hoitivatkin, plebeijeiltä se oli sulettu. Myöhemmin ja paljo ennen tämän kertomuksen tapahtumia oli siitä tullut kaikille säädyille avoin toimi, ainakin se osa tointa, jota hoitivat n.s. flamenit tai papit — ei yleisen uskonnon vaan jonkun erityisen jumaluskonnon palvelijat. Jupiterin pappikin (Flamen dialis), jonka edellä kulki liktori, jolla oli oma paikka senaatissa ja jonka toimi aluksi oli patrisien korkein arvovirka, valittiin myöhemmin kansankokouksessa. Vähemmän kansalliset ja vähemmän arvokkaat jumalat saivat pappinsa tavallisesti plebeijien joukosta ja moni antausi tähän toimeen kuten nykypäivän roomalaiskatolisissa maissa luostariin siirtyneet veljet, vähemmän hurskaasta sisäisestä kutsumuksesta kuin köyhyyden aiheuttaman laskelman vaikutuksesta. Kalenus, Isiksen pappi, oli mitä matalinta

alkuperää. Hänen sukunsa, elleivät juuri hänen vanhempansa, polveutui vapautetuista orjista. Hän oli saanut huolellisen kasvatuksen ja isältään pienen perinnön, jonka hän oli pian tuhlassaan. Hän valitsi pappistoimen viimeiseksi pelastuskeinoksi kurjuudesta. Vaikka vakinainen palkka tästä pyhästä toimesta olikin siihen aikaan melko pieni, ei suosittu temppelein pappien silti tarvinnut kutsumustaan valittaa. Ei mikään toimi ole niin tuottava kuin se joka perustuu suuren joukon taikauskoon.

Kalenuksella oli vain yksi elossa oleva sukulainen Pompeijissa, ja se oli Burbo. Hämärät ja kai hyvin vähän kunnialliset siteet, lujemmat kuin verensiteet, yhdistivät heidän sydämensä ja puuhansa. Ja usein tuo Isis-pappi loi varkain ja salaa yltään hartausharjoituksiensa ulkonaisen ankaran asun ja pujahti takaoven kautta entisen gladiaattorin taloon, miehen, jonka paheet ja toimi olivat omiansa herättämään halveksintaa, ja heitti täällä luotaan viimeisetkin rippeet ulkokultaisuudestaan, joka kaikkina aikoina, yksinpä hyveen jäljittelijöiksikin liian raaoille luonteille on ollut raskas taakka kantaa, mutta johon hänen pääintohimonsa, ahneus oli hänet määrännyt.

Kääriytyneenä tuollaiseen väljään vaippaan, joka Roomassa oli tullut käytäntöön sitä mukaa kuin togaa alettiin halveksia, jonka rikkaat laskokset täysin kätkevät ruumiinmuodot ja jonka päähineentapainen huoppa (huomaa se!) tarkkaan suojasi kasvopiirteet, Kalenus istui nyt viinikellarin pienessä yksityishuoneessa, josta kapea käytävä vei takaovelle, jommoisia oli jokaisessa pompeijilaisessa talossa.

Häntä vastapäätä istui karski Burbo ja laskeskeli hyväillen heidän välillään olevalla pöydällä sitä pikku rahasummaa, jonka pappi vastikään oli kukkarostaan karistanut — sillä kukkarot olivat silloin yhtä tavallisia kuin nykyäänkin, ne olivat kuitenkin silloin täyteläisempiä.

»Sinä huomaat», Kalenus sanoi, »että me maksamme täysin kourin ja saat minua kiittää siitä, että olen sinut näin tuottavalle tulolähteelle auttanut.»

»Myönnän, serkku, myönnän», vastasi Burbo sydämellisesti ja pisti rahat nahkaiseen pussiin, jonka hän sitte työnsi vyöhönsä, samalla hän kiristi vyöhihnaa pullean mahansa ympärille, kuten hänen tapansa oli tehdä kotioloissa vapaahetkinään. »Ja vieköön Isis, Pisis ja Nisis tai mitä jumalia siellä Egyptissä onkin, mutta minun pikku Nydiani on todellinen Hesperia — kultasatoinen puutarha minulle.»

»Hän laulaa hyvin ja soittaa kuin muusa», Kalenus vastasi. »Sellaisista kyvyistä minun isäntäni maksaa auliisti.»

»Hän on jumala», Burbo huudahti innostuneena, »Jokaista rikasta miestä, joka on antelias, kannattaa jumaloida. Mutta käypä, vanha ystävä, tyhjentämään malja viiniä kanssani. Kerro enemmän kaikesta! Mitä tyttö siellä tekee? Hän tuskittelee, puhuu valastaan eikä ilmaise mitään.»

»En minäkään, vaikka oikea käteni menisi. Minäkin olen vannonut saman hirveän vaitiolonvalan.»

»Valan! Mitä ovat valat meidänlaisillemme miehille!«

»Niin, tavalliset valat, — mutta tämä!» — ja paheitten kovettama pappi vapisi puhuessaan. »Mutta», hän lisäsi ja tyhjensi samalla suuren astiallisen sekottamatonta viiniä, »tunnustan sinulle, etten niin paljoa kauhistu itse valaa kuin sen kosta, jolle sen vannoin. Jumalten nimessä, hän on mahtava loitsija ja voisi minun tunnustukseni temmata vaikka kuusta, jos sen olisin sille tehnyt. Älä puhu enää siitä. Polluks avita, vaikka olenkin hurjia kemuja hänen kanssaan viettänyt, en sittekään ole niissä ollut oikein kotonani. Minä kaipaen, poikani, yhtä iloista hetkeä luonasi, noita yksinkertaisia, alkuperäisiä nauravia tyttöjä, joita tästä huoneesta löydän, se on minusta mieluisampaa kuin koko yö noissa uhkeissa mässäyksissä.»

»Hoo, sanotko niin! Jos jumalat suovat, niin huomenillaksi järjestämme jälleen jonkun sievän juhlan tänne.»

»Kaikesta sydämestäni olen mukana», pappi sanoi käsiään hykertäen ja lähestyen pöytää.

Samassa heidän korviinsa osui heikko kahina ovelta ikäänkuin joku haparoisi ovenriipaa. Pappi verhosi heti huupalla päänsä.

»Rauhotu», isäntä kuiskasi, »se on vain sokea tyttö», kun Nydia avasi oven ja astui huoneeseen.

»No, tyttöseni, mitä tahdot? Näytät kalpealta — olet ollut kauan poissa. No, no, nuorilla on nuorten kujeet», Burbo nauraen virkkoi.

Tyttö ei vastannut, vaan istahti tuolille tuiki väsyneen näköisenä. Väri hänen poskillaan vaihteli nopeasti. Hän polkaisi lattiaa pienellä jalallaan, äkkiä hän nosti päänsä ja sanoi päättävällä äänellä.

»Herra, saat tehdä minulle mitä mielit — voit lyödä minua — voit minut nälkään näännyttää, mutta

minä en tahdo enää mennä tuohon hirveään paikkaan.»

»Mitä, sinä narri!» Burbo huudahti kiivaalla äänellä ja hänen tuuheat kulmakarvansa vetäytyivät synkkään ryppyyn hänen villien ja verestävien silmiensä yläpuolella. »Kuinka, niskotteluako? Minä varotan sinua.»

»Olen sanonut», tyttöparka virkkoi pannen kädet ristiin rinnalle.

»Mitä, tyyppikäiseni, kaino vestalini, sinä et tahdo enää mennä sinne. Entä jos sinut viedään sinne!»

»Minä huudan silloin niin että koko kaupunki kuulee», hän sanoi kiihkeänä ja veri kihosi hänen poskilleen.

»Sen me kyllä osaamme estää. Me tukimme suusi.»

»Sitte auttakoot jumalat minua!» Nydia sanoi nousten. »Minä vetoon viranomaisiin.»

»*Muista valasi!*» kuului käheä ääni, kun Kalenus nyt ensi kertaa sekaantui keskusteluun.

Nämä sanat kuullessaan valtasi tuon onnettoman tytön kauhu, hän risti kätensä ja valitteli: »Minua kurjaa», hän huudahti ja puhkesi itkuun.

Samassa ilmaantui huoneeseen Stratoniken pelottava muoto, hän oli ehkä kuullut melun, jonka edellinen kohtaaminen oli synnyttänyt.

»Mitä nyt? Mitä olet tehnyt minun orjalleni, hirviö?» hän sanoi raivoten Burbolle.

»Vaiti, vaimo», tämä vastasi puoliäikeillen ja puoliarkailen. »Sinä tarvitset kai uusia vöitä ja sieviä vaatteita, mitä? Hyvä, pidä silloin tarkka vaari orjastasi, taikka saat niitä odottaa kauan. — Vae capiti tuo — kirous kimppuusi, tottelematon!»

»Mitä tämä merkitsee», tuo vanha noita sanoi katsellen vuoroin toista, vuoroin toista.

Nydia syöksyi ikäänkuin äkillisestä mielihohteesta sen pylvään luota, jota vasten hän oli nojannut, heittäytyi Stratoniken jalkoihin, syleili hänen polviaan ja katsahti häneen sokein, mutta liikuttavin silmin.

»Oi valtijatari», hän sopersi, »sinä olet nainen — sinulla on ollut sisaria — olet ollut nuori kuten minä nyt — sääli minua — pelasta minut. En tahdo enää olla mukana noissa hirveissä juhlissa.»

»Tyhmyksiä!» tuo noita äsähti tarttuen kovakouraisesti tytön hentoon käteen, joka ei ollut tottunut muunlaiseen työhön kuin kukkia köynnöstämään, siinä hänen huvinsa ja toimensa. »Mitä hassutuksia! Orjalla ei saa olla sellaisia omantunnonhäviöitä.»

»Kuulehan tätä», Burbo sanoi ottaen rahakukkaronsa ja antaen rahojen kilistä; »Kuule tätä soittoa, vaimo. Polluks avita, ellet nyt hyvästi läksytä tuota vasikkaa, niin et tätä musiikkia saa kauaa kuulla.»

»Tyttö on väsynyt», Stratonike virkkoi puhuen Kalenukselle. »Ensi kerralla hän kyllä tottelee teitä paremmin.»

»*Teitä! teitä!* kuka täällä on?» Nydia huudahti tarkastaen huonetta niin tuskaisin ja jännittynein elein, että Kalenus hätkähti sitä katsetta.

»Tuollaisin silmin hän varmasti näkee», hän mutisi.

»Kuka täällä on? Sanokaa, taivaan nimessä. Ah, olisittepa te yhtä sokeat kuin minä, ette olisi niin julmat», hän sanoi ja ratkesi itkuun.

»Vie hänet pois», virkkoi Burbo kärsimättömänä. »Vihaan tuollaista ruikutusta.»

»Tule!» Stratonike sanoi tarttuen tyttöä olkapäähän.

Nydia ojentihe elein, joille päättäväisyys antoi arvokkuutta.

»Kuule minua!» hän sanoi. »Olen sinua uskollisesti palvellut — Minä, joka olen kasvatettu — ah, äitini, äitiparka, aavistitko koskaan, kuinka pitkälle minä joskus joutuisin?» Hän kuivasi kyyneleet silmistään ja jatkoi: »Käskekää mihin muuhun tahansa, ja minä tottelen. Mutta minä sanon teille nyt, niin kovia, ankaria ja säälimättömiä kuin olettekin, sanon teille nyt, etten enää mene sinne tai jos minut sinne pakotetaan, niin turvaudun pretoriin. Olen sen sanonut. Kuulkaa minua, jumalat, minä vannon sen!»

Stratoniken silmät hehkuivat tulena. Hän tarrasi vasemmalla kädellään tytön tukkaan ja kohotti oikeansa korkealle — tuon hirvittävän oikean käden, jonka pieninkin isku näytti voivan rusentaa sen hennon ja hauraan muodon, joka hänen kynsissään värjyi. Sen hän tuntui itsekkin huomaavan, sillä hän muutti asentoaan, ja laahaten Nydian seinän viereen hän sieppasi naulasta patukan, jota kai usein oli samaan tarkotukseen ennenkin käytetty ja seuraavassa tuokiossa talon täyttivät sokean tytön tuskan- ja avunhuudot.

3 LUKU.

Glaukus tekee kaupan, joka myöhemmin tulee hänelle kalliiksi.

»Hei, te kelpo pojat!» Lepidus huudahti astuessaan kumartuen Burbon talon matalasta ovesta sisään. »Olemme tulleet katsomaan, kuka teistä lanistalenne enimmän kunniaa tuottaa.»

Gladiaattorit nousivat pöydästä ja seisoivat nyt kunnioittavassa asennossa noiden kolmen hienostelijan edessä, joita pidettiin Pompeijin iloisimpina ja rikkaimpina nuorina miehinä ja joiden puoltolause amfiteatterimaineelle oli sangen painava.

»Pulskia miehiä!» Klodius virkkoi Glaukukselle, »nuo kelpaavat kyllä gladiaattoreiksi.»

»Vahinko, etteivät he ole sotilaita», Glaukus vastasi.

Hauska oli nyt tarkata herkuttelevaa ja mukavuutta rakastavaa Lepidusta, joka kaikissa juhlatilaisuuksissa näytti yksinpä auringonvaloa kaihtavan — joka kylvyissä tuskin sieti ilmanvetoa — jonka luonteesta tuntui kaikki luonnollinen surkastuneen ja harhaan joutuneen ja vääntyneen jonkinlaiseksi epäiltäväksi naismaiseksi ja keinotekoiseksi — outoa oli nähdä saman Lepiduksen nyt täynnä tarmoa ja elämää valkoisilla ja tyttömäisillä käsillään koettelevan gladiaattorien tukevia olkapäitä, tutkivan pienin nipistyksin heidän paisuvia, ruskettuneita ja raudankovia lihaksiaan, aivan vajonneen ihailemaan sitä miehevyyttä, mitä hän elinaikansa oli kaikin mokomin tahtonut itsestään karkottaa.

Samoin näemme nykypäivinäkin Lontoon maitopartaisten salonkitekarien tungeskelevan Fivescourt'in sankarien ympärillä, olemme nähneet heidän ihailevan ja tarkastelevan ja vetoja lyövän, olemme nähneet tragikoomillisissa asenteissa rinnakkain kaksi sivistysmailman äärimäistä vastakohtaa — huvituksia janoovat ja heidän orjansa — orjista kurjimmat — julmia ja itsensä myyviä, miehiä, jotka voimaansa kauppaavat kuin naiset sulojaan, villejä petoja, mutta vielä alhaisempia kuin nämä, sillä jälkimäiset eivät sentään raatele toisiaan rahasta!

»No, Niger, kuinka sinä ottelet?» Lepidus tutkaili, »ja kenen kanssa?»

»Sporus on minut haastanut», tuo hurja jätti vastasi. »Minä toivon, että siitä tulee kamppailu elämästä ja kuolemasta.»

»Ah, ihan varmasti», Sporus vahvisti tihrusilmiään väläyttäen.

»Hänellä on miekka, minulla verkko ja kolmikärki. Siitä tulee harvinainen taistelu. Luulen, että eloonjäänyt saa tarpeeksi säilyttääkseen voitonseppeleensä arvon.»

»Ole huoletta, Hektorini, me täytämme kukkaron», Klodius virkkoi. »Katsokaamme, — sinä taistelet Nigerin kanssa? — Glaukus, veto — minä takaan Nigerin.»

»Enkö sitä sanonut!» Niger huudahti riemuissaan. »Jalo Klodius tuntee minut. Saat pitää itseäsi jo kuoleman omana, Sporukseni.»

Klodius otti vahataulunsa. »Kymmenen sestertsian[20] veto. Mitä arvelet?»

»Olkoon menneeksi», Glaukus sanoi. »Mutta kuka tuo on? En ole häntä ennen vielä nähnytkään», ja hän osotti Lydonia, jonka jäsenet olivat solakammat kuin hänen toveriensa ja jonka eleissä oli jotakin siroa, suorastaan jotakin ylhäistä, jota hänen ammattinsa ei ollut vielä ehtinyt tyystin hävittää.

»Se on Lydon, nuori alottelija, joka tähän asti on käytellyt vain puumiekkää», Niger vastasi alentuvasti. »Mutta hänessä on oikeata verta ja hän on haastanut Tetraideen.»

»Hän haastoi *minut*», Lydon oikaisi. »Minä otin haasteen vastaan.»

»Ja kuinka te ottelette?» Lepidus kysyi. »Odota, poikani, vielä hetki ennenkuin käyt Tetraideen kanssa kamppailuun.»

Lydon hymyili halveksivasti.

»Onko hän kansalainen vai orja?» Klodius virkkoi.

»Kansalainen. Me olemme kaikki kansalaisia täällä», Niger vastasi.

»Ojenna käsivartesi, Lydonini!» Lepidus virkkoi tuntijanilmein.

Luoden tovereihinsa merkitsevän katseen Lydon ojensi paljaan käsivartensa, joka, vaikkei ollutkaan niin paksu ja lihakas kuin toisten, kuitenkin oli niin lujatekoista lihasrakennetta, niin kauniin sopusuhtaisesti kehittynyt, että nuo kolme tarkastelijaa yhtäikaa lausuivat ihmettelynsä.

»Hyvä, mies, mikä ase sinulla on?» Klodius virkkoi vahataulu kädessä.

»Me alotamme *kestuksella* ja jatkamme, mikäli olemme hengissä, miekoin», Tetraides vastasi terävästi ja katseessa kateensekainen välke.

»Kestuksella!» Glaukus huudahti. »Siinä teet väärin, Lydon. Kestus on kreikkalaista lajia, tunnen sen hyvin. Sinun pitäisi sitä varten olla väkevämpi, olet liian laiha — hylkää kestus.»

»En voi», Lydon sanoi.

»Mikset?»

»Olen sen jo sanonut — hän on minut haastanut.»

»Mutta hän ei vaatine juuri tuota asetta.»

»Minun kunniani sitä vaatii», Lydon vastasi ylpeänä.

»Minä lyön vetoa Tetraideesta, kaksi yhtä vastaan, kestus voittaa», Klodius sanoi. »Sopiiko, Lepidus? Ja miekoista sama veto.»

»Vaikka panisit kolme yhtä vastaan, en sittekään tule mukaan», Lepidus sanoi. »Lydon ei koskaan pääse miekkoihin asti. — Sinä teet pilaa minusta.»

»Mitä sanot sinä, Glaukus?» Klodius virkkoi.

»Hyväksyn kolme yhtä vastaan.

»Kymmenen sestertsiaa[21] siis kolmeakymmentä vastaan.»

»Niin.»

Klodius merkitsi vedon vahatauluunsa.

»Anteeksi, jalo suojelijani», Lydon virkkoi matalalla äänellä Glaukukselle, »kuinka paljon arvelet voittajan saavan?»

»Kuinka paljon? Ehkä seitsemän sestertsiaa.»

»Oletko varma, että se on niin paljo?»

»Ainakin niin paljo. Mutta häpeä! — kreikkalainen ajattelee aina kunniaa eikä rahaa. Oi, roomalaiset, aina te olette roomalaisia!»

Gladiaattorin ruskeat posket punehtuivat.

»Älä käsitä minua väärin, jalo Glaukus. Minä ajattelen kumpaakin. Mutta en koskaan olisi ruvennut gladiaattoriksi muun kuin rahan vuoksi.»

»Oi, epäkelpoa sinua. Hävetkösi! Rahanahne ei ole koskaan sankari.»

»En ole rahanahne», Lydon sanoi ylpeänä ja vetäytyi huoneen toiseen päähän.

»Mutta en näe Burboa, missä on Burbo? Minun täytyy puhua Burbon kanssa», Klodius huudahti.

»Hän on tuolla sisällä», Niger vastasi viitaten vastapäätä olevaan oveen.

»Ja missä on Stratonike, se vanha hyväkäs?» Lepidus kysyi.

»Mitä? Hän oli juuri täällä ennenkuin te saavuitte. Mutta hän kuuli tuolta sisältä jotakin epäilyttävää ja hän meni sinne. Polluks avita! Vanhalla Burbolla on ehkä tuolla takahuoneessa joku naikkonen. Kuulin äsken naisen äänen kirkuvan. Tuo vanha akka on mustasukkainen kuin Juno.»

»Hoo, mainiota!» Lepidus huudahti nauraen. »Tule, Klodius, menkäämme jakamaan saalis Jupiterin kanssa! Ehkä hän on löytänyt Ledan.»

Samassa heidän korviinsa tunkeutui luja tuskan- ja kauhunhuuto.

»Oi, säästäkää minua! Minähän olen vain lapsi. Olen sokea, — eikö siinä ole rangaistusta kyllin?»

»Oi, Pallas auttakoon! Minä tunnen tuon äänen. Sehän on minun kukkastyttö raukkani», Glaukus huudahti ja syöksyi samalla huoneeseen, josta huuto kuului.

Hän tempaisi oven auki. Hän näki Nydian väentelehtivän tuon hurjistuneen noita-akan kynsissä; ja vereen tahraantunut nuoranpätkä oli jälleen koholla — se oli äkkiä pysähtynyt.

»Raivotar!» Glaukus kiljahti temmaten vasemmalla kädellään Nydian toisen otteesta, »kuinka voit siten kohdella tyttöä — omaa sukupuoltasi, lasta! — Nydiani, lapsirukkani!»

»Oi, sinäkö se olet — oletko Glaukus?» kukkastyttö huudahti riemuiten. Kyynelet kuivuivat hänen poskelleen, hän hymyili, hän vaipui Glaukuksen rinnoille, hän suuteli hänen vaatteitaan häntä syleillessään.

»Ja kuka sinä olet, sinä hätiköivä vieras, joka tunkeudut vapaan naisen ja hänen orjansa väliin? Jumalat auttakoot! Huolimatta hienosta tunikastasi ja paksuista tuoksuistasi, epäilen sittenkin, ettet ole roomalainen, miekkoseni.»

»Ei niin rajusti, emäntäni — ei niin rajusti!» Klodius sanoi astuen Lepiduksen kanssa nyt sisälle. »Tämä on minun ystäväni ja henkiveljeni. Et saa kieltäsi pieksää häntä vastaan niin tuimasti. Ihanaa. sataa kiviä!»

»Anna minulle minun orjani!» amatsooni kirkui tarttuen voimakourillaan kreikkalaista rintaan.

»En, vaikka kaikki raivottaret, sinun sisaresi tulisivat sinua auttamaan», Glaukus vastasi. — »Älä pelkää, Nydia kulta, ateenalainen ei koskaan hylkää onnettomia.»

»Kuulkaa!» Burbo virkkoi nousten. »Turhaa melua yhdestä orjasta. Päästä tuo nuori mies — vaimo, anna hänen mennä; hänen tähtensä jääköön tämä tuhma juttu toistaiseksi.» Näin sanoen hän tempaisi, tai paremmin laahasi hurjistuneen vaimonsa pois.

»Tänne tullessamme», Klodius sanoi, »oli täällä vielä joku muukin.»

»Hän on poistunut.»

Ja Isiksen pappi oli todella pitänyt aikaa sopivana pujahtaa tiehensä.

»Oh, hän oli minun ystäviäni, juomaveikko, rauhanihminen, joka ei rakasta tällaisia kotiriitoja», Burbo sanoi huolettomasti. »Mutta mene, lapsi, sinähän revit muuten nuoren herran tunikan, kun häntä niin rajusti syleilet. Mene, olet anteeksi saanut.»

»Oi, älä hylkää — älä hylkää minua!» Nydia valitteli likistyen yhä kiinteämmin atenalaiseen.

Liikutettuna toisen avuttomasta tilasta ja tuntien mielihyvää siitä, että tyttö turvautui hänen apuunsa, kreikkalainen istahti eräälle karkeatekoiselle tuolille. Hän nosti tytön polvilleen, kuivasi hänen olkapäästään veren hänen pitkillä hiuksillaan, suuteli kyynelet pois hänen poskiltaan, kuiskasi hänen korvaansa niitä tuhansia lohdunsanoja, joilla me tyynnyttämme lapsen tuskan. Ja niin kauniilta hän näytti tässä miellyttävässä lohduttajantoimessaan, että Stratonikekin tunsu piston julmassa sydämessään. Hänen olemuksensa tuntui jalostavan tuon matalan ja pimeän majan — nuorena, kauniina, mainehikkaana hän tuntui olleen luotu tekemään hyljättyjä sydämiä onnellisiksi!

»Kukapa olisi uskonut, että sokeaa Nydiaa noin kunnioitetaan!» tuo vanha akka sanoi kuivaten kulkiaan.

Glaukus katsahti Burboon.

»Mies hyvä», hän sanoi, »tämä on sinun orjasi. Hän laulaa kauniisti ja osaa hyvin hoitaa kukkia.

Tahdon lahjottaa sellaisen orjan eräälle ylhäiselle naiselle. Tahdotko myydä hänet minulle?» Tätä sanoessaan hän tunsu, kuinka ihastuksen värähdys kävi tyttöparan lävitse; hän hypähti pystyyn, työnsi sekaisen tukkansa kasvoiltaan ja katsahti ympärilleen ilmein kuin *hän näkisi*.

»Myydä Nydiamme — ei käy päinsä», Stratonike virkkoi jyrkästi.

Nydia lysähti kokoon huokaisten ja tarttui jälleen suojelijansa vaatteisiin.

»Mitä tyhmyyksiä!» Klodius virkkoi käskevänä. »Teidän täytyy minua totella. Mitä, mies, mitä, vanha vaimo! Jos minua loukkaatte, niin oma se on häviönne. Eikö Burbo ole minun serkkuni Pansan klientti? Enkö minä ole amfiteatterin ja sen sankarien puhetorvi? Jos minä sanon sanankin, on teidän viinitupanne kiinni, ettekä te myy senjälkeen enää mitään. — Glaukus, orja on sinun.»

Burbo raapi korvallistaan aikalailla nolonnäköisenä.

»Tyttö on minulle arvokkaampi kuin painonsa kultaa.»

»Sano hintasi, olen rikas», Glaukus sanoi.

Vanhat italialaiset olivat samanlaisia kuin nykyisetkin — kaikki oli heillä kaupan, saati tuollainen sokea tyttöparka.

»Maksoin hänestä kuusi sestertsiaa, nyt hän on kahdentoista arvoinen», Stratonike mutisi.

»Maksan kaksikymmentä. Lähtekäämme heti viranomaisten luo ja sitten saat tulla noutamaan rahat kotoani.»

»En olisi tyttöä myynyt sadastakaan», Burbo vetistellen virkkoi, »ellen olisi tehnyt jalon Klodiuksen mieliksi. Ja sinä tahdot kai Pansalle puhua amfiteatterin *designatorin* paikasta, jalo Klodius. Se on varsin sopiva toimi minulle.»

»Sinä saat sen», Klodius vakuutti ja lisäsi kuiskaten Burbolle: »Tuo kreikkalainen voi olla sinun onnesi. Rahaa vuotaa hänestä kuin seulasta. Merkitse tämä päivä valkealla liidulla, Priamukseni!»

»*An dabis?*» Glaukus sanoi käyttäen tavallisia ostajan sanoja myyjälle.

»*Dabitur*, Burbo vastasi.

»Kuinka, saan siis lähteä kanssasi — sinun kanssasi? Oi, mikä onni!» Nydia saneli miltei itsekseen.

»Saat, lapsi kulta, saat. Ja raskain työsi tästä lähtien on laulaa kreikkalaisia lauluja Pompeijin ihanimmalle naiselle.»

Tyttö hypähti, hänen äsken niin iloiset piirteensä synkkenivät, hän huokasi syvään ja tarttuen pelastajansa käteen hän virkkoi:

»Minä arvelin pääseväni kanssasi sinun taloosi.»

»Niin käykin nyt. Tule, me hukkaamme aikaa!»

4 LUKU.

Glaukuksen kilpailija ennättää ennen häntä.

Ione oli niitä loistavia luonteita, jommoisia vain harvoin tapaamme todellisessa elämässä. Hänessä yhdistyivät täydellisesti harvinaisimmat hengenlahjat — nero ja kauneus. Eikä kellään ollut sellaisia älynominaisuuksia, joita hän ei itsessään tuntenut. Näemme mielellämme vaatimattoman ja kyvykkään yhtyneen, mutta missä hengenäly on voimakas, siellä ei ihaillemamme vaatimattomuuskaan kykene kätkemään sitä siltä, jolla se on. Se on määrättyjen ominaisuuksien ylvästä itsetietoa, jota ei jokapäiväisellä ihmisellä ole tarjolle panna, joka nerolle antaa jonkinlaisen vaatimattoman, pidätetyn ja rauhattoman leiman, se hämmentää ja mairii teitä kun sen tapaatte. Ione kyllä tunsu arvonsa, mutta sillä viehättävällä tottuneisuudella, joka totta puhuen on vain hänen sukupuolensa etuja, hän kykeni —

ja sellaisesta voivat vain harvat kyvykkäät miehet ylpeillä — hän kykeni herkkää älyään muovaamaan niiden mukaan, jotka häntä ympäröivät. Suihkukaivo pirskontti vettänsä rannalle, rotkoon, kukille; virkisti, hymyili ja hyväili kaikkialla. Siitä ylpeästä itsetietoisuudesta, joka aina sisältyy henkiseen etevämyyteen, hän oli vapaa — se oli hänessä kehittynyt riippumattomuuden tunteeksi. Hän kulki siten omaa loistavaa ja yksinäistä polkuaan. Hän ei pyytänyt apua eikä neuvoa keltään iäkkäältä holhoojalta, hän totteli vain oman tahrattoman puhtautensa viettejä. Hän ei tiennyt mitään pakottavista ja ehdottomista siveysmuodoista. Hän laati ne oman vakaumuksena mukaan, mutta hän teki sen sellaisella herkillä ja naisellisella suloudella, niin erehtymättömän varmasti, että meidän täytyy sanoa, ettei hän muotoja loukannut, vaan sai ne itseään tottelemaan. Hänen sulojensa lähde oli ehtymätön — kaiken tavallisimmankin hän sai kauniiksi, hänen sanallaan, katseellaan tuntui olevan taikavoima. Joka häntä rakasti se astui aivan uuteen mailmaan — se jätti tämän kurjan ja ahtaan maan. Hän oli maassa, jossa hänen silmänsä näkivät kaiken ikäänkuin hypnotisoidun mediumin kautta. Kun Ione oli lähellä, oli hän kuulevinaan mitä vienointa soittoa, ja joutui tunnetilaan, jossa on niin vähän maista ja jommoiseen musiikki usein ihmisen johtaa — huumeeseen, joka hienostaa ja kohottaa, joka tosin vaatii kaikki aistit hereille, mutta joka samalla antaa niille henkevemmän leiman.

Hän oli aivan kuin luotu johtamaan ja taikomaan erikoisia ja tavallista rohkeampia miehisiä luonteita. Häntä rakastaakseen vaadittiin kahta intohimoa: itserakkautta ja kunnianhimoa. Joka häntä jumaloi, sen täytyi pyrkiä korkealle. Ei ollut ihmeellistä, että hän täydellisesti kahlitsi ja alistui salataikaisen, mutta tulisen egyptiläisen hengen, miehen, jossa mitä väkevimmät intohimot asustivat. Hänen kauneutensa ja hengenälänsä yhdessä lumosivat hänet.

Eläen irrallaan muusta maailmasta hänen täytyi osata arvioida sellaista luonteenitsenäisyyttä, joka hänen laillaan pyrki vapautumaan ulkoisista seikoista. Hän ei huomannut tai hän ei tahtonut huomata, että sama eristäytyminen vierotti Ionen hänestä vielä enemmän kuin tavallisesta ympäristöstä. Ionen itsenäisyys erosi hänen yksinäisyydestään kuin vastakkaiset poolit — kuin päivä yöstä. Hän oli erakko mustien ja *vakavien* paheittensa, Ione kauniitten haaveilujensa ja puhtaan hyveensä vaikutuksesta.

Vaikka siis ei ollutkaan mitään kummallista siinä, että Ione oli niin täydellisesti vallannut egyptiläisen, niin omituista oli, että hän niin äkkiä ja eittämättä oli kahlinnut atenalaisen kirkkaan ja aurinkoisen sydämen. Glaukuksen oli hänen ikäänkuin auringonsäteistä kutoutuneen luonteensa iloisuus vienyt nautintoja hakemaan. Aikakautensa haihatteluissa temmeltäessään hän ei niinkään totellut rangaistavia taipumuksia kuin nuoruuden ja terveyden ilakoivia ääniä. Hänen luonteensa kirkkaus valaisi jokaisen rotkon ja kuilun, johon hän harhaillessaan joutui. Hänen mielikuvitusvoimansa sokaisi hänet, mutta hänen sydämensä oli turmeltumaton. Selvänäköisempänä kuin miksi hänen toverinsa häntä luulivatkaan hän huomasi heidän tavoittelevan hänen rikkauksiaan ja nuoruuttaan, mutta rikkautta halveksien hän piti sitä vain nautinnon välineenä ja nuoruuden synnyttämä yhteistunne liitti hänet hänen toverihinsa. Hän tunsikin ainakin itsessään herätteet pyrkiä korkeammille tasoille kuin mitä nautinnoissa oli hänelle tarjolla. Mutta mailma oli silloin suuri vankityrmä, jonka päävartijana oli Rooman keisari; ja samat kunnan ominaisuudet, jotka vapaan Atenan aikoina olisivat hänen kunnianhimonsa saaneet työskentelemään, samat nyt orjuuden päivinä olivat tehneet hänestä toimettoman ja nautinnonhaluisen ihmisen, sillä silloisessa luonnottomassa ja pöhöttyneessä sivistysmaailmassa oli kaikki jalompi tavoittelu mahdotonta. Kunnianhimo saattoi mielivaltaisen ja loisteliaan hovin piireissä päästä vain liehailyn ja viekkauksen avulla voittoon. Ahneudesta oli tullut ainoa kunnianhimo — valtiontoimia ja provinseja tavoiteltiin vain nylkyä varten, ja koko hallitus oli vain ryöstön järjestelmää. Pikku valtioissa on kunnianhimoilla toimiva ja mahdollisimman puhdas leima; toveripiirin rajat hiotuneemmat, isänmaanrakkaus tulisempaa. Pikku valtioissa yleinen mielipide on keskittynyt ja ankaraa, jokaisen silmä tarkkaa toisen tointa; jokaisen julkiset puuhut ovat läheisesti liittyneet hänen yksityisiin suhteisiinsa; jokainen kohta hänen ahtaalla toimialallaan on lapsuudesta asti juontunut läheisesti kotiseudunmuistoihin; kansalaisten myötätunto on usein samaa kuin ystävien hyväilyt. Mutta suurissa valtioissa pääkaupunki on vain hovia; provinssit — useimmille tuntemattomia, tavoiltaan ja kieleltään emämaalle vieraita — eivät kuulu hänen isänmaallisten harrastustensa piiriin; niiden asukkaiden pyrkimykset eivät ole hänen omiaan. Hovista haetaan suosiota maineen asemasta; hovin ulkopuolella on yleinen mielipide kadottanut kaiken valtansa ja itsekkyydellä ei ole lainkaan vaakatasaajaa.

Italia, Italia — tätä kirjottaessani leijuvat sinun pilvesi ylläni, sinun meriesi laine loiskuu jalkaini alla — älä kuuntele noita vääriä oppeja, jotka tahtovat sinun kunniakkaat kaupunkisi, nuo entisiä tasavaltoja ikävöivät kaupungit yhdistää suureksi valtakunnaksi. Väärä, turmiollinen haaveilu! Vain osina on sinulla toivoa saada sukukuntasi uudennetuksi. Firenze, Milano, Venezia, Genova voivat elää vapaina vain jos jokainen niistä on vapaa. Mutta älkää uneksiko kokonaisen vapaudesta niin kauankun osat ovat ikeenalaisina. Sydän olkoon järjestelmän keskus, veri kiertäköön kaikkialla vapaana. Laajat valtakunnat ovat ränstyneen ja heikon jättiläisen kaltaisia, jonka aivot ovat pehmenneet ja jonka jäsenet ovat voimattomat ja joka väsymyksessään ja heikkoudessaan saa kärsiä rangaistuksen siitä, että hän on elämän ja terveyden luonnolliset vaatimukset jättänyt toteuttamatta.

Itseään tutkistelllessaan ei Glaukus voinut parhaimpiakaan kykyjään muuten käyttää kuin koettamalla kaikki ihannoivalla mielikuvituksellaan antaa nautinnoille jotakin siroutta ja runonhohdetta. Toimeton rauha oli yhtä halveksittavaa kuin yhteiselämä loisien ja orjien kanssa; ja elintavat olivat ainakin hienostuneet, vaikka kunnianhimo ei ollutkaan jalostunut. Mutta kaikki mikä hänen olennossaan oli parasta ja kirkkainta, oli äkkiä herännyt kun hän tutustui Ioneen. Siinä oli vallotettava valtakunta, jommoista vain puolijumalat ovat arvoisia tavottamaan; siinä oli kunnia jota ei ainakaan tyhmänsekaisen yhteiskuntaelämän rokottava savu voinut mustata eikä noeta. Sillä tavalla rakkaus kaikkialla ja kaikkina aikoina on raivannut tilaa kultaisille alttareilleen. Ja sanokaa minulle, onko milloinkaan, maineen tavotteluun otollisimpinakaan hetkinä, mitään kohottavampaa ja ylväämpää kuin vallottaa ylevä sydän!

Niin oli siis käynyt, että hänen tunteensa häntä innoitti, että Ionen läsnäollessa hänen aatoksensa saivat kirkkaamman hehkun, että hänen henkensä tuntui herkemältä ja näkyvämmältä. Yhtä luonnollista kuin oli hänen tunteensa yhtä luonnollista piti Ionen vastarakkauden olla. Nuorena, loistavana, kaunopuheisena, rakastuneena ja atenalaisena Glaukus oli hänelle kaiken runollisen näkyväinen kuva hänen isiensä maasta. He eivät olleet enää tämän surun ja murheen laakson lapsia, nykyhetki oli heistä kuin luonnon suurta juhlapäivää, niin säteilevä ja terveenraikas oli heidän nuoruutensa, kauneutensa ja lempensä. He tuntuivat irtaantuneen karkeasta, jokapäiväisestä mailmasta. He elivät todella saturnista, puolijumalien ja nymfieneksivästä aikaa. Oli kuin elämän runous olisi heissä puhjennut kukkaan ja kehittynyt hedelmäksi ja heidän sydämiinsä loi Deloksen ja Kreikan aurinko viimeiset säteensä.

Mutta mitä riippumattomampi Ione elintavoissaan oli, sitä arempi ja säikkyvämpi hän oli itsetietoisessa omanarvontunteessaan. Egyptiläisen salaviittaukset eivät olleet syvästi vaikuttamatta häneen. Huhut Glaukuksen raakuudesta ja häikäilemättömyydestä loukkasivat häntä mitä syvimmin. Glaukus oli esiintymisellään heittänyt varjon hänen luonteelleen ja hänen elintavalleen, hänen rakkauttaankin oli pilkattu. Hän tunsikin nyt vasta, kuinka yhtäkkiä rakkaus oli hänet yllättänyt. Hän punastui häveten heikkouttaan, jonka olemassaolon hän nyt vasta huomasi. Hän kuvitteli, että juuri tuo hänen heikkoutensa oli herättänyt Glaukuksessa halveksintaa. Hän tunsikin sitä mikä jaloille luonteille on katkerinta — *nöyryytystä*. Hänen rakkauteensa oli vähemmän koskettu kuin hänen ylpeyteensä. Yhtenä hetkenä hän mutisi itsekseen moitteita Glaukukselle, kielsi hänet, suorastaan vihasi häntä, seuraavana hän oli valmis ratkeamaan intohimoiseen itkuun, sydän vaati oikeutensa takaisin ja katkeran tuskansa vallassa hän valitteli itsekseen: »Hän halveksii minua, hän ei rakasta minua.»

Egyptiläisen lähdettyä hän oli eristäytynyt yksinäisimpään huoneeseensa. Hän oli lähettänyt pois palvelijansa ja palauttanut ihailijajoukot oveltaan. Glaukuksella oli sama kohtalo. Hän kummasteli, mutta ei keksinyt syytä tähän. Hän ei voinut ajatella, että hänen Ionellaan — hänen kuningattarellaan ja jumalattarellaan — oli samoja naisellisia oikkuja, joista Italian lemmentunnetut niin katkerasti valittavat. Hän kuvitteli, että Ione oli niin paljo ylevämpi muita, turvautuakseen sellaisiin lemmentunnetuksiin keinoihin. Hän oli levoton, mutta ei toivoton, sillä hän tiesi yhä, että hän rakasti ja että häntä rakastettiin. Ja saattoiko hän parempaa taikaesineitä pelkoaan vastaan toivoa?

Yön synkimpinä hetkinä, kun katujen häly oli vajennut ja vain kuunsäteet loistivat, hän hiipi sydämensä temppelin — Ionen talon edustalle[22] ja kunnioitti lemmittyään maansa ihanaan tapan. Hänen ovensa hän koristi rikkain kukkakiehkuroin, joissa jokainen kukka huokui suloista intohimoa. Ja pitkinä kesäöinä hän lauloi lydiaalaisen luotun säestämänä lauluja, jotka hetken innoitusta olivat pakahtumallaan.

Mutta ikkuna ei auennut. Ei ystävällistä tervehdystä valaisemaan yön hämärää. Kaikki oli hiljaista ja pimeää. Hän ei edes tiennyt, kuunneltiinko hänen laulujaan ja hyväksyttiinkö hänen esiintymisensä.

Mutta Ione ei nukkunut eikä liioin korviaan tukkinut. Nuo ihanat äänet tunkeutuivat hänen huoneeseensa ja olivat hänet aivan masentaa. Kuunnelllessaan hän ei muistanut mitä hänen rakastajastaan oli kerrottu. Mutta kun äänet olivat tauonneet ja hänen askeltensa kaiku häipyneet, lankesi taika samalla ja kiihtyneessä mielentilassaan hän piti tuota herkkää kunnianosotusta uutena loukkauksena.

Sanoin, että hän oli sulkeutunut kaikille. Mutta poikkeuksena oli Arbakes, joka oli ottanut hänen toimensa ja talonsa isälliseen huostaansa ja joka itselleen oli vaatinut vapautusta niistä tavoista, joita toisten tuli noudattaa. Hän tuli taloon elein, joista näkyi, että hänellä oli oikeus niin tehdä. Hän kävi tapaamassa Ionea hänen yksinäisyydessään ja kaikki tapahtui sellaisella hartaudella ja puolustamattomalla varmuudella, ikäänkuin sellaista oikeutta pitäisi katsoa aivan luonnolliseksi asiaksi. Ionen luonteen riippumattomuudesta huolimatta oli Arbakeen onnistunut saada itselleen salainen ja mahtava vaikutusvalta häneen. Ione ei voinut sitä vastustaa. Hetkittäin hän sitä halusi, mutta milloinkaan hän ei ollut varsinaisesti sitä yrittänyt tehdä. Arbakeen käärmeensilmä kahlitsi hänet, hän hallitsi häntä sellaisen miehen taikavoimalla, joka jo kauan on tottunut toisia tahtoonsa taivuttamaan:

Tuntematta hänen todellista luonnettaan ja tietämättä mitään hänen salaa palavasta rakkaudestaan Ione tunsivat häntä kohtaan sitä kunnioitusta, joka kyvyllä on viisautta, hyveellä pyhyyttä kohtaan. Hän piti häntä vanhanajan viisaan kaltaisena, joka inhimillisistä intohimoistaan vapautuneena on päässyt tiedon salaisuuksien perille. Hänestä Arbakes oli vähemmän maallinen olento kuten hän itse, vaan pikemmin joku salaperäisen ja pyhän menneisyyden oraakkeli. Hän ei rakastanut, vaan hän pelkäsi häntä. Hänen läsnäolonsa oli vastenmielistä hänestä. Se hämmensi hänen henkeään silloinkin kun Arbakes oli loistavimmalla tuulellaan. Hänen kylmä ja ylpeä luonteensa vaikutti korkealta vuorelta, joka peittää auringon varjoon. Mutta hän ei milloinkaan kieltäytynyt häntä vastaanottamasta. Hän oli tahdoton tuon vaikutuksen suhteen, joka herätti hänen rinnassaan, ehkei pelkoa, niin ainakin tuskaa jostakin liikkumattomasta, jostakin sietämättömästä.

Arbakes puolestaan oli päättänyt käyttää kaikki keinonsa saadakseen omakseen sen aarteet, jota hän niin himoitsi. Hän iloitsi ja riemuitsi onnistuttuaan uudelleen valtaamaan hänen veljensä. Siitä hetkestä asti, jolloin Apekides sortui ajemmin kuvaamamme juhlan ylelliseen aistihuumaan, oli hänen valtansa nuoreen pappiin ollut kaikkivoittava ja ehdoton. Hän tiesi, ettei kukaan ole niin sidottu kuin nuori ja tulinen mies, joka ensi kertaa on vapautunut aistiensa orjuudesta.

Kun Apekides aamulla heräsi syvästä unestaan, joka seurasi ihmeen ja nautinnon aistihurmaa, hän häpesi, kauhistui, säikähti. Hänen valansa puhtauteen ja pidättyväisyyteen kaikuivat hänen korvissaan; hänen kaipuunsa hyveelliseen elämään — kaikki oli nyt suistunut saastaiseen irstapyörteeseen! Mutta Arbakes tunsivat tarpeeksi keinoja säilyttääkseen voittonsa hedelmät. Aistinautunnoista hän johdatti nuoren papin salaperäisen viisautensa lähteelle. Hän loihti toisen kummastuneitten silmien eteen Niilin synkän filosofian alkuaikaisia salaisuuksia — noita tähtitaivaalta poimittuja salaisuuksia ja oudon kemian ihmeitä, jotka noina aikoina, jolloin järki vielä oli vain mielikuvituksen palvelija, hyvin sopivat ylimaallisen magia-opin sisällykkeksi. Hän oli nuoren papin silmissä kuolemaa uhitteleva, ylikuonnollisin voimin varattu ihminen. Tuo kaihoava ja kestävä halu pyrkiä tietoon, joka ei ole tästä mailmasta — sama haluhan oli pienestä pitäen palanut papinkin mielessä — oli häikäissyt hänet, kunnes hän kokonaan hämmentyneenä oli kadottanut terveen arvostelukykynsä. Hän heittäytyi sokeana siihen virtaan, joka merkitsee kahta kiihkeintä inhimillistä intohimoa: nautinnonhalua ja tiedonjanoa. Hän ei voinut epäillä, että niin viisas saattoi erehtyä, että niin ylväs tahtoi häntä pettää. Metafysillisen siveysopin verkkoon kietoutuneena hän joutui niihin loppupäätelmiin, joiden avulla Arbakes koetti paheen todistaa hyveeksi. Hänen turhamaisuuttaan kutkutti kovin kun Arbakes oli pitänyt häntä kyllin arvokkaana toverikseen, vapauttaakseen vain hänet niistä laeista, jotka tavallista ihmistä sitovat, tehdäkseen hänet jumalallisesta osalliseksi, päästääkseen hänet yksinäisyytensä salaisten oppien ja magia-taikuuden perille. Olintuksen esittämän uskonnon puhtaat ja ankarat siveysajatuksukset, jotka jo olivat hänessä maaperää tavanneet, olivat nyt saaneet väistyä uusien himojen ryöpyn tieltä. Ja egyptiläinen, joka jonkun verran tunsivat tuon totisen uskon opinkappaleita ja joka pian huomasi, mikä vaikutus sen tunnustajilla oli hänen suojattiinsa ollut, osasi nyt varsin taitavasti tuon vaikutuksen poistaa osaksi ivaleikillisin osaksi vakavin sanoin.

»Tämä usko», hän sanoi, »ei ole muuta kuin lainaa niistä monista allegorioista, jotka meidän vanhan ajan pappimme jo tunsivat. Huomaa», hän lisäsi erääseen hieroglyfi-kääröön viitaten, »huomaa näissä vanhoissa merkeissä kristillisen kolminaisuusopin alkuperä. Siinä on myös kolme jumalaa — Isä, Poika ja Pyhä henki. Huomaa, että tässä Pojan nimenä on Vapahtaja, huomaa, että hänen inhimillisyytensä merkinä on risti.[23] Katso, tässä on Osiriin arvotuksellinen tarina — hän kuolee, hänet haudataan ja suurenmoista kutsumusta täyttääkseen hän nousee kuolleista. Näissä kertomuksissa me voimme nähdä esitetynä allegorian luonnon toiminnoista ja tähtitaivaan kiertokulusta. Mutta tuntematta tätä allegoriaa, ymmärtämättä sen merkkejä useat herkkäuskoiset kansat ovat niistä saaneet aiheen monenlaisiin uskontoihin. Ne ovat kulkeutuneet Indian tasangoille; ne ovat sekaantuneet kreikkalaisten haaveellisiin mietiskelyihin. Yhä laajeten ja saaden yhä uutta lisää, mitä kauemmaksi ne joutuivat ikivanhasta alkuperästään, ne ovat viimein tässä uskossa saaneet maallisen, karkean muodon, ja Galilealaisen tunnustajat ovat tietämättään vain Niilin taikauskon kertaajia.»

Siinä oli painava todistuskappale, joka vakuutti täydellisesti nuoren papin. Hänen, kuten kaikkienkin, oli välttämätöntä johonkin uskoa. Ja kokonaan ja vastustelematta hän antautui siihen uskoon, jota Arbakes hänelle opetti ja johon sisältyy kaikki se mikä inhimillisiä intohimoja herättää, turhamaisuutta mairii ja nautintoihin houkuttelee.

Kun tämä valloitus oli näin helposti suoritettu, saattoi Arbakes nyt täysin voimin ryhtyä toiseen, arvokkaampaan ja miellyttävämpään tehtävään ja hänen menestyksensä veljeä tavottaessaan näytti lupaavalta merkiltä voittoon sisarta valloitettaissa.

Hän oli tavannut Ionen ajemmin kuvaamamme mässäisyön jälkeen, siis päivänä, jonka edellisenä hän oli Ionen mieleen kylvänyt epäluulon myrkyä omaa kilpailijaansa kohtaan. Seuraavinakin päivinä hän kävi Ionen luona ja aina hän sangen taitavasti muokkasi Glauukselle epäotollista maaperää, ja varsinkin valmisti Ionessa sellaista alaa, johon hän juuri pyrki. Ylväs Ione koetti kaikin mokomin salata

sitä mielenmasennusta, joka hänet oli vallannut, ja naisen turhamaisuudella on teeskentelytaitoa tarpeeksi pettääkseen tarkkanäköisimmänkin ja harhaan viedäkseen viekkaimmankin. Mutta Arbakes oli kyllin ovela kajotakseen toistamiseen samaan asiaan, sillä hän tiesi hyödyllisemmäksi siitä vain ohimennen sillointällöin huomauttaa. Hän tiesi, että puhumalla liian paljon kilpailijan virheistä toisen arvo vain siitä nousee lemmittymme silmissä. Viisain keino on niin vähän kuin mahdollista ilmaista vihaansa tai katkeruuttaan toista kohtaan; viisainta on toisesta rakastajasta puhua välinpitämättömällä äänellä ikäänkuin tuntuisi mahdottomalta, että tuota toista olleenkaan voitaisiin rakastaa. Varminta on salata ne haavat, jotka oma arvontunto on saanut ja huomaamatta esiintyä ratkaisevana tuomarina, jonka sana on kohtaloo. Siten menettelee kaikkina aikoina jokainen, joka naissuvun tuntee — ja niin menetteli nyt egyptiläinen.

Hän ei hiiskunut enää mitään Glaukuksenirstailuista. Hän mainitsi kyllä hänen nimensä, mutta ei useammin kuin Klodiuksen tai Lepiduksen. Hän tahtoi luokitella heidät alhaisten ja mitättömien lajien joukkoon, olioina, joissa tosin on jotakin perhosmaista, mutta ei perhosen viattomuutta ja siroutta. Joskus hän kyllä ohimennen puhui jostakin itse keksimästään hurjastelusta, jossa he muka olivat olleet mukana. Toisinaan hän esitti heidät vastakohtina niille ylväille ja henkeville luonteille, jommoisiin hän Ionenkin luki. Ionen oletetun itserakkauden ja ehkä omansakin sokaisemana hän ei osannut kuvitellakaan, että Ione jo rakasti. Mutta hän pelkäsi vain, että Ionen tunteet Glaukusta kohtaan saattoivat helposti värähtää rakkaudeksi. Ja salaisesti hän kiristeli hampaitaan raivosta ja kademielestä ajatellessaan näennäisesti halveksimansa, vaarallisen kilpailijan nuoruutta, viehättävääsiyyttä ja loistavaa esiintymistä.

Neljäntenä päivänä edellisen kirjan lopussa kerrotuista tapahtumista Arbakes ja Ione istuivat kahden Ionen luona.

»Sinä pidät kotonasikin huntua», egyptiläinen huomautti, »se on aivan tarpeeton niitä varten, joita sinä kunnioitat ystävyydelläsi.»

»Mutta», sanoi Ione, joka todella koki huntuunsa kätkeä itkettyneet kasvonsa, »mutta Arbakeellehan, joka pitää arvossa vain henkeä, on samantekevää, vaikka kasvot ovat peitossa.»

»Minä pyrin tosin henkeen», egyptiläinen vastasi, »ja siksi juuri näytä minulle kasvosi — sillä niistä minä vasta hengen tavotan.»

»Sinusta on tullut imartelija Pompeijin ilmapiirissä», Ione sanoi pakotetun iloisesti.

»Luuletko sinä, Ione rakas, että vasta Pompeijissa olen oppinut sinua kunnioittamaan?» Egyptiläisen ääni värähti; hän oli hetken vaiti ja jatkoi sitten:

»Ihana kreikatar, rakkautta on muunkinlaista kuin kevytmielistä ja nuoruusvuosien — on rakkautta, jota ei silmin nähdä eikä korvin kuulla, vaan jossa henki on henkeen sulanut. Sinun esi-isiesi maanmies, lapsekas Plato uneksi sellaisesta rakkaudesta — hänen oppilaansa ovat yrittäneet seurata hänen jälkiään, mutta se rakkaus ei anna kaikunsa kuulua — sellaista rakkautta saavat kokea vain ylväät ja jalot sielut. Sillä ei ole mitään yhteistä tavallisten maallisten intohimojen kanssa, ei se säiky ryppyjä, muotojen täydellisyys ei sille ole välttämätöntä. Nuoruutta se tosin vaatii, mutta se vaatii tunteitten raikkautta, kauneuttakin se vaatii, mutta ajatuksen ja hengen. Sellaista on se rakkaus, oi Ione, jota kylmä ja ankarakin mies voi sinulle tarjota. Sinä pidät minua kylmänä ja suljettuna luonteenä — sellaisen rakkauden uskallan laskea alttarillesi. Sinä voit sen punastumatta omistaa.»

»Ja sen nimi on ystävyys», Ione virkkoi. Hänen vastauksensa oli viaton, mutta siinä oli kaiku, joka ei tuntunut hyväksyvän Arbakeen ajatuksia.

»Ystävyys!» Arbakes huudahti kiivaasti »Ei! Sitä sanaa on niin usein käytetty väärin voidakseen enää tulkita niin pyhää tunnetta. Ystävyys! Sehän on side joka yhdistää hulluja ja huimapäitä. Ystävyys! Sehän yhdistää Glaukuksen ja Klodiuksen tapaisten alhaiset sydämet. Ystävyys! Ei, se on mainen taipumus, sana, jolla on huono kaiku ja alhaiset viljelijät. Tunne, josta minä puhun, on kotoisin tähdistä[24] — siinä on samaa salaista ja kuvaamatonta ikävöintiä, jota me tunnemme niitä katsellessamme — se hehkuu, mutta se puhdistaa — se on kuin öljylamppu alabasterimaljakossa — se levittää ihanaa tuoksua, mutta se hohtaa vain puhtaimmista astioista. Ei! Ei rakkautta eikä ystävyyttä Arbakeessa ole Ionea kohtaan. Älä kutsu sitä miksikään — mailmalla ei ole sille nimeä antaa, se ei ole maasta — maiset sanat ja käsitteet älkööt sitä saastuttako!»

Milloinkaan ennen ei Arbakes ollut uskaltanut näin pitkälle, mutta hän koetteli pohjaa askel askelelta. Hän tiesi käyttävänsä sanoja, jotka meidän platonista rakkautta ainakin ulkoisesti viljelevälle ajallemme olisivat käsitettäviä, mutta jotka vielä siihen aikaan kaikui tavattomilta ja vierailta, joihin ei vielä osattu yhdistää mitään selvää mielletä, ja joitten takaa hän saattoi olosuhteitten mukaan mennä joko eteen tai taaksepäin, aina kuinka toivo rohkaisi ja pelko lamautti. Ione vapisi, vaikka hän ei tiennyt

miksi. Huntu verhosi hänen piirteensä ja kätki ilmeen, joka, jos Arbakes olisi sen nähnyt, olisi pelottanut ja raivostuttanut häntä. Hän ei todellakaan ollut Ionesta koskaan ollut niin vastenmielinen kuin nyt — hänen kaunopuheisen äänensä kaiku, joka tuntui kätkevän niin rumia aikeita, kuului nyt hänen korvissaan särkyneeltä. Hänen sielunsa oli juuri täyttänyt Glaukuksen kuva; ja toisen hellät sanat vain kuohuttivat ja raastivat hänen mieltänsä. Mutta hän ei vielä aavistanut, että Arbakeen sanoihin oli kätkeytynyt paljo tulisempi intohimo kuin se platoninen tunne, jota ne tulkitsivat. Hän luuli, että toinen todella tarkoitti henkistä tunnetta ja kiintymystä. Mutta eivät edes nämä tunteet ja tämä taipumus olleet hänen rakkautensa lähteet; ja saattoiko muuta kuin tätä tietä lähestyä hänen sydämensä alttaria?

Koettaen välttää tätä puheenainetta hän vastasi sentähden kylmällä ja välinpitämättömällä äänellä: »On luonnollista, että ketä hyvänsä Arbakes kunnioittaakin arvonannon tuntein, hän antaa tälle tunteelleen oman kokeneen viisautensa mukaisen muodon. On selvää, että hänen tarjoamansa ystävyys on puhtaampaa kuin jonkun toisen, jonka vikoja ja virheitä hänessä ei ole. Mutta sanohan, Arbakes, oletko hiljakkoin nähnyt veljeäni? Hän ei ole moneen päivään käynyt minua tervehtimässä; ja kun hänet viimeksi tapasin, säikähdin hänen ulkomuotoaan. Pelkään hänen hätäilleen valitessaan niin ankaran tehtävän ja että hän nyt katuu korjaamatonta tekoaan.»

»Ole rauhassa, Ione», Egyptiläinen vastasi. »Jonkun aikaa hän tosin oli hämmentynyt ja väsynyt; hänet olivat vallanneet samanlaiset epäilyt, jotka kaikkia yhtä tulisia luonteita vaivaavat, luonteita, joissa vuoksi ja luode niin voimakkaasti vaihtelevat, ja jotka äärimmäisestä jännityksestä äkkiä herpaantuvat. Mutta *hän*, Ione, hän tuli minun luokseni suruineen. Hän etsi henkilöä, joka hänet turviinsa ottaisi ja häntä rakastaisi. Minä olen hänen mieltänsä rauhottanut — olen hänen epäilyksensä hälventänyt — olen vienyt hänet viisauden kynnykseltä itse temppeliin ja sen jumalattaren kaikkivallan edessä hänen sielunsa on tyyntynyt ja nöyryntynyt. Älä pelkää, ei hän enää valintaansa kadu. Ne jotka Arbakeelle uskoutuvat, ne eivät hetkeäkään kadu.»

»Sanasi ilahduttavat minua», Ione virkkoi. »Rakas veljeni! Sinun tyytyväisyytesi tekee minutkin onnelliseksi.»

Keskustelu sai nyt toisen suunnan. Egyptiläinen tahtoi miellyttää, hän alentui suorastaan rupattamaan. Hänen monipuoliset tietonsa sallivat hänen tehdä kaikki asiat, joita hän kosketteli, huvittaviksi. Ja unohtaen hänen äskeisten sanojensa säröisen soinnun Ionekin joutui hänen älynsä taikavoiman tenhoon. Hänen käytöksensä tuli jälleen vapaammaksi ja hänen kieltänsä kerkeämmäksi. Ja Arbakes, joka oli tämän mielialan herättänyt, kiiruhti nyt sitä käyttämään hyväkseen.

»Et ole», hän sanoi, »vielä nähnyt taloni sisustaa; siellä on paljo sellaista, joka sinua huvittaisi. Siellä on monta huonetta, jotka selvittäisivät sinulle sen mitä niin usein olet minua pyytänyt kuvaamaan — egyptiläisen talon. Mutta sinä et saa pikkumaisen roomalaisen rakennustavan mukaan mitata sitä valtaavaa suuruutta, niitä väljiä tiloja, sitä juhlallista komeutta tai sitä ryhmittelyä mikä näkyy Theben ja Memfiin palatseissa. Mutta siellä ja täällä sinä sentään tapaat jotakin, joka auttaa sinua luomaan havainnollista kuvaa tuosta ikivanhasta sivistysmuodosta, joka sittemmin on koko mailman muovailut. Omistaudu siis jonakin näistä ihanista kesäilloista nuoruutesi vakavalle ystäväälle ja salli minun ylpeillä siitä, että ihailtu Ione on minun hiljaista asuntoani kunnioittanut käynnillään.»

Tietämättä tuon saman asunnon öitsilöistä mitään ja aavistamatta mikä vaara häntä uhkasi, Ione suostui arvelematta ehdotukseen. Seuraava ilta sovittiin vierailuajaksi. Ja egyptiläinen sanoi iloisin elein ja sydän hurjasta riemusta sykähtäen hyvästit Ionelle. Tuskin hän oli poistunut, kun Ionen luo tuli uusi vieras — mutta palatkaamme Glaukukseen.

5 LUKU.

Kilpikonna parka. — Nydian uusi virka.

Aamuauringon säteet valaisivat sitä pientä ja tuoksuista puutarhaa, joka oli erotettu atenalaisen talon peristylestä. Glaukus itse loikoili väsyneenä ja huoletonna viridariumin pehmeällä ruohikolla ja ohut verho oli pingotettu hänen suojakseen kesäauringon polttavia säteitä vastaan.

Kun tuo ihana rakennus tuhkasta kaivettiin, löydettiin sen puutarhasta kilpikonna kuori.[25] Se oli ollut talon asukkaita. Tuo eläin, tuo outo eläinmailman jäsen, jolta luonto tuntuu riistäneen kaikki elämännautinnot paitsi toimetonta ja uneliasta tietoisuutta omasta olemassaolostaan, oli asustanut puutarhassa jo vuosia ennen kuin Glaukus oli talon ostanut; yli ihmismuistin se oli siellä ollut ja

muistitarina sanoikin sen olleen aivan uskomattoman vanhan. Talo oli ostettu ja myyty — omistajat olivat vaihtuneet — kokonaiset sukupolvet olivat kasvaneet ja hautaan menneet — ja yhä vain kilpikonna laahasi laiskaa ja epämiellyttävää olemustaan puutarhassa. Maanjärityksessä, joka kuusitoista vuotta sitten oli tuhonnut monta kaupungin julkista rakennusta ja säikkyneet asukkaat ikäänkuin poispyyhkäisyt, oli Glaukuksen talokin kauheasti viottunut. Talon silloiset omistajat olivat monta aikaa talosta poissa ja kun he palattuun puhdistivat viridariumin tuhonjätteistä, löysivät he kilpikonnan elossa ja hävityksestä piittaamattomana. Se näytti elävän ihanaa elämää hitaasti virtaavassa veressään ja tuskin huomattavissa liikkeissään. Mutta se ei ollutkaan niin toimeton kuin näytti. Sillä oli säännöllinen ja ainatoistuva kävelymatka; tuuma tuumalta se kulki kotoisen asumalansa halki kuluttaen kuukausia samaan kiertokulkuun. Se oli kestävä matkustaja — tuo kilpikonna! Kärsivällisesti ja ponnistellen se taivalsi itsepiirtämänsä päivämatkat välittämättä rahtuakaan, mitä ympärillä tapahtui — itsekseen elävä filosofi! Oli jotakin suurta sen yksinäisessä itsenäisyydessä! — aurinko, jonka lämmössä se itseään paistatti — vesi jossa se päivittäin kylpi — ilma, jota se verkalleen hengitti — olivat sen ainoita ja muuttumattomia nautintoja. Tuon ihanan ilmaston säävaihtelut eivät sitä lainkaan liikuttaneet. Se kääriytyi kuoreensa — niinkuin hurskas ihminen hartauteensa — niinkuin viisas tietoonsa — niinkuin rakastunut toivoonsa.

Se oli tunteeton ajan melskeille ja tapahtumille — se oli oman aikansa kuva — hidas, säännöllinen, kestävä; ympärillä temmeltävät intohimot eivät siihen ulottuneet — kuoleman poluillakin se pysyi muuttumattomana. Kilpikonna parka! Vain tulta syöksevä vuorenpurkaus, vain halenneen maan järinä kykeni tuhoamaan tuon sitkeän elämänvoiman! Säälimätön kuolema, joka ei säästä loistoa eikä kauneutta, kulki rauhallisena olion ohi, jonka elämään se niin vähän pystyi muutosta tuomaan.

Tätä eläintä kohtaan elämäniloinen ja vilkas kreikkalainen tunsi mitä syvintä ihailua ja osanottoa, ehkä juuri siinä ilmenevän vastakohtan vaikutuksesta. Hän saattoi tuntikausia tarkata sen hidasta laahautuvaa kulkua filosofoiden sen omituista rakennetta. Hän halveksi sitä, kun hän itse oli iloa täynnä, hän kadehti sitä, kun suru häntä ahdisti.

Nytkin hän sitä katseli, huomasi, kuinka sen matka ruohossa hiljalleen eistyi, vaikka se itse näytti liikkumattomalta, ja hän puheli itsekseen:

»Kotka pudotti kiven kynsistään arvellen kuoresi silla murskaavansa; kivi musersikin runoilijan pään. Siinä on kohtalon vertauskuva! Typerä otus! Sinulla oli isä ja äiti; ehkä sinulla, ammoin sitten, oli puoliso. Rakastivatko sinun vanhempasi, vai rakastitko itse? Kiersikö sinun hidas veresi voimakkaammin kun matelit rakkaasi rinnalla? Onko sinulla lainkaan tunteita? Tunsitko kaipausta, jos elämänkumppanisi oli viereltäsi poissa? Tunsitko jotakin kun hän oli sivullasi? Mitä antaisinkaan, kun saisin kuulla sinun panssaroidun rintasi tarinan — saisin nähdä sinun heikot halusi toiminnassa — tarkata niitä pikkuseikkoja, jotka sinulle tuottavat iloa ja surua. Mutta luulenpa, että varmastikin tunsit Ionen läsnäolon! Hänen mukanaan ilma ikäänkuin lämpenisi ympärilläsi, aurinko helakammin paistaisi. Minä kadehdin sinua nyt, sillä sinä et tunne, että hän on poissa, ja minä — niin, toivoisin olevani sinunlaisena niinä hetkinä, jolloin en häntä näe! Epäily, pahat aavistukset ryntäävät kimppuuni! Miksei hän tahdo nähdä minua! Päiviä on kulunut enkä ole hänen ääntään saanut kuulla. Ensi kertaa elämä tuntuu minusta tyhjältä. Olen kuin vieras, joka on yksin jäänyt juhlaan — valot ovat sammuneet, kukat kuihtuneet. Ah, Ione, jospa aavistaisit, kuinka sinua rakastan!»

Näistä lemmenhaaveiluista Glaukuksen herätti Nydia. Hän tuli kevein, mutta varovin askelin pitkin tablinumin marmorilattiaa. Hän kulki oviholveikon kautta ja pysähtyi kukkien luo, jotka reunustivat puutarhaa. Hänellä oli kädessä vesiastia ja hän valeli nääntyviä kukkia, jotka näyttivät saaneen kirkkaamman värin hänen lähestyessään. Hän kumartui hengittämään niiden tuoksua. Hän sively niitä arkailten ja hyväillen. Hän kosketti niiden oksia, olisiko joku kuihtunut oksa tai joku mataava toukka häiritsemässä niiden kauneutta. Ja kun hän siinä kulki kukasta kukkaan, vakavin ja nuorekkain elein ja siroin liikkein, oli vaikeata kuvitella puutarhan jumalattarellekaan taitavampaa palvelijataria.

»Nydia, lapseni!» Glaukus virkkoi.

Hänen äänensä kuullessaan Nydia pysähtyi — kuunnellen, punastuen, syvään hengittäen, puoliavoimin huulin hän käänsi päänsä siihen suuntaan, josta ääni kuului. Hän pani vesiastian syrjään ja kiiruhti hänen luokseen — ja ihmeellistä oli nähdä, kuinka varmasti hän kulki kukkien lomitse ja osasi lyhintä polkua pitkin uuden isäntänsä luo.

»Nydia», Glaukus sanoi silitellen lempeästi hänen tuuheata, kaunista tukkaansa, »sinä olet nyt ollut kolme päivää minun kotijumalieni suojeluksessa. Ovatko ne sinulle hymyilleet? Oletko onnellinen?»

»Ah, niin onnellinen!» orjatar huokasi.

»Ja nyt», Glaukus jatkoi, »kun sinä nyt jotenkin olet toipunut entisestä paikasta saamistasi muistoista — ja kun olet saanut uudet vaatteet (hän kosketti hänen kirjailtua tunikaansa), jotka paremmin sopivat

sinun hennolle varrellesi — ja kun sinä, rakas lapsi, nyt olet tottunut onneen, jota jumalat sinulle alati suokoot, niin aijon pyytää sinulta jotakin.»

»Ah! Mitä voin tehdä hyväksesi?» Nydia kysyi kätensä ristiten.

»Kuule», Glaukus virkkoi, »ja niin nuori kuin oletkin, tulee sinusta minun uskottuni. Oletko koskaan kuullut Ionen nimeä?»

Sokea tyttö hengähti syvään ja kalveten vaaleaksi kuin joku peristylen pylväistä hän vastasi ponnistellen ja hetken vaitiolon perästä.

»Olen! Olen kuullut hänen olevan Napolista kotoisin ja kauniin.»

»Kaunis! Hänen ihanuutensa häikäisee päivän! Napolista! Ei, hän on kreikatar! Vain Kreikka voi sellaisia muotoja synnyttää. Nydia, minä rakastan häntä!»

»Niin arvelinkin», Nydia vastasi rauhallisena.

»Minä rakastan, ja sinun pitää se hänelle kertoa. Aijon lähettää sinut hänen luokseen. Onnellinen Nydia, sinä pääset hänen huoneeseensa — saat nauttia hänen äänensä musiikista — saat paistatella hänen aurinkoisessa ilmapiirissään!»

»Mitä! Kuinka! Lähetätkö minut pois?»

»Sinä menet Ionen luo», Glaukus vastasi äänessään sävy: »Mitä enempää voit halutakaan?»

Nydia purskahti itkuun.

Nousten ylös Glaukus veti hänet luokseen rauhottaen häntä veljellisin hyväilyin.

»Lapseni, Nydiani, sinä et vielä tiedä, mikä onni sinua odottaa. Hän on ystävällinen ja lempeä ja vieno kuin keväänhenkäys. Hänestä tulee sinun nuoruutesi sisar — hän osaa arvostella sinun suuria kykyjäsi — hän osaa rakastaa sinun yksinkertaisia sulojasi niinkuin ei kukaan muu, sillä hänellä on itsellä samaa. Itketkö vielä, lapsi rukka? En tahdo sinua pahottaa. Etkö halua tehdä minulle mieliksi?»

»Tahdon, jos vain voin sinua hyödyttää. Käske! Katso, en itke enää, — olen rauhallinen.»

»Sinä olet jälleen minun oma Nydiani», Glaukus jatkoi suudellen häntä kädelle. »Mene sitten hänen luokseen! Jos ei sinua siellä miellytä, jos olen sinua pettänyt, niin palaa takaisin. Minä en *anna* sinua kellekään, minä vain lainaan. Taloni on aina sinulle turvapaikkana, lapsi kulta. Ah! Jospa se voisi kaikkia turvattomia ja onnettomia hoivata! Mutta jos minun sydämeni oikein puhuu, niin pian minä saan sinut jälleen, lapseni. Minun taloni on pian Ionenkin ja sinä asut yhdessä meidän kanssamme.»

Kauhun ele värähti sokean tytön kasvoilla, mutta hän ei itkenyt enää — hän oli tyyntynyt.

»Mene siis, Nydiani, Ionen taloon — annan sinulle näyttää tien. Ota mukaasi ihanimpia kukkia mitä löydät, annan sinulle maljakon niitä varten; sinä pyydät anteeksi niiden arvottomuutta. Otat mukaasi myöskin sen kitaran, jonka eilen sinulle annoin, ja josta sinä osaat loihtia niin ihania säveleitä. Sinä annat hänelle tämän kirjeen, johon satojen ponnistelujen jälkeen olen koettanut ajatukseni painaa. Kuuntele jokaista äänensävyä, tarkkaa jokainen värähdys ja kerro minulle kun jälleen tapaamme, antaako se musiikki minulle toivoa vai täytyykö minun pelätä. Nydia, en ole moneen päivään nähnyt Ionea; siinä eristäytymisessä on jotakin salaperäistä. Minä epäilen ja pelkään. Tutki — sinähän olet nopsa, — ja sinun hellyytesi minua kohtaan tehköön tarkkanäköisyytesi kymmenkertaisen teräväksi — tutki tämän epäystävällisyyden syitä. Puhu minusta niin usein kuin tilaisuuden saat, kaikukoon huulillasi alati minun nimeni. Anna hänen pikemmin *aavistaa* kuin selvästi *huomata*, kuinka syvästi minä häntä rakastan. Huomaa, huokaako hän sinun puhuessasi, vastaako hän sinulle ja jos hän ei kaikkea hyväksy niin mikä äänensävy on hänen sanoissaan. Ole minun ystäväni, toimi minun parhaakseni ja ah! kuinka hyvin sinä siten korvaatkaan sen vähän mitä minä olen sinun puolestasi tehnyt! Sinä ymmärrät minut, Nydia; sinä olet vielä lapsi — olenko sanonut jotakin sellaista mitä et käsitä?»

»Et.»

»Ja sinä tahdot auttaa minua?»

»Tahdon.»

»Tule sisään, kun olet kukat poiminut, minä annan sinulle maljakon, josta puhuin. Hae minut Ledan huoneesta! Ethän ole enää suruissasi, kultaseni?

»Glaukus, olen orja. Saako suru ja ilo minua liikuttaa?»

»Sanotko niin! Ei, Nydia, ole vapaa! Vapautan sinut. Nauti siitä niinkuin tahdot ja anna anteeksi minulle, että halusin sinulta palvelusta.»

»Sinä olet loukkaantunut. Ah! Toivon, etten vapauteni uhallakaan sinua pahottaisi, Glaukus. Holhoojani, pelastajani, suojelijani, anna anteeksi sokealle tyttö. paralle! Häntä ei pahota, vaikka hänen täytyykin sinut jättää, jos hän siten voi sinulle onnea tuottaa.»

»Palkitkoot jumalat sinun hyvän sydämesi!» Glaukus sanoi syvästi liikuttettuna ja aavistamatta, minkä tulen sytytti, hän suuteli uudelleen häntä otsalle.

»Annathan anteeksi minulle», Nydia sanoi, »etkä enää puhu minulle vapaudesta; minun onneni on olla orja. Olet luvannut, ettet minua kenellekään lahjota —.»

»Niin olen.»

»Ja nyt menen kukkien luo.»

Vaijeten Nydia otti Glaukuksen kädestä rikkaasti jalokivin koreillun maljakon, jossa kukkien väriloisto ja tuoksu keskenään kilpailivat; kyyneletönnä hän kuunteli hänen jäähyväissanojaan. Kun tämä oli vaijennut, epäröi hän hetken — hän tuskin uskalsi vastata hänelle — hän tarttui toisen käteen — painoi sen huulilleen — veti hunnun kasvoilleen ja riensi nopeasti pois. Hän pysähtyi vasta kynnyksellä, ojenteli käsiään ja äänteli itsekseen:

»Kolme onnellista päivää — kuvaamattoman onnen päiviä olen elänyt sitten kun sinut näin, siunattu kynnys! Asukoon rauha iäti tässä talossa senjälkeen kun minä olen mennyt. Ja nyt minun sydämeni ei enää koskaan sinusta erkane ja ainoa toivo mikä minulla vielä on, on — kuolla!»

6 LUKU.

Onnellinen kaunotar ja sokea orjatar.

Orja tuli Ionen huoneeseen ilmottamaan, että Glaukuksen palvelijatar halusi häntä tavata.

Ione mietti hetken.

»Hän on sokea, tuo palvelijatar», orja sanoi. »Hän tahtoo asiansa puhua vain sinulle.»

Arvoton on se sydän, joka ei onnettomuudelle lämpene. Heti kun Ione kuuli, että lähetti oli sokea, tunsu hän, että hänen oli mahdotonta antaa kieltävää vastausta. Glaukus oli osannut valita pyhän asiamiehen — lähetin, jota ei voinut ovelta karkottaa.

»Mitä hänellä lienee asiaa minulle? Miksi hän sanantuojan lähettää?» Ja Ione sydän sykähti nopeammin. Oviverho työnnettiin syrjään, heikot ja kaiuttomat askelet kuuluivat marmorilattialta ja palvelijattaren opastamana Nydia astui sisään tärkeine asioineen.

Hän pysähtyi hetkeksi ikäänkuin kuunnellen ääntä, jota kohden suuntaisi askelensa.

»Tahtooko jalo Ione», hän virkkoi vienolla ja matalalla äänellään, »puhua jotakin, jotta osaisin haparoivat askeleni oikein ohjata voidakseni lahjani laskea hänen jalkojensa juureen.»

»Rakas lapsi», Ione sanoi liikuttettuna ja pehmenneenä, »älä vaivaa itseäsi tällä liukkaalla lattialla; palvelijatar kyllä ottaa sinulta lahjasi ja antaa sen minulle.» Ja hän viittasi palvelijatarta ottamaan maljakon.

»Minä saan kukat antaa vain sinulle», Nydia vastasi ja korvaansa luottaen hän astui hitaasti sille paikalle, missä Ione istui ja polvistuen hänen eteensä ojensi hänelle kukkamaljakon.

Ione otti sen hänen kädestään ja pani sen eräälle sivupöydälle. Sitten hän kohotti hänet ystävällisesti ylös ja kehotti häntä istahtamaan viereensä, mutta tyttö vastustelihe arkana.

»En ole vielä asiaani loppuun asti suorittanut», hän virkkoi ja otti poveltaan Glaukuksen kirjeen.

»Nämä rivit ehkä ilmaisevat syyn, miksi se, joka minut on lähettänyt, on valinnut niin halpa-arvoisen sanansaattajaksi Ionen luo.»

Napolitar otti kirjeen, ja Nydia tunsu hänen kätensä vavahduksen ja hän huokasi. Kädet ristissä ja alasluoduin silmin hän siinä seiso i ylvään ja komean Ionen edessä — ehkä yhtä ylväänä kaikessa nöyryydessäänkin. Ione viittasi kädellään, ja palvelijat poistuivat. Hän katsahti vielä kerran nuoreen orjattareen ihmetellen ja säälien; sitten hän vetäytyi hiukan syrjemmälle avasi kirjeen ja luki seuraavat sanat:

»Glaukus lähettää tämän mukana enemmän kuin hän tohtii sanoa. Onko Ione sairas? — orjasi sanovat, ettet ole ja se vakuutus lohduttaa minua. Onko Glaukus loukannut Ionea? Ah! Sitä kysymystä minun ei pitäisi tehdä *sinulle!* Viisi päivää olen sinun lähettyviltäsi ollut karkotettuna. Onko aurinko paistanut? — en tiedä. Onko taivas hymyillyt? — ei se ainakaan minulle ole hymyillyt. Minun aurinkoni ja minun taivaani ovat Ione. Olenko loukannut sinua? Olenko ollut liian rohkea? Sanonko kirjeitse sen mitä en suin tohtinut lausua? Ah! Vasta etäällä sinusta olen saanut oikein tuntea sen viehkeyden, johon olet minut kietonut. Etäisyys, joka on minulta onnen riistänyt, antaa minulle rohkeutta. Sinä et tahdo minua nähdä; sinä olet karkottanut myöskin sen liehijäparven, joka sinua muuten ympäröi. Voitko sinä rinnastaa minut noiden kanssa? Se ei ole mahdollista! Sinä tiedät hyvin, etten ole heidänlaisensa — että heidän taipumuksensa eivät ole minun. Vaikka olisinkin kaikkein alhaisinta lajia, niin ruusun tuoksu on minut täyttänyt, sinun henkesi on löytänyt asuntonsa minussa, se on puhdistanut, pyhittänyt, innoittanut minut. Ovatko he parjanneet minua, Ione? Sinä et usko heitä. Vaikka itse Delfoin oraakkeli sanoisi, että sinä olisit arvoton, en sitä uskoisi; ja olenko minä herkkäuskoisempi kuin sinä? Minä muistelen viime kohtaustamme — laulua, jonka silloin lauloin — katsetta, jolla sinä sen palkitsit. Kiellä, jos tahdot, Ione, mutta meissä on jotakin yhteistä ja meidän silmämme sen tunnustavat, Vaikka huulemme vaikenevat. Salli minun nähdä sinut, kuule minua ja minä häviän iäksi, jos niin tahdot. En aikonut sinulle niin nopeasti rakkauttani tunnustaa. Mutta ne sanat ovat särkeä sydämeni, niiden täytyy päästä ulos. Ota vastaan siis minun kunnioitukseni ja valani. Me tapaamme toisemme Pallaan alttarilla; emmekö kohta toisiamme sitä ennen vieläkin vanhemman alttarin edessä?

»Kaunis, ihana Ione! Jos minun tulinen nuoruuteni ja atenalainen vereni ovatkin vieneet minua harhaan, niin ovat ne harha-askelet opettaneet minua sitä korkeammaksi arvioimaan sen sataman, johon vihdo in olen saapunut. Ripustan vettä valuvat vaatteeni Merenjumalan alttarille. Olen haaksirikosta pelastunut. Olen löytänyt *sinut*. Ione, salli minun vielä kerta nähdä sinut; sinä olet ystävällinen vieraille, tahdotko olla tyly omalle heimolaisellesi? Minä en odota vastaustasi. Ota kukat, jotka sinulle lähetän; niiden hieno tuoksu puhuu selvemmin kuin suu. Ne saavat auringolta tuoksun, jota ne henkivät — ne ovat rakkauden vertauskuvia, ne saavat ja antavat kymmenkertaisesti takaisin — sydämen vertauskuvia, sydämen, joka on imenyt itseensä sinun säteitäsi ja kiittää sinua niistä aarteista, joita se sinulle jälleen tarjoo. Minä lähetän nämä kukat sinulle tuomaan erään, jonka sinä ottanet ystävällisesti vastaan hänen itsensä vuoksi, ellet minun. Hän on kuten mekin muukalainen, hänen isiensä tuhka on hehkuvamman taivaan alla, mutta hän ei ole yhtä onnellinen kuin me, hän on sokea ja orja. Nydia parka! Koetan niin paljon kuin mahdollista lieventää Luonnon ja Kohtalon julmuutta pyytämällä lupaa saada hänet sinun turviisi. Hän on ystävällinen, reipas ja älykäs. Hän on harjaantunut soittoon ja lauluun, ja kukkia hän hoitaa kuin itse Kloris.[26] Hän toivoo, Ione, että sinä miellyt häneen; ellet, niin lähetä hänet takaisin minulle.

»Vielä yksi sana — olen suora, Ione. Miksi ajattelet niin ylevää tuosta synkästä egyptiläisestä? Hän ei tunnu minusta lainkaan kunnan mieheltä. Me kreikkalaiset opimme lapsesta asti tuntemaan ihmisiä; me olemme aina yhtä tarkkanäköisiä, vaikkei meillä aina olekaan vakavanylhäistä ilmettä, meidän suomme hymyilee, mutta silmämme ovat terävät — ne tarkkaavat — ne arvostelevat — ne tutkivat. Arbakeen sanoihin ei ole aina luottamista; onko hän ehkä sinulle puhunut pahaa minusta? Melkein niin luulen, sillä luotasi lähtiessäni hän jäi. Kai huomasit, kuinka vastenmielinen olin hänestä; siitä asti et ole minua puheillesi päästänyt. Älä usko mitään, mitä hän minun moitteekseni maininneekin; jos hän on niin tehnyt, niin kerro se minulle heti, sillä sitä saattaa Glaukus Ionelta odottaa. Hyvästi! Nämä rivit saavat koskettaa kättäsi, nämä kirjaimet näkevät silmäsi — ovatko ne onnellisemmat kuin niiden kirjottaja? Vielä kerran, hyvästi!»

Ionesta tuntui kirjeen luettuaan kuin sumuverho olisi hänen silmilleen laskenut, Mikä oli Glaukuksen luultu rikos? — ettäkö hän ei todella rakastanut! Ja nyt hän suoraan ja lämpimin sanoin tunnustaa rakkautensa. Siitä hetkestä asti Glaukuksen valta oli ennallaan. Kirjeen jokaisesta hellästä sanasta, joista kaikista huokui romanttista ja lohduttavaa intohimoa, hän sai piston sydämeensä. Hän oli Glaukuksen uskollisuutta epäillyt ja luottautunut toiseen! Ja olihan hän Glaukukselta riistänyt oikeuden, joka kaikille rikollisille suodaan, tilaisuuden saada rikkomuksensa kuulla ja itseään puolustaa! Kyynelet vierivät hänen poskilleen — hän suuteli kirjettä — hän pisti sen poveensa ja kääntyen Nydiaan, joka yhä seiso i samalla paikalla ja samassa asennossa, hän sanoi.

»Etkö istahda, lapseni, siksi kunnes kirjotan vastauksen tähän kirjeeseen?»

»Sinä siis vastaat?» Nydia vastasi välinpitämättömästi: »Hyvä, orja, joka minut tänne saattoi, saa viedä vastauksesi.»

»Sinähän jäätkin luokseni. Usko minua, sinun työsi käy helpoksi.»

Nydia nyökäytti päätään.

»Mikä on nimesi, rakas lapsi?»

»Nydiaksi minua sanotaan.»

»Kotimaasi?»

»Olympoon maa — Tessalia.»

»Sinusta tulee minulle rakas ystävä», Ione virkkoi hyväillen, »sillä sinä olet melkein kuin heimolaisiani. Mutta, minä pyydän, älä seiso kauempaa kylmällä ja sileällä marmorilla. Kas niin! Nyt voin sinut hetkeksi jättää.»

Ione kirjotti:

»Ione tervehtii Glaukusta — Tule luokseni, Glaukus! Tule huomenaamulla! Minä olen ollut väärässä, mutta minä tahdon kertoa sinulle kaikki, mistä sinua on syytetty. Älä pelkää enää egyptiläistä — älä pelkää ketään! Sinä luulit liian paljon sanoneesi. Ah! Minä tein sen näissä parissa sanassa. Hyvästi!»

Kun Ione palasi kirjeineen, jota hän ei ollut edes läpilukenut (tavallista lemmen kiirettä ja arkuutta!), nousi Nydia paikaltaan.

»Sinä olet kirjottanut Glaukukselle?»

»Olen.»

»Ja kiittääkö hän sanantuoja, joka kirjeesi hänelle antaa?»

Ione unohti, että hänen toverinsa oli sokea. Hän lehahti punaiseksi ja vaikeni.

»Minä tarkoitan», Nydia virkkoi rauhallisemmalla äänellä, »että vähinkin epäystävällinen sanasi häntä pahottaa, pieninkin ystävyytesi on riemua hänelle. Jos kirjeesi sisältää edellistä, niin anna orjan viedä vastaus, jälkimmäisessä tapauksessa päästä minut — palaan vielä tänä iltana.»

»Ja miksi, Nydia», Ione sanoi vältellen, »miksi silloin tahdot olla kirjeenkantaja?»

»Se sisältää siis sitä!» Nydia huudahti. »Ah! kuinka voisi toisin ollakaan! Eihän kukaan saata olla epäystävällinen Glaukukselle!»

»Lapseni», Nydia sanoi hieman viileämmin kuin ennen, »sinä puhut lämpimästi — Glaukus on siis sinun mielestäsi rakastettava?»

»Ylevä Ione! Glaukus on minulle ollut mitä onni ja jumalatkaan eivät ole olleet — *ystävä!*»

Se arvokas surumielisyys, joka ilmeni näissä yksinkertaisissa sanoissa, liikutti kaunista Ionea. Hän kumartui suutelemaan Nydia. »Sinä olet kiitollinen ja syystä; kuinka saankaan punastua tunnustaessani, että Glaukus on kiitoksesi arvoinen! Mene, Nydiani — vie itse tämä kirje, mutta tule takaisin pian. Ellen ole kotona palatessasi — ja tänä iltana voi niin käydä — löydät huoneesi aivan minun huoneeni vierestä. Nydia, minulla ei ole sisarta, tahdotko sinä olla?»

Tessalitar suuteli Ionen kättä ja virkkoi sitten hieman hämillään:

»Ihana Ione, saanko pyytää sinulta suosionosotusta?»

»Et voi mitään sellaista pyytää, johon en suostu», napolitar vastasi.

»Sanotaan», Nydia virkkoi, »että sinä olet kaikkia kuvauksiakin kauniimpi. Ah! En voi nähdä sitä, joka koko mailmaa ihastuttaa. Sallitko minun kädelläni hivellä kasvojasi? Vain siten voin minä kauneutta tajuta — ja harvoin erehdyn.»

Hän ei odottanut Ionen vastausta, vaan vielä puhuessaan hän hellästi ja hitaasti kuljetti kättänsä pitkin kreikkattaren poiskääntyneitä kasvoja — piirteitä, joita vain yksi ainoa kuva mailmassa muistuttaa — tuo ihana, vaikkakin tyvistelty kuvapatsas hänen synnyinkaupungissaan, Napolissa — nuo kreikkalaiset kasvat, joiden rinnalla firenzeläinen Venus vaikuttaa perin köyhältä ja maiselta — niin sopusuhtainen — nuortea — niin älykäs ja henkevä on toinen — juuri sellainen, jommoiseksi nykyajan

Nydia hiveli vielä palmikoitua tukkaa ja sileätä otsaa — hennonpehmeitä poskia — hienopiirteisiä huulia — valkeata joutsenkaulaa. »Nyt tiedän, että olet kaunis», hän sanoi. »Ja minä voin nyt aina pimeässä mailmassani maalata ja kuvata sinut aivan tarkkaan.»

Kun Nydia oli mennyt, tuudittautui Ione ihaniin unelmiin. Glaukus siis rakasti häntä — hän oli sen tunnustanut — niin, hän rakasti Ionea! Hän otti tuon rakkaan tunnustuksen jälleen esille; hän pysähtyi jokaisen sanan kohdalla, hän suuteli jokaista riviä. Hän ei kysynyt, kuinka häntä oli voitu panetella, hän vain tunsu varmasti, että niin oli tehty. Hän ihmetteli, kuinka hän koskaan oli voinut tavuutakaan sellaisesta syytöksestä uskoa. Hän kummasteli, kuinka egyptiläisen oli hetkeksikään onnistunut horjuttaa Glaukuksen valtaa hänen sydämessään. Hän värisi kauhusta lukiessaan toistamiseen Glaukuksen varotusta Arbakeesta ja hänen salainen vastenmielisyytensä tuota pelottavaa miestä kohtaan oli muuttumallaan kammoksi. Näistä mietteistä hänet herätti palvelijatar, joka tuli ilmottamaan, että hetki oli tullut lähteä Arbakeen luo vierailulle. Hän säikähti; hän oli lupauksensa vallan unohtanut. Hänen ensimmäinen päänäpistonsä oli rikkoa se, toinen oli nauraa omalle pelolleen vanhinta elossaolevaa ystäväänsä kohtaan. Hän kiiruhti pukuunsa lisäämään tavalliset vierailukoreudet ja lähti sitten Arbakeen yksinäiselle asunnolle epäätietoisena, tiedustelisiko Arbakeelta lähemmin hänen syytöstään Glaukusta vastaan vai odottaisiko, kunnes hän voisi, lähdeä mainitsematta, ilmaista syytöksen Glaukukselle itselle.

7 LUKU.

Ione joutuu ansaan — hiiri koettaa nakertaa paulan poikki.

»Rakkahin Nydia!» Glaukus huudahti luettuään Ionen kirjeen —, »siunattu lähetti, joka aina kuljet maan ja taivaan väliä, kuinka voin sinut palkita?»

»Minä olen ja palkkani saanut!» tessalitar parka sanoi.

»Huomenaamulla siis — huomenaamulla, kuinka kestän hetket siksi?»

Rakastunut Glaukus ei laskenut Nydiaa pois, vaikka tämä useaan kertaan yritti huoneesta mennä. Hän antoi Nydian yhä uudelleen ja uudelleen toistaa jokaisen tavun, joka oli hänen ja Ionen välisessä keskustelussa. Ehtimiseen hän uteli, unohtaen toisen onnettomuuden, minkälainen oli hänen rakastettunsa katse ja asenne ollut, ja huomattuaan erehdyksensä ja sitä kiireesti anteeksipyydyttyään hän kehotti häntä jatkamaan katkennutta kertomustaan. Nydialle niin tuskalliset hetket kuuluivat hänestä niin pian ja hämärä oli jo heidät verhonnut, ennenkuin hän Nydian lähetti takaisin Ionen luo uusin kirjein ja uusin kukin. Tuskin oli hän poissa kun Klodius ja jotkut muut hänen toverinsa tulivat häntä tapaamaan. He naureskelivat hänen koko päivän kestänyttä yksinäisyyttään ja hänen vetäytymistään pois tavallisista huvituksista. He kehottivat häntä seuraamaan heidän mukanaan tuon eloisan kaupungin huvittelupyörteeseen, jossa päivä ja yö tarjosivat niin nautittavaa vaihtelua. Sillä silloin kuten nytkin (tuskinpa on koskaan ollut maata ja kansaa, joka niin syvälle korkeudestaan vajonneena on säilyttänyt niin paljon vanhoja tapojaan) italialaisten oli tapana kokoontua hämärissä iltaa viettämään kaduille, ja kuljeskellen temppelien pylväistöissä tai puitten siimeksessä he nauttivat soitosta tai pysähtyivät kuuntelemaan jonkun taitoniekän puhujan esitelmää; he tervehtivät nousevaa kuuta viinimaljoin ja lauluin. Glaukus oli liian onnellinen ollakseen epätoverillinen. Hänen voimakas ilonsa tahtoi purkautua ilmoille. Hän suostui sentähden mielellään toveriensä ehdotukseen ja nauraen ja ilakoiden he pian kulkivat väkirikkaita ja elämää pursuavia katuja pitkin.

Sillävälän Nydia oli saapunut Ionen taloon. Ione oli aikoja sitten lähtenyt sieltä. Hän kysyi välinpitämättömänä, minne hän oli mennyt.

Vastaus kummastutti ja pelästytti häntä.

»Arbakeen — egyptiläisen taloon! Mahdotonta!»

»Totta se on, lapsukaiseni», virkkoi orja, joka oli hänen kysymykseensä vastannut. »Hän on egyptiläisen tuntenut jo kauan.»

»Kauan! Ja kuitenkin, jumalat auttakoot! Glaukus rakastaa häntä», Nydia puheli itseksensä.

»Ja onko hän», hän äkkiä kysäsi, »onko hän useinkin käynyt hänen luonaan?»

»Ei koskaan tähän asti», orja vastasi. »Ja mikäli huhuissa on perää, olisi ollut viisainta nytkin olla menemättä. Mutta hän, minun emäntä parkani, ei välitä juoruista. Vestibulum-jutut eivät kuulu peristyleen.»[28]

»Ei milloinkaan ennen!» Nydia toisti. »Oletko siitä varma?»

»Varma, rakkaani. Mutta mitä se sinua tai meitä liikuttaa?»

Nydia epäröi hetken, sitten hän pani nopeasti tuomansa kukat pöydälle, kutsui orjan, joka häntä oli seurannut, mukaansa ja lähti talosta virkkamatta mitään.

Puolimatassa Glaukuksen taloon hän katkaisi äänettömyyden ja mutisi puoliääneen:

»Hän ei aavista — ei tiedä niistä vaaroista, jotka häntä uhkaavat. Hulluko olen? — minunko pitäisi hänet pelastaa? Pitää, sillä minä rakastan Glaukusta enemmän kuin itseäni.»

Saavuttuaan atenalaisen taloon sai hän kuulla hänen lähteneen ystäviensä kera ulos, ei kukaan voinut sanoa, minne. Mahdollisesti hän saapuisi vasta sydänyöllä kotiin.

Tessalitar voihkasi; hän lysähti hallin lattialle, peitti kasvot käsillään ikäänkuin kootakseen ajatuksensa. »Aikaa ei ole tuhlata», hän tuumi nousten. Hän puhutteli orjaa, joka oli häntä seurannut.

»Tiedätkö», hän virkkoi, »onko Ionella sukulaisia tai läheisiä ystäviä Pompeijissa?»

»Kuinka, Jupiter auta!» orja vastasi. »Kuinka noin voit kysyä? Jokainen Pompeijissa tietää, että Ionella on veli, joka nuorena ja rikkaana, on ollut — meidän kesken sanottu — kyllin hullu ruvetakseen Isiksen papiksi.»

»Isiksen papiksi! Oi, jumalat! Hänen nimensä?»

»Apekides.»

»Nyt ymmärrän kaikki», Nydia mutisi. »Veli ja sisar uhrataan siis molemmat! Apekides, sen nimenhän minä kuulin siellä — ah! Niin, hän tietää ainakin sen vaaran suuruuden, joka hänen sisartaan uhkaa. Minun täytyy hänen luokseen.»

Hän syöksähti ylös, tarttui sauvaansa, jolla hän aina ohjasi askelensa, ja kiiruhti lähellä olevaan Isiksen temppeliin. Siihen asti kunnes ystävällinen kreikkalainen oli ottanut hänet suojaansa, oli tuo sauva riittänyt johtamaan sokeata tyttö raukkaa Pompejin sokkeloisilla kaduilla. Jokainen katu, jokainen kulma vilkasliikkeisimmässä kaupunginosassa oli hänelle tuttu, ja kun kaupunkilaiset tunsivat herkkää, miltei taikauskoista kunnioitusta sellaista onnettomuutta kohtaan, antoivat kulkijat aina tilaa hänen hapuileville askelilleen. Tyttörukka ei voinut vielä muutamaa päivää sitten aavistaa, että hänen sokeutensa oli hänen suojelijansa ja varmempi johdattaja kuin terävimmätkään silmät.

Mutta jouduttuaan Glaukuksen turviin, oli hän tämän määräyksestä saanut orjan alinomaiseksi seuralaisekseen. Tähän toimeen pantu orjaparka, joka lisäksi oli kaikkein lihavinta lajia, ja joka oli jo kahdesti samana päivänä saanut taivaltaa Ionen talolle, ja oli nyt komennettu kolmannelle matkalle (jumala tiesi, minne), kiiruhti hänen perässään, voihkien kohtaloaan ja vakuuttaen Kastorin ja Polluksin nimeen, että tuolla sokealla tytöllä oli Merkuriuksen siivet ja Kupidon kestävyys.

Mutta Nydia ei tarvinnut lainkaan hänen opastustaan osatakseen Isiksen tuttuun temppeliin. Esipiha oli tyhjä ja esteittä hän saapui pyhäkköön.

»Ei täällä ole ketään», lihava orja virkkoi. »Ketä etsit tai ketä tahdot puhutella? Tiedäthän, etteivät papit asu temppelissä.»

»Huuda!» hän vastasi kärsimättömänä. »Yöt päivät on aina joku pappi (flamen) vartioimassa Isiksen alttaria.»

Orja huusi — ei vastausta.

»Näetkö ketään?»

»En.»

»Erehdyt, kuulen huokauksen. Katso tarkemmin.»

Orja katsoi kummastellen ja aprikoiden ympärilleen ja erään alttarin edessä, joka vieläkin on tallella

tempppelin pienessä huoneessa, hän äkkäsi syvään hartauteen vaipuneen olennon.

»Minä näen jonkun», hän sanoi, »ja päättäen valkeasta puvusta hän on pappi.»

»Oi, Isiksen palvelija!» Nydia huudahti, »vanhimman jumalattaren palvoja, kuule minua!»

»Kuka kutsuu?» sanoi matala ja suruvoittoinen ääni.

»Muuan, jolla on tärkeitä tietoja annettava eräälle järjestönne jäsenelle. Olen tullut selittämään enkä vastausta hakemaan.»

»Kenen kanssa tahdot haastella? Hetki ei ole sopiva neuvotteluihin. Mene, älä häiritse minua. Yö on jumalille pyhitetty, päivä ihmisille.»

»Olen tuntevinani äänesi! Sinua juuri etsin. Olen sinun ennenkin kuullut puhuvan. Oletko pappi Apekides?»

»Olen», pappi vastasi poistuen alttarilta ja lähestyi aitausta.

»Sinä se olet! Jumalten olkoon kiitos!»

Viitaten kädellään hän antoi orjalle merkin mennä loitommalle; tämä totteli, sillä hän luuli, että tyttö oli tullut temppeleihin suorittamaan joitakin taikauskoisia menoja, ehkä Ionen turvaksi; hän istahti eräälle kivelle jonkun matkan päähän puhujista.

»Hiljaa!» Nydia kuiskutti nopeasti ja matalalla äänellä. »Oletko ihan varmaan Apekides?»

»Jos minut tunnet, voithan itse nähdä minun piirteistäni.»

»Olen sokea», Nydia vastasi. »Minä näen vain korvillani ja ne sinut tuntevat. Mutta vanho, että olet Apekides!»

»Minä vannon jumalten nimeen, oikean käteni ja kuun kuutta.»

»Vaiti! puhu hiljaa — kumarru lähemmä — anna kätesi! Tunnetko Arbakeen? Oletko pannut kukkia kuoleman alttarille? Ah! kätesi on kylmä — mutta kuule! — oletko vannonut tuon hirveän valan?»

»Kuka sinä olet, mistä tulet, kalpea tyttö?» Apekides virkkoi pelästyneenä. »En tunne sinua. Sinun rinnoillasi ei ole minun pääni levännyt. En ole koskaan ennen sinua nähnyt.»

»Mutta sinä olet kuullut minun ääneni — Mutta valjetkaamme siitä — ne muistot ovat häpeäksi meille kummallekin. Kuule, sinulla on sisar?»

»Puhu! Puhu! Mitä hänestä?»

»Sinä tunnet kuoleman ilojuhlat, vieras — ehkä mielit itsekkin olla niissä mukana — mutta tahtoisitko laskea sisaresi niihin, silloinkuin Arbakes on isäntänä?»

»Oi, jumalat! Hän ei uskalla! Tyttö, jos minua petät, niin vapise! Minä revin sinut palasiksi!»

»Puhun totta. Juuri nyt puhuessani on Ione Arbakeen asunnossa — ensi kertaa hänen vieraanaan. Sinä tiedät nyt, mikä vaara häntä uhkaa. Hyvästi! Olen velvollisuuteni täyttänyt.»

»Pysähdy, jää», pappi huusi pidellen päätään. »Jos kaikki on totta, niin kuinka voin hänet pelastaa? Minua ei päästetä sisään. En tunne tuon kamottavan talon kaikkia salakäytäviä. Oi, Nemesis, näin minua oikein rankaiset!»

»Minä päästän orjani kotiin. Ole sinä oppaani ja toverini! Minä vien sinut tuon rakennuksen yksityisovelle. Minä kuiskaen sinulle tunnussanat. Ota ase mukaasi — sitä voi tarvita!»

»Odota hetki», Apekides sanoi pujahtaen erääseen temppeleinkomeroon ja palasi parin minuutin kuluttua kietoutuneena sellaiseen laajaan viitaan, jollaista siihen aikaan kaikkensäätyiset ihmiset käyttivät ja joka hyvin peitti hänen papinpukunsa. »Nyt», hän sanoi hammasta purren, »jos Arbakes on uskaltanut — mutta hän ei tohdi! ei tohdi! Miksi sitä epäilisin? Onko hän niin tunnoton konna! En tahdo sitä vielä uskoa. Mutta sofisti — musta taikuri hän joka tapauksessa on! Auttakaa minua, jumalat — Ah! onko jumalia? Kyllä, on yksi jumalatar, joka minun ääntäni kuulee, ja se on — kosto!»

Näitä mietteitä hautoen Apekides kulki vaikenevan ja kalpean toverinsa rinnalla autioituvia katuja pitkin Arbakeen talolle.

Orja, jonka Nydia oli vapauttanut toimestaan, kohautti olkapäätään, murahti jonkun kirouksen ja

8 LUKU.

Egyptiläisen yksinäisyys ja yksinhaastelu. — Lisää hänen luonteestaan.

Siirtykäämme kertomuksessamme joku hetki taaksepäin. Saman päivän aamuhämärässä, jonka Glaukus oli saanut valkealla merkitä, istui egyptiläinen unetonna ja yksinään talonsa korkean ja pyramidimaisen sivutornin ylimmällä huipulla. Korkea rintasuojus oli kuin vallina ja yhdessä rakennuksen korkeuden ja sitä ympäröivän tiheän puuryhmän kanssa se muodosti suojan uteliailta ja tähystäviltä katseilta. Hänen edessään oli pöytä, jolla oli salaperäisin kirjaimin täytettyjä papyruskääröjä. Taivaantähdet alkoivat jo vaaleta ja yön varjoista erottautuivat kaljut vuorenhuiput; vain Vesuvius oli yhä verhoutuneena synkkään ja paksuun sumuun, jota viime päivinä oli yhä mustempana ja sakeampana kertynyt sen kiireelle. Yön ja päivän välinen taistelu näyttäytyi vieläkin selvempänä laajalla valtamerellä, joka tyynenä levittäytyi kuin suunnaton järvi, viinitarhojen ja puiden peittämän puoliympyränmuotoisen rantaman reunaamana, ja puitten alta vilahtelivat sieltä täältä, vielä nukkuvan kaupungin valkeat kiviseinät.

Hetki oli niitä, joita egyptiläinen salaisiin tutkimuksiinsa tarvitsikin — ja jotka ovat välttämättömiä tieteelle, joka tähdistä ennustaa kohtalomme vaiheita.

Hän oli kääronsä pannut kokoon, kirjottanut muistiin ajan hetken ja merkit, ja nojaten päätään käsiinsä hän hautoi ajatuksia, joita hänen huomionsa herättivät.

»*Taas* ovat tähdet minua varottaneet! Joku vaara siis uhkaa minua», hän puheli hiljaa itsekseen, »joku äkillinen, turmaa tuottava vaara. Tähdet uhkaavat minua samalla ivallisella tavalla kuin, elleivät tarinamme kerro väärin, aikoinaan Pyrrhosta — hänenhän kohtalonsa oli kaikki voittoa, mutta ei mistään nauttia — kunniaa saavuttaa, mutta ei laakereita niittää — mainetta saada, mutta ei sen hedelmiä korjata — seppeleitä, mutta ei triumfikulkua — kuuluisuutta, mutta ei sen seurauksia; ja vihdoin hän tylstyy omaan taikauskoonsa ja kuolee kuin koira iskusta, jonka muuan vanha akka hänelle tiilikivistä antaa! Tähdet pilkkaavat minua todella, kun ne asettavat minut tuon tappelupukarin rinnalle — kun ne minun tiedontavotteluilleni lupaavat samanlaista menestystä kuin tuon toisen kunnianhimoisille hulluuksille — ikuista ahertelua — eikä mitään varmaa päämäärää — Sisyfuksen työtä, — vuori ja kivi! — kivi, synkkä kuva! se muistuttaa minulle, että minua kohtaa samanlainen kuolema kuin epirolaista. Minun täytyy vielä kerran tutkia. 'Varo!', sanovat nuo säteilevät profeetat, 'kun sinä kuljet vanhoilla muureilla, tai piiritysvalleilla tai ulkonevilla kallionkielekkeillä — ylhäältä sinkoava kivi on kohtalon määräyksestä tuleva sinun tuhoksesi!' Ja vaara ei ole kaukana, mutta en voi varmasti päivää ja hetkeä määrätä. No niin, jos tiimalasini hiekka on loppuun vuotamallaan, loistakoon se ainakin viimeiseen silmänräpäykseen asti. Minä näen maineen, onnen, kunnian sädehtivän sen mustan kuilun tuolla puolla, johon minun lopulta pitää syöksyä. Kuinka siis voin, näin lupaavin enteин vaaran jälkeen, itse vaaraan joutua? Minun henkeni kuiskii toivoa; se liittää ihastuneena uhkaavien hetkien yli, se uneksii tulevaisuudesta — sen oma rohkeus on sen paras ennustaja. Jos minä niin äkkiä ja pian tuhoutuisin, niin kuoleman varjo synkentäisi minut ja minä tuntisin kamottavan kohtaloni esimakua. Minun henkeni ilmaisisi suruna ja huolena ennakoita kauhean Orkuksen läheisyyden. Mutta se hymyilee — se vakuuttaa minulle pelastusta.»

Päätettyään tämän yksinhaastelun egyptiläinen nousi vaistomaisesti ylös. Hän kulki nopeasti ahtaan, tähtikattoisen tornitasokkeen poikki ja pysähtyi sen kaiteelle katselemaan harmaata ja alakuloista maisemaa. Aamu-usvat viilensivät hänen otsaansa ja vähitellen hänen mielensä sai entisen rauhan. Hän ei kurkistanut enää tähtiin, jotka toisensa perään häipyivät taivaankumulta, hän antoi katseensa liidellä allaan olevilla laajoilla tasangoilla. Aamuauteresta pistäiksi kaupungin rauhaisessa satamassa kelluvien laivojen mastot näkyvin. Tuon loiston ja touhun torin tavallinen humu oli tauonnut. Muita valoja, kuin sieltä täältä temppelien pylväistöistä ja vaiteliaan forumin porttiholveista pilkistäviä tuikkuja ei ollut häiritsemässä eloonheräävän aamun harmahtavaa ilmaa. Uimuvan kaupungin sydäimestä, sieltä, missä pian tuhannet intohimot heräävät, ei vielä ääntäkään; elämän valtimot eivät vielä lyöneet; ne olivat vielä ummessa, unen ikeessä. Etäiseltä amfiteatterilta, jossa kivi-istuimet kohosivat toinen toistaan ylemmäksi — itsekseen ja pyöreänä seisten se näytti uinuvalla hirviöltä — nousi usvapilviä, jotka muuttuen yhä mustemmiksi ja mustemmiksi vihdoin verhosivat lähistöllä kasvavien puitten tumman lehvistön. Kaupunki näytti silloin — ja näyttää matkailijasta vieläkin, seitsemäntoista vuosisadan perästä — Kuoleman kaupungilta.[29]

Merikin — tuo iloinen ja tasainen meri — lepäsi yhtä tyynenä, paitsi että kaukaa kuului jotakin hillittyä, heikkoa, säännöllistä huokailua kuin nukkuvan hengitystä, ja ikäänkuin levitetyin käsin työntyen viheriäiseen ja kauniiseen maahan se näytti vaistomaisesti syliinsä sulkevan sen rannalla olevat kaupungit — Stabiaen,[30] Herkulaneumin ja Pompejin — merensyvyyden lapset ja kasvatit.

»Te nukutte», egyptiläinen sanoi silmäillen noita kaupunkeja, Kampanian kunniaa ja kukintaa, »te nukutte! Olkoon se kuoleman ikuista lepoa! Teidän kaltaisianne — valtakunnan kruunun jalokiviä — olivat muinoin Niilin kaupungitkin! Niiden suuruus on mennyt; ne nukkuvat raunioittensa alla, niiden palatsit ja temppelit ovat haudassa, käärme mataa niiden katujen ruohossa, sisilisko asuu niiden autoissa halleissa. Luonnon salaperäiset lait, jotka yhden alentavat kohottaakseen toisen, ovat teidätkin niiden raunioista korkealle nostaneet. Sinä, ylpeä Rooma, olet Sesostriin ja Semiramiiin maineen riistänyt — sinä olet rosvo, joka verhoot itsesi anastamallasi saaliilla! Ja nuo — voitonriemuiset orjat, joita minä (menneitten hallitsijoiden viimeinen jälkeläinen) nyt katselen, kaikkinielevän valtasi ja loistosi toverit, ne minä kiroon! Koittaa hetki, jolloin Egypti on kostettu! sittenkun barbaarin sota-ratsu on kyliänsä saanut Neeron kultaisessa palatsissa! ja sinä, Rooma, joka tuuleen olet valloituksia kylvänyt, saat hävityksen ryöpässä korjata kylvösi hedelmät.»

Maalarin tai runoilijan mielikuvissa ei liene koskaan väikkynyt kuvaa niin synkästä ja kamottavasta tuhonennustajasta kuin Arbakeesta hänen singotessaan ennustusta, jonka kohtalo niin kaamealla tavalla toteutti. Aamuhämärä, joka kalventaa kaunottarenkin nuorteat posket, antoi hänen juhlallisille ja komeille piirteilleen kalmanvärin, musta, tuuhea tukka varjosi niitä, tumma, laaja viitta liehui ilmassa, nyrkkiin puristettu, voimakas käsi oli ilmassa koholla, välkkyvät silmät, hurjasta ilosta palaen — siinä oli profeettaa, siinä oli paholaista.

Hän siirsi katseensa kaupungista ja merestä — hänen eteensä levisivät viljavan Kampanian viinitarhat ja vainiot. Kaupungin vanhanaikuiset portit ja muurit — osittain pelasgilaista alkuperää — eivät tuntuneet sen laajuutta rajoittavan. Joka taholla kohosi huviloita ja kyläisiä Vesuviuksen rinteillä, joka ei silloin vielä ollut niin jyrkkä ja korkea kuin nykyisin. Sillä niinkuin itse Roomakin oli rakennettu sammuneelle tulivuorelle, yhtä huolettomina etelän asukkaat uskalsivat asettua asumaan tulivuoren vehreälle ja viinisatoiselle rinteelle, sillä he arvelivat sen tulen ikipäiviksi sammuneen. Yhdeltä kaupunginportilta alkoi hautajono, kooltaan ja rakenteeltaan mitä kirjavin kokoelma. Kaiken yllä kohosi tuon kauhunvuoren pilvipeitteinen huippu, ja sen vaihtelevista valohäivähdyksistä paljastui siellä täällä syviä rotkoja ja säröisiä kallionkielekkeitä, jotka olivat edellisten hävitysten todistuksia ja tulevista tuhoista ennustivat — mutta ihmiset ovat sokeita!

Vaikeata on käsittää, minkätähden senaikuiset tarut usein kuvasivat näitä seutuja niin synkiksi ja kaameiksi; minkätähden runoilijat ovat juuri näille penikulmien laajuisille hymyileville tasangoille — Baiaeseen ja Misenumiin kuvanneet helvettinsä sisäänkäytävän ja kynnyksen — Akeroninsa ja tarunomaisen Styksinsä; miksikä näille Flegraen[31] niityille, jotka silloin viiniä hersyivät, on jumalat pantu kamppailemaan, ja titanit viety hurjaan otteluun taivaanvoimien kanssa — ellemme oleta, että jo silloin mielikuvitus näki tulen ja hävityksen ruhjomissa vuorenhuipuissa olympolaisen moukariniskun vaikutusta.

Mutta ei vaiteliaan tulivuoren rauhallinen ja kalju kiire, ei vainioiden vehmas vehreys, ei surunvoittoinen hautajono, eivät ylellisen kansan loistavat huvilat — nyt Arbakeen silmää kahlinneet. Vesuviuksen rinteeltä laskeutui tasangon laitaan kapea, ruokkoamaton polku, jonka alasvierähtäneet kivijärkäleet ja tuuheat villipensastot usein paikoin tukkivat. Sen juurella oli soinen lätäkkö; ja Arbakeen terävä silmä huomasi siellä elävän olennon, joka liikkui tuossa vetisessä liejukossa ja kumartui silloin tällöin ikäänkuin poimiakseen mudasta sen tuotteita.

»Haa!» hän sanoi ääneen, »minulla on siis seuraakin yötä yksin valvoessani. Vesuviuksen velho tuolla liikuskelee. Mitä! tutkiiko hänkin, niinkuin taikauskaiset luulevat, tutkiiko hänkin suuria tähtiä? Harjottaako hän magian houretta kuunpaisteessa vai kokooko hän (kuten hänen asennostaan käy päättäminen) suosta myrkyllisiä yrtejä? Hyvä, minun täytyy oppia tuntemaan tuo työkumppalini. Joka tietoon pyrkii, sille ei mikään inhimillinen muoto saa olla halveksittavaa. Halveksittavia olette vain te — te lihavat ja laiskat olennot — ylellisyyden orjat — tyhjat vetelehtijät — jotka vain aistejanne tyydyttäen kuvittelette, että maaparka kyllä jaksaa kasvattaa teille yhtaikaa sekä myrtin että laakerin. Ei, vain viisas ymmärtää nauttia. Meille vain on oikea nautinto suotu, kun äly, sydän, kokemus, tieto, taito, mielikuvitus, kaikki yhtyvät ja mahtavan virran lailla vihdoin päätyvät *aistien* mereen! — Ione!»

Lausuttuaan viimeisen, ihastuttavan sanan Arbakes vaipui jälleen syviin mietiskelyihin. Hän seisoi paikallaan, katse tuijotti maahan; kerran parin hän hymyili iloisesti ja jättäessään tornin hakeakseen vuodetta hän mutisi: »Jos kuolema on niin lähellä, täytyy minun ainakin voida sanoa, että olen rakastanut — Ionen täytyy tulla omakseni.»

Arbakeen luonne oli niin monisotkuista kudosta, että siinä asuva henkikin usein sekaantui ja hämmentyi. Hänessä, valtikkansa menettäneen hallitsijasuvun viimeisessä vesassa, unohdetun kansan

jälkeläisessä asusti se tyydyttämättömän ylpeyden henki, joka aina jäytää voimakasta luonnetta; se tuntee vasten tahtoaan sinkoutuneensa pois siitä maaperästä, jolla hänen esi-isänsä loistivat, ja johon luonto ja syntyperä olivat hänet täysin oikeuttaneet. Tämä tunne ei ole myötämielinen, se on sodassa yhteiskunnan kanssa, se näkee vihollisen jokaisessa ihmisessä. Mutta tällä kerralla ei tällä tunteella ollut tavallista seuralaistaan, köyhyyttä. Arbakes oli rikas ja hän oli siten Rooman ylhäisinten veroinen; ja se antoi vapaat kädet hänen intohimoilleen, joita eivät tavallinen työntouhu tai valtiotoimet tyydyttäneet. Kulkien maasta toiseen ja nähden kaikkialla vain Roomaa, hän sai yhtämittaa uutta yllykettä yhteiskuntavihalleen ja nautinnonhalulleen. Hän oli ikäänkuin suuressa vankilassa, jossa hän kuitenkin sai tyydyttää intohimonsa vaatimuksia. Kun hän ei voinut tästä vankilasta vapautua, oli hänen ainoa päämääränsä sentähden koettaa tehdä siitä palatsi. Egyptiläiset olivat ammoisista ajoista asti taipuvia aistillisiin nautintoihin. Arbakes oli perinyt sekä tämän taipumuksen että hehkuvan mielikuvituksen, joka tämän paheen jalostaa. Mutta epäsosialisena nautinnoissaan niinkuin vakavissa askarteluissaankin, ja hyväksymättä ketään itseään ylemmäksi tai edes rinnalleen, hänellä ei ollut juuri lainkaan tovereita, huomioittamatta hänen mässäyksiensä alttiita orjia. Hän oli suuren haaremin yksinäinen isäntä. Mutta hänkin tunsu pian joutuneensa saman kyllästymyksen valtaan, joka on kaikkien sellaisten kirouksena, joiden äly on heidän toimiaan ylevämpi, ja mikä ensinnä oli äkillisen intohimon puuskaa se laimeni vähitellen totutuksi tavaksi. Aistihuumauksista toinnuttuaan hän koetti jälleen kohottaa uutta syventymällä tieteellisiin tutkimuksiin, mutta kun hänen päämääränsä ei suinkaan ollut edistää yhteiskuntaa, halveksi hän kaikkea käytöllisen ja hyödyllisen tutkimista. Hänen synkkä mielikuvitusvoimansa askarteli mieluummin tuollaisissa haavemaisissa, salakähmäisissä puuhissa, jotka aina ovat olleet omiusten ja yksinäisten luonteitten mielihaluja, ja joihin häntä hänen rohkea, ylväs luonteensa ja hänen kansansa mystilliset muistitiedot kiihottivat. Hyljäten silloisen pakanamailman sekaiset uskonnolliset käsitteet hän luotti sitä enemmän inhimillisen tiedon voimaan. Hän ei tuntenut (tuskinpa kukaan niitä sen paremmin siihen aikaan tunsu) niitä rajoja, jotka luonto asettaa tutkimuksillemme. Huomatessaan, että kuta korkeammalle ihmisen tiedot kohosivat sitä enemmän ihmeitä hän kohtasi, hän kuvitteli, että luonto ei vain omassa kiertokulussaan esitä meille ihmeitä, vaan että se itsekin joutuu pois oikealta radaltaan jonkun suuren hengen taikavoimasta. Siten hän haki tietoa sen rajojen tuolta puolenkin, erehdysten ja varjojen maasta. Tähtitieteellisistä totuuksista hän hypähti tähtitaikaisiin kuvitelmiin; kemian löydöistä hän joutui magian aavemaisiin sokkeloihin; ja hän, joka epäili jumalten voimaa, uskoi järkähtämättömästi ihmisen kykyyn. Magia, jota siihen aikaan kaikki n.s. viisaat innokkaasti harjottivat, oli oikeastaan itämaista alkuperää. Se oli aivan vieras kreikkalaisten ajemmalle filosofialle; Se tuli Kreikkaan ensikertaa erään Ostaneen toimesta, miehen, joka Kserkseen joukkoja seuraten joutui herkkäuskoisten kreikkalaisten pariin levittämään Zoroasterin juhlallista taikauskosta oppia. Keisarien aikana se tuli tutuksi myöskin Roomassa (ja joutui Juvenaliin purevan vitsonnan esineeksi). Magia liittyi läheisesti Isiksen palvontaan ja egyptiläisen jumalanpalveluksen kautta levisi myöskin usko egyptiläiseen taikuuteen. Teurgia eli siunausta tuottava magia — goetia eli musta ja paha henkimanaus olivat täydessä vauhdissa kristillisen ajanlaskun ensimmäisellä vuosisadalla; ja Apolloniuksen taikakeinot voittivat Faustusuksen taitat. Kuninkaat, hovilaiset, viisaat, kaikki pelkäsivät tuon hirvittävän voiman haltijoita. Ja synkkä Arbakes oli myöskin noita mahtavia loihtijoita. Hänen maineensa ja keksintönsä tunsivat kaikki, jotka vähänkin magiaa viljelivät, he pitivät häntä suorastaan kuolematonna. Mutta hänen jokapäiväiseen kunnioitettuun nimeensä ei osattu sovelluttaa mustan tieteen harjottajan mainetta; hänen oikeata nimeään ei Italiassa tiedetty, sillä »Arbakes» ei ollut alkuperin egyptiläinen vaan medialainen nimi, joka vanhan ajan kansojen yhtämittaisessa sekaannuksessa oli tullut yleiseksi myöskin Niilin laaksossa. Monesta syystä, osaksi ylpeydestä osaksi poliittisista syistä (hän oli nuorena yllyttänyt kapinaan Roomaa vastaan) hän salasi oikean nimensä ja arvonsa. Mediasta hän ei ollut muuta lainannutkaan kuin nimen, ja siinä, missä hänen egyptiläiset toverinsa kunnioittivat kuninkaallista alkuperää, siinä magian harrastajat tunnustivat suuren mestarin. Hän otti vastaan heidän kunnianosotuksensa salaperäisen juhlallisesti ja Suur-Kreikassa ja Idässä hän oli jo hänen tunnettu nimellä: »Hermes, tultasuitsevan yön omistaja.» Hänen viisastelevat päätelmänsä, ja hänen tietoja näyttävät oppinsa, jotka ilmestyivät moniosaisessa teoksessa, olivat niiden »kiellettyjen taitojen» todistuksia, jotka efesolaiset kristityt iloisina, vaikka ehkä myöskin kaivaten viskasivat tuleen ja riistivät siten jälkimailmalta näytteet paholaisen aikaansaamasta villityksestä.

Arbakeen tieto oli vain älyyn perustuvaa; se ei kammonut mitään moralisia lakeja. Hän arveli, että jos kerran ihminen pystyi pitämään aisoissa suurta joukkoa, se pystyi älynsä voimalla myöskin kohoumaan sen yläpuolelle. »Jos», hän teki johtopäätöksiä, »jos minä kykenen laatimaan lakeja, niin eikö minulla myöskin ole oikeus käskä omia luomiani. Enemmänkin, eikö minulla ole oikeus pitää kurissa — halveksia — tuhota minua alempana olevien älyjen saannoksia?» Jos hänestä tätä tietä tuli konna, niin vetosi hän perusteluihin, joiden oikeastaan olisi pitänyt tehdä hänestä hyveellinen — nimittäin henkisiin kykyihinsä.

Jokaisessa on enemmän tai vähemmän vallanhimoa; Arbakeessa tämä himo vastasi hänen muutakin luonnettaan. Se ei ollut taipumusta vain ulkoiseen ja raakaan etevämmyyteen. Hän ei halunnut kultaa ja purppuraa, noita alhaisen vallanhimon tunnusmerkkejä. Kun hänen nuoruutensa kunnianhimoiset

aikeet olivat savuna haihtuneet, oli tilalle jäänyt halveksintaa — hänen ylpeytensä, hänen vihansa Roomaa kohtaan — Roomaa, joka silloin oli koko mailma (Rooman ylvästä nimeä hän halveksi yhtä voimakkaasti kuin roomalaiset puolestaan barbareja) — ei ollut sallinut hänen koskaan pyrkiä saamaan toista ulkonaisesti valtaansa, sillä sehän olisi tietänyt asettua keisarin kätyriksi. *Hänenkö*, kuulun Ramses-suvun jälkeläisen — pitäisi panna toisen käskyjä täytäntöön, saada valta toisen kädestä! Jo pelkkä ajatuskin siihen suuntaan sai hänet raivoon. Hyljätessään siis sen vallanhimon, joka tyytyy ulkonaiseen valtaan, hän pyrki käyttämään niitä vallanhimon voimia, jotka taluttavat ihmissydämiä. Kunnioittaen siis henkistä voimaa maaemon suurimpana lahjana hän mielellään tunsu sen itsessään sykkivän huomattessaan sen vaikutukset kaikissa niissä, jotka joutuivat häntä lähelle. Sentähden hän aina hakikin nuoria — siksipä hän heitä koetti vangita ja johtaa. Hän valikoi alamaisensa ihmismielistä — hän tahtoi hallita näkymätöntä ja aineetonta valtakuntaa! Ellei hän olisi ollut niin aistillinen ja niin rikas, olisi hän asettunut uuden uskonnon perustajaksi. Nyt hänen työtarmonsä väsähti alituisissa nautinnoissa. Paitsi tuota halua tavotella henkistä herruutta (tavallinen viisaitten turhamaisuus!) innoitti häntä lisäksi outo haaveellinen harrastus kaikkeen sellaiseen, mikä jollakin tavalla koski hänen esi-isiansä salaperäistä maata. Vaikka hän ei uskonutkaan maansa jumaliin, uskoi hän ainakin niitä esittäviin vertauskuviin — tai ehkä paremmin, hän tulkitsi vertauskuvatkin omalla tavallaan. Hän tahtoi pitää pystyssä egyptiläisen uskonnon, koska siten säilyisi edes varjo ja muisto sen entisestä vallasta. Senvuoksi hän lahjotti Osiriin ja Isiksen alttareille kuninkaallisia omaisuuksia ja haki innokkaasti niiden papistoon uusia ja rikkaita jäseniä. Kun papinvala oli vannottu, hän valikoi niiden joukosta, jotka hän oli uhreikseen määrännyt, toverit öisiinirstailuihinsa, osaksi syystä että hän siten sai heidät parhaiten vaikenemaan, osaksi koska hän siten sai vaikutuksensa heihin kiinteämmäksi. Siitä johtui hänen menettelynsä Apekidesta kohtaan ja tässä erikoistapauksessa vaikutti lisävoimana hänen intohimonsa Ioneen.

Hän ei viihtynyt kauaa samalla seudulla; mutta mitä vanhemmaksi hän tuli, sitä vähemmän hän oli altis uusia näköaloja hakemaan ja hän oli oleskellut Kampanian herkullisissa kaupungeissa jo niin pitkän ajan, että häntä itseäänkin ihmetytti. Hänen ylpeytensäkin jossakin määrässä vaikutti hänen valintaansa. Epäonnistuneen salahankkeensa jälkeen hän ei voinut enää asua niissä kuumissa maissa, joita hän piti laillisena perintöomaisuutenaan, mutta jotka nyt voitettuina ja masennettuina nöyrytivät Rooman kotkanmerkkien edessä. Roomaa itseä hän vihasi; eikä hän mielinyt lähteä rikkauksillaan kilpailemaan hovin suosikkien kanssa ja joutua itse varjoon hovin verrattoman loiston rinnalla. Kampanian kaupungit tarjosivat hänelle kaikkea, mitä hänen mielensä kaipasi — erinomaisen ilmaston suloja ja rehevän sivistyksen hienostuneita muotoja. Häntä ei loukannut nähdä täällä häntä itseään rikkaampia; hänen rikkauksilleen ei täällä ollutkaan kilpailijaa; hänen ei liioin tarvinnut pelätä kateellisen hovin vakoojia. Niinkauan kuin hän oli rikas, ei kukaan välittänyt hänen erikoispuuhistaan. Hän sai kulkea mustalla tiellään rauhallisena ja turvassa. Aistillisten ihmisten kirouksena on, että he vasta sitten oppivat oikein rakastamaan, kun heidän aistinsa jo ovat ehtineet tylstyä. Nuoruuden tuli on vähitellen sammunut ainaisessa himojen viljelyksessä; heidän sydämensä on jo väsynyt. Tavotellessaan ikuisesti rakkaudennautintoa ja palavan mielikuviuksensa avulla arvioidessaan sen viehätysvoiman ehkä liian korkealle Arbakeskin oli tuhlanut parhaat miehuusvuotensa löytämättä halujensa tyydykettä. Aamun kaunotarta seurasi päivän kaunotar ja varjot johtivat hänet harhaan, kun hän itse oliota ajoi takaa. Vasta kun hän kaksi vuotta ennen tämän kertomuksen tapahtuma-aikaa kohtasi Ionen, hän huomasi heti ensi hetkessä, että vain Ione kykeni hänessä herättämään todellista rakkautta. Hän oli silloin jo siinä iässä, jolloin ihminen näkee toisella puolellaan kuluneen nuoruuden, toisellaan harmaana sarastavan vanhuuden — iässä, jolloin me olemme kiihkeämpiä kuin koskaan ennen vakuuttamaan, ennenkuin on myöhäistä, itsellemme sitä, minkä olemme huomanneet välttämättömäksi elämämme nautinnoksi, elämän, jonka valoisan puolen olemme taaksemme jättäneet.

Osottaen sitkeyttä ja kärsivällisyyttä, jonka vertaista hänellä ei ollut ollut tavallisia nautintojaan järjestäessään Arbakes ryhtyi vallottamaan Ionen sydäntä. Hän ei tyytynyt vain itse rakastamaan, hän tahtoi myöskin, että häntä rakastettiin. Tätä toivoen hän oli perustanut kaikki kauniin napolittaren yhä kehittyvään nuoruuteen. Ja kun hän tiesi, kuinka voimakas hengen vaikutus voi olla sellaisiin, jotka itse älyään viljelevät, hän oli tätä silmällä pitäen suunnitellut Ionelle mitä huolellisimman kasvatuksen; hän oli vakuutettu siitä, että Ione silloin parhaiten kykeni oikein arvostelemaan hänen vaatimuksiaan hänen lempeensä — nimittäin oikein arvostelemaan luonnetta, joka rikollisena ja paheellisenakin oli pohja-aineksiltaan voimakas ja jalo. Jotta hänen luonteensa selvempänä piirtyisi, hän kehotti Ionea seurustelemaan hengettömien nautiskelijoiden parissa, hän toivoi näet, että Ionen luonne, korkeampiin päämääriin pyrkivänä, pian kaipaisi hänen seuraansa ja että verratessaan häntä toisiin Ione vihdoin oppisi rakastamaan häntä. Hän oli unohtanut, että kuten auringonkukka hakee aurinkoa, nuoruuskin löytää nuoruuden, kunnes hänen mustasukkaisuutensa Glaukusta kohtaan oli äkkiä hänelle hänen erehdyksensä paljastanut. Siitä hetkestä asti — vaikkei hän vielä tiennyt, kuinka paljo hänellä oli syytä pelätä — sai hänen niin kauan kurissa pidetty intohimonsa väkivaltaisemman ja rajumman muodon. Ei mikään syytä lemmenliekkiä herkemmin kuin mustasukkaisuus; siitä kasvaa pian hurja, sammuttamaton palo; se unohtaa lempeyden ja hennon; se saa itseensä jotakin väkivaltaista — julmaa — vihaa.

Arbakes päätti hetkeäkään enää tuhlaamatta ryhtyä varovaisiin ja seurauksiltaan varmoihin toimenpiteisiin. Hän päätti itsensä ja kilpailijansa väliin nostaa ylipääsemättömän sulun; hän päätti vallata Ionen ruumiin. Tässä rakkaudessa, jota oli niin kauan valmisteltu ja jota oli ravittu puhtaammilla toiveilla kuin pelkillä aistihimoilla, ei häntä tosin pelkkä omistaminen tyydyttänyt. Hän ei tahtonut vallata vain Ionen kauneutta, vaan myöskin hänen sydämensä ja henkensä. Mutta hän kuvitteli, että kun hän rohkealla rikoksella ensin on Ionen muista ihmisistä eristänyt ja hänet sitonut kahleilla, joita ei yhden miesmuistin aikana katkota, Ione olisi pakotettu suuntaamaan ajatuksensa vain häneen; taikatempuillaan hän sitten täydentäisi valloitus- ja seuraamalla roomalaisten ja sabinitarten mainiota esimerkkiä vahvistettaisiin väkivalloin saatu herruus lempeämmillä keinoilla. Tähän päätökseen häntä olivat yllyttäneet hänen tähdistä saamansa ennustukset. Ne olivat usein, jo vuotta ennen ja juuri kuluva kuukautta varottaneet käännekohtana, jolloin jokin hirvittävä onnettomuus uhkaa häntä, vaanii suorastaan hänen henkeään. Hänen toimiaikansa oli siis rajotettua ja tarkkaan määrättyä. Hän päätti siis kuolevan hallitsijan lailla koota hautausmaattoonsa kaikki ne, jotka ovat hänelle rakkaita. Hän päätti, omien sanojensa mukaan, jos kerran kuolema hänet yllättää, saada edes tuntea eläneensä ja Ionen omakseen.

9 LUKU.

Mitä Ionelle tapahtui Arbakeen talossa. — Ensimmäiset merkit hirmuisen vihollisen raivosta.

Kun Ione astui egyptiläisen tilavaan eteishalliin, sama kammo, mikä oli hänen veljeensäkin tarttunut, valtasi nyt hänetkin. Jotakin pelottavaa ja varottavaa oli tuon synkän tebeläisen sfinksin rauhallisissa ja surullisissa piirteissä, niiden majesteettilliset ja intohimottomat muodot olivat marmorin niin hyvin veistetyt: —

Ikivanhaa kokemusta kuvastaa sen katse, ikuista henkeä heijastaa sen silmä. —

Solakka etiopialainen orjatar hymyili vahingoniloisena ottaessaan hänet vastaan ja viittasi häntä seuraamaan mukanaan. Puolitiessä tuli Arbakes, juhlapuvussaan, välkkyvin jalokivin. Vaikka vielä olikin kirkas päivä, oli talo ylhäisten tapaan keinotekoisesti hämärretty, ja lamput loivat rauhallista ja hyvätuoksuista hohdettaan kirjaillulle lattialle ja komeaan pylväistöön.

»Ihana Ione», Arbakes virkkoi kumartuen tarttumaan hänen käteensä. »Sinä sokaiset päivän — sinun silmäisi säteily valaisee koko hallin — sinun hengityksesi täyttää sen hyvillä tuoksuilla.»

»Et saa minulle puhua noin», Ione sanoi hymyillen. »Sinä unohdat, että itse olet minua kasvattanut pitämään vähäpätöisinä henkilökohtaisia imarteluja. Sinä olet opettanut minua halveksimaan mairittelua. Pitääkö sinun holhottisi nyt hyljätä saamansa oppi?»

Ione oli näin puhuessaan niin hurmaava ja teeskentelemätön, että egyptiläinen tuli entistäänkin rakastuneemmaksi ja olisi ollut taipuvainen uudistamaan äskeisen virheensä, mutta hillitsi sentään itsensä. Hän vastasi sukkelasti ja iloisesti ja kiiruhti jatkamaan keskustelua.

Hän kuletti Ionen useitten huoneitten kautta, joissa kaikissa hänen vain Kampanian kaupunkien poroporvarilliseen komeuteen tottuneet silmänsä luulivat näkevänsä koko mailman aarteet.

Seinillä upeili voittamattomia taidemaalauksia ja lamput valaisivat parhaimpien kreikkalaisten mestarien veistoksia. Helmin koristettuja jalokiviarkkuja oli pylväitten väliköissä; ovet ja kynnykset olivat mitä harvinaisinta puulajia; kultaa, jalokiviä oli tuhlaillen siroteltu kaikkialle. Toisinaan he olivat kahden näissä huoneissa, toisin ajoin he sivuuttivat polvistuneen orjajoukon, joka Ionelle tarjosi rannerenkaita, kultakäätyjä ja muita kalleuksia. Mutta turhaan Arbakes kehotti häntä ne ottamaan.

»Olen usein kuullut», hän sanoi ihmeissään, »että sinä olet rikas, mutta tällaisia aarteita en koskaan edes uneksunut sinun omistavan.»

»Minä toivoisin», egyptiläinen vastasi, »voivani ne kaikki juottaa yhdeksi kruunuksi, jonka sitten saisain painaa sinun päähäsi.»

»Ah! Minä musertuisin sen painon alle. Minusta tulisi siten toinen Tarpeia», Ione vastasi nauraen.

»Mutta sinä et silti halveksi rikkautta, Ione? Köyhät eivät tiedä, mitä elämä saattaa tarjota. Kultra on

suuri taikuri — se toteuttaa unelmamme — se antaa meille jumalan voiman — sen omistamisessa on suuruutta, valtaa — se on väkevin, mutta nöyryin orjamme.»

Taidokas Arbakes koetti Ionen häikästä aarteillaan ja kaunopuheliaisuudellaan; hän koetti hänessä herättää halua päästä kaiken näkemänsä omistajaksi. Hän toivoi, että Ione yhdistäisi omistajan omaisuuteen ja että hänen rikkauksiensa loistosta jotain säteilisi häneenkin. Mutta Ione tunsu miltei voivansa pahoin kuullessaan nyt kohteliaisuuksia noilta huulilta, jotka tähän asti olivat halveksineet lausua naiselliselle kauneudelle osotettuja tavallisia mairesanoja; ja sillä herkullisella tottuneisuudella, joka on ominaista vain naissuvulle, hän koetti antaa hänen sanoilleen toisen merkityksen ja naurahdellen ja leikitellen hän vastaili toisen hehkuviin puheisiin. Ei mikään mailmassa ole niin viehättävää kuin sellainen puolustautumistapa. Siinä on jotakin afrikalaista taikuria, joka lupasi sulanpiirroilla antaa tuulille uuden suunnan.

Egyptiläinen olikin nyt ehkä enemmän ihastunut hänen sirouteensa kuin hänen kauneuteensa. Vain vaivoin hän kykeni tunteensa salaamaan. Ah! Sulka oli tehokas vain kesäisiä tuulenväreitä vastaan, — kuinka se myrskyn kestänee!

Kun he olivat eräässä hallissa, jonka seiniä peittivät hopealla huolitellut valkeat verhot, taputti Arbakes äkkiä käsiään, ja kuin taikaiskusta kohosi lattiasta pöytä — leposohva tai valtaistuimen tapainen karmiininpunaisine telttakattoineen ilmestyi samassa hetkessä Ionen jalkojen juureen — ja tuossa tuokiossa alkoi verhojen takaa kuulua näkymätöntä ja mitä vienointa soittoa.

Arbakes laskeutui Ionen jalkoihin, ja poikaset, nuoria ja kauniita kuin Kupidot, palvelivat heitä.

Juhla-ateria oli loppunut, soitto hiljeni hiljenemistään, ja Arbakes virkkoi ihanalle vieraalleen:

»Oletko, suojattini, milloinkaan tässä tyyssä ja epävakaisessa maailmassa tuntenut halua katsahtaa rajan tuolle puolen? — Oletko koskaan tahtonut vetää syrjälle tulevaisuuden esiverhoa, ja mielinyt nähdä tulevia tapahtumia? Sillä ei vain menneisyydellä ole henkensä; vaan jokaisella *tulevallakin* toiminnalla on oma henki — varjo. Kun oikea hetki koittaa, saa se elämän, varjo saa ruumiin ja se astuu mailmaan. Haudantakaisessa maassa on kahdenlaisia henkiolentoja — niitä, joilla on tulevaisuustehtävää ja niitä, jotka jo ovat työnsä suorittaneet. Jos me viisautemme avulla voisimme tuohon maahan tunkeutua, niin näkisimme nuo molemmat joukot, ja oppisimme, kuten minä olen tehnyt, tuntemaan sekä kuolleitten salaisuudet että elävien tulevat kohtalot.»

»Oletko sinä oppinut? — Voiko tieto viedä niin pitkälle?»

»Tahdotko koetella tietojani, Ione? ja haluatko nähdä oman kohtalosi? Siitä tulee yhtä jännittävä draama kuin joku Aiskyloon tekemistä; olen sen sinua varten valmistanut, jos sinä vain tahdot nähdä varjojen näyttelevän osaansa.»

Napolitar vavahti. Hän ajatteli Glaukusta. Hän huokasi ja värisi. Yhtyivätkö heidän kohtalonsa? Puolittain epäillen ja uskoen, peläten ja omituisen isäntänsä sanojen synnyttämän uteliaisuuden kiihottamana hän oli tovin ääneti ja vastasi sitten:

»Se voi säikäyttää — se voi kauhistuttaa! Katsahdus tulevaisuuteen voi ehkä katkerointaa nykyisyyttä!»

»Ei, Ione. Minä itse olen nähnyt tulevaisuutesi ja kohtalosi henkien vaeltavan Elysiumin puutarhoissa; ja asfodiilista ja ruusuista he kiertävät sinun ihanan tulevaisuutesi kukkaköynnöstä ja muille niin kovasydämiset kohtalottaret kehräävät sinulle rakkauden ja onnen lankaa. Tahdotko tulla mukaan ja kuulla tuomiosi, voidaksesi siitä jo etukäteen iloita?»

Taas kuiski Ionen sydän: »*Glaukus!*» Hän vastasi tuskin kuuluvasti myöntyen. Egyptiläinen nousi ja häntä kädestä pitäen talutti hänet juhlasalin poikki. Verhot hävisivät kuin manauksesta ja soitto helähti iloisempaan sävellajiin. He tulivat pylväistöön, jonka laidoilla suihkukaivot viskasivat ilmaan kirkkaat kaarensa; he saapuivat leveitä ja mukavia portaita myöten puutarhaan. Oli tullut ilta; kuu oli korkealla taivaalla, ja nuo ihanat kukat, jotka päivisin nukkuvat, mutta öisin täyttävät yöilman suloisilla tuoksuillaan, loistivat tiheinä ryhminä käytävillä, jotka veivät tuuheitten pensaikkojen halki tai painuivat kuin kunnioitustaan osottaen niiden kuvapatsaitten juureen, joita oli asetettu polun kummallekin puolelle.

»Mihin sinä viet minut, Arbakes?» Ione kysyi kummastellen.

»Kas tuonne», hän vastasi viitaten käytävän päässä olevaan pieneen rakennukseen. »Tuolla on kohtalottarille pyhitetty temppeli — meidän uskonnolliset menomme vaativat niin pyhän paikan.»

He joutuivat pieneen halliin, jonka takaseinällä riippui musta verho. Arbakes kohotti sitä, Ione astui

sisään ja huomasi olevansa pilkko pimeässä.

»Älä pelkää!» egyptiläinen virkkoi, »valoa tulee kyllä pian.» Hänen vielä puhuessaan alkoi kaikkialle vähitellen levitä hentoa valoa. Ione huomasi nyt olevansa avarassa huoneessa, joka oli aivan mustiin verhottu, ja samanvärinen leposohva oli hänen vierellään. Keskellä salia oli matala alttari ja sillä pronssinen kolmijalka. Sivuseinämällä seisoj korkealla graniittijalustalla yömustasta marmorista veistetty, suunnattoman suuri pää, jonka Ione sen otsalle kierretystä vehnäntähkää muistuttavasta seppelestä tunsu suureksi egyptiläiseksi jumalattareksi. Arbakes astui alttarin eteen. Hän oli seppelensä pannut erääseen lippaaseen ja puuhaili nyt tyhjentämässä pronssimaljakon sisällystä kolmijalkaan, josta äkkiä leimahti sinervä, väräjävä liekki. Egyptiläinen palasi Ionen luo ja mutisi vieraskielisiä sanoja, joita Ione ei ymmärtänyt. Alttarin takainen verho alkoi häälyä — halkesi vihdojn kahtia ja siihen syntyneestä aukosta Ione näki edessään epäselvän, värittömän maiseman, mutta se tuli sitä elävämmäksi ja kirkkaammaksi, mitä kauemmin hän sitä katseli; vihdojn hän erotti siinä puita, puroja, niittyjä ja lopulta avautui hänen eteensä mitä ihanin maalaismaisema. Pian ilmestyi etualalle epäselvä varjo, joka pysähtyi Ionea vastapäätä. Vähitellen taikavoima muutti senkin yhtä eläväksi kuin luonnonkin; se sai muodot ja selvät piirteet ja ah! Ione tunsu niissä oman itsensä!

Maisema häipyi äkkiä sumuun ja siitä sumusta ilmestyi taustaksi komea palatsi. Keskelle sen avaraa salia oli pystytetty valtaistuun — epäselvät orja- ja vartijajoukot ympäröivät sitä — ja kalpea käsi piteli valtaistuimen yllä diademintapaista kruunua. Nyt ilmestyi uusi henkilö näyttämölle. Se oli kiireestä kantapäähän verhottu mustaan pukuun — sen kasvot olivat peitetyt — se polvistui Ionen varjon eteen — tarttui hänen käteensä ja viittasi valtaistuimeen ikäänkuin kehottaen häntä nousemaan sille.

Napolittaren sydän löi kiivaasti. »Tahdotko, että tuo varjo ilmaisee itsensä?» kuiskasi ääni hänen vierellään — Arbakeen ääni.

»Ah, kyllä.» Ione vastasi hiljaa.

Arbakes kohotti kätensä; haamu näytti heittävän yltään vaipan, johon se oli kääriytyneenä ja Ione kirkkaisi — hän näki Arbakeen haamun polvillaan edessään.

»Siinä on sinun kohtalosi!» kuiski ääni jälleen hänen viereltään.
»Sinut on määrätty Arbakeen morsiameksi.»

Ione kauhistui; musta esiverho peitti jälleen koko haavenäytelmän ja Arbakes itse — todellinen, elävä Arbakes oli hänen edessään polvillaan.

»Oi, Ione», hän sanoi katsoen häneen intohimoisesti. »Kuule minua, joka turhaan olen niin kauan rakkauttani vastaan taistellut. Minä jumaloin sinua! Kohtalottaret eivät valehtele — sinä olet minulle määrätty. Olen etsinyt koko mailman, mutta en sinun veroistasi löytänyt. Nuoresta alkaen olen halunnut sellaista naisolentoa kuin sinua. Olen uneksinut kunnes näin sinut — minä heräsin ja minä näen sinut. Älä käänny minusta, Ione! Älä arvostele minua enää samoin kuin ennen! En ole enää tuo kylmä, tunteeton, yksinäinen mies — jommoiselta olen sinusta tähän asti näyttänyt. Ei ketään naista ole niin alttiisti, niin intohimoisesti rakastettu, kuin minä sinua rakastan. Älä vedä kättäsi pois; katso — minä päästän sen. Jos tahdot, niin vedä se pois. — hyvä, olkoon niin! Mutta älä hylkää minua, Ione — älä julmana hylkää! Käytä valtaasi siihen, jonka sinä voit mielesi mukaan muuttaa. Minä, joka en ole nöyrytnyt kenenkään kuolevaisen edessä, polvistun sinun eteesi. Minä, joka määrään kohtaloa, odotan omani ratkaisua sinulta. Ione, älä vapise, sinä olet minun kuningattareni — jumalattareni — morsiameni! Kaikki sinun toiveesi täytetään. Kaikki maanääret palvelevat sinua — loisto, valta, ylellisyys ovat sinun orjiasi. Arbakeella on vain yksi himo, ylpeys saada totella sinua. Ione, käännä silmäsi minuun — ihastuta minua hymylläsi! Musta on sieluni, kun sinä kasvosi pois käännät — paistaos minuun, aurinkoni — taivaani — aamunkoittoni — Ione, Ione, älä hylkää minun rakkauttani!»

Vaikka Ione tunsikin olevansa täydellisesti tuon omituisen ja hirveän miehen vallassa, ei hän kuitenkaan pelännyt. Toisen kunnioittava äänensävy, hänen äänensä lempeys rauhottivat hänet; ja omassa puhtaudessaan hän tunsu parhaimman suojelijansa. Mutta hän oli hämmentynyt — kummastunut. Kului joku hetki, ennenkuin hän kykeni puhumaan.

»Nouse, Arbakes!» hän vihdojn lausui ojentaen hänelle jälleen kätensä, mutta hän veti sen nopeasti takaisin, kun hän sillä tunsu egyptiläisen polttavat huulet. »Nouse, ja jos olet puhunut vakavasti, jos sinun sanasi ovat tosia —»

»Jos!» hän vastasi hellästi.

»Hyvä! Kuule siis. Sinä olet ollut minun holhoojani, ystävänä, kasvattajani, tätä osaa en ole voinut aavistaakaan. Älä luule», hän nopeasti lisäsi, kun hän huomasi toisen silmissä hurjan, intohimoisen välkähdyksen — »älä luule, että olen sinulle vihoissani, etten tuntisi ylpeyttä, kun sinä minua kunnioitat; mutta sano, voitko minua rauhallisena kuunnella?»

»Voin, vaikka sanasi olisivat salamoita, jotka uhkaisivat murskata minut.»

»*Minä rakastan toista*», Ione virkkoi punehtuen, mutta varmallalla äänellä.

»Jumalten nimessä — manalan vallat!» ähkäisi Arbakes nousten täyteen pituuteensa. »Älä sano sellaista minulle — älä pilkkaa minua — se on mahdotonta! Kenen olet nähnyt, kenen olet oppinut tuntemaan? Oh, Ione! Kaikki on vain naisellista keksintöä — se on naisen puhetta — sinä tahdot voittaa aikaa. Minä olen yllättänyt sinut — ehkä pelottanut sinua. Tee minulle mitä tahdot, sano vaikkapa, ettet minua rakasta, mutta älä sano, että rakastat toista!»

»Ah!» Ione alotti, mutta pelästyen hänen äkillistä ja odottamatonta kiivauttaan hän pillahti itkuun.

Arbakes siirti lähemmäksi — hänen hengityksensä poltti Ionen poskia — hän sulki hänet syliinsä — Ione koetti kaikin voimin vapautua. Tässä tiimellyksessä putosi Ionen povesta pieni taulu lattialle. Arbakes huomasi sen ja sieppasi sen — se oli kirje, jonka Ione oli aamulla saanut Glaukukselta. Ione vaipui kauhun lamaannuttamana leposohvalle.

Arbakes silmäili nopeasti kirjettä; napolitar ei tohtinut häntä katsella. Hän ei huomannut sitä kalmanväriä, joka oli Arbakeen kasvoille levinnyt; hän ei nähnyt toisen uhkaavaa asentoa, ei hänen huultensa värähdystä, ei hänen rintansa väkivaltaista aaltoilua. Hän luki kirjeen loppuun, se putosi hänen kädestään ja hän virkkoi halveksivan kylmällä äänellä:

»Onko tämän kirjeen kirjottaja sinun rakastettusi?»

Ione huokasi, mutta ei vastannut.

»Puhu!» toinen ärjäsi.

»On!»

»Ja hänen nimensä — niin sehän on tässä kirjeessä — hänen nimensä on Glaukus!»

Ione risti kätensä ja katsahti ympärilleen ikäänkuin suojaa ja apua hakien.

»Kuule siis», Arbakes sanoi alentaen äänensä kuiskailuksi. »Sinut saa pikemmin hauta kuin hänen käsivartensa syleilläkseen. Mitä! Luuletko, että Arbakes sietää rinnallaan sellaista kilpailijaa kuin on tuo kurja kreikkalainen? Mitä? Luuletko, että olen hedelmän antanut kypsyä antaakseni sen toiselle? Ei niin — minun ihana houkkioni! Ei! Sinä olet minun — yksinomaan — vain minun! Ja nyt — nyt minä tartun sinuun ja teen sinut omakseni!» Näin sanoen hän kietoi Ionen käsivarsiinsa; ja tässä väkivaltaisessa otteessa ilmeni kaikki valloilleen päässyt raivo — siinä oli enemmän kostonhalua kuin rakkautta.

Mutta epätoivo antoi Ionelle ylikuonnolliset voimat; hän riistihe irti toisen otteesta — hän syöksyi huoneen toiseen päähän, sinne mistä he olivat tulleet — hän veti jo esiverhoa syrjään — mutta samassa Arbakes sai hänet kiinni — taas hän pääsi irti ja kaatui väsyneenä ja kirkaisten sen patsaan juurelle, jolla oli egyptiläisen jumalattaren kuva. Arbakes pysähtyi hetkeksi hengähtääkseen ja taas hän hyökkäsi saaliinsa kimppuun.

Samassa riuhtaistiin verho syrjään; egyptiläinen tunsu rajun ja voimakkaan otteen olkapäissään. Hän kääntyi — ja näki edessään Glaukuksen säihkyvät silmät ja Apekideen kalpeat, elähtäneet, mutta uhkaavat piirteet. »Ah!» hän murahti, katsellen vuoroon toista, vuoroon toista, »mikä raivotar teidät on tänne saattanut?»

»Ate», Glaukus vastasi ja tarttui hurjan raivoisasti egyptiläiseen. Apekides nosti tajuttoman sisarensa lattialta, mutta hänen sisäisissä taisteluissa kuihtuneet voimansa eivät riittäneet kantamaan häntä pois, niin hento ja kevyt kuin Ione olikin. Hän pani hänet sentähden leposohvalle ja jäi hänen viereensä seisomaan paljastetuin puukoin katsellen Glaukuksen ja egyptiläisen taistelua, valmiina työntämään aseensa Arbakeen rintaan, jos tämä voittajana selviytyisi. Ei mitään liene kammottavampaa katsella kuin pelkkien ruumiillisten voimien ottelua, jossa ei käytetä muita aseita kuin mitä luonto on vihalle ja raivolle antanut. Molemmat vastustajat olivat toisiinsa takertuneet, kumpikin tavotteli toisen kurkkua — pää taaksepäin taivutettuna — silmät vihasta kiiluen — lihakset jännitettyinä — suonet paisuvina — huulet yhteenpuristettuina — hammasta purren. Kummallakin oli tavattomat ruumiinvoimat, kumpaakin kannusti sammuttamaton viha. He kietoutuivat toisiinsa — he vaappuivat puoleen ja toiseen — he liikkuivat ahtaan taistelukenttensä päästä toiseen — he kiljahtelivat vihasta ja kostonhalusta. He olivat nyt alttarin edessä — nyt sen patsaan juurella, jonka äärellä taistelu oli alkanut. He päästivät toisensa irti hengähtääkseen. — Arbakes nojasi kuvapatsaaseen, Glaukus siirtyi jonkun askelen päähän.

»Oi, vanha arvokas jumalatar», Arbakes huudahti syleillen kuvapatsasta ja kohottaen katseensa sen

pyhitettyyn päähän, »suojele valittuasi, sinkoa kostosi tuohon sinun ikivanhan uskontosi pilkkaajaan, joka syntisellä väkivallalla häpäisee sinun pyhäkkösi ja ahdistaa sinun palvelijaasi!»

Hänen näin puhuessaan näyttivät jumalattaren rauhalliset ja suuret piirteet äkkiä saaneen eloa — mustasta marmorista hohti kuin kuultavan hunnun läpi punerva ja väräjävä valo; pään ympärillä välkähti tulikielekkeitä kuin sähähteleviä salamia; silmiin tuli synkkä kiilto ja ne näyttivät suuntaavan uhkaavan vihansa kreikkalaiseen. Ällistyneenä ja hämmentyen tästä äkillisestä ja salakähmäisestä vastauksesta, jonka hänen vihollisensa oli rukoukseensa saanut, ja oman perinnäisen taikauskonsa kahlehtimana Glaukus kalpeni sitä odottamatonta ja salaperäistä elämää, minkä marmori yhtäkkiä oli saanut — hänen polvensa alkoivat vapista — kauhu täytti hänen mielensä ja hän seisoj pelokkaana ja hämillään vihamiehensä edessä. Arbakes ei antanut hänelle aikaa tointua hämmästyksestä. »Kuole kirottu», hän karjui ukkosenäänellä hyökäten uudelleen kreikkalaisen kimppuun, »kunnioitettava Äiti tahtoo sinut eläväksi uhrikseen.» Menetettyään taikauskonsa pelkonsa ensi hämmennyksessä mielenmalttinsa kreikkalainen väistyi askelen taaksepäin; marmorilattia oli lasinliukas — hän luiskahti — ja kaatui. Arbakes pani jalkansa kaatuneen vihollisensa rinnalle. Mutta Apekides, joka oli saanut kokemusta papillisessa toimessaan ja tunsii hyvin Arbakeen mahtavat ihmeet, ei hämmentynyt niin helposti kuin hänen toverinsa. Hän syöksyi nyt puukko koholla esiin — valpas egyptiläinen tarttui sitä pitelevään käteen — yksi ainoa voimakas isku sinkosi aseensa papin voimattomasta kädestä, — toinen kauhea isku paiskasi hänet itsensä maahan. Vahingoniloisin ja uhkaavin elein Arbakes heilutteli puukkoa ilmassa. Silmääräpöytä Glaukus katseli uhkaavaa vaaraa kaatuneen gladiaattorin lailla alistuen kohtaloonsa. Mutta juuri ratkaisevalla hetkellä lattia alkoi heidän allaan keinua. Suurempi henki kuin Arbakeen manaama ilmaisi olemassaolonsa! — hävittävä jättivoima, jonka tieltä hänen intohimonsa ja taitonsa äkkiä hävisivät. Maanjärityksen kamala demoni oli herännyt — se kohenteleikse — pilkaten inhimillisen viekkauuden taikavoimaa ja inhimillisen raivon puuskaa. Titanin lailla, jonka harteilla vuoret ovat levänneet, se ravisteleikse vuosien unesta — se panee sitä kiusanneet vuorivuoteet liikkeelle — syvyyden kuilut vapisevat ja horjahtelevat, kun se jäseniään oikoo. Itseensä luottava puolijumala nujerretaan juuri silloin kun hän on kostonsa saamallaan ja valtaansa näyttämällään. Kaikkialta kuului maan alta kummaa kuminaa — huoneen esiverhot liehuivat ilmassa kuin myrskyn kynsissä — alttari huojui — kolmijalka kaatui — ja korkealla taistelukentän yllä pylväs heilahteli puolelta toiselle — jumalattaren marmoripää irtaantui ja putosi jalustaltaan, ja Arbakeen kumartuessa antamaan uhrilleen viimeistä iskua jysähti marmorimassa suoraan hänen olkapäilleen ja niskaansa. Ja äkkiä kuin kuoleman hävittävä henki olisi häneen puhaltanut Arbakes lysähti ääntä päästämättä lattialle ja makasi siinä nyt osottamatta ainuttakaan elonmerkkiä näennäisesti saman jumalattaren surmaamana, jonka apuun hän äsken oli turvautunut.

»Maa on lapsiaan suojellut», Glaukus huudahti nousten jaloilleen. »Siunattu olkoon kauhea maanjäritys! Kiittäkäämme jumalten armoa!» Hän auttoi Apekideen pystyyn ja katsahti sitten Arbakeehen. Tämä näytti aivan haudanomalta. Verta tihkui hänen suustaan hänen välkkyville vaatteilleen; hän putosi raskaasti Glaukukseen käsistä ja punainen verivirta valui hiljalleen marmorilattialle. Taas tärisi maa heidän allaan; heidän täytyi toinen toiseensa nojata. Mutta järitys taukosi yhtä pian kuin syntyikin. He eivät odottaneet kauempaa. Glaukus otti Ionen varovasti käsivarsilleen ja he lähtivät nopeasti tuosta kauhun talosta. Kun he saapuivat puutarhaan, näkivät he kaikkialla pakenevia ja hajanaisia nais- ja orjajoukkoja, joiden välkkyvät juhlapuvut tuntuivat kaiken pilkalta tuona juhollisen pelottavana hetkenä. He eivät välittäneet nyt vieraista, heillä oli yllin kyllin työtä omasta pelastumisestaankin. Kuudentoista rauhanvuoden jälkeen uskonon, rauhaton maakamara uhkasi uutta hävitystä. Kaikkialta kuului huutoa: »*Maanjäritys, maanjäritys!*» Apekides ja hänen toverinsa sivuuttivat kenenkään heitä häiritsemättä talon, poikkesivat erälle käytävälle, pujahtivat pienestä avoimesta portista ulos ja pysähtyivät vihdoin matalalle kummulle, jonka ylle tummanvihreät aloepuut loivat kimmeltävän varjonsa; kuunsäteet valaisivat sokean tytön hentoja piirteitä — hän itki katkerasti.

III KIRJA.

1 LUKU.

Pompeijin tori. — Ensimmäiset oireet liikkeestä, joka alottaa uuden ajanjakson ihmiskunnan historiassa.

Oli varhainen aamu, jo forum oli täynnä touhun ihmisiä ja tyhjäntoimittajia. Niinkuin nykypäivien Parisissa niin senajan Italian kaupunkien asukkaat elivät enimmäkseen kotiensa ulkopuolella. Julkiset rakennukset — forum — pylväskäytävät — kylpylät — temppelitkin olivat heidän oikeita kotejaan. Ei siis ihme, että he näitä mielipaikkojaan niin upeasti koristelivat — nehän herättivät heissä sekä kotoista tunnetta että ylpeyttä julkisesta toiminnastaan. Ja tuona aikana oli pompeijilainen forumelämä todella vilkasta. Suurista marmorilaatoista tehdyllä kivityksellä hääräili ihmisryhmiä, puuttuneina tuollaiseen vilkkaaseen keskusteluun, jossa jokaisella sanalla on oma elemerkkinsä ja joka muutenkin on niin luonteenomaista Etelän kansoille. Tuossa, seitsemässä kojussaan pylväskäytävän kyljessä istuivat rahanvaihtajat kiiltävät rahapinot edessään, ja heidän koppiensa ympärillä tungeskeli kauppiaitten ja merimiesten monikirjava joukko. Torin toisella laidalla nähtiin muutaman pitkätogaisen[32] miehen kiiruhtavan komeaan rakennukseen, jossa julkiset oikeusistunnot pidettiin — ne olivat viranomaisia — touhukasta, iloista, haastelevaa, leikkisätä joukkoa, jommoista vielä nytkin tapaa Westminsterissä. Forumin keskellä oli useita kuvapatsaita jalustallaan, huomattavin niistä oli Ciceron komea pylväs. Avointa toria ympäri säännöllinen ja symmetrinen, dorilaistekoinen pylväskäytävä; täällä ne, jotka työ oli saanut aikasin jalkeille, nauttivat laihaa italialaista aamiaistaan vilkkaasti haastellen viimeisestä maanjäristyksestä ja aina välillä kastaen leipäpalasensa laimennettuun viiniin, jota heillä oli kulhoissa mukanaan. Avopaikalla nähtiin myöskin rihkamakauppiaita tavaroitaan tarjoomassa. Tuossa muuan kauppasi kirjonauhoja somalle maalaisnaiselle; tässä toinen kehui eräälle kelpo maatilanomistajalle kenkiensä tukevuutta; tuolla taas muuan kolmas, jonkinlainen kojuravintoloitsija, jommoiset vieläkin ovat niin tavallisia Italian kaupungeissa, tyydytti nälkäisiä vatsoja pienen, kuljetettavan katukeittiönsä lämpimillä annoksilla, ja sillaikaa — mikä outo vastakohta ja luonnehtiva piirre sen ajan pyrkimyksille yhdistää aineellinen ja älyllinen toisiinsa — muuan koulumestari selitti oppilasjukureilleen latinan kieliopin alkeita.[33] Eräällä pylväskäytävää ylempänä olevalla gallerialla, jolle noustiin kapeita puuportaita myöten, tungeskeli myöskin joukkoa; mutta koska täällä solmittiin kaikki suurehkot kaupat, olivat joukot täällä aika lailla rauhallisempia ja vakavampia kuin alhaalla.

Kaikkialla joukko antoi kunnioittavasti tietä jollekin senaattorille, joka oli matkalla Jupiterin temppeliin — (se täytti yhden forumin sivun ja oli senaatin kokouspaikka) — he tervehtivät alentuvasti tuttaviaan tai klienttejänsä, jotka he joukosta tunsivat. Arvokkaampien joukossa nähtiin myöskin naapurikylien komearyhtisiä maatilanomistajia; jotka suuntasivat askelensa valtion jyvämakasiineille. Aivan temppelin vierestä kohosi triumfiportti, jonka aukosta näkyi ihmisvilinää täynnä oleva, pitkä katu. Riemukaaren syvennyksestä viskasi suihkukaivo vesisäteensä aurinkoiseen ilmaan; ja sen kamanalta katseli Kaligulan pronssinen ratsuripatsas alas muodostaen jyrkän vastakohdan valoisalle ympäristölleen. Rahan vaihtelijain kojujen takana oli se rakennus, jota nyt kutsutaan Pantheoniksi, ja köyhää pompeijilaisrahvasta tungeskeli sen ahtaassa eteishallissa, josta päästiin rakennuksen sisäosaan; heillä oli korit käsivarsilla ja he työntyivät kahden pylvään väliselle tasokkeelle, jolta heille papit kauppasivat uhritoimituksista jällelle jääneitä ruokatavaroita. Erään julkiseen tarkotukseen määrätyn rakennuksen keskeneräisellä salvoksella oli miehiä työssä, pylväitä viimeistelemässä, ja heidän moukariensa iskut kuuluivat selvästi joukon synnyttämän melun ylikin. — *Ne pylväät ovat vielä nytkin keskentekoisia.*

Monikirjava oli tuo joukko vaateparsineen, arvoineen, tapoineen, toimineen; tuskinpa mikään on sen eloisampaa, iloisempaa, vilkkaampaa kuin tuo vilske ja touhu forumilla. Siinä näkyivät kaikki tuhannet merkit kuumeisesta sivistysmuodosta — jossa huvittelu ja toiminta, laiskottelu ja työ, ahneus ja kunnianhimo kulkivat vuolaina, mutta sopusointuisina virtoina suureen mereen.

Jupiterin temppelin portaikon edessä seisoi muuan viisissäkymmenissä oleva mies kädet ristissä ryntäillä ja piirteissä halveksiva ja ylpeä ilme. Hänen pukunsa oli silmiinpistävän yksinkertainen — ehkei juuri vaateaineksiltaan kuin siten, että siitä puuttuivat ne koristukset, joilla kaikkensäättyiset pompeijilaiset itsensä somistivat, osaksi tavallisesta turhamaisuudesta, osaksi koska nuo koreudet yleensä oli tehty senmuotoisiksi, että ne mainiosti tehosivat noituutta ja »pahan silmän» vaikutusta vastaan. Hänen otsansa oli korkea ja sileä; hänen harvat kiharansa takaraivolla peitti huupantapainen päähine, joka oli osa hänen puvustaan ja jonka mielin määrin saattoi laskea ja kohottaa ja joka nyt peitti melkein koko pään auringonsäteiltä suojaksi. Hänen pukunsa väri oli ruskea, vähän viljelty väri Pompeijissa, sillä tulipunaisen ja purppuran välimuotoja tarkoin vältettiin. Hänen vyöstään riippui mustetolppo, piirrin ja pieniä vahatauluja. Omituisinta oli, ettei miehellä ollut lainkaan rahakukkaroa, joka poikkeuksetta riippui jokaisen vyössä, olkoonpa että se onnettomuudeksi oli tyhjä!

Harvoin nuo iloiset ja omaansa ajavat pompeijilaiset vaivautuivat tarkastelemaan naapuriensa

esiintymistä ja toimia. Mutta tuon seisoskelijan katseesta ilmeni niin voimakasta katkeruutta ja halveksintaa, kun hän seurasi sitä uskonnollista juhlakulkuetta, joka paraikaa nousi temppelein astuimia ylös, että monien huomio pakostakin häneen kiintyi.

»Kuka tuo kyynikko on?» muuan kauppias kysyi toveriltaan kultasepältä.

»Se on Olintus», tämä vastasi, »kuuluu olevan natsarealainen.»

Kauppias kauhistui. »Hirveä uskonlakko!» hän virkkoi kuiskaten ja pelokkain äänin. »Sanotaan heidän yöllisissä kokouksissaan alottavan menot murhaamalla vastasyntyneitä lapsia. He tunnustavat kaikkien jumalien yhteyden — nuo kirotut! Jumalien yhteys! Mitä tulee kauppiaista ja kultasepistä, jos sellainen uskonto pääsee levenemään?»

»Se on totta», kultaseppä sanoi. »Eivätpä he jalokiviä ostakaan — he mutisevat loihtulukuja käärmeen nähdessään ja Pompeijissa ovat kaikki koristukset käärmeenmuotoisia.»

»Katsohan», muuan kolmas, pronssinvalaja huomautti, »kuinka pilkallisesti hän hymyilee tuolle hartaalle uhritoimitukselle. Hän varmaankin kiroo itseksensä koko temppelein. Tiedäpäs, Celcinus, että mennessään toissa päivänä kojuni ohi ja nähdessään minun muovailevan Minervan kuvaa tuo mies virkkoi minulle vihaisena, että hän olisi iskenyt palasiksi tekeleeni, jos se olisi ollut marmoria; mutta pronssi oli liian tukevaa hänelle. 'Tuhotako Jumalatar!' minä huudahdin. 'Jumalatar!' tuo jumalainkieltäjä virkkoi, 'demoni hän on — pahahenki'. Sitte hän meni manaten tiehensä. Voiko sellaista sietää! Onko ihme, että maa viime yönä niin uhkaavana järisi heittääkseen kamaraltaan pois tuollaisen ateistin — Sanoinko ateistin — pahempi hän on — kaunotaiteitten raastaja! Mikä onkaan meidän pronssinvalajain kohtalona, jos tuontapaiset miehet pääsevät luomaan lakeja yhteiskunnalle?»

»Ne ovat niitä samoja murhapolttajia, jotka Neeron aikana sytyttivät Rooman tuleen», kultaseppä tiesi sanoa.

Samaan aikaan kun tällaisia ystävällisiä huomautuksia lausuttiin natsarealaisen käyttäytymisestä ja uskosta, tunsikin Olintus itsekin, että hän oli herättänyt huomiota. Hän katsahti ympärilleen ja huomasi kuiskivan, häntä tirraavan, liikkelehtivän joukon; ja tarkastettuaan sitä hetken, ensin halveksien sitten sääliä hän veti vaippansa tiukemmalle ja lähti kuuluvasti mutisten: »Teitä, petettyjä epäjumalanpalvojia! Eikö viime yönä maanjäristyskään teitä varottanut? Ah! Kuinka kestätte, kun viimeinen hetki lyö?»

Joukko, joka kuuli nämä uhkaavat sanat, tulkitsi ne omalla tavallaan, kukin oman tietämättömyytensä ja pelkonsa mukaan niitä punniten; mutta kaikkien mielestä ne sisälsivät hirveän kirouksen. He pitivät tuota kristittyä ihmiskunnan vihollisena. Ne haukkumasanat, joita he hänelle syytivät ja joista »ateisti» oli suosituin ja tavallisin olkoot varoituksena meille, joilla on sama, nyt jo voitokas usko, ettemme ryhtyisi uskonvainoihin ja ettemme kohtelisi niitä, joiden mailmankatsomus eroaa omastamme, samoinkuin uskomme esitaistelijoita kohdeltiin.

Päästyään joukosta erilleen ja saavuttuaan eräälle forumista vievälle, autiommalle uloskäytävälle huomasi Olintus kalpean ja vakavan miehen, joka tutkivasti katseli häntä, ja jota hän ei ollut tuntea.

Kääriytyneenä »palliumiin», joka osaksi peitti hänen papillisen asunsa, nuori Apekides tarkasteli tuon uuden ja salaperäisen uskon apostolia, uskon, jonka tunnustajia hänkin jo miltei oli ollut.

»Onko tuokin petturi? Onko tuossakin miehessä, joka elintavoiltaan, asultaan, esiintymiseltään on yksinkertainen — onko hänessäkin kuten Arbakeessa vakavuus vain aistillisen verhona? Piileekö tuossakin, Vestan hunnun takana rappeutunut pahe?»

Olintus, joka oli tottunut seurustelemaan kaikenkarvaisten joukkojen kanssa ja jolla paitsi uskoninnoitusta oli tarkka ihmistuntemuskyky, arvasi ehkä papin piirteistä osan siitä, mitä hänen sisässään kiehui. Hän kesti puhtain ja avoimin otsin Apekideen tiukan katseen.

»Rauhaa sinulle!» hän virkkoi tervehtien Apekidesta.

»Rauhaa?» pappi toisti niin kaiuttomalla äänellä, että natsarealaisen sydäntä kouristi.

»Siihen toivomukseen», Olintus jatkoi, »on kaikki hyvä yhtynyt — hyveettä et löydä rauhaa. Sateenkaaren lailla rauhaa kyllä on maassa, mutta kaari itse pysyy korkealla taivaissa. Taivas kirjoo sen väriloistoin — se syntyy pilvien ja kyynelten aikana — se on ikuisen auringon heijastusta — se on rauhan vakuutta — se on merkki suuresta, ihmistä ja jumalaa välittävästä olennosta. Sellainen rauha, oi nuori mies, on hengen hymyilyä. Se on ikuisessa valossa kulkevan etäisen auringon säteilyä. *Rauhaa* toivotan sinulle!»

»Ah!» Apekides alotti, mutta hän huomasi samassa joukon uteliaita, jotka mielellään olisivat kuulleet, mitä vihatulla natsarealaisella ja Isiksen papilla oli toisilleen sanottavaa. Hän vaikenä äkisti ja lisäsi sitten matalalla äänellä: »Emme voi tässä keskustella. Seuraan sinua joen rantamalle. Siellä on lehtokuja, joka tähän aikaan on autio ja tyhjä.»

Olintus hyväksyi ehdotuksen. Hän kulki nopein askelin, mutta terävin ja pälyilevin silmin pitkin katuja. Tuontuostakin hän tervehti puhuvien katsein ja erikoisin merkein joitakuita vastaantulijoita, jotka useimmiten asusta päättäen olivat syvien rivien miehiä. Sillä kristinuskossa näemme saman ilmiön, minkä kaikissa vähäpätöisemmissäkin vallankumouksissa — uskonvoima valtaa ensin suuren joukon sydämet. Sillä suurella kymellä, jonka laineet sittemmin huuhtelivat kaupunkeja ja palatseja, oli alkulähteensä köyhyyden ja ahkeruuden majojen lähellä.

2 LUKU.

Kuutamomatka Kampanian lahdella.

»Kerrohan, Glaukus», Ione virkkoi, kun he huvialuksessaan laskivat Sarnus-jokea alas, »kuinka jouduit Apekideen kanssa pelastamaan minut tuon häijyn miehen käsistä.»

»Kysy Nydialta», atenalainen vastasi viitaten sokeaan tyttöön, joka istui jonkun matkan päässä heistä, nojaten miettivänä lyyraansa. »Häntä saat kiittää, et meitä. Näyttää siltä kuin hän olisi hakenut ensin minua, mutta kun ei löytänyt minua kotoa, on hän mennyt veljesi luo temppeleihin; tämä seurasi häntä Arbakeen luo. Matkalla he kohtasivat minut ystäväni, joiden iloiseen seuraan sinun ystävällinen kirjeesi minut oli saanut. Nydian valpas korva tunsikin ääneni — pari sanaa riitti minut liittämään Apekideen seuraan. En maininnut tovereilleni, miksi heidät jätin — eikö minun täytynyt säästää nimeäsi joutumasta heidän terävän kielensä kevytmielisten huomautusten järsittäväksi. — Nydia jäi puutarhan portille, jonka kautta sittemmin sinut kannoimme ulos. — Me menimme sisään ja aijoimme juuri tunkeutua tuohon salaperäiseen ja kamottavaan taloon, kun kuulimme sinun huutosi toisaalta. Lopun tiedät.»

Ione punastui vahvasti. Sitten hän katsahti Glaukukseen ja katseesta tämä luki sen kiitoksen, mitä hän ei mielinnyt lausua. »Tulepa tänne, Nydiani», hän virkkoi sitten hellästi tessalittarelle. »Enkö ole sinulle sanonut, että sinä olet minun sisareni ja ystäväni? Sinä olet ollut minulle enemmänkin — suojelijani ja pelastajani!»

»Ei kannata puhua», Nydia vastasi välinpitämättömästi liikahtamatta paikaltaan.

»Ah! Unohdin», Ione jatkoi. »Minun täytyy tulla sinun luoksesi», ja hän kulki penkkien lomitse sille paikalle, jolla Nydia istui, syleili häntä ja peitti hänen poskensa suudelmillaan.

Nydia oli tänään tavallista kalpeampi ja entistä värittömämmäksi hän valahti, kun kaunis napolitar häntä syleili. »Mutta kuinka sinä, Nydia», Ione kuiskasi, »tiesit vaarasta, johon olin joutunut? Tiesitkö jotakin egyptiläisestä?»

»Tiesin. Tunsin hänen paheensa.»

»Ja kuinka?»

»Jalo Ione. Olin hänen paheittensa orja — ne joiden palvelijana olin, olivat hänen auttajiaan.»

»Sinä olet ollut ennenkin siinä talossa, koska niin tarkoin tunsit salakäytävän?»

»Olen Arbakeen luona soittanut lyyraani», Nydia virkkoi hämillään.

»Ja sinä olet välttänyt vaaran, josta minut pelastit?» napolitar sanoi niin matalalla äänellä, ettei Glaukus kuullut.

»Jalo Ione, en ole kaunis enkä ylhäinen; olen lapsi, orja ja sokea. Halveksittu on aina turvassa.»

Nydia lausui nämä nöyryyttävät sanansa tuskallisella, vastenmielisellä ja ylväällä äänellä; ja Ione tunsikin pitemmällä puhelulla vain loukkaavansa Nydiaa. Hän vaikenä, ja vene saapui nyt merelle.

»Tunnusta, että olin oikeassa», Glaukus virkkoi, »kun pakotin sinut jättämään huoneesi näin ihanana aamuna — tunnusta että olin oikeassa!»

»Sinä olit oikeassa, Glaukus», Nydia huomautti nopeasti.

»Tuo rakas lapsi vastaa puolestasi», atenalainen virkkoi. »Mutta salli minun istua sinua vastapäätä, muuten kevyt venheemme voi keikahtaa kumoon.»

Näin sanoen hän istahti Ionea vastapäätä ja eteenpäin kumartuen hänestä tuntui kuin Ionen hengitys enemmän kuin kesäiset tuulet levitti sulotuoksua yli koko meren.

»Sinähän lupasit kertoa», Glaukus sanoi, »miksi talosi niin monta päivää oli suljettuna minulta.»

»Oh, älä ajattele enää sitä», Ione vastasi nopeasti. »Minä kuuntelin, mikäli nyt tiedän, parhausta.»

»Ja minun parhaajani oli egyptiläinen?»

Ionen vastaus oli vaitiolo.

»Hänen syynsä olivat ainakin kyllin selvät.»

»Älä puhu enää hänestä», Ione virkkoi peittäen kasvonsa käsillään, ikäänkuin tahtoen karkottaa tämäntapaiset ajatukset mielestään.

»Ehkä hänen varjonsa jo vaeltelee hitaan Styksin rannoilla», Glaukus tuumi, »vaikka kyllä me siinä tapauksessa olisimme kuulleet hänen kuolemastaan puhuttavan. Veljeesi ainakin tuntuu hänen synkkä henkensä voimakkaasti vaikuttaneen. Kun me tuona yönä olimme saapuneet sinun taloosi, jätti hän minut äkkiä. Tuleeko hänestä koskaan minun ystävääni?»

»Häntä jäytää joku salainen suru», Ione vastasi hellästi. »Emmeköhän saisi häntä vähän iloisemmaksi? Koettakaamme sitä yhdessä!»

»Kuin omaa veljeä minä häntä kohtelen», kreikkalainen virkkoi.

»Kuinka rauhallisina», Ione sanoi koettaen karkottaa ne synkät ajatukset, joita Apekideen kohtalo hänessä oli herättänyt, »kuinka rauhallisina pilvet näyttävät taivaalla leijuvan; ja kuitenkin sinä sanoit, sillä itse en mitään siitä tiedä, että viime yönä oli maanjäristys.»

»Se on totta ja kerrotaan sen olleen ankarampi kuin kuusitoista vuotta sitten tapahtunut. Maakamara, jolla elämme, tuntuu kätkevän monta salakähmäistä kauhua; ja Pluton valtakunnassa, joka kulonpolttamien kenttiemme alla on, lienee tapahtunut näkymättömiä mullistuksia. Etkö sinä, Nydia, tuntenut maan tärisävän sillä paikalla, jolla viime yönä odottelit meitä? Ja eikö juuri pelko saanut sinua itkemään?»

»Tunsin maan suunnattoman käärmeen lailla nousevan ja laskevan allani», Nydia vastasi, »mutta kun en mitään nähnyt, en pelännyt. Kuvittelin maanjäristyksen olleen egyptiläisen taikaa. Väitetään hänen voivan luonnonvoimia mielensä mukaan asetella.»

»Olet tessalitar, Nydiani», Glaukus sanoi, »ja siksi sinulla on oikeus uskoa taikuuteen.»

»Taikuuteen? — kuka siihen ei uskoisi?» Nydia kysyi. »Etkö sinä usko?»

»Viime yöhön asti (ja silloin nekromantinen ihme minut todella yllätti) en uskonut muunlaiseen taikuuteen kuin rakkauden!» Glaukus virkkoi ääni vavisten ja silmät hakien Ionen katsetta.

»Ah!» Nydia huudahti kauhistuen ja vaistomaisesti hän näppäsi jonkun soinnun lyyrastaan. Sen ääni sointui hyvin veden tyyneen väreilyyn ja hetken aurinkoiseen hiljaisuuteen.

»Soitapa meille jotakin, rakas Nydia», Glaukus sanoi. »Soita ja laula meille joku vanha tessalialainen laulusi. Taikuudestakin se voi puhua — kuten tahdot, mutta rakkautta siinä pitää myöskin olla.»

»Rakkautta!» Nydia toisti avaten suuret, ihmeelliset silmänsä, joita ei kukaan voinut katsella tuntematta pahoinvointia ja samalla sääliä. Niiden ilmeeseen ei voinut koskaan tottua. Näytti kummalliselta, etteivät niiden mustat terät erottaneet valoa. Kun niiden katse sai omituisen syvän, salaperäisen ilmeen tai kun ne rauhattomina, harhailevina välkähtelivät, sai katsoja saman tunteen, mikä syntyy kun ollaan mielenvikaisten parissa — niiden ulkoinen elämä on samanlaista kuin meidänkin, mutta ne elävät omaa sisäistä elämäänsä, jonka perusviivat ovat käsittämättömät, tutkimattomat, salaperäiset.

»Tahdotko, että laulan sinulle lemmestä?» hän sanoi tuijottaen

Glaukukseen.

»Tahdon», tämä vastasi katsoen maahan.

Nydia siirtyi etäämmälle Ionesta, jonka käsi yhä häntä syleili; hän tuntui kärsivän toisen lempeästä hyväilystä. Hän asetti pienen ja soman soittimensa polvilleen ja näpäytettyään siitä alkusoinnut hän lauloi seuraavat säkeet.

Nydian lemmenlaulu.

1.

Säde päivän ja liitävä läntinen
He ruusua armasti somaa.
Sen vuoks tuul' henkäili huoaten.
Säde pilvien etsi lomaa.

2.

Mist' onkaan aukean tuulen tie.
Tuon ilmojen lapsipuolen?
On sielu hällä, ken luullut lie,
Ja huokaus lemmen, huolen.

3.

Oi säde sä onnekas! Helppo sun
On lempesi lausua julki.
Sun loistosi kieltä on kaivatun,
Mi kaikkien kuulluks kulki.

4.

Kuin tuuli kertovi lemmestään?
Ei äänensä poloista puolla.
Se vaieten etsivi ystävätään,
Sen lemmenkieltä on — kuolla.

»Laulusi on kovin surunvoittoinen, tyttöseni», Glaukus virkkoi. »Nuoruutesi tuntee toistaiseksi vain lemmen tumman varjon, se synnyttää meissä aivan toisenlaisen innoituksen, kun se meissä puhkee ja herää.»

»Minä laulan niin kuin olen oppinut», Nydia vastasi huoaten.

»Opettajasi on silloin ollut onnettomasti rakastunut, kun — annahan kuulua joku iloisempi sävel! Älähän, Nydia, anna minulle soittimesi!» Totellessaan kehotusta Nydia joutui koskettamaan Glaukukseen kättä ja tämä kosketus sai hänen rintansa kohoilemaan ja hänen poskensa läikähtämään. Vain toisissaan askartelevat Ione ja Glaukus eivät huomanneet noita oudon ja varhaiskypsän liikutuksen merkkejä, sellainen liikutus jäyti sydäntä, jota mielikuvitus elävöitti, mutta joka sai luopua kaikesta toivosta.

Ja nyt heidän eteensä levisi sama rauhallinen, siintävänvälkkyvä meri, joka vielä nytkin, seitsemäntoista vuosisadan perästä avautuu samoilta jumalaisilta rannoilta katsojan silmille. Ilmasto, joka vielä nytkin raukaisee vienolla, kirkemäisellä sulollaan, joka tahattomasti ja salataiain sitoo meidät itseensä, karkottaen meistä jokaisen ajatuksen vaivaloisesta työskentelystä, hurjan tavottelun äänet, elämän taistelut ja touhun, se täyttää meidät raikkain ja lempein unelmin, se antaa sielumme tuta sitä välttämätöntä, mikä on vähimmän maallista, niin että itse ilmakin tuntuu innoittavan meitä ikävöimään ja janoamaan rakkautta. Joka sinussa asuu, se tuntuu jättäneen maan kaikkine katkerine tuskineen — ja astuneen norsunluista tietä pitkin unelmien valtakuntaan. Nuoret, ilakoivat *nykyisyyden* neitokset — nuo Saturnuksen lapset, joita tämä aina himoitsee nielläkseen — ne näyttävät täällä olevan turvassa hänen otteiltaan. Mennyt — tuleva unohdetaan; me nautimme vain nykyhetkestä. Mailman puutarhan kukka — ihastuksen suihkukaivo — Italian Italia — ihana, siunattu Kampania! — turhamielisiä todella olivat titanit tahtoessaan täällä vallottaa itselleen toisen taivaan! Kukapa ei mielisi saada elää ainiaan täällä, missä Jumala tuntuu muuttaneen arkipäivän yhtämittäiseksi juhlapäiväksi — jossa ei mitään kysytä, mitään toivota, mitään pelätä niinkauan kun pilvet yllämme väikkyvät — meri jaloissamme loiskuu — ilma tuo tullessaan hienot viestit orvokeista ja oransseista — ja sydän vain yhdelle tunteelle alttiina ja vain yhtä ja ainoata tavottaen voi löytää huulet ja silmät, jotka hänelle vakuuttavat (oi, turhuuksien turhuutta!), että rakkaus yksin voi kaikkea uhmata ja ikuisesti kestää! Tällaisessa ilmassa ja tällaisella

merellä atenalainen näki edessään paikan tunne-alaan sopeutuvat nymfin piirteet — hänen silmänsä tarkkasivat hienon posken hivelevää ruusunhohdetta, hän tunsu onnensa tavallisen elämän onnea suuremmaksi, hän rakasti ja tiesi, että häntä rakastettiin.

Menneitten aikojen inhimillisen intohimon esityksissä on runsaasti aikaeron synnyttämää viehättävyyttä. Me tunnemme itsessämme mielellämme sen siteen, joka yhdistää meidät etäisimpiinkin aikakausiin: ihmiset, kansat, tavat ja laitokset häviävät; *tunteet ovat ikuisia!* — siinä sukupolvet toisiinsa yhdistävät siteet. Mennyt elämä herää uudelleen kun sen tunteet meissä puhkeavat — se elää meissä itsessämme! Mikä oli, on aina! Taikavoimaa, joka kuolleet herättää ja elävöittää unohdettujen hautojen tomun, sitä voimaa ei ole kirjailijan taidossa, vaan lukijan sydämessä!

Etsittyään turhaan Ionen silmiä — ne harhailivat muualle hänen katsettaan vältellen — atenalainen tukahdutti tunteensa, joita onnellisemmat ajatukset olivat innoittaneet kuin ne olivat, jotka Nydian laulun olivat värittäneet, ja hän alotti matalalla ja vienolla äänellä:

Glaukuksen laulu.

Kuin haahti sinehen aaltojen,
Niin syömeni lempehen laskihen,
Se tunteeni tulvassa huoletti häilyy.
Ja sielusi sähköä aallot päilyy.
Ne milloin kuohuu ja vaipuu milloin,
Vuoks hymysi, vuoksi kyynelies,
Ja niin kuni tähdet, mi syttyvät illoin,
On tielleni oppaana katsehes.

Sun tahtohos haahteni syviä sous.
Ja pilviä kohti se syöksyyn nous,
Mun iloni, eloni onpi sun hurmas,
Ja katsehes synkkä mun onneni surmas.
Ah, sulompi kuolla on loistohon lempes
Kuin haipua edessä katsees hyyn,
Mut sulointa ompi huumassa hempes
Sun sielusi raueta säteilyyn.

Laulun viimeisten sanojen häipyessä meren aaltoihiin Ione kohotti silmänsä — ne kohtasivat hänen rakastettunsa katseen. Onnellinen Nydia! — onnettomuutesi on sinun onnesi, sillä sinä et voinut nähdä sitä lumoavaa katsetta, joka sanoi niin paljon — joka silmästä teki sielun äänen — joka lupasi vaihtelun mahdottomuutta!

Mutta vaikka tessalitar ei voinutkaan tätä katsetta huomata, niin hän ymmärsi toki sen merkityksen äänettömyydestä — heidän huokailuistaan. Hän painoi kädet lujasti rinnalleen puristaakseen sinne katkerat ja kateet ajatuksensa; ja sitten hän kiiruhti puhumaan, sillä äänettömyys oli hänestä sietämätöntä.

»Mutta, oi Glaukus», hän sanoi, »eipä ole sinunkaan laulusi iloinen.»

»Ja silti aijoin ilosta laulaa, kun sinun lyyraasi tartuin, tyttöni.
Mutta ehkä onni ei sisälläkään iloa.»

»Kuinka merkillistä», sanoi Ione puheenaihetta vaihtaen, sillä tähänastinen oli häntä tuskastuttanut, »että tuo pilvi on jo monta päivää liikkumatonna leijunut Vesuviuksen kiireellä! Ei kuitenkaan aivan liikkumatonna, sillä hetkittäin se muuttaa muotoaan, ja nyt se muistuttaa suunnatonta jättiläistä, joka kohottaa toisen kätensä kaupungin ylle. Huomaatko sinäkin yhtäläisyyden — vai onko se vain minun kuvittelujani?»

»Ihana Ione, huomaan samaa. Sen erottaa merkillisen selvästi. Jättiläinen näyttää istuvan vuoren huipulla, häivähtelevät pilvet ovat kääriytyneet kuin laajaksi vaipaksi hänen ympärilleen; hän näyttää tuijottavan allaan olevaan kaupunkiin, toisella kädellään hän tuntuu osottavan, kuten sinäkin sanoit, kaupungin välkähteleviä katuja, toinen käsi (huomaatko sen?) on koholla taivasta vasten. Se on minusta kuin jonkun titanin henki, surumielin tarkastelemassa mailmaa, josta hänen on täytynyt erota, menneisyyttä murehtien; nyt sen eleissä on jotakin tulevaisuutta uhkaavaa.

»Olikohan tuo vuori jollakin tavalla mukana viimeöisessä maanjäristyksessä? Sanotaan sen, perintätiedon mukaan, ammuin sitten syösseen laavaa kidastaan kuten Etna nykyisin. Ehkä liekit nytkin sen uumenissa loimottavat ja vaanivat ulospääsytä.»

»Mahdollista», Glaukus virkkoi mietteissään.

»Sanoit äsken, ettet paljoakaan usko noituuteen!» Nydia huomautti äkkiä. »Olen kuullut kerrottavan, että tuon vuoren kätköluolissa asustaa mahtava noita ja tuo pilvi lienee noidan kutsuman pahanhengen usvavarjo.»

»Sinussa on yhä synnyneutusi, Tessalian luonteenomaista haaveilua», Glaukus virkkoi, »ja sinä itse olet kummallinen sekotus tunnetta ja monimutkaista taikauskoa.»

»Pimeässä olemme aina taikauskoisia», Nydia vastasi. »Sanohan», hän lisäsi hetken vajettuaan, »sanohan, oi Glaukus, ovatko kaikki kauniit toistensa näköisiä! Sanovat sinua kauniiksi ja Ionea myöskin. Ovatko teidän purteenne siis samanlaiset? En käsitä sitä oikein, mutta kaipa niin on laita.»

»Sen suurempaa vääryyttä et voi Ionelle tehdä», Glaukus vastasi naurahtaen. »Me emme muistuta toisiamme vähääkään! Ionen tukka on tumma, minun vaalea, Ionen silmät ovat — niin, minkäväriset, Ione? — En voi nähdä! Käännyhän tännepäin. Ah, ovatko ne mustat? — eivät, ne ovat liiaksi lempeät. Ovatko ne siniset? — eivät, ne ovat liiaksi syvät, niissä väikkyvät kaikki auringonvalon värit. — En tajua niiden väriä. Mutta minun, Nydia kulta, ovat harmaat, ja loistavat vain kun Ione niihin katsahtaa. Ionen posket —.»

»En käsitä sanaakaan kuvauksestasi», Nydia keskeytti. »Minä ymmärrän vain, ettette muistuta toisianne, ja se ilahuttaa minua.»

»Miksi niin, Nydia?» Ione kysyi.

Nydia punastui lievästi. »Koska», hän alkoi kylmästi, »olen aina kuvailut mielessäni teidät erinäköisiksi ja on aina mieluista kuulla, ettei ole erehtynyt.»

»Ja mihinkä olet Glaukusta verrannut?» Ione kysyi lempeästi.

»Soittoon», Nydia vastasi maahan katsellen.

»Olet oikeassa», Ione ajatteli itsekseen.

»Ja mihinkä vertaat Ionea?»

»En voi vielä sanoa», sokea tyttö vastasi. »En ole tuntenut häntä vielä kyllin kauan voidakseni löytää hänelle sopivaa vertauskohtaa.»

»Minä sanon sen sinulle», Glaukus virkkoi innoissaan. »Hän on kuin aurinko, joka lämmittää — kuin aalto, joka virkistää.»

»Aurinko polttaa joskus ja aaltoon toisinaan hukkuu», Nydia vastasi.

»Ota nämä ruusut», Glaukus sanoi, »niiden tuoksusta sinä tunnet Ionen.»

»Ah, ruusut kuihtuvat!» napolitar virkahti ilakoiden.

Tällaisessa haastelussa hetket kuluivat — rakastuneet olivat onnellisia, sillä lempi hymyili heille; sokea tyttö yksin tunsikin sen kolkouden — sen tuskat — kateuden ailut ja pistot.

Veneen liukuessa eteenpäin Glaukus tarttui taas lyyraan ja siveltyään sen kieliä hyväilevin sormin hän kajahutti niin rohkean ja iloisen laulun, että Nydiakin heräsi haaveistaan ja huudahti ihastuksesta.

»Näethän, lapseni!» Glaukus huudahti, »että minä osaan loihtia esiin lemmen oikean luonteen ja että olin väärässä sanoessani, ettei onni voi olla iloista. Kuule, Nydia! Kuule, rakas Ioneni! Ja kuulkaa!»

Venuksen synty.

1.

Kuni tähtönen taivaan heljän,
Kuni unelma ihmemaan,
Nous laineista siintävän seljän
Iki-Lemmetär hurmassaan.
Ja hymyten taivas hohti
Nyt kumpuja Kypron kohti,
Ja metsät hiljaa huohui,
Ja elämä uusi kuohui
Nyt runsasna, riemuiten
Maan suonissa syttyen.
Terve, terve, oi sullen!

Nuo aallokot värjyvät, aavat,
Nuo pilvyet puuntavat,
Ne loistonsa sulta saavat,
Ne eloas tulvivat.
Terve, terve, oi ootetullen!
Sä siivin kiitäen kirkkain
Tulit tienoilta läntisen,
Maan lapsille lohtua virkkain
Ja tenhoja taivaitten.
Sua varjossa kaukorantain
Ajan impyät oottivat,
Ens suukon sinulle antain
Sun lemmityks lausuivat.

2.

Kuin simpukka venhossansa
Hän loistavi helmenä sen!
Se valavi purppuratansa
Lumirinnallen, poskillen
Ja käsillen hohtavillen,
Hämihekkuhun syttyvillen.
Ja venho se hiljaa ees
Ui laineilla liekkuen,
Valo väikkyyen verhoo sees
Tuon taivahisen.
Terve, oi terve sullen!
Sun oomme me, iäti sun;
Joka liikkuva vehryt lehti,
Joka laine mi elää ehti,
Joka huokaus tuulten
Joka hymyily huulten
Sun suomaas on, siunatun.

3.

Ja sinä, sä armaani ainoinen,
Kun silmihi suloihin katselen,
Niin syntyvän silloin uudelleen
Nään Venuksen katsehes seijanteen,
Hän luomies kehdossa kirkasna hohtaa;
Kas, nyt hän esihin ennättäy
Ja täydessä loistossa luokseni käy.
Terve, oi sullen!
Niin, nousevi hän kuni helmasta veen
Ja vaipuvi sieluhun hurmauneen,
Lumot kaunon mi kohtaa.
Hän nousevi niin kuni helmasta veen,
Ja vaipuvi sieluhun hurmauneen.
Venus, terve, oi, sullen!

3 LUKU.

Hartaushetki.

Apekides ja natsarealainen olivat saapuneet Sarnuksen rannalle. Tuo joki, joka nyt on ehtynyt pieneksi puroksi, virtasi muinoin iloisena mereen, kantoi aalloillaan lukemattomia laivoja ja sen kalvoon kuvastuivat Pompeijin puutarhat, viiniköynnökset, palatsit ja temppelit. Sen meluisimmilta ja vilkkaimmilta kujilta Olintus poikkesi polulle, joka vei jonkun matkan päähän rannasta olevaan siimeiseen lehtoon. Tämä lehtokuja oli iltaisin pompeijilaisten mielipaikka, mutta kuumina ja

touhukkaina päivänhetkinä se oli autio, ja silloin siellä tapasi vain joitakuuta leikkiviä lapsia, jonkun mietiskelevän runoilijan tai jonkun kinastelevan filosofiparin. Eteläisimmässä kolkassa näki pyökkipuustutuksia, niiden lehvistö oli mitä moninaisimpiin ja herkullisimpiin muotoihin leikeltä. Tuhansia erilaisia kuvioita siellä näki, tuossa fauneja ja satyreja esittäviä, tässä on Egyptin pyramidia jäljiteltä, tuolla näet lehvistöön leikatun jonkun huomattavan tai arvokkaan kaupunkilaisen nimen. Sillä huono maku on yhtä vanha kuin hyväkin. Ja Hackneyssa ja Paddingtonissa sata vuotta sitten eläneet korkotuloiset kauppiat eivät osanneet uneksiakaan, että he olivat saaneet mallit omiin pyökki-istutuksiinsa Rooman silotetuimmalta aikakaudelta, Pompeijin puutarhoista ja pyylevän Pliniuksen huvilasta.

Tämä puistikko oli nyt, keskipäivän auringonsäteitten pudotessa kohtisuoraan kuituneiden lehtien lomitse, aivan tyhjä — ja vain Olintuksen ja papin muodot siellä rikkoivat autiuden. He istahtivat puitten lomaan asetetulle penkille; joelta, jonka aallot väkkyen soluivat heidän editseen, tuntui vieno tuulihenki. Istujat olivat omituinen pari: toinen nuorimman uskonnon tunnustaja — toinen mailman vanhimman uskonnon pappi.

»Oletko ollut onnellinen senjälkeen kun minut niin äkkiä jätit?» Olintus kysyi. »Onko sielusi saanut rauhan tuossa papillisessa puvussasi? Oletko Jumalan ääntä kaivatessasi löytänyt lohdun Isiksen oraakkelin kuiskauksesta? Huokauksesi, surullinen, tuijottava katseesi vastaavat minulle samaa mitä olen itsekseni aavistellutkin.»

»Ah», Apekides vastasi väsyneesti. »Sinä näet edessäsi onnettoman ja musertuneen miehen! Nuoresta alkaen olen uneksinut hyveen ihanteista. Olen kadehtinut niiden miesten pyhyyttä, jotka kallioluolissa ja yksinäisissä temppeleissä ovat saaneet tuta ylimaallista kosketusta. Päiväni ovat kuluneet kuumeisiin ja turhamaisiin toiveihin, yöni haihtuneet ilkamoiviin, mutta juhlallisiin näkyihin. Erään petturin salaperäiset viittaukset saivat minut houkuteluksi pukeutumaan näihin vaatteisiin — koko olentoni (tunnustan sen sinulle suoraan) on joutunut kapinaan itsensä kanssa siitä mitä olen nähnyt ja mihinkä olen joutunut mukaan! Totuutta etsiessäni minusta onkin tullut valheen palvelija. Samana iltana, jolloin viimeksi toisemme tapasimme, minua kannusti uusi toivo, jonka tuo sama petturi oli minussa herättänyt, petturi, joka minun olisi pitänyt jo paremmin tuntea. Minä olen — mutta älkäämme puhuko siitä — riittää, kun sanon, että olen ollut ajattelematon ja valapatto. Verho on nyt ainaseksi silmiltäni poistunut. Olen huomannut kehnoksi sen, jota ennen puolijumalana kunnioitin. Mailma mustenee silmissäni. Olen vajonnut surun syvimpään alhoon. En tiedä enää, onko jumalia, olemmeko vain kohtalon leikkikaluja, odottaako meitä tämän rajotetun ja raskaan nykyisyyden jälkeen tuho vai uusi elämä; kerro minulle uskostasi; pelasta minut näistä epäilyksistä, jos siihen pystyt.»

»En ihmettele», natsarealainen vastasi, »että olet harhateille joutunut ja että sinulla on epäilyksesi. Kahdeksankymmentä vuotta sitten ei ihmisellä vielä ollut selvää varmuutta Jumalasta tai haudantakaisesta tulevaisuudesta. Niille, joilla on korvat kuulla, ovat uudet totuudet selvinneet — taivas, todellinen Olympos, on auennut niille, joilla on silmät. Katso siis ja kuule!»

Ja sellaisen miehen vakavuudella, jolla itsellä on luja usko ja into kääntyyttä muita, natsarealainen selitti Apekideelle pyhän kirjan totuuksia. Hän kertoi Kristuksen kärsimyksistä ja ihmeistä; hän itki puhuessaan. Hän siirtyi sitten taivaaseenastuneen Vapahtajan kunniaa kuvaamaan ja selittämään ilmoituksen ennustuksia. Hän kuvaili vain hyveelle pyhitettyä puhdasta, aistitonta taivasta — sitä tulta ja tuskaa, mikä on synnin ja rikoksen palkka.

Pakanuuden kannattajissa ei ollut läheskään sellaisia epäilyjä Jumalan ihmiskuntaa pelastavan uhritoimen mittaamattomuudesta kuin myöhemmin kääntyneissä. Pakana oli tottunut uskomaan, että jumalat elivät mailmassa, että he olivat saaneet inhimilliset muodot, että heillä oli inhimillisiä intohimoja, tekivät työtä ja saivat tuta onnettomuutta kuten ihmisetkin. Eikö Alkmenen poika,[34] jonka alttarit lukuisissa kaupungeissa suitsuivat pyhää vihkisavua, ollut sankaritöitään suorittanut ihmiskunnan parhaaksi? Eikö suuri dorilainen Apollo ollut mennyt hautaan sovittamaan mystillistä rikosta? Nuo taivasten jumalat olivat olleet mailman lainsäätäjiä ja hyväntekijöitä, ja kiitollisuus oli ihmisen johtanut niitä palvomaan. Senpätähden pakanasta ei tuntunutkaan uudelta eikä oudolta oppi, että Kristus oli tullut taivaasta, että kuolemattomasta oli tullut kuolevainen ja että hän oli ottanut kestääkseen kuoleman tuskan. Ja päämäärä, jonka takia Hän kärsi ja kesti, tuntui Apekideestä suunnattomasti ihanammalta kuin ne pyrkimykset, jotka olivat vanhan käsityksen jumalat saaneet manalassa käymään ja kuoleman kujia kulkemaan! Eikö ollut todella jumalan arvoista laskeutua tänne valituksen laaksoihin hälventämään pilvet, jotka peittivät tulevaisuuden synkkää vuorta — ratkaisemaan viisaitten epäilyt — muuttamaan haparoinnin varmuudeksi — omalla esimerkillä opettamaan hyveellistä elämää — esiintymisellään selittämään haudan arvotuksen — ja todistamaan, ettei hengen kuolemattomuusjano ole turhan tavoittelua! Tässä juuri oli noiden mainioiden miesten päätuki heidän yrittäessään parantaa ihmiskunnan tilaa. Ei mikään niin herkytä ihmisylpeyttä ja inhimillisiä toiveita kuin usko tulevaan tilaan eikä mikään ole sotkuisempaa ja hämäämpää kuin pakanaviisaitten tätä salaperäistä kysymystä koskevat selitykset. Apekides oli jo aikoja sitten huomannut, että filosofien usko ei ollut joukkojen uskoa, että jos he salaisesti uskoivatkin

jumalallisempaan voimaan, eivät he pitäneet viisaana tehdä tätä uskoa yleiseksi. Hän oli myöskin huomannut, että papitkin ivasivat sitä uskoa, josta he rahvaalle puhuivat, että jonkun ja joukon käsitykset eivät koskaan olleet yhtä. Mutta tämä uusi usko tuntui hänestä yhdistävän toisiinsa kaikki, filosofin, papin, kansan, sanansaarnaajat ja uskovaiset; he eivät kiistele ja väittele kuolemattomuudesta, he haastavat siitä selvänä ja varmana asiana; lupauksen suurenmoisuus häikäisi hänet, sen lohdunsanat rauhottivat. Kristinusko sai ensimmäiset kannattajansa syntisten joukosta. Monet sen vanhimmista ja marttyyreistä olivat saaneet tuta paheellisen elämän katkeruutta, eivätkä sen väärät tarjonnat enää voineet houkutella heitä vakaan ja puhtaan hyveen poluilta. Kaikki tämän onnellistuttavan uskon vakuutukset vaativat katumusta — ne olivat aivankuin rikollisia ja synnintuntoisia varten! ja se voimakas häpeäntunne, jonka Apekideessa hänen viimeaikaiset irstailunsa olivat herättäneet, teki hänet herkäksi omaksumaan uskon, joka piti pyhänä tällaista katumusta ja joka lupasi taivaan iloa kääntyneelle syntiselle.

»Tule», natsarealainen virkkoi huomattessaan sanojensa vaikutuksen, »tule siihen hiljaiseen paikkaan, johon me kokoonnumme — me harvat valitut. Kuuntele siellä rukouksiamme, vakuuttaudu katuvien kyyneliettemme suoruudesta, ota osaa yksinkertaiseen uhriimme — se ei ole teuraseläimiä ja kukkaköynnöksiä, vaan se on sydämen alttarilla esitettyjä hurskaita ajatuksia. Kukut, joita me uhraamme, ovat lakastumattomia — ne kukkivat vielä silloinkin, kun meitä ei enää ole; niin, ne seuraavat meitä haudan tuolle puolelle, ne puhkeavat uuteen kukkaan taivaassa jalkojemme juureen, niiden ikuinen tuoksu ihastuttaa meitä, sillä ne ovat hengen kukkia; ne uhrit ovat voitettuja kiusauksia ja kaduttuja rikkomuksia. Tule, ah, tule! Älä hukkaa hetkeäkään; valmistaudu tästä alkaen tuohon suureen, tärkeään siirryntäpäivään, pimeästä valoon, surusta iloon, rikollisesta kuolemattomaan! Tänään on Jumalanpojan päivä, päivä, jota me vietämme juhlanan. Vaikka me tavallisesti kokoonnummekin öiseen aikaan, on meitä jo nytkin jokunen koolla. Mikä ilo ja riemu meidät täyttääkään, kun me saamme viedä kadonneen lampaan pyhään laumaan!»

Apekideesta, jonka luonne pohjaltaan oli niin puhdas, tuntui Olintuksen esiintymisessä olevan jotakin erikoisen jaloa ja hyvänsuopaa — siinä oli hänestä henki, joka tunsikin oman onnensa toisen onnesta — ja jonka suurena päämääränä on vain uusia tovereita johtaa ikuisen autuuteen. Hän oli liikutettu, pehminnyt, voitettu. Hän ei ollut kyllin rohkea jäämään yksin; myöskin uteliaisuutta sekaantui hänen puhtaampiin ajatuksiinsa — hän halusi lähemmältä katsella niitä menoja, jotka huhu tiesi kuvata niin mustiksi ja eriskummallisiksi. Hän mietti hetken, katsahti papilliseen pukuunsa, ajatteli Arbakesta, värähti kauhusta, nosti katseensa natsarealaisen kirkkaaseen otsaan; siinä mies, joka on huolissaan ja tuskissaan — vain hänen hyvästään, hänen pelastuksestaan. Hän kietoi vaipan ympärilleen niin että se peitti kokonaan hänen muun pukunsa, ja sanoi: »Vie minua, minä seuraan sinua.»

Olintus puristi iloisena hänen kättään, ja sitten he astelivat joen rannalle, hypähtivät erääseen veneeseen, jommoisia tällä rannalla oli aina saatavissa. Vene lykättiin vesille; auringolta suojaava kangasverho esti ketään heitä huomaamasta; nopeasti he kulkivat virtaa alas. Eräästä heidän ohitseensa lipuvasta veneestä kuului hempeää soittoa; veneen kokka oli kukin koristeltu; — se kulki merelle päin. »Noin», Olintus virkkoi surullisena »noin kulkevat nautintoa tavoittelevat huolettomina ja aavistamatta pettymyksiään suurelle valtamerelle myrskyyn ja haaksirikoon! Me sivuutamme heidät, ja saavumme rauhallisesti ja huomaamatta rauhan maahan.»

Apekides nosti päänsä ja huomasi auringon verhon aukosta erään noista iloisista veneessäolijoista — se oli hänen sisarensa. Rakastuneet olivat juuri sillä huvimatalla, josta ajemmin olemme jo puhuneet. Pappi huokasi ja vaipui jälleen tuhdolleen. He saapuivat rannalle, jolla esikaupunkimaisesti matalat ja vähäpätöiset huonerivit ulottuivat aivan vedenpartaalle saakka. Noustuaan maihin ja sidottuaan veneen Olintus kuljetti pappia oikeata katusokkeloa pitkin ja vihdoinkin he saapuivat erään naapureitaan tavallista suuremman rakennuksen lukitulle ovelle. Olintus koputti kolmasti — ovi aukeni ja sulkeutui heti kun Apekides johtajineen oli astunut kynnyksen yli sisään.

He kulkivat aution atriumin kautta ja saapuivat suurehkoon huoneeseen, johonka oven sulkeuduttua heidän jälkeensä pääsi valoa vain pienestä ovenpäällisestä ikkunasta. Mutta ennenkuin he astuivat sisään, sanoi Olintus ovelle naputtaessaan: »Rauhaa teille!» Ääni vastasi sisältä: »Rauhaa keille?» »Uskville!» Olintus vastasi ja ovi aukeni. Kaksi- tai neljätoista henkilöä istui puoliympyrässä puuhun veistetyyn ristiinnaulitun edessä, vajajeten, ajatuksiin vaipuneina.

Olintuksen astuessa huoneeseen he katsahivat häneen sanaakaan virkkamatta. Ennenkuin heitä puhutteli, natsarealainen polvistui, ja hänen huultensa liikkeistä ja ristiinnaulitun kuvaan suunnatuista katseista Apekides tiesi, että hän rukoili. Kun tämä oli ohi, kääntyi Olintus läsnäolevien puoleen ja sanoi: »Miehet ja veljet, älkää hämmästykö, vaikka tuonkin mukaan Isiksen papin. Hän on tähän asti elänyt sokeitten parissa, mutta pyhä henki on hänet valaissut — hän tahtoo nähdä, kuulla ja oppia.»

»Tapahtukoon niin», muuan joukosta sanoi; ja Apekides huomasi puhujan vielä nuoremmaksi, kuin hän itse olikaan, tälläkin oli elähtäneet ja kalpeat piirteet, syvälle painuneet silmät ilmaisivat niinikään

uupumatonta ja kuumeista henkistä ponnistelua.

»Tapahtukoon niin», toinen ääni toisti. Joka näin puhui oli myöskin vasta mieheksi tullut; hänen ruskea ihonsa ja aasialainen asunsa ilmaisivat hänet Syyrian pojaksi — hän oli nuorempana ollut tavallinen rosvo.

»Tapahtukoon niin», kolmas ääni kuului. Ja kääntyessään ääntä kohden pappi näki edessään pitkä- ja harmaapartaisen, vanhan miehen, jonka hän tunsi rikkaan Diomedeen orjaksi.

»Tapahtukoon niin», koko joukko yhtäkaa toisti. — Siinä oli miehiä, jotka kahta poikkeusta lukuunottamatta olivat kansan alhaisoa. Näiksi poikkeuksiksi Apekides huomasi erään kaartinupseerin ja aleksandrialaisen kauppiaan.

»Emme vaadi», Olintus alkoi, »emme vaadi sinulta vaitiolon lupausta. Emme vaadi sinulta valoja (niinkuin aremmat veljistämme tahtoisivat), valoja, ettet meitä kavalla. Tosin ei ole mitään selvää lakia meitä vastaan, mutta joukko verenhimoisempina omia hallitsijoitaan vaanii meidän henkeämme. Niin, veljeni, eikö silloinkin kun Pilatus vielä epäröi, eikö kansa silloin kiljunut: 'Ristiinnaulitse Kristus!' Mutta me emme ole huolissamme turvallisuudestamme. Kavalla meidät joukolle, petä meidät jos tahdot — me olemme valmiit kuolemaan — iloisina me käymme jalopeuran kynsiin ja kidutuksen tuskaan — me uhmaamme haudan kummoa, ja mitä kuolema on rikolliselle, se on kristitylle ikuisuus.»

Heikko hyväksynnän mutina kuului joukosta.

»Tulet luoksemme tutkivana, palaa kääntyneenä! Uskontomme? — sinä näet sen. Tuo risti on meidän ainoa kuvamme, tuo kirja sisältää Kereemme ja Eleusiksemme salaisuudet. Hyveemme? — se on meidän elämäämme! Rikollisia olemme kaikki olleet; kuka meitä nyt voi jostain rikoksesta syyttää? Meidät on kaste entisestä pessyt. Mutta mikään ei ole omaa ansiotamme; kaikki on Jumalan. Tule tänne, Medon», hän puhutteli orjaa, joka kolmantena oli puoltanut Apekidestä, »sinä olet joukkomme ainoa, joka et ole vapaa. Mutta taivaassa viimeinen on ensimmäinen; ja niin on meidänkin keskuudessamme. Avaa nyt kirja, lue ja selitä.»

Tarpeetonta lienee meidän pitemmältä seurata Medonin lukemista ja kokouksen kulkua. Nuo siihen aikaan niin oudot ja uudet opit ovat nyt jo tarpeeksi tutut. Kahdeksantoista vuosisadan aikana olemme saaneet tutustua raamatun henkeen ja Kristuksen elämään. Ja meistä pakanapapin epäilykset ehkä tuntuisivat liian kummallisilta ja sangen vähän opettavilta ne selitykset, joita oppimattomat, karkean yksinkertaiset, vain sisäisestä vakaumuksestaan tietoiset miehet antoivat.

Mutta sitten seurasi jotain sellaista, mikä ankarasti järkytti napolilaista. Kun lukeminen oli päättynyt, kuultiin heikkoa napatusta ovelta; tunnussanat vaihdettiin, ovi avattiin, ja kaksi lasta, joista vanhempi tuskin oli vielä seitsemäänsä täyttänyt, astui arkaillen sisään. He olivat talon isännän lapsia, saman synkän ja kovettuneen syyrialaisen, jonka nuoruus oli kulunut hurjisteluisissa ja veritöissä. Seuran vanhin (sama vanha orja) levitti heille sylinsä, he syöksyivät suojelijansa käsille — painuivat hänen rinnoilleen ja heidän häntä hyväillessään hänen kovat piirteensä lientyivät. Ja nyt nuo rohkeat ja tuliset miehet, nuo kohtalon kolhimat, elämän rajutuulten pieksämät miehet, jotka olivat lujasti pansaroituneet uhmaamaan koko mailmaa, valmiit kidutusta kärsimään ja asetetut kuolemankin voittamaan — miehet, jotka olivat kuviteltavimman jyrkkänä vastakohtana herkille hermoille, pehmeille sydämille, nuoruusiän hennolle hauraudelle, samat miehet nyt ympäröivät lapset, hyväilivät näiden sileätä otsaa, ja heidän partahuulensa vääntyivät lapsekkaaseen ja isälliseen hymyyn. Vanhus aukaisi käärökirjan uudelleen ja pani lapset sanelunsa mukaan kertaamaan saman rukouksen, jonka mekin hiljaa itseksemme toistamme Herralle ja jonka vielä nytkin opetamme lapsillemme. Sitten hän kertoi heille yksinkertaisin sanoin Jumalan lapsiin kohdistuvasta rakkaudesta, kertoi, ettei varpunenkaan putoa maahan Hänen sitä näkemättä. Tämä miellyttävä tapa opettaa lapsia säilyi kauan ensimmäisessä kirkossa, muisteltiin sanoja: »Sallikaa lasten tulla minun tyköni, älkääkää kieltäkö heitä!» Ja tästä ehkä johtui se taikauskoinen harhaluulo, jonka mukaan natsarealaisia syytettiin samasta rikoksesta, jonka he voitokkaina selviytyttyään viskasivat juutalaisten niskoille, että he näet inhottavien uskonnollisten menojensa yhteydessä salaa uhrasivat lapsia.

Vakava syyrialainen isä näytti lapsiensa viattomuudesta johtuneen ajattelemaan nuoruusvuosiensa elämää — ennenkuin rikokset olivat sen tahranneet.

Hän tarkkasi vakavin katsein heidän nuorten huultensa liikkeitä. Hän hymyili, kun he nöyrinä kertasivat pyhät sanat; ja kun lukeminen oli loppunut ja he vapaina ja iloisina hypähtivät hänen polvelleen, painoi hän heidät rintaansa vasten, suuteli heitä yhä uudestaan ja uudestaan ja kyynel vierivät hänen poskilleen — kyynel, joiden alkulähteelle oli mahdotonta päästä, niin sekaantunut oli ilo suruun, katumus toivoon, tieto omasta kurjasta entisyydestään rakkauteen lapsiinsa.

Kuten sanoin, tässä näyssä oli jotakin, mikä erikoisesti liikutti Apekidestä; ja vaikeata todella on

löytää muotoa, joka paremmin sopisi hyvään perustuvalla uskonnolla, selvemmin toisi esille perhelämän tunnealoja ja voimakkaammin liikuttaisi ihmisrinnan herkimpiä kieliä.

Silloin avautui hiljaa huoneen sisäovi, ja huoneeseen astui sauvatuinen, vanha mies. Koko seurakunta nousi seisomaan; jokaisen kasvoille levisi syvän kunnioituksen piirre, ja tarkastaessaan vanhuksen piirteitä Apekideskin tunsu vastustamatonta kiintymystä häneen. Ei kukaan voinut noihin kasvoihin katsoa niihin ihastumatta; sillä jumalallinen hymy niistä säteili, Jumalan rakkaus oli niissä muodon saanut — ja tämän hymyilyn kunniakehä oli hänen kasvoilleen jäänyt.

»Jumala olkoon kanssanne, lapseni!» vanhus virkkoi kohottaen kätensä ja hänen puhuessaan kapusivat lapset hänen polvilleen. Hän istui penkille ja he kietoutuivat hänen rinnoilleen. Oli ihanaa katsella elämän äärimäisyyksien noin toisiinsa yhtyneinä — puron, joka juuri lähteestään iloisena pulppuaa ja juhlallisen, ikuisuuden valtamereen virtaavan kymen! Niinkuin painuvan päivän hämärässä maa ja taivas näyttävät sulavan yhteen ja esineitten ääri viivat vain hahmoina näkyvät ja vuorenhuiput kätkeytyvät usvapilveen; samoin tuntui tuon hyvänsuovan vanhuksen hymykin kaikki koossaolijat kirkastavan, poistavan ikäeron, luovan lapsuuteen ja miehenikään sitä taivaan valoa, jonka yhteyteen vanhuus pian toivoo pääsevänsä.

»Isä», Olintus virkkoi, »sinä, johon Vapahtajan ihmetyö on vaikuttanut, — sinä, joka olet haudasta noussut Hänen armonsa ja Hänen voimansa elävänä todistajana — katso! Tässä on joukossamme vieras, uusi lammas, joka laumaamme liittyy.»

»Siunaan hänet», vanhus sanoi. Joukko väistyi. Apekides lähestyi kuin vaiston työntämänä, hän lankesi polvilleen hänen eteensä, vanhus laski kätensä papin päälle ja siunasi hänet, mutta ei ääneen. Hänen huulensa liikkuvat, silmät katsoivat ylös, ja kyynel — sellaiset kyynel, joita vain hyvät ihmiset vuodattavat toiselle onnea toivottaessaan — vierivät hänen poskiaan pitkin.

Lapset seisovat kääntyneen vieressä. Hänen sydämensä oli kuin näiden — hän oli tullut heidän kaltaiseksi — Taivaan valtakuntaan päästäkseen.

4 LUKU.

Mihinkä kulkee rakkauden virta — mihin?

Kun nuoret sydämet saavat esteittä toisiaan rakastaa, ovat päivät kuin vuosia — kun päivä paistaa ja suunta on selvä — kun niiden lempi on onnellista ja molemminpuolista. Ione ei salannut enää Glaukukselta sitä kiintymystä, mitä tunsu häneen, ja nyt he eivät enää muusta puhuneetkaan kuin lemmeään. Nykyhetken hurman yllä väikkyivät tulevaisuustoiveet kuin kirkas taivas keväisten ketojen päällä. He kulkivat lohdullisissa ajatuksissaan kauas ajanvirran mukana, he suuntasivat matkansa välittämättä kohtalon laatimasta merikartasta, he elivät päivän odottaakseen uutta aamua. Heidän nuorille sydämilleen surut ja kuolema olivat tuiki tuntemattomia. Ehkä he rakastivat toisiaan sitäkin enemmän, koska olosuhteet eivät tarjonneet Glaukukselle muuta tavoteltavaa kuin lempeä, koska vapaan valtion kansalaiselle ominaisia intohimoja ei tällä atenalaisella ollut, koska hänen synnyinmaansa ei voinut hänelle tarjota mitään valtiollista työalaa, koska hänessä ei ollut kunnianhimoakaan rakkauden tasaajana ja senpätähden hänen henkensä ja sydämensä olivat niin tulvillaan vain lempeä. Heistä tuntui elämän rautakausi todella kultaiselta, heidän tehtävänä oli vain elää ja lempiä.

Pintapuolisesta tarkkaajasta, jota vain voimakaspiirteiset ja räikeästi sivellyt luonteet miellyttävät, tuntuvat tämäläiset rakastuneet liian jokapäiväisiltä. Sellaisten luonteitten kehityksestä, jotka tahallaan esitetään tavallisiksi, puuttuu lukijan mielestä erikoisuutta, ja ehkä todella teen näiden rakastuneiden luonteista epätodellisen kuvan, kun en selvemmin väritä heidän yksilöllisiä ominaisuuksiaan. Mutta ehkä myöhemmin viivähdän hetkeksi heidän onneuhkuvan kuvansa edessä, silloinkun he saavat tuta sen hirveän onnettomuuden ensi iskut, jota kohden he nyt kulkevat ja johon he ovat niin vähän valmistuneet. Heidän nykyinen hempeän iloinen elämänsä on mahdollisimman jyrkkänä vastakohtana sallimuksen myöhemmille oikuille. Eipä paljoa välitetä kukattomasta, hedelmättömästä tammesta, jonka luja ydin ja vahva runko kestää myrskyn, mutta huolehditaan kyllä myrtin hennoista oksista ja viiniköynnöksen heikoista karhista.

Oli elokuun puolitaival — seuraavaksi kuuksi oli heidän hänsä määrätty ja Glaukuksen oven pihtipielet olivat jo köynnöksiin koristellut ja joka yö hän vei Ionen oven eteen uhkeita uhrilahjoja. Häntä

ei nähty enää entisten iloisten toveriansa parissa, hän eli vain Ionen seurassa. Aamupäivin he paistattivat päivää ja soittivat ja lauloivat; iltaisin he jättivät kaupungin iloisen humun ja lähtivät veneretkelle merelle tai kuljeskelivat kohtalokkaan Vesuviuksen vehmailla, viinitarhapeitteillä rinteillä. Ei merkkiäkään enää maanjäristyksestä, huolettomat pompeijilaiset unohtivat vallan, että he olivat saaneet lähestyvistä tuomiostaan niin hirveän varoituksen. Pakanallisen taikauskonsa sokaisemana Glaukus kuvitteli tuota maanjäristystä jumalien lähettämäksi pelastamaan, ellei juuri häntä, niin ainakin Ionen. Hän toimitti kiitosuhreja tämän uskonsa pyhäköissä ja Isiksenkin alttarin hän köynnöksin koristutti. Muistellessaan hehkuvaa ja elävää marmorikuvaa hän häpesi sitä vaikutusta, mikä sillä oli ollut häneen. Hän ymmärsi nyt hyvin, että kaikki oli ollut vain ihmisen keksimää taikuutta; sillä tulos vakuutti hänelle, ettei jumalattaren vihaa siinä ilmennyt.

Arbakeen he olivat kuulleet vielä elävän. Sairasvuoteella maaten hän vähitellen toipui siitä iskusta, jonka hän oli saanut. Hän jätti rakastavat rauhaan. Mutta itsekseen hän hautoi koston hetkeä ja suunnitelmia.

Aamuisin Ionen kotona ja iltaretkilläkin Nydia oli heidän alituinen ja usein ainoakin toverinsa. He eivät huomanneet sitä salaista tulta, joka tyttörukkaa kulutti. Se tavaton rohkeus, jolla hän sekaantui heidän keskusteluunsa, hänen omituiset, usein itsepäiset oikkunsa jätettiin huomioittamatta kun muistettiin, minkä palveluksen hän oli heille tehnyt ja kuinka sääliävä hän onnettomuudessaan oli. Heidän kiintymyksensä häneen teki vieläkin suuremmaksi koko hänen olentonsa omituisuus, nopeat vaihtelut hurjasta kiihkosta kärsivään lempeyteen — sekotus suurta tietämättömyyttä ja kehittyneitä älyä — herkkyyttä ja kovuutta — lapsen tahatonta iloisuutta ja naisen kylmää ylvyttä. Vaikka hän ei tahtonutkaan ottaa vastaan hänelle tarjottua vapautta, sai hän kuitenkin aivan vapaasti liikkua, mennä minne halusi, hänen sanojaan ja tekojaan ei moitittu eikä sidottu; ihmiset tunsivat tuota kovanonnan kolhimaa, herkästi loukkaantuvaa tyttörukkaa kohtaan samaa huoltavaa ja ymmärtävää osanottoa mitä äiti tuntee sairaloista ja heikkoa lastaan kohtaan — he varoivat käyttämästä minkäänlaista pakkoa, silloinkin kun se olisi ollut hänen hyvänsä. Hän käytti saamaansa vapautta riistäytymällä irti niiden orjien hoivasta, jotka oli häntä palvelemaan määrätty. Nytkin niinkuin ajemmin suojattomina päivinäankin hän kulki yksin vilkkaita katuja pitkin ainoana ohjaajanaan ohut sauvansa. Oli todella ihmeellistä huomata, kuinka notkeasti ja varmasti hän osasi välttää uhkaavan vaaran ja kuinka helposti hän löysi tiensä kaupungin sokkeloisimmissakin osissa. Mutta hänen suurimpia nautintojaan oli edelleenkin käyskennellä Glaukuksen puutarhassa kukkia vaalien — kukat ainakin palkitsivat hänen lempeän rakkautensa. Joskus hän uskalsi isäntänsä huoneeseenkin ja alotti keskustelun, mutta useimmiten hän äkkiä sen katkaisi, sillä Glaukus kykeni nykyään puhumaan vain — Ionesta, ja hänen huuliensa lausumana tuo nimi viilsi Nydian sydäntä. Usein hän katkerasti katui Ionen hyväksi tekemäänsä palvelusta — usein hän sanoi itsekseen: »Jos hän olisi langennut, ei Glaukus ehkä enää häntä rakastaisi», ja synkät ja rumat ajatukset raastoivat hänen rintaansa.

Jaloo pelastustyötään suorittaessaan hän ei ollut kokenut vielä mitään tuskia eikä aavistanut mikä häntä odotti. Hän ei ollut sitä ennen koskaan ollut mukana kun Glaukus ja Ione toisensa tapasivat, hän ei ollut ennen huomannut, että sama ääni, joka hänelle puhui ystävyttä, saattoi toiselle huokua suurta lempeä. Sen tuskantunteen, joka oli hänen rintansa täyttänyt hänen huomattessaan, että Glaukus rakasti toista, hän oli aluksi masentanut ja vajentanut. Mutta vähitellen mustasukkaisuus alkoi saada yhä rajumman ja rajumman muodon; siihen sekaantui vihaa — ja sisäiset äänet kuiskivat kosta. Niinkuin näemme puunoksan kiinteän vihreän lehden tuulessa lepattavan ja maahan pudonneen, kuihtuneen lehden liikehtivän nopeasti, äkkiä myrskyn mukana kohouvan ylös ilmoihin — sinne tänne, levotonna, rauhatonna, niinpä onnellisten ja toivovien rakkauskin on vielä kokematon lentoyrityksissään — myrskyn raivo on silloin vain leikintekoa! Mutta sydän, joka jo on elämän vihreän kevään kuluttanut, joka on toivoton, joka ei enää tunne kesää suonissaan, sellainen sydän on särkynyt ja se joutuu saman myrskytuulen heiteltäväksi, joka hellii vain veljiään. Sillä ei ole tarjolla oksaa mihin tarttua, se ajelehtii paikasta paikkaan — näin se kulkee myrskyn kynsissä, kunnes se on iäksi tomuksi muuttunut.

Yksin kestäetty nuoruusaika oli Nydiasta tehnyt enenaikojaan kovan luonteen; ehkä se rietas, jumalaton elämäkin, jonka keskeen hän vasten tahtoaan oli joutunut, oli kiihottanut hänen intohimojaan, vaikkei se ollutkaan hänen puhtauttaan tahrannut. Burbon mässäykset olivat herättäneet vain hänen inhoaan, egyptiläisen juhlat häntä kamottivat; mutta myrsky, joka kulki koskematta hänen ohitse, oli ehtinyt kylvää häneen sentään jonkun turmeluksen siemenen. Koska pimeässä mielikuvitus herkimmin liikkuu, oli tuon onnettoman tytön sokeus omansa hänessä kasvattamaan mitä hurjimpia ja sairaloisimpia lemmenhaaveiluja. Glaukuksen ääni oli ensikuulemalta kaikunut hänen korvissaan ihanalta soitolta; toisen ystävällisyys oli syvästi vaikuttanut häneen. Kun Glaukus edellisenä vuonna oli ollut poissa Pompeijista, oli tyttö aarteina sydämeensä katkenyt jokaisen hänen lausumansa sanan. Ja kun joku kukkaistytöruukalle kertoi, että hänen ystävänsä ja suojelijansa oli Pompeijin loisteliaimpia ja hienoimpia nuoriamiehiä, oli hän aina tuntenut miellyttävää ylpeyttä muistellessaan häntä. Se toimikin, jonka hän oli Glaukukselta saanut nim. hoidella hänen kukkia, antoi vain lisää yllykettä hänen ajatteluilleen. Hän yhdisti hänen olemuksensa kaikkeen, minkä vain saattoi kuvitella todella ihanaksi, ja

kun hän kieltäytyi selittämästä, minkälaiseen kuvaan hän vertasi Ionen kauneutta, tapahtui se osaksi siitä syystä, että hän oli jo Glaukukseen soveltanut kaiken mahdollisen lempeän ja kauniin. Jos joku lukijoistani on rakastanut juuri senikäisenä, että hän nyt sitä aikaa hymyten muistelee — aikana, jolloin mielikuvitus voittaa järjen, hän varmaankin myöntää, että tuo rakkaus kaikista kummallisista ja sokkeloisista herkullisuuksistaan huolimatta oli paljoo alttiimpi mustasukkaisuudelle kuin mitkään myöhemmät lemmensuhteet. Sen syitä ei ollut tarvis selittää; tiedän vain, että niin yleensä on laita. Glaukuksen palatessa Pompeijiin oli Nydia ehtinyt tulla vuotta vanhemmaksi. Kulunut vuosi suruineen, yksinäisine hetkineen, viettelyksineen oli voimakkaasti kehittänyt hänen henkeään ja sydäntään. Ja kun Glaukus viattomana sulki Nydian syliinsä pitäen häntä vielä täysilapsena, — kun hän suuteli hänen pehmeitä poskia, kun hän kietoi kätensä hänen värähtelevän vartalonsa ympärille, tunsi Nydia äkkiä, että se tunne, jota hän niin kauan ja viattomana oli vaalinut, oli rakkautta. Päästyään Glaukuksen avulla irti kahleistaan — totuttuaan häneltä turvaa hakemaan — totuttuaan, vaikkapa vain hetkeksi hengittämään samaa ilmaa kuin hän — tuuditeltuaan jo itseään yltäkylläisen sydämensä tuhansien onnellisten ja hurmaavien haaveilujen huumassa hän huomaa, että Glaukus rakastaakin toista; että hänet valitaan lähetiksi tuon toisen luokse; hän saa tuntea, kuinka mitätön asema hänellä sentään on ja että hän pysyy sellaisena koko ikänsä, vaikka hän ei ole sitä kokemattomana tähän asti huomannut — emme ihmettele, että hänen hurja ja intohimoinen luonteensa sellaisissa olosuhteissa harhautuu ja että näin kehittynyt rakkaustunne menettää alkuperäisen puhtautensa ja pyhyytensä. Toisinaan hän vain pelkäsi, että Glaukukselle selviää hänen salaisuutensa. Toisinaan häntä harmittikin, ettei *sitä* huomattu; sehän oli halveksinnan merkki — saattoiko hän kuvitella, että hänen taipumuksensa oli hänet viennyt niin kauaksi? Hänen tunteensa Ionea kohtaan vaihtuivat joka hetki kuin vuoksi ja luode, milloin hän rakasti häntä, koska *hänkin*, milloin taas vihasi, samasta syystä. Oli hetkiä, jolloin hän oli valmis hänet surmaamaan ja toisia, jolloin hän oli yhtä valmis oman henkensä uhraamaan hänen puolestaan. Tämäntapaisia ylpeitä ja häällyviä intohimonpuuskia oli ajanpitkään vaikeata kestää. Hänen terveytensä heikkeni hänen huomaamattaan — hänen askelensa kävivät epävarmimmiksi — usein hän itki, eikä itkukaan tuonut hänelle huojuusta. Tullessaan eräänä aamuna tavalliselle toimelleen atenalaisen puutarhaan hän tapasi Glaukuksen peristylen pylväistössä erään kaupunkilaiskauppiaan kanssa keskustelemassa. Kreikkalainen valikoi parhaillaan jalokiviä morsiamelleen. Hän oli jo järjestänyt hänen asuntonsa; jalokivetkin, joita hän valikoi, piti viettämisen sinne — niillä ei aijottu koristaa Ionen ihania muotoja; samat kivet löytää vieläkin Pompeijin maastakaivettujen aarteitten joukosta Napolin oppihuoneesta.»[35]

»Tulehan tänne, Nydia, pane syrjään astiasi ja tule tänne. Ota nämä koreudet minulta — kas noin, minä panen ne yllesi —. Eivätkö ne sovikin hyvin, Servilius?»

»Erinomaisesti!» jalokivikauppias vastasi; sillä kivet oli hyvin valikoitu ja mairivat ketä tahansa, siihenkin aikaan. »Mutta kun nuo renkaat välkkyvät jalon Ionen korvissa, niin huomaatpa, Bakkus vieköön, että minun taitoni voi kauneuttakin lisätä.»

»Ionen?» toisti Nydia, joka tähän asti oli hymyillen ja punastuen pitänyt Glaukuksen lahjaa.

»Niin», atenalainen vastasi leikitellen huolettomasti koristeilla. »Olen valikoimassa lahjaa Ionelle, mutta en ole vielä löytänyt kyllin arvokasta.»

Äkkiä hän vaiken, sillä hän huomasi Nydian omituiset eleet. Hän näet riuhtaisi kaulaltaan kaikki korut ja viskasi ne lattialle.

»Mitä tuo on? Mitä, Nydia, eikö minun lahjani miellytä sinua? Olenko loukannut sinua?»

»Sinä kohtelet minua aina orjana ja lapsena», tessalitar vastasi, ja syvä huokaus pusertautui hänen rinnastaan. Hän kääntyi äkkiä ja katosi puutarhaan.

Glaukus ei yrittänytkään häntä estää; hän oli itsekin loukkaantunut. Hän jatkoi jalokivien tarkastelua ja niiden arvostelua — yhtä kiitti ja toista moitti ja lopuksi kauppias sai hänet ostamaan ne kaikki. Se onkin paras ratkaisutapa rakastuneelle, ja sen hyväksyy kuka tahansa — paitsi se, jonka morsiamena on Ione!

Päätettyään kaupat ja jäätyään yksin hän vetäytyi huoneeseensa, pukeutui, hyppäsi vaunuihinsa ja ajoi Ionen luo. Hän ei muistellut enää sokeaa tyttöä eikä hänen loukkaavaa käyttäytymistään, molemmat hän oli unohtanut.

Hän vietti aamupäivän ihanan napolittaren seurassa, käväisi sitten kylpylöissä, illasti (mikäli, kuten aijemmin jo olen huomauttanutkin, voimme roomalaisten kl. 3 i.p. suorittamaa coena-ateriaa illalliseksi kutsua) yksinään ravintolassa, sillä Pompeijissakin oli ravintoloita. Palattuaan kotiin muuttamaan pukua mennäkseen iltapäivällä jälleen Ionen luo hän kulki peristyleessään uneksien ja hajamielisenä kuten rakastuneet ainakin eikä ollut huomatakaan sokeata tyttöä, joka seisoi samalla paikalla, minne Glaukus oli hänet jättänyt. Mutta vaikka Glaukus ei häntä nähnytkään, tunsi tämä heti askeleista, kuka oli tullut.

Hän ei ollut osannut aavistaa hänen paluuaikaansa. Päästyään mielihuoneeseensa, jonka ovi avautui peristyleen ja istahdettuaan mieltiväisenä lepotuoliinsa Glaukus tunsu äkkiä aran kosketuksen tunikallaan ja kääntyessään hän huomasi Nydian, joka polvillaan ojensi hänelle kouran täyden kukkasia — miellyttävän ja vaikeasti hyljättävän rauhanuhrin. Hänen tummista, ylöstähdätyistä silmistään vierivät kynelet.

»Olen sinua loukannut», hän virkkoi nyhyhkyttäen, »ja ensi kertaa eläissäni. Tahdon mielummin kuolla kuin tietää, että olet minuun tyytymätön. Sano, että annat minulle anteeksi! Katso! Olen jo korut koonnut. Olen ne pannut ylleni. En ikinä niistä luovu — ne ovat sinun lahjasi.»

»Nydia kulta», Glaukus vastasi ja nostaessaan hänet ylös hän suuteli hänen otsaansa, »älä ajattele sitä enää! Mutta, rakas lapsi, miksi niin äkkiä suutuit? En keksi syytä.»

»Älä kysy!» hän vastasi äkkiä punastuen. »Minä olen pelkkää oikkuja ja vikaa. Sinähän tiedät, että olen vielä lapsi — sinä sanot sen niin usein. Ethän lapselta voi vaatia perusteluja jokaiseen hassutukseen.»

»Mutta ethän sinä kohta ole enää mikään lapsi, ja jos sinä haluat, että sinua kohdellaan naisena, niin sinun täytyy oppia hillitsemään outoja tunnepuuskiasi ja kiivaita mielijohteitasi. Älä luule, että sinua soimaan; en, minä puhun vain sinun onneksesi.»

»Se on totta», Nydia sanoi. »Minun täytyy oppia hallitsemaan itseäni. Minun täytyy salata, täytyy masentaa sydämeni tunteet. Se on naisen tehtävä ja velvollisuus. Hänen ainoa hyveensä on arveluni mukaan liehittäminen.»

»Itsensä hillitseminen ei ole vika, Nydiani», atenalainen vastasi. »Ja se hyve on tarpeen sekä miehelle että naiselle. Se on todellinen senaattorin toga, se on sitä kantavan henkilön ainoa arvonmerkki.»

»Itsehillintä! itsehillintä! Sinä puhut oikein. Sinua, Glaukus, kuunnellessani hurjimmatkin ajatukseni rauhottuvat ja tasaantuvat ja herkkä ilomieli valtaa minut. Ole aina minun neuvojani, auttajani!»

»Hyvä sydämesi on paras ohjaajasi, Nydia, kun olet oppinut tunteesi kahlehtimaan.»

»Ah! Sitä en koskaan opi», Nydia huokasi kyyneliään kuivaten.

»Älä sano niin! Vain ensi-yritys tuntuu vaikealta.»

»Olen tehnyt monta ensi-yritystä», Nydia vastasi lapsekkaasti. »Mutta oletko itse, neuvojani, huomannut sen niin helpoksi? Voitko sinä hallita, voitko salata rakkauttasi Ioneen?»

»Rakkautta! Nydia rakas! Ah! Se onkin toinen juttu», nuori elämäntuntija vastasi.

»Sitä arvelinkin!» Nydia virkkoi surumielisesti hymyillen. »Glaukus, otatko minun kukkaraukkani? Tee niillä mitä tahdot — voit antaa ne vaikkapa Ionelle», hän lisäsi hiukan arkaillen»

»En, Nydia», Glaukus vastasi ystävällisesti, huomattessaan toisen puheessa mustasukkaisuuden oireita, vaikka hän arveli kateuden olevan vain ärtyneen lapsen oikkuja. »En aijo antaa ihania kukkiasi kenellekään. Istu tähän ja sido niistä sepele, panen sen tänä iltana päähäni. Se ei ole ensimmäinen, jonka nuo herkkät sormet ovat sitoneet.»

Ihastuneena tuo tyttöraukka istahti Glaukuksen viereen. Hän otti vyöltään nipun kirjavia, kapeita nauhoja, joita käytettiin sepeleitten sidontaan ja joita hän aina piti mukanaan (koska sepeleet olivat hänen alaansa) ja ryhtyi taitavasti ja siroasti työhönsä. Hänen nuorilta poskiltaan kynelet olivat jo kuivuneet, heikko mutta onnellinen hymy väräili hänen huulillaan. Lapsen lailla hän tunsu vain hetkeniloa; hän oli nyt sopinut Glaukuksen kanssa, tämä oli antanut hänelle anteeksi — hän sai nyt istua Glaukuksen vieressä — tämä silitteli hyväillen hänen silkinhienoa kassaansa — hänen hengityksensä lämmitti hänen poskiaa. Ione, tuo julma Ione ei ollut nyt mukana. Kukaan toinen ei ollut nyt jakamassa hänen hyväilyjään. Niin, hän oli onnellinen ja hän oli kaiken entisen unohtanut. Hän eli niitä harvoja, lyhyen ja tuskaisen elämänsä hetkiä, joita myöhemmin olisi voinut ihanina muistella. Perhosen lailla, jonka talviaurinko on hetkeksi houkutellettu äkilliseen lämpöön liihottelemaan, kunnes yltyvä tuuli ja kiristävä pakkas ennen iltaa sen tuhoovat, Nydiakin nyt lämmitteli paisteessa, joka hänen edellisille tottuuksilleen vastakkaisena ei ainakaan jäätänyt. Ja vaisto, jonka olisi pitänyt häntä varottaa lämmön lyhytaikaisuudesta, sai hänet siitä entistä iloisempana nauttimaan.

»Sinulla on kauniit kiharat», Glaukus virkkoi. »Ne lienevät kerran olleet äitisi ihastus.»

Nydia huokasi. Hän ei ollut varmaankaan orjana syntynyt, mutta hän välitti koskaan puhumasta vanhemmistaan, ja olkoon alhainen tai ylhäinen, varmaa vain on, että hänen syntyperästään eivät tieneet mitään hänen suojelijansa eikä kukaan muukaan tuossa kaukaisessa maassa. Hän tuli, tuo

onnettomuuden ja salaperäisyyden lapsi kuin lintu, joka hetken räpyttelee siipiään huoneessamme; me näemme sen lentelevän sinne tänne, me emme tiedä, mistä se tulee ja mihinkä se jälleen lentonsa suuntaa.

Nydia huokasi ja virkkoi sitten hetken vajettuaan ja vastaamatta hänen huomautukseensa:

»Mutta enkö pane liian paljo ruusuja seppeleeseen, Glaukus? Sanotaan niiden olevan sinun mielikukkiasi.»

»Ja niitä rakastavat aina ne, joissa runouden henki asuu. Ruusu on lemменkukka ja saman kukan omistamme vaitiololle ja kuolemalle. Niinkauan kun elämällä vielä on jotakin arvoa, koristaa se meidän otsaamme, ja kun meitä ei enää ole, sirotellaan niitä meidän haudallemme.»

»Ah!» Nydia virkkoi, »jospa voisin tämän katoovan köynnöksen asemasta saada kohtalottarien käsistä sinun elämänlankasi ja pujottaa nämä ruusut siihen.»

»Kelpo tyttöni! Se toivomus on sinun kaunisointuisen äänesi arvoinen ja siinä piileikse todellista laulunhenkeä. Ja minkälaiseksi kohtaloni luontuukin, minä kiitän sinua.»

»Minkälaiseksi kohtalosi? Eikö se juuri viittaa kaikkeen valoisaan ja kauniiseen? Minun toivomukseni oli tarpeeton. Kohtalottaret osottautuvat sinulle yhtä suosiollisiksi kuin toivoinikin.»

»En olisi onnellinen, ellen rakastaisi, Nydia! Nuorena voin hetkeksi isänmaanikin unohtaa. Mutta kuka atenalainen voi miehenikäisenä muistella Atenaa sellaisena kuin se aikoinaan oli ja väittää olevansa onnellinen silloinkun Atena on raunioina — sortunut iäksi?

»Ja minkätähden iäksi?»

»Kuten tuhka ei enää uudestaan voi muuttua hehkuksi; — kuten rakkaus, joka on kerran kuollut, ei voi enää herätä eloon, ei myöskään kansa voi saada kadottamaansa vapautta takaisin. Mutta emmekö puhu sinulle käsittämättömistä asioista.»

»Minulle! — Oh! sinä erehdyt! Minäkin suren Kreikkaa; minun kätkyeni oli Olympoon juurella. Jumalat ovat tosin jättäneet vuoren, mutta heidän jälkensä ovat vielä näkyvissä — jumalat asuvat vielä heitä palvovien sydämissä ja tuossa ihanassa maassa. Minulle on kerrottu sen olevan kauniin, itse olen saanut hengittää sen leutoa ilmaa, jonka rinnalla tämänkin maan ilma tuntuu raa'alta — olen tuntenut sen maan auringon lämpöä, jonka rinnalla tämän maan aurinko hohtaa kylmää. Oh! Puhu minulle enemmän Kreikasta! Ymmärrän sinua hyvin, vaikka olenkin vain tällainen tyttöhupakko. Ja minusta tuntuu, että jos olisin kreikkalainen nainen, jonka kohtalo on suonut rakastaa ja jota rakastetaan, niin itse asestaisin rakastettuni uutta Maratonia, uutta Plataiaa varten. Niin, tämä käsi, joka nyt punoo ruusuja köynnökseen, sitoisi silloin sinulle oliviseppelen!»

»Jospa se päivä koittaisi!» Glaukus voihkaisi kiihtyneenä sokean tessalittaren innostuksesta. »Mutta ei! Aurinko on mailleen mennyt, ja yössä me saamme unohtaa entisen kunniamme — ja me voimme senohella nauttia elämästä — sido nyt ruususi valmiiksi!»

Mutta viimeiset sanansa atenalainen lausui luonnottoman iloisesti ja vaivuttuaan syviin aatoksiin hän vasta jonkun minuutin perästä lauluun, jota Nydia matalalla, hennolla äänellään lauloi. Laulu, jonka hän itse oli Nydialle opettanut, oli

Ilon ylistyslaulu.

1.

Ken laakerit saada sois
Uron uijahan, maineikkaan,
Nuo lehvät, mi kuihtuu pois
Hänen haudallaan?
Ken oksasen tohtisi taittaa ainoon,
Ja suojelushaltijat vaatia vainoon?
Niin, laakerit pyhät on nuo,
Jotk' urhollen taistonsa suo;
Mut kuihtuva ruusunen riemun mailla
Oma orjan ja vapaan on yhdell' lailla.

2.

Niin, muisto hautoja haipuvain
Vain kastaos kyyneleillä,

Ja vapaus varjoa olkoon vain,
Mutt' ilo on osana meillä.
Tule, solmios ilolle seppelehet,
Ilon ruusu on kukista armain,
Sen taattomme meille on suonehet
Varaks huolten vuosien varmain.

3.

Huipulla Phyleen vuoren,
Ylvähän, valkeapään
On astunta vaiennut urhon tään,
Ja hiljennyt aatos on huima,
Ja tyyntynyt tunto on tuima
Tuon hurmeen hyrskyvän, nuoren.
Glaukopis jättävi armahansa,
Ja jumalat meidät vainossansa,
Mut yhäti vierillä virtojen
Soi helke laulujen hopeisten,
Yölintu valveille kutsuu kuun,
Ja mettiset kiitävät karkeluun
Luo lehväin vihreän viinipuun.
Ei kaikkemme meilt' ole mennyt vielä,
Kun ilo on armaanamme,
Ja lempi, lohtumme tuskain tiellä,
Tuo taivainen tuttavamme.

4.

Niin, ruusuja seppeliks solmikaa!
Ilo ystävä yhä on meidän,
Yhä loistavi taivas ja hymyyvi maa,
Ilo ystävä yhä on meidän.
Mi oivaa, kaunoa, kirkast' on
Heloss' auringon, keskessä katveikon,
Kotimaastamme kerto'os suloin kielin,
Ja kaipuumme tyynnytä kerkein mielin!
Seppeliks ruusuja solmikaa!
Ne muistoja menneitä tarinoi,
Kotitienoon kuiskehet mullen soi,
Kun ruusut pöytäni purppuroi.

5 LUKU.

Nydia tapaa Julian. — Pakanallisen sisaren ja kääntyneen veljen välinen keskustelu — Erään atenalaisen huomioita kristinuskosta.

»Kuinka onnellinen Ione onkaan! Ihanaa on saada olla aina Glaukuksen rinnalla, kuulla hänen ääntään. — Ja *hän* voi nähdäkin hänet!»

Näin puheli sokea tyttö kulkiessaan yksin iltahämärässä uuden emäntänsä taloon, jonne Glaukus jo edeltäpäin oli mennyt. Äkisti hänen yksinhaastelunsa katkaisi sivulta kuuluva naisääni.

»Sokea kukkastyttö, minne menet? Sinulla ei ole nyt korja mukana, oletko jo kukkasi myynyt?»

Henkilö, joka näin puhutteli Nydiaa, oli ylhäinen nainen, mutta nainen, jolla oli kovat ja epänaisselliset piirteet. Se oli Julia, Diomedeen tytär. Hän oli puhuessaan kohottanut huntuaan. Häntä seurasivat hänen isänsä ja orjajoukko, joka kantoi lyhtyä heidän edellään. — Kauppia ja tytär olivat palaamassa naapuritalon illallisilta.

»Etkö tunne enää ääntäni», Julia jatkoi. »Olen rikkaan Diomedeen tytär.»

»Ah, anteeksi, tunnen jälleen äänesi. Jalo Julia, minulla ei ole enää kukkia kaupan.»

»Olen kuullut, että kaunis kreikkalainen Glaukus on sinut ostanut; onko siinä perää, sievä orja?» Julia kysyi.

»Olen napolittaren, Ionen palveluksessa», Nydia vastasi vältellen.

»Ah! On siis totta, että —»

»Tule nyt!» keskeytti hänet Diomedes kietoen vaippansa suuhun saakka. »Yö alkaa olla kylmä, en voi sinua odottaa tässä sinun rupattellessasi sokean tytön kanssa. Tule, ota hänet mukaasi kotiin, jos sinulla on jotakin puhuttavaa hänelle.»

»Tule, lapsi», Julia sanoi äänellä, joka ei sietänyt vastustelua.

»Minulla on paljonkin sinulle puhuttavaa — tule!»

»En voi tänä yönä; on jo myöhä», Nydia vastasi. »Minun täytyy kotiin. En ole vapaa, jalo Ione.»

»Mitä! Lempeä Ioneko moittisi sinua? Ah, en luule häntä toiseksi Talestriiksi. No, tule siis huomisaamulla! Muista, että olen ollut sinun suosijoitasi.»

»Täytän tahtosi», Nydia vastasi. Ja Diomedes hoputti jälleen kärsimättömänä tytärtään; Julian täytyi totella, vaikka hän olisi erästä asiaa mielellään Nydialta kysynyt.

Siirtykäämme nyt Ionen luo. Aika, joka oli kulunut Glaukuksen ensimmäisestä käynnistä toiseen, ei ollut Ionesta ollut oikein miellyttävä; hänen veljensä oli käynyt hänen luonaan. Siitä yöstä asti, jolloin hän pääsi egyptiläisen käsistä, hän ei ollut tätä nähnytkään.

Omissa vakavissa ja hänelle niin tärkeissä ajatuksissa touhutessaan nuori pappi ei ollut paljon sisartaan muistellut. Ja sellaiset miehet, joilla on vilkas mielikuvitus ja joiden ajatukset alati liikkuvat ylimaallisilla aloilla, sellaiset miehet tosiaankin varsin vähän välittävät maallisista tunteista, ja pitkään aikaan ei Apekides ollut hakenut tilaisuutta sellaiseen ystävälliseen ajatustenvaihtoon, sellaiseen miellyttävään, luottavaan keskusteluun, mikä oli ajemmin ollut yhdyssiteenä Ionen ja hänen välillään ja mikä sisarusten parissa on niin tavallista ja luonnollista.

Ione sensijaan suri tavattomasti hänen eristäytymistään. Hän luuli sen johtuneen veljen ankarasta, papillisesta velvollisuudentunteesta. Usein kesken kirkkaimpia toiveitaan, kesken ihanimpia lemmenhavelujaan — muistellessaan veljensä ennaaikojaan vakoutunutta otsaa, hänen hymyttömiä huuliaan ja koukistunutta vartaloaan hän huokasi ja ihmetteli, että jumalten palvonta heittää niin synkän varjon samaan maahan, jonka jumalat itse ovat luoneet.

Mutta kun veli tänään kävi hänen luonaan, huomasi hän tämän piirteissä syvän rauhan ilmeen ja hänen painuneissa silmissään sellaisen vakavan, luottavan katseen, jommoista niissä ei ollut vuosikausiin ollut. Mutta tuo muuttunut ilme oli vain hetkellinen; se oli väärää tyyneyttä, jonka pieninkin sisäinen myrsky saattoi koska tahansa rikkoa.

»Jumalat sinua siunatkoot, veljeni!» Ione virkkoi häntä syleillessään.

»Jumalat! Kuinka voit niin sanoa! Sillä on vain *yksi* jumala!»

»Veljeni!»

»Entä jos natsarealaisen verraton oppi onkin oikea? Entä jos jumala onkin yksinvaltiainen — yksi — näkymätön — ainoa? Entä jos kaikki ne lukemattomat jumalat, joiden alttarit täyttävät maan, ovatkin vain pahoja henkiä, jotka viekottelevat meitä oikeasta uskosta? Se on mahdollista, Ione!»

»Ah! Voimmeko sellaista uskoa? Ja jos uskommekin, eikö se ole murheellista uskoa?» napolitar vastasi. »Mitä! Tässä ihanassa maassa asuu vain ihmisiä — vuorissa ei olisi oreadeja — vesissä ei nymfejä — tuon uskon ihanan täydellisyyden, joka kaiken jumalallistaa, joka halvimmat kukatkin pyhittää, joka hienoimpaan ilmapäreilyynkin saa taivaallista henkäilyä — kaiken sen tahdot kieltää ja tehdä maasta vain tuhka- ja tomukasan? Ei, Apekides! Vain se usko on oikea ja saa asua sydämessämme, joka kaiken, koko maailman kansottaa jumalilla.»

Ione puhui niinkuin se, joka on vanhan mytologian runollisuuden innoittama. Me voimme tämän vastauksen mukaan arvioida, mikä luja vastarinta kristinuskolla oli voitettavana pakanamailmassa. Tuo kaunis taikausko ulottui kaikkialle; jokainen, vähäpätöisinkin teko sai muotonsa siitä — se oli elämänosa niinkuin kukat ovat osa tyrsusta. Jokaisesta tapahtumasta vedottiin jumalaan, jokainen viinilasi tyhjennettiin rukouksin, ovenköynnöksetkin omistettiin jollekin jumalalle. Ja heidän, lareina

palvotut esi-isänsä suojelivat heidän liesiään ja atriumiaan. Niin syöpynyt tämä usko oli heihin, ettei vielä nytkään näiltä seuduilta epäjumalanpalvelusta ole saatu poisjuurritetuksi. Palvonnan esineet vain ovat muuttuneet. Nyt huudetaan avuksi yhtä monta pyhimystä kuin ennen jumalaa ja joukot kuuntelevat nyt p. Januariuksen tai p. Tapanin alttareilta oraakkeliennustuksia yhtä hartaina kuin ennenmuinoin Isiksen ja Apollon.

Mutta ensimmäiset kristityt pelkäsivät tuota taikauskoa enemmän kuin halveksivat. He eivät uskoneet kuten pakanallisen filosofian rauhallinen skeptillisyyttä, että jumalat ovat pappien tekoa, eivätkä suuren joukon mukana, että ne ovat hämäreiden historiallisten tietojen mukaan alkuaan olleet ihmisiä kuten kaikki. He kuvittelivat pakanoiden jumalat pahoiksihengiksi, he siirsivät Indian ja Idän mustat henget Italiaan ja Kreikkaan, ja Jupiteria ja Marsia he vertasivat Molokiin ja Saatanaan.[36]

Apekides ei vielä ollut muodollisesti omaksunut kristinuskkoa, mutta hän oli vakaasti päättänyt sen tehdä. Hän hyväksyi täydelleen Olintuksen mielipiteet — hän piti jo kaikkia pakanallisen mielikuvituksen luomia ihmissuvun pahimman vihollisen, perkeleen kuiskauksen tuloksina. Hän kauhistui sisarensa viatonta ja luonnollista vastausta. Hän vastasi rajusti ja samalla niin sekavasti, että Ione enemmän pelkäsi hänen järkeään kuin säikähti hänen kiivauttaan.

»Ah, veljeni!» hän sanoi. »Ankarat velvollisuutesi ovat sumentaneet henkesi. Tule luokseni, Apekides, veljeni, minun oma veljeni, ojenna minulle kätesi, salli minun kuivata hiki otsaltasi. Älä suutu minuun, en ymmärrä sinua kuitenkaan. Ole vain varma, ettei Ione tahdo loukata sinua!»

»Ione», Apekides virkkoi painaen Ionea lähemmä itseään ja katsellen häntä hellästi, »saatanko ajatella, että tämä ihana vartalo, tämä kaunis sydän on tuomittu ikuiseen tuskaan?»

»*Dii meliora!*»[37] Ione sanoi käyttäen sitä sanamuotoa, jolla aikalaiset olivat tottuneet manaamaan pahaa ennustusta.

Nämä sanat ja vielä enemmän niihin sisältyvä taikausko loukkasivat Apekideen korvaa. Hän nousi, mutisi itsekseen, kääntyi huoneesta poistuakseen, pysähtyi kuitenkin puolitiessä, katsahti vielä kerran Ioneen ja levitti kätensä.

Ione juoksi iloisena hänen syliinsä. Apekides suuteli häntä vakavana ja sitten hän sanoi: »Hyvästi, sisareni! Kun ensi kerran tavataan, et sinä enää ole minulle sisar. Salli minun siis vielä kerran sinua syleillä — nyt kun vielä olen tulvillani lapsuusajan helliä muistoja, uskoa ja toivoa, nyt kun taipumuksemme, toiveemme, mielipiteemme vielä ovat samoja. Mutta nyt pitää tämän siteen katketa.»

Sen sanottuaan hän poistui.

Ensimmäisten kristittyjen vaikein ja ankarin koetus olikin kyetä täydelleen luopumaan kaikista rakkaimmista tottumuksistaan. He eivät voineet enää olla minkäänlaisessa kosketuksessa ihmisten kanssa, joiden jokainen toimi, jokainen sana oli ilmeistä epäjumalan palvelusta. He kauhistuivat rakkauden iloja; heidän korvissaan kaikui lempi pahanhengen kuiskaukselta. Tämä heidän onnettomuutensa oli samalla heidän voimansa. Mikä heidät erotti muusta maailmasta, se oli omansa liittämään heidät keskenään lujemmin yhteen. He olivat raudanlujia luonteita, miehiä, jotka julistivat Jumalan sanaa, ja heitä yhdistävät siteet olivat niinkään rautaa!

Glaukus löysi Ionen itkemästä. Hän saattoi jo pitää oikeutenaan lohduttaa häntä. Hän sai selville jonkun kohdan hänen keskustelustaan veljen kanssa. Mutta hänen oli vaikeaa toisen sekavasta puheesta — ja sekavaa se oli kaikille asiaanperehtymättömille — päästä selville Apekideen todellisista tarkotusperistä.

»Oletko sinä koskaan kuullut», Ione kysyi, »mitään siitä uudesta natsarealaisesta opista, josta veljeni minulle puhui?»

»Olen monesti kuullut sen opin kannattajista», Glaukus vastasi, »mutta heidän oppinsa sisällöstä en tiedä mitään paitsi että siinä on jotakin luonnottoman ankaraa ja synkkää. He eristäytyvät muista ihmisistä. He eivät hyväksy edes meidän yksinkertaista seppelöimistapaamme. He eivät iloitse edes elämän viattomista nautinnoista, he lausuvat hirveitä ennustuksia lähestyvistä maailman lopusta, lyhyesti he näyttävät saaneen hymyttömän ja kaamean uskonsa Trofoniuksen rotkosta. Mutta», Glaukus jatkoi hetken vajuttuaan, »heidän joukossaan on sentään joku lujatahtoinen ja kyvykäs mies ja Atenan areopagiittienkin joukosta he saivat kääntyneitä veljiä. Muistanpa isäni joskus puhuneen eräästä ihmeellisestä vieraasta, joka vuosia sitten kävi Atenassa; muistaakseni hänen nimensä oli Paavali. Isäni oli siinä joukossa, joka oli kokoontunut eräälle Aterian kuolemattomista kukkuloista kuulemaan mitä tällä Idän viisaalla oli sanottavaa. Joukko odotti hiljaa — siitä melusta ja hälinästä, jolla omia puhujiamme tavallisesti tervehdittiin, ei nyt merkkiäkään. Ja kun hän kukkulan korkeimmalle kiireelle noustuaan kohottautui mahtavana häntä hengähtämättä kuuntelevan joukon yli, valtasi hän, tuo

salaperäinen vieras, jokaisen sydämen, ennenkuin hän oli lausunut sanaakaan. Isäni kertoi, että hän oli pienikokoinen mies, mutta ylväät ja käskevät piirteet hänellä oli. Hänen pukunsa oli musta ja yksinkertainen. Laskeva aurinko — oli näet ilta — valaisi hänen muotojaan, kun hän eleitti, mutta hallitsevana seisoj puhujalavalla. Hänen piirteensä olivat kuihtuneet ja terävät niinkuin miehen, jota on onnettomuus kohdannut tai joka on kestänyt monenlaisen ilmaston ankarat vaivat. Mutta hänen silmänsä välkkyivät miltei ylimaallista tulta, ja kun hän kohotti kätensä puhuakseen, oli hänen eleissään majesteettillinen piirre, niinkuin Jumalan henki olisi hänessä asunut.

»'Atenan miehet!« hän kuuluu sanoneen. »Olen täällä huomannut alttarin, jonka otsakkeena on lause: *Tuntemattomalle jumalalle*. Te kunnioitatte tietämättänne sitä Jumalaa, jota minä palvelen. Siitä jumalasta, josta nyt ette mitään tiedä, tahdon teille puhua.'

»Sitten tuo juhlallinen mies oli selittänyt, ettei kaiken suuri Luoja — maan ja taivaan Herra asu ihmisten tekemissä tempeleissä; että Hän on kaikkialla, Hänen henkensä liikkuu ilmassa, jota me hengitämme, — meidän elämämme ja olemuksemme ovat Hänestä riippuvaisia. 'Luuletteko', hän huudahti, 'että Näkymätön voi olla teidän kulta- ja marmoripatsaanne kaltainen? Luuletteko, että Hän, joka on taivaan ja maan luonut, kaipaa teidän uhrejanne?' Sitten hän kuvaili niitä hirveitä aikoja, jotka lähestyivät, mailmanloppua, puhui kuolleista heräämisestä, minkä vakuudeksi on todistuksen antanut sen miehen ylösnouseminen, jonka oppia hän saarnasi.

»Kun hän oli lopettanut, puhkesi kauan pidätetty tyytymättömyys ilmoille ja filosofit, joita siellä täällä oli kuuntelevassa joukossa, murahtivat viisaan halveksintansa. Saattoi nähdä stoalaisen synkän otsan, kyynikon pilkallisen hymyn ja epikuurolaiset, jotka eivät itsekään usko Elysiumiimme, kulkivat naureskellen ja kevyesti ivaten joukon keskellä. Mutta suuren joukon sydämiin oli puhe syvältä koskenut; he vapisivat, vaikeivät tienneet miksi, sillä tuo vieras oli puhunut sellaisen miehen äänellä ja valtavuudella, joka on Tuntemattomalta jumalalta todella saanut tehtävän Hänen uskoaan levittää.»

Ione oli kuunnellut hartaana. Ja kertojan vakavasta ilmeestä saattoi päättää, kuinka syvän vaikutuksen häneen oli tehnyt kertomus, jonka hän oli kuullut henkilöltä, joka pakanallisen Marsin kukkulalta oli saanut ensimmäiset tiedot Kristuksen opista.

6 LUKU.

Portinvartija. — Tyttö. — Gladiaattori.

Diomedeen talon ovi oli auki ja Medon, vanha orja istui portailla, joita pitkin päästiin rakennukseen. Tuon rikkaan pompeijilaisen kauppiaan ylellinen talo on vielä nytkin nähtävänä lähellä sitä kaupunginporttia, jolta alkaa hautojen katu. Huolimatta kuolleitten naapuruudesta se oli iloista seutua. Vastakkaisella sivulla, jonkun askelen päässä portilta oli tilava ravintola, jonne Pompeijiin saapuneet puuhanmiehet tai huvinhaluiset usein pysähtyivät virkistystä hakemaan. Nytkin oli sen sisäänkäytävän edustalla joukko vaunuja, rattaita ja muita ajoneuvoja, toiset tulossa, toiset menossa, kaikkialla oli vilkasta touhua ja hälinää. Oven edessä olevan pienen pyöröpöydän ääressä istui penkillä maatilanomistajia keskustelemassa aamujuomaansa hörppien omista asioistaan. Oven pieleen oli iloisin ja räikein värin maalattu tavallinen ravintolanmerkki.[38] Ylempänä, katonrajassa olevalla ulokkeella oli joukko naisia, tilanomistajien vaimoja, jotka mikä istuen, mikä kaiteeseen nojaten keskustelivat alhaalla istuvien ystäviensä kanssa. Syvässä nurkkauksessa jonkun matkan päässä istui jonkinlaisessa katoksessa pari kolme köyhää matkailijaa omissa oloissaan pudistaen tomua vaatteistaan. Tien toisella sivulla oli avoin paikka, jota Pompeijin nykyisiä asujamia vanhempi sukupolvi käytti hautuumaanaan ja joka nyt on muutettu Ustrinumiksi eli kuolleitten polttopaikaksi. Sen yläpuolella kohosivat erään iloisen, miltei puitten peittämän huvilan ulokkeet. Hautamuistomerkit itse hienoine ja taiteellisine muotoineen ja kukka- ja lehväkoristeineen eivät vaikuttaneet läheskään surullisilta. Kaupunginportin kupeella seisoj hyvinharjotettu roomalainen vahtisotilas, jonka kiiltävä kypärä ja keihäs, johonka hän nojasi, välkkyivät auringonpaisteessa. Portti itse oli kolmi-osainen, keskusta ajoneuvoja, molemmat sivuaukot jalankulkijoita varten. Portin kummaltakin kyljeltä alkoivat kaupunkia ympäröivät mahtavat muurit, joita oli rakennettu, korjailtu, uusittu tuhansin kerroin, kuinka kulloinkin sota, ajanhammas tai maanjäristys olivat vaatineet. Säännöllisin välimatkoin kohosi muurista nelinurkkaisia torneja, joiden karkeatekoiset harmaat seinät särkivät muurien suoran viivan ja jotka muutenkin olivat räikeänä vastakohtana ympäristön uusille, upeille rakennuksille.

Mutkikas tie, joka tältä kohdalta vie Pompeijista Herkulaneumiin, luikertelee pitkin viinitarharinnettä,

jonka yläpuolella kohoaa Vesuviuksen majesteettillinen huippu.

»Oletko kuullut uutisia, vanha Medon?» virkkoi muuan nuori nainen, joka vesiastia kädessä oli pysähtynyt Diomedeen ovelle haastelemaan hetkeksi orjan kanssa, ennenkuin pistäytyi naapuritaloon täyttämään astiansa ja veikeilemään matkustajien kanssa.

»Uutisia! Minkälaisia uutisia?» orja kysyi kohottaen raskaasti silmänsä puhujaan.

»Juuri tänä aamuna, silloinkuin sinä vielä taisit nukkua, kulki tämän portin kautta jotakin ihka uutta Pompejiin!»

»Aai», orja sanoi välinpitämättömästi.

»Nii-in, jalon Pomponianuksen lahja.»

»Lahja! Luulen sinun puhuneen jostakin uutisesta.»

»Se onkin molempia. Tiedä siis, sinä tyhmyri, että se lahja oli ihana nuori tiikeri lähestyviä amfiteatterinäytäntöjä varten. Kuuletko, Medon? Se on suurenmoista! Luulen, etten voi nukkuakaan, ennenkuin olen sen nähnyt. Sanovat sen kiljuvan kerrassaan mainiosti.»

»Tyttö parka!» Medon virkkoi surullisesti ja miltei ivallisesti.

»Älä soimaa minua, ukonkänntyrä! Tiikeri on sievä eläin, kunhan vain keksisimme jonkun, kenen heittää sen syötäväksi. Meillä on nyt siis leijona ja tiikeri; aatteles, Medon! Ja kun meillä ei ole kahta kunnan pahantekijää, on kai tarvis päästää ne toistensa kimppuun. Mutta sinun poikasihan on gladiaattori, taitava ja väkevä mies — etkö voisi taivuttaa häntä ottelemaan tiikerin kanssa? Koeta toki, silloin tekisit minullekin mieliksi ja sinusta tulisi koko kaupungin hyväntekijä.»

»Lorua!» orja virkkoi katkerana. »Ajattele ennemmin omaa vaaraasi kuin puhut minun poikaparkani kuolemasta.»

»Omaa vaaraani!» tyttö huudahti pelästyen ja katsahtaen arasti ympärilleen. »Kiroon ennustuksesi, ja tulkoon sanojesi vaikutus sinulle itsellesi kiroukseksi!» Näin sanoessaan tyttö hypisteli kaulallaan riippuvaa taikakalua. »Omaa vaaraasi! — Mikä vaara minua uhkaa?»

»Eikö pari yötä sitten sattunut maanjäristys ollut varotus sinullekin?» Medon kysyi. »Eikö sillä ollut ääntä? Eikö se sanonut meille kaikille: Valmistukaa kuolemaan, sillä mailmanloppu on lähellä.»

»Kas vain sitä yksinkertaisuutta!» nuori nainen virkkoi kooten tunikansa liepeet. »Sinähän puhut kuin kuuleman mukaan natsarealaiset — ehkä oletkin heikäläisiä. Hyvä on. Ei sinunlaisesi harmaan hassun kanssa kannata enempää puhua, sinä käyt päivä päivältä äksymmäksi — *Vale!* Oi, Herkules, lähetä meille leijonalle sopiva mies — ja toinen tiikerille.»

Hei, hei, mikä näky on riemukas tuo!
Kuin aaltoo katsojakansan vuo!
Kas, taistoajat, uljaat kuin poika Alkmenan,
Jo yhtenen iskevät hiekall' arenan.
Vait olkaa! Kuolema keskeen jo astuu,
Ja hiekka jo hurmehin kirkkain kastuu.
Hei, hei, kuin reimasti marssii nuo!
Hei, hei, on katsoa hupaista tuo!

Hopeanheleällä ja kirkkaalla äänellä laulellen tuo naikkonen sipsutteli, tunikansa helmoja pölyiseltä tieltä koholla pitäen läheiseen ravintolaan.

»Poika parkani!» orja puoliääneen virkkoi, »käytkö sinä kuolemaan tuollaisten häpeällisten seikkojen vuoksi? Oi, Kristuksen usko! Jo senkin vuoksi, että sinä opetat kammoomaan näitä verisiä leikkejä, minä tahdon sinun palvojiasi olla.»

Vanhan miehen pää painui voimatonna rinnalle. Hän oli vaiti ja ajatuksiinsa vaipuneena vain silloin tällöin pyyhki hihansa suulla silmäkulmiaan. Hänen ajatuksensa liikkuivat hänen pojassaan. Hän ei huomannut nuorukaista, joka joustavin askelin ja ylväin ja ylimielisin elein asteli portilta päin. Hän ei nostanut silmiään ennenkuin nuori mies, joka oli pysähtynyt aivan vanhuksen viereen, sanoi:

»Isä!»

»Poikani, Lydonini! Sinäkö se olet?» vanhus huudahti iloisena. »Ah, sinä olet alati ajatuksissani.»

»Olen iloinen sen kuullessani, isäni», gladiaattori virkkoi sivellen kunnioittavasti orjan polvia ja partaa, »ja kohta saan olla aina luonasi, enkä vain ajatuksissasi.»

»Niin, poikani — mutta ei tässä maailmassa!» vanhus virkkoi vakavana.

»Älä sano niin, rakas isä! Katso luottaen tulevaisuuteen niinkuin minäkin. Olen varma, että voitan ottelussa ja ansaitsemallani kullalla ostan sinut vapaaksi. Oi, isäni! Joku päivä sitten minua ivasi muuan, josta en sellaista olisi luullut, sillä hän on vertaisiaan tavallista rakastettavampi — hän ei ole roomalainen, hän on Atenasta — hän luuli minun voitonhimosta kysyneen, kuinka paljon voittaja saa. Ah! Huonosti hän tunsii Lydonin luonteen.»

»Poikani, poikani», orja virkkoi astuen hitaasti portaita alas ja vei poikansa omaan pieneen huoneeseensa, joka oli yhteydessä käytävähallin kanssa, jona tässä huvilassa oli peristyle eikä atrium. Huone on vieläkin tallella; siihen pääsee kolmannelta ovesta sisäänkäytävästä lukien. Ensimmäinen ovi vie portaille, toinen pieneen komeroon, jossa säilytettiin pronssipatsasta.

»Niin hurskaat ja kunnolliset kuin pyrkimyksesi ovatkin», Medon jatkoi, kun he olivat päässeet suojaan, »on teko silti synti; sinä panet henkesi tarjolle vapauttaaksesi isäsi — se vielä annettaisiinkin anteeksi, — mutta voiton hintana on toisen veri. Oh, se on kuolemansynti, ei jaloinkaan tarkoitus voi siitä puhdistaa. Luovu! Luovu oikeastasi! Mieluummin olen koko ikäni orjana kuin ostan vapauteni sellaisella hinnalla.»

»Kuulehan, isä», Lydon puhui hieman kärsimättömänä, »sinut on uusi uskosi tehnyt liian omantunnontarkaksi. Pyydän, ettet puhu minulle siitä enää mitään, sillä jumalat, jotka ovat minulle voiman antaneet, eivät ole lahjottaneet samalla viisautta enkä minä käsitä sanaakaan kaikesta siitä, mitä minulle niin usein saarnaat. Sinä olet, sanon sen toistamiseen, tästä uudesta opista saanut päähäsi omituisia mielikuvia oikeasta ja väärästä. Suo anteeksi, jos sinua loukkaan, mutta ajattelehan nyt! Kenen kanssa taistelen? Oh, jospa sinä tuntisit nuo heittiöt, joiden kanssa minun pitää sinun tähtesi seurustella, niin vakuutan, että sinäkin kiittäisit minua, jos minä vapauttaisin maan yhdestäkin sentapaisesta. Ne ovat petoja, joiden huulet janoovat verta, olioita, joilla hurjan rohkeutensa ohella ei ole mitään tunnetta, rajuja, raakoja, sydämettömiä — ei mikään inhimillinen side ole heitä varten. Pelkoa he eivät tunne, se on totta, mutta eivät myöskään kiitollisuutta, eivät lempeyttä, eivät rakkautta; he ovat luodut vain työtänsä varten, säällittä surmaamaan, pelotta kuolemaan! Voivatko sinun jumalasi, mitä lienevätkin, paheksia taistelua näiden konnien kanssa ja lisäksi minun syistäni? Oi, isäni, mitä voimia lieneekin maallisia asioita johtamassa, ne eivät voi mitään pitää niin suurena, niin pyhänä kuin uhria, jonka poika hartaana tarjoo harmaantuneen isänsä puolesta!»

Vanha orjaparka, joka itsekin vielä kaipasi ylhäältä valaistusta, sillä hän oli vasta hiljan kääntynyt kristinuskoon, ei tiennyt, mihin todistuskappaleisiin vedota kumotakseen niin synkän, mutta erehdyksessäänkin niin kauniin tietämättömyyden. Hänen ensimmäinen tekonsa oli heittäytyä poikansa rinnoille, toinen kääntä poispäin — tarttua hänen käteensä ja löytämättä sopivia sanoja hän puhkesi itkuun.

»Ja jos», Lydon arveli — »jos sinun Jumalasi (luuloni mukaan sinä uskot vain yhteen) on niin hyvänsuopa ja sääliä kuin väität, Hän tietää silloin myös, että sinun uskosi häneen on vahvistanut sitä minun päätöstäni, jota sinä nyt moitat.

»Kuinka! Mitä tarkoitat?»

»Niinkuin tiedät, minut ostettiin lapsena orjaksi, mutta Roomassa minä pääsin vapaaksi, sillä minulla oli onni miellyttää isäntääni. Kiiruhdin Pompeijiin tapaamaan sinua. Tapasin sinut vanhentuneena ja heikontuneena oikullisen ja itsekkään isännän orjuudessa. Olit hiljan kääntynyt uuteen uskoosi, ja orjuutesi tuntui sinusta nyt kahta raskaammalta. Tottumukset, joiden avulla tähän asti olimme pahimman voineet kestää, olivat menettäneet kaiken tehonsa. Etkö usein valittelut, että sinun täytyi suorittaa palveluksia, joita et orjana vihannut, mutta jotka natsarealaisesta ovat synnillisiä? Etkö usein kertonut minulle kärsineesi omantunnon tuskia, kun sinun täytyi uhrata leivän murunen lareille, jotka impluviumiamme vartioivat? että sinun sielusi oli ainaisessa ristiriidassa? Etkö sanonut minulle, että kun sinun täytyi kynnykselle tiputella viiniä ja lausua jonkun kreikkalaisen jumalan nimi, sinä silloin kärsit vieläkin kauheampia tuskia kuin Tantalus, ikuista piinaa vielä hirveämpää kuin Manalan kentillä koskaan? Etkö ole näin minulle puhunut? Minä ihmettelin, en ymmärtänyt — ja Herkules avita, en vieläkaan mitään käsitä. Mutta olin sinun poikasi ja minun velvollisuuteni oli sinua auttaa ja sinut vapauttaa. Pitikö minun kuunnella sinun huokailujasi — sinun kamottavan pelon aiheuttamaa valitustasi, ja itse pysyä toimetonna? Ei! Kuolemattomien jumalten nimessä! Ajatus välähti minuun kuin salama Olympossta. Minulla ei ollut rahaa, mutta oli voimaa ja nuoruutta — sinun lahjojasi — ne saatoivat uhrata sinun hyväksesi. Tiedustelin vapautesi hintaa. Sain tietää, että voittavan gladiaattorin palkinto on kaksi kertaa niin suuri. Minusta tuli gladiaattori. Minä lyöttäydyin niiden paheellisten miesten pariin. Voitin vastenmielisyyteni. Harjaannuin heidän taidoissaan. Siunattu olkoon se oppi! Sen avulla

saan isäni vapaaksi.»

»Oh, jospa saisit kuulla Olintusta!» vanhus huokasi yhä enemmän ja enemmän ihastuen poikansa kuntoon, mutta pysyen yhä entisen varmana hänen ehdotuksensa synnillisyydestä.

»Minä kuuntelen, ketä vain tahdot», gladiaattori vastasi iloisena, »mutta vasta silloin kun sinä et enää ole orja. Oman kattosi alla, isäni, saat päivät pitkät ja miksei yötkin tuumiasi hautoa niinkuin itse tahdot. Oi, olen jo sinulle valinnut ihanan paikan. Se on yksi vanhan Julia Felixin 999:stä myymälästä, kaupungin aurinkoisimmassa osassa — siellä saat päivät pääksytysten ovesi edessä päivää paistattaa. Ja minä myyskelen puolestasi öljyä ja viiniä, isä. Ja jos Venus (tai ellei se sinua miellytä, sillä et mielelläsi kuule sitä nimeä lausuttavan, Lydonille on yhdentekevää) — niin joku muu tahtoo, ehkä saat pienen tytönkin, joka silittää harmaat hiuksesi ja lepertelee polvellasi ja kutsuu sinua 'Lydonin isäksi!' Ah! Me olemme onnellisia — voitonrahoilla hankin kaiken tämän. Iloitse, riemuitse, isäukko! Ja nyt minun täytyy mennä — ilta joutuu — *lamistani* odottaa minua. Tule ja siunaa minut!»

Puhuessaan Lydon oli siirtynyt isänsä pimeästä huoneesta ja vilkkaasti vaikka kuiskaten haastellen he olivat saapuneet samalle paikalle, jossa portinvartija oli aluksi istunut.

»Oi, minä siunaan sinut, siunaan sinut, kunnan poikani», Medon sanoi liikutettuna. »Ja ymmärtäköön se suuri Henki, joka tutkii kaikki sydämet, sinun mielesi jalouden ja antakoon anteeksi rikoksesi!»

Gladiaattorin solakka vartalo hävisi pian näkyvistä. Orjan silmät seurasivat hänen kevyttä, mutta varmaa käyntiään, kunnes viimeinen vilahdus oli kadonnut, ja vaivuttuaan jälleen istuimelleen hän alkoi tuijottaa maahan. Hän istui mykkänä ja jäykkänä kuin kivipatsas. Joka muistelee omia onnellisia aikojaan, käsittää, mitä tunteita, mitä ajatuksia liikkui hänen mielessään!

»Saanko tulla sisään?» kuului vieno ääni sanovan. »Onko emäntäsi, Julia kotona?»

Orja viittasi koneenomaisesti myöntävän vastauksen, mutta tulija, joka häneltä kysyi, ei nähnyt viittausta. Hän toisti kysymyksensä arasti, mutta kuuluvammalla äänellä.

»Enkö jo sinulle sanonut?» orja vastasi kärsimättömänä. »Käy sisään!»

»Kiitän», kysyjä virkkoi kärsivällisesti, ja herättyään unelmistaan orja huomasi edessään sokean kukkaistytön. Onnettomuus herättää aina toisen onnettoman sääliä. Medon nousi ja talutti hänet rappusten yläpäähän (sieltä vei ovi Julian huoneisiin) ja täällä hän kutsui orjattaren, jonka piti viedä sokea tyttö määrän päähän.

7 LUKU.

Pompeijilaisen kaunottaren pukuhuone. — Julia ja Nydia keskustelevat tärkeistä asioista.

Komea Julia istui huoneessaan orjiensa ympäröimänä. Se oli kuten sen viereinen kubikulumkin, pieni huone, mutta melkoista tilavampi kuin tavalliset makuusuojat, jotka yleensä olivat niin pienempiä, että joka ei ole nähnyt sen ajan makuuhuoneita, vaikkapa kaikkein huomattavimpien talojen, ei voi kuvitellakaan, minkälaisissa kyyhkysenpesissä Pompeijin asukkaat katsoivat mukavaksi yönsä viettää. Mutta »vuode» ei ollutkaan vanhojen mielestä niin ankaran juhlallinen ja salaperäinen talousesine kuin meidän. Vuode muistutti pikemmin jotakin kapeata pientä sohvaa, jonka helposti saattoi ottaa mukaansa[39] ja vaatimusten mukaan kuljettaa huoneesta toiseen. Ja epäilemättä sitä säännöllisesti siirrettiinkin paikasta toiseen, kuinka kulloinkin vuodenaika tai oikku vaati, sillä huonetta, jossa oli kuukaudenpäivät asuttu, saatettiin jo seuraavana tarkoin välttää. Sen ajan italialaisilla oli niinikään kummallinen taipumus pelätä heleätä päivänvaloa; heidän pimeät huoneensa, joita aluksi luultiin kehittymättömän rakennustaidon tuloksiksi, ovatkin huolellisen harkinnan mukaan tehtyt. Pylväistöistä ja puutarhoista he saivat aurinkoa niin paljon kuin heitä halutti; talojensa sisältä he hakivat viileyttä ja varjoa.

Julian huone oli tähän vuodenaikaan talon parhaimmassa osassa, yläkerroksen julkihuoneen vieressä, puutarhan tasalla, ja sinne olikin hänen huoneestaan kaunis näköala. Suuren lasitetun oven kautta tunkeutuivat hämärinä auringonsäteet sisään, mutta hänen pimeään tottuneet silmänsä olivat kyllin terävät huomaamaan, mitkä värit hänelle parhaiten sopivat — minkälainen puna valaisi hienoimman hohteen hänen tummalle iholleen ja antaisi hänen poskilleen raikkaimman tuoreuden.

Hänen edessään olevalla pöydällä oli pieni pyöreä kuvastin kiillotettua terästä ja sen ympärille oli järjestykseen pantu kaikkienkokoisia kaunistusveikeitä, salvoja, jauhoja, hajuvesiä, maaleja, jalokiviä, kampoja, nauhoja ja kultaneuloja, joiden kaikkien tehtävänä oli lisätä luonnollista kauneutta ja tyydyttää muodin määräämät oikut. Huoneen hämärästä välkähtelivät eloiset ja rikasväriset seinät, joille pompeijilaiseen tapaan oli räikein värein maalattu freskoja. Pukupöydän edessä Julian jaloissa oli itämainen valmiste, kudottu matto. Viereisellä pöydällä oli hopeinen maljakko ja vesikulho, sammutettu lamppu, mitä hienoin taideteos, johon taitelija oli kuvannut Kupidon lepäämässä myrttipuun oksien katveessa, ja pieni papyruskäärö, joka sisälsi Tibulluksen hempeimpiä elegioja. Kubikulumiin vievällä ovella oli kultakukin loistavasti ommeltu verho. Tämantapainen oli kahdeksantoista vuosisataa sitten kaunottaren pukuhuone.

Ihana Julia loikoi velttona tuolillaan sillaikaa kun »ornutriks» (hiustenkähertäjä) pienistä kiharakasoista sommitteli torninomaista pääkoristetta taitavasti sekottaen tekohiuksia alkuperäisiin ja kasaten niitä lopulta niin runsaasti, että pää näytti pikemminkin keskiruumiin osalta kuin inhimillisten muotojen huipulta.

Hänen keltainen tunikansa, jota vastaan hänen musta tukkansa selvänä piirtyi ja joka oli aikalailla edullinen hänen ruskeahkolle iholleen, valui vuolaina laskoksina maahan asti. Hänen jaloissaan oli tohvelit, jotka oli ohuen nilkan ympäri sidottu valkeilla nauhoilla; purppuranväriset tohvelit itse olivat jalokivin koreillut ja niissä oli kiverä kärki kuten nykyajan turkkilaisten tohveleissa. Vanha orjatar, joka oli täysin perehtynyt pukeutumisen salaisuuksiin, seiso i kähertäjän vieressä pitäen käsivarrellaan emäntänsä leveää, kirjailtua vyötä ja silloin tällöin antaen neuvoja (höystäen puhettaan vehmailla imarteluillaan), kuinka hiusrakennusta on muovailtava.

»Tuo neula on pantava hiukan enemmän oikealle — syvemmälle, tyhmyri! Etkö huomaa, kuinka tasaiset kulmakarvat ovat? Luulisi miltei sinun nyt pukevan Karinnaa, jonka piirteet ovat niin vinot. Nyt pane kukkia — mitä! kehno! Älä neilikkaa — et sinä nyt ole värittämässä Klodiksen kalpeita poskia. Helakimmat kukat vain sopivat nuoren Julian ihanille poskille.»

»Oikein!» neiti virkkoi polkien kiivaana pienellä jalallaan lattiaa.

»Sinä sotket minun tukkaani niinkuin noukkisit sieltä rikkaruohoa.»

»Taitamaton!» menojen ohjaaja jatkoi. »Et tiedä, kuinka herkkä emäntäsi on — luulet nyt palmikoivasi Fulvian lesken karkeita harjashiuksia. Kas noin, nyt nauha — hyvä on. Ihana Julia, katsahda nyt kuvastimeen; oletko koskaan nähnyt kauniimpia kasvoja kuin nyt omasi?»

Kun vihdoin monen neuvon ja vaivan perästä tuo taidokas hiustorni oli valmistunut, oli seuraava toimi antaa silmille hempeä hohde, ja se saatiin siten, että silmäripsiin hierottiin mustaa jauhetta. Pieni, puolikuunmuotoinen kauneustäplä ruusuhuulten vieressä oli omansa katsojan huomion kohdistamaan poskikuoppiin ja hampaisiin, joiden luonnollinen valkea kiilto oli kaikin mahdollisin taidekeinoin saatu entistä välkkyvämmäksi.

Tähän asti toimetonna ollut orja sai nyt tehtäväkseen täydentää puennan jalokivillä — helmirenkaat korviin (kumpaankin kaksi) — paksut kultaiset rannerenkaat — kaulaketjut samaa metallia, siitä riippui kristallinen taikaesine — kaunis kiehkura vasemmalle olalle, jolla jo ennestään välkkyi Psykeä kuvaava kamee — purppuravyö, johon oli tiheään kudottu kultalankaa ja kuvailtu kiemurtelevia käärmeitä — ja vihdoin valkeat ja hoikat sormet täyteen mitä erilaisimpia sormuksia. Puenta oli nyt suoritettu Rooman uusimman muodin mukaan. Ihana Julia katsahti kuvaansa viimeisen kerran itsetyytyväisin mielin ja heittäytyen veltosti nojatuoliinsa hän käski nuorimman orjansa heikolla äänellä lukea Tibulluksen hempeimpiä säkeitä. Lukemista jatkui yhä, kunnes orjatar ilmotti Nydian saapuneen tapaamaan talon valtijatarta.

»*Salve*, Julia!» kukkastyttö sanoi pysähtyen parin askelen päähän Juliasta ja ristiten rinnalle kätensä. »Olen totellut käskyäsi.»

»Se oli oikein», talon neiti sanoi. »Tule lähemmä — ja istu!»

Joku orjista siirsi tuolin Julian viereen ja Nydia istahti sille. Julia katsoi Nydiaa hetken miltei hämillään. Sitten hän käski palvelijoihensa poistua ja sulkea oven. Kun he olivat kahden, hän virkkoi kääntyen vaistomaisesti pois päin, sillä kuten näytti hän unohti, ettei toinen voinut hänen piirteitään tarkata:

»Sinä olet napolittaren, Ionen, palveluksessa?»

»Nykyisin olen», Nydia vastasi.

»Onko hän niin kaunis kuin sanotaan?»

»En tiedä. Kuinka voinkaan sellaista arvostella?»

»Ah! Olisihan minun pitänyt muistaa. Mutta sinä voit kuulla, vaikket nähdä. Eivätkö toiset orjat ole kertoneet, onko hän kaunis. Rupattelevat orjattaret eivät jätä emäntiään kehumatta.»

»He sanovat, että hän on kaunis.»

»Hm! — sanovatko he myöskin, että hän on solakka?»

»Sanovat.»

»Niin minäkin olen. Musta tukka?»

»Niin olen kuullut.»

»Niin minullakin on. Ja käykö Glaukus usein hänen luonaan?»

»Joka päivä», Nydia vastasi vaivoin salaten huokauksensa.

»Joka päivä, todellako! Miellyttääkö Ione häntä?»

»Tottapa, koska heidät piakkoin vihitään.»

»Vihitään!» Julia huudahti kalveten väärästä poskipunastaan huolimatta ja nousten rajusti tuoliltaan. Nydia ei huomannut kuitenkaan tämän mielenliikutuksen syitä. Julia oli pitkän ajan vaiti, mutta hänen aaltoileva rintansa ja säihkyvät silmänsä ilmaisivat jokaiselle *näkevälle*, kuinka syvä haava hänen turhamielisyyteensä oli iskenyt.

»Sanovat sinua tessalittareksi», hän vihdoin sanoi vaitiolon katkaisten.

»Niin olenkin.»

»Tessaliahan on taikuuden ja velhojen, talismaanien ja lemmenjuomien maa», Julia virkkoi.

»Se on aina ollut kuuluisa noidistaan», Nydia vastasi vaatimattomasti.

»Tunnetko sinä, sokea tessalitar, yhtään lemmenjuomaa?»

»Minä?» kukkastyttö vastasi punastuen. »*Minä!* Kuinka minä? En, ihan varmaan en.»

»Sitä pahempi sinulle! Olisin antanut sinulle niin paljon rahaa, että olisit voinut ostaa itsesi vapaaksi, jos olisit ollut tässä asiassa viisaampi.»

»Mutta», Nydia kysyi, »miksi ihana ja rikas Julia kyselee tämmöistä palvelijaltaan? Eikö hän ole nuori, rikas ja rakastettava? Eikö niissä ole tarpeeksi *viehätystä* tarvitsematta taikaan turvata?»

»On kaikkiin muihin paitsi yhteen», Julia vastasi ylväänä. »Mutta luulenpa, että sinun sokeutesi on tarttuvaa ja —. Kyllin siitä.»

»Ja se yksi?» Nydia kysyi uteliaana.

»*Ei* ole Glaukus», Julia täytti toisen lauseen valhetellen kuten hänen sukupuolensa tapana on. »Glaukus se ei ole!»

Nydia hengähti vapaammin, ja hetken perästä Julia jatkoi:

»Mutta puhuessamme Glaukuksesta ja hänen kiintymyksestään napolittareen tuli mieleeni lemmenjuoma, jota Ione varmaankin on käyttänyt voittaakseen Glaukuksen. Sokea tyttö, minä rakastan ja — täytyykö Julian se tunnustaa? — minua ei rakasteta! Se nöyryyttää — ei, ei *nöyryytä*, vaan se *haavottaa* minun ylpeyttäni. Tahdon nähdä tuon kiittämättömän jaloissani — ei siten, että hänet siitä kohottaisin, vaan voidakseni osottaa halveksintaani. Kun oletin, että olet tessalitar, kuvittelin, että nuorena olet oppinut jotakin kansasi salaisista taikatempuista.»

»Ah! En mitään tiedä!» Nydia mutisi. »Toivon, että tietäisin.»

»Kiitos edes tuosta ystävällisestä toivomuksestasi», Julia sanoi aavistamatta, mitä ajatuksia kätkeytyi kukkastytön sydämeen.

»Mutta sanohan — etkö ole orjien, jotka aina ovat jonkun verran taikauskaisia ja jotka usein raoissa lementouhuissaan turvautuvat taikuuteen — etkö ole kuullut heidän mainitsevan nimeltä erästä itämaista tietäjää, joka asuu tässä kaupungissa ja jolla on se taito, mikä sinulta puuttuu? Hän ei ole tavallinen taikuri, ei markkinahujari, vaan todella mahtava ja viisas indialainen tai egyptiläinen

tietäjä!»

»Egyptiläinen? Aivan niin», Nydia sanoi kammoten. »Kukapa pompeijilainen ei olisi kuullut Arbakeesta?»

»Arbakes! Siinäpä se», Julia toisti nimeä tapaillen. »Sanovat hänen olevan viisaamman kaikkia tyhjiä kerskureita — että hän on viisautensa saanut tähdistä ja tuntee vanhan Noksin salaisuudet. Miksei yhtä hyvin rakkauden salakeinoja?»

»Jos halutaan taitomiestä, joka on kaikkia muita pystyvämpi, niin hän on niitä», Nydia vastasi talismaaniaan hypistellen.

»Hän on kyllin rikas rahalla lahjoa?» Julia virkkoi ivallisesti. »Enkö voisi käydä hänen luonaan?»

»Se on vaarallinen paikka nuorelle ja kauniille naiselle», Nydia sanoi.
»Olen kuullut, että hän on sairas —»

»Vaarallinen talo!» Julia huudahti tarraten vain ensimmäiseen lauseeseen. »Kuinka niin?»

»Huhu tietää kertoa, että siinä talossa vietetään öisiä irstailuja.»

»Keres, Pan ja Kybele auttakoot! Sinähän et näine tietoinesi pelota, vaan kiihotat uteliaisuuttani», urhea ja kevytmielinen pompeijitar vastasi. »Minä menen hänen luokseen ja tiedustelen häneltä lempenasioita. Jos kerran rakkautta on mukana noissa öitsilöissä, niin tottapahan hän tuntee myöskin sen salaisuudet.»

Nydia ei vastannut.

»Käyn hänen luonaan vielä tänään.» Julia päätteli. »Ei, miksen heti?»

»Päivänvalossa ja hänen nykyisen sairautensa aikana sinulla ei ole mitään pelättävää», Nydia vastasi tuntien itsessään äkillisen ja salaisen halun oppia, kykeneekö tuo synkkä egyptiläinen todella herättämään ja sitomaan rakkauden niinkuin hän oli usein kuullut väitettävän.

»Ja kuka uskaltaa loukata Diomedeen rikasta tytärtä?» Julia kysyi ylpeänä. »Minä menen.»

»Saanko iltapäivällä käydä tiedustelemassa käyntisi tulosta?» Nydia kysyi tuskaisena.

»Suutele minua, sillä sinä osotat suurta huolenpitoa Julian kunniasta», neiti vastasi. »Niin, tietysti saat. Tänä iltana olen estetty —. Tule huomenna samaan aikaan, ja sinä saat kuulla kaiken. Minä tarvitsen myöhemminkin palvelustasi. Kas tässä, ota tämä rannerengas palkinnoksi ajatuksesta, jonka minussa synnytit; ja ole varma, että jos Juliaa hyvin palvelet, hän on ystävällinen ja antelias.»

»En voi ottaa lahjaasi», Nydia virkkoi ja pani korun pöydälle. »Mutta niin nuori kuin olenkin voin ostamattakin tuntea osanottoa sitä kohtaan, joka rakastaa — mutta rakastaa turhaan.»

»Sanotko niin?» Julia vastasi. »Puhut kuin vapaa — ja pian oletkin vapaa. Hyvästi!»

8 LUKU.

Julia tapaa Arbakeen. — Keskustelun tulos.

Arbakes istui huoneessaan, jonka ovi aukeni puutarhaa reunustavalle ulokkeelle eli tässä tapauksessa pylväistöön. Hänen poskensa oli kalpea ja tuskien jäytämä, mutta hänen raudanluja ruumiinsa oli hyvin toipunut sen ankaran iskun seurauksista, jonka hän ratkaisevalla voitonhetkellä oli saanut, iskun, joka oli tyhjiksi tehnyt hänen häpeälliset tuumansa. Tuulenleyhkeä, joka viillytti hänen otsaansa, karaisi hänen lamaantunutta hermostoaan, ja veri alkoi jälleen kiertää rauhallisemmin kuin ennen hänen heikontuneissa suonissaan.

»Näin siis on», hän tuumiskeli, »kohtalon myrsky on kestetty — onnettomuus, jolla tähdet elämäni uhkasivat, on tapahtunut ja — minä elän! Tapahtui, mitä tähdet ennustivat. Ja nyt minua odottaa kauan kestävä, loistava ja onnellinen tulevaisuus, mikä minulle ennustettiin, jos tuhon vältän. Olen sivuuttanut, voittanut elämäni viimeisen vaaran. Nyt saan pelkäämättä ja turvassa vaalia tulevan onneni puutarhaa. Sitä ennen on suurin nautintoni, rakkauttakin suurempi, kostaa! Tuo kreikkalaisnulikka —

joka on astunut minun intohimojeni tielle, joka tuhosi minun hyvät suunnitelmani, joka luiskahti käsistäni juuri kun veitseni oli valmis juomaan hänen kirottua vertaan — hän ei pääse toista kertaa kynsistäni. Mutta miten koston? Se täytyy kypsäksi miettiä. Oi, Ate, jos todella olet jumalatar, niin täytä minut hyvin ajatuksin!» Egyptiläinen vaipui syvään mietiskelyyn, mutta yhtään selvää ja tyydyttävää ajatusta ei näyttänyt syntyvän. Hän heittelehti sinne tänne, ja suunnitelma toisensa jälkeen hylättiin heti, kun se oli valmis. Joskus hän iski rintaansa ja karjui kostonhimonsa poltteessa ja tuntiessaan kykenemättömyytensä sitä tyydyttää. Silloin muuan orjapoika astui varovasti huoneeseen.

»Muuan nainen, puvusta ja häntä seuraavasta orjattaresta päättäen ylhäinen nainen odottaa alhaalla ja pyytää saada puhutella Arbakesta.»

»Nainen!» hänen valtimonsa alkoi lyödä kiivaammin. »Onko hän nuori?»

»Hänen kasvojaan peittää huntu; mutta hänen vartalonsa on solakka kuin nuoren naisen.»

»Tuo hänet tänne», egyptiläinen sanoi. Hetken hänen turhamielinen sydämensä kuvitteli, että tulija oli Ione.

Katsaus vieraaseen riitti toteamaan hänen erehdyksensä. Tämä oli kyllä yhtä suuri ja ehkä yhtä vanhakin kuin Ione — hänellä oli myöskin kaunis ja kehittynyt vartalo, mutta missä se siro ja viehättävä, joka eli verrattoman napolittaren jokaisessa liikkeessä — missä hänen puhdas ja yksinkertainen tapansa, vaatimaton mutta samalla arvokas ryhtinsä — ylpeä mutta samalla arka askelensa — missä naisen häveliäisyys ja kunnioitusta vaativa majesteettillisuus?

»Anteeksi, etten voi tulla tervehtimään», Arbakes virkkoi vierasta katsellen. »Olen vielä heikko sairaudesta, jonka olen saanut kestää.»

»Älä häiriinny, oi, suuri egyptiläinen!» Julia vastasi koettaen turhaan peittää pelkoaan imarteleviin sanoihin, »ja suo anteeksi naisraukalle, joka tulee apua hakemaan viisaalta.»

»Tule lähemmä, ihana vieraani», Arbakes sanoi, »ja puhu pelkäämättä ja arkailematta!»

Julia istahti egyptiläisen viereen ja katsahti ihmetellen ympärilleen, sillä huoneen valikoitu ja loistelias sisustus saattoi varjoon hänen isänsäkin huoneiston. Pelokkaana hän tarkasteli seinien hieroglyfimerkkejä, — niitä salamyhkäisiä kasvoja, jotka joka nurkasta häneen tuijottivat — vähän etäämpänä olevaa kolmijalkaa — ja vihdoin Arbakeen vakavia ja teräviä piirteitä. Pitkä valkea vaippa peitti hunnun lailla osan tämän yömustaa tukkaa ja valui maahan asti; kalpeus teki hänen piirteensä entistä ilmeikkäämmiksi; ja hänen mustat ja terävät silmänsä tuntuivat puhkaisevan Julian huntuharson ja paljastavan hänen turhamielisen ja epänaiseellisen sydämensä salaisuudet.

»Ja mikä», hän virkkoi matalalla, syvällä äänellään, »mikä tuo sinut, oi tyttö, Idän tietäjän huoneeseen?»

»Hänen maineensa», Julia vastasi.

»Mikä?» toinen sanoi ivallisesti hymyillen.

»Voitko sitä kysyä, oi, viisas Arbakes? Eikö koko Pompeiji ole täynnä sinun suuren viisautesi mainetta?»

»Joitakin tietoja olen tosin koonnut, mutta miksi sinunkaltaisesi kaunottaren korvan tarvitsee kuulla niin vakavia ja erikoisia salaisuuksia?»

»Ah!» Julia virkkoi tuntien hivelevää nautintoa toisen mairittelevista sanoista. »Eikö onneton hae lohtua viisaalta ja eikö rakkaus, joka ei saa vastarakkautta osakseen, ole suurin onnettomuus?»

»Haa!» Arbakes huudahti. »Voiko tuollainen vartalo, jonka ihanat muodot kuultavat niitä peittävän puvunkin läpi, synnyttää rakkautta, johon ei ole vastakaikua? Ole minulle suosiollinen, oi tyttö, ja kohota huntusi, jotta näkisin, vastaavatko kasvosi piirteet muun muotosi suloja!»

Tahtoen näyttää ihanuutensa ja arvellen niiden jollakin tavalla vaikuttavan omaan kohtaloonsa Julia veti hetken aikailtuaan huntunsa syrjään ja paljasti piirteet, joiden kauneutta Arbakes oli niin kiittänyt.

»Tulit onnetoman rakkautesi tähden luokseni», hän sanoi. »Hyvä, käännä nuo kasvot tuohon kiittämättömään, mitä muuta lemmenkiihotinta voin sinulle antaa?»

»Oi, lopeta jo imartelusi!» Julia virkkoi. »Minun täytyy joka tapauksessa anoa sinulta jonkinlaista lemmenjuomaa.»

»Ihana vieraani», Arbakes sanoi hieman kärsimättömänä, »lemmenjuomat eivät ole niitä salaisuuksia,

joita yöllisissä tarkasteluissani tutkin.»

»Todellako? Suo anteeksi, suuri Arbakes, ja hyvästi!»

»Seis!» huudahti Arbakes, johonka huolimatta hänen voimakkaasta intohimostaan Ioneen, ei ollut koskematta vieraan kauneus ja joka, jos terveys sen olisi sallinut, olisi ollut valmis lohduttamaan ihanaa Juliaa muulla tavalla kuin jakamalla hänelle ylimaallista viisautta. — »Jäähän! Myönnän kyllä, että olen lemменjuomien — ja nesteitten sekottamisen jättänyt niille, jotka sellaista elinkeinonaan harjottavat, mutta en ole koskaan ollut niin tunteeton kauneutta kohtaan, etten nuorempana olisi joskus sellaisiinkin keinoihin turvautunut. Voinen ainakin jonkun neuvon sinulle antaa, jos olet suora minua kohtaan. Sanohan ensiksi, oletko naimaton kuten puvustasi käy päättää?»

»Olen.»

»Ja, siirtyäksemme varallisuuteen, sinä tahdot itsellesi rikkaan sulhasen?»

»Olen rikkaampi kuin se, joka minua halveksii.»

»Sepä omituista! Ja sinä rakastat sellaista, joka ei rakasta sinua?»

»En tiedä, rakastanko häntä», Julia vastasi ylpeästi, »mutta minä tahdon voittaa kilpailijattareni — tahdon nähdä sen, joka halveksii lempeäni, poroksi palavan — tahdon nähdä sen, jota nyt pidetään parempana, tulevan hylätyksi.»

»Varsin luonnollinen ja naisellinen toivomus», egyptiläinen virkkoi niin vakavana, ettei voinut luulla hänen ivaavan. »Mutta nyt lisää, ihana tyttö. Etkö tahdo nyt uskoa minulle rakastajasi nimeä? Saattaako sellainen, joka halveksii rikkautta ja on sokea kauneutta näkemään, olla pompeijilainen?»

»Hän on Atenasta», Julia vastasi maahan katsellen.

»Haa!» egyptiläinen huudahti veren syöksähtäessä hänen kasvoihinsa.

»Täällä on vain yksi atenalainen, nuori ja ylhäinen. Tarkotatko Glaukusta?»

»Ah! Älä petä minua — se on hänen nimensä.»

Egyptiläinen peräytyi tarkaten entistä kiinteämmin kauppiaantyttären poiskääntyneitä kasvoja ja mutisten itseksensä — johtaako tämä kohta, jota hän tähän asti on pitänyt mitättömänä, leikkinä, josta hän on vieraansa herkkäuskoisuuden ja turhamaisuuden kustannuksella nauttinut, johtaako se ehkä hänen kostoonsa.

»Huomaan, ettet voi minua auttaa», Julia virkkoi loukkaantuneena toisen jatkuvasta vaitioloista. »Säilytät kai salaisuuteni. Vielä kerran, hyvästi!»

»Tyttö», egyptiläinen sanoi vakavalla äänellä, »sinun asiasi koskee minua — tahdon auttaa sinua. Kuuntele. En ole itse harjaantunut noihin tyhjiin taikakeinoihin, mutta tiedän erään, joka on. Vesuviuksen kupeella, tuskin tunnin matkan päässä kaupungista asuu mahtava noita. Uudenkuun paisteessa hän on koonnut juuria, joilla on merkillinen ominaisuus sitoa rakkaus iäksi. Hänen taitonsa saa rakastajasi jalkojesi juureen. Etsi hänet ja sano hänelle Arbakeen nimi; hän pelkää sitä nimeä ja hän antaa sinulle parhaat juomansa.»

»Ah!» Julia virkahti. »En tunne tietä sen tuvalle, josta puhut. Vaikka taival ei olekaan pitkä, on se vaikeata kulkea tytön, joka salaa jättää isänsä talon. Tienoo on villin viiniköynnöksen peittämä ja monet rotkot tekevät sen vaaralliseksi. En voi uskoutua vieraan johdettavaksi. Minunarvoiseni nuoren naisen maine tahraantuu helposti. Ja vaikka en välitäkään siitä, että tiedetään minun rakastavan Glaukusta, en salli kenenkään uskoa, että olen taikajuomin koettanut lempeä nostaa.»

»Olisinpa kolmea päivää terveempi», egyptiläinen virkkoi nousten ja astui (kuin voimiaan koetellakseen) pari kolme hoippuvaa askelta pitkin lattiaa, »niin seuraisin itse sinua. Hyvä, sinun täytyy odottaa.»

»Mutta Glaukus aikoo kohta naida tuon vihatun napolittaren.»

»Naida.»

»Niin, ensi kuun alussa.»

»Niin pian! Tiedätkö sen aivan varmaan.»

»Hänen oman orjansa suusta.»

»Se ei tapahdu», egyptiläinen vakuutti kiivaana. »Älä pelkää. Saat Glaukuksen omaksesi. Mutta kuinka voit hänelle tarjota saamasi lemmenjuoman?»

»Isäni on kutsunut Glaukuksen ja ehkä myöskin napolittaren luokseen suureen juhlaan, joka pidetään ylihuomenna. Kai joku hyvä tilaisuus silloin sattuu.»

»Hyvä on!» egyptiläinen sanoi silmät välkähtäen niin hurjaa iloa, ettei Julia sietänyt niihin katsoa. »Huomisiltana pane kantotuolisi kuntoon — onhan sinulla sellainen?»

»Onpa kyllä», rahanylpeä Julia vastasi.

»Panet kantotuolisi kuntoon. Parin kilometrin päässä kaupungista on huvilatalo, jota rikkaat pompeijilaiset erikoisesti suosivat sen mainioitten kylpylöitten ja ihanien puutarhojen vuoksi. Sinne voit jonkun tekosyyän nojalla lähteä. Siellä kohtaan, elävänä tai kuolevana, sinut Silenuksen kuvapatsaan kohdalla, puutarhaa ympäröivässä tiheikössä, ja minä itse johdan sinut noidan luo. Me odotamme siksi, kunnes paimenten vuohet iltatähden mukana ovat kotiinsa palanneet, kunnes hämärä meidät verhoi eivätkä askelemme kuulu. Mene nyt kotiin äläkä pelkää! Hadeen nimessä Arbakes vannoo, ettei Ione ikinä saa Glaukusta.»

»Ja Glaukus tulee minun omakseni?» Julia sanoi täydentäen omasta mielestään vaillinaisen lauseen.

»Sinäpä sen sanoit!» Arbakes virkkoi. Ja Julia päätti noudattaa toisen kehotusta, vaikka hän melko lailla kammoikin sovittua kohtausta, mutta mustasukkaisuudesta ja kilpailijattaren masentaakseen pikemmin kuin rakkaudesta hän päätti uskaltaa.

Jäätyään yksin Arbakes puhkesi sanoihin:

»Loistavat tähdet, te, jotka ette koskaan valehtele, teidän lupauksenne alkavat täytyä — lemmen onnea, vihollisten voittamista on minun loppuelämäni. Hetkellä, jolloin turhaan haudoin kostonsuunnitelmia, te lähetitte tuon kauniin hupakon avukseni.» Hän vaikeni ja mietiskeli. »Niin», hän taas jatkoi, mutta tynempänä. »Minä itse en voi hänelle antaa myrkkyä, jonka oikeastaan pitäisi olla lemmenjuomaa — epäluulo hänen kuolemastaan kohdistuisi minuun. Mutta noita — niin, *hän* on todella sopivin ja luonnollisin välikappaleeni.»

Hän kutsui orjan sisään ja käski tämän nopeasti seurata vierasta ja ottaa tarkan selvän hänen nimestään ja asemastaan. Tämän sanottuaan hän laahautui pylväistöönsä. Taivas oli iloinen ja kirkas, mutta Arbakes, joka oli tottunut tarkkaamaan säänvaihteluja, näki pilvenlongista, joita tuuli kasaili taivaanrannalle, että myrsky oli tulossa.

»Tuo on niinkuin minun kostonikin», hän virkkoi pilviä katsellessaan, »taivas on hymyilevä, mutta myrskypilvet kerääntyvät yhteen.»

9 LUKU.

Etelän myrsky — Velhon luola.

Kun päivän helle oli tauonnut paahtamasta, lähtivät Glaukus ja Ione huviajelulle nauttimaan viileästä ja miellyttävästä iltailmasta. Siihen aikaan oli roomalaisilla monenlaisia ajoneuvoja käytännössä. Rikkaat kaupunkilaiset käyttivät, milloin ei suurta seuruetta ollut mukana, tavallisimmin *bigaa*, joka on kuvattu tämän teoksen ensimmäisessä luvussa. Talon emäntiä (matroneja) varten oli n.s. *carpentum*,[40] jossa oli vain yksi pari pyöriä. Vanhan ajan ihmiset käyttivät mielellään myöskin kantotuolintapaista, suurta kantokoria, joka sikäli oli nykyaikaisia mukavampi, että siinä saattoi hyvin olla pitkälläänkin.[41] Matkoja ja huviretkiä varten oli muunlaisia ajoneuvoja. Ne olivat tilavia, niihin mahtui kolme tai neljä henkilöä istumaan, siinä oli myöskin kuomu, jota voi mielin määrin liikuttaa; ajoneuvot vastaisivat siis nykyajan »britskoja» (vaikka onhan niissä sentään melkoinen ero). Tämäntapaisilla ajovehkeillä rakastunut pari lähti erään Ionen naisorjan seurassa ajelulle. Noin kymmenen penikulman päässä kaupungista oli vanhat rauniot, temppelin, nähtävästi kreikkalaisen luhistuneet muurit. Ja kun Glaukuksella ja Ionella oli yhteisiä kreikkalaisia harrastuksia, olivat he päättäneet käydä näillä raunioilla. Sinne he nyt olivat matkalla.

Tie kulki aluksi viiniköynnöstarhojen ja öljypuumetsien halki, mutta käännyttyään Vesuviukselle päin se alkoi muuttua yhä karummaksi. Muulit kulkivat hitaasti ja työläästi. Ja jokaisesta metsä-aukeamasta

he näkivät rosoisissa kallioissa mustia aukkoja, joista Strabokin puhuu, mutta jotka myöhemmän ajan tulivuoren purkaukset ovat tyystin tasottaneet. Ilta-aurinko loi pitkän ja tumman varjon vuorelle; silloin tällöin he kuuluivat villistä ryteiköstä paimenten soitantoa. Joskus he äkkäsivät kukkulan rinteellä hienokarvaisen ja sirotekoisen vuohen — kiperäsärvineen ja kirkkaine harmaine silmineen — Italian taivaan alla ne yhä vieläkin tuovat mieleen jonkun Maron[42] idyllin — ja painuvan auringon purppuroimat viinirypäleet hehkuivat puusta puuhun kulkevissa terttuköynnöksissään. Heidän yllään, hymyilevällä taivaalla leijaili pilviä niin verkkaan, että ne näyttivät miltei pysyvän paikallaan. Tuontuostakin vilahti heidän oikealta puoleltaan tyven meri pikkulaivoineen, ja ilta-aurinko muodosti sen pinnalle sellaisen ihmeellisen värileikin, jonka vertaista saa nähdä vain tällä herkullisella lahdella.

»Kuinka kaunis,» Glaukus miltei kuiskasi, »onkaan vertaus, joka sanoo maata äidiksemme! Kuinka verrattomalla ja tasapuolisella rakkaudella hän jakaa hyväilyjään lapsilleen! Eikä edes noille hedelmättömille kaihoille, joilta luonto on kauneuden eittänyt, se ole ollut lahjojaan jakamatta: tuon sammuneen tulivuoren kaljulla ja palaneella pohjalla menestyy viiniköynnös siitä todistuksena. Ah! Tällaisella hetkellä ja tällainen näyttämö edessä voi miltei kuvitella näkevänsä tuon vihreän köynnöksen lomitse jonkun faunin nauravat kasvot tai näkevänsä vuorinymfin sipsuttaen kulkemassa tiheikön keskellä. Mutta ei ole enää nymfejä sen jälkeen kuin *sinut*, Ione, luotiin!»

Ei mikään kieli imartele niin vuolaasti kuin rakastajan, ja sittenkin imartelu hänen tunteittensa ilmaisijana sanoo tuiki vähän. Kummallinen tuhlailuun vievä tapa, joka varsin pian kuihtuu omaan käyttämiseensä.

He saapuivat raunioille; he tarkastelivat niitä yhtä hartaina kuin me esi-isiemme pyhitettyjä muistomerkkejä. He viipyivät täällä, kunnes iltatähti (Hesperus) ilmestyi ruusunhohtavalle taivaalle. Ja paluumatkalla he olivat entistä vaiteliaampia, sillä illan varjossa ja tähtien alla he tunsivat selvemmin, kuinka voimakkaasti he toisiaan rakastivat.

Samaan aikaan alkoi heidän yläpuolelleen kertyä niitä myrskypilviä, joista Arbakes oli ennustanut. Kaukainen, hiljainen kumina ensin ilmotti luonnonvoimien alkaneen taistelunsa, ja nopeasti taivas peittyi mustiin, uhkaaviin pilviin. Siinä nopeudessa, millä myrsky näillä seuduilla puhkee, on jotakin yliluonnollista, ja helposti sentähden taikauskaisissa ihmisissä herää ajatus, että siinä näyttäkse erikoinen jumalallinen voima. Raskaita pisaroita alkoi tippua tien yli riippuvien puunoksien lomitse, ja heti sen jälkeen sokaisi heidän silmänsä häikäisevän kirkas, sähähtävä salama, joka loi kaamean valaistuksen koko seudulle ja jota heti taas seurasi pilkkopimeä.

»Nopeammin, kelpo *karrukarius!*» Glaukus virkkoi ajajalle. »Ukonilma uhkaa.»

Orja kiihotti muuleja — ne kulkivat nopeasti karulla, kivikkoisella tiellä — yhä enemmän pilvet tiivistyivät, yhä lähempää kuului jyrinä, ja virtoina alkoi vesi valua.

»Pelkäätkö?» Glaukus kysyi vetäen Ionen lähemmä itseään.

»En koskaan sinun seurassasi!» tämä vastasi lempeästi.

Samassa silmänräpäyksessä nuo kevyet ja heikkorakenteiset rattaat (huolimatta sirosta ulkoasustaan ne olivat, kuten useat senajan ajoneuvot, melkoisen epäkäytännölliset) painuivat syvään uuranteeseen, jonka yli oli puu kaatunut. Ajaja pakotti kiroten muulit eteenpäin, toinen pyörä nousi kuopasta, ja rattaat olivat samassa kumossa.

Glaukus hyppäsi notkeasti rattailta ja kiiruhti auttamaan Ionea, joka onneksi ei ollut loukkaantunut. Hiukan ponnisteltuaan he saivat karrukan (rattaat) jälleen pystyyn. Mutta he huomasivat, ettei niissä enää ollut heille suojaa. Kuomua kannattavat nuorat olivat katkenneet, ja vesi virtasi solkunaan rattaitten pohjaan saakka.

Mitä nyt oli tehtävä tässä pälkähässä? He olivat vielä kaukana kaupungista — ei taloa lähellä, ei suojaa missään.

»Puolen tunnin matkan päässä täältä asuu muuan seppä», orja virkkoi. »Minä voisin käydä siellä korjauttamassa rattaat. Mutta Jupiter auttakoon! Mikä sää! Emäntäni kastuu läpimäräksi, ennenkuin olen palannut.»

»Kiiruhda sinne!» Glaukus sanoi. »Me koetamme sillä välin etsiä jostakin suojaa, kunnes palaat.»

Tienoo oli tiheän metsän peitossa, ja paksuimman puun alle Glaukus vei Ionen. Hän kietoi hänen ympärilleen oman vaippansa suojellakseen häntä rankkasateelta, mutta vettä tuli niin vuolaasti, että se tunkihe kaikkien esteitten läpi, ja Glaukuksen juuri kuiskatessa Ionelle lohdunsanoja iski salama lähellä olevaan puuhun, ja hirveällä ryskeellä se pirstautui. Nyt he huomasivat, mikä vaara saattoi heitä uhata suojapaikassa, ja tuskaisena Glaukuksen katse tähysteli uutta turvapaikkaa. »Olemme nyt», hän sanoi,

»puolitiessä Vesuviukselle, täällä on varmaankin kallionkupeella joku luola; kunpa vain löytäisimme jonkun sellaisen, josta karanneet nymfit ovat suojaa itselleen hakeneet.» Näin sanoen hän siirtyi puun alta ja tähystellessään pitkin kallionrinnettä hän huomasi melkoisen lähellä vipajavan, punervan valontuikun. »Tuo valo on», hän sanoi, »jonkun paimenen tai viinitarhurin nuotiotulta. Sieltä voimme saada kunnollisen katon yllemme. Tahdotko jäädä tänne, kunnes minä — tai ei, — sinulle voisi koitua joku vaara.»

»Tulen mieluummin mukanas», Ione sanoi. »Parempi on olla aukealla kuin näiden petollisten oksien suojassa.»

Puoleksi taluttaen, puoleksi kantaen Glaukus vei Ionea tulta kohden, joka nyt paloi punaisena ja vakavana. Vapiseva orjatar seurasi heidän kantapäillään. Mutta aukea loppui pian; villit viiniköynnökset sulkiivat heiltä tien, ja usein he kadottivat näkyvistään heitä johtavan valopilkun. Yhä vuolaampana valui sade; salamat välähtelivät yhä kamottavampina. Eteenpäin he kuitenkin taivalsivat toivoen lopultakin, valon kadottuakin saapuvansa johonkin majaan tai suojaavaan luolaan. Yhä sankemmaksi kävi tiheikkö, valo oli jo aivan hävinnyt heitä johtamasta. Mutta kapea polku, jota he vaivoin ja tuskin saattoivat seurata pitkäisen leimausten valossa, vei heitä yhä ylemmä vuorelle. Sade lakkasi äkkiä. Heidän eteensä levisi nyt rosopintainen hohkainen laava-aukea, joka salaman valaistuksessa teki pelottavan kaamean vaikutuksen. Joskus salama valaisi raudanharmaata kallionkylkeä, jolla kasvoi ikivanhaa sammalta ja kääpiöpuita, ikäänkuin etsiäkseen vertaistaan vastustajaa. Seuraavana hetkenä näyttämön kattoi taas synkkä pimeys, myrsky sähkötelevine salamoineen liikkui nyt meren päällä, sen kuohahtelevat laineet saivat omituisen punervan hohteen. Ja niin voimakas saattoi salama toisinaan olla, että selvästi saattoi erottaa etäiset, jyrkät merenrannat, Misenumin äkkikalliot, ihanan Sorrenton ja niiden väliset kukkulat.

Rakastavat kulkivat huolestuneina ja epäröiden, mutta yhtäkkiä he pimeässä, joka kahden sähkötelevän salaman lomassa aina heidät kääri vaippaansa, huomasivat edessään, aivan lähellä tuon saman salaperäisen valon. Seuraava salama, joka sai maan ja taivaan punaiselta hohtamaan, valaisi heille koko tienoon. Mitään taloa ei näkynyt, mutta luolassa, josta valonvälke lähti, he olivat näkevinään ihmishaamun. Jälleen tuli pimeää; tuli, jota nyt ei enää taivaanväläyskään himmentänyt, loisti yhä. He päättivät kavuta sen luo. Heidän täytyi tiensä valita suurten kallion kokkareitten lomitse, joiden yli siellä täällä kaartui sankka tiheikkö; mutta he saapuivat yhä lähemmä valoa, ja vihdoin he olivat erään luolan suuaukon edessä; luola näytti syntyneen siten, että kalliopaasia oli kasaantunut toinen toisensa niskalle. Pilkistäessään tästä aukosta sisään he peräytyivät nopeasti taaksepäin taikauskoisen pelon ja kammon valtaamina.

Luolan pohjassa paloi nuotio ja sen päälle oli ripustettu pieni kattila. Ohueen rautapaaluun oli kiinnitetty karkeatekoinen lamppu. Tulenvalaisemilla seinillä riippui kuivumassa kimppu kimpun vieressä erilaisia ruohoja ja yrttejä. Tulenloimossa makaava kettu tuijotti tulijoihin välkkyvillä ja äkeillä silmillään, sen niskakarvat olivat pörhöllä ja sen irvistelevien hampaitten raosta kuului pahaenteistä murinaa. Luolan keskeltä kohosi multapatsas, jolla oli kolme merkillisen ja oikullisen näköistä päätä: ne olivat kuvaavinaan koira, hevosta ja karhua. Matala kolmijalka seisoi tämän kansanomaisen Hekaten[43] oudonnäköisen edustajan edessä.

Mutta nämä esineet eivät lähinnä synnyttäneet sitä vertahyydyttävää tunnetta, mikä oli luolaan katsahtavat vallannut, vaan luolan asukkaan ulkomuoto. Tulen ääressä, sen liekkien valaisemana, istui vanhahko nainen. Tuskin missään maassa näkee niin vanhoja ämmiä kuin Italiassa — ei missään muussa maassa kauneus muutu iän karttuessa niin ällöttäväksi, hirvittäväksi rumuudeksi. Mutta se akka, joka nyt oli heidän katseltavanaan, ei sentään edustanut inhimillisen rumuuden tyyppiä. Päinvastoin, hänen piirteissään oli vielä nytkin jälkiä joistakin säännöllisistä, vaikkakin petolinnunomaisista muodoista. Hänen jäykissä, heihin tuijottavissa, silmissään oli liikkumaton, mutta tehoisa ilme — he näkivät noissa piirteissä kalman leiman! Sama lasimainen, välähtämätön katse, sinervät, kiinteät huulet, painuneet, kelmeät posket, takkuiset, pitkät, harmaat hiukset, tuhkanvärinen, vihervään vivahtava iho — siinä muodot, jotka hauta on valmis vastaanottamaan!

»Sehän on kuin ruumis!» Glaukus virkkoi.

»Ei — se liikkuu — se on henki tai *larva*»[44] Ione sopersi nojautuen atenalaisen rinnoille.

»Oh, pois — pois!» orjatar voihki. »Sehän on Vesuviuksen noita.»

»Keitä olette?» outo ja aavemainen ääni kysyi. »Ja mitä tahdotte?»

Tuo synkkä kalmanääni, — joka mainiosti sopi puhujalle ja joka pikemmin tuntui jonkun Styksin rannoilta palanneen varjon kuin tavallisen kuolevaisen ääneltä — olisi saanut Ionen suin päin syöksymään takaisin myrskyn syliin, ellei Glaukus väkisin olisi vienyt häntä mukanaan luolaan.

»Me olemme myrskyn kynsiin joutuneita matkailijoita läheisestä kaupungista», hän sanoi, »ja seurasimme tuon tulen loimua tänne; me pyydämme suojaa ja hoivaa sinun lietesesi ääreltä.»

Hänen puhuessaan nousi kettu makuultaan, laahusti vieraitten luo, nuuski heitä edestä ja takaa, väläytellen valkeita hampaitaan ja uhkaavasti muristen.

»Pois, orja!» velho huusi; ja hänen äänensä sointu sai koiran kääpertymään kokoon, se painoi päänsä kääpäliin ja terävin, pahavälkköisin silmin se tarkkasi rauhansa häiritsijöiden pienimpiäkin liikkeitä.

»Tulkaa tulen ääreen, jos teitä haluttaa!» noita virkkoi puhuen Glaukukselle ja hänen seuralaiselleen. »En toivota ketään elävää olentoa tervetulleeksi — paitsi huuhkajaa, kettua, ojakonnaa ja käärmettä — en siis teitäkään tervehdi; mutta tulen loimoon voitte tervehtimättäkin tulla; mitä me kohteliaisuuksista?»

Kieli, jota velho heitä puhutellessaan käytti, oli kummallista barbarista latinaa, jonka höysteenä oli monta vieläkin karkeampaa ja vanhempaa murrenää. Hän ei noussut tuoiltaan, vaan tuijotti heihin kivijäykin elein Glaukuksen auttaessa Ionea vapautumaan vaipastaan ja tehdessä hänelle istuintilaa halkokasalle, joka olikin ainoa siihen sopiva laite, ja puhaltaessa keuhkojensa voimalla sammuvan hiiloksen kirkkaaseen liekkiin. Orjatarkin uskalsi ylempiensä esimerkin rohkaisemana riisua yltään pitkän *pallansa* ja painui arkana lieden äärimäiseen kolkkaan.

»Pelkään häiritsevämme sinua», Ione virkkoi hopeankirkkaalla äänellään ikäänkuin lepytellen.

Velho ei vastannut — hän näytti olenolta, joka on hetkeksi herännyt kuolleista ja joka sitten on ikuisen uneen vaipunut.

»Sanokaa», hän äkkiä virkkoi pitkän vaijennan jälkeen, »oletteko veli ja sisar.»

»Emme», Ione vastasi punastuen.

»Oletteko naimisissa?»

»Emme vielä», Glaukus vastasi.

»Hoo, rakastuneita — ha — ha — ha!» ja velho nauroi niin äänekkäästi ja hohottaen, että koko luola raikui.

Ione loukkaantui syvästi sellaisesta ivasta, Glaukus mutisi taikasanan, joka pahan enteen tuhoisi; orjattaren posket valahtivat yhtä kelmeiksi kuin velhon olivat.

»Mitä naurat, vanha akka?» Glaukus sanoi ärtyneenä lopetettuaan rukouksensa.

»Nauroinko ma?» velho tokaisi hajamielisenä.

»Hän on mielenvikainen», Glaukus kuiskasi. Tuskin hän oli sen sanonut, kun hän kohtasi vanhuksen säihkyvän ja raivoisan katseen.

»Valehtelet!» hän huudahti hurjana.

»Sinä olet epäkohtelias emäntä», Glaukus vastasi.

»Kuule, älä ärsytä häntä, rakas Glaukus!» Ione kuiskasi.

»Sanon teille, miksi nauroin saatuani selville, että olette rakastuneita», vanhus sanoi. »Se tapahtui siksi, että vanhan ja ruman on aina mieluista tavata sellaisia nuoria sydämiä kuin teidän — ja tietää ajan koittavan, jolloin te väsytte toinen toiseenne — väsytte — väsytte — ha — ha — ha!»

Nyt oli Ionen vuoro manata tuo pahaenteinen ennustus.

»Jumalat varjelkoot!» hän sanoi. »Sinä vaimo parka tunnet vähän rakkautta, muuten tietäisit, että se on muuttumaton.»

»Enkö ole ollut nuori minäkin, mitä?» velho vastasi nopeasti, »ja enkö nyt ole vanha ja ruma ja kuoleva? Millainen muoto, sellainen sydän.» Näin sanoen hän jälleen vaipui syvään äänettömyyteen ikäänkuin kaikki elämä hänessä olisi tauonnut.

»Oletko jo kauankin oleskellut täällä?» Glaukus kysyi vihdoon, sillä äänettömyys alkoi tuntua sietämättömältä.

»Ah, kauanko? — kyllä.»

»Mutta tämän on surullinen paikka.»

»Haa! Niin sinä kyllä voit väittää — helvetti on jalkojemme alla», akka vastasi osottaen luisevilla sormillaan maata. »Ja minä ilmaisen sulle salaisuuden, allamme raivoavat voimat valmistavat häviötä teille ylhäällä asuville — teille nuorille — suruttomille ja kauniille.»

»Sinun suustasi putoo vain pahoja sanoja, jotka eivät ole lainkaan vieraanvaraisia», Glaukus sanoi, »ja tästä lähin haen mieluummin myrskysäätä kuin sinun ystävyttäsi.»

»Siinä teet oikein. Minua hakee vain onneton.»

»Miksi onneton?» atenalainen kysyi.

»Minä olen vuoren velho», akka vastasi ilkamoiden hymyillen. »Minun tehtäväni on antaa toivoa toivottomille, onnettomalle rakkaudelle minä valmistan lemmejuomia; saidoille minä lupaan aarteita, pahansuoville minä mietin kostonajatuksia, onnellisille ja hyvälle minulla on vain — kirouksia! Älkää häiritkö minua enää!»

Tämän sanottuaan tuo luolan kammottava omistajatar oli niin itsepintaisen vaitelias, että Glaukus turhaan koetti saada uutta keskustelua viriämään. Ei värekään hänen kivenkovilla kasvoillaan näyttänyt, että hän edes kuunteli häntä. Onneksi alkoi ukonilma tauota; se lakkaa yhtä nopeasti kuin se äkkiä ankarana syntyy. Sadekin vaimeni vaimenemistaan, ja vihdoinkin pilvetkin alkoivat hajaantua, pilkisti purppurareunaisesta aukosta esiin lempeä kuukin, ja se valaisi kirkkaasti ja kauttaaltaan tuon kummitusluolan. Koskaan sen säteet eivät liene kohdanneet maalarin siveltimelle sopivampaa ryhmää — siinä oli nuori Ione, kukkeimmillaan oleva kaunotar istumassa tulen ääressä; hänen rakastajansa, joka jo näytti unohtaneen velhon läsnäolon, hänen jalkainsa juuressa, häntä katselemassa ja sulosanoja hänelle kuiskailemassa; vähän matkan päässä kalpea pelästynyt orjatar ja hirveännäköinen velho kuolettavin silmäyksin heihin tuijottamassa. Mutta nuoret rakastavaiset näyttivät iloisilta ja huolettomilta (niin suuri on lemmevoima rakastuneissa), he olivat kuin toisessa mailmassa, jossa synkästä ja karusta ympäristöstä ei tiedetä mitään. Kettu tähysteli heitä yhä loukostaan terävin ja kiiluvuin silmin. Ja kun Glaukus jälleen kääntyi puhutellakseen velhoa, huomasi hän ensi kertaa miltei allaan suuren käärmeen välkkyvät silmät ja koholla olevan pään; ja oliko nyt niin, että Ionen ylle kiedotun vaipan räikeät värit ärsyttivät käärmettä tai vaikuttiko joku muu seikka, mutta sen pää alkoi heilua ja se kohottihe uhkaavasti kuin valmistuakseen syöksymään napolittaren kimppuun. Glaukus tempasi nopeasti hiiloksesta puolipalaneen karahkan; siitä ärtyi käärme vielä enemmän, se syöksähti piilopaikastaan, sähähtäen te ponnahti pystyyn korkealle ilmaan, niin että sen pää oli miltei yhtä korkealla kuin Glaukuksenkin.

»Noita-akka!» Glaukus huudahti, »käske elukkasi poistua tai muuten tapan sen.»

»Siltä on otettu myrkkä pois», sanoi velho, jonka toisen huuto oli saanut nousemaan. Mutta ennenkuin hän ehti lauseensa lopettaakaan, teki käärme hyökkäyksen Glaukusta kohden. Nopeasti ja varoen notkea kreikkalainen väistyi ja sivalsi ohimennen kalikallaan niin voimakkaan ja tarkkaan osuneen iskun käärmeen päähän, että se sätkähti maahan ja kiemurteli nuotion ääreen.

Raivostunut taikuri syöksähti nyt esiin ja loi Glaukukseen katseen, jommoista tuskin on hurjimmallakaan furialla,[45] niin äärimäisen pahansuopa ja vihantäyteinen oli sen ilme — mutta huolimatta inhottavista ja rumien intohimojen vääristämistä piirteistä oli noissa kasvoissa sittenkin jälkiä entisestä kauneudesta, ainakaan ei niissä ollut sitä leveän karkeata, minkä pohjoinen mielikuvitus on omaksunut kauhean esikuvalle.

»Sinä olet», hän virkkoi lujalla ja hillityllä äänellä, jonka intohimottomuus ja tyyneys eivät lainkaan soveltuneet hänen piirteittensä ilmehikkääseen vaihteluun, »sinä olet saanut suojaa kattoni alta, olet lämmitelty lieten ääressä; sinä olet hyvän pahalla kostanut; olet lyönyt ja haavottanut eläintä, joka rakasti minua ja joka oli minun, eläintä, joka oli jumalille pyhitetty ja ihmisen arvoinen[46] — kuule nyt tuomiosi! Kautta kuun, kaikkien taikurien suojelijan, kautta Orkuksen, jossa kosto asustaa — minä kiroon sinut! ja sinä olet kirottu! Lakastukoon lempesi — halveksittakoon nimeäsi — helvetinvoimat merkitköt sinut — kuivukoon ja kuihtukoon sydämesi — muistukoot viimeisellä hetkelläsi mieleesi Vesuviuksen tietäjän ennustukset! Ja sinä», hän jatkoi kääntyen äkisti Ioneen päin ja oikea käsi koholla — mutta silloin Glaukus hurjana puuttui puheeseen:

»Lakkaa, hurjimus! Minut olet kironnut, ja minä tyydyn jumalten tuomioon. — Minä halveksin ja uhmaan sinua! Mutta älä päästä sanaakaan tästä neidosta taikka minä muutan sinun kirosanasi kuolinhuudoiksesi. Varo!»

»Minulla ei ole enää mitään lisättävää», velho virkkoi nauraa hohottaen, »sillä sinun kiroukseesi joutuu myöskin rakastajattaresi mukaan. Ja sitäkin paremmin, kun hänen huuliltaan kuulin nimesi ja tiedän nyt, millä nimellä sinut manaan Manalan hengille. *Glaukus* — ole kirottu!» Tämän sanottuaan

noita-akka kääntyi atenalaisesta ja kyykistihe haavottuneen mielikkinsä viereen, otti sen ylös nuotion tuhkasta eikä sen koommin enää vilkaissutkaan vieraisiinsa.

»Oi, Glaukus», Ione virkkoi kauhistuneena, »mitä olemme tehneet! Pois pian tästä paikasta, myrsky on tauonnut. Hyvä vanhus, anna hänelle anteeksi — pyörrä pois kirouksesi — hän vain puolustautui — ota tämä sovitusuhri ja peruuta sanasi!» Ja Ione pani rahakukkaronsa vanhuksen syliin.

»Pois!» hän huusi katkerana — »pois! Singotun kirouksen voivat vain kohtalottaret pyörtää. Pois!»

»Tule, rakkain!» Glaukus sanoi kärsimättömänä. »Luuletko, että yliset tai aliset jumalat kuulevat hullun akan voimattomia mielenpurkauksia? Tule!»

Pitkä ja raikuva nauru pani luolan seinät kaameasti kaikumaan — se oli noidan naurua — muuta sanottavaa hänellä ei enää ollut.

Rakastuneet hengittivät helpommin päästyään raikkaaseen ulkoilmaan. Mutta muisto siitä näystä, jonka todistajina he olivat olleet, velhon sanat ja nauru pysyivät kauhua herättäen Ionen mielessä, eikä Glaukukseen aivan heti vapautunut saamastaan kauhuntunteesta. Myrsky oli ohi — vain silloin tällöin kuului etäisistä mustista pilvistä kaukaista kuminaa ja hetkittäin välähti jokunen salamakin sokaisten tällöin kuun kelmeän valon. Monen vaivan perästä he löysivät tien ja vaununsa, jotka sillävälillä oli saatu siedettävään ajokuntoon. Karrukarius, joka jo toisenkin kerran oli Herkuleeseensa turvannut tuumiessaan, mihinkä hänen isäntäväkensä oli joutunut, oli haltioissaan nähdessään heidän tulevan.

Turhaan Glaukus koetti saada Ionen lamaantunutta mieltä nousemaan; ja hänen oli itsensäkin hieman vaikeata saada takaisin entinen joustava, iloinen äänensävy. Pian he saapuivat kaupungin portille. Kun se heitä varten avattiin, yritti pieni orjien kuljettama kantotuoli pujahtaa portista ulos.

»On liian myöhä päästä kaupungista», vahti virkkoi tuolin omistajalle.

»Eikö mitä», virkkoi ääni, jonka kuullessaan molemmat rakastuneet säpsähtivät, he tunsivat äänen hyvin. »Minä aijon Markus Polybiuksen huvilaan. Palaan pian. Olen Arbakes, egyptiläinen.»

Vahdin epäilyt hälvenivät, portti avattiin, ja kantotuoli kulki rakastuneitten rattaitten ohi.

»Arbakes, tähän aikaan — tuskinpa vielä tervekkään. — Mihinkä ja minkätähden hän lienee matkalla?» Glaukus sanoi.

»Ah!» Ione virkkoi itkuun ratketen. »Minua ahdistavat pahat aavistukset. Suojelkaa meitä, oi jumalat — tai ainakin», hän itsekseen mutisi — »varjelkaa Glaukusta!»

10 LUKU.

Salamavyön omistaja ja hänen apurinsa. — Kohtalo kirjottaa ennustuksiaan punaisiin kirjaimin, mutta ken osaa niitä lukea?

Arbakes oli odottanut vain myrskyn taukoavan lähteäkseen yön varjossa tapaamaan Vesuviuksen noitaa. Häntä kantoivat hänen uskollisimmat orjansa, joita hän kaikissa salaisissa hankkeissaan oli käyttänyt, ja mukavasti kantotuolissaan lojuen ja sydämensä rauhallisia lyöntejä kuunnellen hän nautti jo edeltäpäin suorittamastaan kostosta ja siitä lemmeestä, jonka hän jo oli vallannut. Orjat kulkivat tuon lyhyen taipalen miltei yhtä nopeasti kuin tavallisissa oloissa muulit; ja Arbakes saapui pian kapealle polulle, jota rakastunut pari ei ollut onnettomuudekseen huomannut ja joka viiniköynnöksien läpi vei lyhintä tietä velhon asunnolle. Tähän hän pysäytti kantotuolin; ja käskettyään orjiensa kätkeytyä ja viedä kantotuolinkin viiniköynnöstiheikköön, jotta satunnaiset kulkijat eivät heitä huomaisi, hän lähti yksin, hieman horjuvin askelin ja pitkään sauvaan nojaten nousemaan jyrkännettä.

Ei pisaraakaan enää rauhalliselta taivaalta; vain lehdiltä silloin tällöin putoili raskaita vesirakeita ja rosoiselle tielle oli vesi paikka paikoin kokoontunut lätäköiksi.

»Ajattelijoilla on sentään outoja intohimoja», Arbakes tuumi, »jotka sellaisen kuin minutkin vievät kuolinvuoteelta ja terveetkin johtaa elämän ruusuisista nautinnoista tällaiselle karuille, öisille poluille, Mutta kun intohimo ja kosto heitä jäytävät, voi se Tartaruksestakin[47] tehdä Elysiumin.»[48] Korkealta, kirkkaana ja surumielisenä kuu valaisi tämän synkän vaeltajan tietä hopeoiden jokaisen sen säteitten tielle joutuneen vesilätäkön ja luoden varjon jyrkän vuoren toiselle rinteelle. Hän näki

edessään saman valon, joka oli johtanut hänen uhkaamiensa uhrienkin askelia, mutta se ei enää vain tuikahtanut yön pimeydessä, vaan se loisti nyt vakavaa valoa.

Hän pysähtyi hengähtämään luolaan vievän käytävän suulle, ja sitten hän astui hänelle ominaisin ylhäisin ja rauhallisin liikkein yli kynnyksen.

Kettu hypähti pystyyn huomattessaan tulijan ja ilmaisi omistajalleen pitkästi muristen vieraan saapuneen.

Velho istui rauhallisena kuin ruumis tulensa ääressä. Hänen jalkojensa juuressa makasi kuiviin sammaliin peitettyä haavotettu käärme, mutta Arbakes huomasi heti ensisilmäyksellä sen suomujen välkähtelevän vastapäätä olevan tulen hohteessa, kun se niveliään liikutti edestakaisin suurissa tuskissaan.

»Pois, orja!» velho virkkoi kuten ennenkin ketulle, ja kuten ennenkin kettu painui muristen ja pälyen loukkoonsa.

»Nouse, yön ja Erebuksen[49] palvelija!» Arbakes sanoi käskevästi. »Taitosi mahtavimpia edustajia on sinua nyt tervehtimässä! Nouse ja lausu hänet tervetulleeksi!»

Akka käänsi nyt katseensa egyptiläisen muhkeaan muotoon ja synkkiin piirteisiin. Hän tarkasti kauan ja tutkivasti miestä, joka siinä hänen edessään seiso iitämaisesti puettuna, kädet ryntäillä, ylpein käskevin otsin. »Kuka olet», hän viimein virkkoi, »joka kutsut itseäsi polttavien ketojen tietäjää ja hävinneen etruskilaisen sukupolven tytärtä väkevämmäksi?»

»Olen se, jolta kaikki magian harjottajat pohjoisesta etelään, idästä länteen, Ganges- ja Niilinvirroilta Tessalian laaksoihin ja keltaisen Tiberin rannoille asti ovat tietonsa saaneet.»

»Tunnen näillä seuduilla vain yhden sellaisen miehen, jota jokapäiväinen maailma, hänen korkeampia ja salaperäisiä ominaisuuksiaan tuntematta nimittää egyptiläiseksi Arbakeeksi. Me, salatietoiset tunnemme hänen oikean nimensä: Hermes, salamavyön omistaja.»

»Katso!» Arbakes vastasi. »Olen se.»

Tätä sanoessaan hän aukaisi viittansa ja paljasti tulenhohtavan vyön, joka välkkyen ympäröi hänen rintaansa; sen keskellä olevaan metallilevyyn oli kaiverrettu joitakin miltei näkymättömiä merkkejä, mutta velho ne näytti hyvin tuntevan. Hän nousi äkkiä ja heittäytyi Arbakeen jalkoihin. »Olen siis nähnyt», hän sanoi kunnioittaen, »Mahtavan vyön haltijan — ota vastaan minun kunnioitukseni!»

»Nouse! Tarvitsen apuasi.»

Arbakes istahti samalle puunrungolle, jolla Ionekin oli istunut ja viittasi velhoakin asettumaan entiselle paikalleen.

»Väitit», Arbakes virkkoi toisen toteltua, »olevasi vanhan etruskilaisen suvun tytär,[50] kansan, jonka jättiläiskaupunkien jyrkät muurit nyt halveksien katsovat alas siihen ryövärisukuun, joka on niiden entisen herruuden anastanut. Nämä vanhat heimot tulivat osaksi Kreikasta, osaksi vieläkin kuumemmasta ilmanalasta. Joka tapauksessa sinä olet egyptiläistä alkuperää, sillä kreikkalaiset, jotka pääsivät Hellaan alkuperäisten asujainten isänniksi, olivat Niilin rantojen rauhattomia, omasta maastaan karkotettuja poikia. Oi, tietäjä, sinun esivanhempasi ovat siis minun kanta-isieni alamaisia. Syntyperältäsi ja taidoiltaisi sinä siis olet Arbakeen palvelija. Kuule minua ja tottele!»

Velho nyökäytti päätään.

»Mitä salaisia taikakeinoja meillä onkin», Arbakes jatkoi, »täytyy meidän silti usein käyttää luonnollisia välineitä päämäärään päästäksemme. Sormus, kristalli, tuhka ja yrtit[51] eivät aina ole erehtymättömiä. Korkeampien kuunsalaisuuksienkin tutkijan on joskus pakko, huolimatta salamavyöstään, inhimillisissä pyrkimyksissään käyttää inhimillisiä keinoja. Kuule siis minua! Sinä tunnet, niin arvelen, myrkyllisinten kasvien salaisuudet. Sinä tunnet ne, jotka lopettavat elämän, jotka polttavat ja näännyttävät hengen, jotka saavat nuoren veren suoniinsa jähmettymään jääksi, joka ei koskaan sula. Olenko oikeassa? Puhu ja ole rehellinen!»

»Mahtava Hermes, olen sellaista ainakin tutkinut. Katso näitä aaveenomaisia kalmankalpeita piirteitä, ne ovat elävän värinsä kadottaneet vaaliessani niitä myrkyllisiä ruohoja, joita yöt päivät tuossa kattilassa kiehuu.»

Velhon puhuessa egyptiläinen siirthe syrjemmä tuosta vaarallisesta ja epäterveellisestä paikasta.

»Hyvä!» hän sanoi, »sinä olet oppinut syvän tiedon ikitotuuden, joka on: 'halveksi ruumista, jotta

henkesi rikastuisi'. Mutta nyt asiaan. Tänne tulee huomisiltana muuan turhamainen tyttö pyytämään sinulta lemmenjuomaa irrottaakseen toisesta ne silmät, joiden tulisi vain häntä katsella. Lemmenjuoman asemesta sinä annatkin tytölle kaikkein vaarallisinta myrkkyyäsi. Antakaamme rakastajan lemmenlupauksensa kuiskata varjoille.»

Velho värisi kiireestä kantapäähän. »Oh, anteeksi, hirmuinen opettaja», hän huudahti sammaltaen. »Sitä en uskalla. Kaupunkien lait ovat tarkat ja ankarat; ne tarttuvat minuun, ne murskaavat minut.»

»Mihin tarkotukseen sitten juomiasi ja myrkkyyäsi käytät?» Arbakes kysyi pilkallisesti.

Velho peitti inhottavat kasvonsa käsillään. »Oh! Vuosia sitten en ollut sellainen jommainen nyt. Minä rakastin ja toivoin, että minuakin rakastettaisiin.» Hänen äänensä oli nyt aivan muuttunut, niin tuskainen ja niin hento oli sen sävy.

»Ja miten sinun rakkautesi ja minun käskyne joutuvat yhteen?» Arbakes kysyi kärsimättömänä.

»Odota», velho selitti — »kärsivällisyyttä, rukoilen. Minä rakastin. Toinen, minua rumempi — niin, Nemesis avita — minua rumempi vei minulta omani. Olin tuota synkkää etruskilaista sukua, jonka jäsenet järjestään ovat mustan magian salaisuuksien perillä. Äitinikin oli tietäjä. Hän oli mukana kostopuhissani. Häneltä sain juoman, jonka piti hänen lempensä minuun nostaa, ja häneltä myöskin myrkyä, jonka piti kilpailijani tuhota. Oh, musertakaa minut, te hirmuiset kallioseinät! Minun vapiseva käteni erehtyi juomissa, — rakastajani lankesi tosin jalkoihini, mutta kuolleena, kuolleena. Mitä arvoa elämällä on senjälkeen ollut minulle? Vanhennuin pian. Antauduin heimoni taikuutta harjottamaan. Vastustamaton vaisto pitää minua ainaisessa rangaistuksen tuskassa; aina minä haen myrkyllisimpiä kasveja, yhä valmistelen myrkkyyä, aina kuvittelen sitä antavani vihaamalleni kilpailijalle, yhä vielä täytän niillä pulloni, yhä kuvittelen niiden hävittävän hänen kauneutensa tuhkakksi, yhä olen näkevinäni Aulukseni värähtelevät jäsenet, vahtoiset huulet, lasittuneen katseen — Aulukseni, jonka itse murhasin.» Velhon ruumis nytkähteli sisäisestä liikutuksesta.

Arbakes katsoi häntä uteliain ja halveksivin silmin.

»Ja tuolla hullulla olenolla on yhä inhimillisiä tunteita!» hän ajatteli. »Hänen muistonsa ovat saman tulen hehkua, joka jäytää Arbakestakin! — Sellaisia me olemme kaikki! Salaperäinen todella on se kuolevaisten intohimojen side, joka yhdistää suurimman ja alhaisimman.»

Hän ei vastannut, vaan odotti siksi, kunnes toinen oli tointunut. Velho vaappui puoleen ja toiseen istuimellaan, silmät tuijottaen liekkeihin ja raskaitten kyynelten vierieessä pitkin hänen kelmeitä poskia.

»Kertomuksesi on todella hirvittävä», Arbakes sanoi, »mutta nuo intohimot ovat nuoruuden hulluuksia — vanhuus kovettaa sydämemme ja tekee sen tunteettomaksi kaikelle. Niinkuin osterin kuori vuosi vuodelta paksuuntuu, samoin jokainen vuosi rakentaa sydämemme ympärille yhä paksumpaa kettoa. Älä siis enää ajattele noita tyhmyyksiä! Ja nyt, kuuntele minua taas! Sen koston nimessä, joka sinullekin on rakas, minä käsken sinun totella minua! Kostaakseni olen tullut sinua tapaamaan! Se nuorukainen, jonka tahdon tieltäni raivata, on tähän asti salaisia taikojani uhmannut — tuo purppuraan ja koreaan pukeutunut hymyilevä silattu keikari, hengetön ja tunteeton, mies, jolla ei ole muita avuja kuin kauneutensa — kirottu olkoon hän — tuo hyönteinen — tuo Glaukus — sanon sinulle Orkuksen ja Nemesiin nimessä, hänen täytyy kuolla.»

Ja unohtaen heikkoutensa — oudon toverinsa — kaiken paitsi voittamattoman raivonsa Arbakes kulki itseksensä haastellen pitkin ja jäntevin askelin synkässä luolassa.

»Glaukus sanoit, mahtava opettajani?» velho virkkoi äkkiä. Kuullessaan tuon nimen hänen tummat silmänsä välähtivät, niissä hehkui koko raju kostonhimo, joka yksinäisen ja halveksitun ihmisen täyttää, kun hän muistelee pieniä loukkauksia.

»Niin on hänen nimensä; mutta mitä nimestä? Kolmen päivän perästä tästä hetkestä asti hänen nimensä älköön olko enää elävän Glaukuksen nimi!»

»Kuule minua!» velho virkkoi, heräten nyt unelmistaan, joihin hän oli vaipunut pidettyään Arbakeelle puheensa. »Kuule minua! Olen sinun palvelijasi ja orjasi. Jos annan puhumallesi tytölle juoman, jonka pitäisi Glaukuksen elämä tuhota, niin tulen varmasti ilmi — kuolleella on aina kostajansa. Ei niin, sinä pelottava mies! Jos sinun käyntisi täällä, sinun vihasi Glaukusta kohtaan tulevat ihmisten ilmoille, niin tuskinpa taikakeinosi voisivat sinua itseäsikään suojella.»

»Haa!» Arbakes huudahti ja vaikenä äkkiä. Ja todistukseksi siitä, kuinka sokeaksi hurja intohimo voi sumentaa terävimmänkin silmän, riittää mainita, että nyt vasta ensi kertaa hänelle välähti mieleen se vaara, johonka hän kosta tavotelllessaan saattoi kietoutua, niin varovainen ja huolehtivainen kuin hän

olikin.

»Mutta», velho jatkoi, »jos sensijaan että hänen sydämensä kuoletan, annankin hänelle juoman, joka kuivettaa ja sumentaa hänen järkensä — joka sitä nielleen tekee mahdolltomaksi kaikkeen inhimilliseen toimintaan — tekee hänestä tylsän, raivoisan olennon — vaahtosuisen kaatuvatautisen, apinamaisen hulluttelijan — eikö kostosi silloin ole tyydytetty, eikö päämääräsi saavutettu?»

»Oi tietäjä, et ole enää orjani, olet sisareni — Arbakeen vertainen — kuinka paljoa terävämpi onkaan naisen katse kostossakin kuin meidän miesten! Kuinka paljoa täydellisempi sellainen kosto kuin kuolema!»

»Ja», velho jatkoi kehittäen yhä hirveätä suunnitelmaansa, »tässä on vain vähän vaaranuhkaa, sillä tuhansista syistä, joita ei perinpohjin tutkita, uhrimme on voinut sairautensa saada. Hän on voinut viinipensastossa nähdä nymfin[52] — tai viinillä itsellä voi olla sama vaikutus — ha, ha, ha! Ei koskaan niin tarkoin koeteta saada selville, mitä jumalat kulloinkin ovat saaneet aikaan. Ja jos sattuisikin pahin — jos tulee ilmi, että hän on nauttinut lemmenjuomaa — niin, hulluushan on usein lemmenjuoman vaikutusta; ja se kaunotarkin, joka hänelle juoman on antanut, löytää helposti lieventäviä asianhaaroja. Mahtava Hermes, olenko antanut sinulle hyviä neuvoja?»

»Sinä elät niiden vuoksi kaksikymmentä vuotta kauemmin», Arbakes vastasi. »Minä merkitsen kalpeihin tähtiin uuden kohtalosi jakson — sinä et turhaan ole palvellut salamavyön omistajaa. Ja kas tässä, tietäjä, kaivata näillä kultaisilla välineillä itsellesi lämpimämpi kolo tähän hirveään luolaan. Yksi ainoa minun hyväkseni suoritettu palvelus tuottaa enemmän kuin tuhannen ennustusta, jotka sinä seulan ja saksien avulla löydät töllisteleville talonpojille.» Näin sanoen hän viskasi lattialle rahapussin; sen kilinä ei lainkaan kaikunut säröiseltä velhon korvissa, sillä vaikka hän halveksikin elämän mukavuuksia, halusi hän silti omata rahoja, joilla niitä voisi hankkia. »Hyvästi», Arbakes virkkoi, »älä unohda — tarkkaa hyvin tähtiä juomaa valmistaessasi. — Sinä olet ensimmäinen sisariesi joukossa pähkinäpuun luona,[53] kun heille kerrot, että sinun ystäväsi ja isäntäsi on egyptiläinen Hermes. Huomenillalla tapaan sinut jälleen.»

Hän ei jäänyt kuuntelemaan velhon ylistys- ja kiitossanoja. Nopein askelin hän astui kuutamoiseen ilmaan ja kiiruhti pois vuorelta.

Tietäjänainen oli seurannut häntä kynnykselle asti. Hän seurasi kauan luolan suulla seisten poistuvaa varjoa, ja kun kuun kelmeät säteet osuivat hänen haamunomaiselle vartalolleen ja kalmankasvoilleen, jotka selvästi piirtyivät ryhmyisen kallion tummaa oviaukkoa vasten, näytti todella kuin joku yliluonnollisin taikavoimin varattu olento olisi noussut hirveästä Orkuksesta ja seisoi nyt sen mustalla oviaukolla sinne vievän tien vartijana turhaan vaatien palaamistaan, turhaan huoaten sinne joutumistaan. Vihdoin velho hitaasti palasi luolaansa, otti raskaan kukkaron huoaten maasta, irrotti lampun kiinnittimestä ja mentyään luolansa etäisimpään soppeen hän saapui mustan ja ahtaan käytävän suulle, jota ei sitä peittävien esiinpistävien kalliokielekkeiden takaa voinut kaukaa huomatakaan. Hän kulki jonkun askelen tätä synkkää käytävää, joka asteittain painui alemmaksi ikäänkuin se pyrki maanumeniin asti, ja nostettuaan erään kiven hän pani aarteensa sen alla olevaan koloon; lampun lepattava valo paljasti kolossa olevan erinäköisiä rahoja, joita hänen vieraittensa herkkäuskoisuus tai anteliaisuus oli tuottanut.

»Mielelläni teitä katselen», hän sanoi kiiluvin silmin rahojaan tarkastellen. »Teidät nähdessäni tunnen todella olevani voimakas. Ja kaksikymmentä vuotta vielä saan teidän joukkoanne lisätä! Oi, suuri Hermes!»

Hän pani kiven paikoilleen ja kulki käytävää eteenpäin jonkun askelen ja pysähtyi syvän, säröreunaisen halkeaman eteen. Kumartuessaan hän kuuli outoa, kihisevää ääntä ja kaukaista jyminä, aika-ajoin kuului kovaa, kirahtavaa kolinaa ikäänkuin kahta metalli-esinettä olisi voimakkaasti isketty vastakkain, sankkaa, mustaa sauhua kohosi syvyydestä noustun kierteinä ylös luolaan.

»Varjot ovat nyt rauhattomampia kuin tavallisesti», hän virkkoi ja ravisti harmaata päätään, ja katsahtaessaan kuiluun hän huomasi syvällä laajalla alalla selvää, tummanpunaista hehkua. »Omituista!» hän virkkoi noustun. »Jo kaksi päivää on tuo salaperäinen valo ollut näkyvässä — mitä se merkinnee?»

Kettu, joka oli seurannut julmaa emäntäänsä, murahti pahasti ja palasi ryömien etuluolaan. Kylmä kammo valtasi velhonkin, sillä koiran tuskainen pelko oli ajan taikauskon mukaan onnettomuutta uhkaava enne. Hän mutisi manaussanat, hoippui luolaansa ja tarttui yrtteihinsä ja astioihinsa seuratakseen egyptiläisen käskyjä.

»Hän sanoi minua narriksi», hän virkkoi nähdessään höyryn nousevan porisevasta padasta. »Kun leuat kangistuvat, hampaat hajoovat, valtimo heikkenee, silloin on sääliä olla hullu, mutta kun»,

hän jatkoi hurjasti ja rumasti irvistäen, »kun nuori ja kaunis ja väkevä äkkiä käy tylsäksi — niin se on hirveää! Kiehu, hehku, porise, yrttikeitos — läkähdy, konna — minä kiroon hänet, ja hän on kirottu!»

Samana yönä ja samalla hetkellä, jolloin tapahtui tuo synkkäenteinen, inhottava keskustelu Arbakeen ja velhon välillä, samana yönä Apekides kastettiin.

11 LUKU.

Tapahtumat kehittyvät. — Suunnitelma kehkeytyy. — Verkko tulee valmiiksi, mutta se joutuu toisiin käsiin.

»Uskallatko siis, Julia, tänä iltana käydä tapaamassa Vesuviuksen noitaa — ja lisäksi tuon pelottavan miehen seurassa?»

»Mitä, Nydia?» Julia virkkoi arasti, »luuletko todellakin, että vaara on tarjolla? Tuollaiset vanhat akat taikapeileineen, vipajavine seuloineen, kuunpaisteessa poimittuine yrtteineen ovat käsittääkseni suuria veijareita, jotka eivät ole mitään muuta hyvää oppineet kuin varsinaisen ammattinsa, ja lemмен juomansakin he valmistavat kedon yksinkertaisista kukkasista. Miksi pelkäisin?»

»Etkö pelkää seuralaistasi?»

»Mitä? Arbakestako? Diana auttakoon, en ole koskaan nähnyt kohteliaampaa miestä kuin tuo poppamies on. Ja ellei hän olisi niin musta, niin hän olisi miltei kaunis.»

Vaikka Nydia olikin sokea, oli hän silti tarkkanäköinen kyllin huomaamaan, ettei Julian kaltainen luonne antanut Arbakeen kohteliaisuuksien itseään pelottaa. Hän ei sen koommin häntä neuvonut; mutta hänen kiihottuneessa mielessään pyöri hurjia ajatuksia, kykenikö tuo taikuri todella rakkauden sitomaan.

»Salli minun tulla mukaasi, jalo Julia», hän sanoi vihdoin. »Minusta ei kyllä ole turvaa, mutta minä tahtoisin mielelläni olla viimeiseen asti mukana.»

»Tarjouksesi miellyttää minua», Diomedeen tytär vastasi. »Mutta kuinka pääset? Me palaamme myöhään; sinua kaivattaneen kotona.»

»Ione kyllä suostuu», Nydia vastasi. »Jos sallit minun nukkua kattosi alla, niin ilmoitan hänelle, että sinä vanhana suojelijanani ja ystävänäni kutsuit minut luoksesi koko päiväksi laulamaan tessalialaisia laulujani. Hänen kohteliaisuutensa varmaankin sallii sinulle sen vähäisen ilon.»

»Ei, pyydä itse lupa!» ylpeä Julia sanoi. »En tahdo mitään suosionosotuksia tuolta napolittarelta.»

»Olkoon niin. Menen heti esittämään toivomukseni. Tiedän, ettei sitä evätä, ja palaan pian takaisin.»

»Tee niin; ja sinun vuoteesi valmistetaan minun omaan huoneeseeni.»

Nydia jätti ihanan pompeijittaren. Mennessään Ionen luo hän kohtasi Glaukuksen vaunut, joiden eteen valjastetut ylpeät ja rohkeat rotuhevoset herättivät yleistä ihmettelyä.

Glaukus pysäytti heti hevosensa puhellakseen kukkastytön kanssa.

»Sinä kukoistat kuin omat ruususi, kelpo Nydiani! Ja kuinka voi ihana emäntäsi? — luullakseni toipunut jo eilisen myrskyn seurauksista?»

»En ole nähnyt häntä vielä tänä aamuna», Nydia vastasi, »mutta —.»

»Mutta mitä? — Väisty syrjään, hevoset ovat liian lähellä sinua.»

»Mutta luuletko, että Ione antaa minulle luvan saada viettää tämän päivän Julian, Diomedeen tyttären kanssa? — Hän haluaa sitä, ja ole minulle ystävällinen, kun minulla vielä on joitakuita tuttaviani.»

»Jumalat siunatkoot sinun kiitollista sydäntäsi! Minä vastaan Ionen suostumuksesta.»

»Saanko siis myöskin yöni viettää siellä ja palata huomenna?» Nydia kysyi aika lailla hämillään ansaitsemattomasta kiitoksesta.

»Kuten sinua ja Juliaa vain haluttaa. Tervehdi häntä puolestani. Ja kun kuulet hänen puhuvan, niin tarkkaa, Nydia, mikä ero on hänen äänensä ja Ionen hopeankirkkaan äänen välillä! *Vale!*»

Glaukus oli täydelleen toipunut edellisen yön tapauksista, hänen kiharansa liehuivat tuulessa, hänen iloinen ja joustava mielensä leiskahteli kuin hänen partilaiset hevosesensa — hän oli aikakautensa mallikuva, nuoruutta ja rakkautta uhkuva — Glaukus oli äkkiä kohonnut rakastettunsa tasalle.

Nauti nykyhetkestä niinkauan kuin voit — tulevista hetkistä ei kukaan tiedä!

Illan hämäräessä Julia istuutui kantotuoliinsa, johon oli varattu tilaa myöskin hänen sokealle kumppanilleen, ja käski orjien suunnata kulkunsa maalaiskylpylään, jonka Arbakes oli yhtymäkohdaksi määrännyt. Hänen kevyestä luonteestaan oli tällainen yritys miellyttävä huvitus pikemmin kuin pelättävä hanke. Riemusta sykähteli hänen sydämensä, kun hän ajatteli loistavaa voittoa vihatasta napolittaresta.

Huvilan portin edustalle oli kokoontunut pieni, mutta iloinen joukko, kun hänen kantotuolinsa pujahti kylpylän naisosastoon vievän yksityisoven kautta sisään.

»Olin hämärässä tuntevinani Diomedeen orjat», muuan virkkoi.

»Totta tosiaan, Klodius», Sallustus sanoi. »Se näyttää todella olevan hänen tyttärensä Julian kantotuoli. Hän on rikas, ystäväiseni, mikset kosi häntä?»

»Olen toivonut Glaukukseen hänet naivan. Julia ei salaakaan tunteitaan; ja kun hän on antelias ja pelaa onnettomasti —.»

»Niin virtaavat hänen sestertiansa sinun kassaasi, viisas Klodius. Nainen on ihana olento — kun hän on toisen miehen oma.»

»Mutta», Klodius jatkoi, »koska Glaukus kuulemani mukaan aikoo naidakin napolittaren, täytyy minun kai taas koettaa onneani hylätyn tytön kanssa. Joka tapauksessa Hymenin lamppu on kullattu ja se kietoo meidät liekkinsä tuoksuihin. Minä vain vastustan sitä, että Diomedes mahdollisesti määrää sinut, Sallustukseni, tyttärensä omaisuuden kaitsijaksi.»[54]

»Ha, ha! Menkäämme sisään, *komissatorini!* Viini ja seppele odottavat jo meitä.»

Lähetettyään orjansa heitä varten varattuun huoneistoon Julia meni Nydian kera kylpylän puolelle ja välittämättä hoitajattarien tarjousista he lähtivät yksityisovesta puutarhaan.

»Hänellä on täällä ihan varmasti joku kohta»», muuan orjattarista sanoi.

»Mitä se sinua liikuttaa?» ylihoitajatar virkkoi vihaisena. »Hän suorittaa kylpymaksun eikä meille koidu penninkään vahinkoa. Sellaiset kylpyvieraat tuottavat enemmän. Vait! Etkö kuule Fulvian lesken taputtavan käsiään? Riennä — sukkelaan!»

Julia ja Nydia välttelivät puutarhan vilkasliikkeisimpiä osia ja saapuivat vihdoinkin egyptiläisen määräämälle paikalle. Pienellä, pyöreällä ruohokentällä kuunsäteet osuivat Silenuksen kuvapatsaalle; tuo veitikka jumala nojasi kallionlohkareeseen — Bakkuksen ilves oli sen jaloissa — ja suunsa edessä se piti kohotetuin käsin rypäleterttua, jota se nauraen tervehtien näytti olevan valmis ahmimaan.

»En näe tietäjää», Julia sanoi ympärilleen tähyillen. Mutta tuskin hän oli tämän ehtinyt sanoa, kun egyptiläinen astui hitaasti naapuritiheiköstä, ja kuu valaisi kalpeana hänen valkeaa vaippaansa.

»*Salve*, hempeä neito! — Mutta mitä! Kuka on mukanas? Emme tarvitse seuralaisia!»

»Se on vain sokea kukkastyttö, viisas tietäjä», Julia vastasi. — »Hän on tessalitar.»

»Oh! Nydia!» egyptiläinen sanoi. »Tunnen hänet hyvin.»

Nydia peräytyi askeleen ja kauhistui.

»Mikäli tiedän olet ollut talossani?» Arbakes sanoi kuiskaten Nydian korvaan. »Sinä tunnet valan —. Vaitiolo ja salaisuus nyt kuten ennenkin tai varo!»

»Mutta», hän lisäsi itsekseen, »onko tarvis uskoutua enää kenellekään, ei edes sokealle. — Julia, etkö uskalla yksin olla kanssani? Ei tietäjä ole niin hirvittävä ihminen kuin luullaan.»

Puhuessaan hän vei Julian syrjemmälle.

»Velho ei mielellään näe luonaan useita vieraita yhtäikään», hän sanoi. »Jätä Nydia tähän siksi, kunnes palaamme; ei hänestä kuitenkaan ole meille mitään apua; ja sinulla on kyliksi suoja kauneudessasi —

kauneudessasi ja arvossasi. Niin, Julia, tunnen nimesi ja asemasi. Tule, luota minuun, nuorempain najadien[55] ihana kilpailija!»

Kuten olemme nähneet ei Julia vähistä säikkynyt; häntä miellytti Arbakeen imartelu, hän suostui ja käski Nydian odottaa heidän paluutaan. Eikä Nydia enää mielellään mukana ollutkaan. Egyptiläisen äänensävy oli hänessä herättänyt hirvittäviä muistoja. Hänen mielensä keveni paljon, kun hän kuuli, ettei hänen tarvinnutkaan enää seurata muita.

Hän palasi kylpylään ja odotti eräässä yksityishuoneessa Julian paluuta. Monenlaiset katkerat ajatukset täyttivät tyttöraukan mielen hänen istuessaan huoneessa ikuisessa pimeydessään. Hän ajatteli omaa surullista kohtaloaan; etäällä isänmaastaan, kaukana niistä äidillisistä hyväilyistä, jotka lievittävät lapsuusajan ensimmäisiä keväturjuja — päivänvalokin häneltä oli riistetty, vieraat hänen askeliaan johtivat, hän oli onneton siinäkin ainoassa hellässä tunteessa, mikä hänen sydämessään eli, hän rakasti, mutta toivottomasti — vain se hämärä ja häälyvä toivo hänellä oli, minkä hänen tessalialainen taikauskoinen mielikuvituksensa hänelle loi lemmenjuomien ja taikakeinojen voimasta.

Luonto oli tuon tyttöraukan sydämeen kylvänyt hyveen siemenen, mutta se ei päässyt koskaan itämään. Onnettomuuden opetukset eivät aina ole terveellisiä; joskus ne pehmittävät ja parantavat, mutta yhtä usein ne myöskin koventavat ja pahentavat. Jos me huomaamme kohtalon meitä kolhivan ankarammin kuin niitä, jotka elävät ympärillämme, emmekä aina omissa vaiheissamme huomaa sen ankaruuden oikeutusta, niin me helposti alamme maailmaa pitää vihollisenamme, muutumme luulevaisiksi, ryhdymme taistelemaan *parempaa itseämme* vastaan ja antaudumme niiden synkkien intohimojen valtaan, joita epäoikeutettu luulomme voi meissä synnyttää. Nydia oli varhain myyty orjaksi, hän oli saanut isännäkseen tunnottoman piiskamiehen, ja hänen asemansa oli parantunut vain, jotta hän tuntisi entistäkin katkerammin oman kohtalonsa — näin olivat Nydian luonnolliset, hyvät tunteet tyrehtyneet ja tuhoutuneet. Intohimo, jonka valtaan hän oli sokeana antaunut, oli hämärtänyt hänen käsityksensä oikeasta ja väärästä. Ja samat voimakkaat ja traagilliset sielulliset liikutukset, jotka on nähty useissa klassillisen ajan kuvaamissa naisissa — Myrrassa ja Medeassa — jotka rakkaudelleen antautuneina raastavat raivoisina kaikki esteet tieltään — olivat nyt vallanneet Nydian sydämen.

Aika kului. Keveä astunta kuului huoneeseen, jossa Nydia hautoi synkkiä ajatuksiaan.

»Oh, kuolematonten jumalten olkoon kiitos!» Julia sanoi. »Olen palannut. — Olen päässyt pois tuosta hirvittävästä luolasta! Tule, Nydia! Menkäämme pian täältä!»

Vasta kun he olivat istuutuneet kantotuoliin, alkoi Julia taas puhua.

»Oh!» hän virkkoi vavisten. »Mitä näinkään! Minkälaisia pelottavia loihtuja! Mitkä kalmankasvot sillä velholla! Mutta ei siitä sen enempää. Olen saanut juoman — hän vakuutti sen tehoovan. Hetken perästä hän ei enää huomaakaan kilpailijaani ja vain minua, minua vain Glaukus lempii!»

»Glaukus!» Nydia huudahti.

»Ah! Tyttö, sanoin sinulle ensin, etten atenalaista rakastanut; mutta huomaa nyt voivani uskoa sinulle kaiken — rakastan näet tuota kaunista kreikkalaista.»

Mikä uusi tunnetulva nyt täyttikään Nydian! Hän oli suostunut avustamaan Juliaa Glaukusta vierotettaessa Ionesta, mutta vain siirtäkseen tämän tunteet vieläkin toivottomammin taikakeinojen avulla toiseen. Hänen sydämensä oli särkyä — hänen rintaansa salpasi. Pimeässä Julia ei huomannut toverinsa kiihtymystä; hän leperteli iloisena yhtä ja toista lemmenjuomansa ennustetusta tehosta ja lähestyvistä riemuvoitostaan, ja siirtyi tuon tuostakin kuvailemaan sitä kauhun näyttämöä, jonka hän oli jättänyt — kertoi Arbakeen rauhallisista eleistä ja hänen mahtavasta vaikutusvallastaan tuohon hirmuiseen tietäjä-akkaan.

Nydia ehti sille aikaa tointua. Muuan ajatus oli hänessä välähdyksenä herännyt: hän saa nukkua Julian huoneessa — ehkä hänen onnistuu anastaa itselleen lemmenjuoma.

He saapuivat Diomedeen talolle ja nousivat Julian huoneeseen, jossa heitä odotti illallispöytä.

»Juo, Nydia, sinun on varmaankin kylmä — ilta oli aika lailla kolea, minun suonissani ainakin on veri jähmettynyt.»

Ja nopeasti Julia kulautti suuren kulhollisen maustettua viiniä.

»Sinullahan on juoma mukanasasi.» Nydia sanoi. »Annahan se minulle. Kuinka pieni pullo! Minkäväristä se on?»

»Kristallinkirkasta», Julia vastasi ottaen pullon takaisin. »Sitä ei voi puhtaasta vedestä erottaa. Velho vakuutti sen olevan myöskin mautonta. Noin pienenäkin tuo pullo pystyy lemmen kiinnittämään koko

iäksi. Se täytyy sekottaa toiseen nesteeseen, ja Glaukus saa vain seurauksista tuta, mitä on niellyt.»

»Se ei siis millään lailla eroa tästä vedestä?»

»Ei, se on yhtä välkkyvän väritöntä. Katso, kuinka kirkkaalta se näyttää! Se on kuin kuunsäteitten liuosta. Välkkyvä juoma! Kuinka sinun kristallikalvosi läpi kuultaakaan minun onneni!»

»Ja miten se on suljettu?»

»Pienellä tulpalla vain. — Otan sen pois — ei tule minkäänlaista hajua. Omituista, että juoma, jota eivät aistimet lainkaan tunne, sittenkin hallitsee kaikkia aisteja!»

»Onko vaikutus äkillinen?»

»Tavallisesti niin, mutta toisinaan kestää odottaa joku tunti.»

»Oh, mikä hurmaava tuoksu!» Nydia sanoi äkkiä ottaessaan pöydältä pienen pullon ja kumartuen hengittämään sen väkevää sisältöä.

»Miellyttääkö se sinua? Lasiin on upotettu muutamia melkoisen kalliita helmiä. Eilen et halunnut ottaa minulta rannerengasta — tahdotko tuon pullon?»

»Sellaiset tuoksut kuin nämä parhaiten tuovat anteliaan Julian sen mieleen, joka ei voi nähdä. Ellei pullo ole liian kallis —»

»Oh! Minulla on tuhannen vielä kalliimpaa — ota se, lapsi!»

Nydia kiitti häntä ja pisti pullon poveensa.

»Ja onko juoma yhtä tehokasta, kuka tahansa sen antaneekin?»

»Vaikka kaikkein rumin akka auringon alla sen antaisi Glaukukselle, ei tämä voisi ketään muuta kuin häntä pitää kauniina!»

Viini lämmitti Juliaa, ja hän tuli hetki hetkeltä iloisemmaksi ja huolettomammaksi. Hän nauroi ääneen ja rupatteli jonnin joutavista asioista. Oli jo sydänyö, kun hän kutsui orjattarensa ja alkoi riisuutua.

Kun nämä olivat poistuneet, virkkoi Julia Nydialle:

»En luovu tästä rakkaasta juomastani, ennenkuin sen käyttöhetki on koittanut. Makaa tuossa, pääni alla, välkkyvä henki ja suo minulle ihania unia!»

Näin sanoen hän pani pullon korvallisensa alle. Nydian sydän sykki voimakkaasti.

»Miksi juot vain vettä, Nydia? Sekota siihen edes viiniä!»

»Minulla on hieman kuumetta», sokea tyttö vastasi, »ja vesi viilentää. Panen tämän vesiastian viereeni; tällaisina kesäöinä se virkistää, elleivät unen langat tahdo huuliamme sitoa. Ihana Julia, minun täytyy jättää sinut jo varhain — Ione tahtoo niin — ehkä jo ennenkuin heräätkään; ota siis vastaan minun onnentoivotukseni!»

»Kiitos. Kun seuraavan kerran toisemme tapaamme, näet Glaukuksen jalkojeni juuressa.»

He menivät makuulle, ja päivänrasituksista väsyneenä Julia nukkui pian. Mutta tuskaiset ja kuohuvat ajatukset askartelivat valvovan tessalittaren mielessä. Hän kuunteli Julian rauhallista hengitystä; hänen korvansa, jotka olivat tottuneet erottamaan hienoimmatkin äänivivahteet, vakuuttivat hänelle, että hänen toverinsa nyt nukkui sikeintä untaan.

»Auta minua nyt, Venus!» hän huokasi.

Hän nousi varoen vuoteeltaan, valutti Julian lahjaksi antamasta pullosta hajuveden marmorilattialle, pesi sen huolellisesti moneen kertaan vedellä, jota oli hänen vierellään kulhossa, ja hapuiltuaan Julian vuoteen ääreen (hän näki yöllä yhtä hyvin kuin päivällä!) hän pisti vapisevan kätensä pieluksen alle ja tempasi sieltä lemменjuoman. Julia ei liikahantukaan. Hänen hengityksensä huokui entisen tasaisena sokean tytön hehkuville poskille. Sitten Nydia avasi pullon ja kaatoi sen sisällön omaan pulloonsa, joka siitä tuli täyteen. Ja täytettyään lemменjuomapullon tavallisella vedellä, jonkaväristä Julia oli taikanesteen vakuuttanut olevan, hän vei pullon entiselle paikalleen. Sitten hän jälleen hiipi vuoteelleen ja odotti — minkälaisin ajatuksin! — päivännousua.

Aurinko nousi — Julia nukkui yhä. Nydia pukeutui äänetönnä, pani kalliin aarteen poveensa, tarttui sauvaansa ja kiiruhti jättämään talon.

Portinvartija Medon tervehti häntä ystävällisesti, kun hän astui kadulle vieviä portaita alas. Nydia ei kuullut häntä, hän oli aivan kuin sekaisin, ajatusmyrsky temmelsi hänen aivoissaan, ja jokainen hänen ajatuksensa oli intohimoa. Hän tunsu poskillaan raikkaan aamuhengähdyksen, mutta hänen polttavat suonensa eivät siitä viilentyneet.

»Glaukus», hän puheli itsekseen, »tehoisimmatkaan taikajuomat eivät voi sinun lempeäsi tehdä sellaiseksi, jommainen on minun rakkauteni sinuun. Mutta Ione — pois epäily! — pois katumus! Glaukus, minun kohtaloni on sinun hymyilyssäsi ja sinunkin tulevaisuutesi! Oi, toivoa! — oi, iloa! — *Sinun* kohtalosi on näissä käsissä!»

IV KIRJA.

1 LUKU.

Mietelmiä ensimmäisten kristittyjen pyrkimyksistä. — Kaksi miestä tekee ratkaisevan päätöksen. — Seinillä, etenkin pyhillä seinillä on korvat.

Joka tutkii kristillisen kirkon aikaisinta historiaa, huomaa, kuinka välttämätöntä sen voitokkaalle leviämiseksi oli se ylväs into, joka elähytti sen esitaistelijoita ja antoi sen marttyyreille voimaa vaaroja kestävänsä ja uhmaamaan lahjomisyriksiä. Voitollisessa kirkossa suvaitsemattomuuden henki pilaa hyvän asian, heikkoon ja vainottuun kirkkoon sama henki vaikuttaa kokoovasti. Oli välttämätöntä, että heidän uskoaan inhottiin, halveksittiin, vainottiin, jotta siten toisten asettamat kiusaukset voitettaisiin. Oli ehdottoman tärkeätä uskoa ei vain, että raamattu oli ainoa oikea uskonlähde, vaan että se myöskin sisälsi ainoan autuuttavan uskon, jotta kääntyneet siten vahvistuisivat kestävänsä uuden opin ankarat vaatimukset, jotta he uskaltaisivat ryhtyä pyhään ja vaaralliseen yritykseen kääntää polyteistejä ja pakanoita. Tuo lahkolaishenki, joka takaa onnen ja autuuden vain muutamille harvoille, joka vieraisa jumalissa näkee vain pahoja henkiä ja joka tuomitsee helvetin tuskaan toisuskoiset, se asetti uskovalle luonnollisen velvollisuuden kääntymään omaan uskoonsa kaikki, joita kohtaan hänellä oli inhimillisiä yhdyssiteitä; ja veljesrakkauden synnyttämä piiri laajeni täten yhä suuremmaksi, sillä pyrittiin uutterasti Jumalan valtakuntaa levittämään. Kristinuskon kunniaksi kristitty tyrkytti oppejaan voittaakseen muutamien epäilyksen, toisten vihan, filosofien viisaan halveksinnan, kansan itsehurskaat olankohaukset. Hänen suvaitsemattomuutensa oli todella hänen paras aseensa menestyäkseen; ja lempeä pakanakin alkoi vihdoinkin uskoa, että oli jotakin pyhää siinä verrattomassa innossa, joka ei mitään estettä säikkynyt, ei mitään vaaraa väistänyt, ja joka piinapenkittäkin, mestauslavallakin odotti ikuista totuutta aivan toisenlaiselta oikeusistuimelta kuin mietiskelevän filosofian väittelytilaisuuksissa oli ollut laita, nimittäin Ikuiselta Tuomarilta. Sama innoitus, joka keskiajan kirkonmiehistä teki säälimättömiä kiihkoilijoita, teki alkuajan kristitystä pelottoman sankarin.

Tällaisia ylväitä, rohkeita, vakavia luonteita oli myöskin tulinen Olintus. Tuskin Apekides oli kastetoimitusten kautta joutunut kirkon yhteyteen kun natsarealainen jo kiiruhti hänelle vakuuttamaan, että hänen oli mahdotonta enää hoitaa papillista virkaansa ja pitää papin pukuaan. Olihan luonnollista, hän selitti, ettei hän totista jumalaa palvoessaan saanut enää edes ulkonaisesti kunnioittaa pahan hengen alttareita.

Mutta tässä ei vielä kaikki. Olintuksen vilkas ja hillitön mielikuvitus oli jo keksinyt, että Apekideellä oli käsissään valta paljastaa petetylle kansalle Isiksen oraakkeliennustusten taikatemppeiset salaisuudet. Hänen mielestään taivas oli tämän aseiden lähettänyt aikoen siten aukaista joukon silmät ja valmistaa siten tietä ehkä koko kaupungin kääntymiselle. Hän ei siis viivytellyt kannustamasta Apekideen vastaherännyttä innostusta, kiihottamasta hänen rohkeuttaan ja selvittämästä hänen tehtävänsä. Sopimuksen mukaan he kohtasivat toisensa kastetoimituksen jälkeisenä iltana Kybelen lehdossa, jonka olemme jo aikaisemmin kuvanneet.

»Ensimäisessä juhlallisessa kokouksessa, jossa oraakkeli tiedustellaan», Olintus alotti saatuaan ensin toverinsa lämpimäksi, »sinä astut kokoontuneen joukon eteen — ilmaiset kansalle sen petoksen, jonka alaiseksi se on joutunut —; kehota sitä astumaan esiin ja olemaan itse sen karkean, vaikkakin taidokkaan taikakoneiston paljastajana, jonka olet minulle kuvannut. Älä pelkää; Herra joka suojeli Danielia, suojelee sinuakin. Me, kristillinen seurakunta, olemme mukana joukossa; *me* tahdomme heikkoja tukea; ja heti kun kansa on ilmaissut inhonsa ja häpeänsä, kiiruhdan minä istuttamaan tuolle alttarille pyhän sanan merkin, palmunoksan, ja elävän Jumalan pyhä henki päästää minun kieleni siteistä.»

Kuumeisena ja kiihottuneena Apekides hyväksyi helposti tämäntapaisen kehotuksen. Hän iloitsi saadessaan niin pian hyvän tilaisuuden osottaa uskonsa lujutta uudessa kutsumuksessaan, hänen puhtaampiin tunteisiinsa liittyi tosin halu kostaa ne pettymykset, joiden uhriksi hän oli joutunut. Herkkinä ja joustavina, halveksien kaikkia esteitä (rohkeissa ja vaarallisissa yrityksissä välttämätön sokeus!) eivät Olintus ja juurikäätynyt huomanneet niitä vaikeuksia, joita heidän suunnitelmansa toteuttamisella oli ja jotka olivat lähinnä itse kansan kunnioittavassa taikauskossa, sillä tuskinpa se uskoisi suuren egyptiläisen jumalattaren pyhitettyjen alttarien edessä sen oman papinkaan todistuksia, kun ne olivat jumalataria vastaan.

Apekides siis hyväksyi tehdyn ehdotuksen niin auliisti, että se ilahutti Olintusta. Erotessaan he sopivat siitä, että Olintus kertoo heidän suuresta aikeestaan huomatuimmille uskonveljille, pyytää heiltä neuvoa ja heidän apuaan ratkaisevana päivänä. Olikin niin laita, että kaksi päivää tämän neuvottelun jälkeen piti olla suuret juhlat Isiksen kunniaksi. Juhla sopi mainiosti aikeen toteuttamiseen. He päättivät kokoontua seuraavana iltana samaan paikkaan; silloin he saisivat lopullisesti valmistaa suunnitelmansa ja miettivätkö yksityiskohdat seuraavan päivän toimiin.

Loppukeskustelu tapahtui läheisessä *sakettumissa*, pienessä pyhäkössä, jonka olen jo kuvannut tämän teoksen ensimmäisessä osassa, ja tuskin kristitty ja pappi olivat lehdosta hävinneet, kun pyhäkön takaa hiipi esiin synkkä ja hirveän näköinen olento.

»En ole sinua suotta kuunnellut, pappisveljeni», vakoilija itsekseen puheli. »Sinä, Isiksen pappi, et liioin ole turhaan tuon luhun kristityn kanssa seurustellut. Ah! Ikäväkseni en kuullut teidän koko suunnitelmaanne. Hyvä! Tiedän tarpeeksi, että te aijotte paljastaa meidän pyhät salaisuutemme ja että te huomisiltana tulette tänne jälleen yksityiskohdista sopimaan. Terottakoon Osiris minun kuuloni silloin saadakseni selville koko teidän kuulumattoman julkean aikeenne! Kun olen tarpeeksi saanut kuulla, puhelen asiasta Arbakeelle. Me kyllä teidät masennamme, ystäväsieni, niin viisaita kuin olettekin olevinanne. Nyt minun rintani säilyttää hyvin teidän salaisuutenne.»

Näin mutisten Kalenus, sillä hän se oli, kietoi vaipan ympärilleen ja hiipi miettiväisenä tiehensä.

2 LUKU.

Klassillinen isäntä, kokki ja keittiö. — Apekides kohtaa Ionen. — Heidän keskustelunsa.

Oli koittanut päivä, jolloin Diomedes oli kutsunut valikoiduimmat ystävänsä juhlaan luokseen. Siro Glaukus, kaunis Ione, julkinen Pansa, ylhäinen Klodius, kuolematon Fulvius, elosteleva Lepidus, epikurolainen Sallustus eivät olleet ainoat kunniavieraat. Hän odotti lisäksi muuatta entistä roomalaista senaattoria (miestä, jolla oli vaikutusvaltainen asema hovissa) ja suurta herkulaneumilaista soturia, joka oli ollut Tiituksen kanssa taistelemassa juutalaisia vastaan ja joka sodissa melkoisesti rikastuttuaan sai alinomaan ystäviltään vakuutteluja, että isänmaa oli hänelle ikuisesti kiitollinen hänen epäitsekäistä palveluksistaan. Mutta kutsuvieraitten lukumäärä oli tätäkin suurempi, sillä vaikka — kriittisesti puhuen — roomalaisten mielestä yhteen aikaan olikin epähienoa kutsua juhliin vähemmän kuin kolme tai enemmän kuin yhdeksän vierasta, ei tämä tapa silti ollut sitova suurtureille. Ja historia kertoo meille, että muuan Rooman loisteliaimpia porvareita järjesteli pitoja, joissa saattoi olla kolmesataakin juhlavierasta. Mutta kohtuullisempi Diomedes tyytyi lukumäärään, joka oli kaksi kertaa niin suuri kuin muusojen. Hänen vieraitaan oli kahdeksantoista, meidän päivinämme jokseenkin sopiva määrä.

Oli Diomedeen juhlapäivän aamu. Vaikka Diomedes mielellään esiintyikin ylhäisenä herrana, vieläpä oppineenakin, oli hänellä silti kauppiaanomaista kokemusta riittävästi tietämään, että isännän valvova silmä saa palvelijat toimeliaiksi. Sentähden hän nyt kulkikin uhkean huvilansa huoneesta toiseen,

vyötön tunika heitettyinä pullean vartensa ylle, tohvelit jalassa, kädessä pieni keppi, jolla hän milloin säesti määräyksiään, milloin mukuroi laiskoja vetelyksiä selkään.

Hän ei halveksinut tarkastaa sitäkään pyhitettyä huonetta, jossa juhlapapit valmistelivat uhrejaan. Kun hän astui keittiöön, kuului hänen korviinsa miellyttävä kauhojen ja astioitten kalina, kirousten ja käskyjen häly. Niin pieni kuin tämä välttämätön huone näyttääkin olleen kaikissa pompeijilaisissa taloissa, sisälsi se siitä huolimatta koko sen lukemattoman valikoiman uuneja ja muotteja, pannuja ja kattiloita, paisto- ja keittoastioita, joita ilman ei mikään älykäs kokki, ei klassillinen eikä nykyaikainen, katso mahdolliseksi voivansa tyydyttää ruumiimme nälkää. Kun polttoaineet silloin kuten nytkin noilla seuduilla olivat kalliita ja harvinaisia, näkyi mitä suurin huomio pannun siihen pyrkimykseen, että mahdollisimman moni ruokalaji saatiin valmiiksi niin vähällä tulella kuin suinkin. Muuan tämäntapainen merkillinen laite on vielä nytkin nähtävissä Napolin museossa — se on jonkinlainen kuljetettava keittiö, jossa on suuren kirjan kokoinen liesi, ja sillä voi yhtäaikaan saada neljä keitosta valmiiksi, ja senlisäksi siinä on lämmityslaite vettä tai muuta juomaa kiehauttamaan.

Pienessä keittiössä hääräili monta henkilöä, eikä isännän tarkka silmä niitä heti tuntenutkaan.

»Oh! Oh!» hän mutisi itsekseen, »tuo kirottu Kongrio on kutsunut avukseen kokonaisen legionan kokkeja. Ne eivät tee työtään ilmaiseksi, ja siinä on taas uusi lisä minun jokapäiväisiin menoihini. Bakkus avita! Kolmin kerroin onnelliseksi saan sanoa itseäni, elleivät nuo orjaviikarit puhalla itselleen jotakuta juomakulhoa — niiden kädet ovat nopsia, niiden tunikat väljät. _Me miserum!»[56]

Mutta kokit puuhailivat näyttämättä huomanneenkaan Diomedeen tuloa.

»Hei, Euklio, tänne munapannusi! Mitä, onko tämä suurin? Tähänhän sopii vain 33 munaa; taloissa, joissa palvelen, mahtuu pienimpäänkin munapannuun ainakin 50, jos niikseen tulee.»

»Tunnoton lurjus!» Diomedes ajatteli. »Se puhuu munista aivan kuin ne eivät maksaisi sestertiota sata kappaletta!»

»Merkurius vieköön!» muuan pieni keittiökokelas sanoi. »Mikä vanhentunut vaivainen pata tämäkin on? — on mahdotonta luoda minkäänlaista taiteellista noin karkeista aineksista. Sallustuksen huonoimmatkin muotit esittävät Trojan piirityksen kokonaan — Hektorin ja Pariin ja Helenan pikku Astyanaksineen, ja puinen hevonen on lisäksi kaupanpäällisinä.»

»Vaiti, tyhmyri!» virkkoi Kongrio, talon oma kokki, joka tuntui saavan kestävä toveriensa pahimmat hyökkäykset. »Minun isäntäni, Diomedes, ei olekaan noita holtittomia tuhlareita, jotka aina seuraavat viimeistä muotia maksoi mitä maksoi.»

»Valehtelet, keho orja!» Diomedes ärjäisi raivoissaan — »ja sinä maksat minulle jo niin paljon, että Lukulluskin olisi sellaisesta tehnyt vararikon! Tule esiin loukostasi, tahdon hieman puhua sulle!»

Tehden merkin tovereilleen orja totteli käskyä.

»Kolmen kirjaimen mies»,[57] Diomedes sanoi mahtavin elein. »Miksi olet nämä tyhjäntoimittajat kutsunut minun talooni? Näen varkaan leiman jokaikisessä naamassa!»

»Mutta minä vakuutan sinulle, isäntä, että he ovat kaikki mitä rehellisimpiä luonteita — kaupungin parhaita kokkeja. — On suuri kunnia, että he palvelevat sinua. Mutta *minun puolestani* —»

»Sinun puolestasi, onneton Kongrio!» Diomedes keskeytti, »ja millä varastetuilla rahoilla, millä torikaupan vajauksilla, millä esikaupungissa salaamydyllä rasva- ja lihamäärällä, millä väärillä ilmoituksilla ja laskuilla särkyneistä esineistä sinä nyt olet voinut nuo palvelukseesi vuokrata, omasta puolestasiko?»

»Ei, herra, älä luule mua petturiksi! Jumalat minut tuomitkoot, jos —»

»Älä vanho!» kiivasverinen Diomedes jälleen katkaisi, »sillä muutoin jumalat heti rankaisevat sinua valapattona, ja minä menetän kokkini ennen ateriaa. Mutta kyllin siitä tällä hetkellä; pidä tarkasti silmällä vintiö tovereitasi äläkä huomisaamulla tule minulle kertomaan särkyneistä maljakoista ja käsittämättömällä tavalla hävinneistä juoma-astioista, sillä silloin sinun selkäsi piestään yhdeksi ainoaksi haavaksi. Ja kuule! Sinä tiedät, että olet aika kalliisti minulla maksattanut frygialaisen *attagenin*[58] — niin että sillä hinnalla, Herkules avita, kohtuullinen mies eläisi koko vuoden — pidä huoli, etteivät ne paistu liian ruskeiksi. Muistathan, oi Kongrio, kun viimeksi järjestin juhlan ystäväilleni ja sinun turhamaisuutesi vaati pöytään tuotavaksi maloslaisen kurjen, se kannettiin tarjolle Etnasta syösseen kiven kaltaisena ikäänkuin kaikki Elegetonin liekit olisivat siitä mehun kuivanneet. Varovasti tällä kerralla, Kongrio — hätiköimättä ja varovasti! Varovaisuus on suurten tointen äiti; ja ellet tällä kerralla tahdokaan säästää isäntäsi kukkaroa, niin hoivaa ainakin hänen kunniaansa.»

»Herkuleen päivien jälkeen ei Pompeijissa ole nähty sellaista herkkupöytää kuin tämänpäiväinen on.»

»Vaiti, vaiti — taas sinun kirottua prameilunhaluasi! Mutta sano, Kongrio, oliko tuon *homunkuluksen* — tuon pikkaraisen kurjenpoikasen — tuon julkean keittiö-alokkaan väitteissä, jotka koskivat minun paistosmuottieni pienuutta, muutakin kuin hävyttömyyttä? Minä tahdon, näetkös, seurata muotia minäkin, Kongrio!»

»Meidän keittiö-mestarien tapana on», Kongrio vastasi arvokkaana, »moittia välineitä saadaksemme taitomme esiintymään sitä loistavampana. Muotti on sekä kaunis että käytännöllinen, mutta kehottaisin isäntääni ensimmäisen sopivan tilaisuuden sattuessa ostamaan jonkun uuden —»

»Se riittää», selitti Diomedes, joka ei koskaan sallinut orjan antaa hänelle neuvoja. »Nyt saat ryhtyä jälleen toimeesi — loista — voita itsesikin! Laita niin, että Diomedeelta kadehditaan hänen kokkia — että Pompeijin orjat sanovat sinua suureksi Kongrioksi! Mene! — Seis! Et ole vielä tilittänyt kaikkia rahoja, jotka sinulle annoin tori-ostoksiin.»

»Kaikkia — ah! Satakielen kielet ja roomalaiset *tomacula*,[59] britannilaiset osterit ja monet muut, joita tässä kävisi pitkäksi luetella, ovat vielä maksamatta. Mutta välipä tuolla! Jokainenhan luottaa Diomedes Rikkaan *arkimagirukseen*.»[60]

»Oh, tunnoton tuhlari! — Mikä avokätisyys — mikä ylellisyys — olen häviön partaalla! Mutta mene, kiiruhda! — Ole tarkka! — maistele! — valmista! — voita itsesi! — Älä anna roomalaisen senaattorin halveksia köyhää pompeijilaista. Työhön, orja — ja muista frygialaista attagenia!»

Ylikokki poistui ylhäisin elein, ja Diomedes laahasi valtavan ruhonsa juhlahuoneisiin. Kaikki miellytti häntä — kukat olivat vereksiä — suihkukaivot räiskivät iloisesti — mosaiikkilattia oli välkkyvä kuin kuvastin.

»Missä on tyttäreni Julia?» hän kysyi.

»Kylvyssä.»

»Ah! Nyt muistan itsekin — kylpyaika! Minun täytyy kylpyyn myös.»

* * * * *

Kertomuksemme siirtyy nyt puhumaan Apekideestä. Herätessään siitä rauhattomasta ja kuumeisesta unesta, joka seurasi niitä tapahtumia, jolloin hän oli omaksunut uuden, kaikille nuoruutensa tottomuksille tuiki oudon ja vieraan uskon, nuori pappi kuvitteli vielä uneksivansa. Hän oli astunut ratkaisevan askelen; menneisyydellä ei tästälähin saanut olla mitään yhdyssidettä tulevaisuuteen; nuo kaksi mailmaa olivat aivan erillään toisistaan — se mikä on ollut siitä, mikä tulee. Mihinkä rohkeaan ja vaaralliseen yritykseen hän nyt olikaan ryhtymäisillään! — paljastaa salaisuudet, joissa hän itse oli ollut mukana — saastuttaa alttarit, joita hän itse oli palvellut — pettää jumalatar, jonka pappi hän oli! Vähitellen hänelle selvisi, minkälaisen vihan ja inhontunteen hän synnyttäisi kaikissa hurskaissa ihmisissä, vaikka hän onnistuisikin; mitkä hirveät rangaistukset häntä odottivatkaan, jos hänen kuulumattoman rohkea aikeensa epäonnistuisi; tällaisen tapauksen varalta ei ollut mitään erikoista, entiseen kokemukseen perustuvaa lakia, ja siksi nyt pantaisiin täytäntöön kaikkein ankarimmat, uudet määräykset! Saattoiko hän odottaa ystäviltaan — nuoruutensa sisarelta — oikeata arvostelua, vaikka he häntä ehkä säälisivätkin? Tämä sankarillisen uljas teko voisi heidän pakanallisissa silmissään näyttää ehkä inhottavalta häväistykseltä — tai parhaimmassa tapauksessa surkuteltavalta heikkomielisyydeltä.

Hän pysyi lujana, hän kieltäytyi kaikesta maallisesta toivoen saavansa osan siitä tulevasta ikuisesta onnesta, joka hänelle oli luvattu. Yhtäältä siis tällaiset ajatukset täyttivät hänen rintansa, toisaalta taas hänen ylpeytensä, rohkeutensa ja miehuutensa häntä kannustivat ja terästivät ja kaikkeen tähän liittyi halu kostaa ne pettymykset ja petokset, joiden uhriksi hän oli joutunut.

Taistelu oli ankara ja pitkälinen, mutta hänen uudet tunteensa voittivat vanhat. Ja jos ensimmäiset kristityt olisivat olleet enemmän »tottomuksiensa orjia» — vähemmän demokraatteja tuon usein väärinkäytetyn sanan puhtaimmassa ja jaloimmassa mielessä — kuin he todella olivat, olisi kristinoppi tyrehtynyt alkuunsa.

Jokaisen papin täytyi vuoronsa mukaan viettää useita öitä perätysten temppelin huoneissa, mutta Apekidesta ei vielä ollut tähän tapaan totutettu. Noustuaan vuoteeltaan hän puki tapansa mukaan papillisen asun ylleen ja jätti pienen kammionsa; hän joutui pian temppelin alttarien eteen.

Kuluneitten päivien rasitukset olivat uuvuttaneet hänet, ja auringon kohtisuorat säteet valaisivat jo pyhän paikan.

»*Salve*, Apekides!» kuului hänen viereltään ääni, jonka luontoinen raakuus kätkeytyi pitkällisen

harjotuksen avulla saavutettuun vastenmielisen imelään äänensävyyn. »Olet kauan nukkunut. Onko jumalatar yöllä sinulle näyttänyt?»

»Jos hän ilmestyisi todellisena kansalle, Kalenus, kuinka vähän näillä alttareilla silloin käytäisiinkään.»

»Se voinee kyllä olla totta. Mutta jumalatar on kyllin viisas näyttäytymään vain papeilleen.»

»Koittaa kerran aika, jolloin hänet vastoin hänen tahtoaan paljastetaan.»

»Se ei ole luultavaa; hän on hallinnut jo lukemattomia vuosisatoja. Ja mikä niin kauan on pysynyt pystyssä, ei niinkään helposti sorru ensimmäisistä uudistusyrityksistä. Mutta, nuori veli, sinun sanasi ovat sangen varomattomia.»

»Vähimmin sinun sopii minua kehottaa vaikenemaan», Apekides vastasi ylpeänä.

»Noin kiivasta! — Mutta en tahdo kanssasi kiistellä. Apekideeni, eikö egyptiläinen ole meitä kehottanut pysymään aina yksimielisinä? Eikö hän ole sinulle todistanut, että on viisasta pettää kansaa, jotta saisimme nauttia? Ellei hän ole, oi veli, niin hän ei olekaan se suuri loihtija, jommoisena hän mieltä esiintyä.»

»Sinä siis olet hänen oppilaansa?» Apekides kysyi ivallisesti hymyillen.

»Ai! Mutta minä tarvitsin hänen oppejaan vähemmän kuin sinä. Luonto on jo varhain istuttanut minuun nautinnonhalun ja vallan ja rikkauden kaipuun. Pitkä on se tie, joka nautiskelijan vie ankaraan elämänkieltäytymiseen, mutta lyhyt on askel nautinnon rikkomuksesta kaikki pettävään näyttelemiseen. Pelkää jumalattaren kosta, jos hänen salaisuutensa tahdot paljastaa!»

»Pelkää sinä hetkeä, jolloin hauta sinulle aukee ja petoksesi paljastuu», Apekides virkkoi juhlallisena.
»*Vale.*»

Näin sanoen hän jätti papin omiin mietelmiinsä. Edettyään jonkun askelen temppelistä hän kääntyi katsomaan taakseen. Kalenus oli jo kadonnut pappien kokoushuoneeseen, sillä nyt oli se lepoaika, jota vanhat sanoivat *prandiumiksi* ja jota me nimitämme aamiaislomaksi. Valkea ja siro temppeli hohti kirkaassa auringonpaisteessa. Alttareilta kohoili suitsutussavua ja niitä koristivat köynnökset. Pappi katseli kauan ja miettiväisenä tätä näkyä — viimeisen kerran hän sen sai nähdä!

Hän lähti jälleen hitaasti kulkemaan ja suuntasi askelensa Ionen talolle. Hän tahtoi vielä kerran tavata ainoan elossa olevan sukulaisensa, hartaimman ja rakkaimman ystävänsä nähdä, ennenkuin viimeinen yhdysside katkeisi ja ennenkuin hän ryhtyisi seuraavan päivän ratkaisevaan hankkeeseen.

Hän saapui perille ja kohtasi Ionen puutarhassa, jossa tämä oli yhdessä Nydian kanssa.

»On ihanaa, Apekides, että tulit», Ione huudahti iloisena. »Kuinka hartaasti olenkaan toivonut sinua tänne! — Kuinka paljon saankaan sinua kiittää! Mikset ole yhteenkään kirjeeseen vastannut — olet kieltäytynyt tulemastani kuulemaan kiitostani! Oh! Sinä olet pelastanut sisaresi häpeästä! Mitä osaa hän sanoa sinua kiittääkseen nyt, kun vihdoinkin olet saapunut?»

»Rakas Ione, sinun ei ole tarvis lainkaan kiittää, sillä sinun kunniasi on myöskin minun. Jättäkäämme se, älkäämme puhuko enää tuosta kironalaisesta miehestä — kuinka häntä molemmat vihaammekaan! Saanen pian hyvän tilaisuuden paljastaa maailmalle hänen luullun viisautensa ja hänen pettävän vakavuutensa. Mutta istukaamme, sisareni — auringonpaahde on minut uuvuttanut — istahtakaamme hetkeksi tuon puun katveeseen yhdessä niinkuin ennenkin.»

Muhkean palmupuun alla, jonka tuuhea lehvistö kaartui heidän ylleen, eloisa suihkukaivo heidän edessään, vihreä nurmikko heidän allaan; iloiset heinäsiikat, joita muinoin Atenassa niin rakastettiin, hyppelivät sinne tänne ruohikossa; perhonen, ihana, Psykelle pyhitetty auringon vertauskuva, joka monesti on antanut laulunaiheen kristilliselle laulajalle, hehkui kaikessa sisilialaisessa väriiloistossaan[61] lihotellen kesäisten kukkien parissa itsekänsä siivekkään kukkasen kaltaisena — tällaisella näyttämöllä veli ja sisar istuivat viimeistä kertaa yhdessä tässä maailmassa. Samalle paikalle voimme vielä nytkin käydä, mutta puutarhaa ei enää ole, pylväät ovat kaatuneet, suihkukaivo ei enää räiski. Kulkija voi Pompeijin raunioista hakea Ionen taloakin. Sen jäännöksiä on yhä vieläkin, mutta en tahdo niitä näyttää tavallisille matkailijoille. Tunteellinen kulkija löytää ne kyllä itsekänsä; jos niin käy, niin pitäköön hänkin tietonsa salaisuutenaan.

He istahtivat, ja iloisena saadessaan olla yksin Nydia kiiruhti puutarhan äärimäiseen kolkkaan.

»Ione, sisareni», nuori kristitty sanoi, »pane kätesi otsalleni — sinä tunnet, kuinka se polttaa — salli

minun nauttia sinun viileästä kosketuksestasi. Puhu minulle, sillä sinun miellyttävä äänesi on kuin tuulenviri, jolla on raikkautta kuin musiikilla. Puhu minulle, *mutta älä siunaa minua!* Älä käytä niitä sanoja, joita lapsena opimme pitämään pyhinä.»

»Ah! Mitä sitten voin sinulle puhua? Meidän ajatuksemme ovat niin kietoutuneet uskontoomme, että sanat tuntuvat kylmiltä ja tyhjiltä, jos niistä karkotan viittauksenkin jumaliimme.»

»*Jumaliimme!*» Apekides mutisi kauhistuen. »Sinähän rikoit heti sopimuksemme.»

»Pitäisikö minun sinulle siis puhua vain Isiksestä?»

»Pahasta hengestä! — Ei! Ole mieluummin iäti vaiti, jos se on sinulle mahdollista — mutta kylliksi, kylliksi tästä! Älkäämme nyt kiistelkö ja kinastelko, älkäämme nyt toisiamme karskisti tuomitko — sinä pidät minua luopiona ja minä häpeän sinua epäjumalanpalvelijana. Ei, sisareni, karkottakaamme sellaiset asiat ja ajatukset! Sinun luonasi jäähtyy minun henkeni. Hetkeksi voin silloin menneen unohtaa. Kun panen pääni sinun syliisi ja tunnen pehmeitten käsiesi syleilevän itseäni, kuvittelen olevamme vielä lapsia ja taivaan hymyilevän yhtä iloisesti meille kummallekin. Sillä ah! Mitäpä siitä, jos kohtaloniskusta ehjänä selviydynkin ja jos minulle on suotu sinulle puhua pyhästä ja suuresta asiasta ja minä huomaankin korvasi kuuroksi ja sydämesi kovaksi, mitä silloin merkitsevät minulle omat tulevaisuustoiiveeni, kun saan olla aivan toivoton sinun kohtalostasi? Sinussa, sisareni, näen itseni kauniimpana, ylevämpänä. Pysykö kuvastin aina samana, ja muoto itse särkyä kuin savenvalajan astia? Ah! Se ei saa — ei — sinä kuulet minun sanojani nyt! Muistatko, kuinka me käsi kädessä kuljimme Bajaen kentillä kukkia poimien? Samalla tavalla käsi kädessä me astumme Iäisyyden puutarhaan ja seppelöimme itsemme lakastumattomin kukkasin!»

Ihmetellen ja hämmentyneenä sanoista, joita hän ei täysin käsittänyt, mutta kyyneliin asti liikuttuna niiden valittavasta äänensävyistä Ione kuunteli ajatustulvaisen ja ahdistuneen sydämen purkauksia. Apekides itsekin tunsu itsensä tavallista herkemmäksi, hän, joka tavallisesti oli niin raju ja sulkeutunut. Jaloimmillakin tunteilla on jotakin kademielen leimaa — ne valtaavat ihmishengen kokonaan ja jättävät usein ulkokuoreen merkit näennäisestä synkkyudesta ja rauhattomuudesta. Kun emme välitä ympärillämme sattuneista pikkutapahtumista, meitä pidetään silloin tunteettomina; meitä luullaan kiihtyneiksi ja oikullisiksi, kun taivaallisen tavottelussa pelkäämme maallisen kosketusta. Sillä niinkuin ei mikään haave voi olla turhempi kuin toive, että toinen ihminen voi miellyä toiseen, ei meitäkään kukaan oikein tuomitse, ei kukaan, ei läheisin ja rakkain ystävämmeäkään kuuntele meitä ymmärtäen! Kun olemme kuolleet ja katumus on myöhäistä, silloin vasta ystävä ja vihollinen ihmetellen huomaavat, kuinka vähän oikeastaan meille oli anteeksiannettavaa!

»Tahdon siis sinulle puhua lapsuusvuosistamme», Ione virkkoi. »Annanko tuon sokean tytön laulaa sinulle lapsuuden päivistä? Hänen äänensä on kaunis ja sointuva ja hänen laulussaan ei ole mitään, mikä loukkaisi sinun korvaasi.»

»Osaatko itse sanat, sisareni?» Apekides kysyi.

»Luullakseni, sillä yksinkertaisen sävelen mukana ovat sanatkin muistiini painuneet.»

»Laula siis itse! Minun korvani ei nyt mielellään soinnu vieraaseen ääneen. Ja, Ione, sinun äänesi, joka on tulvillaan kotoisia muistoja, on minun korvissani kaikunut ihanammalta kuin Lydian ja Kreten ostettavat sävelmät. Laula minulle!»

Lapsuuden kaiho.

1.

Ah, murhe jo ystävä monella on
Elon askelten alkajalla,
Tuo varhaistuskat ja turmion
Kyy piilevä kukkain alla.
Ah, seppelehet
Nuo kultaiset
Vei iäksi hiipivä halla.

2.

Niin, tuttuja nuoret on tuskien,
Ja tuttuja murheen on häivät,
Mut vastainen vuottavi väikkyen,
Ja armaimmat eessä on päivät.
Vaikk' kuink' olis nyt

Elo synkennyt,
Pian unhoon varjot jo jäivät.

3.

Jos myös nää vuotemme vauraammat
Elon riemuja rippehin saavat,
Niin varjot herkemmin vaipuvat,
Ja hitaammin peittyvät haavat.
Ajat auringon
Jo mennyttä on,
Miel' mittovi öiset jo aavat.

4.

Tuo taivahankaari on tummennut pois,
Mi hymysi myrskyjen tullen,
Ken rientäen seestä nyt suruhun sois,
Ken aulis ois ystäväks sullen?
Kun leikit jää,
Sumu, synkeä sää
Jää taistohon tuomitullen.

Harkiten ja taitavasti Ione oli valinnut juuri tuon laulun, joka loppusoinnuillaan vaikuttaa niin vakavalta; sillä jos meitä suru painaa ja olemme masentuneita, niin säröisimmältä silloin tuntuu ilonääni; se on tehoisin taika päästä raskasmielisistä ajatuksista, sillä synkät ajatukset voi ainakin lievittää, ellei niitä voi valoisiksi muuttaa; ja siten ne kadottavat kovat ja jäykät piirteensä ja niiden väri sulautuu omaan ihannekuvaansa. Kuten lääkäri sisäistä tuskaa parantaakseen tekee ulkoisen haavan ja näin pääsee käsiksi kuolettavaan myrkkyyneen, samoin tarvitaan suurta taitoa ohjata mielialoja niin, että sisällä jäytävä tuska saadaan hennon surumielisyyden avulla kohoumaan pinnalle. Näin oli Apekideenkin laita: kuunnellessaan tuota hopeankirkasta ääntä, joka puhui hänelle menneistä ajoista ja joka vain ohimennen kajosi nykyhetken tuskaan, hän unohti hetkelliset ja ahdistavat ajatuksensa. Hän oli kauan Ionen seurassa; vuoroin laulettiin, vuoroin haasteltiin, ja kun hän vihdoinkin nousi lähteäkseen, tunsin hän itsensä entistä rauhallisemmaksi ja onnellisemmaksi.

»Ione», hän virkkoi puristaen hänen kättään, »jos sinä kuulet minua paneteltavan ja syytettävän, ethän usko noihin puheisiin?»

»En koskaan, veljeni, en koskaan.»

»Etkö sinäkin arvele, oman uskosi mukaan, että pahateko aina rangaistaan ja hyvä palkitaan?»

»Voitko sitä epäillä?»

»Etkö siis myöskin usko, että todellinen hyvä vaatii uhrautumista suuren päämäärän, hyveen saavuttamiseksi?»

»Joka niin tekee, hän on jumalten kaltainen.»

»Ja sinä luulet, että haudantakainen elämä vastaa meidän maallisten tekojemme puhtautta ja rohkeutta?»

»Siten meidän täytyy toivoa.»

»Suutele minua, sisareni. Vielä kysymys. — Sinä aijot naimisiin Glaukuksen kanssa; tämä avioliitto erottaa meidät ehkä vieläkin kauemmas toisistamme, — mutta älkäämme nyt puhuko siitä — aijot naimisiin Glaukuksen kanssa — rakastatko häntä? Ei, ei, sisareni, vastaa suoraan.»

»Rakastan», Ione vastasi punastuen.

»Tunnetko, että hänen puolestaan olet valmis uhraamaan kaikki, kestäämään häpeää ja uhmaamaan kuolemaa? Olen kuullut, että naisen rakkaus uskaltaa kaikkea tätä.»

»Veljeni, kaiken uskallan Glaukuksen hyväksi, eikä se minusta tunnu edes uhrukselta. Sille, jota me rakastamme, ei ole uhria.»

»Riittää! Jos nainen näin ajattelee miehestä, mitä miehen silloin tuleekaan uhrata Jumalalleen?»

Hän ei puhunut enempää. Koko hänen olemuksensa oli kuin tulvillaan taivaallista elämää, hänen rintansa aaltoili voimakkaasti, hänen silmänsä hehkuivat; hänen otsallaan oli ylväs piirre kuten miehen,

joka kaikki uskaltaa! Hänen katseensa kohtasi Ionen — vakavana, ikävöivänä, pelokkaana — hän suuteli sisartaan, painoi hänet hellästi rintaansa vasten, ja hetki sen jälkeen hän oli kadonnut.

Ione viipyi vielä kauan samalla paikalla, mykkänä ja ajatuksiinsa vaipuneena. Orjattaret tulivat tuontuostakin muistuttamaan hänelle, että ilta jo hämärsi ja että hänen piti valmistautua Diomedeen juhlaan. Vihdoin hän havahtui haaveiluistaan ja pukeutui juhla-asuun, ei kaunottaren ylpeänä, vaan välinpitämättömänä ja alakuloisena. Vain muuan ajatus lähestyvässä vieraskäynnissä häntä ilahdutti — hän kohtaisi Glaukuksen — tälle hän voisi huolensa haastaa.

3 LUKU.

Pompeijilaista ylhäisöä ja muodinmukainen päivällinen.

Sallustus ja Glaukus olivat hiljalleen matkalla Diomedeen taloon. Huolimatta mässäilevistä elintavoistaan Sallustuksella oli monta kunnioitettavaa ominaisuutta. Hän olisi voinut olla auttava toveri, toimellinen kansalainen — lyhyesti aivan erinomainen mies, ellei hänellä olisi ollut päänänpistoa esiintyä aina filosofina. Hän oli saanut opillisen kasvatuksensa kouluissa, joissa roomalainen jäljittelevä tiede tyytyi suitsuttamaan kreikkalaiselle viisaudelle, ja hän oli imenyt itseensä niitä opinohjeita, joiksi myöhemmän ajan epikurolaiset olivat muuntaneet suuren opettajansa yksinkertaiset ydinlauseet. Hän heittäytyi kokonaan nautintoihin ja kuvitteli niiden olevan yhtä viisaan neuvonantajan kuin hyvän toverin. Mutta hän oli melkoisen oppinut, sukkela ja hyväsydäminen ja hänen paheensakin tuntuivat hänen suorutensa vuoksi miltei hyveiltä Klodiuksen alhaisen ahneuden ja Lepiduksen sairaalloisen pehmeuden rinnalla. Siitä syystä Glaukus pitikin häntä muita tovereitaan parempana, ja tämä taas osasi oikein arvostella atenalaisen yleviä ominaisuuksia ja piti hänestä miltei yhtä paljon kuin kylmästä nahkiaisesta tai parhaasta falernolaisesta viinistä.

»Tämä Diomedes on sentään aika lailla yksinkertainen ihminen», Sallustus sanoi, »mutta on hänessä jotakin hyvääkin — hänen kellarissaan.»

»Ja jotakin viehättävää — hänen tyttäressään.»

»Oikein, Glaukus; mutta ne ominaisuudet eivät nähdäkseni sinua paljo liikuta. Luulen Klodiuksen haluavan sinun seuraajaksesi.»

»Hän on varmaankin tervetullut. — Julian tapaisen kaunottaren vieraspidoissa ei kukaan vieras ole _musca,[62] saat olla varma.»

»Sinä olet ankara; mutta hänessä on sittenkin jotakin korinttilaisen kaunista — siitä tulee varmaankin hyvä pari! Kyllä me sentään olemme hyväsydämissä ihmisiä, kun vaivaudumme tuollaisen tyhjäntoimittajan pelurin tähden.»

»Nautinto yhdistää mitä erilaisimpia luonteita», Glaukus vastasi.

»Klodius huvittaa minua —»

»Ja liehii; — mutta hän osaa myöskin puolestaan maksaa! Hän silailee imartelunsa kullanmurusin.»

»Sinä viittaillet usein siihen, että hän pelaa väärin — onko siinä perää?»

»Rakas Glaukus, roomalaisen ylimyksen tulee olla kunnian mies — arvokkuus on kallista — Klodiuksen täytyy pettää kuin suurveijari voidakseen elää ylhäisen tavoin.»

»Ha! Ha! Hyvä on, en ole enää pitkään aikaan pelannutkaan. Ah! Sallustus, luulenpa Ionen naituani korvaavani kaikki nuoruuteni hullutukset. Me olemme molemmat syntyneet parempaan tarkotukseen kuin mitä me nyt harrastelemme — syntyneet harjottamaan hartauttamme jalommissa temppeleissä kuin Epikuroon pylväistössä.»

»Ah!» Sallustus vastasi miltei surumielisenä. »Mitä muuta voimme tehdä? — elämä on lyhyt — haudan takana kaikki on mustaa. Ei ole suurempaa viisautta kuin se, joka sanoo: 'Nauti!'»

»Bakkus auttakoon! Usein epäilen, voimmeko todella nauttia kaikesta, mitä elämä tarjoaa.»

»Olen kohtuullinen ihminen», Sallustus vastasi, »enkä koskaan sano 'kaikki'. Me olemme kuin pahantekijöitä ja huumaamme itsemme haudan partaalla seisoessamme viinillä ja myrhalla. Ellemme

niin tekisi, näyttäisi haudan syvyys liian kauhealta. Myönnän olleeni jonkun verran alakuloinen, ennenkuin ryhdyin sydämeni pohjasta juomaan — siitä asti olen kuin uudestaan syntynyt, Glauukseni.»

»Niinpä niinkin! Mutta seuraavana aamuna olet jälleen kuolevainen.»

»Oikein! Seuraava aamu on kyllä epämiellyttävä, myönnän sen. Mutta ellei niin olisi laita, ei kukaan harrastaisi lukemista. Minä opiskelen joskus — koska, jumalat auttakoot, en mihinkään muuhun pysty ennen iltapäivää.»

»Häpeä, skyyttalainen!»

»Pah! Penteuksen kohtalo on sen osa, joka Bakkuksen kieltää.»

»Hyvä, Sallustus, kaikkine virheinesi sinä sittenkin olet paras tapaamistani elostelijoista. Olen varma, että jos joutuisin hengenvaaraan, sinä olisit ainoa mies, joka ojentaisi minulle auttavan kätensä.»

»Tuskinpa vain niin tekisin, jos illalliseni olisi kesken. Mutta me italialaiset olemme sentään hirvittävän itsekkäitä.»

»Sellaisia ovat kaikki, joilta puuttuu vapaus», Glaukus sanoi huoaten.

»Vain vapaus innoittaa uhrautumaan toisen hyväksi.»

»Vapaus on varmaankin jokaisesta epikuurolaisesta jokseenkin ikävää», Sallustus vastasi. »Mutta nythän olemmekin perillä.»

Koska Diomedeen huvila on kaikkein huomattavimpia tuhkasta kaivetun Pompeijin rakennuksista ja esittää meille roomalaisen rakennustaitteen luonteenomaiset piirteet, ei liene pois tieltä lyhyesti kuvata ne huoneet, joiden kautta vieraat kulkivat.

He kulkivat siis saman pienen eteisen (vestibulum) kautta, jossa aiemmin olemme esittäneet vanhan Medonin, ja joutuivat sitten pylväistöön, jonka teknillinen nimi on peristyle; sillä huomattavin ero etukaupungin huvilan ja kaupunkiasumuksen välillä on se, että edellisen pylväskäytävä on samalla paikalla, missä jälkimäisen atrium. Peristylen keskellä oli avoin piha, jossa oli impluvium.

Tästä peristylestä päästiin porraskäytävää pitkin julkihuoneisiin. Toinen kapea käytävä vei vastakkaiselta sivulta puutarhaan; pylväistön ympärillä oli useita pieniä huoneita, nähtävästi maalaisvieraita varten. Sisäänkäytävän vasemmalla sivulla olevasta ovesta tultiin pieneen kolminurkkaiseen holveikkoon, josta tie vei kylpyihin; ja niiden takana oli vaatekomero, jossa säilytettiin orjien juhlavaatteet, ehkä talonväenkin. Seitsemäntoista vuosisataa myöhemmin löydettiin noiden pukuhienouksien jäännökset rääsyinä ja tuhkan kuluttamina; ne olivat siis säilyneet kauemmin kuin niiden kitsas isäntä oli osannut aavistaakaan.

Palatkaamme nyt peristyleen ja koettakaamme lukijalle antaa kuvaus (*coup d'oeil*) niistä huoneista, joihin vieraat taloon tultuaan joutuivat.

Kuvitelkoon hän siis ensin katsovansa sisäänkäytävän kukkaköynnöksin koristeltuja pylväitä; pylväitten alaosa oli punaiseksi maalattu ja seinät välkkyvien freskojen peitossa; syrjäänvedetyn esiverhon takaa näkyi tablinum eli salonki (jonka siihen aikaan saattoi lasiovella sulkea). Tablinumin kummallakin kyljellä oli pieniä huoneita, joista yhtä pidettiin koruesineitten säilytyspaikkana. Näistä huoneista kuten tablinumistakin päästiin pitkälle pylväskäytävälle, joka kummastakin päästään avautui terasseille; näiden ja pylväskäytävän keskustan välillä oli halli, johonka tämänpäiväinen juhla oli järjestetty. Kaikki nämä huoneet olivat miltei kadun tasalla ja yhtä kerrosta puutarhaa ylempänä. Pylväskäytävään yhtyvät terassit jatkuivat pylväitten kannattamina käytävinä, ja näiden pylväiden välissä oli varsinainen puutarha.

Edempänä puutarhaan päin olivat ne huoneet, jotka jo olemme kuvanneet ja joissa asui Julia.

Kuvaamallamme pylväskäytävällä Diomedes otti vieraansa vastaan.

Kauppias oli olevinaan oppinut mies, ja sentähden hän erikoisesti harrasti kaikkea kreikkalaista; Glauukselle hän oli erikoisen huomaavainen.

»Saatpa nähdä, ystäväiseni», hän virkkoi puristaessaan hänen kättään, »että minulla on täällä jotakin klassillista — kekropiseen malliin — ehheh! Halli, jossa aterioimme, on kreikkalaisittain sisustettu. Se on *Oecus Cyzicene*. Mikäli olen kuullut, jalo Sallustus, ei Roomassakaan ole sellaista huonetta.»

»Oh!» Sallustus vastasi hienosti hymyillen. »Te pompeijilaiset tahdotte kaiken mahdollisen hienon ottaa Kreikasta ja Roomasta yhtäaikaa. Oletko, Diomedes, yhtä onnistuneesti yhdistänyt ruokalajit kuin rakennustavat?»

»Saatpa nähdä — saatpa nähdä, Sallustus», kauppias vastasi. »Meillä pompeijilaisilla on makua ja meillä on myöskin rahaa.»

»Siinä on kaksi ihanaa ominaisuutta», Sallustus virkkoi. »Mutta kas, kaunis Julia tulee!»

Pääeroavaisuus atenalaisissa ja roomalaisissa elintavoissa oli, kuten jo olen huomauttanut, siinä, että Atenan sääty naiset vain harvoin tai ei koskaan olivat mukana suurissa kemuissa, Roomassa sensijaan naiset olivat juhlan koristus, mutta heidän ollessaan mukana juhla lopetettiin melkoisen varhain.

Komea Julia astui huoneestaan yllään muhkea, valkoinen puku, johon oli runsaasti kudottu jalokiviä ja kultalankoja.

Tuskin hän oli kumpaakin vierasta tervehtinyt, kun Pansa vaimoineen, Lepidus, Klodius ja roomalainen senaattori miltei yhtäkaa saapuivat sisälle; sitten tuli leski Fulvia ja pian sen jälkeen runoilija Fulvius, jolla ei edellisen kanssa ollut muuta yhteistä kuin nimi. Herkulaneumin sotasankari *varjoineen* saapui viimeisenä; sen jälkeen muut vähäpätöisemmät vieraat. Ione viipyi vielä.

Kohteliaitten vanhojen tapana oli imarrella niin usein kuin vain tilaisuutta oli. Huonon kasvatuksen merkki oli, jos heti taloon tultuaan haki itselleen istuinpaikan. Kun oli tervehditty, mikä silloin kuten nytkin suoritettiin oikeata kättä puristamalla tai tuttavallisemmissa tapauksissa syleilemällä, tarkasteltiin joku hetki huoneita, ihailtiin maljakoita, maalauksia ja huonekaluja, joilla huone oli koristettu — tapa, joka meidän hienostuneen englantilaisen käsityksemme mukaan, joka pitää välinpitämättömyyttä hyvän käyttäytymisen merkinä, on kaikkea muuta kuin kohteliasta. Me emme saa mistään hinnasta ihailta toisen taloa liikaa, sillä silloin helposti luullaan, ettemme missään ole nähnyt sen kauniimpaa.

»Tuopa on ihana Bakkus-patsas!» roomalainen senaattori sanoi.

»Vähäpätöinen!» Diomedes vastasi.

»Kauniita maalauksia nuo», Fulvia virkkoi.

»Vähäpätöisiä», isäntä toisti.

»Hienosti muovailtu kynttelikkö tuo!» sotasankari huudahti.

»Hienosti!» varjo jatkoi.

»Eikö mitä! Eikö mitä!» kauppias intti.

Glaukus oli sillä välin ehtinyt eräälle käytäväikkunalle, ja pian oli ihana Julia hänen rinnallaan.

»Glaukus, onko Atenassa tapana», kauppiaan tytär virkkoi, »välttää niitä, joiden luona ennen on käynyt?»

»Ei — kaunis Julia.»

»Mutta minusta tuntuu, kuin se olisi Glaukuksen tapoja.»

»Glaukus ei koskaan unohda *ystävää!*» kreikkalainen vastasi lausuen viimeisen sanan erikoisen voimakkaasti.

»Onko Julia hänen ystäviänsä?»

»Keisarillekin olisi suuri kunnia saada sanoa ystäväkseen niin rakastettavaa naista.»

»Et vastaa kysymykseeni», rakastunut Julia vastasi. »Mutta sanohan, onko totta, että sinä ihaillet napolitarta Ionea?»

»Kauneus herättää aina ihailuamme!»

»Ah! Nokkela kreikkalainen, aina vältät suoraa vastausta. Mutta sano, onko Julia sinun ystäväsi!»

»Jumalat saakoot kiitoksen, jos hän tahtoo minulle sen kunnian suoda. Tämän päivän merkitsen alati valkoisella.»

»Mutta puhuessasi silmäsi ovat rauhattomat, kasvojesi väri vaihtelee — liikahtelet vaistomaisesti — sinä odotat kärsimättömänä Ionea!»

Samassa Ione astui huoneeseen, ja mustasukkainen kaunotar huomasi kyllä Glaukuksen liikutuksen.

»Jos jotakin naista ihailee, joutuuko silloin arvottomaksi olemaan toisen ystävä? Oi, Julia, älä puolla runoilijoiden häväistyssanoja omasta sukupuolestasi!»

»Hyvä, olet oikeassa tai koetan ainakin niin uskoa. Glaukus, vielä hetki! Eikö totta, sinä aijot pian Ionen naida?»

»Jos kohtalottaret suovat, on se hartain toivoni.»

»Ota siis minulta uuden ystävytemme merkiksi lahja morsiamellesi. Ei, älä kiellä, tiedäthän, että ystävien on tapana antaa morsiamelle ja sulhaselle vähäisiä muistoja keskinäisen kunnioittamisen merkiksi.»

»Julia, en voi kieltää sinulta minkäänlaista ystävydenosotusta. Lahjaasi tahdon pitää itsensä Fortunan antimena.»

»Tule siis juhlan loputtua ja vieraitten mentyä minun huoneeseeni saamaan lahja minun käsistäni! Muista!» Julia sanoi liittyen Pansan emännän seuraan ja jättäen Glaukuksen hakemaan Ionea.

Fulvian leski ja edilin vaimo olivat takertuneet vakavaan ja tärkeään keskusteluun.

»Vakuutan sinulle, oi Fulvia, että viimeisen roomalaismuodin mukaan lyhytkiharainen tukanmuoto on jo poissa käytännöstä. Tukka pidetään nyt, niinkuin Juliallakin näet, tornin tai kypärän muotoisena — se on *galerialaista* muotia, niinkuin näet minunkin asustani. Luullakseni se tehoo hienolta. Vakuutan sinulle, että se miellyttää erikoisesti Vespiusta», (se oli Herkulaneumin sankarin nimi).

»Eikä kukaan enää järjestä tukkaansa kuten tuo napolitar, kreikkalaiseen tapaan?»

»Mitä, otsakiharat ja niskasolmu! Oh ei! Kuinka naurettavaa! Se muistuttaa Dianan kuvapatsasta! Mutta tuo Ione on kaunis, sanon ma!»

»Niin miehetkin sanovat; mutta hän on myöskin rikas. Atenalainen aikoo hänet naida; toivotan hänelle onnea. En luule, että Glaukus kauan pysyy uskollisena. Tuollaiset vierasmaalaiset ovat tuiki huikentelevaa väkeä.»

»Ah, Julia», Fulvia virkkoi nähdessään kauppiaan tyttären liittyvän heidän seuraansa »oletko jo nähnyt tiikerin?»

»En.»

»Kuinka? Kaikki ylhäisön naiset ovat käyneet sitä katsomassa. Se on ihana.»

»Toivon, että löydetään joku pahantekijä tai joku muu sille ja leijonalle», Julia sanoi. »Miehesi (hän puhui nyt Pansan emännälle) ei näytä olevan niin toimelias kuin olisi tarvis.»

»Niin, lait ovat nykyisin lempeitä», vastasi kypärätukkainen nainen. »On sattunut tuiki vähän sellaisia rikoksia, joista tuomitaan arenalleheitettäväksi. Ja gladiaattoritkin ovat jo vallan naisistuneet. Rohkeimmat *bestiarii* selittävät kyllä olevansa valmiit ottelemaan karhun tai härän kanssa; mutta painia leijonan ja tiikerin kanssa olisi liian vakavaa heidän mielestään.»

»Sellaiset saisivat pitää mitraa!»[63] Julia virkkoi halveksivasti.

»Oh! Oletteko jo nähneet kelpo runoilijamme Fulviuksen uutta taloa?»

»Emme; onko se kaunis?»

»Onpa vainen — niin aistikas! Mutta, rakkaani, hänellä väitetään olevan aistillisia seinämaalauksia. Hän ei voi niitä näyttää naisille. Kuinka tahditonta!»

»Tuollaiset runoilijat ovat aina erikoisia», leski huomautti. »Mutta tämä on varsin miellyttävä mies — niin verrattomia säkeitä hän sommittelee! Me kehityimme runollisissa harrastuksissamme aikalailla; on kerrassaan mahdotonta enää lukeakaan vanhaa hapatusta.»

»Olen aivan samaa mieltä», kypärätukkainen nainen selitti. »Uuden koulun runoilijoissa on paljoa enemmän voimaa ja tarmoa.»

Sotisankari tuli nyt naisten pariin.

»Olen aina rauhaan tyytyväinen», hän sanoi, »kun näen niin paljon kauniita kasvoja edessäni.»

»Oh! Te sankarit osaatte alati imarrella», Fulvia vastasi kiiruhtaen omaksumaan kohteliaisuuden vain itselleen.

»Kautta tämän kaulanauhan, jonka olen saanut keisarin omasta kädestä», sankari vastasi hypistellen kaulansa ympäri kiinteästi kiedottua nauhaa (rauhanystäväillä sellainen kunniamerkki riippui alas rinnalle) — »kautta tämän kaulanauhan, te arvostelette minua väärin! Olen yksinkertainen soturi — kuten sotilaan tulee ollakin.»

»Mitä pidät Pompeijin naisista?» Julia kysyi.

»Venus avita, ne ovat suloisia! Ne suosivat minua jonkun verran, ja se tekee heidät minun silmissäni kahta viehättävämmiksi.»

»Kuinka sotilas rakastaa?» Pansan vaimo tutkaisi.

»Huomaan nyt, Herkules periköön, että on aikalailla epämiellyttävää olla kuuluisa näissä kaupungeissa. Herkulaneumissa esim. ihmiset kiipeävät atriumini katolle tirkistääkseen minua kompluviumaukosta. Kansalaisten osottama ihailu on aluksi mairittelevaa, mutta vihdoinkin se kyllästyttää.»

»Totta, oikein, oi Vespius!» runoilija huudahti joukkoon yhtyen. »Olen minäkin sen huomannut.»

»Sinä!» muhkea soturi virkkoi halveksien mitaten runoilijan hentoa vartaloa katseillaan. »Missä legionassa *sinä* olet palvellut?»

»Sinä näet minun saaliini, minun *exuviae'ni* forumilla», runoilija vastasi katsahtaen merkitsevästi naisiin. »Olin suuren mantualaisen, *kontubernalien*, telttimiesten joukossa.»

»En tunne ketään mantualaista päällikköä», soturi vastasi. »Missä taistelussa olet ollut?»

»Helikonin.»[64]

»En ole sellaisesta taistelusta kuullutkaan.»

»Hänhän vain pilailee, Vespius,» Julia virkkoi hymyillen.

»Pilailee! Mars auttakoon, olenko minä pilan miehiä, minä?»

»Kyllä, Mars itsekin rakastui leikin äitiin», runoilija sanoi hieman hämillään. »Tiedä siis, oi Vespius, että olen runoilija Fulvius. Minä teen soturit kuolemattomiksi.»

»Jumalat varjelkoot!» Sallustus kuiskasi Julialle. »Jos Vespiuksesta tehdään kuolematon, minkälaisia ikäviä suupalteja jälkimaailma saisikaan taakakseen!»

Soturi katseli avuttomana ympärilleen, mutta silloin hänen ja hänen toveriensa iloksi annettiin merkki juhlan alkajaisiksi.

Koska olemme jo Glaukuksen talossa olleet mukana tavallisilla pompeijilaisilla päivällisillä, emme tahdo lukijaa enää vaivata kuvaamalla, mitä menoja ja järjestystä noudatettiin kyseessäolevassa juhlassa.

Diomedes, joka oli muotojen mies, oli valinnut erikoisen *nomenklatorin* s.o. henkilön, joka kullekin vieraille määräsi paikan.

Lukija tietää, että suurissa juhlissa on kolme ruokapöytää — yksi keskellä ja kaksi siihen kyljittäin. Vieraat asettuivat näiden pöytien ulkovierille, sisäpuoli oli jätetty vapaaksi, jotta *ministri* pääsivät helpommin liikkumaan. Sivupöydän äärimäisessä päässä istui Julia juhlan emäntänä, lähinnä häntä oli Diomedes. Keskipöydän toisessa nurkassa oli edilin paikka, vastakkaisessa päässä roomalaisen senaattorin — nämä olivat kunnipaikkoja. Muut vieraat asetettiin siten, että nuorisot (herrat ja neidit) joutuivat vierekkäin ja iäkkäämmät sekaisin toistensa joukkoon; mukava järjestys kylläkin, mutta yksi ja toinen saattoi tuntea itsensä loukkaantuneeksi, varsinkin sellainen, joka tahtoi esiintyä vielä nuorena.

Ionen tuoli oli Glaukuksen leposohvan vieressä.[65] Istuimet oli päällystetty kilpikonnan kuorilla ja peitetty ponnintyynyillä ja koreiltu rikkailta ompeleilla. Uusikuosisiin pöytäastioihin oli upotettu pronssisia, norsunluisia tai hopeisia jumalankuvia. Ei ollut unohdettu myöskään pyhiä suola-astioita ja perhelareja. Pöydän ja istuinten päällä liehui rehevästi kirjailtu telttikatto. Pöytien jokaisessa kulmassa oli korkeat kyntteliköt — sillä vaikka vielä olikin täysi päivä, oli huoneet hämärät — sinne tänne sijoitetuilta kolmijaloilta kohoili myrhan ja vihkisavun tuoksua, ja *abakuksella* eli sivupöydällä oli ihania hopeamaljakoita yhtä komeita (mutta aistikkaampia) kuin ne, joita näkee nykyaikaisissa juhlissa.

Pöytärukouksena oli aina jumalille pyhitetty *libatio* ja Vestalle, kodin jumalattarelle osoitettiin säännöllisesti ensinnä tuo miellyttävä palvonta.

Kun tämä juhlameno oli päästy loppuun, sirottelivat orjat kukkia tuoleille ja lattialle ja seppelöivät jokaisen vieraan ruusukiehkurin, joihin oli taitavasti punottu erinäköisiä nauhoja, muratinlehviä ja ametisteja — niiden tehtävänä oli ehkäistä viiniä päihdyttämästä. Naisten seppeleissä ei ollut näitä sivukoristeita, sillä naisten tapana ei ollut maistella viiniä julkisesti. Juhlan isännän Diomedeen mielestä oli nyt sopiva aika valita *basileus* — juhlan ylioijaaja — tärkeä toimihenkilö, joka useimmiten valittiin arvalla, mutta jonka toisinaan, kuten nytkin, isäntä valitsi.

Diomedes ei oikein tiennyt, kenen hän valitsisi. Senaattori vanhus oli liian vakava ja heikko hoitamaan tätä tointa. Edili Pansa oli kyllä siihen pystyvämpi, mutta tämä valinta saattaisi loukata senaattoria, koska tämä oli Pansaa virka-asteiltaan arvokkaampi. Punnitessaan mielessään toisten vieraiden ansioita hän kohtasi Sallustuksen iloisen katseen, ja äkkinäinen päänäpistö sai hänet valitsemaan tuon hauskan epikuuroalaisen juonnin johtajaksi eli *arbiter bibendi'ksi*.

Sallustus otti tämän toimen vaatimattomana vastaan.

»Minä olen», hän sanoi, »armollinen kuningas niille, jotka pohjaan juovat, mutta laiskoille juupoille ei Minoskaan[66] voisi olla ankarampi. Pitäkää varanne!»

Orjat ojensivat vieraille hopeisen, hyvänhajuksin vesin täytetyn astian; kun kädet siinä oli huuhdottu, alkoi ateria; ja pöydät aivan notkuivat ensimmäisten annosten painosta.

Aluksi pidätetty ja verhottu keskustelu salli Glaukuksen ja Ionenkin vain kuiskailla keskenään; puhetapa, jota lempivät rakastavat enemmän kuin mitään muuta kaunopuheisuutta. Julia tarkkasi heitä kiiluvien silmin.

»Kuinka pian minä olen Ionen paikalla!» hän tuumiskeli.

Mutta keskipöydässä istuva Klodius, joka saattoi seurata Julian eleitä, huomasi, minkälainen mieliala oli tämän vallannut, ja hän päätti käyttää sitä hyväkseen. Hän puhui tälle pöydän yli valikoituja kohteliaisuuksia; ja kun hän oli ylhäistä syntyperää ja siedettävän näköinenkin, ei turhamainen Julia voinut pysyä kylmänä hänen huomaavaisuudelleen.

Nopsa Sallustus piti sillaikaa orjat yhtämittäisessä työssä. Hän pani juomalasit täyttymään niin nopeasti, että näytti siltä, kuin hän olisi tahtonut tyhjentää ne avarat kellarit, jotka lukija vielä nytkin voi nähdä Diomedeen talon pohjakerroksessa. Rikas kauppias alkoi jo katua valintaansa, sillä amforan jälkeen tyhjentyi ja täyttyi. Orjat, jotka kaikki vielä olivat lapseniässä (nuorimmat, jotka kaatoivat viinin laseihin, olivat kymmenvuotiaita, vanhimmat, ehkä viisi vuotta edellisiä iäkkäämpiä, sekottivat viiniin vettä) — näyttivät erinomaisesti ymmärtäneen Sallustuksen päämäärän. Ja Diomedeen kasvot alkoivat jo hohtaa, kun hän huomasi, kuinka alttiisti juhlan kuninkaan määräyksiä toteltiin.

»Anteeksi, oi senaattori!» Sallustus virkkoi, »huomaan sinut laiskaksi. Purppurainen partasikaan ei sinua pelasta. Juo!»

»Jumalten nimessä!» senaattori sanoi ähkien, »minun keuhkoni ovat jo läikähty. Ihmeenomaisessa nopeudessa voitit itse Fetoninkin. Olen heikko, Sallustus veikko, sinun täytyy minua armahtaa!»

»En tee niin! Vesta auttakoon! Olen puolueeton yksinvaltijas. — Juo!»

Senaattoriparan täytyi totella pöydän lakeja. Ah! Jokainen kulaus vei häntä lähemmäksi Styksin laineita.

»Armoa, armoa, kuninkaani!» Diomedes uskalsi sanoa. »Me alamme jo —»

»Petosta!» Sallustus keskeytti. »Täällä ei suvaita Brutusta! — Kuninkaan arvoa ei saa loukata!»

»Mutta meidän naisvieraamme —»

»He rakastavat juomareita. Eikö Ariadnekin lempinyt Bakkusta?»

Juhla jatkui. Vieraat tulivat yhä puheliaammiksi ja äänekkäämmiksi. Jälkiruoka eli viimeinen ruoka-annos oli jo pöydällä ja orjat toivat myrhalla ja isopilla sekoitettua vettä loppupesua varten. Yhtäkkiä vieraita vastassa seisonut pieni pyöröpöytä avautui kuin taikaiskusta, ja siihen syntyneestä aukosta tupsahti viileä tomosade, joka pirskoutui pöydälle ja vieraiden vaatteille. Kun tämä oli ohi, vedettiin heidän yläpuolellaan leijunut verho syrjään, ja nyt huomattiin huoneen seinästä toiseen pingotettu köysi, jolla muuan niistä taitavista tanssijoista, joista Pompeiji oli erikoisen kuuluisa ja joiden jälkeläiset Astleyn ja Vauxhallin juhlissa ovat saaneet yksimielisen tunnustuksen, esitti ilmatemppujaan aivan heidän päänsä päällä.

Tämä ilmestys, jonka vain ohut nuora erotti itsekunkin pääkopasta ja joka teki mitä rohkeimpia hyppyjä nähtävästi aikoen yrittää allaan olevaan luurankoiseen seuraan, olisi May Fairin seurassa herättänyt aikamoista kauhua; mutta pompeijilaiset ystävämme näyttivät tästä näytelmästä nauttivan aikalailla, ja suosionosotukset kasvoivat sitä mukaa, mitä vaikeamman tempun tanssija teki, silloinkun hän oli aivan pudota jonkun vieraan syliin ja kun hän taitavalla notkahduksella selviytyi uhkarohkeasta asenteestaan. Hän osotti todella senaattorille sen erikoisen kunnian, että putosi hänen kohdallaan köydeltä, mutta tarttui siihen jälleen käsillään samassa hetkessä, kun koko seura luuli roomalaisen kallon musertuneen kuten kävi sen runoilijan, jota kotka piti kilpikonnana. Vihdoin, ainakin Ionen suureksi iloksi, sillä hän ei ollut liian tottunut tämäntapaiseen huvitteluun, tanssija yhtäkkiä lopetti, kun ulkoa alkoi kuulua soitonsäveleitä. Mutta taas hän alkoi tanssia entistä hurjemmin; sävel muuttui ja tanssija taukosi taas; ei ollut vielä lauennut se taika, joka häntä piti kahleissaan. Hän esitti henkilöä, jonka vaistomaisesti pitää tanssia, kunnes aivan määrätty sävel kuuluu.[67] Vihdoin soittajat tuntuivat löytäneen oikean äänen, sillä tanssija teki vielä yhden valtavan ilmahypyn, heittihe nuoralta lattialle ja katosi.

Nyt seurasi taide-esityksiä toisensa jälkeen, ja terassille sijoitettu soittokunta viritti nyt hennon, alakuloisen sävelen, jonka mukana kuuluivat seuraavat sanat, vaikka laulajan tavattoman heikko ääni tuskin salli sanoja erottaa.

Lyhyt juhlalaulu.

Soi sävelet sullen tervehdyksin,
Kuin lehtohon nuoren Bakkuksen,
Mi nymfinsä kohtaavi syleilyksin,
Väris Panin huilu hiljainen.
Sulle suloa pelkkää
Nuo soinnut helkkää,
Tää virsi viehkeä Venuksen.

Sotatorvet riemuisin soikohot räikkein
Ja voittoon kalpoja kutsukoot,
Mut kaikunsa vienoin kertovi väikkein:
Sä voittajaurhojen voittaja oot.
Vuot sävelten soikoot,
Halk' yön huminoikoot,
Ja pyhää lumoas palvokoot!

Laulun loputtua Ionen posket läikähtivät entistä verevämmiksi, sillä Glaukus oli uskaltanut pöydän alla tarttua hänen käteensä.

»Sievä laulu», Fulvius virkkoi tuntijan elein,

»Ah! Jospa *sinä* tahtoisit suoda meille onnen!» Pansan emäntä uskalsi huomauttaa.

»Tahdotaanko Fulviuksen laulavan?» kysyi juhlan kuningas, joka juuri oli pakottanut seuran juomaan roomalaisen senaattorin terveydeksi ja maljan hänen nimensä jokaista kirjainta kohden.

»Voitko sellaista kysyä?» matrona virkkoi katsahtaen ihaillen runoilijaan.

Sallustus näpsäytti sormiaan ja kuiskasi jotakin orjalle, joka oli tullut kuulemaan hänen määräyksiään; tämä katosi ja palasi pian pieni harppu toisessa kädessä ja myrtinoksa toisessa.

Orja lähestyi runoilijaa ja tarjosi kumartuen hänelle harppua.

»Ah! En osaa soittaa», runoilija sanoi.

»Saat siis laulaa myrtille. Se on kreikkalainen tapa. Diomedes rakastaa kreikkalaisia — minä rakastan — sinä rakastat, me kaikki — rakastamma, kreikkalaisia. Eikä tämä ole ainoa tapa, minkä me, sinä ja minä olemme heiltä varastaneet. Mutta minä käytän nyt sitä tapaa — minä, kuningas. Laula, alamainen, laula!»

Runoilija otti hävyttömästi hymyillen myrtinoksan, ja lyhyen alkusoiton jälkeen hän lauloi kauniilla ja miellyttävällä äänellä seuraavat sanat:

Lemmenjumalten kruunauslaulu.

Taas amoriinit ehtoivat
Ol' iloisella päällä,
Mut leikit lemменjumalain

Ei säily hymysäällä.
He nauroi, tanssi kyllikseen,
Sai sitte riitaan raikkaaseen.
Hui, hui, ei kaunist' ollut tuo,
Vai kuinka, Lesbia, luulet?
Mut riideltiinhan äskettäin
Me myöskin, mesihuulet.

Nuo pienet lemmentyrannit
Ol' valtiasta vailla,
Mut totellahan täytyy myös
Jumalten meidän lailla.
»Me valitsemme kuninkaan,
Niin meill' ei riitaa konsanaan!»
Sä armas, suo'os suukkonen,
Niin oon mä alamainen;
Tuo osa kyllä karvas on,
Mut ynnä ihanainen.

He löysi Marsin kypärin,
Komean, kiiltäväisen,
Pitkällä sulkatöyhdyllään
Jo säikähdyttäväisen.
Kuningasistuimelle se
Nyt vietiin kaikkein keskelle.
Niin, uljuus aina vallan saa,
Niin kävi myöskin siellä;
Mut katsehes, sä kaunoisin,
Pikemmin voittais vielä.

Kypärä kauan komentaa
Ei voinut veitikoita,
Näät noista yhtä ainoaa
Ei urheankaan voita.
Kun yksin ei hän kestänyt,
Hän voiman ottaa päätti nyt.
Jos kuninkaat ei korkeat
Voi taakkojansa kantaa,
Niin kuinkas minä kunnoton?
Saat apuas mullen antaa.

Pien' Afroditen kyyhkynen
Ol' ollut katsojana.
»Sä käyös kuningattareksi»
Näin kuului käskysana.
»Eläkööt uljaat valtiaat!»
Soi kilpaa huudot riemukkaat.
Oi Lesbia, jospa voisin myös
Mä kruunun suoda sullen!
Mä houkka, mitä toivonkaan?
Sä maailma oot mullen.

Ja ilo tuolla alkoi nyt,
Näät lempeeks kyyhky luultiin,
Mut kohta kun hän ohjat sai,
Jo toista kieltä kuultiin;
Tyranni näät hän tunnoton
Ol' Afroditeen luontohon.
Sä kyyhkyn tuon oot kaltainen,
Mun kävi lailla noiden:
Sun silmäs lempeet, armahat
Mua käskee kammitsoiden.

Tämä laulu, jonka sisältö mainiosti sopi iloisien ja vilkkaitten pompeijilaisten mielialaan, otettiin runsain suosionosotuksin vastaan, ja Fulvian leski seppelöi kaimansa samalla myrtinoksalla, jolle tämä oli laulanut. Oksa oli helposti väännetty kiehkuraksi, ja kuolematon Fulvius kruunattiin

kättentaputuksin ja huudoin *Io triumphe!* Harppu kulki nyt kädestä käteen, ja uusi myrtinoksa tarjottiin jokaiselle, jonka arveltiin osaavan laulaa.[68]

Aurinko oli jo laskemaisillaan, vaikka mässääjät, jotka jo olivat monta tuntia yhteen menoon istuneet, eivät sitä hämärässä huoneessa huomanneet. Ja senaattori, joka jo oli lopen uuvuksissa ja sotisankari, jonka vielä piti palata Herkulaneumiin, nousivat lähteäkseen ja antoivat siten merkin yleiseen hyvästelyyn. »Viipykää vielä hetki, ystäväni!» Diomedes sanoi, »jos te tahdotte jo näin aikaisin lähteä, täytyy teidän ainakin ottaa osaa yhteiseen peliimme.»

Näin sanoen hän viittasi luokseen erään *ministerin* ja kuiskasi tälle jotakin; orja poistui ja palasi pian tuoden mukanaan pienen astian, jossa oli joukko huolellisesti valmistettuja, toistensa näköisiä lautasia. Jokaisen vieraan täytyi ostaa joku lautasista pienimmällä hopearahalla. Ja näiden arpajaisten (varsinkin Augustus, niiden keksijä, harrasti niiden käyttöä) pääviehätys oli siinä, että voitot, joiden laatu ja arvo oli merkitty lautasen toiselle puolelle, olivat niin tuiki vaihtelevia. Niinpä esim. runoilija arpoi happamin naamoin itselleen oman runonsa (ei kukaan lääkäri sen vastenmielisemmin niele omaa, toiselle määräämänsä lääkettä!); sotisankari arpoi itselleen neulatyynyn, senjohdosta tehtiin aika nokkelia huomautuksia Herakleesta ja hänen ihopaidastaan; Fulvian leski sai suuren juomamaljan; Julia miehen vyön; Lepidus naisen ihojauherasian. Sattuvimman voiton peri peluri Klodius, joka kiukusta punaisena sai ottaa vastaan väärennetyn arpanappulan.[69] Näiden vetojen synnyttämän yleisen ja iloisen keskustelun keskeytti tapaus, jota pidettiin pahana enteenä. Glaukus oli arponut arvokkaimman voiton, pienen marmorisen, kreikkalaistekoisien Fortunan patsaan; otettuaan sen orjalta hän pudotti sen käsistään, ja se meni palasiksi.

Ikävä mieliala valtasi joukon, ja kaikki huudahtivat vaistomaisesti: »*Dii avertite omen!*» (jumalat muuttakoot enteen!).

Glaukus yksin pysyi tyynenä, vaikka hän olikin yhtä taikauskoinen kuin muutkin.

»Ihana napolitar», hän kuiskasi hellästi Ionelle, joka oli kalpea kuin särkynyt marmorikuva itse, »minä hyväksyn enteen. Se merkitsee, että sinut omistaessani Fortuna ei voi enää antaa minulle mitään. Se särkee oman kuvansa, koska se on minut jo tehnyt onnelliseksi *sinun* kauttasi.»

Saadakseen hälvenemään sen epämiellyttävän tunteen, jonka yllämainittu tapaus oli synnyttänyt seurassa — se oli vieraitten sivistyneisyydestä huolimatta ihmeteltävän taikauskoista seuraa, niinkuin nykyisinkin näkee, että joku vaikeasti sairaalloinen, nainen, joka on seuraan tullut kolmantenatoista, kääntyy ovelta ympäri — Sallustus seppelöi maljansa jälleen kukilla ja kohotti sen isännän terveydeksi. Sitä seurasi imperaattorin malja, ja kun oli juotu malja Merkuriuksen kunniaksi, jotta hän antaisi hyvät unet, suoritettiin viimeinen *libatio*, ja joukko hajaantui lähtemään kotiin.

Pompeijissa käytettiin sangen vähän ajoneuvoja ja kantotuoleja, osaksi koska kadut olivat kapeat, osaksi koska kaupunki oli niin pieni. Useimmat vieraat sitoivat jalkaansa sandaalit, jotka he olivat jättäneet eteishuoneeseen, ja lähtivät jalan, viittoihinsa kääriytyneinä ja orjiensa saattamina vierastalosta kotiinsa.

Saatettuaan Ionen ulko-ovelle asti Glaukus palasi portaille, jotka veivät Julian huoneistoon. Orja johti hänet perille. Kauppiaan tytär odotti häntä jo huoneessaan.

»Glaukus!» hän sanoi maahan katsellen, »huomaan, että sinä todella rakastat Ionea — hän onkin kaunis.»

»Julia on viehättävä ollessaan noin jalomielinen», Glaukus vastasi. »Niin, minä rakastan Ionea, löytäös sinä itsekin sinua ympäröivistä nuorista miehistä joku yhtä suora rakastaja!»

»Rukoilen jumalilta sitä! Kas tässä, Glaukus, nämä helmet minä lahjotan morsiamellesi; suojelkoon Juno häntä!»

Näin sanoen hän pani Glaukuksen käteen rasian, jossa oli kallisarvoisia helminauhoja. Siihen aikaan oli yleisenä tapana, että naimisiin aikovat saivat tämäntapaisia lahjoja, eikä Glaukukseen siis voinut kieltäytyä ottamasta lahjaa vastaan, vaikka tuo antelias ja ylväs atenalainen päättikin saman lahjan korvata kolminkertaisena takaisin. Lopettaen lyhyeen hänen kiitossanansa Julia kaatoi hiukan viiniä pieneen maljaan.

»Olet juonut monta maljaa isäni kanssa», hän virkkoi hymyillen, »nyt juonet yhden minunkin kanssani. Terveyttä ja menestystä morsiamellesi!»

Hän kosketti maljan reunaa huulillaan ja ojensi sen sitten Glaukukselle. Yleinen tapa vaati, että Glaukuksen piti malja juoda pohjaan; hän tekikin niin. Julia, joka ei tiennyt mitään Nydian kepposesta, tarkkasi häntä välkkyvin silmin. Vaikka noita-akka olikin sanonut, ettei juoman vaikutus näyttäydy heti,

hän arveli omien sulojensa sen tehoa edistävän. Hän pettyi aikalailla huomattessaan Glaukuksen rauhallisena panevan maljan pöydälle ja keskustelevan yhtä huoletonna kuin ennenkin. Ja vaikka hän pidätti toista luonaan niinkauan kuin hyvä tapa salli, ei mitään muutosta näkynyt tämän käytöksessä.

»Mutta huomenaamulla», hän ajatteli vaivoin pettymyksensä peittäen — »huomenna, ah! Glaukus! Ratkaisun hetki lyö!»

Ja seuraava päivä oli todella ratkaiseva Glaukukselle.

4 LUKU.

Kertomus siirtyy hetkeksi kuvaamaan sivuseikkoja.

Rauhatonna ja tuskaisena Apekides lyhensi päiväänsä kuljeskelemalla laitakaupungin autioimpia katuja ylös alas. Aurinko oli jo laskemallaan, kun hän pysähtyi Sarnuksen yksinäiselle rannalle siihen, mistä joki kääntyy soluakseen loisteliaan ja valtavan elämän keskeeseen. Vain metsäaukeista ja viinitarhojen lomitse vilahtelivat valkean ja välkkyvän kaupungin hohtavat seinät; tänne kauas ei kuitenkaan kuulunut sen häly ja melu eikä »ihmisten toimekas touhu.» Viheriällä ruohopengerillä suikahti sisilisko ja hypähteli heinäsiirkka ja siellä täällä lehmustossa joku yksinäinen lintu viritti laulunsa lakatakseen taas äkkiä. Syvä rauha vallitsi kaikkialla, mutta se ei ollut yön rauhaa. Ilma huokui yhä päiväisen elämän tuoreutta. Liihottelevat hyönteiset saivat ruohon hiljaa liikkumaan ja vastakkaisella rannalla kulki laitumella siro, valkea vuohi ja pysähtyi hetkeksi vedenrajaan juomaan.

Seisoessaan ajatuksiinsa vaipuneena aaltoihin tuijottaen Apekides kuuli sivultaan koiran heikkoa haukuntaa.

»Ole vaiti, ystäväiseni», muuan ääni virkkoi koiralle, »vieraan askelet eivät häiritse isäntääsi». Nuori kristitty tunsu äänen ja kääntyessään hän kohtasi saman vanhan, salaperäisen miehen, jonka hän oli nähnyt natsarealaisten kokouksessa.

Vanhus istui sammalen peittämällä kivenjätkäleellä. Hänen vierellään oli matkasauva ja pieni laukku. Hänen jaloissaan lojui pieni, pörröinen koira, ainoa toveri hänen vaarallisilla ja oudoilla kiertomatkoillaan.

Vanhuksen piirteet vaikuttivat kuin viihdyttävä lääke kääntyneen nuorukaisen kiihottuneeseen mieleen. Hän lähestyi ja anoen hänen siunaustaan istahti hänen viereensä.

»Olet valmistunut matkalle, isä», hän sanoi, »tahdotko meidät jo jättää?»

»Poikani», vanhus virkkoi, »maallisen vaellukseni päivät ovat harvat ja luetut. Käytän ne kutsumukseni mukaan kulkemalla paikasta toiseen, lohdutellen niitä, jotka Jumala on koonnut Hänen nimeään kunnioittamaan ja julistaen Hänen poikansa Kunniaan kuten Hänen palvelijansa tulee tehdä.»

»Kerrotaan sinun kerran nähneen Kristuksen kasvot?»

»Ja ne kasvot herättivät minut kuolleista. Tiedä siis, nuori oikean uskon käännynnäinen, että olen mies, josta Apostolien teoissa puhutaan. Kaukaisessa Judeassa, Nainin kaupungissa eli leski, hurskassydäminen ja harrasmielinen; sillä ainoana elämänsiteenä hänellä oli vain hänen poikansa. Hän rakasti tätä ankeimmielisin, sillä poika oli hänen kuolleen miehensä näköinen. Ja poika kuoli. Sauva, johon hän oli nojannut, oli katkennut, öljy oli äkkikuivunut lesken astiasta. Kuollutta kuljetettiin paareilla. Ja lähellä kaupungin porttia, jolle oli kokoontunut joukko, taukosi valitusten tyrske, sillä Jumalan poika oli siitä kulkenut ohi. Paareja seurannut äiti valitteli — ei äänekkäästi, mutta niin, että kaikki huomasivat hänen sydämensä murtuneen. Ja Herra armahti häntä. Hän kosketti paareja ja sanoi: *'Ja minä sanon sinulle, nouse!'* Ja kuollut havahtui ja näki Herran kasvot. Oi, tuota tyyntä ja juhlallista otsaa, tuota lempeää hymyä, noita surunsuloisen ja jumalallisen myhäilyn valaisemia piirteitä — se karkotti haudan varjot. Nousin, puhuin, elin, olin äitini sylissä — olen kuolleista noussut! Kansa riemuitsi, soitto virisi ylistyshymniin, kuului vain yksi huuto: *'Jumala on tullut kansansa joukkoon!'* En kuunnellut mitään — en tuntenut — en nähnyt mitään — katselin vain Vapahtajan kasvoja!»

Vanhus vaikenä syvästi liikuttettuna. Ja nuorukainen tunsu verensä jäähmettyvän ja tukkansa jäykistyvän. Hänhän oli henkilön parissa, joka tunsu kuoleman salaisuuden.

»Siihen asti», lesken poika jatkoi, »olin ollut kuin muutkin: ajattelematon, vain lemmen ja elämän nautintoja tavoitteleva, niin olinpa jo kääntymälläni aistillisten saddusealaisten harhauskoon. Mutta herättyäni kuolleista, noista hirveistä, kolkoista unista, joista nämä huulet eivät konsanaan mitään kerro — palattuani maailmaan julistamaan Korkeimman voimaa — jälleen kuolevana, mutta itse kuolemattomuuden todistajana — aloin haudan partaalta uutta elämää. Voi sinua, hylätty, onneton Jerusalem! Sen jolta sain uuden elämäni, sen näin tuomittavan tuskaiseen kuolemaan! Suuressa joukossa seisoesani näin pyhän hohteen ristinpuun yläpuolella, kuulin joukon pilkkahuudot, riehuin, raivosin, uhkasin — ei kukaan kuullut minua — ääneni hävisi tuhansien meluun ja tohinaan! Mutta suuressa tuskassani olin huomaavinani Ihmisen pojan kirkkaan katseen suuntautuvan minuun — Hänen huulensa hymyilivät ikäänkuin kuolema olisi voitettu — se rauhoitti minua ja minä tyyntynin. Mitä merkitsi hauta Hänelle, joka oli haudasta herättänyt toisia eloon? Kalpea aurinko valaisi noita valjuja ja ylhäisiä piirteitä ja painui äkkiä mailleen! Pimeys verhoi maan; kuinka kauan sitä kesti, en tiedä. Joukon seasta kuului kamala huuto — terävä ja katkera huuto! — ja taas oli kaikki valjennut.

»Mutta ken kykenee kuvaamaan yön kauhut? Kuljin kaupungilla — maa vapisi, talot järkkyivät perustuksillaan — elävät olivat kaduilta kaikonneet, mutta *kuolleet eivät*. Pimeässä näin niiden väikkyvän ohitseni — noiden hautaliinoiniin kääriytyneiden kamottavien haamujen — kauhu ja tuska ja varotus asui heidän liikkumattomilla huulillaan ja valottomissa silmissään! — he pysähtyvät, kun menen heidän ohitse — he tuijottavat minuun — olinhan ollut heidän veljensä, ja he nyökyttävät päätään osottaakseen minut tunteneensa. He ovat nousseet haudasta kertoakseen eläville, että kuollut *voi herätä!*»

Vanhus vaikeni jälleen ja jatkoi sitten tyyntyneemmällä äänellä.

»Siitä yöstä asti olen vieronut kaikkea maallista ja ollut Hänen palveluksessaan. Sanansaattajana ja pyhiinvaeltajana olen samonnut mailman etäisimpiin kolkkiin julistaen Hänen jumaluuttaan ja hankkien uusia alamaisia Hänen valtakuntaansa. Tulen kuin tuuli ja tuulen lailla katoan. Kylvän niinkuin tuuli kylvää siementä, joka tekee maailman onnelliseksi.

»Poikani, tässä elämässä emme enää näe toisiamme. Älä unohda tätä hetkeä. Mitä ovat maalliset nautinnot ja loisto? Elämä sammuu kerran niinkuin lampun liekki; mutta hengen valo loistaa iäti tähtenä mittaamattomassa avaruudessa.»

Heidän keskustelunsa siirtyi nyt koskettelemaan kuolemattomuuden suuria oppeja. Se rauhoitti ja innosti kääntyneen nuorta mieltä, sillä entisen uskon synkät varjot olivat vielä tähän asti häntä kiinteästi seuranneet; vapautunut vanki sai nyt hengittää taivaan raikasta ilmaa. Vanhuksen ja Olintuksen esittämässä kristinopissa oli jyrkkä ero. Edellisen oli hennompaa, ylevämpää, jumalallisempaa. Olintuksen rajussa sankariudessa oli jotakin ankaraa ja vääjäämätöntä — se sopi hyvin hänen valitsemaansa toiminta-osaan — siinä oli enemmän marttyyriin rohkeutta kuin hurskaan miehen lempeyttä. Se kannusti, kiihotti ja rohkaisi pikemmin kuin lievitti ja pehmensi. Mutta tuon jumalallisen vanhuksen sydän oli täynnä rakkautta. Jumalan hymyily oli hänestä häätänyt kaikki alhaiset maalliset intohimot ja hänessä oli nyt sankarin tarmo yhtyneenä lapsen viattomuuteen.

»Ja nyt», hän sanoi nousten auringon viimeisten säteitten painuessa lännen taa, »nyt illan viileässä hämärässä suuntaan matkani keisarilliseen Roomaan. Siellä asuu myöskin joku pyhä mies, jotka niinikään ovat nähneet Kristuksen kasvat. Ja tahdon nähdä heidät ennenkuin kuolen.»

»Mutta yö on kylmä sinun vuosillesi, isäni, ja tie on pitkä ja rosvojen uhkaama. Lepää huomiseen!»

»Lapseni, mitä luulet tämän laukun sisältävän rosvottavaksi? — Ja yö ja yksinäisyys? — *ne* ovat portaita, joita enkelit nousevat, ja ne tuudittavat minut taivaallisiin unelmiin. Ah! Ei kukaan voi aavistaa, mitä pyhiinvaeltaja tuntee pyhää polkuaan taivaltaessaan — ei pelkoa, ei vaaraa tarjolla, sillä Jumala on hänen kanssaan! Hän kuulee tuulen huminassa iloisia viestejä; metsät nukkuvat Kaikkivaltiaan siipien suojassa; — tähdet ovat Taivaan ikuista kirjoitusta, ne ovat rakkauden merkki ja kuolemattomuuden todistus. Yö on vaeltajan päivä.»

Tämän sanottuaan vanhus puristi Apekidestä rintaansa vastaan ja kun hän otti sauvansa ja reppunsa, hypähti koira iloisena ylös ja vanhus alotti hitain askelin ja maata tähystelevin silmin vaelluksensa.

Apekides seurasi silmillään hänen kumaraista muotoaan kunnes se oli kadonnut hänen näkyvistään puitten lomaan. Ja tähtien jo kirkkaasti kimmeltäessä hän heräsi unelmistaan ja muisti, minkä lupauksen hän oli antanut Olintukselle.

5 LUKU.

Lemmenjuoma — sen teho.

Kun Glaukus palasi kotiinsa, näki hän Nydian istuvan puutarhan pylväistössä. Tämä oli odotellut hänen kotonaan jo kauan ja luullut hänen pian tulevan. Tuskaisena, pelokkaana, kärsimätönnä hän oli päättänyt käyttää ensimmäistä sopivaa tilaisuutta koetellakseen lemmenjuomaa, mutta yhtäkaikki hän kauhistui sitä ratkaisevaa silmänräpäystä.

Poltteisen rohkeana, sydän jyskyen, posket hehkuen Nydia siis oli vuottanut Glaukuksen paluuta. Tämä saapui käytävään ensimmäisten tähtien tuikahtaessa taivaankumussa ja ilman vielä väreillessä purppuranhohdettaan.

»No, lapseni, minuako olet vuotellut?»

»En, olen hoivannut kukkia ja olen hieman lepäillyt.»

»Tänään on ollutkin kuuma päivä», Glaukus virkkoi istahtaen pylväsrivin sivulla olevalle penkille.

»Varsin lämmin.»

»Kutsutko Davuksen tänne? Viini on saanut minut lämpenemään ja haluan jotakin vilvottavaa juodakseni.»

Siinäpä äkkiä ja odottamatta se suotuista tilaisuus, jota Nydia oli kaivannut. Ja Glaukus itse vapaasta tahdostaan sen hänelle tarjosi. Hän hengitti huohottaen. »Tahdon itse», hän sanoi »valmistaa sinulle kesäjuoman, josta Ionekin niin pitää — hunajan ja viinin sekotusta, jään jäähdyttämää.»

»Kiitos», huoleton Glaukus virkkoi. »Jos Ione kerran siitä pitää, on se minulle kyllin hyvää, vaikka se olisi myrkkyä.»

Nydian otsa synkistyi, mutta heti hän jälleen hymyili. Hän poistui hetkeksi ja palasi pian täysinäinen malja kädessä. Glaukus otti sen häneltä. Mitä olisikaan Nydia antanut saadakseen hetkeksikin näkönsä kirkkaaksi — voidakseen tarkata toivonsa ensimmäistä täyttymistä — huomatakseen kuvittelemansa rakkauden ensimmäiset ulkonaiset merkit — saadakseen vieläkin hartaammin kuin persialaiset tervehtiä sitä nousevaa aurinkoa, jonka hänen herkkäuskoinen sydämensä uskoi voivan hänen pimeää yötään valaista! Aivan toisenlaiset olivat siinä seisovan sokean tytön ajatukset ja tunteet kuin tuon turhamaisen pompeijittaren, Julian, samanlaisissa olosuhteissa. Minkälaiset köyhät ja kevyet intohimot olivat täyttäneetkään jälkimäisen sydämen! Mikä alhainen kateus, mikä pikkumainen kostonhimo, mikä matalan voitonriemun kaipuu olivatkaan sen tunteen ominaisuuksia, jota sanotaan rakkaudeksi! Mutta tessalittaren metsäläissydämessä kaikki oli puhdasta, ehjää, tahatonta intohimoa — harhautunutta, epänohellaista, rajua, mutta ei kehuo. Tulvillaa rakkautta, yhtä voimakasta kuin elämä itse, kuinka hän saattoikaan vastustaa kiusausta koettaa tavottaa vastarakkautta!

Hän nojautui seinää vasten, ja hänen äsken niin hehkuvat kasvonsa olivat nyt lumenvalkeat; ja hennot kädet jäykässä puristuksessa, huulet avoinna, silmät maahan luotuina hän odotti, mitä Glaukus ensimmäiseksi sanoisi.

Glaukus oli nostanut juoman huulilleen, hän oli jo neljänneksen siitä tyhjentänyt, kun hän äkkiä huomasi Nydiassa tapahtuneen oudon muutoksen, hänen, kummallisen, tuskaisen ilmeensä, ja hän herkesi heti juomasta, ja pitäen maljaa yhä huulillaan hän huudahti:

»Mitä, Nydia! Huomaan, että olet sairas! Kasvosi sen sanovat! Mikä lapsiraukkaani vaivaa?» Puhuessaan hän pani kulhon pöydälle ja nousi lähestyäkseen tyttöä, mutta silloin hän äkkiä tunki jäätävän kylmyyden kouristavan sydäntään, ja sitä seurasi heti huimaava pyöritys hänen aivoissaan. Lattia tuntui vajoavan hänen altaan — hän oli kohouvinnaan ilmaan — väkevä ja kuvaamaton riemu täytti hänen mielensä — hän tunki itsensä liian kevyeksi maakamaralla pysymään — hän halusi itselleen siivet — niin, hänestä tuntui kuin hänellä ne jo olisi. Tahatonna hän puhkesi äänekkääseen remahtavaan nauruun. Hän taputti käsiään, hypähteli, hän oli kuin Pythonin[70] riivaama. Yhtä nopeasti kuin tämä odottamaton kohtaaminen oli tullut, yhtä pian se osittain katosikin. Hän tunki nyt veren kiertävän suonissaan rajuna ja kuumeisena; se oli kuin virta, joka on sulkunsa puhkaissut ja nyt kiittää valtamerta kohti. Hänen korvissaan pauhasi valtava jyske; se oli särkeä hänen otsansa; ohimosuonet paisuivat, ikäänkuin ne eivät enää jaksaisi salvata hurjaa ja yhä paisuvaa virtaa; sitten oli musta seitti putoavinaan hänen silmilleen — ei kuitenkaan läpinäkymätön, sillä tumman verhon takaa kuulsivat seinät selvinä ja niille maalatut kuvat alkoivat aavemaisesti elää ja liikkua. Mikä omituisinta, hän ei tuntenut minkäänlaista kipua; hän ei kaatunut eikä horjahtanutkaan siinä hirveässä raivon puuskassa, joka hänet oli vallannut.

Uusi tunneala oli valoisa ja elävä — hän oli saavinaan jäseniinsä aivan uutta nuoruuden hehkua. Hän oli tulemallaan hulluksi — mutta hän ei sitä itse tiennyt!

Nydia ei ollut vastannut hänen ensimmäiseen kysymykseensä — hän ei kyennyt puhumaan. Glaukuksen hurja ja kauhea nauru oli hänet havahduttanut hänen intohimoisesta haaveilustaan. Hän ei voinut nähdä toisen uhkaavaa asentoa — ei huomata hänen horjuvia ja vaappuvia askeleitaan; mutta hän kuuli hänen sanansa, nuo katkonaiset, irralliset, ajatuksettomat sanat, joita valui hänen huuliltaan. Hän kauhistui — kiiruhti Glaukuksen luo, ja hapuillen käsillään hän kosketti hänen polviaan ja niitä syleillen puhkesi hillittömään itkuun.

»Oi, puhu minulle! Puhu! Ethän minua vihaa? — Puhu, puhu!«

»Valon jumalatar auttakoon — ihana maa tämä Kypro! Haa! He täyttävät meidät viinillä veren asemesta! Nyt ne avaavat tuon faunin suonet näyttääkseen, kuinka se kuohuu ja käy! Tule tänne, ilakoiva vanha jumala! Sinä ratsastat vuohipukilla, hoo! kuinka pitkä, silkinhieno karva sillä onkaan! Se on yhtä arvokas kuin kaikki partilaiset juoksijat yhteensä. Mutta sana sinulle — tämä sinun viinisi on liian väkevää meille kuolevaisille. Oi! Kuinka ihanaa! Ei liiku oksa! Metsän vihreät laineet ovat tavottaneet Zefyroon[71] ja hukuttaneet hänet! Ei tuulenleyhkääkään lehtiä lepattamaan — ja minä näen unetarten lasketuin siivin nukkuvan liikkumattoman tammen oksilla. Ja edelleen näen sinisen vesisuihkun kimaltelevan tyynessä ilmassa, suihkukaivon — pärskyvän suihkukaivon! Ah! Sinä et saa himmentää minun kreikkalaisen aurinkoni valoa, vaikka sinä laajalle levitteletkin notkeita ja hopeisia käsivarsiasi! Ja mikä ihana olento pilkistääkään tuolta tiheiköstä! Sehän väikkyi kuin kuunvalo! — Sillä on tammenlehväinen seppel päässään. Kädessä sillä on astia, josta hän sirottaa ympärilleen neilikoita ja ohuita näkinkuoria ja välkkyvää vettä. Oh! Katsokaa noita kasvoja! Voiko koskaan nähdä senvertaisia? Kas! Me olemme kahden, vain minä ja hän olemme avarassa metsässä. Eikö päilykin hymy hänen huulillaan — hän liikahtaa, vakavasti ja raskaasti. Haa! Pois! — Se on nymfi! — Se on joku noista hurjista Napoeista.[72] Joka sellaisen näkee tulee hulluksi — pois! Voi minua! Hän katselee minua!«

»Oi! Glaukus, Glaukus! Etkö tunne minua? Älä riehu noin hurjana tai sanasi tappavat minut!«

Uusi käänne näytti nyt tapahtuvan onnettoman atenalaisen järkytyksessä ja sekaisessa mielessä. Hän laski kätensä Nydian silkinkiiltävälle tukalle, silitteli sen kiharia, katsoi häntä tarkaten kasvoihin ja ikäänkuin hänen murskautuneessa ajatusketjussaan vielä olisi ollut yksi tai pari ehjää rengasta, näyttivät Nydian piirteet tuoneen hänen mieleensä Ionen, ja tätä muistellessaan hänen raivonsa vain yltyi, ja voimakkaana ja helähtävän intohimoisena se purkautui sanoiksi:

»Vannon Venuksen, Dianan ja Junon nimeen, että olen valmis kantamaan harteillani koko maailman niinkuin maanmieheni Herakleskin (ah! kurja Rooma! kaikki todella suuri on lähtöisin Kreikasta. Ei sinulla olisi jumaliakaan, ellet meiltä olisi saanut!) — Sanon, niinkuin maanmieheni Herakleskin ennen minua, Ionen ainoasta hymyilystä olen valmis hukuttamaan maan alkukaaokseensa. Ah, ihana lemmittyäni», hän lisäsi kuvaamattoman syvällä ja valittavalla äänellä, »sinä et rakasta minua. Olet vihoissasi minulle. Egyptiläinen on panetellut minua — et tiedä, kuinka monta tuntia olen talosi edessä vuotellut — et tiedä, kuinka kauan olen tähtiä tarkannut toivoen, että sinä, minun aurinkoni, vihdoinkin nousisit — ja sinä et rakasta minua, sinä hylkää minut! Oh! Älä jätä minua nyt! Tunnen, että elämäni on lyhyt, anna minun viimeiseen asti katsella sinua! Olen kotoisin sinun isiesi ihanasta maasta — olen noussut Eylen kukkulalle — olen Ilissuksen olivilehdoissa poiminut hyasintteja ja ruusuja. *Sinä* et saa lähteä luotani, sillä sinun isäsi olivat minun isieni veljiä. Sanotaan tätäkin maata ihanaksi, sen ilmaa puhtaaksi, mutta minä otan sinut mukaani — Haa! Musta olento, miksi kohoat kuin pilvi minun ja minun omani väliin! — sinun otsallasi asuu kalma hirveän rauhallisena — huulillasi on kaikkituhoova hymy — sinun nimesi on Orkus, mutta maanpinnalla sinua sanotaan Arbakeeksi. Katso, minä tunnen sinut! Pois! synkkä varjo, sinun taikasi ovat turhat!«

»Glaukus! Glaukus!« Nydia äännähti tuskansa, katumuksensa ja epätoivonsa lannistamana vaipuen tajuton lattialle.

»Kuka kutsui?« Glaukus virkkoi matalalla äänellä. »Ione, olitko se sinä? — He ovat vieneet hänet pois — minä tahdon hänet pelastaa — missä on tikarini? Haa! Tässä on! Ione, tulen sinut pelastamaan! Saavun! Saavun!«

Ja yhdellä hyppäyksellä atenalainen syöksyi pylväistöstä, kulki läpi koko talon ja ryntäsi nopein, vaikka horjahtelevin askelin kaupungin valaistuille kaduille. Kauhea juoma poltti tulen lailla hänen suonissaan, sen vaikutusta oli ehkä lisännyt hänen ajjemmin nauttimansa viini. Yöllisten hurjastelijoiden oikkuihin tottuneet kaupunkilaiset antoivat hymyillen ja viittilöiden hänelle tietä; he luulivat tietysti, että Bromios-jumala,[73] jota Pompeijissa utterasti palveltiin, oli saanut hänet valtaansa; mutta ne, jotka toistamiseen katsahivat häneen, jäykistyivät kauhusta, ja hymy kuoli heidän huulilleen. Glaukus kulki vilkasliikkeisten katujen kautta ja suunnaten vaistomaisesti kulkunsa Ionen taloa kohti hän joutui autiompaan kaupunginosaan ja saapui vihdoinkin Kybelen ihanaan lehtoon, jossa Apekideen piti tavata

6 LUKU.

Muutammat henkilöt kohtaavat toisensa. — Erillään kulkeneet virrat yhtyvät samaan mereen syöksyäkseen.

Kärsimättömänä utelemaan, oliko Julia saanut annetuksi hänen vihaamalleen kilpailijalle myrkyjuoman ja mikä vaikutus sillä oli ollut, Arbakes päätti illan ehtiessä käydä hänen luonaan uteliaisuuttaan tyydyttämässä. Kuten jo olen huomauttanutkin, oli siihen aikaan tapana miesten pitää mukanaan vyöhön kiinnitettyjä vahatauluja ja piirrintä (stilus); vyö otettiin tavallisesti kotona pois. Tämä kirjallisiin töihin käytetty väline, stilus, oli samalla myöskin terävä ja vaarallinen ase. Sellaisella[74] Kassiuskin pisti Caesaria senaatin istunnossa. Arbakes otti siis vyönsä ja vaippansa ja lähti kotiaan tukien askeleitaan pitkällä sauvallaan, sillä hänen käyntinsä oli vielä jonkun verran horjuvaa (vaikkakin toivo ja kostonylty ja hänen oma syvä lääkeopillinen taitonsa olivat saaneet hänen terveytensä miltei ennalleen), Arbakes lähti Diomedeen asunnolle päin.

Ja kaunis on etelän kuutamo! Sen ilmastossa yö seuraa niin nopeasti päivää, että hämärä tuskin ja tuskin ehtii niiden välille siltaa rakentamaan. Hetkeksi vain taivas saa tummemman purppuranhohteen — tuhansin rusopilvet heijastuvat veteen — varjo voittaa pian valon — ja heti lukemattomat tähdet syttyvät taivaalle — kuu nousee — yö on valtiaaksi päässyt!

Välkehtien ja hennosti värähdellen kuun säteet valaisevat Kybelelle pyhitettyä, ikivanhaa puistoa — uhkeat puut, joiden iästä ei muistitietokaan voi mitään sanoa, luovat pitkät varjonsa maahan, ja niiden oksien lomitse vilkkuvat tähdet, rauhallisina ja tuttavallisina. Lehdon keskeltä kohoavan pienen pyhäkön häikäisevä valkeus on jyrkkänä ja miltei pelottavana vastakohtana ympäristön tummalle lehvistölle; se viittasi pyhyydellään ja juhlallisuudellaan siihen tarkotuserään, johon lehto oli vihitty.

Nopein ja varovin askelin Kalenus hiipi puiden katveessa ja saapui kappelin edustalle, ja taitavasti taivuttaen syrjään sen takaosaa peittävät oksat hän kätkeytyi tiheikköön. Kätkö oli niin täydellinen, ettei hänen tarvinnut pelätä kenenkään häntä huomaavan puitten takaa. Taas näytti kaikki rauhalliselta lehdoissa; kaukaa vain kuului jonkun yöllisen mässääjän huutoja tai soiton säveleitä, sillä puheenaolevan seudun asukkaat silloin kuten nytkin harrastivat mielellään musiikkia kesäöitä kaduilla viettäessään, raikkaassa ilmassa ja kalpeassa kuunvalossa nautittiin näin leudosta päivästä.

Kukkulalta, jolle puisto oli raivattu, näkyi puitten lomitse kaukainen purppuranhohtainen meri, sen rannalla Stabiaeen valkoiset huvilat ja etäällä harmaat Lektarian kalliit, jotka sulivat taivaan sineen. Juuri nyt ilmestyi komearyhtinen Arbakes puistikon laitaan, ja siinä hänen tielleen osui Apekides, joka oli tullut tapaamaan Olintusta.

»Hm! Apekides!» Arbakes huudahti tuntien ensi silmäyksellä papin, »viimeksi tavatessamme olit vihamieheni. Olen siitä asti halunnut sinua tavata, sillä toivon, että taas olet minun suojattini ja ystäväni.»

Kuullessaan egyptiläisen äänen Apekides säpsähti, pysähtyi paikalla ja katsahti häneen ilmein, joista huokui katkeraa halveksintaa ja kostonhimoa.

»Kurja petturi!» hän virkkoi vihdoin, »olet siis vielä kerran haudan välttänyt! Mutta älä luule, että sinun toistamiseen onnistuu kietoa minut verkkoihisi. *Retiarius*, olen aseini varustettu sinua vastaan.»

»Vaikene!» Arbakes huudahti hiljaa, mutta tämän kuninkaitten jälkeläisen ylpeys oli saanut pahan iskun niistä loukkaavista sanoista, jotka pappi oli hänelle singonnut, sitä todistivat hänen vavahtelevat huulensa ja uhkaaviin ryppyihin vakoutunut otsansa. — »Vaiti! Puhu hiljemmin! Joku voisi kuulla sanasi, ja jos jonkun toisen korva kuin minun —.»

»Uhkaatko? — Mitä siitä, vaikka koko kaupunki olisi minua kuulemassa?»

»Esi-isieni henget eivät sallisi minun antaa anteeksi sinulle. Mutta jäähän ja kuule minua! Olet raivoissasi siitä, että aijoin tehdä väkivaltaa sisarellesi. — Ei, ei, rauhotu, rauhotu, hetkeksi vain, rukoilen sinua. Olit oikeassa; intohimo ja mustasukkaisuus olivat saaneet minut valtaansa — olen sitä hulluuttani katkerasti katunut. Anna minulle anteeksi; minä, joka en keltään kuolevaiselta ole armoa rukoillut, pyydän sinua nyt antamaan minulle anteeksi. Kuule, tahdon rikokseni korjata — pyydän

sinulta sisaresi kättä. — Älä kauhistu — mieti, mitä on tuon kelvottoman kreikkalaisen tarjoama avioliitto minun esittämäni rinnalla! Mittaamatonta rikkautta — sukuperä, jonka rinnalla kaikki kreikkalaiset ja roomalaiset nimet ovat kuin eilispäivän lapsia — salaiset tiedot — mutta senhän kaiken jo tiedät! Anna minulle sisaresi, ja koko tuleva elämäni on vain hetken hairahduksen korjaamista!»

»Egyptiläinen, vaikkapa minä suostuisinkin, niin sisareni inhoo sitä ilmaakin, jota sinä hengität. Mutta minun on omatkin kärsimykseni unohdettava, annan sinulle anteeksi sen, että olet minua käyttänyt petoksiesi työaseena, mutta en koskaan sitä, että viettelit minut paheittesi rikostoveriksi — sinä — valapatto ja heittiö mies. Vapise! Juuri nyt valmistelen tuumaa, joka paljastaa sekä sinut että sinun väärät jumalasi. Sinun ylelliset ja kirkemäiset elintapasi tuodaan päivänvaloon — sinun mutisevat oraakkelisi tehdään naurettaviksi — Isiksen epäjumalankuva ja temppele joutuvat ihmisten pilkan esineiksi — Arbakeen nimi leimataan häpeän merkillä. Vapise!»

Arbakeen otsalle kihonnutta vihan punaa oli seurannut kalmankalpeus. Hän katsoi ympärilleen varmistuakseen, ettei kukaan ollut näkemässä; ja sitten hän suuntasi tumman ja synkän katseensa pappiin sellaisin raivon ja uhkan ilmein, että jokainen, jota ei Apekideen lailla pyhä, tulinen into kannustanut, olisi sellaisesta katseesta sortunut. Mutta kääntynyt nuori mies kesti sen ja katsoi puolestaan rohkean halveksivasti Arbakesta.

»Apekides», egyptiläinen virkkoi matalalla, vapisevalla äänellä, »varo! Mitä aijot tehdä? Puhu — mieti, ennenkuin vastaat — onko viha saanut sinut liikaa kiirehtimään, vai onko sinussa kypsytynyt joku varma päätös?»

»Minä puhun sen totisen Jumalan kutsumuksesta, jonka palvelija minä nyt olen», kristitty vastasi uljaasti, »ja vakuutettuna siitä, että Hänen armonsa turvissa inhimillinen rohkeus uskaltaa lopettaa sinun petoksesi ja väärän jumalasi palvonnan. Ennenkuin aurinko kolmasti on noussut, tiedät kaiken! Vapise, musta taikuri, ja hyvästi!»

Egyptiläisen rinnassa heräsivät yhtäkkiä kaikki ne rajut ja mustat intohimot, jotka hän oli perinyt esiltään ja synnyinmaastaan, mutta jotka hän tähän asti oli osittain voinut kätkeä viekkaan tottuneisuutensa ja kylmän filosofiansa verhoon. Ajatus seurasi nopeasti toista. Hän näki edessään esteen, joka ehkäisi häntä laillisestakin avioliitosta Ionen kanssa. — Glaukuksen esitaistelija kamppailussa, joka jo kerran oli pirstonnut hänen suunnitelmansa — sama mies hänen nimensä häpäisijänä — sen jumalattaren paljastajana, jota hän palveli, vaikka hän ei häneen uskonutkaan — hänen omien petoksiensa ja hurjistelujensa ilmiantajana. Hänen rakkautensa, maineensa, elämänsäkin olivat nyt vaarassa — päivä ja hetkikin jo näkyi suunnitellun hänen kukistamiseksi. Hän huomasi toisen puheesta, että Apekides oli kääntynyt kristinuskoon; hän tunsikin sen jäykän sitkeyden, joka kannusti tuon uskon tunnustajia. Tuossa oli hänen vihamiehensä. Hän tarttui stilukseensa — vihamies oli hänen vallassaan! He olivat nyt kappelin edustalla. Vielä kerran hän katsahti ympärilleen — hän ei nähnyt ketään lähetyvillä — hiljaisuus ja autius ikäänkuin houkuttelivat häntä tihutyöhön.

»Kuole siis, raivotuuminesi!» hän sopersi. »Pois este, joka on minun onnellisen kohtaloni tiellä!»

Ja juuri kun nuori kristitty oli kääntynyt poistua kseen puistosta, Arbakes kohotti kätensä korkealle Apekideen vasemman olan takaa ja työnsi terävän aseensa kahdesti hänen rintaansa.

Apekides kaatui sydämeen iskettynä — hän kaatui äänetönnä, valittamatta pyhän kappelin porrasastimelle.

Arbakes katseli uhriaan vielä hetken eläimellisen iloisena vihollisesta saamastaan voitosta. Mutta pian hän huomasi vaaran, joka häntä uhkasi. Hän pyyhki aseensa puhtaaksi pitkään ruuhon ja uhrinsa vaatteisiin, kietoi vaipan ympärilleen ja oli jo lähteä, mutta huomasi edessään nuoren miehen, joka omituisen hoippuvin askelin oli tulossa häntä vastaan. Kirkas kuutamo valaisi täysin hänen kasvonsa, jotka tässä kalpeassa valossa näyttivät marmorinkelmeiltä. Egyptiläinen tunsikin Glaukuksen. Onneton kreikkalainen lauleskeli hajanaisia pätkiä hymneistä ja pyhistä oodeista, kaikki sikin sokin.

»Haa!» egyptiläinen ajatteli huomaten heti toisen tilan ja arvaten sen hirveät syyt. »Hornanjuoma tehosi siis, ja sallimus on sinut lähettänyt tänne minun tuhotukseni kaksi vihollista yhtäikää.»

Nopeasti, ennenkuin tämä ajatus ehti edes valmiiksi kypsyä, hän pujahti kappelin taakse ja piiloutui sitä suojaavaan pensastoon; täältä hän pälyili toista uhriaan, niinkuin tiikeri luolastaan tähy saalistaan. Hän huomasi välähtelevän ja rauhattoman tulen atenalaisen kirkkaissa ja kauniissa silmissä; jäykät kouristukset väänsivät hänen piirteensä ja vääristivät hänen sinertävät huulensa. Hän huomasi, että kreikkalainen oli jo kadottanut järkensä. Mutta kun Glaukus saapui Apekideen ruumiin ääreen, josta tumma verivirta hiljalleen valui ruuhon, ei näin odottamaton ja kamottava näky voinut olla pysähdyttämättä häntä, niin sekaisin kuin hänen ajatuksensa pyörivätkin. Hän seisahtui, pani käden otsalleen ikäänkuin ajatukset kootakseen ja huudahti sitten: »Kuule, Endymion,[75] nukutko noin

sikeässä? Mitä kuutar on sinulle kuiskanut? Sinä saat minut kateelliseksi, on aika jo herätä» — hän astui lähemmä nostaakseen ruumista.

Omaa heikkouttaan muistamatta egyptiläinen syöksyi lymypaikastaan, ja kreikkalaisen kumartuessa hän iski tämän kumoon kristityn ruumiin yli ja alkoi sitten keuhkojensa koko voimalla huutaa:

»Hei, kansalaiset! Apuun! Tänne! Tänne! Murhaa! Murhaaja pyhän temppelinne edessä! Apuun, tai murhaaja pääsee pakoon!» Huutaessaan hän painoi jalkapohjansa Glaukuksen rinnalle; turhaa varovaisuutta; sillä myrkyin vaikutuksesta ja iskun voimasta kreikkalainen makasi liikkumatta ja tajuton, silloin tällöin vain kuului hänen huuliltaan katkonaisia, käsittämättömiä sanoja.

Seisoessaan paikallaan odottaen niiden tuloa, joita hän yhä huuteli apuun, Arbakes tunki rinnassaan jonkinlaista katumusta, ehkä sääliä — rikkomuksistaan huolimatta hänessä silti oli inhimillisiä tunteita; Glaukuksen turvaton tila — hänen hapuilevat sanansa — hänen pimennyt järkensä liikutti egyptiläistä enemmän kuin Apekideen kuolema, ja hän sanoi puoliääneen:

»Kurja tomukasa! — ihmisjärki parka! *Missä on nyt sinun henkesi?* Voisin sinua armahtaa, kilpailijani! Mutta sallimusta täytyy totella — minun turvallisuuteni vaatii sinut uhrikseen.» Nyt hän huusi entistä lujemmin ikäänkuin epäröintinsä tukahduttaakseen; ja otettuaan Glaukuksen vyöstä stiluksen hän kastoi sen murhatun miehen vereen ja pani sen ruumiin viereen.

Pian saapuikin paikalle ihmisiä läähättäen, toisilla käsissään sainiot, jotka kuutamossa olivat aivan tarpeettomat, mutta joiden punerva, vipajava loimu sai puitten tummuuden entistä selvempänä piirtymään. He ympäröivät kohtausta.

»Nostakaa tuo ruumis», egyptiläinen sanoi, »ja vartioikaa tarkoin murhaajaa!»

Ruumis käännettiin, ja suuri oli katselijoiden kauhu ja pyhä suuttumus, kun he tuossa elottomassa tomumajassa näkivät kunnioitetun Isiksen papin; mutta ehkä vieläkin suurempi oli heidän ällistyksensä huomattessaan syytetyn loistavaksi ja ihailluksi atenalaiseksi.

»Glaukus!» he huudahtivat yhteen ääneen. »Kuka olisi uskonut!»

»Olisin pikemmin luullut», muuan virkkoi naapurilleen, »että egyptiläinen itse on murhaaja.»

Paikalle saapui nyt kenturio, ja hänelle antoi kokoontunut joukko tilaa.

»Mitä? Verta vuodatettu? Kuka murhaaja?»

Kaikki osottivat Glaukusta.

»Haa! Mars avita, hänhän on itse kuin uhri. Ken häntä syyttää?»

»Minä», Arbakes sanoi ojentautuen ylväänä esiin, ja jalokivet, jotka hänen vaatteistaan välkähtivät arvon soturin silmiin, vakuuttivat tälle, että todistaja oli arvokas henkilö.

»Anteeksi — nimesi?» hän kysyi.

»Arbakes; se on luullakseni tuttu nimi Pompeijissa. Puistossa kävellessäni näin kreikkalaisen ja papin vakavasti haastelevan keskenään. Panin erikoisesti merkille edellisen horjuvat askelet, kiivaat eleet ja kovaäänisen esiintymisen; hän näytti joko tuiki humalaiselta tai sekapäiseltä. Äkkiä näin hänen tempaavan stiluksensa — syöksyin esiin — mutta liian myöhään tekoa ehkäisemään. Hän oli kahdesti osunut uhriinsa ja oli kumartunut ruumista tarkastamaan, kun minä kauhistuen ja inhoten tuollaista veritekoa iskin hänet maahan. Hän kaatui vastustelematta, mikä vielä enemmän vahvistaa epäilyksiäni, ettei hän ollut täysin tolkussa tihutyötä suorittaessaan; sillä vastikään vaikeasta sairaudesta tervehtyneenä en voinut kovinkaan voimakasta iskua antaa, ja kuten tiedätte, Glaukus on nuori ja väkevä.»

»Hän avaa silmänsä — hänen huulensa liikkuvat!» soturi virkkoi. »Puhu, vanki! Mitä vastaat syytökseen?»

»Syytökseen — hahaha! Sepä oli hauska tapaus; kun se vanha noita-akka usutti käärmeensä kimppuuni ja Hekate nauroi suu ammoltaan — mitä saatoin tehdä? Mutta olen sairas — minuun koskee — käärme on pistänyt minua. Vieköö minut vuoteeseen ja hakekaa lääkäri. Vanha Asklepios[76] itse saapuu varmasti, kun hän kuulee, että olen kreikkalainen. Oi, auttakaa — auttakaa — minä palan! — kuolema ja kadotus, minä palan!»

Ja rajusti kiljahtaen atenalainen kaatui lähinnä seisovien syliin.

»Hän houraillee», upseeri virkkoi säälien, »ja raivonpuuskassaan hän surmasi papin. Onko kukaan

muu läsnäolijoista nähnyt häntä tänään?»

»Minä olen», muuan sanoi. »Näin hänet aamulla. Hän kulki myymäläni ohi ja puhuttelikin minua. Minusta hän näytti yhtä terveeltä ja järkevältä kuin kuka tahansa meistä.»

»Ja minä näin hänet puoli tuntia sitten», toinen huomautti. »Hän kulki kadulla itsekseen mutisten samoin elein, jotka egyptiläinen vastikään kuvasi.»

»Todistajan lausunto siis vahvistuu, se on siis oikea. Hänet täytyy viedä preetorin eteen; vahinko, niin nuori ja niin rikas! Mutta rikos on kamala: Isiksen pappi, virkapuvussaan ja vanhimman temppeelimme edessä murhattuna!»

Nämä sanat saivat joukon enemmän kuin tähän asti huomaamaan, mikä inhottava pyhyiden häväistys oli tapahtunut. Seisoskelijat värähtivät hurskaasta kauhusta.

»Ei ihme, että maa vapisee», muuan uskalsi, »kun se saa kantaa kamarallaan tuollaista konnaa!»

»Vankityrmään — pois!» kaikki huusivat.

Mutta äkkiä kuultiin läpätunkevan, iloisen äänen laulavan:

»Ha-ha, mikä ihana, huvittava näytöntö!» Laulaja oli sama nuori nainen, jonka keskustelun Medonin kanssa olemme jo esittäneet.

»Se on totta — tähän sattuukin sopivasti kuin amfiteatterinäytöntöjä varten!» monet huudahtivat. Ja kun tämä muistettiin, hävisi katsojista kaikki sääli syytettyä kohtaan. Hänen nuoruutensa ja kauneutensa vain lisäsivät hänen kelpoisuuttaan arenaisteluihin.

»Tuokaa tänne joku lauta — tai kantotuoli, jos sellainen on saatavissa — ruumis viedä pois!» Arbakes virkkoi. »Isiksen pappia ei viedä temppeeliin niinkuin tavallinen kaatunut gladiaattori korjataan arenalta.»

Joukko laski nyt Apekideen ruumiin kunnioittavasti maahan, kasvot ylöspäin, ja monet miettivät jo keinoja, miten viedä ruumiin niin, etteivät alhaiset kädet sitä saastuttaisi.

Kun joukko jo oli hajaantua mikä minnekin, tunkihe joukon läpi paikalle voimakas mies, ja kristitty Olintus seiso iavan egyptiläisen edessä. Hänen katseensa viivähtivät hetkeksi kuvaamattoman kauhun ja tuskan elein surmatun verisillä kasvoilla, joilla vielä näkyivät väkivaltaisen, äkillisen kuoleman selvät jäljet.

»Murhattu!» hän sanoi. »Onko intosi vienyt tähän? Ovatko he keksineet sinun jalon aikeesi ja kuolemallasi ehkäisseet oman häpeänsä paljastamisen?»

Hän kääntyi äkkiä, ja hänen silmänsä kohtasivat egyptiläisen juhlalliset piirteet.

Kristityn katseessa ja asenteessa saattoi hyvin nähdä sen inhon ja vihan, mitä hän tuns i miestä kohtaan, jonka tiesi niin vaaralliseksi ja paheelliseksi. Mutta se katse oli kuin linnun, joka tuijottaa krokodiiliin — niin äänetön se oli ja kauhistunut. Mutta Olintus pääsi pian tämän äkillisen kauhuntunteen herraksi, hän osotti oikealla kädellään Arbakesta ja sanoi syvällä ja lujalla äänellä.

»Murhaaja on tuon ruumiin ääressä! Kuka on murhaaja? Astu esiin, egyptiläinen, sillä niin totta kuin Herra elää, minä uskon, että *sinä* olet murhamies!»

Arbakeen synkillä piirteillä häivähti hetkeksi levoton ja neuvoton ilme, mutta se väistyi heti uhman ja vihan tieltä, kun katselijat tämän odottamattoman ja kiivaan syytöksen kiihottamina kerääntyivät lähemmä noita kahta voimakasta esiintyjää.

»Tiedän», Arbakes virkkoi ylpeänä, »kuka syyttäjäni on, ja käsitan myöskin, minkätähden hän minua ahdistaa. Miehet ja kansalaiset, tietäkää siis, että tuo mies on kiihkeimpiä natsarealaisia eli kristittyjä, kuten he itseään nimittävät! Onko ihme, että hän pahansuopana syyttää egyptiläistä egyptiläisen papin murhasta!»

»Tunnen hänet! Tunnen sen koiran!» kuului useita ääniä. »Se on kristitty Olintus — tai paremminkin ateisti; hän kieltää jumalat!»

»Rauhottukaa, veljet», Olintus virkkoi arvokkaasti, »ja kuulkaa minua! Tuo murhattu Isiksen pappi oli ennen kuolemaansa kääntynyt kristinuskuun. Hän oli paljastanut minulle tuon egyptiläisen inhat paheet ja taikuudet — Isis-patsaan mutinat ja valheet. Hän aikoi tehdä paljastuksensa julkisesti. *Hän*, vieras, joka ei ketään loukannut, kuinka hänellä vihamiehiä? Kuka muu saattoi vaatia hänen vertaan kuin se, joka pelkäsi hänen todistustaan? Kuka tätä todistusta pahimmin pelkäsi? Egyptiläinen Arbakes!»

»Kuulkaa häntä!» Arbakes sanoi, — »kuulkaa häntä! Hän pilkkaa jumalia. Kysykää, uskooko hän Isikseen?»

»Saatanko pahaan henkeen uskoa?» Olintus huomautti rohkeana.

Kauhun värähdys puistatti joukkoa. Mutta kristitty, joka oli varautunut alati kohtaamaan vaaroja ja joka hetken innostuksessaan unohti kaiken varovaisuuden, jatkoi:

»Takaisin, epäjumalan palvelijat! Tätä ruumista ei kuljeteta teidän turhamielisissä ja jumalaa häpäisevissä hautausmenoissanne. Meidän, Kristuksen seuraajien velvollisuutena on suorittaa viimeinen kunnianosotus kristitylle. Minä vaadin tämän tomun itselleni taivaan ja maan suuren luojan nimessä!»

Niin juhlallisin ja käskevin äänin ja korostuksin kristitty lausui nämä sanat, että joukko pelkäsi syytää häneen vihansa ja kiihkonsa tunteet, jotka heidän sydämensä olivat täyttäneet. Ja tuskinpa koskaan, — aina siitä asti, jolloin Lusifer ja pääenkeli kiistelivät Vapahtajan ruumiista — on maalarin nerolle tarjoutunut sopivampaa kuvausaihetta kuin minkä ylläesitetty joukkoryhmitys tarjosi. Tummat puut — uhkea temppele — täysikuu valaisemassa murhatun ruumista — vanhasti edestakaisin liikehtivät tulisoihdut — katselijoiden monivivahteiset kasvopiirteet — syrjään siirretyn atenalaisen tajuton ruumis — ja etualalla ennen kaikkea Arbakes ja kristitty — edellinen täydessä pituudessaan kohoten koko joukon yläpuolelle, kädet ryntäillä, otsa synkkänä, silmät uhmaa säihkyen, huulet uhkan ja ivan hymyssä; jälkimäisen ryppyiset ja elähtäneet piirteet ilmaisivat vielä käskevän luonteen majesteetillista voimaa, ankarat ja suorat piirteet, rohkea ja avoin katse, rauhallinen arvokkuus ja juhlallinen vakavuus, kaikki tämä teki todella sen ylhäisen, myötätuntoa herättävän vaikutuksen, jonka hän oli tahtonut herättää; vasemmalla kädellään hän viittasi ruumiiseen, oikea oli koholla taivaaseen.

Kenturio astui nyt esiin ja kysyi:

»Kuulehan, Olintus, tai mikä nimesi lienee, perustuuko Arbakeehen kohdistamasi syytös selviin todistuksiin vai onko se vain epäluulo?»

Olintus oli vaiti; egyptiläinen hymyili pilkallisesti.

»Sinä siis tahdot Isiksen papin ruumiin haudata natsarealaisella eli kristillisellä tavalla?»

»Tietysti.»

»Vanno siis tuon temppelein, Kybelen kuvapatsaan, Pompeijin vanhimman pyhän kautta, että tuo kuollut mies oli teidän uskolaisianne!»

»Petetty mies! Minä halveksin teidän epäjumalianne, inhoon teidän temppeleitänne! Kuinka siis voisין vannoa Kybelen nimeen?»

»Pois, pois tuo ateisti! Pois! Maa nielee meidät, jos me vielä hetkenkin siedämme pyhässä puistossa tuollaista jumalankieltäjää — kuolemaan!»

»*Villipedoille!*» kuului joukosta naisen ääni. »*Meillä on nyt mies leijonalle ja toinen tiikerille!*»

»Kun sinä, oi natsarealainen, siis kiellät Kybelen, niin mihinkä jumalaamme sinä uskot?» sotilas kysyi joukon huudoista välittämättä.

»Kuulkaa tuota pilkkaa!» joukko kiljui.

»Oi teitä, kuuroja ja sokeita!» kristitty jälleen puuttui puheeseen korottaen ääntänsä. »Voitteko te uskoa puiisiin ja kivisiin kuviin? Kuvitteletteko, että niillä on silmät nähdä, korvat kuulla, kädet auttaa teitä? Onko tuo mykkä, ihmiskäden muovailema kuvapatsas todella jumalatar? — onko ihminen sen tehnyt? — Ah! Ihminen sen on luonut. Katsokaa! Huomatkaa itse sen avuttomuus — ja oma hulluutenne!»

Näin sanoen hän syöksyi kappeliin, ja ennenkuin katsojat aavistivatkaan, mihin hän pyrki ja mitä aikoi, hän sysäsi puisen kuvapatsaan jalustaltaan maahan.

»Katsokaa!» hän riemuisti, »jumalattarenne ei kykene kostamaan puolestaan! Voiko tuollaista esinettä palvoa?»

Enempää hän ei saanut puhua. Niin rohkean julkea oli pyhän häväistys ja lisäksi Pompeijin pyhitetyimmällä paikalla, että hitaimmatkin raivostuivat. Kuin yhteisestä sopimuksesta joukko syöksyi puhujan kimppuun, ja ellei kenturio olisi ehtinyt väliin, olisi Olintus tuokiossa revitty palasiksi.

»Rauhottukaa!» soturi huusi käskevänä. »Viekäämme tämä hävytön pilkkaaja laillisen oikeusistuimen

eteen! Olemme jo turhaan aikaa haaskanneet. Jättäkäämme molemmat rikolliset viranomaisille! Nostakaa papin ruumis kantotuoliin — kuljettakaa se hänen kotiinsa!»

Samassa astui esiin muuan Isiksen pappi.

»Minä vaadin tämän ruumiin itselleni, pappissäätyimme tapojen mukaan.»

»Papin toivo täytettäköön», kenturio vastasi. »Kuinka on murhaajan laita?»

»Tajuton ja näyttää nukkuvan.»

»Ellei rikos olisi niin saastainen, sääლისin häntä. Eteenpäin!»

Kääntyessään Arbakes kohtasi Isiksen papin katseen — se oli Kalenus. Ja jokin tuossa merkitsevässä ja synkässä välkkeessä sai egyptiläisen itsekseen mutisemaan:

»Lieneekö hän ollut murhatyön todistajana?»

Nainen astui joukosta esiin ja silmäili tarkasti Olintusta. »*Jupiter avita, väkevä koljo! Nythän meillä on tiikerillekin miehensä. Kummallekin pedolle yksi.*»

»Eläköön!» joukko tohisi, »mies leijonalle, toinen tiikerille! Mikä onni! Eläköön!»

7 LUKU.

Lukijalle kuvataan Glaukuksen tilaa. — Ystävyyttä koetellaan. — Vihamielisyys heikentyy. — Rakkaus pysyy samanlaisena, sillä rakastava on sokea.

Ilta alkoi jo hämärtää, ja pompeijilaisten iloiset huvittelupaikat alkoivat nopeasti täytyä. Yökulkijain piirteissä saattoi nyt nähdä tavallisesta poikkeavaa vakavuutta. Haasteltiin pienissä ryhmissä ja joukoissa, ikäänkuin siten saataisiin hälvennetyksi sitä osaksi tuskallista, osaksi nautintoa antavaa mielialaa, jonka keskustelun aihe oli omansa heissä herättämään. Oli kysymys elämästä ja kuolemasta.

Muuan nuori mies kiiruhti Fortunan temppelein pylväistön ohi — ja niin nopeasti, että hän vauhdillaan antoi aikamoisen iskun kunnan kansalaisen, Diomedeen, lihakkaaseen ja uhkeaan ruumiiseen, tämä kun oli juuri menossa esikaupungissa olevaan huvilaansa.

»Kas tuotakin!» kauppias huudahti vaivoin säilyttäen tasapainonsa. »Missä silmäsi ovat? Vai luuletko, ettei minussa ole tuntoa? Jupiter auttakoon! Oletpa iskenyt minun parempaan osaani, toinen samanlainen pukkaus, ja minun henkeni vaeltaa Hadeessa!»

»Ah, Diomedes, sinäkö se oletkin? Anteeksi varomattomuuteni. Olin hajamielinen, sillä mietiskelin juuri elämän vaihtelevaisuutta. Glaukus parka, ah! Kukapa olisi uskonut!»

»Mutta sanohan minulle, Klodius, ottaako senaatti todella asian tutkiakseen?»

»Ottaa. Rikos on kuulemma aivan erikoista laatua, joten senaatin itsensä täytyy se käsitellä, ja siksi pä liktorit saavatkin Glaukuksen käsiinsä.[77]

»Häntä tutkitaan siis julkisesti?»

»Saat olla varma. Missä olet ollut, kun et sitä tiedä?»

»Olen juuri tullut Napolista, jonne lähdin asioille päivää jälkeen murhan — kauheata, että rikos sattui samana yönä, jolloin hän oli vieraanani!»

»Hänen syyllisyyttään ei käy epäileminkään», Klodius huomautti yliolkaisesti. »Ja kun tämäntapainen raskas rikos tutkitaan ennen tavallisia pikkurikkomuksia, ehtii tuomio langeta jo ennen amfiteatterikilpailuja.»

»Kilpailuja! Suuret jumalat!» Diomedes huudahti kauhusta värähtäen. »Ei suinkaan häntä tuomita pedoille viskattavaksi — niin nuorta ja rikasta!»

»Niin käy, mutta hänhän onkin kreikkalainen. Jos hän olisi roomalainen, löydettäisiin tuhansittain

lieventäviä seikkoja. Tuollaisia muukalaisia voi kyllä heidän onnensa päivinä sietää, mutta onnettomuuksien heitä kohdatessa emme saa unohtaa, että he oikeastaan ovat orjia. Me, ylhäissyntyiset, olemme tosin aina helläsydämiä; ja hänen kohtalonsa tulisi aikalailla siedettäväksi, jos me saisimme hänet tuomita, ja mitä on, meidän kesken sanoen, joku Isiksen pappi? — mitä Isis itse? Mutta roskaväki on taikauskoista; se vaatii verta pyhänsä häväisemisestä. On vaarallista olla mukautumatta yleiseen mielipiteeseen.»

»Entä se jumalankieltäjä — kristitty, natsarealainen tai mikä hänen nimensä on?»

»Oh, se koira rukka! Jos hän uhraa Kybelelle tai Isikselle, niin hänet armahdetaan. Ellei, niin tiikeri hänet saa. Melkein luulen niin käyvän, mutta tuomio sen asian ratkaisee. Me puhumme, vaikka uurna vielä on tyhjä. Ja kreikkalainenkin voinee välttää oman kirjaimistonsa kuolemaa uhkaavan Th:n.[78] Mutta tarpeeksi jo tästä ikävästä asiasta. Kuinka ihana Julia jaksaa?»

»Kiitos, hyvin.»

»Tervehdykseni hänelle. Mutta kuuntele! Tuo ovi narisee saranoillaan; se on preettorin talo. Ken sieltä tulee? Polluks avita, sehän on egyptiläinen! Mitä asiaa hänellä lienee julkiselle ystävällemme?»

»Nähtävästi hänellä on ollut jotakin sanottavaa murhasta», Diomedes sanoi. »Mutta mikä lienee ollut rikoksen aihe? Glaukushan aikoi juuri mennä naimisiin murhatun sisaren kanssa.»

»Niinpä kyllä. Jotkut väittävät Apekideen olleen sitä avioliittoa vastaan. Heidän välillään kuuluu olleen ankara torailu. Glaukus oli humalassa — niin, hän oli aivan tajuton, kun hänet maasta nostettiin, ja kuuluu olevan vielä nytkin — viinikö, pelkoko, katumusko, furiatko vai öiset remut sen ovat aiheuttaneet, sitä en tiedä.»

»Mies parka! Onko hänellä hyvä asianajaja?»

»Paras — Gaius Pollio, taitava puhuja. Hän on jaellut rahoja kaikille rappiolle joutuneille ihmisille ja ylhäissyntyisille tuhlareille, jotta he pukeutuisivat rääsyihin ja kuljeskelsivät ympäri kaupunkia vannoen Glaukukselle ystävyttä ja sulattaakseen kansalaisten kivisydämiä sääliin (Glaukus tuskin sentään viitsii tällaisten miesten kanssa edes haastella, vaikka he tekisivät hänestä keisarin! — Olen oikeamielinen hänelle, hän oli todellinen ylimys seuraa valitessaan). Mutta sellaiset puuhut ovat muutenkin turhia. Isis on juuri nykyisin erikoisessa kansansuosiossa.»

»Nytpä juolahtaakin mieleeni. Minulla on paraikaa tavaroita Aleksandriassa. Niin, Isistä pitää suojella.»

»Niin oikein. Hyvästi nyt, vanha ystävä. Tapaamme toisemme taas pian. Ellei niin käy, meidän täytyy silloin amfiteatterissa lyödä vedot. Glaukuksen onnettomuus on saanut kaikki laskuni sekaisin! Hän oli uskaltanut vedon Lydonin, gladiaattorin hyväksi; minun täytyy nyt tehdä aivan uudet taulukot. *Vale!*»

Klodius jätti hitaan Diomedeen vaeltamaan kotiaan kohden ja kulki itse eteenpäin hyräillen itseksään kreikkalaista laulua ja täyttäen yöilman hienoilla tuoksuilla, joita levisi hänen lumivalkeista vaatteistaan ja aaltoilevista kiharoistaan.

»Jos», hän mietiskeli, »Glaukus heitetään leijonan eteen, ei Julialla enää ole ketään parempaa rakastajaa kuin minä olen; ehkä hän silloin suostuu minuun — ja luulenpa, että minun täytyy naida hänet. Jumalat auttakoot! Peli ei tahdo enää oikein luistaa — minun sormiani tarkataan jo kovin epäluuloisesti nappulapussia ravistaessani. Kirottu Sallustus uhkaa milloin hyvänsä minut paljastaa, ja jos saadaan selville, että norsunluun alla on lyijyä, niin hyvästi silloin hyvät illalliset ja hyvätuoksuiset kirjeet. — Klodius on silloin mennyttä miestä. Parempi on naida, heitän pelin ja etsin onneani (tai ehkä paremmin Julian onnea) keisarin hovista.»

Tällaisia kunnianhimoisia (mikäli Klodiuksen kaltaisen miehen aikeista voi tätä jaloa nimeä käyttää) suunnitelmia hautoen peluri huomasi äkkiä jonkun lähestyvän. Hän kääntyi ja näki edessään Arbakeen tummat piirteet.

»Terve, jalo Klodius! Anteeksi, että häiritsen, mutta etköhän voisi sanoa minulle, missä Sallustus asuu?»

»Se on vain jonkun askelen päässä tästä, viisas Arbakes. Entä onko Sallustuksella tänäiltana joku juhla?»

»En tiedä», egyptiläinen vastasi, »en minä ainakaan ole niitä, joita hän tahtoo nähdä seurassaan. Mutta tiedähän, että Glaukus, murhaaja, on nyt siinä talossa.»

»Ah! Tuo hyväsydäminen epikuurolainen usko kreikkalaisen viattomuuteen. Nytpä muistankin, että

hän meni takuuseen Glaukuksen puolesta ja vastaa hänestä siksi, kunnes tuomio langetetaan.[79] Sallustuksen talo onkin hauskempi kuin vankila, varsinkin tuo forumin vankityrmä. Mutta minkätähden menet tapaamaan Glaukusta?»

»Mitä, jalo Klodius, eikö ole tehtävämme koettaa pelastaa häntä. Rikkaan henkilön tuomitsemisella on aina paha vaikutus. Puhuisin mielelläni hänen kanssaan — olen kuullut hänen jo tointuneen — ja tiedustelin hänen rikoksensa syitä. Ne ovat ehkä senluontoisia, että ne tekevät helpommaksi häntä puolustaa.»

»Sinä olet jalosydäminen, Arbakes!»

»Jalomielisyyteen on viisaan pyrittävä», egyptiläinen virkkoi vaatimattomasti. »Missä onkaan Sallustuksen talo?»

»Näytän sinulle tien, jos tahdot jonkun askelen viipyä seurassani. Mutta kerro, mitä on tullut siitä tyttöraukasta, jonka atenalainen aikoi naida — murhatun papin sisaresta?»

»Ah! Hän on kuin järkensä kadottanut. Toisinaan hän kiroo murhaajan — sitten vaikenee äkisti — huudahtaa jälleen: 'Mutta miksi kiroot häntä? Oi, veljeni! Glaukus ei ole murhaajasi — en koskaan sitä usko!' Sitten hän taas alkaa, taas vaikenee, jälleen kauhistuneena mutisee itseksensä: 'Mutta jos se sittenkin on hän!'»

»Onneton Ione!»

»On hyvä kumminkin, että hautausvelvollisuudet ovat estäneet häntä liian paljoa ajattelemasta Glaukusta ja itseään; ja sekavien tunteittensa vallassa hän ei ole vielä huomannut, että Glaukusta on julkisesti syytetty ja että hän joutuu oikeusistuimen eteen. Vasta kun hautajaiset ovat ohi, pystyy hän muuta ajattelemaan. Ja silloin, pelkään, on hänen ystäviensä melko epämieluisia katsella, kuinka hän yrittää pelastaa veljensä murhaajaa.»

»Sellainen häväistysjuttu olisi saatava ehkäistykseksi.»

»Toivon sitä varten jo ryhtyneeni muutamiin varokeinoihin. Olen hänen holhoojansa ja olen juuri saanut asianomaisen luvan viedä hänet hautajaisten jälkeen talooni. Siellä hän on, jumalat sen suokoot, hyvässä turvassa.»

»Olet tehnyt oikein, viisas Arbakes. Ja tuossa on Sallustuksen talo. Jumalat sinua suojelkoot! Mutta odotahan, Arbakes — miksi sinä elät niin salassa ja yksinäsi? Sanovat, että *voit* olla hyvinkin iloinen — mikset salli minun johtaa sinua Pompeijin nautintoihin? Uskallan vakuuttaa, että tunnen ne paremmin kuin kukaan muu.»

»Kiitän sinua, jalo Klodius, sinun johdollasi voisin ehkä *filyraan* pukeutua, mutta minun ikäisenäni ollaan jo huonoja oppilaita.»

»Oh, ei pelkoa! Olen seitsenkymmenvuotiaitakin opastanut. Sitäpaitsi rikkaat eivät koskaan ole vanhoja.»

»Imartele. Piakkoin ehkä muistutan sinua lupauksestasi.»

»Saat koska tahansa käskeä Markus Klodiusta. Ja nyt: *vale!*»

»No niin», egyptiläinen puheli itseksensä, »en ole verenhimoinen mies. Tahdon pelastaa tuon kreikkalaisen, jos hän rikoksen tunnustettuaan luovuttaa minulle Ionen iäksi ja vapauttaa minut paljastamisen pelosta. Ja minä voin hänet pelastaa pakottamalla Julian puhumaan lemmejuomasta, mitä seikkaa varmasti pidetään lieventävänä asianhaarana. Mutta jos hän kieltää rikoksensa, häpeää Julia tunnustaa mitään, ja hänen täytyy kuolla — kuolla, koska hän on minun kilpailijani elävänä — kuolla, koska hän edustaa minua kuolleena! Tunnustaneeko hän? Eiköhän häntä saisi vakuutetuksi siitä, että hän on houreissaan verityön tehnyt? Sellainen tunnustus takaisi minulle paremman turvan kuin hänen kuolemansa. Hm! Meidän täytyy koettaa yrittää.»

Astellen kapeaa kätua Arbakes saapui Sallustuksen talolle. Portin edessä hän huomasi kadulla pitkin pituuttaan makaavan tumman, viittaaan kääriytyneen olennon.

Niin hiljaa se makasi ja niin oudon hämärä se oli ulkopiirteiltään, että joku muu kuin Arbakes olisi tuntenut taikauskoista pelkoa, että siinä nyt oli joku noista julmista *lemuureista*, jommoisia kaikkialla kummittelee niiden talojen kynnyksien edessä, joissa ennen ovat asuneet. Mutta Arbakes ei välittänyt sellaisista haamuista.

»*Nouse!*» hän virkkoi koskettaen jalallaan maassa makaavaa, »olet tielläni.»

»Haa! Kuka olet?» olento huudahti kimakalla äänellä, ja kun hän oli noussut, valaisi tähtien tuike hänen kalpeat kasvonsa ja tessalialaisen Nydian valottomat silmät. »Kuka olet? Tunnen sinun hirveän äänesi.»

»Sokea tyttö! Mitä sinä teet täällä tähän aikaan? Hyi! Onko tämä nyt sopivaa sinunlaisellesi ja ikäisellesi? Kotiisi, tyttö!»

»Tunnen sinut», Nydia virkkoi matalalla äänellä, »olet egyptiläinen Arbakes». Sitten aivankuin äkillisestä päänäpistöstä hän heittäytyi toisen jalkoihin ja syleillen hänen polviaan hän huudahti rajuin, intohimoisin elein: »Oi, pelottava ja mahtava mies, pelasta hänet! — pelasta! Hän ei ole vikapää — minä olen syyllinen. Hän makaa tuossa talossa sairaana — kuolevana, ja minä — minä olen kaikkeen syynä. Eivätkä tahdo päästää minua sisälle — he ajavat sokean tytön ulos. Oi, paranna hänet! — Sinä tunnet varmasti jonkun ruohon — jonkun taian — jonkun vastajuoman — sillä lemmenjuoma on hänen järkensä sumentanut.»

»Vaiti lapsi! Tiedän kaikki. — Unohdat, että seurasin Juliaa noita-akan asunnolle. Todennäköisesti hän on juoman antanut, mutta hänen maineensa vuoksi sinun täytyy olla vaiti. Älä itseäsi syytä, mikä tapahtuu, sen täytyy tapahtua. Sillävälin käyn katsomassa syytettyä — ehkä hänet vielä voi pelastaa. Kotiisi!»

Arbakes riistihe irti epätoivoisen tessalittaren syleilystä ja kolkutti lujasti ovelle.

Hetken perästä työnnettiin raskaat salvat sisäpuolelta syrjään ja ovenvartija kysyi puoliavoimesta ovesta, kuka ulkona oli.

»Arbakes. — Tärkeää asiaa Sallustukselle. Koskee Glaukusta. Tulen preetorilta.»

Unelias, haukotteleva vartija päästi komean egyptiläisen sisälle. Samassa syöksähti Nydia esiin. »Kuinka hänen laitansa on?» hän huudahti. »Sano minulle — sano!»

»Ah, tyttöriepu, oletko yhä siellä? Häpeä! Hän on kuulemma jo tajuissaan.»

»Jumalille kiitos! Ja sinä et tahdo päästää minua sisään? Ah, minä rukoilen sinua —»

»Päästääkö sinua? En. Saisinpa olkapäilleni kauniin tervehdyksen, jos sinunlaisiasi laskisin taloon. Mene kotiisi!»

Ovi lyötiin kiinni, ja Nydia istahti raskaasti huoaten toistamiseen kylmille kiville, ja peittäen vaippaan kasvonsa hän jatkoi raskasta valvontaansa.

Arbakes astui trikliniumiin, jossa Sallustus paraikaa illasti vapautetun suosikkiorjansa kera.

»Mitä! Arbakes! Ja tähän aikaan! — Ota tämä malja!»

»Ei, kunnan Sallustus. Tulen asioille, en nauttimaan. Kuinka suojattisi jaksaa? Kaupungilla puhutaan, että hän jälleen on tolkussaan.»

»Ah, se on totta», hyväntahtoinen mutta kevytmielinen Sallustus vastasi pyyhkien silmäkulmaltaan kyynelen, »mutta hänen hermonsensa ovat vielä niin ärtyneet ja voimansa murtuneet, että vain vaivoin tunnen entisen loistavan ja iloisen toverini. Mutta outoa on, ettei hän itse voi mitenkään selittää, mikä aiheutti hänen äkillisen mielenhäiriönsä. Hän muistaa vain hämärästi, mitä on tapahtunut ja väittää juhlallisesti vastoin sinun todistustasi, viisas egyptiläinen, olevansa viaton Apekideen murhaan.»

»Sallustus», Arbakes virkkoi vakavana, »ystäväsi asemaa tarkastaessa tulee ottaa huomioon erikoisia seikkoja. Ja jos me saamme hänet tunnustamaan rikoksensa ja sen vaikuttimet, voi vielä paljon toivoa senaatilta, sillä kuten tiedät, senaatilla on valta höllentää tai tiukentaa lakia. Sentähden olen ollut neuvottelemassa kaupungin korkeimman viranomaisen luona ja saanut häneltä luvan keskustella tänä yönä yksityisesti atenalaisen kanssa. Tietänet, että huomenna pidetään ensimmäinen kuulustelu.»

»Hyvä on», Sallustus sanoi, »olet itämaisen nimesi ja maineesi arvoinen, jos hänestä saat mitään irti, mutta voithan yrittää. Glaukus parka! — Ja hänellä kun oli niin mainio ruokahalu! Nyt hänelle ei enää kelpaa mikään!»

Tämä ajatus liikutti syvästi tuota hyväsydämistä epikuurolaista. Hän huoasti ja käski orjiensa täyttää maljan.

»On myöhä», egyptiläinen huomautti. »Salli minun heti tavata ystäväsi!»

Sallustus suostui ja näytti tietä pieneen huoneeseen, jota ulkopuolelta kaksi uneliasta orjaa vartioi. Ovi aukeni. Arbakeen pyynnöstä Sallustus poistui, ja egyptiläinen oli yksin Glaukuksen kanssa.

Kapean vuoteen ääressä paloi sirolla jalustalla, jommoiset siihen aikaan olivat niin tavallisia, pieni lamppu. Sen liekit valaisivat atenalaisen kalpeita kasvoja, ja Arbakestakin liikkutti se muutos, mikä niillä oli tapahtunut. Raikas väri oli kadonnut, poski oli kuopalla, vavahtelevat huulet valjut, ankara oli ollut taistelu järjen ja hulluuden, elämän ja kuoleman välillä. Glaukuksen nuoruus ja voima oli voittanut. Mutta hengen tuoreus — elämän elämä, sen kunnia ja mehu — oli iäksi hävinnyt.

Egyptiläinen istahti vuoteen ääreen. Glaukus makasi yhä mykkänä huomaamatta häntä. Pitkän vaujennan jälkeen Arbakes vihdoin virkkoi:

»Glaukus, olemme olleet vihamiehiä. Tulen luoksesi yksinäni ja yön hiljaisena hetkenä — ystävänäsi, ehkä pelastajanasikin.»

Niinkuin metsäkauris säikkyy tiikerin tieltä, niin Glaukuskin hypähti pystyyn kauhistuen kuulemaansa terävää ääntä ja nähdessään äkkiä vihamiehen edessään. Heidän katseensa kohtasivat toisensa, ja kummallakaan ei sillä hetkellä ollut voimaa väistää toisen katsetta. Väri tuli ja katosi atenalaisen poskilla ja egyptiläisen pronssinhohteinen poski sai kalpeamman häivän. Vihdoin syvästi huokaisten ja otsaansa tarttuen Glaukus kääntyi pois päin, kاپertyi kokoon ja mutisi:

»Uneksinko yhä vielä?»

»Et, Glaukus, olet hereillä. Tämän oikean käden ja isäni pään kautta vannon, että näet edessäsi miehen, joka voi henkesi pelastaa. Kuule! Tiedän, mitä olet tehnyt, mutta tiedän myöskin lieventävät asianhaarat, joista sinulla ei ole aavistustakaan. Olet murhaaja — se on totta, himomurhaaja; älä kiellä — älä tuijota — nämä silmät ovat nähneet. Mutta voin sinut pelastaa. — Voin näyttää toteen, kuinka sinä menetit järkesi ja lakkasit olemasta vapaasti ajatteleva ja toimiva ihminen. Mutta kyetäkseni sinut pelastamaan sinun täytyy rikoksesi tunnustaa. Allekirjota tämä paperi, jossa tunnustat surmanneesi Apekideen, ja sinä vältät kamalan kohtalosi.»

»Mitä sanoja ne ovat? — Murhaaja ja Apekides! Enkö itse nähnyt hänen makaavan verissään maassa? Ja sinä tahdot minulle vakuuttaa, että minä olen ollut murhaaja! Mies, sinä valehtelet! Pois luotani!»

»Älä kiivastu, Glaukus, älä hätäile. Teko on todistettu. Sinä tietystikään et enää muista, mitä houreissasi olet tehnyt, että olet tehnyt sellaista, mitä selvin järjin et edes ajatellut. Mutta salli minun virkistää lamaan tunutta muistiasi. Tiedäthän, että kuljitte papin kanssa kiivaasti väitellen keskenänne hänen sisarestaan; tiedät, että hän oli kiivas, ja puoleksi natsarealaisena hän tahtoi kääntää sinutkin ja hän käytti purevia sanoja, hän moitti elintapojasi ja vannoi, ettei sallisi sinun menevän avioliittoon Ionen kanssa, ja silloin sinä raivoissasi suoritit äkillisen tihutyösi. Kas niin, muistatko nyt? Lue tämä papyruslehti; siihen on kirjoitettu samaa — vahvista se nimelläsi, ja sinä olet pelastettu.»

»Barbaari, anna tänne se kirjoitettu valhe, jotta saan sen repiä palasiksi! Minäkö Ionen veljen murhaaja! Minäkö tunnustaisin, että olen hiuskarvaakaan taittanut siltä, jota hän rakastaa! Salli minun mielummin kuolla tuhat kertaa!»

»Vaiti!» Arbakes virkkoi matalalla ja sähisevällä äänellä. »On vain yksi vaihtoehto — tunnustuksesi ja allekirjotuksesi tai amfiteatteri ja leijonan kynnet!»

Suunnatessaan katseensa kärsivään Glaukukseen huomasi egyptiläinen ilokseen, mikä vaikutus hänen viimeisillä sanoillaan oli. Kahuu kouristi atenalaisen piirteitä — hänen huulensa vavahtivat — kammon ja kummastuksen ilme häivähti hänen otsallaan ja silmissään.

»Suuret jumalat!» hän hiljaa huudahti. »Mikä muutos onkaan tapahtunut! Joku päivä sitten oli elämäni ruusuista ilakoimista — Ione oli minun — nuoruus, terveys, lempi takasivat minulle avun autuuden, ja nyt — kipu ja tuska, hulluus, häpeä ja kuolema! Ja minkätähden? Mitä olen tehnyt? Oh, olen varmaankin yhä hullu!»

»Kirjota, ja olet pelastettu!» egyptiläinen virkkoi lempeällä äänellä.

»Kiusaaja, en koskaan!» Glaukus kirahti raivon puuskassaan. »Et tunne minua, et tunne atenalaisen ylvästä mieltä! Kuoleman äkkikuva minua hetkeksi kamotti, mutta pelko on jo ohi. Häpeä elää iäti! Kuka senvuoksi nimensä antaa pelastaakseen ajallisen elämänsä? Kuka vaihtaa kirikkaat ajatukset pimeihin päiviin? Kuka tahtoo itsensä myydä ja olla tahrattuna kunnian ja rakkauden silmissä? Ja jos onkin joku sellainen raukka, joka sellaista tietä tahtoo nauttia jonkun vuoden lisää tätä kurjaa elämää, älä luule, egyptiläinen, tahrainen barbaari, löytäväsi sellaista miehestä, joka on polkenut samaa ruohoa kuin Harmodius ja hengittänyt samaa ilmaa kuin Sokrates. Mene! Anna minun elää tarvitsematta halveksia itseäni — tai kuolla ilman pelkoa!»

»Ajattele tarkemmin! Leijonan kynsiä! Hurjan joukon hohotuksia! Sen ilonihkuisia katseita, kun se näkee sinun raadellut jäsenesi! Nimeäsi halveksitaan! Ruumiisi jää hautaamatta! Häpeä, josta tahdot

päästä, on iäti nimeesi sidottu.»

»Erehdyt! *Sinä* olet hullu! Häpeä ei ole koskaan siinä, että toiset lakkaavat kunnioittamasta, vaan siinä, että itse halveksii itseään. Menetkö nyt? Sinua katsella on inhottavaa! Olen aina sinua vihannut, nyt sinua halveksin!»

»Menen», Arbakes sanoi häveten ja raivostuneena, mutta samalla säälien ihailien uhriaan. »Menen. Näemme toisemme vielä kahdesti. Kerran oikeussalissa — toisen kuolemasi ovelta. Hyvästi!»

Egyptiläinen nousi hitaasti, kietoi vaipan ympärilleen ja lähti. Hän tapasi Sallustuksen, jonka silmät jo olivat alkaneet taistella viinin synnyttämän uneliaisuuden kanssa. »Hän on vielä tolkuton tai uppiniskainen. Ei ole mitään toivoa.»

»Älä sano niin», Sallustus sanoi. Hänellä ei ollut kaunaa atenalaisen syyttäjää vastaan, sillä hän itsekään ei ollut liian vakavaryhtinen mies, ja hän oli enemmän liikutettu ystävän onnettomuudesta kuin vakuutettu hänen syyttömyydestään. »Älä sano niin, egyptiläiseni. Sellainen kunnan maljankallistaja on kaikin mokomin pelastettava. Bakkus Isistä vastaan.»

»Saamme nähdä», egyptiläinen vastasi.

Naristen avautuivat salvat — ovi oli auki. Arbakes oli avoimella kadulla, ja Nydia parka yhä istui odottamassa.

»Tahdotko hänet pelastaa?» hän huudahti tarraten hänen käteensä.

»Lapsi, seuraa minua kotiini. Tahdon puhua sinulle — hänen asiastaan tahdon kanssasi haastella.»

»Ja sinä tahdot pelastaa hänet?»

Sokean tytön harovaan korvaan ei tullut vastausta. — Arbakes oli mennyt eteenpäin. Nydia epäröi hetken, ja sitten hän seurasi äänetönnä egyptiläistä.

»Minun täytyy ottaa huostaani tuo tyttö», tämä itsekseen tuumi. »Hän ei saa kenellekään hiiskua lemменjuomasta. Ja turhamainen Julia kyllä varoo paljastamasta itseään.»

8 LUKU.

Vanhanajan hautajaiset.

Arbakeen näin puuhatessa asuivat suru ja kuolema Ionen talossa. Oli sen päivän aattoilta, jolloinka murhatun Apekideen maallinen tomu piti juhlallisin hautausmenoin maanpoveen kätkevän. Ruumis oli viety Isiksen temppelistä hänen lähimmän elossaolevaa sukulaisensa luokse ja Ione oli saanut yhtäaikaa kuulla sekä veljensä kuolemasta että syytöksestä, joka oli singottu hänen rakastettuaan vastaan. Ensimmäinen ankara mielenliikutus, joka ei anna tilaa muille tunnelmille ja orjien vaitiolo olivat ehkäisseet häntä saamasta heti tietää siitä hirveästä kohtalosta, joka odotti hänen lemmittyään. Hän ei tiennyt mitään toisen sairaudesta, mielenviasta ja lähestyvistä kuulustelusta. Hän tiesi vain syytöksen, ja juoruja hän ei uskonut. Mutta kun kerrottiin, että Arbakes oli kantaja, vakuututtui hän yhä varmemmaksi siitä, että egyptiläinen itse oli syyllinen. Mutta se suuri ja tärkeä merkitys, mikä vanhanajan ihmisten mielestä oli kaikilla läheisen omaisen kuolemaan kohdistuvilla uskonnollisilla tavoilla, oli saanut hänetkin tähän asti uhraamaan kaiken aikansa juuri tähän puuhaan. Ah! Hänen ei ollut suotu suorittaa sitä hentoa ja liikuttavaa palvelusta, joka on läheisen omaisen tehtävä, hengittää itseensä kuolevan viimeinen henkäys — hänen poisliitelevä sielunsa; mutta hän oli sulkenut hänen yhä avoimet silmänsä ja vääristyneet huulensa, oli valvonut hänen pyhitetyn ruumiinsa ääressä, kun se puhtaaksi pestynä ja öljyin hierottuna lepäsi juhlapuvussaan norsunluisella vuoteella — oli huoneen koristanut lehvin ja kukin ja pannut kynnykselle uudet uhkeat kypressinoksat. Ja näissä toimissa, itkuvirsissä ja rukouksissa Ione unohti kaiken muun. Miellyttävimpiä vanhoja tapoja oli viedä nuoren ruumis aamuhämärässä hautaan; sillä siten luultiin kuolemaa hennoimmin tulkittavan, ja runollisesti he kuvittelivat, että Aurora, joka lempii nuoruutta, on vainajan ryöstänyt saadakseen häntä syleillä, ja vaikka tämä myytti ei nyt sopinutkaan murhattuun pappiin, säilytettiin silti vanha tapa ennallaan.[80]

Tähdet vaalenivat jo harmahtavalla taivaalla ja yö alkoi vähitellen hämärtyä aamuksi, kun musta, äänetön joukko seisahtui Ionen talon edustalle. Pitkät, ohuet sainiot, jotka valju aamu sai kalpeilta

näyttämään, loivat vipajavaa valoa joukkoon ja saivat siten syntymään juhlallisen ja jännittyneen mielialan. Ja äkkiä alkoi kuulua hidasta ja surullista soittoa, jonka kaiku kiiri pitkin autioita ja elottomia katuja; ja naiskuoro (jota roomalaiset runoilijat usein nimittävät *praeeficae'ksi*) viritti tibioin ja myysialaisten luuttujen säestämänä seuraavan laulun:

Hautausvirsi.

Yl' kynnyksen, jot' oksat kypressin
Nyt kaunistaa, ei ruusut kirkkahat,
Sun saatamme me tuonen majoihin,
Me, kyynelöivät viime vierahat.
On outo eessäs taivaltaasi tie,
Mi tummaan päätyy maahan varjojen,
Se takaisin ei kulkijaansa vie,
Mi virran synkän ehti äyräillen.

Ei naurut, laulut siellä sullen soi,
Ei riemua suo siellä päivä, yö,
Vain Argon immet työssään vaikeroi,
Titanin maksaa tuonen lintu syö,
Sisyfos vaivoin paattaa vierittää,
Mi vuorelt' alas luisuu uudestaan,
Ja Tantalosta jano näännyttää,
Ja Geryon-jätti tempoo tuskissaan.

Nuo siellä näät sä varjot kalvakat,
Ja Pluton synkän, kammokatseisen;
Sä veneeseen jo tummaan tuijotat,
Mi yli vie sun virran vainaiden.
Siis tulkaa, viime ystävyiden-työ[81]
Me hälle suokaamme jo joutuisaan!
Jo kiihkeänä kutsuu soihtuin vyö,
Hän rukoellen oottaa rannallaan.

Kun laulun sävelet olivat haipuneet pois, jakaantui joukko kahtia, ja purppurakatoksella suojatuilla paareilla kannettiin Apekideen ruumis ulos jalat eteenpäin. Mustiinpuettujen soihdunkantajien saattama designaattori eli juhlallisten menojen ohjaaja antoi merkin ja kulkue lähti hitaasti liikkeelle.

Edellä kulkivat soittajat juhlallista marssia kaiuttaen — vienoäänisempien soitinten rauhallisen sävyn katkaisi usein sururumpujen raskas ja hurja räminä; sitten seurasi tilattu laulukuoro laulaen hautausvirsiään; naisäänien joukosta kuului myöskin poikien laulua, niiden hento nuoruus oli räikeänä vastakohtana kuolemanajatukselle. Mutta koomilliset henkilöt ja *archimimus* (joiden tehtävänä oli kuvata kuollutta elävänä) — jotka tavallisesti olivat mukana hautausaattueessa —, oli jätetty pois tästä hautauksesta, joka osanottajissa oli omansa herättämään niin hirveitä muistoja.

Viimeksi tulivat Isiksen papit valkeissa vaatteissaan, paljain jaloin ja pitäen tähtiä käsissään. Ruumiin edessä kuljetettiin vainajan ja hänen atenalaisten esi-isiensä kuvia. Ja aivan parien takana käveli, orjattariensa parissa vainajan ainoa elossa oleva sukulainen — paljain päin ja hajahapsin, kasvot marmorinkalpeina, mutta ryhdikkäänä ja rauhallisena; vain silloin tällöin, kun musiikin herättämä herkkä ajatus sai hänet erikoisesti tuntemaan surunsa taakan, hän peitti kasvonsa käsillään salatakseen kyynelensä; sillä hänen luonteensa ei ollut purkaa rajusti tuskaansa hurjin elein, raskain huokauksin, jotka ovat luonteenomaisia heikkotahtoisemmille. Siihen aikaan kuten ainakin kaikki syvä tunne oli äänetöntä ja rauhallista.

Noin saattue kulki kaupungin katuja ja saapui kaupunginportin kautta muurin ulkopuolelle »Hautojen tielle», jonka matkailija vielä nytkin näkee.

Polttorovio oli tehty karsimattomista petäjänpölkkyistä alttarintapaiseksi, ja oksien lomissa olivat tarvittavat poltinaineet; ja rovion ympärillä tummat kypressit humisivat hautauslauluun.

Kun parit oli laskettu polttoroviolle, asettui joukko sen toiselle sivulle ja Ione nousi ylös ja seisoi hetken liikkumatta ja ääneti hengettömän ruumiin ääressä. Vainajan piirteistä oli kadonnut väkivaltaisen kuoleman jättämä vääntynyt ilme. Iäksi olivat haihtuneet kauhu ja epäily, intohimoinen sisäinen taistelu, uskonnollinen pelko, menneisyyden ja nykyhetken kamppailu, tulevaisuuden toivo ja pelko! — missä nyt näkyi tuolla salaperäisen rauhan tasaamalla otsalla ja liikkumattomilla huulilla jälkeäkään niistä intohimoista, jotka kerran olivat innoittaneet tuon pyhitettyyn elämään pyrkineen nuoren miehen mielen? Sisar katseli viimeistä kertaa veljeään, eikä ääntäkään kuulunut joukosta. Oli

jotakin kamottavaa, mutta samalla rauhottavaa tuossa vajennassa; ja se loppuikin yhtäkkiä — kauan pidätetyn epätoivon huutoon.

»Veljeni, veljeni!» orpo tyttöparka huudahti heittäytyen paareille, »sinä, joka et maan matosellekaan tehnyt pahaa — ketä vihamiestä sinä saatoit ärsyttää? Oi, tähänkö siis on tultu? Herää! Herää! Me kasvoimme yhdessä — näinkö me eroamme? Et ole kuollut — nukut vain! Herää, herää!»

Hänen läpätunkevan äänensä sävy liikutti katselijat sääliin, ja he puhkesivat vihlovaan valitukseen. Se pelästytti, toinnutti Ionen; hän katsahti nopeasti ja tyrmistyneenä ympärilleen, ikäänkuin olisi vasta nyt huomannut muitakin olevan mukana.

»Ah!» hän huoahdi, »*me emme olekaan yksin!*»

Hetken perästä hän nousi ja hänen kalpeat, kauniit kasvonsa olivat jälleen tyynet ja rauhalliset. Hennoin vapisevin käsin hän avasi vainajan silmäluomet;[82] mutta kohdatessaan toisen lasittuneen elottoman katseen, kiljahti hän kuin olisi nähnyt edessään aaveen. Pian hän kuitenkin tointui ja yhä uudestaan ja uudestaan hän suuteli vainajan silmiä, huulia, otsaa ja otti koneellisesti ja haluttomasti veljensä temppelein ylipapilta soihdun.

Äkkiä puhjennut soitto, virinnyt laulu ilmottivat, että pyhä liekki oli sytytetty.

Tuulen hymni.

1.

Tullos pilvitanhuiltas,
Tuuli, ilman valtias!
Pyhä meillen aina oot,
Kun he sua kutsukoot,
Läntisnä jos mailla liidät,
Taikka kaakon siivin kiidät,
Tai yl' vetten yltyväin
Idäst' ennät temmeltäin,
Taikka ko'ista kukkain kulet,
Konsa syttyy taivaan tulet,
Lempeänä liehuen,
Nymfein kera kuiskien.

2.

Taukoo kotvaks karkelusta,
Saaos sulo-suitsutusta,
Ehompaa kuin konsanaan
Tempen rinteell' uhrataan,
Taikka Kypron lehvän alla,
Taikka Rhodon rantamalla.
Hurmotuoksut sulle suomme
Tulviellen sulle tuomme
Myrhaa, nardust', thymosta,
Kohoomaan koht' taivasta.

3.

Tuuli ylhä, iäinen,
Lähde elon kaikkien,
Lahjamme sä ota vastaan,
Suomaas on mi ainoastaan!
Herää, liekki läikyäs,
Herää, tuuli, huimaks tullen!
Liekki, saaos lempimäsi
Tuuli, saa mi kuuluu sullen!

4.

Jo saapuu tuuli syöksyen;
Kas kuinka tuleen se jo tarttuu,
Mi kasvaa räiskyin, hulmuten,
Ja korkeaksi kohta karttuu.

Ja liekit leimuu, huimenee,
Ja tuulen humu tuimenee.
Kiertää tulikielekkeet,
Ja säihkyin lentää säkeneet;
Jättiläiseksi yltyy
Liekit, kunnes kyltyy
Vihdoin lepäämään
Syliin tuulispään.
Kas, kuin luonnon mahdit nuo
Lempens' surmaksensa suo!

5.

Sylkyttäkää suitsukkeita,
Soinnuttakaa kanteleita!
Irti kahlehistä maan
Ynnä kuolon kalvakkaan
Tyrmästä jo nouskosi,
Liekin käet sua hautavi.
Henki, kirpos kahleesi!

6.

Kuin tuulet vapaat vaeltaa
Halk' ilman merten aukeain,
Niin elon tuskat unhottain
Sun sielus siivittyä saa.
Ah, Styksin tumman jättäen
Sä kiittää saathan riemuiten
Jo lehtoon heljään autuaitten,
Miss' osan sulomman te saitten.
Et orja tuonen oo, et maan.
Sä sielu, vapaa oot. Ja me?
Taakkamme koska taukookaan?
Sun luokses konsa saavumme?

Ja nyt kohosi ylös pilviin ratiseva liekki. Se valaisi kirkkaiksi tummat kypressit. Kipinät lentelivät yli korkean muurin, ja varhain työssään ahertavat kalastajat huomasivat kummakseen, että meren laineet äkkiä saivat punaisen hehkun.

Mutta Ione seisoj yksinään, erillään joukosta, ja kasvot käsien peitossa hän ei huomannut liekkejä, kuullut valitushuutoja eikä soittoa. Hänet oli vallannut vain yksi tunne: yksinäisyyden. Hän ei ollut vielä päässyt siihen rauhottavaan mielialaan, jolloin me tunnumme, ettemme olekaan yksin — että *vainajatk*in voivat olla luonamme.

Tuulenviri auttoi roviolle asetettujen poltinaineiden tehoa. Hetki hetkeltä liekki pieneni, leimahti jälleen, tuprusi kipinöitä ja vihdoin kuoli kokonaan — elämän vertauskuva. Joka vastikään oli ollut täynnä elämänhaluista toimintaa ja tulta, oli nyt muuttunut kuolleeksi tuhkakasaksi.

Viimeisen hehkun sammuttivat orjat; tuhka koottiin. Poltetun ruumiin jäännökset sekoitettiin harvinaisimpaan viiniin ja kallisarvoisimpaan tuoksunesteeseen ja pantiin hopeiseen uurnaun, joka juhlallisoin menoin sijoitettiin läheiseen, tien varrella olevaan hautakappeliin; mukaan pantiin pieni, kyynelien täyttämä pullo ja pikkuraha, joka oli aijottu vihaista lauttamiestä varten.[83] Hautakappeli koristettiin kukin ja köynnöksin, alttarille sytytettiin pyhä tuli, ja seinillä riippui liekehtiviä lamppuja.

(Mutta kun seuraavana päivänä pappi saapui uusin, tuorein lehvin hautakappeliin, huomasi hän, että joku tuntematon käsi oli sen pakanalliselle laitteille laskenut vihreän palmunoksan. Hän jätti sen paikoilleen tietämättä, että se oli kristittyjen hautausmerkki).

Kun ylläkuvatut menot oli suoritettu, pirskontti muuan *praefficæ'istä* kolmasti jokaista mukanaollutta puhdistavalla laakerinoksalla sanoen viimeisenä sanana:

»Ilicet!» (menkää!) — Ja juhlallisuudet olivat lopussa.

Mutta ennenkuin erottiin laulettiin vielä tuo liikuttava hyvästijättö-laulu »*Salve Eternum*»[84] itkien ja moneen kertaan.

Salve eternum.

1.

Hyvästi, oi sielu vapaa!
Hyvästi, oi urna pyhä!
katseet, kaihoihin etsein yhä
Kallistamme, ah, ei tapaa.
Tuonen rauha-rannoille
Kiiruhdit jo eellämme.
Mutta hetket nopsaan vaihtuu,
Esirippu eestä haihtuu.
    Salve, salve!
Uurna kallis, hyvästi!
Hyvästi, sä tuhka pyhä!
    Salve, salve!

2.

Ilicet — ire licet —
Seurata miks saa me emme?
Hautas olkoon sydämemme!
Suloisesti lepää siellä,
Yhtyämme tuonen tiellä.
Lohdun minkä meille suo
    Pisarat nuo pyhän veen?
Väikkyänsä miksi luo
    Soihdut sumun kyneleen?
Muistoas ei murra aika,
Taukoo ei sen pyhä taika.
Kalma riisti kaikkemme,
Varjo vain on elomme.
    Salve, salve!

3.

Ilicet — ire licet!
Sammuu soihdut, värjyvät,
Äänet ilmaan häipyvät,
Elementit omans' saa,
Sulle aamu aukeaa.
Varjoin kesken väikkyyen
    Autuaitten kenttää kuljet,
Sieltä tänne silmäten
    Lempes sydämiimme suljet.
    Salve, salve!
Hetkeks ruusut huoneessas
    Heloaan vain soivat,
Kypressit sun kummullas
    Aina vihannoivat.
    Salve, salve!

9 LUKU.

Ione joutuu seikkailuun.

Jotkut jäivät jäljelle ottaakseen pappien mukana osaa hautajaisateriaan, mutta Ione palasi palvelijoineen surutaloon. Ja nyt (kun viimeiset velvollisuudet veljeä kohtaan olivat täytetyt) hänen henkensä heräsi surullisista unelmista ja hän ehti nyt ajatella rakastettuaan ja tätä vastaan suunnattua hirveää syytöstä. Kuten jo olemme sanoneet, hän ei hetkeäkään epäillyt tuota luonnotonta syytöstä todeksi, vaan häntä jäyti mitä synkin epäluulo itse Arbakesta kohtaan, ja hän tunsi, että velvollisuus ei vain hänen lemmittyään, vaan myöskin hänen murhattua veljeään kohtaan vaati häntä menemään preetorin luokse puhumaan epäilyksistään, vaikkei hänellä mitään todistuksia ollutkaan. Tiedusteltuaan

palvelijoilta, jotka tähän asti olivat tahtoneet välttää lisäämästä hänen tuskiaaan eivätkä olleet sanallakaan maininneet Glaukuksen tilasta, hän sai nyt kuulla, että tämä oli ollut vaarallisesti sairaana, että häntä vartioitiin Sallustuksen talossa ja että kuulustelupäivä oli jo määrätty.

»Jumalat armahtakoot!» hän huudahti, »ja olenko minä hänet näin kauan unohtanut? Onko näyttänyt siltä, kuin olisin hylännyt hänet? Oh, minun täytyy kiiruhtaa täyttämään velvollisuuteni — ilmottamaan, että minä, murhatun läheisin omainen, pidän häntä syyttömänä. Nopeaan! Nopeaan! Hoitamaan — vaalimaan — suojelemaan häntä! Ja elleivät he usko minua, elleivät he tahdo kuulla minun vakuutuksiani, jos he siitä huolimatta ajavat hänet maanpakoon tai tuomitsevat kuolemaan, niin tahdon ainakin jakaa saman kohtalon hänen kanssaan!»

Vaistomaisesti hän joudutti askeliaan, hapuillen sinne tänne tietämättä itsekään, minne aikoi; milloin hän ajatteli ensin käydä preetoria tapaamassa, milloin ensin kiiruhtaa Glaukuksen luokse. Hän kiiruhti eteenpäin, saapui kaupungin portin kautta pitkän kadun päähän. Talojen ovet olivat jo avoinna, mutta kaduilla näkyi vain aniharvoja kulkijoita; kaupungin elämä oli vasta heräämisillään, mutta kas! eräässä kadunkulmassa hän huomasi useita miehiä seisomassa katetun kantotuolin vieressä. Niiden joukosta kohosi muhkea vartalo, ja Ione kirkaisi tuntiessaan miehen Arbakeeksi.

»Ihana Ione!» tämä virkkoi kohteliaasti ja olematta huomaavinaan hänen säikähdystään, »suojattini, holhokkini! Anna anteeksi, jos häiritseen sinua hurskaissa velvollisuuksissasi, mutta preetori, joka huolehtii sinun kunniastasi ja pelkää, että sinä liian rajusti sekaannut lähestyvään kuulusteluun, on tuntien sinun oudon asemasi (sillä sinä haluat tietysti velivainajallesi tehtävän oikeutta, mutta pelkää samalla rakastettuasi rangaistavan), — sinun suojattoman ja ystävättömän tilasi ja jottei sinun tarvitsisi toimia ilman miehistä neuvojaa ja turvaa, viisaasti ja isällisesti uskonut sinut laillisen holhoojasi huostaan. Kas tässä kirjoitus, jonka nojalla sinä joudut minun haltuuni!»

»Musta egyptiläinen!» Ione huudahti väistyen ylpeästi syrjään, »mene pois! Sinä juuri olet veljeni surmaaja! Vai sinun suojaasi, sinun veristen käsien holhottavaksi tahdotaan nyt sisar uskoa! Haa! sinä kalpenet! Omatuntosi paljastaa sinut! Sinä vapiset kostavan jumalan uhkaavan vasaran edessä. Poistu luotani ja jätä minut suruuni!»

»Tuska on järkesi hämmentänyt, Ione», Arbakes virkkoi vaivoin saaden äänensä pysymään rauhallisena. »Annan sinulle anteeksi. Huomaat lopultakin minut varmimmaksi ystäväksesi. Mutta julkinen katu ei ole oikea paikka neuvotteluille — minun lohduttaa sinua. Tänne, orjat! Tule, ihana suojattini, kantotuoli odottaa sinua.»

Ionen kauhistuneet palvelijat kokoontuivat hänen ympärilleen ja vaipuivat polvilleen hänen eteensä.

»Arbakes», vanhin heistä virkkoi, »menettelysi ei ole lainmukaista. Eikö ole kirjoitettu, ettei vainajan omaisia saa yhdeksään päivään hautajaisista alkaen häiritä heidän kodeissaan eikä rikkoa heidän yksinäistä suruaan?»

»Nainen!» Arbakes vastasi käskevästi viitaten kädellään, »viedä hoidokki holhoojansa katon alle ei riko suruaikaa koskevaa lakia. Sanon sinulle, että minulla on preetorin suostumus. Tällainen viivyttelyminen on sopimatonta. Nostakaa hänet kantotuoliin!»

Näin sanoen hän kiersi jäntevän käsivartensa pelästyneen Ionen ympärille. Tämä väistyi taakse päin, katsoi häntä vakavasti silmiin ja purskahti sitten hermostuneeseen nauruun.

»Hahaha! Tämäpä mainiota — suurenmoista! Kelpo suojelija — isällinen laki! Haha!» Ja itsekin kauhistuen läpitunkevan ja mielipuolen naurunsa kamalaa kaikua hän lysähti tajutonna maahan. Arbakes nosti hänet heti kantotuoliin. Kantajat lähtivät liikkeelle, ja sillä tavalla onneton Ione vietiin itkevien orjattarien parista pois.

10 LUKU.

Mitä Nydialle tapahtuu Arbakeen talossa. — Egyptiläinen säälii Glaukusta. — Sääli on syylliselle usein sangen epämieluisia.

Muistettaneen vielä, että Nydia oli Arbakeen kehotuksesta seurannut egyptiläistä tämän kotiin. Keskusteltuaan täällä Nydian kanssa hän oli saanut tietää hänen epätoivoisesta ja katuvasta tunnustuksestaan, että Glaukus olikin saanut tuon kohtalokkaan lemmenjuoman sokean tytön eikä

Julian kädestä. Toisenlaisena aikana egyptiläinen olisi löytänyt filosofista viehätystä etsiä sen oudon ja kaikkinielevän intohimon lähdeettä ja syvyyttä, jota tuo omituinen tyttö, sokeana ja orjana oli sydämessään kasvattanut; mutta nykyisin hänen täytyi huolehtia vain itsestään. Ja kun Nydia parka tunnustuksensa jälkeen vaipui polvilleen hänen eteensä ja rukoili häntä parantamaan Glaukuksen entiselleen ja pelastamaan hänet — sillä lapsekkaan kokemattomana hän kuvitteli tuon synkän taitomiehen kykenevän suorittamaan molemmat — tuumi Arbakes itsekseen, mitenkä hän varmimmin voisi pitää Nydiaa vangittuna luonaan, kunnes kuulustelu oli pidetty ja Glaukuksen kohtalo ratkaistu. Sillä jos hän tähän asti tietäessään Nydian vain olevan selvillä lemmentuoman salaisuudesta pelkäsi suunnittelemaalleen koston olevan esteenä, jos tämä saisi vapaana kulkea — esiintyä ehkä todistajanakin — paljastaa sen tavan, millä Glaukuksen järki oli sumennettu, ja siten se rikos, josta häntä syytettiin, saisi liian paljon lieventäviä asianhaaroja — kuinka paljoa enemmän hänen nyt täytyi pelätä hänen todistustaan, kun tämä itse oli juoman antanut ja rakkautensa innoittamana, oman maineensa uhalla tietysti pyrki virhettään korjaamaan ja rakastettuaan pelastamaan? Kuinka alentavaa olisikaan Arbakeen tapaisen miehen arvolle ja maineelle paljastua esiintymään Julian intohimon apurina ja olemaan Vesuviuksen noidan alhaisten taikuuksien kätyrinä! Vain toivo, että Glaukus tunnustautuu Apekideen murhaajaksi, olisi saanut hänet sellaisen nöyryytyksen kestäämään, koska hänen oma turvallisuutensa siten olisi taattu ja hänen suhteensa Ioneen ehkä siten tulisivat hedelmällisemmiksi.

Nydia taas, joka sokeana ei paljoakaan tuntenut oikeata elämää ja joka orjana ja muukalaisena oli aivan vieras roomalaisen lain oikkuja käsittämään, ajatteli enemmän atenalaisen sairautta ja mielenvikaisuutta kuin rikosta, josta hän oli kuullut tätä syytettävän, tai vaaroja, joita lähestyvä kuulustelu saattoi tälle tarjota. Mitä tiesi tuo tyttörukka, jota ei kukaan puhutellut, ei kukaan säälinyt, mitä hän tiesi senaatista ja tuomiosta — lain leikistä — rahvaan julmuudesta — arenasta ja leijonan häkistä? Hän oli tottunut ajatuksissaan yhdistämään Glaukukseen kaiken, mikä hänestä oli kaunista ja erinomaista — hän ei voinut kuvitellakaan, että mikään muu vaara kuin hänen rakkautensa aiheuttama hulluus saattoi uhata tuota pyhää olentoa. Glaukus tuntui hänestä luodun nauttimaan kaikkia elämän suloja. Hän vain oli toisen onnellista elämänjuoksua häirinnyt, hän ei tiennyt, ei voinut uneksiakaan, että tuo kirkkaana välkkyvä voimakas virta oli solumassa pimeyttä ja kuolemaa kohden. Ja tehdäkseen jälleen kykyiseksi järjen, jonka hän oli sumennanut, ja pelastaakseen elämän, jonka hän oli ollut tuhota, hän nyt rukoili suuren egyptiläisen apua.

»Tyttöseni», Arbakes virkkoi omista mietteistään herättyään, »sinun täytyy jäädä tänne. Ei sinun ole sopivaa kuljeskella kaduilla ja joutua raakojen orjien kolhittavaksi ja kynnyksiltä potkittavaksi. Ymmärrän sinun lievän rikoksesi; tahdon tehdä voitavani sen korjatakseni. Odota täällä kärsivällisesti pari päivää, ja Glaukus paranee.» Sen sanottuaan hän kiiruhti huoneesta odottamatta toisen kiitoksia, työnsä salvan ovelle ja jätti vankinsa vartioinnin erään orjan tehtäväksi.

Yksinään ja uusia tuumia hautoen Arbakes odotti aamun valkenevan ja ryhtyi niihin toimenpiteisiin, jotka jo olemme nähneet, saadakseen haltuunsa myöskin Ionen.

Hänen ensimmäinen, onnetonta napolitarta koskeva aikeensa oli, kuten hän oli Klodiuksellekin selittänyt, ehkäistä häntä pääsemästä Glaukuksen kuulusteluun ja estää häntä syyttämästä Arbakesta (minkä hän epäilyksettä tekisikin), joka jo ajemminkin oli yrittänyt raakaa väkivaltaa omalle holhokilleen; se syytös paljastaisi hänen Glaukusta vastaan tähtäytyneen kostonhimonsa — hänen juonittelevan ja petturinomaisen luonteensa — ja siten hänen syytöksensäkin, jonka hän oli singonnut atenalasta vastaan, joutuisi pahasti epäiltäväksi. Siitä asti, jolloin hän aamulla tapasi Ionen ja kuuli hänen kovalla äänellä syyttävän häntä — hän oli ollut varma, että häntä uhkasi vielä toinenkin vaara. Hän riemuitsi nyt, sillä hänen pyrkimyksensä olivat onnistuneet, sillä hänen intohimonsa ja pelkonsa esine oli nyt hänen valtassaan. Hän uskoi nyt enemmän kuin koskaan tähtien lupaaviin ennustuksiin. Ja kun hän kävi tapaamaan Ionea huoneessa, jonka hän oli tälle varannut salaperäisen talonsa yksinäisimpään kolkkaan — kun hän huomasi tämän toistaan seuranneiden kohtaloniskujen musertamana heittelevän kouristuskohtauksesta toiseen, intohimoisesta kiivaudesta lamaantuneeseen väsymykseen, kaikkine hermostuneine vaihteluineen — ajatteli hän sittenkin enemmän hänen kauneuttaan, jonka muotoja eivät hulluudenpuuskatkaan vääristäneet, kuin hänen tuskaansa, jonka alkusyy hän itse oli. Turhamaisten, valoisasti ajattelevien miesten lailla, joita onni on myötänsä suosinut jakamalla sekä rikkautta että lempeä, hänkin tuudittautui siihen mairittelevaan toivoon, että kun Glaukus on tuhottu, kun hänen nimensä on laillisen tuomion nojalla juhlallisesti kirottu, niin Glaukuksen rakkauden on ikipäiviksi haihduttanut Ionen veljen murhasta langetettu tuomio — ja Ionen taipumus muuttuu inhoksi; ja että hänen hellyytensä ja intohimoinen lempensä, kaikkien niiden taitojen tukemana, joiden mestarina hän osasi naisen mielikuvitusta ärsyttää, piankin raivaisivat hänelle tien siihen sydämeen, josta kilpailija vastikään olisi inhoten sysätty pois. Tällaista hän toivoi, mutta jos sekin petti, niin kuiskasi hänelle hänen raju ja kiihkeä intohimonsa: »Tulkoon mitä tulee, hän on ainakin nyt minun valtassani.»

Mutta joka tapauksessa häntä vaivasi nyt tuskallinen ja rauhaton tunne, joka panee vapisemaan

paljastumisen mahdollisuutta ja joka aina esiintyy sellaisissakin rikollisissa, jotka eivät omastatunnosta tiedä mitään — pelätään itse teon seurauksia, ja sitä pelkoa on tapana sanoa rikoksen katumiseksi. Kampanian leuto ilma painoi raskaana hänen rintaansa, hän kaipasi pois seudusta, jossa vaaraa ei ollut haudattu iäksi yhdessä kuolleen kanssa. Ja kun hänellä nyt oli Ione, päätti hän heti kun oli nähnyt kilpailijansa viimeisen kuolonkamppailun siirtyä rikkauksineen ja Ionen, kalleimman aarteensa, kera johonkin etäisempään maahan.

»Niin», hän itsekseen haasteli mitellen yksinäisen huoneensa lattiaa, »niin, laki, joka antoi huostaan suojattini, sallii minun omistaa myöskin morsiameni. Yli meren me purjehdimme etsimään uusia nautintoja, ennen kokematonta hekumaa. Tähtieni turvissa, oman onneni merkeissä me saavumme niihin suuriin ja rikkaisiin maihin, jotka tietojeni mukaan vielä tuntemattomina ovat suunnattoman valtameren perukoissa. Siellä voi tämä lemмен lämmittävä sydän jälleen uhrata jotakin kunnianhimmollekin — sinne, kansojen pariin, joita Rooman ies ei ole koskaan rasittanut, jotka eivät ole koskaan Rooman nimeä kuulleetkaan, sinne minä perustan valtakuntani ja teen siellä esi-isieni uskon jälleen kotoiseksi, uudistan kuolleen Teeben ajan, jatkan entistä uhkeammassa maissa kruunattujen isieni hallitusta ja herätän Ionen jalossa sydämessä kiitollisen tietoisuuden, että hän on jakanut kohtalonsa miehen kanssa, joka kaukana entisestä yli-ikäisestä, ränstyneestä orjien sivistyksestä on kohottanut jälleen arvoonsa kaiken suuren alku-ainekset ja yhdistänyt valtavaan henkeen profetan ja kuninkaan ominaisuudet.»

Tämän kilokomean yksinpuhelun jälkeen Arbakeen täytyi lähteä atenalaisen kuulustelutilaisuuteen.

Hänen uhrinsa valjut ja painuneet posket liikuttivat häntä vähemmän kuin hänen tarmokas esiintymisensä ja hänen otsansa rohkea asenne; sillä Arbakesta ei niinkään paljoa säälistänyt onnettomuus kuin miellytti rohkeus. Meissä herättää aina vastakaikua ominaisuus, jonka huomaamme toisessa samanlaisena kuin itsessämme. Sankari itkee vähemmän vihollisensa onnetonta kohtaloa kuin sitä lujuttua, jolla tämä sen kestää. Kaikki olemme ihmisiä, ja niin paheellinen kuin Arbakes olikin, oli hänessäkin osansa tätä yhteistä inhimillisyyden tunnetta. Jos hän olisi Glauukselta saanut kirjallisen tunnustuksen, joka paremmin kuin muiden tuomio olisi hänet irrottanut Ionesta ja säästänyt Arbakeelta pelon joutua myöhemmin paljastetuksi, olisi egyptiläinen pannut kaikkensa liikkeelle pelastaakseen kilpailijansa. Jo nyt hänen vihansa oli lauhtunut — hänen kostonhimonsa viilennyt; hän murskasi saaliinsa, mutta ei kostaakseen, vaan koska se oli hänen tiellään. Siitä huolimatta hän oli entisen päättäväinen, jäntevä ja viekas suunnitelmaansa toteuttaessaan, musertaakseen miehen, jonka tuho oli välttämätön, jotta hänen aikeensa onnistuisivat. Ja lausuessaan näennäisen vastahakoisesti ja säälien todistuksensa, joka tuomitsi Glauuksen, hän salaa ja papiston avustamana yllytti rahvaan kiihkoa, mikä oli omansa entistä enemmän estämään senaattia armahtamasta syytettyä. Hän oli käynyt Julian luona ja ilmaissut tälle Nydian tunnustuksen; hän oli taitavasti tyynnyttänyt ne omantunnon tuskat, jotka olisivat saaneet jälkimäisen mahdollisesti yrittämään armahdusta selittämällä ne syyt, jotka olivat Glauuksen järjen sekottaneet. Tämä onnistui sitäkin helpommin, kun turhamainen Julia ei koskaan ollutkaan rakastanut Glauusta itseään, vaan tämän onnea ja mainetta; hänessä ei ollut mitään tunnetta kaatunutta miestä kohtaan, niin, hän oikein riemuitsi ajatellessaan sitä nöyryytystä, joka oli tullut hänen vihaamansa Ionen osaksi. Koska Glauuksesta ei kerran tullut hänen orjaansa, ei tämä myöskään saanut olla hänen kilpailijansa rakastaja! Siinä oli yllin kyllin lohdutusta hänelle. Huikentelevaisena ja kevytkenkäisenä hän alkoi nyt kuunnella Klodiuksen rohkeita ja vakavia kuiskauksia ja tuntui olevan taipuvainen menemään avioliittoon tuon halveksitun, mutta ylhäissyntyisen miehen kanssa julkisesti osottaakseen edellisen heikkoutensa ja voitettun intohimonsa toiseen. Kaikki asianhaarat hymyilivät Arbakeelle, — kaikki seikat pahensivat atenalaisen asiaa.

11 LUKU.

Nydia esiintyy taikurina.

Kun tessalitar huomasi, ettei Arbakes enää palannut, kun hän sai tunnin toisensa jälkeen hautoa tuskallista epäluuloaan, minkä hänen sokeutensa teki kaksin verroin raskaammaksi, alkoi hän kädet ojennettuina haparoida pitkin vankilansa seiniä etsien ovea, josta pujahtaa ulos; ja tuntiessaan huoneen ainoan oven lujasti teljetyksi huudahti hän niin lujaa ja rajusti kuin vain hänenlaisensa alkuperäisen villi luonne ja avuttomasta tilastaan epätoivoinen ihminen voi sen tehdä.

»Hoo, tyttö!» vartioiva orja virkkoi avaten oven, »onko skorppiooni sinua pistänyt? tai arveletko, ettemme täällä voi sietää hiljaisuutta ja että tulemme toimeen kuten Jupiter lapsena huutamalla vain

'hullabaloo'!»

»Missä on isäntäsi? ja miksi minut on teljetty tänne? Tahdon ilmaa ja vapautta! Anna minun mennä!»

»Ah! lapseni, etkö ole nähnyt Arbakesta kyllin usein tietääksesi, että hän tahtoo aina olla käskijänä? Hän on sanonut, että sinun pitää olla sisällä, ja sisällä pysyt, ja minä olen vartijasi. Ilmaa ja vapautta en voi sinulle antaa, mutta kyllä paljoa parempaa: ruokaa ja viiniä.»

»Jupiter auttakoon!» tyttöparka huokasi väännellen käsiään. »Ja miksi minua pidetään vankina? Mitä suuri Arbakes voi tahtoa minulta, mitättömältä olenolta?

»En tiedä. Ehkä olet täällä uuden emäntäsi vuoksi, joka tänä aamuna tuotiin tänne.»

»Mitä! Ione täällä?»

»On kyllä, neitoparka, eikä se näytä häntäkään oikein miellyttävän. Mutta, Kastorin temppelein kautta! Arbakes on kohtelias mies naisille. Neiti on hänen holhokkinsa, kuten tiedät.»

»Tahdotko viedä minut hänen luokseen?»

»Hän on sairas — puolitainnoksissa vihasta ja raivosta. Eikä minulla sitä paitsi ole käskyä päästää sinua, enkä koskaan tee mitään ominpäin. Kun Arbakes teki minusta tämän huoneen orjan[85] hän sanoi: 'tahdon opettaa sinulle vain yhden läksyn: niinkauan kuin minua palvelet, ei sinulla saa olla silmiä eikä korvia eikä omia ajatuksia, vaadin vain yhtä ominaisuutta — tottelevaisuutta.'»

»Mutta mitä vahinkoa siitä on, jos näenkin Ionen?»

»Sitä en tiedä, mutta jos puhetoveria kaipaat, olen kyllä halukas haastelemaan kanssasi, sillä minulla on ikävää pimeässä kopissani. Niin, ja sinähän olet tessalitar — etkö osaa joitakin erinomaisia temppuja veitsillä ja saksilla tai ennustaa onnea kuten niin monet maanmiehistäsi, jotta saisimme aikamme ratevasti kulumaan?»

»Pidä suusi, orja; tai jos puhua tahdot, kerro, mitä olet kuullut Glaukuksesta!»

»Isäntäni lähti vastikään atenalaisen kuulusteluun. Glaukus saa kyllä kärsiä rangaistuksen.»

»Mistä?»

»Pappi Apekideen murhasta.»

»Ah!» Nydia parkaisi sivellen kädellä otsaansa. »Kuulin siitä kyllä, mutta en käsittänyt mitään. Mutta kuka uskaltaa katkaista hiuskarvaakaan hänen päästään?»

»Pelkään, että leijona uskaltaa.»

»Jumalat auttakoot! Mitä loruja sinä laskettelet?»

»Sitä vain, että jos hänet tuomitaan syylliseksi, niin on leijona tai tiikeri hänen pyövelinsä.»

Nydia syöksähti ylös ikäänkuin nuoli olisi hänen sydämensä lävistänyt. Hän päästi läpitunkevan huudon ja langeten polvilleen orjan eteen hän huudahti äänellä, joka sulatti tämänkin kivikovan sydämen! —

»Oi sano minulle puhuneesi leikkiä! — Se ei ollut totta! Puhu, puhu!»

»Uskon kautta, sokea tyttö! En tunne hituistakaan laista. Ehkei kaikki ole niin hullusti kuin sanoin. Mutta Arbakes on hänen syyttäjensä, ja kansa vaatii uhria arenalle. Mutta, kultaseni, mitä atenalaisen kohtalo sinua liikuttaa?»

»Hän on ollut hyvä minulle. Et tiedä siis, mitä tapahtuu? Arbakes hänen syyttäjensä? Oh, onnetonta kohtaloa! Kansa! — kansa! He voivat nähdä hänen kasvonsa — kuka voi olla julma atenalaiselle? — Mutta eikö rakkauskin ollut julma?»

Tyttörukan pää painui rinnalle, hän vaikeni, kuumat kyynelät vierivät hänen poskilleen, ja kaikki orjan lapselliset irtykset lohduttaa häntä tai havahduttaa hänet unelmistaan olivat turhat.

Kun taloustoimet saivat vartijan lähtemään huoneesta, alkoi Nydia koota ajatuksiaan. Arbakes oli Glaukuksen syyttäjä; Arbakes oli sulkenut hänet tänne; eikö se todistanut, että hänen vapautensa saattaisi auttaa Glaukuksen asiaa? Niin, hänet oli aivan varmasti houkuteltu ansaan; hän, Nydia,

joutuisi edistämään rakkaansa turmiota! Oh, kuinka hän halusikaan päästä pakoon! Onneksi hänelle itselleen kaikki hänen aistimensa yhtyivät työhön suunnittelemaan pakoa. Ja miettiessään paon mahdollisuuksia hän jälleen tuli rauhallisemmaksi. Hänessä oli paljo sukupuolensa näyttelijää, ja se taito oli hänessä varhaisen orjantoimen mukana pitkälle kehittynyt. Eikö orjan alati tarvinnut olla viekas? Hän päätti pettää vartijansa; ja muistaessaan äkkiä tämän taikauskaiset kysymykset hänen tessalialaisista taidoistaan hän toivoi tätä tietä löytävänsä sopivan keinon päästä vapaaksi. Näitä tuumia hän hautoi koko päivän ja yön pitkät hetket, ja kun Sosia seuraavana aamuna pistäytyi häntä katsomassa, kiiruhti hän nyt ohjaamaan toisen lepertelynhalua sille taholle, jolta hän eilen oli tahtonut sen kaikin mokomin poistaa.

Hän oli kyllin ovela käsittääkseen, että pakoa saattoi yrittää vain yöllä, ja hänen täytyi sentähden, katkeraa kylläkin, odottaa vielä niin kauan.

»Ilta», hän virkkoi orjalle, »on ainoa oikea hetki tulkita kohtalon salamerkkejä; silloin sinun tulee saapua tänne. Mutta mitä haluat tietää?»

»Polluks avita! Haluaisin oikeastaan tietää yhtä paljon kuin isäntänikin, mutta se lienee mahdotonta. Annahan ensin kuulua, milloinka saan tarpeeksi rahaa ostaakseni vapauteni, tai lahjottaako egyptiläinen minulle sen ilman muuta. Toisinaan hän on varsin antelias. Sitten haluaisin tietää, saanko joskus haltuuni sen sievän kauppakojun Myropolialla,[86] jota jo kauan olen tarkastellut. Hajuvesiä kaupita on ihanaa työtä ja varsinkin vapautetulle orjalle, jolla jo on hiukan herrastapoja veressään.»

»Ah! Tahdot siis vastauksen kaikkiin näihin kysymyksiisi? On monta tapaa saada niihin vastaus. Sellainen on esim. *litomantia* s.o. puhuva kivi, joka vastaa rukouksiimme lapsen äänellä, mutta meillä ei nyt ole tuota kallisarvoista ja harvinaista kiveä. Sitten on *gastromantia*, s.o. kalpea kuolemanhenki näyttäkse veden pinnalla ja ennustaa tulevista asioista. Mutta sekin vaatii aivan erikoiskoisosia laseja ja pyhitettyä nestettä, ja niitä meillä ei ole. Luulen senvuoksi, että yksinkertaisin keino on käyttää *ilmataikaa*.»

»Toivon», Sosia virkkoi vapisten, »ettei mitään kamottavaa vain esiinny kokeessa. En katsele mielelläni aaveita.»

»Älä pelkää; et näe mitään, sinä kuulet veden läiskinää, jos kysymykseesi tulee myöntävä vastaus. Muista, että iltatähden koittaessa jätät puutarhan portin hieman raolleen, jotta henki huomaa itseään odotetun ja pääsee sisään. Pane hiukan hedelmiä ja vettä portin viereen vierasvaraisuuden merkiksi. Kun on kolme tuntia kestänyt hämärää, saavut tänne mukanasasi kylmää ja kirkasta vettä, ja silloin saat tietää kaikki, mitä äitini opettama tessalialainen taikuus ikinä kykenee ilmaisemaan. Mutta älä unohda puutarhan porttia — kaikki on sen varassa. Sen täytyy olla auki tänne tullessasi ja jo kolmea tuntia aikaisemmin.»

»Ole huoletta», pahaa aavistamaton Sosia virkkoi. »Tiedän kyllä, miltä järjestyksen miehestä tuntuu huomattessaan portin sulkeutuvan juuri nenänsä edessä, niinkuin minulle on pitkät ajat tapahtunut keittiön ovella. Tiedän myöskin, ettei ole pois tieltä, jos sellaiselle arvon henkilölle, jommoinen henki epäilemättä on, osottaa hieman kestiystävyyttä. Tässä on aamiaisesi, lintuseni.»

»Ja kuinka on käynyt kuulustelussa?»

»Tuomarit yhä istuvat ja jaarittelevat ja jauhavat. — Vasta huomisaamulla tehdään päätös.»

»Huomenna? — oletko siitä varma?»

»Niin olen kuullut.»

»Entä Ione?»

»Bakkus viekoon! Hän lienee jo toipunut, sillä tänä aamuna hän tuntuu olleen kyllin voimakas saattamaan isäntäni aivan raivoihinsa. Näin hänen astuvan neidin huoneesta synkkä ukkospilvi otsalla.»

»Onko hän tässä lähellä?»

»Ei — rakennuksen toisessa päässä. Mutta nyt en voi viipyä täällä kauempaa. *Vale!*»

12 LUKU.

Ampiainen joutuu hämähäkin verkkoon.

Toinen ilta kuulustelusta oli kulumassa, ja oli käsillä jotenkin se hetki, jolloin Sosia aikoi lähestyä pelottavaa Tuntematonta, kun puutarhan portille, jonka orja todella oli jättänyt auki, ilmestyi — ei mikään salaperäinen maan tai ilman henki, vaan ruhoruumiinen ja varsin maallinen Kalenus, Isiksen pappi. Hän ei välittänyt tarjolla olleista hedelmistä, vielä vähemmän viinistä, jotka hurskaan Sosian mielestä olivat tarpeeksi hyviä sille näkymättömälle vieraille, jota houkuttelemaan ne oli esille pantu. »Nähtävästi uhri puutarhan jumalalle», Kalenus arveli: »Isäni pään kautta! Ellei tuota jumalaa paremmin palvella, tekisipä se oikein heittäessään koko suojelustoimensa. Ah! Ellei meitä pappeja olisi, kävisi jumalien laihaasti elää. Ja nyt Arbakeen luokse. Kuljen kyllä ajohiekalla, mutta sen alle kätkeytyy räjähtävä miina. Egyptiläisen elämä on vallassani — kuinka paljon hän siitä maksanee?»

Näin itsekseen aprikoiden hän kulki avoimen pihan yli peristyleen, jossa sinne tänne asetetut palavat lamput heikensivät pimeään yön valtaa; ja eräästä pylvähikköön avautuvasta huoneesta astui äkkiä Arbakes hänen eteensä.

»Hoo! Kalenus — minuako etsit?» egyptiläinen virkkoi jonkun verran hämillään.

»Sinua, viisas Arbakes. Toivon, ettei käyntini tule sopimattomaan aikaan?»

»Eikö mitä — vastikään vapautettu orjani Kallias aivasti kolmasti oikealla puolellani. Aavistin siitä, että joku onnellinen tapahtuma minua odottaa — ja kas nyt! jumalat ovat lähettäneet luokseni Kalenuksen!»

»Emmekö mene huoneeseesi, Arbakes?»

»Kuten tahdot; mutta yö on kirkas ja vilpas — tunnen jäsenissäni vielä heikkouden merkkejä äskeisestä sairaudestani — ulkoilma virkistää minua — kävelkäämme puutarhassa — saamme olla siellä yhtä häiritsemättä kuin sisällä.»

»Sopii hyvin», pappi vastasi, ja molemmat *ystävät* kävelivät edestakaisin terassilla, joka marmorimaljakkoineen ja nuokkuvine kukkineen kohoutui puutarhasta.

»On ihana yö», Arbakes sanoi — »sininen ja kaunis kuten silloinkin, kun kaksikymmentä vuotta sitten näin ensi kerran Italian rannat. Kalenus, aika tavottaa meidät — nauttikaamme elämästä niinkauan kuin jaksamme!»

»Sinä kaikkein viimeisenä saat kulunutta elämääsi soimata», Kalenus virkkoi odottaen vain sopivaa tilaisuutta purkaakseen raskaan taakkansa ja tuntien juuri tänä iltana tavallista suurempaa kammoa Arbakesta kohtaan, koska toisen alentuvainen äänensävy oli omansa sitä lisäämään — »sinä viimeisenä saat kulunutta elämääsi soimata. Sinulla on suunnattomat rikkaudet — järkkymätön terveys — onnellinen lempi — kulumattomat nautinnot — ja juuri tällä hetkellä kostonhimon riemu.»

»Tarkotat atenalaisen juttua. Niin, huomenna kohtalo hänet tuomitsee kuolemaan. Senaatti ei armahda. Mutta sinä erehdyt; hänen kuolemastaan ei minulla ole muuta iloa kuin että se vapauttaa minut kilpailijasta tavotellesani Ionea. En tunne muuta vihaa tuota onnetonta murhaajaa kohtaan.»

»Murhaajaa!» Kalenus toisti hiljaa ja jotakin tarkottaen ja tutkivasti tähystellen Arbakesta. Tähdet valaisivat kalpeina ja vakavina profeettansa ylpeitä piirteitä, mutta ne eivät huomanneet niissä mitään muutosta. Kalenus käänsi häveten silmänsä muuanne ja jatkoi nopeasti. »Murhaaja! Ei mikään vahinko, että häntä rikoksesta syytetään, mutta sinä tiedät ihmisistä parhaiten, että hän on viaton.»

»Selitä tarkemmin», Arbakes virkkoi kylmästi, sillä hän oli jo valmistunut kuulemaan varmaksi sen mitä oli aavistanut.

»Arbakes», Kalenus virkkoi alentaen äänensä kuiskaukseksi, »olin pyhässä puistossa kätkössä lehvistössä, joka ympäröi kappelia. Kuulin ja näin kaikki, mitä tapahtui. Näin aseesi lävistävän Apekideen sydämen. En moiti tekoa — se tuhosi vihamiehen ja uskonluopion.»

»Tiedät siis kaiken», Arbakes sanoi kuivasti. »Aavistin sitä. Olitko yksin?»

»Yksin!» Kalenus huudahti hämmästyen egyptiläisen mielenmalttia.

»Ja minkätähden olit kätkeytynyt tuona hetkenä puistoon?»

»Koska olin kuullut Apekideen kääntyneen kristinuskoon — koska tiesin, että hänen piti siellä kohdata rajuluontoinen Olintus — koska heidän siellä piti laatia valmiiksi suunnitelmansa paljastaakseen rahvaalle jumalattaremme pyhät mysteerit — olin siellä tehdäkseni heidän aikeensa turhiksi.»

»Oletko kenellekään kertonut mitä näit?«

»En, opettajani. Salaisuus on kätkeyty palvelijasi rintaan.»

»Mitä! Eikö edes hengenheimolaisesi Burbo tiedä asiasta mitään? — Sano totuus!«

»Jumalten nimessä —«

»Oh! Tunnumme toisemme — mitä jumalat meille merkitsevät?«

»Kostosi pelon nimeen siis — hän ei tiedä mitään.»

»Ja minkä vuoksi olet tähän asti salaisuuttasi säilyttänyt? Miksi olet odotellut siihen asti, kunnes atenalaisen kuolemantuomiota odotetaan, ennenkuin tulet minulle kertomaan, että Arbakes on murhaaja? Ja näin kauan epäröityäsi miksi sen nyt ilmaiset?«

»Koska — koska —« Kalenus sammalsi nolona ja kalpeana.

»Koska«, Arbakes keskeytti ystävällisesti hymyillen ja taputtaen pappia tuttavallisesti olalle — »koska, Kalenus ystävä, (katso nyt, tahdon lukea sydämeäsi ja selittää tekosi syyt) — koska sinä ensin tahtoit antaa minun kuulustelussa sekaantua sellaiseen vyyhteen, etten löytäisi mitään tietä sieltä pois. Silloin voitaisiin minut todistaa vikapääksi ei vain murhaan, vaan myöskin valapattoisuuteen ja ilkeämieliseen pahuuteen. Ja kun näin olisin joutunut verenhimoisen roskajoukon vimmaisen vihan esineeksi, ei rikkaus eikä valta silloin kykenisi pelastamaan minua joutumasta sen uhriksi. Ja nyt sinä tulet salaisuuksinesi, vähää ennen kuin oikeus on tuomionsa lausunut, ilmaisemaan, että sinä huomisaamulla voit yhdellä ainoalla sanalla sotkea kaikkein halpamielisimmin kudotun verkon. Olet tullut yhdennellätoista hetkellä hieromaan kauppa vaitiolostasi, ilmottamaan, että yritykseni kansanvihaa kiihottaa voivat sinun todistuksesi nojalla tulla minulle itselleni vieläkin vaarallisemmiksi ja että ei Glaukukselle, vaan nimenomaan *minulle* leijonan kita on apposen ammollaan. Eikö niin?«

»Arbakes«, vastasi Kalenus, jonka luontainen rohkeus nyt oli tyystin hävinnyt, »olet todella loihtija, luet ihmisen sydäimestä kuin kirjasta.»

»Se on virkaani«, egyptiläinen vastasi ystävällisesti hymyillen. »No niin, vaikene, ja kun kaikki on ohi, teen sinut rikkaaksi.»

»Anteeksi«, pappi ehätti sanomaan, sillä ahneus, hänen pääominaisuuksiaan, kuiskasi hänelle, ettei hän saisi jäädä tulevien lupauksien varaan, »anteeksi, sanoit äsken oikein: tunnumme toisemme. Jos tahtot minut pysymään vaiti, täytyy sinun antaa jotakin etukäteen voidakseni uhrata Harpokrateelle. [87] Jotta ruusu, vaitiolon ihana kukka, saisi kestävät juuret, täytyy sinun vielä tänä yönä antaa kultavirran sitä kastella.»

»Kuinka sukkelaa ja runollista«, Arbakes vastasi yhä edelleen entisellä lempeällä äänellä, jonka oikeastaan olisi pitänyt varottaa ja pelottaa hänen ahnetta toveriaan. »Etkö jaksaa odottaa huomiseen?«

»Miksi lykkäystä? Luulet ehkä, että pelkään saavani moitteita, kun niin myöhään esitän todistukseni annettuan viattoman niin kauan kärsiä, ehkä senvuoksi aikaillet. Ja eikö nykyinen epäröintisi ole huono merkki vastaisesta anteliaisuudestasi.»

»Hyvä on, Kalenus, mitä vaadit minut maksamaan?«

»Henkesi on kallis ja rikkautesi suuri«, pappi vastasi irvistäen.

»Entistä sukkelampaa ja runollisempaa. Mutta sano — mikä on hinta?«

»Arbakes, olen kuullut, että jossakin salaisessa kammiossa, sen oskilaisen holveikon alla, jolla sinun muhkea talosi lepää, on kasottain kultaa, maljakoita ja jalokiviä, joiden arvo kykenee kilpailemaan edesmenneen Neeron rikkauksien kanssa. Sinun kultakasasi ei paljoakaan vähene, vaikka teetkin minusta Pompeijin rikkaimman papin.»

»Tule, Kalenus!« Arbakes virkkoi hyvántahtoisella ja rehellisen vakavalla äänellä, »olet vanha ystävä ja ollut uskollinen palvelija. Sinä et halunne tuhota elämääni, varsinkin kun tahdon palkkio-odotustasi lyhentää. Menkäämme yhdessä aarrekammioon, josta puhuit. Silmiäsi häikäisee lukemattomien kultaharkkojen välke ja arvaamattoman kallisarvoisten jalokivien hohto. Ja tänä yönä saat palkkionasi kantaa aarrekammioista niin paljon kuin yhdellä kerralla jaksat. Kun olet huomannut, mitä ystäväsi omistaa, et liene niin hullu, että tahtot sen tuhoa, jota onnetar näin suosii. Kun Glaukusta ei enää ole, saat toistamiseen tehdä matkan aarrekammioon. Enkö toimi rehellisesti ja ystäväenä, mitä?«

»Oh, suurin, paras ihmisistä!« Kalenus huudahti ilosta miltei itkien, »voitko antaa anteeksi epäoikeudetut epäilykseni jalosta luonteestasi, henkesi ylevyydestä?«

»Vaiti! Menkäämme heti oskilaiseen holveikkoon!«

13 LUKU.

Orja kysyy oraakkelilta neuvoa. — Joka itsensä sokaisee, sen sokeakin voi pettää. — Kaksi uutta vankia samana yönä.

Kärsimättömänä Nydia odotti yhtä kärsimättömän Sosian tuloa. Vahvistettuaan rohkeuttaan muutamilla täysinäisillä maljoilla parempaa viiniä kuin mitä hän oli pannut tarjolle hengelle, tuo herkkäuskoinen palvelija astui sokean tytön huoneeseen.

»Hyvä, Sosia, oletko valmistunut? Onko sinulla kulho puhdasta vettä?«

»On, mutta minä vapisen hieman. Oletko varma, etten näe haamua? Olen kuullut kerrottavan, etteivät sellaiset herrat ole erin kauniita eivätkä liioin kohteliaita.«

»Rauhotu! Ja oletko jättänyt puutarhan portin auki?«

»Kyllä; ja sen pieleen panin pienelle pöydälle kasan pähkinöitä ja omenoita.«

»Hyvä on; ja portti on nyt niin auki, että henki pääsee helposti kulkemaan?«

»Aivan varmaan.«

»No niin, avaa nyt tuokin ovi — aivan selälleen. Ja nyt, Sosia, anna minulle lamppu!«

»Mitä! Et suinkaan aijo sitä sammuttaa?«

»En, mutta minun täytyy sen liekin yli lausua muutamia loihtuja. Sillä liekissäkin asuu henki. Istu!«

Orja totteli. Kumarruttuaan hetkeksi lampun yli Nydia nousi ja lauloi matalalla äänellä seuraavat säkeet:

Loihtu ilman hengelle.

1.

Henki, sä lempimä ilman, veen,
Mun sanaani taivu nyt salaiseen!
Mä syntynyt oon Olympon mailla,
Oon taian-taitaja vertaa vailla.
Kuun taivahalta mä kutsua voin,
Kun liikkua lauluini lumon mä soin.
Mink' Egyptin taitavi oppineet,
Min Persian viisaat on virkkaneet,
On mun, mua kuulevi henget maan
Ja aaveet manalan mahdikkaan.

2.

Sä henki ilman huokuvan,
Sä käsky kuule loihtijan,
Kautt' itse Eryktho-taikurin,
Mi kuolleet kutsui henkihin;
Kautt' Ithakan viisaan valtiaan,
Mi lähtehet sai lausumaan,
Mi kätköiss' asuu aikain aamun;
Kautt' Eurydikeen valjun haamun,
Mi palas mailta tuonelan
Lumohon iki-laulajan,
Kautt' turmataikain kolkhisten
Ajoilta Argonautojen!

3.

Sä aave ilmain aukeoiden!
Sä tullos kiitoskutsun soiden!
Sä henkes voimat kätke veteen
Ja katseen aran loihdi eteen
Nuo vaiheet, jotka peittävät
Viel' ajjat oudot, synkeät!
Sä joudu, aave tumma yön,
Ja salat täytä tenhotyön!
Tule, jo tule!

4.

Oot suurin taivahan ja maan,
Sun vertaas ei oo Rheakaan,
Ei valon ylhä valtias,
Ei tuonen herra kalvakas;
Ei itse Zeuskaan suurempaa
Oo saava konsa kunniaa,
Tule, jo tule!

»Haamu on varmaankin jo tulossa», Sosia virkkoi. »Tunnen hiuksissani jotain kahajavan.»

»Pane vesikulho maahan. Anna nyt liinasi ja salli minun sitoa silmäsi.»

»Ai, se taitaa kaikissa taikatempuissa olla välttämätöntä. Älä niin lujaan; hellävaroen — kas niin!»

»No, näetkö nyt mitään?»

»Näenkö, Jupiter avita! En yhtään mitään tässä pimeydessä.»

»Kysy nyt kolmasti kuiskaavalla äänellä hengeltä sitä, mihin haluat saada vastauksen. Jos kysymykseesi vastataan myönteisesti, kuulet veden kulhossa pärskyvän ja porisevan, ennenkuin henki siihen hengittää; jos vastaus on kielteinen, ei vesikään liiku.»

»Mutta et suinkaan sinä vain tee vedellä jotakin taikatemppua?»

»Minä panen kulhon jalkojesi alle — noin. Nyt en voi tietämättäsi veteen koskea.»

»Hyvä on —. Nyt siis, oi Bakkus, ole minulle armollinen. Sinä tiedät, että olen sinua palvonut enemmän kuin ketään muuta jumalaa, ja minä tahdon sinulle uhrata sen hopeisen maljakon, jonka viime vuonna sieppasin paksulta *karptorilta* (kellarimestarilta), jos sinä puolestasi puhut minusta jonkun hyvän sanan tuolle vettä lempivälle hengelle. Ja sinä — oi henki, kuule minua! Voinko jo ensi vuonna ostaa vapauden itselleni? Sinä tiedät — sillä koska asut ilmoissa, ovat linnut[88] sinulle kuiskineet tämän talon kaikki salaisuudet — sinä tiedät, että kolmen viimeisen vuoden aikana olen näpistellyt kaikenlaista, mikä eteeni on osunut, minkä rehellisesti — se on tiettyä! — olen voinut omistaa, ja sittenkin puuttuu loppusummasta vielä 2,000 sestertiota. Voinko, oi hyvä henki, saada tänä vuonna puuttuvan summan täyteen? Puhu! Ah! Pärskykö vesi! Ei, kaikki haudan hiljaa. — Hyvä! Ellen tänä vuonna, saanko tulevana? — Ah! Kuulen jotakin, henki rapistelee jo ovelle! Pian se tulee sisään. — Kahden vuoden perästä, tule jo — kahden — sehän on varsin kohtuullinen aika. Kuulenko jotakin? Kahden ja puolen, kolmen, neljän? Et paljoa lupaa, henki ystäväni! Kaikesta näkee, ettet ole nainen, sillä muuten et pysyisi niin kauan vaiti: Viiden — kuuden — kuudenkymmenen vuoden perästä! Pluto sinut periköön! Nyt en kysele enää!» Ja raivoissaan Sosia kaatoi kulhon, niin että vesi läiskyi lattialle. Suurella vaivalla ja vahvasti kiroten hän irrotti siteen, joka oli peittänyt hänen päänsä kokonaan — katsahti ympärilleen ja huomasi olevansa pilkkosen pimeässä.

»Mitä! haa! Nydia; lamppu on poissa. Ah, petturi, ja sinäkin olet tiessäsi, mutta kyllä saan sinut vielä kiinni — saat vielä tämän maksaa!»

Orja syöksähti ovelle; se oli ulkopuolelta teljetty; hän oli vuorostaan nyt vanki. Mitä tehdä? Hän ei tohtinut lujasti kolkuttaa eikä huutaa — sillä Arbakes voisi kuulla ja saisi selville, että häntä, Sosiaa, oli petetty; ja Nydia oli jo ehtinyt puutarhan portille ja livistänyt tiehensä.

»Mutta hän menee varmaankin kotiinsa tai johonkin muuhun paikkaan. Aamulla varhain orjien työskennellessä peristylessä huudan heidät avaamaan oven. Sitten lähden ja löydän tytön. Varmasti hänet löydän ja laahaan tänne, ennenkuin Arbakes tietää jutusta sanaakaan. Ah! Se on paras suunnitelma, Pikku vehkeilijä, sormeni kyllä tarraavat sinuun! Ja jättää minulle tänne vain vettä! Olisi

se ollut edes viiniä, olisi hiukan ollut lohdutusta!»

Sillaikaa kun petetty Sosia valitteli kovaa kohtaloaan ja tuumi keinoja karanteen jälleen kiinni siepatakseen, oli Nydia sokeanomaisella varmuudella ja etenkin omalla tunnetulla taidollaan pujahtanut peristylestä, päässyt portille vievälle käytävälle ja aikoi juuri, sydän kuuluvasti jyskyttäen solahtaa portista vapauteensa, kun hän äkkiä kuuli lähestyvien askelien rapinaa ja kuuli Arbakeen pelottavan äänen takanaan. Hän pysähtyi hetkeksi epäröiden ja kauhistuen. Sitte hän äkkiä muisti, että oli toinenkin, harvemmin kuljettu käytävä, jota vain egyptiläisen salaisiin juhliin osaaottavat ihanat naiset käyttivät ja joka valtavan rakennusryhmän pohjakerroksesta vei ovelle, joka niinkään avautui puutarhaan. Ehkä se sattumalta oli auki. Tämän keksittyään hän muutti suuntansa, laskeutui ahtaita astimia myöden oikealle ja oli pian käytävän päässä. Ah! Ovi oli lukossa ja varmuuden vuoksi salvattu. Hän huomasi olevansa umpikujassa ja kuuli samassa takanaan Kalenuksen äänen ja heti sen jälkeen Arbakeen. Hän ei voinut jäädä tähän. He aikoivat nähtävästi samalle ovelle. Hän hypähti syrjään ja tunsi olevansa oudolla pohjalla. Ilma oli tunkkaista ja kylmää. Se rauhoitti häntä. Hän luuli tulleensa johonkin tuon loistorakennuksen kellariin tai johonkin muuhun yksinäiseen loukkoon, johonka talon ylpeällä isännällä tuskin oli mitään asiaa; mutta taas hänen tarkka korvansa kuuli askelten töminää ja ääniä. Taas hän väistyi, ja hänen eteenpäin haparoivat kätensä tapailivat tuontuostakin suunnattomien pylväiden sileitä sivuja. Vaaran terästämillä kaksinkertaisella varovaisuudella hän hiipi pitkin pylväsriiviä ja jatkoi matkaansa; ilma tuli yhä tympeämmäksi mitä alemma hän laskeutui, ja kun hän silloin tällöin pysähtyi hengähtämään, kuuli hän alati takanaan askelten ja haastelevien äänien kaikua. Äkkiä hän pysähtyi seinän eteen, joka sulki häneltä tien. Eikö ollut mitään nurkkaa, mihin piiloutua? Ei aukkoa? Ei suojaa? Ei ollut! Epätoivoisena hän väenteli käsiään. Kun äänet yhä lähenivät, pyörähti hän kulkemaan pitkin seinän kuvetta ja törmäsi äkkiä irtopylvääseen, joita sieltä ja täältä pisti esiin käytävän pohjasta, ja kaatui. Hän loukkasi itsensä pahasti; mutta ei menettänyt tajuntaansa; ei äännähtänytkään. Hän oli iloinen löytäessään vihdoinkin jonkunlaisen lymypaikan. Ja ryömittyään pylvään muodostamaan nurkkaukseen hän tiesi ainakin yhdeltä taholta olevansa suojattu. Hennon ja hoikan ruumiinsa hän kiersi niin pieneen käppyrään kuin taisi ja odotti hengähtämättä kohtalonsa ratkaisua.

Arbakes ja pappi matkasivat sillaikaa sille salaiselle aarrepaikalle, jonka rikkauksia egyptiläinen oli niin kehnut. He olivat avarassa maanalaisessa atriumissa eli hallissa. Matalaa holvikattoa kannattivat lyhyet paksut pylväät, joiden tekotapa osottautui siroja, kreikkalaisia muotoja vanhemmaksi. Yksinkertainen tuikkulamppu, joka Arbakeella oli kädessä, valaisi hämärästi kaljuja ja rosoisia seiniä, joihin hakkaamattomat kivet oli mätetty päällekkäin ilman minkäänlaista järjestystä. Holvin matelevat asujaimet tuijottivat tyrmistyneinä outoja vieraita ja sujahtivat sitten sukkelasti seinälokeroihinsa.

Kalenusta värisytti, kun hän katseli ympärilleen ja hengitti holvin tunkkaista, epäterveellistä ilmaa.

»Ja kuitenkin», Arbakes virkkoi hymyillen huomatessaan hänen kauhunsa, »nämä karut holvit kätkevät allensa rikkaan ylelliset varastonsa. Ne ovat kuin inhimilliset työskentelijät — me halveksimme heidän karkeuttaan, mutta ilman heitä ei tässä maailmassa olisi mitään ylpeyttä herättävää.»

»Ja mihinkä vie tuo vasen käytävä?» Kalenus kysyi. »Tässä synkässä haudassa se näyttää aivan loppumattomalta ja tuntuu vievän aina Hadekseen saakka.»

»Päinvastoin, se vie yläilmoille», Arbakes vastasi huolettomasti. »Me menemme oikealle, aarrekkammioon.»

Pompeijin asutumpien talojen malliin halli jakaantui tästä kahteen siipeen eli käytävään, joiden pituus säkkipimeässä, lampun heikossa, lepattavassa valossa näytti aivan loppumattomalta. Ystävämme painuivat oikeankäden *aulaan*.

»Iloinen Glaukus pannaan huomenna vieläkin kosteampaan ja ahtaampaan komeroon kuin tämä onkaan», Kalenus virkkoi heidän sivuuttaessaan aivan läheltä sen irtopylvään, jonka luomassa varjossa tessalitar piileskeli.

»Niin, mutta sitä kuivemman ja tilavamman hän saa seuraavana päivänä arenalla. Ja ajatellapa», Arbakes jatkoi hitaasti ja venytellen — »ajatellapa, että yksi ainoa sana sinun suustasi pelastaisi hänet ja asettaisi Arbakeen hänen tilalleen.

»Sitä sanaa ei koskaan lausuta», Kalenus vakuutti.

»Oikein, Kalenus ystävä, ei koskaan», Arbakes vahvisti laskien tuttavallisesti kätensä papin olkapäälle. »Ja nyt, seis — olemme ovella.»

Vipajava liekki valaisi pientä, syvälle seinään työnnettyä, vahvasti raudoitettua ja lujin salvoin varustettua ovea. Arbakes otti vyöstään pienen renkaan, jossa oli kolme tai neljä vähäläntää, mutta paksua avainta. Oi, kuinka odotus ja ahneus saivatkaan Kalenuksen sydämen jyskyttämään, kun hän

kuuli ruosteisten salpojen aukenevan!

»Astu sisään, ystäväni», Arbakes kehotti, »minä pidän lamppua korkealla, jottei kalleuksien välke vallan sokaisisi silmiäsi.»

Kärsimätöntä Kalenusta ei tarvinnut kahdesti kehottaa, ja hän astui oviaukkoon.

Tuskin hän oli yli kynnyksen ehtinyt, kun Arbakeen väkevä nyrkki lennätti hänet suinpäin eteenpäin.

»*Sitä sanaa ei koskaan lausuta!*» Arbakes sanoi äänekkäästi, ilkkuvasti nauraen ja työnsi oven salpoihin.

Kalenus oli suistunut monta astinta alaspäin, mutta tuntematta ensi hetkessä mitään tuskaa hän syöksyi heti ovelle; iski siihen väkevällä nyrkillään ja huusi — se oli pikemmin eläimen mölinää kuin ihmisääntä — kauheassa epätoivossaan: »Oh, päästä minut, päästä minut, en pyydä kultaasi!»

Hänen sanojensa voima jäi suureksi osaksi paksuun oveen, ja taas Arbakes alkoi nauraa hohottaa. Sitten hän polki kiivaana jalkaansa lattiaan ikäänkuin antaakseen kauan pidätetylle intohimolleen suurempaa vauhtia.

»Kaikki Dalmatian kultakaan», hän huusi, »ei voi sinulle antaa leivänpalastakaan. Näänny nälkään, konna! Sinun kuolemanhuutosi kaikuvat vain näitä tukevia seiniä vastaan. Eikä käytävän ilmakaan haasta maailmalle, kun sinä nälissäsi kalvat lihaa omasta ruumiistasi, että näin on tuhoutunut mies, joka oli Arbakeelle vaarallinen ja uskalsi häntä uhata. Hyvästi!»

»Oh, sääliä, armoa! Epäinhimillinen heittiö! Tämänkö sain —.»

Lauseen loppu ei enää kuulunut Arbakeen korviin, sillä tämä oli jo lähtenyt takaisin pimeää käytävää pitkin kulkemaan. Paksu, sammakkorumilas makasi liikkumattomana hänen edessään käytävällä. Lampun valo lankesi sen muodottomalle ruumiille ja lasimaisen jähmeille silmille. Arbakes väistyi tahtomatta eläintä vahingoittaa.

»Olet inhottava olento», hän sanoi melkein kuin itsekseen, »mutta sinä et voi tehdä minulle pahaa; sentähden saat olla rauhassa polullani.»

Kalenuksen raivonhuudot kuuluivat paksun oven läpi vaimeina Arbakeen korvaan. Hän pysähtyi ja kuunteli tarkkaavaisena.

»Tuo ei ole hyvä», hän tuumi, »en voi olla turvassa, ennenkuin tuo ääni on iäksi sammunut. Aarteeni ja kalleuteni eivät tosin ole tuolla, vaan päinvastaisessa siivessä. Kun orjani niitä kuljettavat pois, eivät he kuule hänen ääntänsä. Onko siis mitään pelättävää? Jos hän vielä kolmen päivän perästä elää, on hänen äänensä, isäni parran kautta, niin heikko, ettei sitä kuule hänen omassa haudassaankaan. Isis vieköön, nyt on kylmä! Täytyy kiiruhtaa kulauttamaan malja maustettua falernolaistani.»

Tunnoton egyptiläinen kietoi vaipan kiinteämmin ympärilleen ja lähti nopeasti yläilmoille.

14 LUKU.

Nydia keskustelelee Kalenuksen kanssa.

Mitä kauhun ja toivon sanoja Nydia olikaan kuullut! Seuraavana päivänä Glaukus tuomittaisiin kuolemaan. Ja tässä eli mies, joka voisi hänet pelastaa ja antaa Arbakeelle ansaitun palkan, ja tuo mies hengitti vain muutaman askelen päässä hänen piilopaikastaan! Hänen korviinsa kuuluivat tuon toisen raivon- ja vihanhuudot — kiroukset — rukoukset — vaikka heikkoina ja tukahtuneina. Hän oli vankina, mutta Nydia tunsu hänen salaisen vankikomeronsa. Jospa hän vain pääsisi vapaaksi ja saisi puhutella pretoria, hän voisi ehkä tuoda vapahduksen atenalaiselle. Hän oli miltei läikähtyä mielenliikutukseensa — häntä huimasi — voimat olivat pettää — mutta voimakkaasti ponnistaen hän voitti heikkoutensa; ja kuunneltuaan vielä jonkun hetken tarkkaavaisena, kunnes hän varmistui Arbakeen jättäneen hallin entiseen yksinäisyyteensä, hän lähti korvansa opastamana sille ovelle, jonka taakse Kalenus oli teljetty. Täällä hän kuuli selvemmin vangin kauhun- ja kostonhuudot. Kolmasti hän yritti puhua, ja yhtä monta kertaa hänen äänensä hautaantui paksuun oveen. Vihdoin hän löysi avaimenreiän, sovitti huulensa tuolle pienelle aukolle, ja vanki kuuli selvään vienon äänen mainitsevan hänen omaa nimeään.

Veri jähmettyi hänen suonissaan, hiukset nousivat pystyyn! Mikä salaperäinen ja ylluonnollinen olento saattoi tunkeutua tähän kamottavaan yksinäisyyteen? »Ken siellä?» hän huudahti, »mikä aave — mikä kuoleman *larva* — huutaa onnettoman Kalenuksen nimeä?»

»Pappi», tessalitar vastasi, »jumalten sallimuksesta olen Arbakeen tietämättä ollut hänen inhottavan tekonsa todistajana. Jos itse pääsen vapauteen tästä talosta, voin sinutkin pelastaa. Mutta puhu sinäkin tästä pienestä reiästä ja vastaa kysymyksiini.»

»Ah, siunattu henki», pappi sanoi haltioissaan ja totellen Nydian kehoitusta, »pelasta minut ja minä myyn vaikka alttarin hopeat palkitakseni ystävällisen tekosi!»

»En tahdo kultaasi, — tahdon salaisuutesi. Kuulinko oikein? Voitko pelastaa Glaukuksen kuolemanvaarasta?»

»Voin — minä voin. — Sentähden (viekööt raivottaret egyptiläisen hengen!) Arbakes on minut tänne sulkenut ja jättänyt nälkään nääntymään.»

»Atenalaista syytetään murhasta. Voitko syytöksen kumota?»

»Jos vain pääsen vapaaksi, ei kenenkään pompeijilaisen pää ole niin tukevasti harteilla kuin hänen. Näin koko tapahtuman — näin Arbakeen iskevän. Voin ilmaista todellisen murhaajan ja pelastaa syyttömän. Mutta jos hukun, tuhoutuu hänkin. Tunnetko sääliä häntä kohtaan? Oi, siunattu vieras, minun sydämessäni on urna, joka hänet joko tuomitsee tai vapauttaa.»

»Ja sinä tahdot tunnustaa kaiken, mitä tiedät?»

»Tahdonko? Oh! Ja vaikka manalan tuskat minua odottaisivat! Kosta tuolle egyptiläis-heittiölle! Kosta! kosta! kosta!»

Kun Nydia kuuli Kalenuksen hammasten raosta sähisemät sanat, tunsu hän, että toisen alhaisimmissa intohimoissa oli atenalaisen paras turva. Hänen sydämensä jyskytti. Salliiko kohtalo hänen pelastaa rakastettunsa? »Voimat», hän sanoi, »jotka ovat minut tuoneet tänne, suojelevat minua eteenkinpäin. Tunnen voivani pelastaa sinut. Kärsivällisyyttä ja toivoa!»

»Mutta ole varovainen, suloinen vieras! Älä koetakaan liikuttaa Arbakeen sydäntä — se on marmoriakin kovempi. Hae käsiisi preetori — sano hänelle, mitä tiedät — pyydä häneltä kirjallista määräystä — lähetä tänne sotilaita ja taitavia seppiä — nämä salvat ovat ihmeen kestäviä. Aika rientää — näännyn ehkä nälkään, ellet ole kyllin nopea! Mene! — mene! Ei — jää! Kauheata on olla yksin! Ilma täällä on ruton saastuttamaa — ja skorpionit — haa! Ja nuo kalpeat *larvat*! Oh! Jää, jää!»

»En», Nydia virkkoi, itsekin kauhistuen ja huolissaan omasta turvallisuudestaan. »Sinut pelastaakseni minun täytyy mennä. Olkoon toivo toverinasi — hyvästi!»

Näin sanoen hän liukui pois ovelta ja ojennetuin käsin haparoiden pitkin pylväitten kylkiä hän saapui hallin päähän ja joutui käytävään, joka vei ylös. Mutta täällä hän pysähtyi; hän tuumi, että oli turvallisinta odottaa, kunnes yön pimein aika oli tullut ja talossa kaikki nukkuivat sikeintä untaan, silloin hän parhaiten livahtaisi kenenkään huomaamatta ulos. Senvuoksi hän istahti portaitten astuinlaudalle ja odotti jonkun hetken. Hänen toivovassa sydämessään oli nyt vallitsevana tunteena riemuitseva ilo. Glaukus oli hengenvaarassa — mutta *hän*, Nydia, hänet pelastaisi!

15 LUKU.

Arbakes ja Ione. — Nydia jälleen puutarhassa. — Pääseekö hän vapaaksi auttamaan atenalaista?

Kun Arbakes oli lämmittänyt itseään aimo kulauksilla tuota hehkutettua ja maustettua viiniä, jota herkuttelijat siihen aikaan pitivät niin suuressa arvossa, tunsu hän itsensä tavallista joustavammaksi ja iloisemmaksi. Tuntee itsensä aina ylpeäksi viekkauksella saamastaan voitosta, vaikka voitettu ehkä onkin ollut mitätön vastustaja. Inhimillinen turhamaisuus on tyytyväinen osotetusta ylivoimaisesta kekseliäisyydestä ja saavutetusta menestyksestä; vasta myöhemmin seuraa tekoa raskas katumus.

Mutta tuskinpa Arbakes koskaan tuntisi edes katumisen oireita menettelynsä johdosta Kalenus heittiötä kohtaan. Hän unohti pian ajatellakin papin kauhunhuutoja ja hänen vitkallista kuolemaansa; hän tunsu vain, että suuri vaara oli onnellisesti vältetty ja vihollinen tehty mykäksi. Ainoa tehtävä vain

oli papistolle selittää Kalenuksen katoaminen, jase ei tuntunut hänestä vaikealta. Hän oli usein käyttänyt Kalenusta uskonnollisilla asioillaan naapurikaupungeissa. Hän saattoi nyt hyvin selittää lähettäneensä hänet viemään uhrilahjoja Stabiaen ja Herkulaneumin Isiksen alttarille, sovintouhriksi jumalattaren murhatun papin, Apekideen hyväksi. Kun Kalenus olisi kuollut, viskattaisiin hänen ruumiinsa, vähää ennenkuin Arbakes lähtisi Pompeijista, syvään Sarnus-jokeen. Jos se sieltä löydettäisiin, suuntautuisivat epäluulot aivan varmasti jumalankieltäjiin, natsarealaisiin, murha olisi silloin kosto Olintuksen arenalla kärsimän marttyyrikuoleman johdosta. Tehtyään nopeasti nämä suunnitelmansa valmiiksi Arbakes ei enää tuhlannut ajatustakaan onnettoman papin asialle, ja riemuiten menestyksestä, joka oli kruunannut kaikki hänen suunnitelmansa hän syventyi ajattelemaan Ionea. Arbakeen käydessä viimeksi Ionen luona oli tämä karkottanut hänet luotaan moittivin, katkerin sanoin, jotka olivat syvästi loukanneet hänen ylpeää ja käskevää luonnettaan. Hän oli nyt mielestään kypsä koettamaan uutta yritystä. Hänen intohimonsa oli samanlainen kuin muidenkin ihmisten — hän tahtoi olla rakastettunsa lähellä, vaikka tämä häntä kiusaisi ja nöyryyttäisikin. Ionen surun vuoksi hän yhä käytti mustia ja vähemmän juhlallisia pukuja, mutta nyt hän hieroi mustaan tukkaansa hienotuoksuisia rasvoja ja järjesti tunikansa mitä taiteellisimpiin laskoksiin, ja näin varustettuna hän lähti napolittaren huoneeseen. Ionen oven edessä hän kohtasi orjattaren ja kysyi tältä, oliko Ione jo mennyt levolle, ja saatuaan kuulla, että hän oli vielä ylhäällä ja tavallista tyynempi, astui hän sisään. Hän näki napolittaren istumassa pienen pöydän ääressä, pää käsien varassa, nähtävästi ajatuksiinsa vaipuneena. Hänen piirteissään ei nyt ollut sitä valoisaa, psykemäisen hentoa piirrettä, mikä noissa älykkäissä kasvoissa ennen oli ollut; huulet avoinna — katse harhaileva ja väsynyt, musta tuuhea tukka harallaan palmikoimatta pitkin selkää ja kalpeat posket — kaikki osotti, että hänen ruumiinmuotonsa olivat menettäneet paljon entistä joustavuuttaan.

Arbakes tarkasteli häntä jonkun aikaa, ennenkuin astui lähemmä. Ione nosti silmänsä ja tunnettuaan tulijan hän kääntyi vastenmielisin elein pois päin, mutta ei liikahtanutkaan paikaltaan.

»Ah!» Arbakes virkkoi matalalla ja vakavalla äänellä lähestyen kunnioittaen, miltei nöyrästi Ionea ja istahtaen lähelle pöytää. — »Ah! Jos kuolemani voitaisi vihasi, niin mielelläni kuolisin! Tuomitset minua väärin, mutta kestan kaiken nurkumatta; mutta salli minun edes joskus käydä sinua katsomassa. Halveksi, syytä, nöyryytä minua, koetan sen sietää. Eikö sinun syvintä katkeruuttakin ilmaiseva äänesi ole minulle ihaninta soittoa! Kun sinä vaikenet, tuntuu koko maailma autiolta ja tyhjältä — veri lakkaa virtaamasta — ei ole maailmaa, ei elämää, ellen näe kirkkaita kasvojasi, ellen kuule sointuvaa ääntäsi.»

»Anna minulle takaisin veljeni ja rakastettuni», Ione sanoi rauhallisin ja rukoilevin äänin, ja raskaita kyyneliä vieri pitkin hänen poskiaa.

»En voi toista henkiin herättää enkä toista pelastaa kuolemasta», Arbakes vastasi liikuttettuna. »Tehdäkseni sinut onnelliseksi tahdon luopua onnettomasta rakkaudestani, ja mielelläni panen kätesi atenalaisen käteen. Ehkä hän selviytyy ehjänä kuulustelusta (Arbakes oli tehnyt kaiken voitavansa, jottei Ione saisi kuulla mitään jo alotetusta kuulustelusta). Jos niin käy, sinä voit hänet joko vapauttaa tai tuomita. Ja älä pelkää, Ione, että enää kauempaa vaivaan sinua lemменrukouksillani. Tiedän sen turhaksi. Salli minun vain itkeä — murehtia yhdessä kanssasi. Anna anteeksi väkivalta, jota syvästi kadun ja joka ei koskaan uusiinnu. Salli minun olla sama, mikä ennenkin olin — ystävä, isä, suojelija. Ah! Ione! Säälä minua ja anna anteeksi!»

»Annan sinulle anteeksi. Pelasta Glaukus, ja minä en ajattele enää häntä. Mahtava Arbakes! Olet väkevä sekä hyvässä että pahassa. Pelasta atenalainen, ja Ione parka ei koskaan tahdo enää nähdä häntä.» Puhuessaan hän nousi horjuvin polvin ylös, lankesi hänen jalkoihinsa ja syleili hänen polviaan. »Oh! Jos todella minua rakastat — jos sinussa on ihmistunteita — muista isäni tuhkaa, muista nuoruuttani, ajattele aikoja, jolloin elimme niin onnellisina yhdessä, ja pelasta Glaukukseksi!»

Oudot kouristukset värisyttivät egyptiläisen ruumista; hänen piirteensä muuttuivat pelottaviksi, hän kääntyi pois päin ja sanoi ontolla äänellä: »Jos hänet nyt vielä voisin pelastaa, tekisin sen. Mutta roomalainen laki on ankara ja terävä. Mutta jos minun *onnistuisi* — jos *voisin* hänet pelastaa — olisitko silloin minun — tulisitko morsiamekseni?»

»Sinun!» Ione toisti nousten. »Sinun! Sinun morsiamesi! Veljeni veri on vielä kostamatta. *Kuka* hänet surmasi? Oi Nemesis! Täytyykö minun Glaukuksen tähden ostaa sinun juhlallinen kostosi? Arbakes — *sinun!* En koskaan!»

»Ione, Ione!» Arbakes huudahti intohimoisena, »mistä nuo salaperäiset sanat? Miksi mainitset minun nimeni veljesi murhan yhteydessä?»

»Uneni minulle niin sanovat — ja unet tulevat jumalilta.»

»Turhia hourekuvia! Unenko johdosta syytät viatonta ja hylkää ainoan keinon, jolla voit rakkaasi

hengen pelastaa?»

»Kuule minua!» Ione virkkoi vakaasti ja juhlallisella äänellä. »Jos sinä pelastat Glaukuksen, en koskaan mene morsiamena hänen taloonsa. Mutta en voi sietää ajatustakaan avioliitosta kenenkään muunkaan kanssa. En voi tulla sinunkaan vaimoksesi. Älä keskeytä, vaan kuuntele tarkkaan, Arbakes! Jos Glaukus kuolee, niin samana päivänä teen turhiksi kaikki taitosi ja jätän rakkauttasi varten vain tuhkani. Niin, sinä voit kyllä riistää minulta puukon ja myrkyn — voit pitää minua vankina — voit panna minut kahleisiin, mutta vapaata henkeä, joka tahtoo ruumiista paeta, et voi millään sitoa. Nämä alastomat ja aseettomat kädet kyllä kykenevät katkaisemaan elämän siteet. Kahlehdä ne, ja nämä huulet sulkeutuvat tiiviisti ilmaa estämään keuhkoihin. Olet oppinut mies — olet siis lukenut naisista, jotka ovat pitäneet kuolemaa häpeää parempana. Jos Glaukus tuhoutuu, tahdon hänen arvoisenaan seurata häntä. Taivaan, maan ja meren jumalien nimeen minä vihkiydyn kuolemaan! Olen puhunut!»

Suorana, ylpeänä, horjumatta Ione siinä seisojakin innoittamana, ja hänen äänensä ja ilmeensä synnyttivät kuulijan rinnassa kunnioittavaa pelkoa.

»Rohkea sydän!» Arbakes vihdoinkin virkkoi, »olet todella arvoinen tulemaan omakseni. Oo, kuinka usein olen uneksunut sellaisesta toverista suurta tulevaisuuttani suunnitellessani, ja vasta sinussa olen oikean tavannut. Ione», hän jatkoi äkkiä, »etkö näe, että olemme toisiamme varten luodut? Etkö ole huomannut jotakin oman tarmosi vertaista — oman rohkeutesi kaltaista minun itsenäisessä hengessäni? Olemme syntyneet taipumuksemme yhdistääksemme — hengittääksemme uutta elämää tähän tympeytyneeseen maailmaan — saavuttaaksemme sen valtavan päämäärän, jonka minun tulevaisuuden hämärän läpi näkevä henkeni, profeetan lailla aavistaa. Yhtä päättävästi kuin sinäkin minä uhmaan kaikkia itsemurhauhkauksiasi. Minä kunnioitan sinua omanani. Olen edessäsi polvillani kunnioittavana ja nöyränä, sinä tuntemattoman maan kuningatar, maan, jota kotkan[89] siivet eivät ole varjonneet eivätkä sen kynnet koskeneet; mutta minä vaadin myöskin kunnioitustasi ja rakkauttasi! Yhdessä kuljemme valtameren yli — yhdessä löydämme uuden, unelmiemme maan; ja tulevat sukupolvet tietävät kertoa pitkästä kuningassuvusta, joka on saanut alkunsa Arbakeen ja Ionen avioliitosta.»

»Olet mieletön! Tuollaiset rehentelevät sanat sopivat paremmin torilla taitojaan kaupan tarjoavalle taikurille kuin viisaalle Arbakeelle. Olet kuullut päätökseni — se on yhtä luja kuin sallimus itse. Orkus on kuullut valani, ja se on kirjoitettu vääjäämättömän Hadeksen kirjaan. Korjaa siis, oi Arbakes — korjaa menneisyys; muuta vihasi kunnioitukseksi, — kosto armahdukseksi; säästä mies, josta ei ikinä tule kilpailijaasi. Sellaiset työt olisivat sinun synnynnäisen luonteesi mukaiset, sillä siinä olisi olennaisena jotakin suurta ja jaloa. Ne painavat myöskin paljon kuoleman kuninkaan vaa'assa; ne painavat hyvän vaakakupin alas sinä päivänä, jolloin ruumiiton sielu odottaa tuomiotaan, Tartarukseenko vaiko Elysiumiin. Ne tekevät iloiseksi nykyisenkin elämän, ilo on parempaa ja kestävämpää kuin hetkellisen intohimon tyydytys. Oi, Arbakes! Kuule minua!»

»Riittää jo, Ione! Kaikki, mitä suinkin voin teen Glaukuksen hyväksi; mutta älä soimaa minua, ellen onnistu. Kysy vihamiehiltäni, enkö ole kaikkeni ponnistanut pelastaakseni hänet kuolemasta, ja tuomitse silloin minua kohtuuden mukaan. Nuku rauhassa, Ione! Yö on jo pitkälle kulunut. Jätän sinut nukkumaan. Ja nähkösi suotuisampia unia kuin tähän asti miehestä, jonka elämän onni on vain sinun varassasi!»

Arbakes poistui nopeasti vastausta odottamatta; peläten ehkä Ionen kuohuvien rukousten vaikutuksesta myöntävänsä liikoihin lupauksiin; hän tunsikin, että ne liikuttivat hänen palavaa sydäntään, samalla kun ne täyttivät hänet mustasukkaisuuden tuskalla. Mutta säälikin oli jo myöhäistä. Vaikka Ione olisikin luvannut palkinnoksi kätensä, ei hän olisi antamansa todistuksen jälkeen ja rahvaan vihaa salaisesti kiihotettuaan voinut enää atenalaista pelastaa. Mutta luottaen omaan voimaansa hän toivoi aikaa voittaen voivansa masentaa naisen, jota hän niin intohimoisesti itselleen halasi.

Orjien auttaessa häntä makuulle hän muisti yhtäkkiä Nydian. Oli välttämätöntä, ettei Ione saanut tietää mitään rakastettunsa mielenhäiriöstä, koska se vähintään lievensi hänen oletettua rikostaan, ja olihan mahdollista, että hän oli orjiltaan kuullut Nydian olevan talossa ja tahtoi tavata tätä. Kun tämä ajatus oli juolahtanut hänen mieleensä, kääntyi hän puhuttelevaan vapautettua orjaansa.

»Kallias», hän virkkoi, »mene heti Sosian luo ja sano hänelle, ettei hän millään ehdolla saa päästää Nydiaa huoneestaan. Mutta odotahan — hae ensin suojeittiani palvelevat orjattaret ja käske heidän visusti olla vaiti siitä, että sokea tyttö on kattoni alla. No — nopeasti!»

Vapautettu kiiruhti tottelemaan. Suoritettuaan tehtävänsä ensin Ionen orjattarille hän juoksi hakemaan arvon Sosian. Hän ei löytänyt tätä siitä pienestä kopista, joka oli varattu hänen makuusuojakseen, hän huusi Sosian nimeä, ja silloin hän kuuli Nydian lukitusta huoneesta Sosian vastaavan.

»Oh, Kallias, sinäkö siellä? Jumalille kiitos. Avaa ovi, rukoilen sinua!»

Kallias päästi salvat, ja Sosian kiihottuneet kasvot tulivat oviaukosta näkyviin.

»Mitä näenkään! — Samassa huoneessa, missä nuori tyttökin, Sosia! *Proh pudor!* Eikö ole tarpeeksi kypsä hedelmiä puutarhassa, jottei sinun tarvitsisi noin vihantaa? —»

»Älä puhu mitään tuosta pikkunoidasta!» Sosia keskeytti kärsimättömänä. »Hän on vielä kerran turmioni.» Ja hän kertoi Kalliakselle »ilman hengestä» ja tessalittaren paosta.

»Hirttäydy sitten heti, onneton Sosia!» Arbakes käski minun tulla luoksesi. Sinä et olisi saanut laskea tyttöä hetkeksikään tästä huoneesta.»

»Me miserum!» orja huudahti. »Mitä pitää tekemäni? Hän on jo ehtinyt kauas Pompeijiin. Mutta huomisaamulla minä sieppaan hänet jostakin hänen vanhasta piilopaikastaan. Älä vain kavalla minua, rakas Kalliakseni!»

»Autan sinua niinpaljon kuin ystävyys vaatii ja oma turvallisuuteni sallii. Mutta oletko varma, että hän on talosta lähtenyt? Ehkä hän on johonkin piiloutunut.»

»Kuinka se olisi mahdollista! Hän on aivan varmaan jo poistunut puutarhasta; porttihan oli auki, kuten sinulle kerroin.»

»Ei, ei niinkään; sillä samaan aikaan oli Arbakes Kalenus papin kanssa puutarhassa. Itse olin sieltä hakemassa eräitä ruohoja isäntäni aamukylpyä varten. Näin pöydän; mutta portti oli kiinni, olen siitä aivan varma. Se johtui siitä, että Kalenus oli puutarhaan tullessaan sen tietysti perässään sulkenut.»

»Mutta se ei ollut salvattu.»

»Oli, sillä minä itse huolissani, että peristysten pronssiset maljakot voisivat helposti joutua rosvojen saaliksi, väänsin sen lukkoon ja otin avaimen pois — ja kun en nähnyt orjaa, jolle sen olisin antanut ja jota samalla olisin aikalailla läksyttänyt, on avain vieläkin minulla — kas tässä se on vyöhöni pistettynä.»

»Oi, armollinen Bakkus! Kaikesta päättäen en turhaan sinua rukoillut. Älkäämme hukatko hetkeäkään! Menkäämme heti puutarhaan! Ehkä hän on siellä vielä.»

Hyväsydäminen Kallias suostui auttamaan Sosiaa. Ja etsittyään turhaan läheiset huoneet ja peristysten he astuivat puutarhaan.

Se tapahtui samaan aikaan, jolloin Nydia päätti jättää piilopaikkansa ja jatkaa matkaansa. Vapisten ja henkeään pidättäen, jokaisesta risahduksesta säpsähtäen hän ensin kulki kukkakierteisten pylväitten reunaaman peristysten kautta — pimitti hetkeksi sen keskusaukean, jota heleä kuutamo valaisi — laskeutui terassilta puutarhaan — solahti tummien ja nukkuvien puiden lomitse — saapui tuolle kovan onnen portille — ja huomasi sen lukituksi! Tunnumme kaikki sen tuskan, epävarmuuden ja pelon ilmeen, minkä tunteitten pettymys, sellaista ilmaisu käyttäkseni, kuvastaa sokean kasvoille. Mutta mitkä sanat voisivatkaan kuvata sitä epätoivoista tuskaa, sitä sydämen katkeraa pettymystä, mikä nyt näkyi tessalittaren piirteissä! Yhä uudestaan ja uudestaan hänen pienet, vavahtelevat sormensa tapailivat tuon kauhean portin lautoja. Tyttö rukka! Turhaa on ollut sinun ylevä rohkeutesi, sinun viaton viekkautesi, sinun kaksinkertaiset ponnistuksesi päästä pakoon koiralta ja metsästäjältä! Vain jonkun askelen päässä olivat vainoojasi ja nauroivat sinun raivoasi ja tuskaasi tietäessään varmasti saaliinsa tavottavansa ja odottaen julman kärsivällisesti hetkeä, jolloin he sinuun tarttuivat — sinun ei kuitenkaan tarvinnut *nähdä* heidän ivan ilmeitään!

»Hiljaa, Kallias — antaa hänen mennä. Katsokaamme, mihin hän nyt ryhtyy huomattuaan portin teljetyksi.»

»Katsohan! Hän kohottaa kasvonsa taivaaseen päin — hän jupisee jotakin itsekseen — vaipuu väsyneenä maahan. Ei! Polluks avita! Hän on keksinyt uuden suunnitelman. Hän ei tahdo vielä antautua. Jupiter auttakoon, sitä sitkeyttä! Kas nyt, hän syöksähtää pystyyn — juoksee takaisin — nyt kääntyy uudelle polulle. Sosia, älä viivyttelä enää. Sieppaa hänet kiinni, kun hän vielä on puutarhassa. Kas noin!»

»Ah! pahalaisen tyttö! Sainpas sinut käsiini — eh!» Sosia puhisi tarttuen onnettomaan Nydiaan.

Niinkuin jäniksen viimeinen *inhimillinen* parahdus ajokoiran hampaissa — niinkuin äkkiä heränneen unissakävijän kiljahdus — sellainen oli sokean tytön valitus, kun hän tunsu vartijansa julman otteen. Se oli sellainen äärimäisen tuskan, huutavan epätoivon valitus, että sen kaiku olisi teidän korvissanne kaikunut iät kaiket. Hän tunsu, että hukkuvalta Glaukukselta riistettiin viimeinenkin pelastava lauta!

Hän oli häilynyt elämän ja kuoleman välillä; ja kuolema oli nyt voittanut.

»Jumalat! Hänen huutonsa herättää koko talon. Arbakes nukkuu keveästi. Suukapula tänne!» Kallias virkkoi.

»Ah! Tässä on sama liina, jolla tuo nuori noita peitti silmäni. Tule! Nyt olet yhtä mykkä kuin sokeakin.»

Ja nostettuaan tuon keveän taakan käsilleen Sosia saapui pian huoneeseen, josta Nydia oli paennut. Otettuaan pois liinan hänen suultaan hän jätti tytön yksinäisyyteen niin pimeään ja hirveään, että sitä saattoi verrata vain Hadeksen kamottaviin tuskiin.

16 LUKU.

Iloisten toverien sääli onnetonta kumppaniaan kohtaan. — Vankila ja sen asukkaat.

Pitkälle oli jo kulunut kolmas ja viimeinen kuulustelupäivä. Muutamia tunteja myöhemmin istunnon loputtua ja kun päätöstuomio oli tehty, kokoontui huomattava joukko Pompeijin ylhäistä nuorisoa Lepiduksen ylelliseen taloon.

»Glaukus siis kielsi rikoksensa viimeiseen saakka?» Klodius kysyi.

»Niin teki; mutta Arbakeen todistus oli musertava; hän näki itse teon», Lepidus vastasi.

»Mikä lienee ollut murhan aiheina?»

»Oo, tuo pappi oli synkkä ja raju luonne. Hän lienee moittinut Glaukuksen iloista elintapaa ja loistavia pukuja ja vannonut, ettei hän hyväksy hänen avioliittoaan Ionen kanssa. Kiivaita sanoja vaihdettiin. Glaukus tuntuu olleen täynnä viinin hehkovaa jumalaa ja antoi ajattelemattoman iskunsa. Viinin vaikutuksesta ja epätoivoissaan äkkiä katuen tekoaan hän joutui mielenhäiriöön, joka häntä vaivasi vielä pari päivää sen jälkeenkin; ja voi helposti kuvitella, ettei miesparka vielä tänäänkään muista mitään rikosta tehneensä. Siten selittää asian ainakin Arbakes, joka on esittänyt todistuksensa sangen maltillisesti ja pidättyvästi.»

»Niin, hän on nyt tullut sangen kansanomaiseksi. Mutta huomioonottaen nämä lieventävät seikat senaatti olisi voinut julistaa vähemmän ankaran tuomion.»

»Olisi kyllä niin tehtykin, mutta kansan takia ei uskallettu. Papit eivät mitään säästäneet sen mielialaa kiihottaakseen. Ja he kuvittelivat — nuo villipedot —, että Glaukus rikkaana ja ylhäisenä päästettäisiin pakenemaan, ja sentähden he raivosivat häntä vastaan ja koettivat jouduttaa hänen tuomiotaan. Tuli ilmi tavalla tai toisella, ettei hän ollut laillisesti Rooman kansalainen, eikä senaatti uskaltanut vastustaa roskaväen tahtoa, mutta vain kolmen äänen enemmistö hänet tuomitsi. Hei, annahan minulle hiukan tuota kioslaista!»

»Glaukus on paljon muuttunut; mutta kuinka maltillinen ja peloton!»

»Ah! Saammepa nähdä, onko hän huomenna samanlainen. Mutta mikä avu enää onkaan rohkeus, kun tuo ateisti koirakin, tuo Olintus, osottaa samanlaista miehuutta!»

»Tuo jumalankieltäjä! Niin», Lepidus sanoi hurskaassa vihassaan, »ei ole mikään ihme, että pari päivää sitten erään dekurionin iski kuoliaaksi kirkkaalta taivaalta singonnut salama.[90] Jumalat ovat äkeissään Pompeijille niin kauan kuin yksikin tuollainen pyhänhäväsijä on sen muurien sisällä.»

»Mutta senaatti oli niin lempeä, että se olisi armahtanut hänet, jos hän olisi vain peruuttanut kirouksensa ja heittänyt hiukan vihkisavua Kybelen alttarille. Epäilen, olisivatko nuo natsarealaiset, jos heidän uskontonsa olisi vallitseva, yhtä suopeita meille, jos joku meistä häväisisi heidän jumalansa kuvaa, herjaisi heidän menojaan ja pilkkaisi heidän uskoaan.»

»Glaukukselle on lieventävien seikkojen johdosta myönnetty muuan etu; hän saa käyttää aseenaan leijonaa vastaan samaa stilusta, jolla hän surmasi papin.»

»Oletko nähnyt leijonan? Oletko katsellut sen hampaita ja kynsiä ja puhutko senkin jälkeen jostakin

edusta? Miekkani ja kilpeni olisivat kuin kaislaa tai papyrusta tuon valtavan pedon kouristuksessa! Ei, mielestäni todellinen armahdus oli siinä, että häntä ei kauempaa pidetty epätietoisena tuomiosta; ja hänelle oli onneksi, että vaikka lainkäyttömme onkin hidas tutkimaan asiaa, se on nopea tekemään lopullisen päätöksensä ja että amfiteatterileikit alkavat ikäänkuin sallimuksen suomasta jo huomenna. Jonka pitää kuolemaa kauan odottaa, se kuolee kahdesti.»

»Mitä ateistiin tulee», Klodius sanoi, »niin saa hän aseettomana ottaa vastaan julman tiikerin syleilyn. Sellaisista otteluista ei käy lyödä vetoa. Tai haluaako ken lähteä veikkasille?»

Kova naurunrähäkkä seurasi näitä sanoja.

»Klodius parka!» isäntä virkkoi. »Tuntuu ikävältä menettää ystävä; mutta sinusta tuntunee kaksinverroin katkerammalta, kun ei kukaan halua panna hänen elämänsä vedonlaiseksi kanssasi.»

»Niin, se on hävytöntä. Olisi edes hiukan lohdutusta, jos saisi muistella, että hän viimeiseen asti on ollut hyödyksi ystävälleen.»

»Kansa», vakava Pansa puuttui puheeseen, »on varsin tyytyväinen tuloksiin. Se pelkäsi jo, että amfiteatterileikit loppuisivat niin kalseasti, ettei pedoille olisikaan mitään tarjottavaa. Ja nyt kaksi *tuollaista* rikoksellista yhtäikaa, se tuottaa todellista iloa kansaparalle! Se tekee raskasta työtä; sen täytyy saada joskus huvitellakin.»

»Siinä puhuu kansansuosima Pansa, jolla ulkona kulkiessaan on takanaan klienttisaattue, pitkä kuin intialainen triumfikulkue. Hän puhuu aina kansasta. Jumalat! Hänestä tulee vielä kerran uusi Grakkus.»

»En ole ainakaan mikään hävytön aristokraatti», Pansa vastasi ylväin elein.

»Olisi todella ollut vaarallista eläintaistelujen aattona armahtaa rikoksellisia. Jos minua joskus Rooman kansalaisena syytetään rikoksesta, niin rukoilen Jupiteria, ettei *viviariassa* silloin ole yhtään villipetoa tai että vankila on täpötäynnä pahantekijöitä.»

»Ja», muuan kysyi, »miten on käynyt sen tyttörukan, joka Glaukuksen piti naida? Leskenä ennenkuin emäntänä — se on kovaa!»

»Oh», Klodius vastasi, »hän on hyvässä turvassa holhoojansa Arbakeen talossa. Tietystikin hän haki tältä suojaa kadotettuaan yhtäikaa sekä rakastajan että veljen.»

»Suloisen Venuksen kautta, Glaukuksella oli menestystä naisten parissa! Sanovat rikkaan Julianin olleen häneen rakastuneen.»

»Turhanaikaista juorua, ystäväiseni», Klodius vastasi rehennellen. »Olin eilen hänen luonaan. Jos hänessä onkin ollut joskus hellempää tunteita Glaukusta kohtaan, saan kehua lohduttaneeni häntä.»

»Ettekö tiedä, toverit», Pansa sanoi, »että Klodius jo kauan on Diomedeen talossa puhallellut tulisoihtuun? Se syttyy pian, ja kohta se palaa iloisena Hymenen alttarilla.»

»Onko niin?» Lepidus virkkoi. »Mitä! Klodius avioliittoon? — Hyi!»

»Ei hätää», Klodius vastasi. »Vanha Diomedes on tyytyväinen voidessaan tyttärensä näyttää ylhäissyntyiselle miehelle ja viljelee sentakia jo runsaasti sestertioita. Saatte nähdä, etten niitä sulje atriumiin. Koittaa päivä, jonka Klodiuksen ystävät saavat merkitä valkoisella, päivä, jolloin Klodius nai rikkaan perijättären.»

»Sanotko niin?» Lepidus huudahti. »Tule, täysinäinen malja ihanan Julian terveydeksi!»

Tällaista oli keskustelu — se esitti puheenaolevan ajan nuorten tuhlarin tavallista mielialaa, jonka vertaista vuosisata sitten tapasi Pariisin kevythenkisissä piireissä — tällaista oli keskustelu Lepiduksen uhkeassa trikliniumissa sillaikaa kun Glaukus vietti aikaansa aivan toisenlaisessa ympäristössä.

Kun tuomio oli langetettu, ei Glaukus enää saanut olla Sallustuksen, ainoan ystävänsä vartioitavana. Hänet vietiin forumille, jossa vartijat seisoivat pienen oven edustalla Jupiterin temppelin kupeella. Paikkaa ei enää näy. Ovi aukeni sisäänpäin samaan merkilliseen tapaan, millä nykyaikaiset ristiportit, ne kääntyivät keskiakselinsa ympäri niin, että oven saattoi vain puoliselälleen avata. Tähän pieneen loukkoon vanki työnnettiin, hänen eteensä pantiin leipä ja kulhollinen vettä, ja niin hänet jätettiin pilkkopimeään ja, kuten hän luuli, yksinäisyyteen. Niin äkillinen oli ollut onnen käänne, se oli hänet viskannut nuoruuden, nautintojen ja onnellisen rakkauden huipulta häpeän syvimpään alhoon, jotta hän nyt saisi kokea lähestyvän tuskallisen kuoleman kauhut; vain vaivoin hän saattoi muuta ajatella, kuin että hän yhä vielä oli jonkun hirveän harhanäyn lumoissa. Hänen kimmoisen ja voimakas ruumiinsa oli

kestänyt myrkkijuoman vaikutukset, sillä suurempi osa siitä oli jäänyt koskematta. Hän oli jälleen tajuissaan ja tietoinen ympäristöstään, mutta hänen hermostonsa oli äärimäisen herkkä, ja se synkensi hänen mielialaansa. Hänen luontainen miehuutensa ja kreikkalainen itsetietoisuutensa saivat hänet helposti voittamaan kaikki pyrkivät pelonilmaukset ja kuulemaan kuolemantuomiotaan värähtämättömin kasvoin, lujin katsein. Mutta tietoisuus omasta viattomuudestaankaan ei kyennyt häntä enää pystyssä pitämään, kun joukon katseet eivät enää olleet kannustamassa hänen ylvästä rohkeuttaan ja kun hän nyt oli yksinään ja pimeässä. Hän tunsi vankikopin kylmän, tympeän ilman raskaana painavan heikontunutta ruumistaan. *Hän* — muhkea, rikas, hienostunut — hän, joka ei tähän asti ollut vaaroja pelännyt eikä suruja tuntenut! Kaunis lintu hän oli ollut! Miksi hän oli jättänyt ihanan, aurinkoisen synnyinmaansa — kotikukkulansa olivipuistot — kuolemattomien virtojen soiton? Miksi hän oli saapunut näiden karujen, hengettömien muukalaisten pariin, antanut heidän välkkyvien pilviensä sokaista silmänsä, kuunnellut heidän iloisia laulujaan — miksi hänet yhtäkkiä vangitaan — heitetään pimeään — uhrina ja saaliina — hänen iloinen elämänjuoksunsa on iäksi katkaistu — hänen elämää uhkuvat laulunsa iäksi tauonneet? Atenalais-parka! Kuinka niukasti hänen kulunut elämänsä kaikkine ylväästä ja iloisesta luonteesta johtavine virheineen olikaan häntä valmistanut kestäämään niitä kauhuja, jotka häntä odottivat! Hänen korvissaan kaikui yhä vieläkin saman roskajoukon pilkan honotukset, jonka suosionhuutoja hän oli aiemmin tottunut kuulemaan ohjatessaan kaduilla siroa valjakkoaan. Hän oli yhä näkevinään entisten toveriensa kylmät, kivettyneet katseet (ystävät olivat lähinnä hänen huvituksiensa nautiskelijoita). Nyt ei ollut ketään läsnä lohduttamassa, kohottamassa ihailtua, syytettyä muukalaista. Nämä seinät avautuvat vain hirvittäväälle arenalle tuskalliseen ja häpeälliseen kuolemaan! Ja Ione! Hänestä hän ei ollut kuullut sanaakaan; ei lohduttavaa viestiä, ei rohkaisevaa sanaa; hänkin oli siis hänet hylännyt; hänkin piti häntä syyllisenä — ja minkälaiseen rikokseen — veljenmurhaan! Hän kiristeli hampaitaan — hän huusi — ja tuon tuostakin ailahti hänen aivoihinsa pelottava ajatus. *Olisiko hän* sittenkin, sen rajun ja raskaan mielenhäiriön kestäessä, joka oli pimittänyt hänen järkensä, olisiko hän sittenkin, itsekään sitä tietämättä, tehnyt rikoksen, josta häntä syytettiin? Mutta niin pian kuin sellainen ajatus tuli, hän karkotti sen heti, sillä niin hämäriä kuin viimeksi kuluneet tapahtumat hänestä olivatkin, muisti hän sentään aivan selvästi Kybelen tumman puistikon, kuolleen ylöspäin suuntautuneet kasvot, hetken, jonka hän oli seisonut ruumiin ääressä, voimakkaan iskun, joka paiskasi hänet maahan. Hän oli vakuutettu omasta viattomuudestaan. Keltä saattoi hän, myöhempinä aikoina, kun hänen ruumiinsa jo on alkuaineisiinsa hajonnut, keneltä saattoi hän toivoa tekoa, joka todistaisi hänet syyttömäksi ja puhdistaisi hänen maineensa? Kun hän muisteli kohtaustaan Arbakeen kanssa ja niitä kostonsyitä, joita synkkä ja pelottava mies varmastikin hautoi sydämessään, ei hän voinut tehdä muuta johtopäätöstä kuin että hän oli joutunut hyvinharkitun ja salaperäisen juonen uhriksi — sen alkua ja kehitystä hän yritti turhaan seurata. Ja Ione — Arbakes rakasti häntä — perustuiko hänen kilpailijansa vastainen menestys hänen perikatoonsa? Tämä ajatus kalvoi häntä pahimmin, ja hänen ylväs sydämensä värähteli pikemmin mustasukkaisuudesta kuin pelosta. Taas hän ääneensä voivotteli.

Erästä pimeästä nurkasta vastasi ääni hänen valitushuutoonsa: »Kuka on minun toverini tänä hirveänä hetkenä? Atenalainen Glaukusko?»

»Niin, siksi minua onneni päivinä sanottiin; ja ihmiset antanevat minulle nyt muita nimiä. Entä *sinun* nimesi, vieras?»

»Olen Olintus, vankila- ja kuulustelutoverisi.»

»Mitä! Sekö, jota sanotaan ateistiksi? Ovatko ihmisten rikkomukset saaneet sinut epäilemään jumalten olemassaoloa?»

»Ah», Olintus vastasi, »en minä, vaan sinä olet oikea jumalankieltäjä; sillä sinä kiellät ainoan oikean Jumalan — sen tuntemattoman Jumalan, jolle atenalaiset ovat pystyttäneet alttarin. Tälläkin hetkellä tunnustan Jumalaani. Hän on kanssani vankilassa. Hänen hymynsä valaisee pimeässäkin. Haudan partaallakin sieluni kuiskii minulle kuolemattomasta elämästä, ja maa väistyy altani, jotta todellinen sieluni saapuisi lähemmä taivasta.»

»Sano», Glaukus keskeytti, »eikö nimesi mainittu Apekideen murhan yhteydessä kuulustelutilaisuudessa? Pidätkö minua syyllisenä?»

»Jumala yksin tutkii sydämen! Mutta minä en epäile sinua.»

»Ketä siis?»

»Syyttäjääsi, Arbakesta.»

»Haa! Sinä lohdutat minua. Ja miksi häntä?»

»Koska tunnen tuon miehen häijyn mielen ja hänellä oli syytä pelätä sitä, joka nyt on kuollut.»

Ja Olintus kertoi Glaukukselle yksityiskohtaisesti ne tapahtumat, jotka lukija jo tuntee — Apekideen

kääntymisestä, suunnitelmasta, jonka he olivat laatineet paljastaakseen egyptiläisen papiston taikatemput ja niistä viettelevistä keinoista, joilla Arbakes oli koettanut houkutella nuorta, heikkoa kääntynyttä harhaan. »Jos», Olintus lopetti, »vainaja on kohdannut Arbakeen, on hän varmaankin moittinut tämän paheellisia tapoja ja uhannut kaikki paljastaa, ja egyptiläisen mielestä olivat tällöin paikka ja aika soveliaat ratkaisevaan tekoon, ja sekä intohimo että voima ovat iskua ohjanneet.»

»Niin täytyy asianlaidan olla!» Glaukus huudahti iloisena. »Olen onnellinen.»

»Mutta mitä auttaa sinua nyt enää tämä tieto, onneton mies? Olet kuolemaan tuomittu ja viatonna joudut tuhon omaksi.»

»Mutta *omasta mielestäni* ainakin olen syytön; ja hirveissä houerekohtauksissani minulla oli hetkittäin kamalia epäilyksiä. Mutta sanohan minulle, sinä vieraan uskon mies, luuletko, että pikku rikkomuksista tai esi-isien erheistä nuo ylhäiset vallat, mitä nimiä niille tahtonetkin antaa, kiroovat ja tuomitsevat meidät?»

»Jumala on oikeamielinen eikä hylkää luomiaan heidän inhimillisten rikostensa johdosta. Jumala on armahtavainen ja kiroo vain synnit, joita ei kaduta.»

»Mutta minusta tuntuu, kuin jumalallinen voima olisi yhtäkkiä kohdistanut kaiken raivonsa minuun, rangaissut minua äkillisellä hulluudella, yliluonnollisella mielenhäiriöllä, jota eivät mitkään inhimilliset keinot pystyisi aikaan saamaan.»

»Maassa on myöskin pahoja henkiä», natsarealainen vastasi, »kuten taivaassa Jumala ja Hänen poikansa. Ja kun et näitä jälkimäisiä tunnusta, on edellisillä täysi valta tehdä sinulle mitä tahtovat.»

Glaukus ei vastannut, ja pitkät hetket he eivät puhuneet sanaakaan. Vihdoin atenalainen sanoi muuttuneella, lempeällä, epäröivällä äänellä: »Kristitty, uskotko sinä oppiesi mukaan, että sielu on kuolematon — että ne, jotka ovat täällä toisiaan rakastaneet, yhtyvät tuolla — että haudan takana mainehikas nimemme loistaa puhtaana kaikista maisista tahroista — että virrat, joita erämaat ja kalliot ovat toisistaan erottaneet, juhlallisessa Hadeksessa yhtyvät jälleen?»

»Uskonko, oi atenalainen? Ei, en usko. — *Minä tiedän!* Ja juuri se autuuttava tietoisuus minua nytkin pitää kestäväenä. Oo, Kyllene», Olintus jatkoi intohimoisena, »sydämeni valittu, joka minulta riistettiin ensimmäisenä kuukautena häittemme jälkeen, enkö näe sinua taas, ja vain muutaman päivän kuluttua? Tervetullut, kuolema, joka minut tuo taivaaseen ja sinun luoksesi!»

Tässä äkillisessä ihmistunteen purkauksessa oli jotakin omansa koskettamaan erästä herkästi väräjävästä kieltä kreikkalaisen sydämessä. Hän tunsu oikeastaan nyt vasta tavallista suurempaa mieltymystä toveriinsa. Hän laahautui Olintuksen viereen; sillä nuo monessa suhteessa kovasydämiset italialaiset eivät sentään kaikissa kohdissa olleet julmia; heillä ei ollut erikoiskoppeja, eikä kahleita pidetty tarpeellisina, ja arenan uhreille suotiin niin paljo vapautta kuin olosuhteet suinkin sallivat.

»Niin», kristitty jatkoi pyhän innostuksen valtaamana, »sielun kuolemattomuus — ylösnousemus — kuolleitten haudantakainen yhdyntä — siinä uskontomme suuret perusviivat — se on suuri totuus, jota ilmottaakseen ja julistaakseen jumala tuli maahan kärsimään kuoleman. Ei tarun Elysium, ei runon Orkus, vaan taivaan loistava perintö-osuus on oleva hyveen palkintona.»

»Kerro minulle enemmän opistasi ja toiveistasi», Glaukus pyysi vakavana.

Olintus oli valmis pyyntöä seuraamaan, ja nytkin — kuten niin usein kristinuskon alkuaikoina — sen hennot, pyhitetyt säteet valaisivat synkkää vankilaa, ja sen lohduttavat opit lievensivät lähestyvän kuoleman kammaa.

17 LUKU.

Keino, millä pelastaa Glaukus.

Ikuisen tuskan hetkiä eli Nydia siitä asti, kun hänet jälleen koppiin teljettiin.

Sosia, joka nähtävästi pelkäsi, että hän jälleen joutuisi petkutettavaksi, oli vasta sangen myöhään seuraavana aamuna käynyt häntä katsomassa ja silloinkin vain työntänyt hänelle aamiaisen: leipää ja viiniä, ja kiireesti poistunut. Päivä kului, ja Nydia tunsu itsensä onnettomaksi — raivostuneeksi, sillä

päivä oli Glaukuksen tuomiopäivä ja hänen vapautensa voisi hänet pelastaa! Kun hän siis tiesi, että ainoa Glaukuksen pelastamisen mahdollisuus oli hänen, nuoren, heikon, intohimoisen ja herkän tytön varassa, päätti hän vaikka pakoyritykset tuntuivatkin mahdottomilta, olla vaipumatta epätoivoon, sillä sehän estäisi häntä käyttämästä hyväkseen tilaisuutta, joka voisi ilmaantua. Hän tukahdutti sen sietämättömien ajatusten tulvan, joka uhkasi hänet hukuttaa. Niin, nauttipa hän ruokaakin, söi leipää ja maistoi viiniä, jotta hänen ruumiinvoimansa kestäisivät — sillä hänen täytyi olla valmis kestäämään kaikki.

Hän laati suunnitelman toisensa jälkeen, mutta oli pakotettu hylkäämään ne kaikki. Sosia oli yhä edelleenkin hänen ainoa toivonsa, ainoa työase, jota hän saattoi käyttää. Tämä oli ollut taikauskoinen saadakseen tietää, milloinka hän voi ostautua vapaaksi. Suuret Jumalat! Eikö häntä voisi lahjoa lupaamalla hänelle hankkia vapauden? Eikö hän ollut kyllin rikas voidakseen sen tehdä? Hänen hoikat sormensa sivelivät rannerenkaita, jotka hän oli saanut Ionelta ja kaulallaan olevia kultakäätyjä, jotka, kuten muistamme, olivat kerran johtaneet hänet mustasukkaiseen kiistaan Glaukuksen kanssa ja joita hän senjälkeen oli luvannut pitää yllään iät kaiket. Hän odotti nyt kiihkeästi Sosian tuloa; mutta kun tunti toisensa perästä kului, eikä tätä näkynyt, tuli hän kärsimättömäksi. Hänen hermonsä olivat kuin kuumeessa; hän ei voinut enää sietää yksinäisyyttään — hän alkoi huutaa — hän löi nyrkillään oveen. Hänen huutonsa kuului halliin saakka, ja Sosia riensi aikalailla pelästyneenä katsomaan, mikä oli hätänä, ja vajentamaan vankiansa mikäli mahdollista.

»Hoo! Mikä nyt on?» hän kysyi tylästi. »Nuori orja, jos pidät tuollaista melua, täytyy taas käyttää suukapulaa. Minun olkapääni saavat kärsiä, jos huutosi kuuluvat isäntäni korviin saakka.»

»Hyvä Sosia, älä soimaa minua — en voinut olla kauempaa yksinäni. Pyydän sinua hetkeksi istahtamaan luokseni. Ei, älä pelkää, että uudelleen yritän paeta. Aseta tuolisi oven eteen. Tähystä minua — en tahdo liikhtaakaan paikaltani.»

Sosia, joka itse oli aikamoinen lavertelija, rauhottui näistä sanoista. Häntä säälisti tuo tyttö, joka ei saanut kenenkään kanssa rupertella — omaansakin hän siinä katsoi — häntä säälisti, ja hän päätti samalla huvittaa *itseään*. Hän otti Nydian tuolin, asetti sen oven eteen selin päin seinää ja sanoi:

»Ole varma, etten ole säälimätön eikä minulla ole mitään sitä vastaan, että hieman juttelemme. Mutta muista, ei taikatemppeja — ei loihtuja enää!»

»Ei, ei. Sano Sosia, onko jo myöhäkin?»

»Ilta on käsissä; karja palaa jo laitumelta.»

»Oi jumalat! Kuinka kävi oikeudessa?»

»Molemmat tuomittiin kuolemaan.» Nydia tukahdutti tuskanhuutonsa. »Hyvä — hyvä, niinhän arvelinkin. Milloin tuomio pannaan täytäntöön?»

»Huomenna, amfiteatterissa. Ellei minun täytyisi sinun tähtesi, pikku velho, olla kotona, menisin minäkin muiden mukana sinne katsomaan.»

Nydia lysähti kokoon. Ruumis ei enää kestänyt — hän meni tainnoksiin. Mutta Sosia ei huomannut mitään, sillä alkoi olla jo pimeää ja hänen ajatuksensa askartelivat hänen omissa asioissaan. Hän valitteli yhä, että niin suurenmoinen näky menee häneltä hukkaan ja syytti Arbakesta siitä, että juuri hänet oli valittu vanginvartijaksi, ja ennenkuin hän oli mietintönsä lopettanut, tuli Nydia tajuihinsa ja huokasi raskaasti.

»Sinä huokaat, pikku sokea, varmaankin minun kovaa kohtaloani. Se hieman lohduttaa. Niinkauan kun huomaat, kuinka paljosta minun täytyy puolestasi luopua, kohtelen sinua hyvin. Kovaa on huono ja säälitön kohtelu.»

»Sosia, kuinka paljon sinulta vielä puuttuu, ennenkuin voit ostaa vapautesi?»

»Kuinka paljo? Noin kaksituhatta sestertiota.»

»Jumalten kiitos! Ei enempää! Näetkö näitä rannerenkaita ja näitä ketjuja. Ne ovat ainakin kaksi kertaa niin kalliit. Annan sinulle nämä, jos —»

»Älä johdata minua kiusaukseen. En voi päästää sinua vapaaksi. Arbakes on ankara ja hirvuisen isäntä. Kenpä tietää, vaikka joutuisin Sarnuksen kalojen ruoaksi. Ah! Kaikki maailman rikkaudetkaan eivät silloin pystyisi minua henkiin herättämään. On parempi olla elävänä koirana kuin kuolleena leijonana!»

»Sosia, vapautesi! Ajattele tarkoin! Päästä minut vain hetkeksi ulos! Päästä sydänyön aikaan ja minä

palaan huomisaamulla varhain, niin, voit itse tulla mukaan.»

»Ei käy», Sosia virkkoi päättäväisenä. »Muuan orja oli kerran tottelematon Arbakeelle, eikä siitä orjasta sen koommin enää mitään kuultu.»

»Mutta lakihan suojaa orjaa.»

»Laki on niinkuin se luetaan. Tiedän, että Arbakeella on aina laki puolellaan. Ja mitä hyötyä minulle on laista, jos kerran olen kuollut!»

Nydia väenteli käsiään. »Eikö siis ole yhtään toivoa?»

»Ei, ei pakoonpäästä, ennenkuin Arbakes sallii.»

»Hyvä», Nydia sanoi nopeasti, »ethän kieltäydy viemästä minulta muuatta kirjettä. Isäntäsi ei liene sitä kieltänyt.»

»Kenelle?»

»Preetorille.»

»Lakimiehelle? En — en voi. Minut haastettaisiin todistajaksi, ja minä tiedän, mitä se on. Orjien tutkiminen on aina piinapenkkiä.»

»Anteeksi, en tarkottanut preetoria — se sana luiskahti vahingossa suustani. Tarkotin aivan toista henkilöä — iloista Sallustusta.»

»Oh! Ja mitä asiaa sinulla hänelle?»

»Glaukus oli isäntäni, hän osti minut julmalta herralta. Vain hän on ollut minulle ystävällinen. Nyt hän on kuolemaan tuomittu. En voi koskaan enää tuntea itseäni onnelliseksi, ellen saa hänelle sanoa, että ainakin yksi sydän armahtaa häntä. Sallustus on hänen ystävänsä; hän kyllä auttaa minua.»

»Olen varma, ettei hän ryhdy sellaiseen puuhaan. Glaukuksella on paljon ajateltavaa tämän ja huomisen päivän välillä, niin etteivät häntä paljoakaan liikuta sokean tytön vakuuttelut.»

»Mies», Nydia sanoi nousten, »tahdotko päästä vapaaksi? Tänään vielä se on omassa vallassasi. Huomenna on se myöhäistä. Vapautta ei ole koskaan helpommalla ostettu. Voit helposti kenenkään huomaamatta jättää talon, ja tuskin olet puoltakaan tuntia poissa. Ja tuollaisesta pikkutoimesta kieltäytyisit, vaikka vapautesi saisit palkinnoksi!»

Sosia oli poissa suunniltaan. Tytön pyyntö oli todella mitätön, mutta mitä se häntä liikutti? Sitä parempi vain. Hän salpasi Nydian lukkojen taa, ja jos Arbakes saisi kuulla hänen hetkeksi poistuneen, ei rikos ollut suuri eikä rangaistus sellaisesta ankara. Ja jos Nydian kirjeessä olisi muuta kuin mitä hän sanoi siihen kirjottavansa — hän puhuisi tietysti vankeudestansa, niinkuin varmasti puhuisikin — niin mitä siitä? Ei Arbakeen tarvitse koskaan saada tietää, että hän on kirjeen kuljettanut perille. Joka tapauksessa palkinto oli melkoinen. Hän ei epäröinyt kauempaa — hän suostui.

»Anna tänne palkkio, ja minä otan viedäkseni kirjeesi. Mutta seis! Olet orja — sinulla ei ole oikeutta pitää koristuksia — ne ovat isäntäsi.»

»Ne ovat Glaukuksen lahjoja; hän on isäntäni. Kuinka hän niitä nyt voisi takaisin vaatia? Ja kuka muu tietää, että minulla sellaisia onkaan?»

»Hyvä on. Tuon sinulle papyruslehden.»

»Ei, ei papyrusta — tuo vahataulu ja stilus!»

Nydia oli, kuten lukija lienee huomannut, sivistyneestä kodista. Hänen vanhempansa olivat tehneet kaikkensa valistaakseen häntä hänen onnettomuudessaan, ja hänen nopea käsityskykynsä oli kaikki helposti oppinut. Sokeudesta huolimatta hän oli lapsesta asti kyennyt vaikkakin puutteellisesti kirjottamaan terävällä stiluksella pehmeään vahatauluun, ja tällöin oli suurena apuna hänen herkätarkka tuntoaistinsa. Kun hän oli saanut vahataulun, piirsi hän siihen vaivalloisesti muutamia lauseita kreikaksi, omalla äidinkielellään, jota kaikki sen ajan sivistyneet italialaiset osasivat. Hän pani vahalaatan kääröön, sitoi sen ja sinetöi vahalla nuoran päät ja laskiessaan käärön Sosian käteen hän virkkoi:

»Sosia, olen sokea ja vanki. Ethän tahdo minua pettää — sinun täytyy jättää tämä kirje Sallustuksen omiin käsiin — muuten et ole tehtäväsi suorittanut oikein. Mutta nyt minä vihin juhlallisesti sinun pääsi kostonuhriksi, sielusi manalan voimien huostaan, jos luottamukseni petät. Ja nyt sinun täytyy,

oikea kätesi kädessäni vanna seuraavin sanoin: 'Sen maan nimessä, jolla elämme, niiden luonnonvoimien nimessä, jotka elämää säilyttävät ja jotka sen voivat tuhota — Orkuksen, kaikkikostavan — olympolaisen Jupiterin, kaikkinäkevän nimessä vannon rehellisesti täyttäväni minulle uskotun tehtävän ja jättäväni tämän kirjeen Sallustuksen omiin käsiin! Ja jos valani rikon, kohdatkoot minua kaikki taivaan ja manalan tuskat!' Riittää — luotan sinuun. Tässä palkkasi. On jo pimeä — riennä!»

»Olet kummallinen tyttö ja olet minut vallan pelottanut. Mutta kaikki on järjestyksessä, ja jos Sallustus on kotona, jätän hänelle tämän kirjeen, kuten olen vannonut. Uskoni kautta! Onhan minullakin pikku vikani! mutta valapatto! — ei, sen vian luovutan parempiosaisille.»

Näin sanoen Sosia poistui, pani vahvat salvat Nydian oveen — pisti avaimen vyöhönsä, pujahti omaan huoneeseensa, kääriytyi siellä kiireestä kantapäähän ulottuvaan vaippaan ja solahti takaoven kautta kenenkään huomaamatta kadulle.

Kaduilla oli autiota ja tyhjää. Hän saapui pian Sallustuksen taloon. Ovenvartija käski hänen jättää kirjeen hänelle ja mennä sitten tiehensä, sillä Sallustus oli niin murheissaan Glaukuksen kuolemantuomiosta, ettei häntä nyt saanut kukaan häiritä.

»Mutta olen vannonut jättäväni kirjeen hänen omiin käsiinsä — niin että minun täytyy päästä sisään!» Ja kun Sosia kokemuksesta tiesi, että Kerberus on juomaraheilla lahjottavissa, pisti hän puolen tusinaa sestertioita ovenvartijan kouraan.

»Hyvä», tämä virkkoi sovinnollisempana. »Voit astua sisään, jos haluttaa. Mutta sanoakseni totuuden, hän on juonut itsensä tukkihumalaan. Se on hänen tapansa, kun hänelle tapahtuu jotakin ikävää. Hän laitattaa herkullisen illallisen, parhaat viinit eikä lopeta, ennenkuin kaikki on mennyt kurkusta alas — paitsi viini.»

»Erinomainen tapa — suurenmoinen! Ah! Kelpaa rikkaitten rehkiä! Jos olisin Sallustus, laittaisin niin, että joka päivä olisi jotakin murehdittavaa. Mutta puhu joku hyvä sana puolestani atriensikselle — näen hänen tulevan.»

Sallustus oli liian surullisella tuulella kutsuakseen tovereita luokseen. Hän oli myöskin liian murheellinen juodakseen yksinään. Hän oli sentähden kutsunut huoneeseensa suosimansa vapautetun orjan, ja tuskinpa koskaan on oudompaa illallisjuhlaa vietetty. Silloin tällöin tuo hyväntahtoinen epikuurolainen huoahiti, pyyhki silmäkulmastaan kyynelen ja kävi sen jälkeen kaksinkertaisin innoin uuteen ruokalajiin käsiksi tai antoi täyttää uudelleen juomasarvensa.

»Hyvä mies», hän virkkoi toverilleen, »se oli inhottava tuomio — ohhoo! Ei hullumpaa lintua, mitä? Glaukus parka! Minkälaiset hirveät kápälät sillä leijonalla on! Ah! Ah! Ah!»

Sallustus huoahiti äänekkäästi — mutta mahanytkähdykset keskeyttivät sen äkkiä.

»Ota vielä malja lisää», vapautettu sanoi.

»Se oli liian kylmä ajatus; mutta kuinka kylmää Glaukuksella nyt lieneekään! Sulje huomenna talo — ei kukaan saa mennä ulos! Ei kukaan minun väestäni saa olla huomenna arenan leikkejä kunnioittamassa. Ei kukaan!»

»Kulaus tätä falernolaista — suru vallan sortaa sinut. Jumalat auttakoot — palanen tätä kuoriaiskakkua.»

Samalla onnettomalla hetkellä Sosia päästettiin epätoivoisen juomarin puheille.

»Lähetä Sallustuksen luo. Annan hänelle tämän nuoren naisen lähettämän kirjeen. Mitään vastausta en kaipaa. Saanko poistua?»

Näin puhui tuo kunnan Sosia ja peitti vaipalla kasvonsa ja muutti äänensä niin, ettei häntä myöhemmin kukaan voisi tuntea.

»Jumalten nimessä — parittaja. Tunteeton retkale! Etkö näe, että minulla on suru? Mene! Ja ota mukaasi kaikki Pandaruksen kiroukset!»

Sosia ei enää viivytellyt hetkeäkään.

»Tahdotko lukea kirjeen, Sallustus?» vapautettu kysyi.

»Kirjeen? *Minkä* kirjeen?» epikuurolainen sammalsi, sillä hänen silmänsä alkoivat jo kahdentaa esineitä. »Kirottu kaikki naiset! Olenko minä mies, joka (hik!) — ajattelee huvituksia — kun — kun ystäväni pian joutuu syötäväksi.»

»Syö vielä tuollainen leivos.»

»En, en enää! Suru murskaa minut.»

»Viekää hänet vuoteeseen!» vapautettu virkkoi. Ja orjat kantoivat Sallustuksen, joka tuskin jaksoi päättään pitää tanakkana, kubikulumiin; matkalla hän yhä valitteli Glaukuksen kovaa kohtaloa ja kiroili julkeitten naikkosten hävyttömiä tarjouksia.

Sillävälän Sosia kulki ikivihaisena kotiaan kohden. »Vai parittaja!» hän mutisi itsekseen. »Parittaja! Paha kieli sillä Sallustuksella! Jos hän olisi minua haukkunut kelmiksi tai varkaaksi, ei se olisi niin pahasti loukannut. Mutta parittajaksi! Hyi! Siinä sanassa on jotakin, mitä ei kestävätkään maha voi sietää. Lurjus on lurjus omaksi huvikseen, ja varas on varas omaksi hyödykseen, on jotakin kunniallista ja filosofista, kun oman etunsa vuoksi on konna; silloin ainakin hääää määrätynlaisten tarkotusperien mukaan — se on suorastaan suurenmoista. Mutta parittaja on olento, joka perustaa kaiken toisen huonoille ominaisuuksille — pata, joka pannaan tulelle, jotta toinen saisi siinä soppansa keittää — liina, johon kuka vieras tahansa pyyhkii kätensä! Ja joku roisto voi minulle sanoa: 'Luvallasi!' Parittaja! Minua saisi mieluummin sanoa vaikkapa murhaajaksi. Mutta mies oli humalassa eikä tiennyt mitä sanoi, ja olinhan sitäpaitsi valepuvussa. Jos hän olisi nähnyt, että Sosia häntä puhutteli, olisi hän sanonut: 'Kunnioitettava Sosia!' ja 'Kunnon mies!' Olen varma siitä. Mutta palkkani olen helposti ansainnut, se ainakin lohduttaa. Ja oi, Feronia jumalatar! Pian olen vapaa mies! Ja saapa katsoa, kuka uskaltaa minua silloin sanoa parittajaksi! Jos uskaltaa, niin saapa hän sen kalliisti maksaa!»

Näin suurista asioista itsekseen haastellen Sosia saapui sille kapealle kadulle, joka vei amfiteattereille ja sen lähellä oleville palatseille. Käännyttyään eräästä äkkikulmasta hän huomasi joutuneensa suuren väkijoukon keskeen. Miehiä, vaimoja ja lapsia siinä tungeskeli nauraen, puhuen, viittilöiden, ja kunnon Sosia joutui virran mukaan, ennenkuin hän sitä huomasi.

»Mitä uutta?» hän kysyi lähimmältä naapuriltaan, nuorelta taiteilijalta — »mitä uutta? Mihinkä säntää tämä kunnon joukko? Jakaako joku ylhäinen mies tänä iltana almuja tai ruokaa?»

»Ei, hyvä ystävä — parempaa on tarjolla», taiteilija vastasi. »Ylevä Pansa — kansan ystävä, päästää yleisön tänään katsomaan petoeläimiä *viviariaansa*. Herkules avita, huomenna eivät määrätty henkilöt niitä niin varmasti katselekaan.»

»On ihana yö», orja sanoi liittyen eteenpäin lainehtivaan joukkoon, »ja koska en huomenna pääse huveja katselemaan, tahdon ainakin petoeläimet kerran vielä nähdä.»

»Se on oikein», hänen uusi toverinsa vastasi, »eikä leijonaa ja tiikeriä joka päivä saa Pompeijissa nähdä.»

Joukko saapui nyt suurelle, mutta epätasaiselle aukealle, jota etäiset lamput vain vaillinaisesti valaisivat, ja ne, joiden jalat ja hartiat eivät olleet kyllin lujat, joutuivat vaaralliseen likistykseen. Mutta etenkin juuri naiset — useilla heistä oli lapsi käsivarrella tai rinnoilla — olivat innokkaimpia eteenpäin työntymään; ja heidän kimakat tuskanhuutonsa ja kirosanansa kuuluivat selvästi iloisempien miesäänien joukosta. Räikeintä ääntä piti muuan nuori tyttö, joka samalla tuntui olevan ylen onnellinen välittääkseen tungoksen aiheuttamista kolauksista.

»Ahaa!» nuori nainen virkkoi eräälle naapurilleen. »Sanoinhan aina sinulle — että leijonalle kyllä löydetään sopiva mies, ja nyt meillä on tiikerillekin omansa. Toivon, että olisi jo huomispäivä.»

»Iloinen tyttö!» Sosia huomautti.

»On», nuori taiteilija, kiharatukkainen kaunis mies vastasi. »Naiset rakastavat gladiaattoreja. Jos olisin orja, olisin aikapäiviä sitten hakenut opettajani lanistasta.»

»Niinkö?» Sosia sanoi irvistäen. »Kullakin oma makunsa.»

Joukko oli nyt saapunut määräpaikalle, mutta kun koju, jossa petoja pidettiin, oli tavattoman pieni ja ahdas, tuli tungos entistäkin rajummaksi. Kaksi amfiteatterin vartijaa oli asettunut oven eteen, ja he koettivat saada järjestystä syntymään siten, että päästivät sisään vain rajotetun määrän katsojia yhtäaikaan, ja muut saivat odottaa vuoroaan, kunnes edelliset olivat saaneet uteliaisuutensa tyydytetyksi. Sosia, joka oli ymmärtäväinen mies eikä juuri häikäillyt, osasi asettua ensimmäisten sisäänpäästettyjen joukkoon.

Toverinsa, taiteilijan, kadotettuaan Sosia huomasi joutuneensa pieneen, ummehtuneeseen huoneeseen, jota harvat, rököttävät tuohukset valaisivat.

Pedot, joilla tavallisesti oli kullakin oma *viviariansa*, oli nyt pantu katselijoiden mukavuudeksi samaan

häkkiin, mutta ne oli vahvalla rautaristikolla erotettu toisistaan.

Siinä nyt olivat nuo hurjat ja julmat erämaan vaeltajat, joilla oli miltei pääosa suoritettavana kuvaamassamme tapahtumasarjassa. Leijonaa, joka ei luonnostaan ole niin verenhimoinen kuin sen naapuri, oli nälällä kiihotettu, ja nyt se kulki edestakaisin ahtaassa häkissään hillittömänä ja uhkaavasti karjuen. Sen silmät kiiluivat raivoa ja nälkää; ja kun se hetkittäin pysähtyi ja tarkasteli ympäristöönsä, vetäytyivät katselijat pelokkaina taaksepäin ja hengittivät nopeammin. Mutta tiikeri makasi rauhallisena ja pitkin pituuttaan ojennettuna häkissään ja vain silloin tällöin ruumistaan venytellen tai pitkään haukotellen se ilmaisi tuntevansa vankeuden tuskaa tai kärsivänsä ihmisjoukosta, joka oli tullut kunnioittaen sitä katsomaan.

»En ole Rooman amfiteatterissakaan nähnyt komeampaa leijonaa», virkkoi muuan jättimäinen, väkevä mies, joka seisoj Sosian vieressä, oikealla puolella.

»Olen aivan masentunut katsellessani sen jäseniä», kuului ääni Sosian vasemmalta. Siinä seisoj nuori, solakka mies kätet ristissä rinnoilla.

Sosia katsoj ensin toista, sitten toista. »*Virtus in medio!* — kunto on aina keskimailia», hän mutisij itseksensä. »Kauniita seuralaisia sinulla, Sosia — gladiaattori kummallakin puolellasi.»

»Oikein sanoit, Lydon», rotevampi virkkoi, »tunnen samaa.»

»Ja nyt täytyy ajatella», Lydon huomauttj äänessään tavallista syvempi sävy, »ja nyt täytyy ajatella, että tuo ylväs kreikkalainen, jonka pari kolme päivää sitten vielä näimme tulvillaan nuoruutta, terveyttä ja iloa, että hänet heitetään tuon hirviön raadeltavaksi.»

»Ka miksei?» Niger murahit raa'asti. »Keisari on pakottanut monen kunniallisen gladiaattorin samanlaiseen otteluun — miksei laki saisi tuomita rikasta murhaajaa?»

Lydon huoahit, kohauttj olkiaian eikä vastannut. Joukko tarkasteli kumpaakin ihmettelevin silmin ja avoimin huulin: gladiaattorit olivat samanlaista katseltavaa kuin pedotkin — he olivat kaikki samaa sukua; niinpä joukko silmäili toista ja toista — miehiä ja petoja ja kuiskaili huomioitaan ja ennustuksiaan seuraavan päivän varalle.

»Hyvä», Lydon sanoj kääntyen mennäkseen ulos, »Jumalten kiitos, ettei minun tarvitse kamppailla leijonan eikä tiikerin kanssa. Sinäkin, Niger, olet miellyttävämpi vastustaja kuin kumpikaan noista.»

»Mutta silti voin olla yhtä vaarallinen», gladiaattori virkkoi rajusti nauraen, ja kuulijat, jotka ihailivat hänen jänteviä jäseniään ja ylvästä ryhtiään, nauroivat myöskin.

»Sen jätämme sikseen», Lydon vastasij rauhallisena tunkeutuen hitaasti joukon lävitse ja lähti kojusta.

»Annan hänen olkapäittänsä työskennellä», älykäs Sosia tuumi ja seurasi heti hänen vanavedessään. »Joukko väistyy aina gladiaattorin tieltä, ja minä koetan pysytellä aivan hänen takanaan.»

Medonin poika raivasij helposti tien itselleen joukon halki; monet tunsivat hänen kasvonsa ja ammatinsa.

»Se on nuori Lydon, uljas poika», muuan virkkoi. »Hän taistelee huomenna.»

»Ah! Olen hänestä lyönyt vedon», toinen sanoj, »kas kuinka luja käynti hänellä on.»

»Onneksi olkoon, Lydon», kolmas sanoj.

»Lydon, toivon sinun voittavan», neljäs, (keskiluokkaan kuuluva nainen) kuiskasij hymyillen — ja jos voitat, saat kuulla minusta vielä enemmän.»

»Kaunis mies, Venus avita», viides, kymmenissä taivalentava tytöntyllerö huudahtij. »Kiitos», Sosia siihen vastasij luullen kohteliaisuuden häntä tarkottavan.

Vaikka Lydonissa olivatkin jalommat pyrkimykset etualalla ja vaikka hän olikin veriseen ammattiinsa ruvennut vain toivoen sen avulla saavansa isänsä vapaaksi, ei hän silti ollut huomaamatta sitä ihailua, jota hän kulkiessaan sai osakseen. Hän unohtij, että samat äänet, jotka nyt häntä ylistelivät, saattoivat huomenna riemuita hänen kuolemantuskilleen. Pohjaltaan ylväänä ja rohkeana, rehellisenä ja lämminsydämisenä hän oli silti ehtinyt omaksua halveksimansa ammatin synnyttämää ylimielisyyttä, ja sitä oli ollut omansa lisäämään se seurapiiri, johonka hän ei todellakaan olisi lainkaan sopinut. Hän huomasi itseään pidettävän huomattavana miehenä. Hänen askelensa varmenivat ja ryhtinsä ojentui entisestääänkin.

»Niger», hän virkkoi äkkiä kääntyen, kun joukko yhä tunkeili hänen ympärillään, »olemme usein

kinastelleet; emme ole toistemme kanssa otelleet, mutta jompikumpi meistä kuitenkin huomenna kaatuu — kätesi!»

»Varsin mielelläni», Sosia sanoi ojentaen kämmenensä.

»Haa! Mikä hullu sinä olet? Luulin Nigerin olleen kantapäälläni.»

»Annan anteeksi erehdyksen», Sosia vastasi alentuvasti, »erehdys syntyi helposti. — Minä ja Niger olemme jokseenkin yhtä ruumiikkaat.»

»Haha! Sepä mainiota. Jos Niger kuulisi puheesi, kuristaisi hän sinut.»

»Teillä arena-sankareilla on varsin epämiellyttävä tapa haastella asioista», Sosia huomautti. »Muuttakaamme puheenaihetta!»

»*Vah! Vah!*» Lydon sanoi kärsimättömänä. »En ole nyt lainkaan juttutuulella.»

»Niinpä kai», orja vastasi, »sinä haudot nyt vakavia ajatuksia. Esiinnyt luullakseni huomenna ensi kertaa arenalla. Olen varma, että urhona kuolet.»

»Pudotkoot sanasi oman pääsi päälle!» Lydon huudahti taikauskoisesti, sillä hän piti Sosian sanoja pahana enteenä. »*Kuolla!* Ei — uskon, että *minun* hetkeni ei ole vielä lyönyt.»

»Joka kuolemasta arpaa heittää, valmistukoon saamaan myöskin koiranheiton», Sosia huomautti naljailien. »Mutta olet väkevä mies, ja toivotan sinulle kaikkea mahdollista hyvää. Ja nyt, *vale!*»

Samassa orja pyörähti ympäri ja lähti kotiinpäin kulkemaan.

»Toivon, etteivät tuon lurjuksen sanat olleet pahoja enteitä», Lydon tuumi miettiväisenä. »Isäni vapauden puolesta taistellen ja luottaen omiin kykyihini ja voimiin en ole ajatellutkaan kuoleman mahdollisuutta. Isä parka! Olen hänen ainoa poikansa! Jos minä kaadun —.»

Näiden ajatusten ahdistamana gladiaattori kiiruhti nopein askelin pois, mutta äkkiä hän huomasi kadun toisella puolella ajatuksiensa todellisen kohteen. Sauvaansa nojaten, huolten ja vuosien koukistamana, silmät maahan luotuina ja horjuvin askelin harmaahapsinen Medon lähestyi hitaasti gladiaattoria, Lydon pysähtyi hetkeksi. Hän arvasi heti syyn, mikä oli vanhuksen saanut näin myöhään liikkeelle.

»Olen varma, että hän etsii minua», hän tuumi. »Hän on kauhuissaan Olintuksen kohtalosta — hän pitää arenataisteluja entistäkin rikoksellisempina ja vihattavampina — hän tulee houkuttelemaan minua pois otteluista. Minun täytyy väistyä syrjään. En kestä hänen rukouksiaan — hänen kyyneliään.»

Tällaisia ajatuksia, joita kestää niin kauan tulkita, tulvi nuoren miehen mieleen. Hän kääntyi äkkiä ja pujahti sivukadulle. Hän ei pysähtynyt, ennenkuin hän hengästyneenä saapui matalan kukkulan kiireelle, jolta näkyi tuon pienoiskaupungin iloisin ja loistavin osa. Tälle pysähdytyään ja katsellessaan rauhallisia, kirkkaassa kuutamossa välkkyviä katuja (kuu oli vastikään noussut ja valaisi osittain ja kuvankirjavasti amfiteatterin edustalle kasaantunutta, sinne tänne liikehtivää, kahajavaa joukkoa) hänkin joutui eteensä leviävän maiseman lumoihin; hänenkin karun, viljelemättömän mielikuvituksensa valtasi syvä liikutus. Hän istahti sortuneen pylväistön jalustalle ja tunsu iltahetken rauhan virkistävän itseään. Lähellä, häntä vastassa olevassa palatsissa välkkyivät tuhannet tulet, sen isäntä vietti siellä suurta juhlaa. Ovet olivat viileyttä varten avoinna, ja gladiaattori näki lukuisan, juhlapukuisen joukon kokoontuneen atriumin[91] pyöreitten pöytien ääreen, joiden takaa kaukaa ja valaistun huonerivin perspektiivisesti sulkien suihkukaivo pärskytti vesikaariaan kuutamoiseen ilmaan. Tuolla olivat pylväät kukkukiehkuroin kiedotut — tuolla hohtivat hiljaa ja rauhallisina marmoripatsaat — tuolta kuului leikin ja naurun seasta soittoa ja laulua:

Epikurolainen laulu.

Pois manalan tuhmat tarut,
Joilla papit meiltä veroa vaatii,
Ja Kokyton konnut karut,
Ja akat, jotka lankaamme laatii.[92]

Zeus-ukolla olo on tiukkaa,
Jos kertojat totta ties:
Ei Junonsa hellitä hiukkaa,
Moni maanpäällä marisee mies.

Tuo siunattu Epikuros kirkas

Hän sadut ne nurkkahan nakkas;
Jo Kerberoskin menetit virkas,
Kun kulkijat käymästä lakkas.

Ja jos oliskin Zeus sekä Pluto,
Ei näe he meidän laista;
Ja jos näkiskin, miks meno, huuto?
Tää elämä on myös jumalaista.

Heist' olisiko hauskaa sitten
Täällä kärkkyä synnintöitä,
Luvut laskea suukkositten
Ja naukkujen pitkin öitä?

Mitä muusta kun kumpiakin sai vaan,
Ja humaltua sai säveleistä!
Viis välitän valloista taivaan,
Kuten piittaa eivät he meistä.

Sillaikaa kun Lydonin harras mieliala (joka kaikesta suvaitsevaisuudestaan huolimatta ei voinut olla loukkaantumatta näistä säkeistä, jotka hyvin kuvastavat sen ajan muotifilosofia) koetti selviytyä siitä epäsoinnusta, johon se oli joutunut, lähestyi hänen levähdyspaikkaansa pieni joukko miehiä, yksinkertaisissa pukimissa, nähtävästi keskiluokan miehiä. He keskustelivat vakavasti eivätkä huomanneet tai eivät olleet näkevinään gladiaattoria.

»Oi kauhujen kauhua!» muuan sanoi. »Olintus on temmattu keskeltämme, oikea kätemme on leikattu pois! Milloinka Kristus laskeutuu maahan omiaan suojelemaan?»

»Voiko inhimillinen turmelus enää syvemmä vajota?» toinen huomautti, »kun viaton tuomitaan kärsimään samanlainen arenarangaistus kuin murhaaja! Mutta älkäämme olko toivottomia; Sinain ukkonen saattaa jälleen jylistä, ja Herra varjelee pyhiään. Hullu vain ajattelee sydämessään: 'ei ole Jumalaa.'»

Samassa kuului valaistusta palatsista mässääjien laulua:

Viis välitän valloista taivaan,
Kuten piittaa eivät he meistä.

Ennenkuin laulun kaiku vielä oli ehtinyt kuolla, virittivät natsarealaiset, jotka äkillinen pyhä inho oli vallannut, seuraavan mielivirtensä:

Natsarealaisten varoitushymni.

1.

Oi Luoja kaikkivaltias,
Avuksi joudu armossasi
Hän myrskyn siivin saapuvi,
Ja eessään vallat vaipuvi.
Voi teitä, voi, te ylpeät!
Voi teitä, toden kieltäjät!
Voi teitä, synnin ystävät!

2.

Jo tähdet ylväät loistott' on,
Ja sammuu katse auringon,
Ja taivaat kiertyy kokohon.
Ja hornan aallot aavat
Ne asukkaansa saavat,
On vaiva heillä ikuinen.
Kaikk' entis-elo raukee,
Ja ajat uudet aukee
Ja ilo taivaan ilmeinen.

3.

Kuulkaa, ukkostorvet soi!
Hetket tuomion ne toi.

Hän, herra elon, kuoleman,
Hän istuimelta kunnian
Käy kuninkaaksi maailman.
Oi pyhain osa autuas!
Sä auttamaan saat omias.
Voi teitä, voi, te ylpeät!
Voi teitä, toden kieltäjät!
Voi teitä, synnin ystävät!

Näitä uhkaavia sanoja seurasi äkkiä syvä hiljaisuus elostelijain talossa. Kristityt lähtivät ja hävisivät pian gladiaattorin näkyvistä. Lydon, joita kristittyjen salaperäiset ennustukset olivat — käsittämättömästä syystä — hirveästi pelästyttäneet, nousi hetken perästä hänkin ja suuntasi kulkunsa kotiinpäin.

Kuinka ihanasti tähtivyö valaisi hänen allaan makaavaa kaunista kaupunkia! kuinka hievahtamatta sen pylväskadut lepäsivät öisessä rauhassaan! — kuinka hentoina tummanvihreät laineet leikkivät kaupungintakaisella rannalla! — kuinka kirkkaansinisenä ja iloisena kaartui sen ylle Kampanian uneksiva taivas! Mutta nythän olikin iloisen Pompeijin, kaldealaisten ikivanhan kolonian, Herkuleen tarunomaisen kaupungin, muhkean Rooman helmen viimeinen yö! Vuosisatoja oli sen ylitse kulkenut, ja nyt värähteli viimeinen säde sen kohtalon numerolehdillä! Gladiaattori kuuli keveitä askelia takanaan — naisjoukko palasi amfiteatterivierailultaan. Kun hän kääntyi, kohtasi hänen silmiään outo näky. Vesuviuksen huipusta, joka synkkänä häämötti etäältä, nousi äkkiä kalpea, meteorintapainen, vipajava lieska — se leijui hetken ja katosi taas. Samassa hetkessä nuorin naisista alkoi iloisella ja kimeällä äänellä laulaa:

Hei, hei, kuin reimasti marssii nuo!
Hei, hei, on katsoa hupaista tuo!

V KIRJA.

1 LUKU.

Arbakeen uni. — Egyptiläinen saa vieraan ja varoituksen.

Hurjien amfiteatterijuhlien edellinen yö oli hitaasti kulunut, ja *Pompeijin viimeisen päivän* aamuhämärä koitti! Ilma oli ihmeteltävän tyyni ja kylmäkö; kevyt harsomainen sumu kattoi laajan Kampanian kukkulat ja pellot. Mutta varhain työhönsä kulkevat kalastajat huomasivat kummakseen, että tuulettomasta säästä huolimatta merenaallot olivat ankarassa kuohunnassa, ikäänkuin tahtoisivat suinpäin syöksyä rannoilta ulapalle; ja kaukaa sinikalvoiselta Sarnusjoelta, jonka entistä uomaa nykyaikainen matkailija turhaan hakee, kuului pitkällistä, outoa kuminaa, kun se virtasi nauravien kenttien halki ja rikkaitten porvarien iloisten huvilain ohi. Sumun yläpuolelta pilkistivät selväpiirteisinä tuon ikimuistaisen kaupungin ajankuluttamat tornit, loistavien palatsien punaiset tiilikatot, monenmonien temppelien komeat kuvapatsaat, forumin patsasportikko ja riemukaari. Etäällä pistivät usvasta esiin sinisten vuorten ääriiviat, ja niillä leikkivät nousevan aamun ensimmäiset valovirit. Pilvirykelmä, joka oli kauan häilynyt Vesuviuksen huipulla, oli äkkiä hävinnyt, ja korkeana ja kuljuna sen kiire nyt kohosi ihanaan, autereiseen ilmaan.

Aikaisesta aamusta huolimatta kaupunginportit olivat jo avoinna. Hevonen toisensa perästä, kuorma kuorman jälkeen työntyi nopeasti kaupunkiin, ja lukemattomien, juhlapukuisten jalankulkijain puheensorina täytti ilman, iloista elämää yhä vilkastuttaen. Kadut olivat tulvillaan kaupungin omia asukkaita ja taajaväkisistä naapurikylistä saapuneita vieraita; ja meluten — melkein houraten elämänvirrat kulkivat hirveätä leikkiä katsomaan.

Huolimatta amfiteatterin suuruudesta, — sillä kaupunkiin verrattuna se oli aivan epäsuhtainen ja olisi hyvin voinut seiniensä suojaan sijoittaa kaikki Pompeijin asukkaat —, oli Kampian joka suunnalta saapunut ihmistulva niin suuri, että jo useita tunteja ennen näytäntöjen alkua amfiteatterin aukea edusta oli tungokseen asti täynnä kansaa, etenkin niitä, joiden yhteiskunta-asema ei oikeuttanut heitä saamaan erikoista paikkaa. Ja kahden niin huomattavan rikollisen kuolemantuomio oli ollut omiaan uteliaisuutta kiihottamaan äärimmilleen, ja tänä päivänä oli joukkoa kertynyt enemmän kuin miesmuistiin.

Sillaikaa kun rahvas kampanialaisen verensä kuohuttamana melusi, touhusi, riemuitsi ja siitä huolimatta — oikeaan italialaiseen tapaan — sai järjestyksen pysymään mallikelpoisena ja hilpeän mielialansa säilymään — kulki outo vieras Arbakeen yksinäiselle talolle päin. Nähdessään hänen kummallisen ja vanhanaikaisen pukunsa — hänen kiireisen käyntinsä ja oudot eleensä — vastaantulijat tönivät toisiaan ja hymyilivät; mutta heti kun he näkivät vilahduksenkin hänen kasvoistaan, iloisuus hävisi heti, sillä he näkivät edessään kuolleen kasvot; ja heistä tuntui heidän tarkemmin katseltuaan vieraan aavemaisia piirteitä ja repaleisia vaatteita, kuin olisi joku haamu vainajien valtakunnasta noussut jälleen ihmisten ilmoille. Ääneti ja kamoten joukko väistyi hänen tieltään, ja pian hän saapui egyptiläisen palatsin avaraan porttiholveikkoon.

Musta portinvartija, joka kuten kaikki muutkin tänä aamuna oli varhain liikkeellä, säikähti pahanpäiväisesti avatessaan ovea kolkuttavalle vieraalle.

Egyptiläisen uni oli ollut tavattoman syvää koko yön; mutta aamun valjetessa hän näki outoja ja tuskallisia unia, jotka vaikuttivat häneen sitäkin voimakkaammin, kun ne vastasivat täydelleen hänen omaksumaansa filosofista maailmankatsomusta.

Hän oli olevinaan maan uumenissa, yksinään suunnattomassa luolassa, jonka kattoa kannattivat jättiläismäiset, punaiset kalliopatsaat, ulottuen mittaamattomaan korkeuteen ja jättäen alleen pimeän, johon päivän säde ei koskaan ollut loistettaan luonut. Pylväitten välinen aukea oli täynnä suuria pyöriä, jotka vinhaa vauhtia ja hirveästi rämisten kieppuivat ympäri. Vain luolan oikealla ja vasemmalla laidalla oli tyhjää tilaa, ja kaksi aukkoa vei käytäviin, jotka eivät olleet aivan pimeät, sillä niitä valaisivat väräjävät, virvatulen kaltaiset tulenkielekkeet, jotka milloin käärmeitten lailla luikertelivat pitkin tahmaista, epätasaista kalliopohjaa, milloin poukahtaen kimmahtivat ylös luolan hämääseen — hävisivät äkkiä kokonaan, ilmaantuakseen taas yhtä äkkiä entistä kirkkaampina ja elävämpinä. Ja kun hän ihmetellen katsahti vasempaan käytävään, nousi sieltä ilmankeveitä, utumaisia olentoja hitaasti ylös, ja saavuttuaan halliin ne kohosivat yhä ylemmää ja haihtuivat savun lailla mittaamattomaan korkeuteen.

Pelokkaana hän katsahti vastakkaiseen suuntaan, ja kas! korkeasta pimeydestä laskeutui hitaasti samanlaisia varjoja, jotka nopeasti hävisivät oikeanpuoleiseen käytävään ikäänkuin näkymätön ilmavirta olisi niitä vastustamattomasti liikuttanut. Ja näiden haamujen kasvopiirteet saattoi selvemmin erottaa kuin niiden, jotka nousivat vastakkaisesta käytävästä. Toisien piirteistä kuvastui ilo, toisien suru — toisia elähytti onni ja toivo, toisia masensi pelko ja epätoivo. Ja niin nopeasti ja herkeämättä ne liikkuivat, että katsojaa lopulta alkoi huimata seuratessaan noita lakkaamatta vaihtuvia olioita, joita joku vieras voima näytti pakottavana liikuttavan.

Arbakes kääntyi toisaalle, ja eräässä nurkkauksessa hän huomasi pääkalloista tehdyllä korokkeella istumassa jättiläisnaisen, joka piteli käsissään kalpeata, utumaista vyyhteä, ja hän huomasi edelleen, että tuon kudoksen langat kiinnittyivät lukemattomiin pyöriin ikäänkuin hän johtaisi niiden koneiston liikettä. Hän tunsu salaisen voiman kuljettavan jalkojaan naista kohden, kunnes hän seiso i aivan tämän edessä. Jättinaisen kasvoilla päilyi juhlallinen, rauhallinen, ihanan puhdas ilme. Niissä oli jotakin hänen esi-isensä aikaisten sfinksien valtavaa veistosta. Ei minkäänlainen intohimo — ei mikään inhimillinen liikutus painanut hänen mietiskelevää, sileää otsaansa; hänen piirteissään ei ollut kyllästymystä, ei iloa, ei muistoja, ei toivoa; niissä ei ollut jälkeäkään kaikesta siitä, mikä herättää mieltymystä hurjassa ihmissydämessä. Hänen kauneutensa oli salaisuuksien salaisuutta — se synnytti kunnioitusta, mutta ei pelkoa: se oli kaiken suuren, kokoneen ilmaumaa. Ja Arbakeen huulilta kirposivat, hänen tahtomattaan, sanat:

»Ken olet ja mikä on toimesi?»

»Olen se, jonka sinä olet tunnustanut», tuo mahtava henki vastasi työtään keskeyttämättä. »Nimeni on *Luonto!* Nämä ovat maailman pyöriä, ja minun käteni ohjaa niiden kautta kaikkien olioiden elämää.»

»Ja mitä ovat nuo oudosti ja oikullisesti valaistut käytävät, jotka kummallekin suunnalle häviävät mustaan pimeyteen?»

»Se, jota sanot vasemmaksi, on syntymättömien käytävä. Varjot, jotka leijuen kohouvat ilmaan, ovat henkiä, jotka pitkästä iäisyydestä ovat matkalla heille määrätulle maiselle vaellukselle. Se jota sinä sanot oikeanpuoleiseksi, johon varjot laskeutuvat yläilmoista, niinkään tuntemattomasta ja hämärästä

ilmapiiristä, on kuoleman käytävä.»

»Entä minkätähden nuo vaihtelevat valot noin sähähtäen pimeyttä halkovat — miksi ne vain *vilahtavat* eivätkä *valaise?*»

»Ihmistiedon yksinkertainen hullu! Tähtien uneksija! Kaiken olevaisen sisällön ja alkuperän luulotteleva tuntija! Nuo valot ovat niiden tietojen säihkykipinöitä, jotka luonto on saanut tointaan suorittaakseen; niiden avulla hän saa tietää tarpeeksi menneisyydestä ja tulevaisuudesta voidakseen omat päämääränsä toteuttaa. Punnitse sen mukaan, sinä hullu, minkäarvoisia sinun tietosi ovat!»

Arbakes tunki vapisevansa kysyessään edelleen:

— »Miksi minä olen täällä?»

»Saat tuta, mikä on sielusi tulevaisuus — saat koetella lähestyvän tuomiosi esimakua — saat nähdä kohtalosi varjon sen jälkeen, kun sielusi on maisesta elämästä hävinnyt iäisyyteen.»

Ehtimättä vastata mitään Arbakes tunki vinheän tuulen puhaltavan luolan läpi kuin jonkun jättijumalan siipien lehahduksen. Kohottuaan ilmaan ja heittelehdyttyään korkealla kuin lehti syystuulien kynsissä hän huomasi äkkiä joutuneensa kuoleman varjojen joukkoon ja tempautui niiden mukana syvyyteen. Turhaan ponnisteltuaan häntä tempovaa voimaa vastaan hän huomasi tuulen vähitellen saavan näkyviä muotoja — haamumaiset siivet ja kotkan kynnet, ilmassa epäselvinä hämmöttävät jäsenet ja silmät, jotka kirkkaina ja elävinä katsoivat häneen synkin liikkumattomin ilmein.

»Kuka sinä olet?» egyptiläisen ääni kysyi.

»Olen se, jonka olet tunnustanut», haamu vastasi nauraa hohottaen — »ja nimeni on *Välttämättömyys*.»

»Mihin minut viet?»

»Tuntemattoman eteen.»

»Autuuteenko vai kadotukseen?»

»Mitä olet kylvänyt, sitä saat niittää.»

»Ei niin, hirveä haamu! Jos sinä olet elämän herra, ovat minun rikokseni *sinun* tekemiäsi eivätkä *minun*.»

»Olen vain Jumalan henki!» valtava *Tuuli* vastasi.

»Minun tietoni on siis turhaa?» uneksija huohti.

»Kylvömies ei soimaa kohtaloa, ellei hän ohdakkeita kylvettyään saakaan jyviä. Sinä olet kylvänyt rikosta; älä syytä sallimusta, ellet hyveen palkkaa korjaisikaan.»

Näyttämö muuttui yhtäkkiä. Arbakes oli ihmiskäden seassa. Ja ah! niiden joukossa oli pääkallo, ja unen salaperäisissä harhakuissa tuo pääkallo oli vähitellen saavinaan, säilyttäen silti lihattomat, kuoppaiset muotonsa, Apekideen piirteet; ja sen irvistävästä poskireiästä luikersi esiin pieni mato, joka ryömi Arbakeen jalkoihin. Hän yritti polkaista sen murskaksi; mutta jokaiselta iskulta se tuli pitemmäksi ja paksummaksi. Se paisui ja kiemurteli vihdoin suurena käärmeenä. Se kietoutui Arbakeen ympärille, se rusensi hänen luunsa, se kohotti välähtelevät silmänsä ja myrkyä tihkuvan kitansa hänen kasvojensa tasalle. Turhaan hän ponnisteli; hän nääntyi — hän voihki käärmeen saastaisen hengityksen löyhkästä — hän tunki itsensä kuoleman omaksi. Sitten käärme, jonka pää oli jälleen saanut Apekideen piirteet, lausui hänen korvaansa seuraavat sanat:

»*Uhrisi on tuomarinasi! Mato, jonka tahdoit murskata, on muuttunut käärmeeksi, ja se rusentaa sinut!*»

Arbakes herasi kauhun, tuskan ja epätoivon huutoon — hänen hiuksensa seisoivat pystyssä — otsa oli hien peitossa — silmät tuijottivat jäykkänä eteenpäin — hänen voimakas ruumiinsa vapisi kuin lapsen, kauhean unen tuskista. Hän heräsi — tointui vähitellen — hän kiitti jumalia, joihin hän ei uskonut, että kaikki oli ollut vain unta — hän katsahti ympärilleen — aamuhämärä pilkisteli jo hänen huoneensa pienistä, mutta korkeista ikkunanruuduista — hän oli jälleen päivän mailla — hän iloitsi — hän hymyili — hän katsahti jälleen eteensä, ja silloin hän huomasi uudelleen aavemaiset kasvat — elottomat huulet — valjut huulet — Vesuviuksen velhon.

»Haa!» hän kiljaisi peittäen silmänsä. »Uneksinko yhä? Olenko yhä vielä kuolleitten parissa?»

»Mahtava Hermes — et! Olet kyllä kuolevaisen, mutta et kuolleen seurassa. Tunnethan ystäväsi ja orjasi!»

Pitkä vaijenta. Vähitellen egyptiläisen suonenedontapaiset nytkähdykset vähenivät, ja pian hän oli jälleen entinen itsensä.

»Se oli siis unta», hän virkkoi. »Hyvä — älkäämme siis enää uneksiko, tai päivä ei enää voi korvata yön tuskia. Vaimo, kuinka tänne tulit ja mitä asiaa?»

»Tulin varottamaan sinua», noita-akka sanoi juhlallisella äänellä.

»Varottamaan minua! Uni ei siis valehdellut. Mistä vaarasta?»

»Kuule. Kamala onnettomuus uhkaa tätä kaupunkia. Pakene, kun vielä aikaa on! Sinä tiedät, että luolani on vuorella, jonka alatse perintätiedon mukaan virtaa Flegetonin tulinen joki; luolassa on syvä kuilu, ja sen pohjalla olen viime aikoina nähnyt punaisen, paksun virran hiljalleen liikkuvan, ja olen samalla pimeydestä kuullut voimakasta tohinaa ja kumeaa kolinaa. Mutta viime yönä syvyyteen kurkistaessani huomasin, että virta ei enää ollutkaan paksua, vaan herkän läikkyvää ja hehkuvan kirkasta; ja sinne tuijottaessani päästi eläin, kettu, joka eli kanssani ja joka nyt oli takertunut minuun kiinni, vihlovan ulvahduksen, tuupertui maahan ja kuoli,[93] ja kuola ja vaahto peittivät sen huulet. Palasin kotitulelleni; mutta koko yön tunsin kallon allani horjahtelevan ja vapisevan, ja vaikka ulkona kaikki oli rauhallista ja tyyntä, kuulin syvyydestä vinheän tuulen puhinaa ja ikäänkuin vierivien rattaitten kolinaa. Seuraavana aamuna nousin hämärän mukana ylös, katsahdin jälleen kuiluun ja näin suuria, mustia kallonlohkareita uiskentelevan tuossa synkässä virrassa; ja virta itse oli nyt leveämpi, vuolaampi ja hehkuvampi kuin edellisenä iltana. Nousin ja kiipesin vuoren laelle ja siellä näin äkkijyrkän laajan syvennyksen, jota ei ollut ennen ollut ja josta nousi usvamaista, ohutta savua; ja kun sitä hengitin, salpautui vereni ja olin siihen paikkaan kuolla. Palasin kotiini, otin rahani ja juomani ja jätin monivuotisen asuntoni; sillä muistin synkän etruskilaisen ennustuksen, joka kuuluu: 'Kun vuori aukenee, tuhoutuu kaupunki; kun palaneitten kenttien kukkuloiden yllä leijaillee savua, silloin meren lasten parista kuuluu voittoa ja itku'. Ennenkuin pakenen etäisille rannikoille, tulen varottamaan sinua, pelottava opettaja. Niin totta kuin elät, tiedän aivan varmasti, että se maanjäristys, joka äskettäin horjutti tätä kaupunkia perustuksia myöden, oli vain vielä kauheamman onnettomuuden ennustaja. Pompeijin muurit on rakennettu kuoleman kentille ja unettoman manalan virroille. Kuule varotustani ja pakene!»

»Kiitän sinua huolenpidostasi, velho. Tuolla pöydällä on kultainen maljakko, ota se, se on sinun. En voinut uneksiakaan, että joku, joka ei kuulu Isiksen papistoon, pelastaisi Arbakeen perikadosta. Varmaankin ne merkit, jotka näit sammuneen tulivuoren kraatteriaukossa, kertovat kaupunkia uhkaavasta suuresta vaarasta», egyptiläinen jatkoi miettiväisenä, »ehkä entistä ankarammasta maanjäristyksestä. Kuinka tahansa, siinä on ainakin uusi syy kiiruhtaakseni mahdollisimman pian jättämään tämän kaupungin muurit. Huomenna ryhdyn tarpeellisiin valmistuksiin. Etrurian tytär, minne sinä aijot?»

»Tänään poikkean Herkulaneumiin ja kuljeskelen sitten pitkin rannikkoa, kunnes olen löytänyt uuden kodin. Minulla ei ole enää yhtään ystävää; kaksi toveriani, kettu ja käärme, ovat kuolleet. Suuri Hermes, olet luvannut minulle vielä kaksikymmentä vuotta elinaikaa.»

»Niin olen», egyptiläinen vastasi, »niin olen luvannut. Mutta, nainen», hän lisäsi kohottautuen käsivartensa varaan ja tarkasteli uteliaana toisen piirteitä, »sano minulle, minkätähden sinä oikeastaan haluat elää! Mitä nautintoa löydät elämästäsi?»

»Ei elämä ole suloista, mutta kuolema on kauhea», noita-akka vastasi terävällä, ilmehikkäällä äänellä, joka liikkui syvästi itserakkaan tähdistälukijan sydäntä. Hän tunsu vastauksen todeksi; ja haluten päästä toisen epämiellyttävästä seurasta hän sanoi: »Aika kuluu; minun täytyy pukeutua tänpäiväisiä juhliä varten. Hyvästi, sisar! Iloitse elämän tuhasta niin hyvin kuin jaksat.»

Velho, joka oli Arbakeen kallisarvoisen lahjan pannut vaippansa avariin laskoksiin, nousi mennäkseen. Ovella seistessään hän pysähtyi, kääntyi ja sanoi: »Näemme toisemme viimeisen kerran tässä elämässä. Mutta minne menee liekki, kun se tuhkan jättää? Sinne tänne, ylös alas lehdeltuaan kuin soiset sumut, liekki näkyy viimein meren rannikkoliejussa; ja velho ja tietäjä, oppilas ja opettaja, kunnioitettu ja halveksittu kohtaavat ehkä vielä kerran toisensa. Hyvästi!»

»Pois, kuolemankorppi!» Arbakes mutisi oven sulkeutuessa noita-akan rääsyisten vaatteiden jälkeen. Ja omien ajatustensa kiusaamana ja yöllisen unensa hermostuttamana hän kutsui orjat luoksensa pukemaan hänet.

Amfiteatterijuhlissa oli tapana esiintyä juhla-asussa, ja Arbakes pukeutui tänä päivänä tavallista huolellisemmin. Hänen tunikansa oli hohtavinta valkoista, sen monet fibulat (soljet) välkkyivät mitä

kallisarvoisimpia kiviä; tunikan ylle heitettiin väljä itämainen viitta, puoleksi takki, puoleksi vaippa, jonka kangas oli puhtainta tyyrolaista purppuraa, ja sandaalit, jotka ulottuivat miltei polviin asti, oli jalokivin ja kullalla kirjailtu. Arbakes ei koskaan laiminlyönyt käyttämästä hyvän tilaisuuden sattuessa kaikkia niitä keinoja, jotka häikäisevät suurta yleisöä ja herättävät siinä kunnioitusta. Ja tänä päivänä, joka oli hänen vapahduksensa hetki, jolloin hän Glaukuksen kuollessakin pääsisi vaarallisesta kilpailijasta ja pelastuisi rikoksestaan ilmitulemasta, hän tunsu valmistuvansa suureen riemulliseen voittoon tai hääjuhlaan.

Ylhäisten henkilöiden oli tapana saapua amfiteatterijuhliin kaikkien orjiensa ja vapautettujensa kanssa; ja Arbakeen iso »perhe» oli jo ulkona hyvässä järjestyksessä odottamassa isäntänsä kantotuolia.

Suureksi mielipahakseen ne orjat, jotka palvelivat Ionea, ja kunnan Sosia, jonka tehtävänä oli vartioida Nydiaa, olivat saaneet käskyn jäädä kotiin.

»Kallias», Arbakes virkkoi vapautetulle orjalleen, joka juuri kiinnitti hänen vyötään, »olen kyllästynyt Pompeijiin; aijon jättää sen kolmen päivän perästä, jos on sopiva tuuli. Tunnet laivan, joka on satamassa ja joka on aleksandrialaisen kauppiaan Narseksen laivoja. Olen sen ostanut häneltä. Ylihuomenna alamme kuljettaa tavaroitani siihen.»

»Niinkö pian? — Hyvä on. Arbakeen käskyjä totellaan. Entä hänen suojattinsa, Ione?»

»Seuraa mukana. Riittää siitä — onko aamu kaunis?»

»Sumuinen ja painostava. Todennäköisesti tulee varsin kuuma päivä.»

»Gladiaattoriparkoja ja kurjia rikoksellisia! Mene ja katso, että orjat ovat järjestyksessä.»

Jäätyään yksikseen Arbakes meni työhuoneeseensa ja sieltä pylväskäytävään. Hän näki sankan väkijoukon kiiruhtavan amfiteatterille päin ja kuuli teatterin palveluskunnan huudot ja köysien läiskinän isoa telttipurjetta hinattaessa teatterin katoksi, jonka alla katsojilla oli mukavissa tuoleissaan ja suojassa auringon polttavilta säteiltä nautinto kuunnella ihmistoveriensa tuskanhuutoja. Äkkiä kuului hurjaa, outoa ääntä, joka taas yhtäkkiä kuoli — se oli leijonan karjuntaa. Kokoontuneesta joukosta ei hetkeen kuulunut hiiskahdustakaan; mutta vajentaa seurasi riemullinen naurunrähäkkä — naljailtiin tuon kuninkaallisen pedon nälkäisestä kärsimättömyydestä.

»Te villipedot!» Arbakes mutisi halveksivasti, »oletteko te olevinanne pienempiä murhamiehiä kuin minä? Minä surmaan vain itseäni puolustaakseni — teille on murha leikkiä!»

Hän kääntyi tutkivin katsein tarkastelemaan Vesuviusta. Vehmaina vihannoivat sen rinteillä vihreät viinitarhat, ja rauhallisena kuin itse ikuisuus kohosivat tuon valtavan vuoren muodot hengähtämättömiin pilviin.

»Meillä on vielä aikaa, jos maanjäristys uhkaakin», Arbakes ajatteli ja palasi huoneeseensa. Hän sivuutti pöydän, jolla olivat hänen salaperäiset papyruskäärönsä ja kaldealaiset laskelmansa.

»Kunnioitettava tiede», hän tuumiskeli, »en ole sinulta neuvoa kysynyt siitä asti, kun viimeksi vältin vaaran, josta minua varoitit. Ja mitä turhia? — Tiedän, että *tästä lähin* tieni on loistava ja tasainen. Eivätkö tapahtumat jo ole sitä todistaneetkin? Pois epäily — pois sääli! Heijasta, oi sydämeni — heijasta tulevaisuuttani varten vain kaksi kuvaa. — Vallan ja Ionen kuvat!»

2 LUKU.

Amfiteatterissa.

Nydia, jolle Sosia oli vakuuttanut jättäneensä kirjeen Sallustuksen omiin käsiin, oli saanut jälleen toivoa. Hän uskoi, että Sallustus hetkeäkään kadottamatta kiiruhtaa preettorin luo — tulee egyptiläisen taloon — vapauttaa hänet ja päästää Kalenuksen vankeudesta. Samana yönä Glaukuskin pelastetaan. Mutta! yö kului — hämärä koitti; hän kuuli vain orjien astuntaa hallissa ja peristylessä ja heidän äänensä, kun he valmistautuivat juhlaan. Silloin tällöin tunkeutui hänen korvaansa myöskin Arbakeen käskävä ääni — nyt kuului huumavaa soittoa; pitkä saattue oli lähtenyt amfiteatterille ahmimaan silmillään atenalaisen kuolinkamppailua!

Arbakeen kulkue eteni verkalleen ja juhlallisesti, kunnes saavuttiin paikalle, missä kantotuoleissa tai

vaunuissa saapuneitten täytyy poistua ajoneuvoistaan. Arbakes poikkesi käytävään, jonka kautta arvokkaimmat katselijat päästettiin sisään. Hänen orjansa, jotka nyt sekaantuivat suureen joukkoon, joutuivat näytettyään ensin piletinsä, (ne olivat nykyisten oopperapilettien muotoisia) erikoisten virkamiesten opastamina *populariaan* (rahvasta varten asetetuille penkeille). Paikaltaan Arbakes nyt silmäili sitä valtavaa ja kärsimätöntä joukkoa, joka täytti tuon suunnattoman teatterin.

Ylärivillä, miehistä erillään istuivat naiset, joiden kirjavat puvut kaukaa näyttivät värikkäältä kukkaniityltä. Lienee tarpeetonta lisätä, että he olivat koko teatterin rupattelevin ryhmä; ja monta katsetta tähtäytyi heihin, etenkin niiltä penkeiltä, joilla istuivat nuoret ja naimattomat miehet. Parhailla paikoilla, aivan arenan ympärillä istuivat ylhäissyntyisimmät ja rikkaimmat katselijat — viranomaiset, senaattorit ja ritariston jäsenet.[94] Käytävät, joita pitkin oikealta ja vasemmalta päästiin näille paikoille, veivät soikean arenan kumpaankin päähän, ja täällä olivat myöskin taistelijoiden kopit. Käytävien korkea hakuliaitausta esti villipetoja hyökkäämästä katsojien kimppuun ja pakotti ne tyytymään niille varattuun saaliiseen. Pitkin rintavarustusta, joka ympäröi arenan ja jolta tuolirivit asteettain kohosivat, oli gladiaattorien voimalauseita ja freskomaalauksia, jotka kuvasivat taisteluja, joita varten teatteri oli rakennettu. Rakennuksessa oli joka paikassa näkymättömiä putkia, joista päivän kuumimmillaan ollessa pirskotettiin katselijoihin kylmää, viillettävää vettä. Amfiteatterin virkailijat olivat yhä vielä kiinnittämässä suurta telttikattoa (eli *velariaa*), joka peitti koko aukeaman, ja jonka loistavasta asusta kampanialaiset ylpeilivät. Se oli kudottu valkoisimmasta apulialaisesta villasta, ja siinä oli heleämpunaisia juovia. Telttikattoa ei tänään saatu niin hyvin paikoilleen kuin ennen; lieneekö se johtunut työmiesten tottumattomuudesta vai oliko koneisto jollakin lailla epäkunnossa, sitä ei tiedetä; sitäpaitsi telttikaton suunnattoman koon takia työ olikin tavallista vaikeampaa — ja miltei mahdoton rumalla ja tuulisella säällä. Mutta ilma oli nyt niin merkillisen tyyni, että katsojat eivät näyttäneet voivan oikein antaa anteeksi työmiesten taitamattomuutta; ja kun *velariaa* ei lopultakaan saatu umpeen pingotetuksi, joten suuri aukko oli sen keskellä yhä näkyvässä, puhkesi katselijoiden tyytymättömyys äänekkäisiin huutoihin ja sadatuksiin.

Edili Pansaa, jonka kustannuksella leikit oli järjestetty, harmitti aimo tavalla tämä puutteellisuus, ja hän hautoi ankaraa kosta leikkien ylipäällikölle, joka turhaan puuhaili ja voivotteli ja puuskuttaen hääräili saadakseen katoksen paikoilleen.

Mutta äkkiä humu taukosi — työmiehet herkesivät puuhastaan — joukko rauhottui — aukko unohdettiin — sillä nyt, rumpujen päristessä gladiaattorit astuivat juhlallisessa kulkueessa arenalle. Hitaasti ja vakaasti he kiersivät tuon soikean aukean, salliakseen katselijoiden täysin siemauksin nauttia heidän raudankovista pelottomista piirteistään, katsella heidän väkeviä vartaloitaan ja tukevia käsivarsiaan ja lyödä vetoja, joita hetken kiihotus ja oikku olivat omiaan saamaan aikaan.

»Oh!» Fulvian leski huudahti Pansan emännälle, kun he kumartuivat korkeilta penkeiltään eteenpäin paremmin nähdäkseen. »Näetkö tuota jättimäistä gladiaattoria? Kuinka hassunkurisissa varustuksissa hän on?»

»Niin», edilin vaimo vastasi painokkaasti, sillä hän tunsi taistelijoiden nimet ja ominaisuudet, »hän on *retiarus*. Hänellä on, kuten näet, aseina vain kolmikärkinen keihäs ja verkko, hänellä ei ole muita varustuksia kuin kuvenauha ja tunika. Hän on voimakas mies ja taistelee Sporuksen, tuon juurevan gladiaattorin kanssa, jolla on pyöreä kilpi ja lyhyt miekka ja jolla niinkään ei ole varustuksia; hänellä ei ole nyt kypärääkään, jotta hänen kasvonsa nähtäisiin — kuinka peloton katse! Myöhemmin hän esiintyy suljetuin silmikoin.»

»Mutta eivätkö verkko ja keihäs ole varsin kevyitä aseita kilpeä ja miekkaa vastaan?»

»Kaikesta huomaa, kuinka kokematon vielä olet, rakas Fulvia; *retiaruksella* on kaikki edut puolellaan.»

»Mutta kuka on tuo kaunis gladiaattori, miltei alasti — se ei oikeastaan sovi! Venus avita! mutta kuinka sopusuhtainen hänen vartalonsa onkaan!»

»Hän on Lydon, nuori alottelija; hän on uhkarohkeasti uskaltanut taistelemaan tuon toisen, samalla tavalla vaatetetun tai pikemmin vaatettamattoman gladiaattorin — Tetraideen kanssa. He alottavat ottelun kreikkalaiseen tapaan kestuksella. Sen jälkeen he taistelevat täysissä varustuksissa käyttäen miekkaa ja kilpeä.»

»Tuo Lydon on sievä mies, ja naiset ainakin suosivat häntä.»

»Mutta kokeneet vedonlyöjät eivät. Klodius tarjoo kolme yhtä vastaan hänen tappiostaan.

»Oh, Jupiter! Kuinka ihanaa!» leski huudahti, kun kaksi kiireestä kantapähän varustettua gladiaattoria ratsasti kevyin ja rohkein liikkein arenan ympäri. Muistuttaen suuresti keskiaikaisia turnausritareita heillä oli keihäät ja pyöreät, taidetekoiset kilvet. Heidän varuksensa olivat kudotut

teräslangoista, mutta ne peittivät vain kuvetta jaoikeaa kättä; lyhyet, satulaan asti ulottuvat takit tekivät heidän ulkoasunsa maalaukselliseksi ja siroiksi. Heidän paljaissa jaloissaan oli sandaalit, jotka oli sidottu nilkan yläpuolelle. »Oh, ihanaa! Ketä nuo ovat?» leski kysyi.

»Toinen on Berbiks — hän on kaksitoista kertaa voittajana selviytynyt; toisella on tuo vaativa nimi Nobilior. Molemmat ovat kelttejä.»

Tämän keskustelun aikana olivat alkuvalmistelut suoritettut loppuun. Nyt seurasi valeottelu puumiekoin useitten gladiaattorien kesken, jotka oli määrätty vastakkain. Näiden joukossa herättivät Roomasta vuokratut kaksi gladiaattoria suurinta ihmettelyä; lähinnä heitä ihailtiin enimmin Lydonin siroa taistelutapaa. Tätä valetaistelua kesti korkeintaan tunnin; eikä se herättänyt suurta innostusta paitsi niissä arenataistelujen erikoistuntijoissa, jotka puhdasta taidetta pitivät raakaa ponnistelua nautittavampana. Suuri katselijajoukko riemuitsi, kun se oli ohi ja kun se nyt sai odottaa kauheampaa näytelmää. Taistelijat ryhmittivät edeltäkäsikin laaditun ohjelman mukaan parittain; heidän aseensa tutkittiin, ja päivän vakavat taistelut alkoivat mitä syvimmän hiljaisuuden vallitessa — sen katkaisi äkkiä sotainen soitto, joka kiihotti taisteluun käymään.

Usein alettiin taistelu julmimmalla tavalla siten, että joku *bestiariuksista* eli pedoille määrätty gladiaattori ensin teurastettiin alkajaisuhriksi. Mutta kokenut Pansa piti soveliaampana antaa verisen draaman kiihottamistaan kiihottaa katsojien mielenkiintoa; ja sentähden hän oli jättänyt Olintuksen ja Glaukuksen teilausten viimeiseksi numeroksi. Oli päätetty, että molemmat ratsurit alottavat näytännön; sitten taistelevat gladiaattorit jalan, parittain, senjälkeen Glaukus ja leijona esittävät osansa tässä murhenäytelmässä, ja suurena loppukohtauksena ovat natsarealainen ja tiikeri vastakkain. Tämänlaatuisia pompeijilaisia näytäntöjä ajatellessaan saa Rooman historian tuntija aikalailla rajottaa mielikuvitustaan, sillä täällä ei saa odottaakaan sellaisia suurpiirteisiä, suunnattomia teurastuksia, jommoisia Neeron tai Kaligulan tapaiset keisarit saattoivat tarjota pääkaupungin asukkaille. Roomalaiset leikit, joihin tarvittiin taitavimmat gladiaattorit ja suurin osa villieläimistä, olivat samalla suurimpana syynä, miksi keisarikunnan pikkukaupungeissa amfiteatterileikit olivat inhimillisempiä ja harvempia; ja tässä, kuten muissakin suhteissa Pompeiji oli vain pienoiskuva, mikrokosmos itse Roomasta. Mutta joka tapauksessa tämäkin oli hirveä ja vaikuttava näytelmä, johonka nykyaika, onnellista kyllä, ei voi mitään verrata: suunnaton teatteri, jossa istuinrivit kohoavat kohoamistaan ja johon 15-80 tuhatta ihmistä on sulloutunut seuraamaan — ei mitään tekaistua murhenäytelmää — ei mitään lavaesitystä — vaan todellista taistelua voitosta ja tappiosta, kaikkien arenalla olevien kamppailua elämästä ja kuolemasta!

Hevosmiehet olivat aitauksen (mikäli sitä nimeä tässä voi käyttää) kummassakin päässä. Ja Pansan antamasta merkistä molemmat taistelijat syöksyivät toisiaan vastaan, pyöreitä kilpiään suojanaan pitäen ja kevyet, mutta tukevat keihäät tanassa. Mutta kolmen askelen päässä vastustajastaan Berbiks pysäytti hevosensa, väistältä syrjään, ja kun Nobilior samassa pyyhkähti ohi, teki hän pistohökkäyksen. Mutta heilauttaen nopeasti ja taitavasti kilpeään tämä väisti iskun, joka muuten olisi ollut hänelle tuhoisa.

»Hyvin tehty, Nobilior!» preetori huudahti antaen siten merkin yleisille hyvä-huudoille.

»Mainio pisto, Berbiks!» Klodius vastasi paikaltaan.

Ja kansan kiihtymys puhkesi nyt huutoihin, jotka penkki penkiltä paisumistaan paisuivat.

Hevosmiesten silmikat olivat täydellisesti suljetut (kuten myöhemmän ajan ritareilla), mutta silti pääisku suunnattiin juuri vastustajan päähän, ja Nobilior, joka osasi hevostaan ohjata taitavammin kuin hänen taistelutoverinsa, tähtäsi keihäällään tämän kypäraan. Berbiks kohotti suojakseen kilpensä, mutta hänen tarkkasilmäinen vastustajansa laskikin äkkiä aseensa ja työnsi sen hänen rintaansa. Berbiks horjahti ja putosi.

»Nobilior! Nobilior!» kansa riemuitsi.

»Olen hävinnyt kymmenen sestertiaa»,[95] Klodius voihkaisi hammasten raosta.

»*Habet!* — hän on saanut kylläkseen», Pansa sanoi rauhallisena.

Kansa, joka vielä ei ollut ehtinyt kovettua julmaksi, teki armahdusmerkkejä, mutta kun arenapalvelijat kiiruhtivat auttamaan kaatunutta, huomasiivat he, että armahdus tuli liian myöhään — keltin sydän oli lävistetty, ja hänen silmänsä olivat jo sammuneet. Veren mukana, joka mustana virtasi arenan hiekalle, oli hänen henkensäkin lähtenyt.

»On sääli, että se kävi niin pian — se oli liian vaivatonta», Fulvian leski valitteli.

»Niin — en minäkään ollenkaan sääli Berbiksiä. Jokainenhan näki, että Nobilior teki vain

valehyökkäyksen. Kas, nyt he solmivat nuoran hänen ruumiinsa ympärille — he laahaavat sen spoliariumiin — nyt sirotetaan hiekkaa kentälle! Pansa ei mitään niin raskaasti valittele kuin sitä, ettei hän ole kyllin rikas peittääkseen arenan hohtavalla suolalla ja sinooperilla, kuten Neeron tapana oli tehdä.»

»Hyvä, jos ottelu olikin lyhyt, seuraa sitä pian toinen. Kas nyt kaunis Lydon ystäväni astuu arenalle — ja verkkomies — ja miekkailija. Oh, suurenmoista!»

Nyt oli arenalla yhtäaikaa kuusi gladiaattoria. Niger ahdisteli verkkoinensa Sporusta, jolla oli kilpi ja lyhyt miekka. Lydon ja Tetraides, kumpikin miltei alasti, ohut vyö vain kiersi heidän lanteittensa ympäri, kummallakin kädessä raskas kreikkalainen kestä; ja kaksi roomalaista gladiaattoria, täydellisissä teräsvaruksissa, suurine kiipineen ja terävine miekkoineen.

Kun Lydonin ja Tetraideen välinen ottelu oli vaarattomampaa kuin muut kamppailut ja kun he siirtyivät arenan keskelle, jäivät muut aivankuin yhteisestä sopimuksesta paikoilleen nähdäkseen, kuinka tämä taistelu ratkeisi ja odottaakseen, että kestuksen jälkeen otettaisiin esille tuhoavamat aseet, jolloin hekin aloittaisivat taistelun. He seisoskelivat aseisiinsa nojaten ja erillään toisistaan ja seurasivat leikkiä, joka huolimatta siitä, ettei se ehkä ollut kyllin verinen miellyttääkseen joukkoa, silti oli omansa herättämään ihailua, sillä sehän oli peräisin pompeijilaisten omasta kotimaasta, Kreikasta.

Ensi silmäykseltä nämä kaksi taistelijaa näyttivät toistensa vastakohtilta. Tetraides ei tosin ollut Lydonia rotevampi, mutta hän painoi huomattavasti enemmän; hänen lihaksensa olivat painuneet lihan sisään, sillä kun yleisesti luultiin, että kestustaistelijan täytyy olla lihava, jos mieli voittaa, oli Tetraides taipumustaan lihota vartavasten edistänyt. Hänen hartiansa olivat leveät, raajansa paksut, lihaksiset ja jonkun verran sisäänpäin vääntyneet, tavalla, joka kyllä tinkii kauneusvaatimuksista, mutta lisää samalla voimaa ja tukevuutta. Mutta Lydon, joka oli solakampi ja laihempi, oli kaunisvartaloinen ja sopusuhtaisesti kehittynyt mies, ja tarkka tuntija saattoi heti huomata, että vaikka hänellä ei ollutkaan sellaista lihaskasaa kuin hänen vastustajallaan, hänen lihaksensa sen sijaan olivat harjaantuneet — raudankovat ja kiinteät. Ja mitä häneltä lihavuutta puuttuikin, sen korvasi hänen nopeutensa ja alotekykynsä; ja hänen päättäväisten kasvojensa ylväs hymy, joka oli vastakohtana hänen vihollisensa tylsälle välinpitämättömyydelle, antoi uutta vakuutusta niille, jotka olivat hänen puolellaan ja toivoivat hänen voittavan; ja huolimatta heidän ruumiinkokonsa näennäisestä eroavaisuudesta kaikuivat joukon huudot yhtä paljon Lydonin kuin Tetraideen puolesta.

Joka on tutustunut nykyaikaiseen nyrkkeilyyn — ja siis tietää, kuinka voimakkaita ja vaarallisia iskuja voi ihmisnyrkillä antaa, kun sen taitavasti tekee — käsittää helposti, kuinka paljoa tehokkaammiksi iskut käyvät, kun käsivarsi on kyynäspäähän asti ympäröity paksuilla nahkahihnoilla, jotka ranteen kohdalla on vahvennettu paksulla rautalevyllä ja lyijykuulilla. Mutta minkä piti taistelun viehättävyyttä lisätä, se olikin omansa sitä vähentämään: sillä tällainen ottelu ei voinut kestää kauaa. Muutama onnistunut, taitavasti *sijotettu* isku riitti vajentamaan vihollisen, ja taistelu ei sentähden useinkaan kehittynyt sellaiseksi tarmon, voiman ja lujan kestävyuden näytteeksi, jonka teknillisenä nimenä nykyisin on *pluck*, jossa tulee kysymykseen suurempi taito ja joka kohottaa taistelun tuskallista nautintoarvoa ja herättää katselijassa suurempaa mieltymystä voittajaan.

»Pidä varasi!» Tetraides murahti lähestyksen hiljaa vihollistaan, joka kiersi piirissä hänen ympärillään eikä peräytynyt.

Lydon vastasi vain halveksivasti väläyttäen teräviä silmiään. Tetraides iski, se oli kuin moukarinisku alasimelle. Lydon lysähti äkkiä polvilleen, isku suhahti hänen päänsä yli. Aivan yhtä tulokseton ei ollut Lydonin hyökkäys: nopsasti hän oli jaloillaan ja sivalsi kestuksellaan aimoiskun vastustajansa leveään rintaan. Tetraides horjahti — kansa riemuitsi.

»Sinulla on tänään onneton päivä», Lepidus sanoi Klodiukselle, »olet yhden vedon jo hävinnyt ja kohta menetät toisen.»

»Jos niin käy, niin jumalat auttakoot! minun täytyy huutokaupata kaikki pronssini. Olen Tetraideen puolesta lyönyt vetoja 100 sestertian arvosta.[96] Haha! Hän on jälleen iskenyt. Tuo oli taitava lyönti, se on murskannut Lydonin olkapään. Paremmiin Tetraides, paremmiin!»

»Mutta eipä Lydonkaan ole masentunut. Polluks avita! kuinka hyvin hän ottelee. Kas, kuinka taitavasti hän välttää noita moukarimaisia nyrkkejä — hypähtäen sinne tänne — kaarrellen vihollisensa ympäri. Ah, Lydon parka! Taas häneen sattui.»

»Kolme yhtä vastaan Tetraideen puolesta. Mitä sanot, Lepidus?»

»Hyvä, 9 sestertiaa kolme vastaan, olkoon menneeksi! Mitä! Taas Lydon! Hän pysähtyy — vetää henkeään. Jumalat auttakoot, nyt hän makaa maassa. Ei — hän on jälleen pystyssä. Kelpo Lydon! Tetraides on rohkea — hän nauraa hohottaa — hän hyökkää.»

»Narri — menestys sokaisee hänet — hänen pitäisi olla varovampi. Lydonin katse on kuin ilveksen!» Klodius päästi hampaittensa raosta.

»Haa, Klodius! Näitkö tuota! Miehesi horjuu! Toinen isku — hän kaatuu — hän kaatuu!»

»Maa hänet nielkään. Hän on jälleen jaloillaan, mutta verta valuu hänen kasvoistaan.»

»Ukkonen ja salama! Lydon voittaa. Katso, kuinka hän ahdistaa vihollistaan! Tuo isku ohimolle olisi häränkin nutistanut! Hän on voittanut Tetraideen. Tämä kaatuu jälleen — hän ei voi nousta enää — *habet!* — *habet!*»

»*Habet!*» Pansa toistaa. »Viekää hänet pois ja antakaa heille varukset ja miekat.»

»Jalo editori», virkamies sanoi, »pelkäämme, ettei Tetraides toviin toivu, mutta saammehan nähdä.»

»Koettakaa ainakin.»

Jonkun hetken perästä virkailijat, jotka olivat vieneet tajuttoman gladiaattorin pois, palasivat hyvin vakavan näköisinä. He pelkäsivät Tetraideen henkeä; joka tapauksessa hän oli nyt aivan kykenemätön esiintymään arenalla.

»Siinä tapauksessa», Pansa sanoi, »Lydon astukoon *subdititiuksena* ensimmäisen haavottuneen tilalle taistelemaan voittajan kanssa.»

Kansa riemuitsi tästä määräyksestä. Sitten oli taas kaikki hiljaista, kunnes rummut alkoivat pöristä. Neljä muuta gladiaattoria asettui nyt taisteluvalmiina vastakkain.

»Tunnetko nuo roomalaiset, Klodius? Ovatko he kuuluisia gladiaattoreja vai ovatko he vain *ordinareja?*»

»Eumolpus käyttää miekkaansa varsin taitavasti, Lepidus ystäväni. Nepimusta, pienempää miestä, en ole koskaan nähnyt; mutta hän kuuluu olevan keisarillisen *fiskalin*[97] poika ja on käynyt hyvää koulua. Epäilemättä siitä tulee jännittävä ottelu, mutta en halua, enää vetoja lyödä, en kuitenkaan voi kadottamiani rahoja voittaa takaisin. — Minulla ei ole nyt onnea. Kirottu Lydon! Kuka olisi uskonut, että hän oli niin taitava tai niin onnen suosima.»

»Hyvä on, Klodius, tahdon armahtaa sinua ja uskallan vedon kanssasi näistä roomalaisista.»

»No, kymmenen sestertiaa Eumolpian puolesta?»

»Mitä! ja Nepimus on vasta vähän aikaa esiintynyt? Ei, ei, se ei kävele.»

»Hyvä — kymmenen kahdeksaa vastaan.»

»Kiinni on.»

Kun amfiteatterileikit alkoivat, istui eräällä ylimmällä penkillä muuan mies, jolle taistelun kulku oli mitä tärkeintä. Lydonin iäkäs isä ei ollut voinut, huolimatta kristillisestä kammostaan tällaista näytelmää kohtaan voittaa kiusausta tulla lähempää katsomaan, minkälaiseksi hänen kohtalonsa muodostuisi. Keskellä outoa — hurjan kiihkon täyttämää rahvasta istuen vanhus ei nähnyt, ei kuullut mitään muuta kuin sen, mikä koski hänen kelpo poikaansa. Ei äännähdystäkään kuulunut hänen huuliltaan, kun hän näki tämän kahdesti kaatuvan maahan; kalpeammaksi hän vain oli valahtanut, ja hänen ruumiinsa oli alkanut vapista. Mutta nähdessään poikansa voittaneen hän oli huudahtanut puoliääneen; ah! hän ei tiennyt, että tätä odotti vielä kauheampi kamppailu, jonka rinnalla äskeinen voitto oli vain kuin alkusoittoa.

»Uljas poikani!» hän sanoi pyyhkien kyynelensä silmistään.

»Onko hän sinun poikasi?» muuan päivänpahtama nuorukainen natsarealaisen oikealta puolelta kysyi. »Hän on kunnostautunut; saapa nähdä, kuinka hänen edelleen käy. — Kuule! Hänen täytyy otella seuraavan voittajan kanssa. Nyt, vanhus, rukoile jumalia, ettei voittajana ensinnä selviydy kumpikaan noista roomalaisista eikä liioin tuo jättiläinen Niger!»

Vanhus istui jälleen hiljaa ja peitti käsillä kasvonsa. Taistelu ei nyt liikuttanut häntä lainkaan, sillä Lydon ei nyt ollut mukana. Mutta — muuan ajatus hänet jähmetytti — taistelu oli sittenkin ratkaiseva — Lydoninhan piti asettua ensinnä kaatuneen tilalle. Hän hypähti ylös, kumartui eteenpäin ja seurasi kätet ristissä taistelun kulkua.

Suurinta huomiota herättivät ensin Niger ja Sporus, sillä sentapainen taistelu oli seurauksiltaan mitä vaarallisin ja vaati ottelijoilta mitä suurinta kätevyyttä.

Taistelijat olivat aluksi melkoisen kaukana toisistaan. Omituisen näköinen kypärä, joka Sporuksella oli päässään (ja jonka silmikko oli suljettu), kätki hänen kasvonsa; mutta Nigerin ilmehikkäät, julmat piirteet saivat kaikkien katseet suuntaamaan häneen. Näin he seisoivat hetken aikaa toisiaan tähystellen, kunnes Sporus alkoi hitaasti ja varoen lähestyä pitäen miekkaansa, kuten nykyaikaiset miekkailijat, vinosti pystyssä vihollisensa rintaan tähdättynä. Toisen edetessä Niger peräytyi heilauttaen verkkoaan oikeassa kädessään ja pienillä, välkkyvillä silmillään seuraten miekkamiehen liikkeitä. Kun Sporus oli päässyt noin käsivarren pituisen matkan päähän, hyökkäsi retiarius äkkiä eteenpäin ja heitti verkkonsa. Nopealla ponnahduksella gladiaattori pelastui kuolettavasta ansasta; häneltä pääsi riemun ja raivon kiljahdus, ja hän hyökkäsi Nigerin kimppuun. Mutta Niger oli saanut jälleen verkkonsa selväksi, heitti sen harteilleen ja juoksi nyt nopeasti vastustajansa ympärillä, niin että *sekutori*[98] turhaan koetti seurata häntä. Kansa nauroi ja riemuitsi nähdessään leveäselkäisen gladiaattorin turhat ponnistukset tavottaa pakenevaa jättiläistä, mutta samassa kaikkien huomio kohdistui kamppaileviin roomalaisiin.

He olivat aluksi asettuneet vastakkain kuten nykyajan miekkailijat. Mutta se äärimäinen varovaisuus, millä he alottivat, esti taistelua tulemasta mieltäkiinnittävän kiihkeäksi, ja katselijat seurasivatkin aluksi hartaammin Sporuksen ja hänen vihamiemensä ottelua. Mutta roomalaiset olivat nyt täydessä tiimellyksessä: he hyökkäsivät — peräytyivät — etenivät, ja kumpikin käytti niitä tuskin huomattavia, hiushienoja kädenliikkeitä, jotka kuvaavat ammattitaitoisia miekkailijoita. Mutta juuri nyt Eumolpus, vanhempi gladiaattori, teki sen taitavan sivupiston, jota pidetään mahdottomana välttää, ja haavotti Nepimusta kylkeen. Kansa riemuitsi, Lepidus vaaleni.

»Hoo!» Klodius sanoi, »veto on melkein kuin voitettu. Jos Eumolpus vain pysyy rauhallisena, niin toinen vähitellen vuotaa kuiviin!»

»Mutta, jumalten kiitos! Hän *ei* malta pysyä rauhallisena. Katso! Hän ahdistaa kiinteästi Nepimusta. Mars avita! Nepimus puolustautuu hyvin! Siinä oli aimo isku toisen kypärälle! — Klodius, minä voitan!»

»Miksi yritänkään muuta peliä kuin arpanappuloilla?» Klodius mutisi itsekseen, »tai miksei yhtä gladiaattoria voi lyijystä valaa?»

»Hyökkää, Sporus! Nyt, Sporus!» roskajoukko huohotti, kun Niger äkkiä pysähtyen oli heittänyt verkkonsa ja taas epäonnistunut. Hän ei ollut tarkoin laskenut aikaa — Sporuksen miekka leikkasi syvän haavan hänen oikeaan reiteensä. Ja kun hän nyt oli kykenemätön pakenemaan, ahdisti miekkamies häntä yhä lähempää ja lähempää. Suuresta koostaan ja pitkistä käsivarsistaan Nigerillä sentään vielä oli paljon etua, ja tanakasti pidellen kolmikärkeään hän vielä jonkun minuutin piti vastustajaansa loitolla. Sporus yritti nyt nopein liikkein kiertää vastustajansa selkäpuolelle, koska tämä näytti vain vaivoin ja hitaasti voivan kääntyä. Näin kiirehtien, hän ei ollut kyllin varovainen — hän tuli liian lähelle jättiläistä — ja kun hän kohotti aseensa valtavaan iskuun, tunki toisen vaarallisen aseensa kolme kärkeä suoraan hänen rintaansa. Hän vaipui polvilleen. Seuraavassa silmänräpäyksessä heitettiin tuo kuolettava verkko hänen ympärilleen; hän ponnisteli turhaan irti päästäkseen, ja yhä uudelleen — ja uudelleen kolmikärjen terävät piikit lävistivät hänen ruumiinsa. Verkon silmukoista tihkui jo verta, joka valui arenan hiekalle. Hän laski aseensa antautumisen merkiksi.

Voittoisa retiarius irrotti verkkonsa ja nojaten keihääseensä hän katseli yleisöä odottaen sen tuomiota. Voitettu gladiaattori antoi samalla hämärtyvän ja epätoivoisen katseensa harhailta katselijajoukossa. Jokaiselta riviltä, jokaiselta penkiltä tuijottivat häneen vain säälimättömät, armahtamattomat silmät.

Tauonnut oli melu — tohina! Hiljaisuus oli kauhistuttava, sillä siinä ei ollut myötätuntoa; ei yksikään käsi — ei edes naisen käsi — antanut armon ja elämän merkkiä. Sporukselta ei ollut koskaan pidetty arenalla; ja taistelun kuluessa haavottunut Niger oli saanut kaikki puolelleen. Kansa oli kiihtynyt verta nähdessään — valetaistelu oli menettänyt viehätöksensä, nyt tahdottiin oikea uhri, katselijat oli vallannut kuoleman nälkä! Gladiaattori tunsu, että hänen tuomionsa oli lausuttu; hän ei enää rukoillut — ei valittelut. Kansa antoi kuoleman merkin! Hän alistui kohtaloonsa ja ojensi kaulansa saamaan loppuiskun. Ja kun retiarius ase ei ollut omansa äkkiä ja varmasti surmaamaan, astui arenalle julman ja uhkaavan näköinen mies heiluttaen lyhyttä, terävää miekkaa ja kasvot peitettyinä lasketun silmikon taakse. Hitain, määrämittäisin askelin tuo kamottava telottaja lähestyi gladiaattoria, joka yhä oli polvillaan, laski vasemman kätensä toisen kypärän tupsulle ja miekkansa lappeen hänen niskalleen; katsahti vielä kerran yleisöön, olisiko se ehkä viime hetkessä muuttanut mielipiteensä; kuoleman merkki oli yhä sama; terä välähti kirkkaana ilmassa — putosi — ja gladiaattori vierähti hiekalle; jäsenet nytkähtelivät vielä jonkun aikaa — sitten oli kaikki hiljaa — hän oli ruumis.[99]

Hänen ruumiinsa laahattiin nopeasti arenalta kuoleman portin kautta ja viskattiin siihen synkkään huoneeseen, jonka teknillisenä nimenä oli spoliarium. Ja ennenkuin ruumis oli kunnolla sinne saatu, oli jäljelläolevienkin ottelijoiden kamppailu ratkennut. Eumolpuksen miekka oli kokemattomampaan vastustajaansa iskenyt kuolettavan haavan. Ja spoliarium sai vastaan ottaa uuden uhrin.

Katselevassa yleisössä huomasi nyt tavatonta liikettä; joukko hengähti taas helpommin ja istahti paikalleen. Kätketyistä putkista pirskotettiin kaikille penkeille vilvottavaa vettä. Kaikkialla keskusteltiin rauhallisesti ja huoletonna, miltei nautiskellen viimeisestä verisestä näytelmästä. Eumolpus otti kypärän päästään ja pyyhki otsaansa; hänen lyhyeksi leikattu tukkansa ja lyhyt partansa, hänen ylväät roomalaiset piirteensä ja kirkkaat, mustat silmänsä herättivät yleistä ihastusta. Hän oli reipas, haavottomaton, uupumaton.

Editori kuulutti nyt lujalla äänellä, että koska Nigerin haava esti häntä uudelleen esiintymästä arenalla, Lydonin oli astuttava surmatun Nepimuksen tilalle ja taisteltava Eumolpuksen kanssa.

»Nyt, Lydon», hän lisäsi, »ellet tahdo tuon urhoollisen ja kokeneen miehen kanssa otella, on sinulla täysi vapaus siitä kieltäytyä. Eumolpusta ei ole alun pitäen määrätty vastustajaksesi. Itse kai parhaiten tiedät, kykenetkö hänen kanssaan kamppailemaan. Jos kaadut, on se kunniakas kuolema, jos voitat, tahdon omasta kukkarostani lisätä palkinnon kaksinkertaiseksi.»

Kansa taputti käsiään hyväksyvästi. Lydon seiso i »aitauksessa»; hän katseli ympärilleen, kaukana korkealla hän huomasi isänsä kalpeat kasvot, tuijottavat silmät. Hän epäroi hetken. Ei! Kestuksella saatu voitto ei riittänyt — hänellä ei vielä ollut voittajan palkintoa — hänen isänsä oli yhä vielä orja!

»Jalo edili», hän virkkoi lujalla ja syvällä äänellä, »en vetäydy pois tästä taistelusta. Pompeijin kunnian vuoksi pyydän, että sen lanistan kauan harjottama gladiaattori saa otella tuon roomalaisen kanssa.»

Kansa riemuitsi entistä meluisammin.

»Neljä yhtä vastaan roomalaisen puolesta», Klodius sanoi Lepidukselle.

»En suostu kahteenkymmeneenkään yhtä vastaan! Mitä, Eumolpus on todellinen Akilles, ja tuo miesparka vain *tiro*.»

Eumolpus katsahti tiukasti Lydoniin. Hän hymyili; mutta tätä hymyilyä seurasi heikko, tuskin kuuluva huokaus — säälin tunne, jonka kuitenkin tottumus voitti, ennenkuin se oli ehtinyt sydämeen juurtua.

Ja nyt täysissä varustuksissa, lasketuin silmikoin, paljastetuin miekoin seisoivat nämä kaksi viimeistä arenataistelijaa vastakkain (ennenkuin mies pantiin taistelemaan petojen kanssa).

Juuri sillä hetkellä pisti muuan arenapalvelija preetorin kouraan kirjeen. Hän katkaisi siteen — silmäili sitä hetken — hänen piirteensä ilmaisivat hämmästyä ja huolta. Hän luki kirjeen uudelleen ja sitten hän mutisi: »Äh! Se on mahdotonta! — Mies on taaskin jo näin varhain juonut itsensä humalaan uneksiakseen tuollaisia hassutuksia!» Hän heitti kirjeen huolettomasti syrjään ja kääntyi taas tarkkaavaisena seuraamaan taistelun kulkua.

Kansan kiihtymys oli nyt korkeimmillaan. Eumolpus oli aluksi saanut sen suosion osakseen; mutta Lydonin sirous ja hänen taitavasti osattu vetoamisensa Pompeijin lanistan kunniaan oli kohottanut hänen arvoaan ja suosiotaan suunnattomasti.

»Kuules, vanhus!» Medonin naapuri virkkoi. »Poikasi on urheasti otellut; mutta älä pelkää, että editori sallii hänen kuolla — eikä kansa liioin, sillä hän on käyttäytynyt rehdisti. Haa! Siinäpä oli oiva sivallus — mutta taitavasti väistetty, Polluks vieköön! Iske takaisin, Lydon! He levähtävät hetken. — Mitä sinä mutiset, vanhus?»

»Rukoilen», vanhus vastasi rauhallisemmin ja toivovammin kuin tähän asti.

»Rukoilet! Mitä loruja! Se aika on mennyt, jolloinka jumalat ihmeillä autoivat ihmistä. Haa! Jupiter! Sepä isku! Kylkesi! — kylkesi! Varo kylkeäsi, Lydon!»

Suonenvedontapainen jännitys oli vallannut katselijajoukon. Eumolpus oli voimakkaalla iskulla tavannut Lydonin kypärään, ja tämä lysähti polvelleen.

»*Habet!* — riittää!» kimeä naisääni huudahti.

»Riittää!»

Se oli saman naisen ääni, joka niin kiihkeästi oli hakenut rikoksellisia pedoille.

»Vaiti, lapsi!» Pansan vaimo sanoi käskävästi; »*Non habet!* Hän ei ole haavottunut.»

»Toivoin hänen olevan, vanhan Medonin lohdutukseksi», tyttö kuiskasi.

Lydon, joka tähän asti oli puolustautunut varsin taitavasti ja urheasti, alkoi vähitellen väsyä tottuneen roomalaisen väkevistä iskuista. Hänen kätensä herpaantui, silmissä hämärsi, hän hengitti vaivalloisesti ja huohottaen. Taistelijat tauskosivat taas hetkeksi.

»Nuori mies», Eumolpus sanoi matalalla äänellä, »antaudu! Haavotan sinua lievästi; laske silloin aseesi; editori ja kansa ovat puolellasi — selviydyt kunniakkaasti taistelusta.»

»Ja isäni jää edelleen orjaksi!» Lydon mutisi itsekseen. »Ei! Kuolema tai vapaus!»

Näin ajatellen ja huomattessaan, etteivät hänen voimansa riittäneet lannistamaan roomalaisen kestävyyttä hän päätti yrittää epätoivoista ja äkillistä hyökkäystä, hän lähestyi rohkeasti Eumolpusta. Roomalainen peräytyi — Lydon iski — Eumolpus väistyi — miekka kilpistyi kypärästä — Lydonin rinta paljastui — roomalainen survasi miekkansa rintasuojuksen alareunan alta aikomatta tehdä syvää haavaa. Lydon horjahti, kaatui lopen uupuneena eteenpäin — suoraan miekan kärkeen, ja ase tunkeutui hänen ruumiinsa läpi. Eumolpus veti säilänsä pois. Lydon yritti vielä pysyttää tasapainonsa — mutta miekka kirposi kädestä — hän iski vielä koneellisesti gladiaattoria paljaalla nyrkillä ja kaatui ojonaan arenalalle. Editori ja yleisö tekivät yhtenä miehenä armahdusmerkkejä — arenavirkailijat tulivat paikalle — he ottivat voitettun päästä pois kypärän. Hän hengitti vielä; raivoisin katsein hän tuijotti viholliseensa; hurjuus, jonka hän ammatissaan oli vähitellen omaksunut, kuvastui hänen katseestaan ja heijastui otsalta, jolle jo kuolema loi varjoaan; sitten hän kouristuksen kynsissä koristen kohotti katseensa ylöspäin. Se ei kohdistunut editoriin eikä armahdusta anovana sääliviin tuomareihinsa. Hän ei heitä huomannut; laaja aukea tuntui hänestä autiolta ja tyhjältä; hän näki vain kalpeat, tuskaiset kasvot — särkyneen sydämen parahdus oli ainoa ääni, mikä meluavasta ja sälisevästä joukosta osui hänen korvaansa. Hurjuus katosi hänen piirteistään; hellän herkkä, lapsellisen rakkauden ilme valaisi hänen kasvojaan. Äkkiä hänen silmänsä sulkeutuivat, piirteet kovettuivat, saivat entisen julman ilmeensä. Hän kaatui maahan.

»Viekää hänet pois!» edili sanoi, »hän on täyttänyt velvollisuutensa.»

Virkailijat laahasivat hänenkin ruumiinsa spoliariumiin.

»Kunnian ja oman kohtalonsa oikea esikuva!» Arbakes tuumiskeli. Ja siitä katseesta, jonka hän loi amfiteatteriyleisöön, huokui sellaista halveksintaa ja ivaa, että jokainen, johon tämä katse sattumalta osui, pidätti henkeään ja tunki jäätävää kauhun ja pelon sekaista liikutusta.

Taas pirskotettiin hyviä tuoksuja amfiteatteriyleisön sekaan, ja palvelijat sirottivat uutta hiekkaa arenalalle.

»Tuokaa nyt esille leijona ja atenalainen Glaukus!» editori sanoi.

Syvä, hengähtämätön hiljaisuus valtasi yleisön, ja kauhuntunne (mikä, outoa sanoa, ei ollut epämiellyttävä) kuin raskas ja hirveä unikuva täytti kaikkien mielet odottavalla jännityksellä.

3 LUKU.

Sallustus ja Nydian kirje.

Kolmasti oli Sallustus herännyt aamu-unestaan ja kolmasti hän oli, muisteltuaan, että hänen ystävänsä tänään joutuisi kuoleman omaksi, yrittänyt syvään huoahda jälleen nukkua. Hänen ainoana tavoiteltavana päämääränään oli välttää ikäviä mielenliikutuksia ja milloin se ei käynyt päinsä, ainakin koettaa unohtaa ne.

Kun hän ei enää lopulta voinut kaivautua unohduksen hautaan, kohottautui hän vuoteeltaan ja huomasi suosikkivapautettunsa istumassa nyt kuten muinakin aamuina vuoteen vieressä. Sillä Sallustuksen tapana oli, koska hän kuten jo on mainittu tahtoi hienona miehenä harrastaa kirjallisia opintoja, luettaa itselleen jotakin teosta tunnin tai parin ajan aamuisin, ennenkuin hän nousi.

»Ei mitään kirjoja tänään — ei Tibullusta enää — ei Pindarosta liioin! Pindaros! Ah! Se nimi tuo mieleen leikit, joiden villejä jäljittelyjä meidän arenataistelumme ovat. Onko siellä jo alotettu — amfiteatterissa?»

»Aikoja sitten, oi Sallustus! Etkö ole kuullut' rummunpärinää ja askelten töminää?»

»Olen, olen, mutta jumalten kiitos, olin unenhorroksissa ja minun tarvitsi vain kääntää kylkeä vaipuakseni syvään uneen.»

»Gladiaattorit ovat jo kauan otelleet.»

»Niitä kurjia! Eikä kukaan minun väestäni ole mennyt näytäntöä katsomaan?»

»Varmastikaan ei; käskysi olivat selvät.»

»Hyvä on. Olisipa tämäkin päivä jo ohi! Mikä kirje on tuolla pöydällä?»

»Tuo! Oh, se kirje tuotiin viime yönä, kun sinä olit liian — liian —»

»Juonut sitä lukeakseni, luulemma. Eipä hätää, ei kai se sisällä mitään tärkeää.»

»Avaanko sen, Sallustus?»

»Tee se — ehkä siinä on jotakin ajatuksia virkistävää. Glaukus parka!»

Vapautettu orja avasi kirjeen. »Mitä! Kreikkaa!» hän sanoi. »Nähtävästi joku oppinut nainen.» Hän silmäili kirjettä, ja sokean tytön epätasaiset rivit antoivat ensimmältä hänelle päänvaivaa. Mutta äkkiä hänen kasvoihinsa tuli ällistynyt ja kummasteleva ilme. »Suuret jumalat! jalo Sallustus! Mitä olemmekaan laiminlyöneet! Kuule, kun luen.»

»Nydia, orjatar, Sallustukselle, Glaukuksen ystävälle. Olen vankina Arbakeen talossa. Kiiruhda preetorin luo, hommaa minut vapaaksi, ja me pelastamme Glaukuksen leijonan kynsistä. Täällä on toinenkin vanki, joka voi todistaa atenalaisen viattomaksi siihen rikokseen, josta häntä syytetään — eräs, joka on ollut murhan silminnäkevänä todistajana — hän voi ilmaista murhaajaksi henkilön, jota siksi ei ole edes epäilty. Riennä! Kiiruhda! Nopeasti! Ota mukaasi asetettuja miehiä vastarinnan varalle ja joku taitava seppä, sillä vankitoverini tyrmän ovi on paksu ja vahvasti teljetty. Oh! Oikean käteni ja isäsi tuhkan kautta älä hukkaa hetkeäkään!»

»Suuri Jupiter!» Sallustus huudahti tyrmistyneenä. »Ja tänään — ehkä juuri tällä hetkellä hän kuolee. Mitä on tehtävä? Menen heti paikalla preetorin puheille.»

»Ei, ei niin. Preetori (kuten Pansakin, editori itse) on rahvaan liehijä; ja roskaväki ei tahdo kuulla vapauttamisesta — se ei tahdo kaikkein jännittävimpänä hetkenä päästää uhria käsistään. Ja sitä tietä saisi tuo viekas Arbakes ennakkovarotuksen. On päivänselvää, että hän tahallaan pitää näitä kahta vangittuina. Ei, orjasi ovat kuitenkin onneksi kaikki kotosalla.»

»Huomaan tarkotuksesi», Sallustus keskeytti; »pane orjat heti aseisiin. Kadut ovat tyhjät. Menemme Arbakeen taloon ja vapautamme vangit. Pian! Nopeaan! Mitä! Tänne Davus! Takkini ja jalkineeni, papyruslehti ja ruoko![100] Kirjotan preetorille ja pyydän häntä lykkäämään Glaukuksen kuolemantuomion täytäntöönpanon tuonnemmaksi, sillä tunnissa, parissa voin todistaa hänet viattomaksi. Niin, niin, kaikki käy hyvin. Nopeasti, Davus, preetorin luo amfiteatteriin. Pidä huoli, että hän saa sen omiin käsiinsä. Nyt, oi te jumalat, jotka Epikuros kieltää, auttakaa minua, ja minä sanon Epikurosta valehtelijaksi.»

4 LUKU.

Jälleen amfiteatterissa.

Glaukus ja Olintus oli viety yhdessä synkkään ja ahtaaseen koppiin, mistä arenarikokselliset tavallisesti vietiin viimeiseen hirvittävään taisteluun. Heidän silmänsä, jotka vähitellen olivat tottuneet pimeään, välttivät katsomasta toinen toisensa kasvoihin tuona kauheana hetkenä, ja hämärässä valossa heidän poskiensa luontainen kalpeus näytti entistäkin harmaammalta ja kalmanomaisemmalla. Mutta heidän otsansa oli koholla ja varjoton — he eivät vapisseet — heidän huulensa olivat tarmon puristuksessa. Toisen uskonnollinen, toisen ylväs maailmankatsomus, kumpaisenkin viattomuuden tunne ja etenkin lohdun ajatus, minkä toveruus synnyttää, tekivät heistä sankareja.

»Kuule! Kuuletko tuota riemuhuutoa? He iloitsevat katsellessaan ihmisverta!» Olintus huomautti.

»Kuulen, sydämeni kuohuu, mutta jumalat tukevat minua.»

»Jumalat! Oi, nuori mies, tällä hetkellä sinun pitää tunnustaa vain yhtä Jumalaa. Enkö ole sinua vankilassa opettanut, puolestasi itkenyt ja rukoillut? Enkö omassa tuskassanikin ole ajatellut enemmän sinun pelastustasi kuin omaani?»

»Kunnon ystävä!» Glaukus vastasi juhlallisesti. »Olen kunnioittaen, ihailen ja puolittain hyväksyen kuunnellut sinun selityksiäsi. Jos olisimme päässeet vapaiksi, olisin ehkä vähitellen hylännyt oman uskoni opit ja omaksunut sinun. Mutta tänä viimeisenä hetkenä olisi pelkurimaista — eikä arvoni mukaista — astua pelon vuoksi kiireinen askel, mikä vasta pitkän harkinnan perästä olisi astuttava. Enkö juuri siten, että nyt uskoutuisin sinun vakuutteluihisi ja hylkäisin isieni jumalat, näyttäisi lahjovan itselleni sinun taivaasi lupaukset tai helvettisi tuskat? Ei, Olintus. Ajatelkaamme toisistamme yhtä suopeasti — minä kunnioittaen sinun rehellisyyttäsi — sinä säälien minun sokeuttani tai uppiniskaista vastustustani. Mitä olen tehnyt, siitä saan palkan. Ja ylhäiset vallat tai korkein valta ei tuominne liian ankarasti inhimillisiä erheitä, kun hyvä aikomus ja rehellinen mieli ovat olleet niissä mukana. Älkäämme puhuko enää siitä. — Vaiti! Kuuletko, kuinka he laahaavat jotakin raskasta ruumista käytävää pitkin? Samanlaisia tomuksi muuttuvia olemme mekin kohta.»

»Oi, taivas, oi, Kristus! Näen sinut jo!» Olintus huudahti kohottaen kätensä. »En vapise — minä iloitsen, että pian pääsen vankilastani vapaaksi.»

Glaukuksen pää painui alas. Hän tuumi, mikä ero oli hänen voimillaan ja kärsimystoverinsa uskaltavassa luottamuksessa. Pakana ei vapissut, mutta kristitty riemuitsi.

Ovi kääntyi samassa saranoillaan, ja käytävässä välähtelivät keihäitten kärjet.

»Atenalainen Glaukus, hetkesi on lyönyt», luja ja kirkas ääni sanoi.
»Leijona odottaa sinua.»

»Olen valmis», atenalainen vastasi. »Veli ja toveri, syleilkäämme viimeinen kerta toisiamme! Siunaa minua ja — hyvästi!»

Kristitty avasi sylinsä — hän puristi nuorta pakanaa rintaansa vasten — suuteli hänen otsaansa ja poskeansa — huoahhti raskaasti — kuumia kyyneliä valui hänen uuden ystävänsä kasvoille.

»Oh! Jos olisin saanut käännyttää sinut, en nyt itkisi. Ah! Olisinpa nyt voinut sanoa sinulle: 'Tänä iltana tapaamme toisemme Paratiisissa'.»

»Ehkä niin käykin», kreikkalainen vastasi vapisevin äänin. »Ne, jotka kuolema erottaa, tapaavat toisensa jossakin haudan tuolla puolella: maassa — ihanassa, rakkaassa maassa! Hyvästi iäksi! — Kunnon mies, odotan sinua.»

Glaukus riistihe irti toveristaan; kun hän tuli ulkoilmaan, kävi kylmän väre pitkin hänen ruumistaan, vaikka ulkona olikin pilvisaasta huolimatta tukahduttavan kuumaa. Hänen ruumiinsa, joka ei vielä ollut täysin tointunut ennalleen kuolettavan myrkyn vaikutuksista, horjui ja vapisi. Soturit tukivat häntä.

»Rohkeutta!» muuan sanoi. »Olet nuori, kyvykäs, notkea. Sinulle annetaan ase. Älä ole epätoivoinen, ja sinä suoriudut vielä voittajana.»

Glaukus ei vastannut; mutta heikkouttaan häveten hän sai äärimäiset voimansa ponnistaen hermonsa tottelemaan. Hänet riisuttiin aivan alasti — lanteille vain jätettiin kapea vyö — hänen ruumistaan hierottiin öljyllä, käteen pantiin stilus (turha ase!) ja näin hänet talutettiin arenalle.

Ja nähdessään tuhansien ja kymmenien tuhansien tuijottavat katseet hän ei enää tuntenut olevansa kuolevainen. Pelon oireet — pelko itsekin olivat poissa. Helakka puna valahti hänen kalpeille kasvoilleen; hänen komea vartalonsa ojentautui täyteen pituuteensa. Hänen joustavissa ja sopusuhtaisissa muodoissaan — rohkeassa ja uhmaavassa otsassaan — ylväessä huolettomuudessaan — lannistumattomassa hengessään, joka hänen piirteistään ja katseistaan huokui, hänen huulillaan, silmissään oli elävä kuva hänen maansa urhoollisuudesta — sen palvomasta jumaluudesta — siinä oli sankaria ja jumalaa!

Vihan ja inhon huudot, joiden kaikuessa hän oli arenalle astunut, vaikenivat pian äänettömäksi ihailuksi ja miltei sääliväksi kunnioitukseksi; ja nopea ja kouristuksentapainen huokaus kulki tuon suunnattoman joukon läpi ikäänkuin se olisi ollut vain yksi ruumis, ja kaikkien katseet suuntautuivat yhtäaikaa atenalaisesta arenan keskellä olevaan mustaan, muodottomaan kasaan. Se oli leijonan häkki.

»Venus auttakoon, kuinka nyt on lämmin!» Fulvia sanoi, »eikä aurinkokaan helota. Olisin toivonut, että nuo taitamattomat merimiehet[101] olisivat peittäneet koko aukon.»

»Oh! On todella kuuma! Voin pahoin, miltei tukehdun!» Pansan emäntä virkkoi. Hänenkään koeteltu stoalaisuutensa ei kestänyt katsella näytelmää, joka kohta esitettäisiin.

Leijona ei ollut saanut ruokaa kahteen vuorokauteen, ja eläin oli koko aamupäivän osottanut outoa rauhatonta elehtimistä, mitä sen vartijat olivat pitäneet nälän merkinä. Nyt sen asenne ilmaisi pikemmin pelkoa kuin raivoa; sen karjunta tuntui tuskalliselta ja väsyneeltä, sen pää oli riipuksissa — se nuuski ilmaa rautaristikon läpi — painui jälleen lypsyyn, syöksähti jälleen ylös — ja taas kuului sen pelonsekaista karjuntaa. Nyt se makasi liikahtamatta ja mykkänä painaen laajenneet sieramensa ristikon rautakankia vasten, ja syvään puuskuttaen se sai häkin edessä olevan arenanhiekan pöllähtämään.

Editori oli hämillään, ja hän kalpeni. Hän katsahti tuskallisena ympärilleen — epäröi — ei tiennyt, mitä tehdä. Joukko alkoi tulla kärsimättömäksi. Hitaasti hän antoi merkin; häkin takana seissyt vartija kohotti varovasti ristikon ylös ja voimakkaasti ponnahtaen ja hurjasti ja iloisesti karjahtaen leijona syöksähti vapauteensa. Vartija kiiruhti arenalta vievään paalukäytävään jättäen metsänkuninkaan yksikseen — saaliineen.

Glaukus oli jännittänyt ruumiinsa lujaan asentoon kestääkseen leijonan hyökkäyksen, pientä välkkyvää asetta hän piti koholla oikeassa kädessään heikosti toivoen, että hän *yhdellä* taitavasti tähdätyllä iskulla (sillä hän tiesi, että hänellä oli aikaa antaa vain *yksi* isku) osuisi silmän kautta tapaamaan pedon aivoihin.

Mutta kaikkien kuvaamattomaksi hämmästykseksi peto ei näyttänyt huomaavankaan rikoksellista. Päästyään häkistä se pysähtyi äkkiä arenalle, nosti päätään ja nuuski ilmaa kärsimättömänä tuhisten; sitten se yhtä äkkiä syöksähti eteenpäin, mutta ei atenalaisen kimppuun. Laahautuen se juoksi ympäri arenaa käännellen suunnatonta päätään puoleen ja toiseen tuskaisin ja harhailevin katsein etsien pakotietä; kerran, pari se yritti hypätä suojuksen yli, joka erotti sen katselijajoukosta, ja kun se epäonnistui, päästi se valittavan uikutuksen, jossa ei ollut jälkeäkään sen jyrävästä kuninkaallisesta karjunnasta. Ei raivon eikä nälän merkkiäkään siinä huomattu; sen häntä laahasi hiekkaa, vaikka sen olisi pitänyt piestä sen kylkiä kuten tavallisesti; ja kun sen katse joskus osui Glaukukseen, siirtyi se heti hänestä tuskaisena pois. Ja turhaan etsittyään pakotietä se palasi vihdoin surkeasti vikisten takaisin häkkiinsä, ja täällä se jälleen paneutui pitkälleen.

Leijonan haluttomuuden synnyttämä ensi hämmästyksensä muuttui pian kiukuksi sen osottamasta heikkoudesta; ja joukko, joka oli alkanut jo tuntea sääliä Glaukusta kohtaan, tuli kärsimättömäksi huomattessaan pettyneensä alkuperäisissä toiveissaan.

Editori kutsui luokseen vartijan.

»Mitä tämä on? Ota piikki, karkota se ulos ja sulje sitten häkin ovi!»

Kun vartija peläten ja entistä varovammin valmistui käskyä tottelemaan, kuului arenan sisäänkäytävältä äänekkästä huutoa; siellä oli jotakin hullusti — vastalauseita kuului, ja äkkiä kaikki vaiken. Katsojien silmät kääntyivät kummastellen sinne päin, mistä melua kuului. Joukko antoi tietä, ja senaattorien penkeille ilmestyi äkkiä Sallustus, hiukset harallaan — hengästyneenä — kiihottuneena — väsyneenä. Hän katsahti nopeasti ympärilleen. »Viekää atenalainen pois!» hän huudahti. Nopeasti! Hän on syytön! Vangitkaa egyptiläinen Arbakes — *hän* on Apekideen murhaaja.»

»Oletko mieletön, oi Sallustus?» preetori sanoi nousten tuoliltaan.

»Mitä järjetöntä tarkoitat?»

»Viekää pois atenalainen! Pian! tai hänen verensä lankee teidän päällemme. Preetori, älä niskottele tai saat siitä hengelläsi vastata keisarille. Minulla on pappi Apekideen kuoleman silminnäkijä todistaja. Tilaa! — Väistyköö! Antakaa tietä! Pompeijin kansa, katsokaa Arbakesta! — Tuolla hän istuu. Tilaa pappi Kalenukselle!»

Kalpeana, riutuneena, nälän ja kuoleman pelon näännyttämänä, kuoppaisin poskin, silmät syvälle painuneina, roteva ruumiinsa luurangonlaihana Kalenus ilmaantui samalle tuoliriville, jolla Arbakes istui. Vapauttajat olivat antaneet hänelle hiukan ruokaa, mutta vielä paremmin kuin ravinto kannusti häntä pysymään pystyssä *kostonhalu*.

»Pappi Kalenus — Kalenus!» joukko tohisi. *Hän* se on! Ei — sehän on kuollut mies.»

»Se *on* Kalenus pappi», preetori virkkoi vakavana. »Mitä sinulla on sanottavaa?»

»Egyptiläinen Arbakes on Apekideen, Isiksen papin murhaaja. Nämä silmät näkivät hänen iskevän. Jumalat ovat vapauttaneet minut vankilasta, jonne hän oli minut heittänyt — pelastaneet minut hirveästä nälkäkuolemasta — voidakseni ilmaista hänen rikoksensa! Vapauttakaa atenalainen — *hän* on syytön!»

»Senkötähden siis leijona hänet säästi. Ihme! Ihme!» Pansa huudahti.

»Ihme! Ihme!» joukkokin kiljui. »Viekää pois atenalainen — *Arbakes leijonan eteen!*»

Ja kaiku toisti saman huudon kukkulalta laaksoon — rannalta merelle — »*Arbakes leijonan eteen!*»

»Virkillijät, viekää syytetty Glaukus pois — viekää, mutta vartioikaa häntä», preetori sanoi. »Jumalat tekevät tänään ihmeitä.»

Preetorin antaessa vapautuskäskyn kuului joukosta ilonkirkkaisu — naisen ääni — lapsen ääni — siinä oli riemua! Se tunkeutui sähköiskun lailla joukon läpi — se oli liikuttavaa, tuossa lapsen äänessä oli jotakin pyhää! Ja mukaan tempautuen kansa toisti tuota riemuhuutoa.

»Hiljaa!» ankara preetori sanoi — »kuka se on?»

»Sokea tyttö — Nydia», Sallustus vastasi, »hänen kätensä on pelastanut Kalenuksen haudasta ja vapauttanut Glaukuksen leijonan kynsistä.»

»Siitä myöhemmin», preetori virkkoi. »Kalenus, Isiksen pappi, sinä siis syytät Arbakesta Apekideen murhasta?»

»Aivan niin.»

»Näit siis teon itse?»

»Preetori — näillä silmilläni —»

»Riittää täksi kerraksi — yksityiskohdat käsitellään toisessa paikassa. Egyptiläinen Arbakes, kuulit syytöksen — et ole mitään puhunut — mitä sinulla on sanottavaa?»

Joukon katseet olivat jo kauan tähystelleet Arbakesta, mutta vasta senjälkeen kuin tämä oli ehtinyt voittaa sen hämmingin, minkä Sallustuksen ja Kalenuksen yhtäkkinen ilmaantuminen oli hänessä synnyttänyt. Kun kuului huuto: »Arbakes leijonan eteen!» oli hän alkanut vapista ja hänen poskiensa tummaan pronssinhohteeseen oli tullut hieman kalvakampi väri. Mutta hän oli pian taas entinen itsensä, kylmä ja maltillinen. Ylpeänä hän kesti häneen suuntautuneitten katseitten raivon ja vastaten nyt preetorin kysymykseen sanoi vain hänelle ominaisella rauhallisella, hallitsevalla äänellään:

»Preetori, kanne on niin alhainen, ettei siihen kannattaisi lainkaan vastata. Ensimmäinen syyttäjäni on jalo Sallustus, — Glaukuksen läheisin ystävä! toinen on pappi. Kunnioitan hänen pukuaan ja kutsumustaan; mutta pompeijilaiset! te tiedätte kaikki, minkälainen luonne Kalenus on — hän on ahne ja himoitsee kultaa aivan sananparren omaisella voimalla; sellaisen miehen todistuksen voi helposti ostaa! Preetori, olen viaton!»

»Sallustus», tuomari kysyi, »mistä löysit Kalenuksen?»

»Arbakeen kellarista.»

»Egyptiläinen», preetori sanoi kulmiaan rypistäen, »olet uskaltanut pitää vankeudessa jumalten pappia — ja mistä syystä?»

»Kuule minua», Arbakes vastasi nousten rauhallisena tuoiltaan, vaikka hieman hämillään. »Tämä mies tuli luokseni uhaten ilmiantaa minut samasta rikoksesta, josta hän minua nytkin syyttää, ellen ostaisi hänen vaitioloaan puolella omaisuudellani. Esitin vastaväitteitä — turhaan. Hiljaa siellä! — älkää antako papin keskeyttää puhettani! Jalo preetori ja sinä, oi kansa! Olin muukalainen tässä maassa. Olin viaton rikokseen, mutta papin antama todistus saattoi minut tuhota. Hämmennyksissäni vein hänet kellariin, josta hänet nyt on vapautettu ja jonka hänelle selitin olleen aarrekammion. Päätin häntä pitää siellä siihen asti, kunnes todellisen murhaajan kohtalo oli ratkaistu ja hänen uhkauksensa eivät enää minua vahingoittaisi. Mutta pahempaa en aikunut. Olen ehkä erehtynyt — mutta kukapa teistä ei itsepuolustuksekseni tekisi samaa! Jos todella olisin syyllinen, miksi tätä papin todistusta ei esitetty jo kuulustelun aikana? *Silloin* en ollut häntä vielä pidättänyt. Miksei hän syyttänyt minua silloin, kun minä syytin Glaukusta? Preetori, tämä vaatii vastauksen. Antaudun sitäpaitsi lakienne tuomittavaksi. Pyydän niiden suojelusta. Viekää syytetty ja syyttäjä pois. Tulen mielelläni laillisen oikeusistuimen eteen kuulusteltavaksi. Tämä paikka ei ole sopiva enempiin keskusteluihin.»

»Hän on oikeassa», preetori virkkoi. »Hei, vartijat, viekää Arbakes talteen — vartioikaa Glaukusta! Sallustus, sinä olet vastuussa kanteestasi. Alottakaamme leikit jälleen!» — »Mitä!» Kalenus huudahti kääntyen katselijajoukkoon päin, »sallitaanko Isistä sillä tavalla häväistävän? Täytyykö Apekideen veren yhä huutaa kosta? Pitääkö oikeuden ratkaisun siirtyä tuonemmaksi, jolloin sitä myöhemmin voitaisiin kiertää? Riistetäänkö leijonalta sen oikea saalis? Jumala, jumala! — tunnen jumalan puhuvan suullani! *Leijonan eteen — Arbakes leijonan eteen!*»

Papin nääntynyt ruumis ei kestänyt enää hänen hurjaa raivonpuuskaansa; hän kaatui jäykkäkouristukseen — vaahtoa pursui hänen suustaan — hän näytti todella mieheltä, jossa asui joku yliluonnollinen voima! Kansa katseli ja kauhistui.

»Jumalanhenki liikkuu tuossa pyhässä miehessä! *Arbakes leijonan eteen!*»

Tämän huudon kaikuessa tuhannet ja uudet tuhannet syöksähtivät istuimiltaan. Lauma vyöryi korkealta alas ja suuntautui egyptiläistä kohden. Turhaan edili koetti saada järjestystä syntymään, turhaan preetori korotti äänensä ja uhkasi lain kovuudella. Joukon oli vuotanut veri tehnyt hurjaksi — se tahtoi sitä lisää — sen taikausko vain lisäsi sen julmuutta. Nähdessään uhrinsa edessään se kiihottuneena unohti viranomaisten määräykset. Tässä nyt nähtiin niitä kansankuohumia, jotka ovat melkoisen tavallisia tietämättömissä, puolivapaissa, puolittain orjuudessa elävissä joukoissa ja jommoisia roomalainen provinssi-järjestelmä oli erikoisesti omansa synnyttämään. Preetorin valta oli kuin ruoko myrskyn kynsissä. Hänen käskystään sentään vartijat asettuivat niille välipenkeille, jotka erottivat ylhäisten paikat suuren joukon istuimista. Mutta he muodostivat vain heikon esteen — vyöryvä ihmimeri pysähtyi silti hetkeksi, niin että Arbakes ehti huomata tuomionhetkensä koittaneen. Epätoivoissaan ja kauhun valtaamana, joka lannisti hänenkin tavallisen ylpeytensä, hän tarkasteli raivoisaa ja ulvovaa joukkoa — mutta silloin hän huomasi heidän yläpuolellaan *velariaan* jääneestä aukosta jotakin outoa ja kamalaa — hän hengähti — ja hänen entiset voimansa palautuivat siinä samassa!

Hän kohotti kätensä; hänen korkealla otsallaan ja hallitsijanpiirteissään oli jotakin kuvaamattoman juhlallista ja käskevää.

»Katsokaa!» hän jyrähti ukkosenäänellä, joka kaikui selvänä joukon tohinan yli, »katsokaa, kuinka jumalat suojelevat viatonta! Kostavan Orkuksen liekit kohoavat syyttäjäni väärää todistusta vastaan!»

Joukon silmät seurasivat egyptiläisen viittausta, ja se huomasi kauhukseen suunnattoman savupilven kohoavan Vesuviuksen huipulta, valtavan piniapuun kaltaisena;^[102] — runko yömustaa savua, oksat tulta! tulta, joka yhtämittaa vaihtoi väriään, milloin palaen räikeän kirkkaana, milloin himmeän punaisena ja jälleen huikaisevan välkähtelevänä.

Syntyi sydäntä ahdistava kuoleman hiljaisuus — jonka äkkiä katkaisivat leijonan karjunta ja sisähuoneissa vankina pidetyn tiikerin kaikuna seuranneet terävämmät ja äksyt kiljahdukset. Pelko oli saanut ne sääennustajiksi ja lähestyvän luonnonmullistuksen profetoiksi.

Nyt kuului yläriveiltä naisten huutoja; miehet katselivat toisiaan, mutta olivat vaiti. Äkkiä kaikki tunsivat allaan maan keinahtelevan; teatterin seinät vavahtelivat, ja kaukaa kuului romahtavien kattojen jyskettä. Vielä hetki, ja tulipatsas näytti vyöryvän heitä kohden synkkänä ja nopeaan kuin virta, ja samassa sen kohdusta tuprahti tuhkasade, jonka mukana sinkoili suuria tulenhehkuvia kiviä! Tuo hirvittävä sadekuuro huuhteli viiniköynnöstarhoja — pieksi autioita katuja — putosi amfiteatteriin — yhä kauemmas ja kauemmas se siirtyi — mereen saakka, jonne hirveällä mäiskähdyksellä paiskautui valtavia kallionlohkareita!

Ei kukaan enää ajatellut Arbakesta; jokaisen ajatuksissa humisi oma pelastus. Suin päin pakoon — jokainen tunki eteenpäin. Armotta siinä tallattiin kaatuneet — huutojen — kirousten — rukousten kaikuessa tuo suunnaton ihmisjoukko syöksyi lukuisia käytäviä pitkin ulos. Mutta minne paeta? Peläten uutta maanjäristystä jotkut kiiruhtivat kotiinsa pelastamaan kalleutensa, kun vielä oli aikaa; toiset peläten tuhkasadetta, joka nyt putosi kiinteänä, raskaana kuurona kaduille, pakenivat läheisten talojen suojiin, temppeleihin, vajoihin — mistä vain kattoa ylleen sai ilman kauhuja välttääkseen. Mutta yhä synkempänä, sakeampana ja valtavampana levittäytyi pilvi heidän ylleen. Ei milloinkaan mikään yö ole tullut niin äkkiä ja niin kauheana kuin tämä aamupäivä.

5 LUKU.

Vankien koppi ja kuolleitten luola. — Sydänsuru ei tunne kauhuja.

Glaukuksen, joka tuskin tiesi, oliko hän valveilla vai uneksiko vielä, olivat vartijat vieneet pieneen teatterin seinäkojuun. He heittivät hänen ylleen vaipan ja tunkeilivat hänen ympärillään onnitellen ja ihmetellen. Oven ulkopuolelta kuului kärsimätön ja harmistunut huudahdus; joukko teki tilaa, ja jonkun ystävällisen käden opastamana sokea tyttö astui sisään ja lankei Glaukuksen jalkoihin.

»Minäkö siis olen sinut pelastanut?» hän sopersi. »Salli minun nyt kuolla!»

»Nydia, lapseni — suojelijani!»

»Oh, salli minun tuntea koskentaasi — hengitystäsi! Niin, sinä elät! Emme tulleet liian myöhään. Tuo kauhea ovi ei tahtonut lainkaan aueta! Ja Kalenus — oh! hänen äänensä oli kuin sammuva tuuli hautausmaalla. Meidän täytyi odottaa — jumalat! Kesti tunteja, ennenkuin leivällä ja viinillä saimme hänet jotenkin ennalleen. Mutta sinä elät, sinä elät vielä! Ja minä — minä olen sinut pelastanut!»

Tämän liikuttavan kohtauksen katkaisi äsken kuvaamamme luonnonmullistus.

»Vuori! maanjäristys!» kuului joka taholta. Vartijat ja muut pakenivat; Glaukus ja Nydia jätettiin pitämään itse huolta omasta pelastumisestaan.

Kun atenalainen huomasi joka taholla vaanivan vaaran, muisti hänen jalo sydämensä Olintuksen. Tämänkin oli jumalten tahto pelastanut tiikerin kynsistä. Pitikö hänen nyt kärsiä vieläkin hirvittävämpi kuolema naapurikopissa? Ottaen Nydiaa kädestä Glaukus harhaili pitkin käytäviä; hän löysi pian kristityn kopin. Olintus oli polvillaan ja rukoili.

»Nouse, nouse, ystäväni!» hän huudahti. »Pelastaudu, pakene! luonto on sinun hirvittävä pelastajasi!» Hän talutti kummastelevan Olintuksen ulos ja näytti hänelle pilveä, joka sakenemistaan sakeni syösten sylistään tuhkaa ja hohkakiviä, ja huomautti hänelle pakenevan joukon huudoista ja töminästä.

»Tässä näkyy Jumalan käsi. — Jumalalle ylistys!» Olintus sanoi nöyrästi.

»Pakene! Etsi uskonveljesi! Valmista heidän kanssaan pakosi. Hyvästi!»

Olintus ei vastannut, tuskinpa huomasikaan ystävänsä. Jalot ja juhlalliset ajatukset täyttivät hänen mielensä; ja herkistyneen sydämensä innostuttamana hän enemmän riemuitsi Jumalan armosta kuin vapisi Hänen voimansa valtavuutta.

Vihdoin hän nousi ja kiiruhti ulos tietämättä itsekään minne.

Äkkiä hän joutui synkän, aution kopin ovelle. Vipajava tuikkulamppu levitti hämärää valoa huoneeseen, ja sen valossa hän näki kolme rumaa alastonta ruumista spoliariumin lattialla. Hän pysähtyi äkkiä, sillä keskeltä tämän hirveän luolan kauhujä — hän kuuli matalan äänen kutsuvan Kristusta avukseen.

Hän ei voinut olla menemättä eteenpäin; hän astui koppiin, ja hänen jalkansa kastuivat verivirtoihin, joita kuolleista ruumiista valui hiekalle.

»Kuka», natsarealainen sanoi, »huutaa avukseen Jumalanpoikaa?»

Ei tullut vastausta, ja katsellessaan ympärilleen hän huomasi lampunvalossa harmaahapsisen vanhuksen lattialla istumassa pitäen sylissään erään ruumiin päätä. Kuolleen piirteet olivat lujat ja päättäväiset viimeisessä unessaan; mutta huulilla väikkyy yhä ylpeä hymy — ei kristityn toivonhymy, vaan vihan ja uhman synkkä ivahymy. Kasvoilla eli vielä varhaisen nuoruuden kaunis voima. Hiukset valuivat vuolaina kiharoina sileälle otsalle, ja ensimmäiset miehuuden merkit loivat lievää varjoa marmorinkalpeille poskille. Ja näiden kasvojen yli oli kumartuneena kuvaamaton väsymys — surunsekainen hellyys — syvä epätoivo! Vanhuksen kynelet putoilivat raskaina ja kuumina, mutta hän ei niitä tuntenut; ja kun hänen huulensa liikkui ja hän koneellisesti lausui oman ihanan, toivoa antavan uskonsa rukousta, ei hänen sydämensä eivätkä ajatuksensa tuntuneet vastaavan hänen sanojaan; se näytti pikemminkin hänen halpautuneen henkensä tahattomalta purkaukselta. Hänen poikansa oli kuollut — kuollut ennen häntä! — ja vanhuksen sydän oli särkynyt!

»Medon!» Olintus virkkoi säälien, »nouse ja pakene! Jumala näyttäkse nyt luonnonvoimien raivossa! Uusi Gomorra on saanut tuomionsa! — Pakene, ennenkuin tuli sinut saavuttaa!»

»Hän oli aina niin elinvoimainen! — Hän *ei voi* olla kuollut! Tule tänne! — Laske kätesi hänen sydämelleen! Varmaankin se vielä sykkii?»

»Veli, henki on lähtenyt. Me muistellemme häntä rukouksissamme! Et voi sammunutta tuhkaa enää henkiin herättää! Tule, tule — kuule, kuinka juuri nyt, puhellessani, seinät sortuvat! Ei hetkeäkään saa hukata! — Tule!»

»En kuule mitään!» Medon sanoi ravistaen harmaata päätänsä.

»Poikaparkani, hänen rakkautensa on hänet surmannut!»

»Tule, tule! Anna anteeksi, jos vien sinut väkivalloin!»

»Mitä! Kuka tahtoo isän erottaa pojasta?» Ja Medon puristi ruumiin rintaansa vasten ja peitti sen intomielisin suudelmin. »Mene!» hän sanoi nostaen hetkeksi katseensa. »Mene! Meidän täytyy olla kahden!»

»Ah!» säälivä natsarealainen huudahti. »Kuolema on jo teidät erottanut!»

Vanhus hymyili rauhallisena. »Ei, ei, ei!» hän mutisi äänen käydessä sana sanalta heikommaksi. »Kuolema on ollut ystävällisempi!»

Hänen päänsä painui poikansa rintaa vasten — hänen kätensä herpoutuivat. Olintus tarttui hänen käteensä — valtimo ei enää lyönyt! Vanhuksen viimeiset sanat olivat totta. — *Kuolema oli ollut ystävällisempi!*

Sillävälän Glaukus ja Nydia kulkivat kiireisesti hengenvaarallisilla kaduilla. Atenalainen oli kuullut pelastajaltaan, että Ione oli Arbakeen talossa. Sinne hän nyt kiiruhti vapauttamaan — pelastamaan häntä! Ne muutamat orjat, jotka egyptiläinen oli jättänyt taloan vartioimaan itse lähtiessään amfiteatterille pitkän saattueensa mukana, eivät olleet pystyneet tekemään suurtakaan vastarintaa Sallustuksen asestetulle joukolle; ja kun myöhemmin tulivuori purkautui, olivat he päätäpahkaa, kummissaan ja kauhistuneina sulkeutuneet rakennuksen sisäosiin. Hoikka etiopialainenkin oli jättänyt oveneteisen vartiopaikkansa; Glaukus (joka jätti Nydian ulkopuolelle — Nydia paran, jota tällaisenakin hetkenä kateus yhä kalvoi!) kulki laajan hallin läpi kohtaamatta ketään, jolta olisi voinut tiedustella Ionen huonetta. Ja täällä kulkiessaan hän äkkiä joutui sellaiseen taivaasta pudonneeseen säkkipimeään, että hän vain vaivoin saattoi askeliaan ohjata. Kukin kiedotut pylvää tuntuivat vavahtelevan ja horjuvan; ja joka hetki hän kuuli tuhkasateen tomahtelevan katottomaan peristyleen. Hän nousi yläkerrokseen — huohottaen hän haparoi eteenpäin huutaen vähäväliä Ionen nimeä. Ja vihdoin hän kuuli erään käytävän päästä äänen — *hänen* äänensä. Hetken työ oli senjälkeen syöksyä eteenpäin — murtaa ovi — sulkea Ione syliin — kantaa hänet talosta ulos! Tuskin hän oli taakkoineen ehtinyt paikalle, missä Nydia heitä odotti, kun hän kuuli askeleitten lähenevän taloa ja tunsu Arbakeen äänen. Tämä oli tulossa kotiinsa pelastamaan rikkautensa ja ottamaan talteensa Ionen lähteäkseen heti kuolemaan tuomitusta Pompeijista. Mutta niin sankkaa oli jo heitä ympäröivä hehkuva ilmakerros, että viholliset eivät tunteneet toisiaan, vaikka niin lähellä seisoivat — Glaukus kyllä erotti egyptiläisen hohtavan vaikeitten vaatteitten pimeässä hämärinä hämmöttävän.

Kaikin kolmin he nyt kiiruhtivat eteenpäin! Ah! — Minne? He eivät nähneet askeltakaan eteensä, pimeys alkoi olla jo sakeaakin sakeampaa. Heidät ylty epätoivo ja kauhu! Ja Glaukuksesta tuntui, että se kuolema, josta hän oli pelastunut, olikin vain muuttanut muotoaan ja että sen uhrien lukumäärä oli yhä lisääntynyt.

6 LUKU.

Kalenus ja Burbo. — Diomedes ja Klodius. Amfiteatterityttö ja Julia.

Luonnonmullistus, joka äkkiä oli katkaissut kaikki yhteiskuntasiteet ja jättänyt vangin yhtä vapaaksi kuin vartijankin, oli Kalenuksenkin vapauttanut niistä vartijoista, joiden huostaan preetori oli hänet uskonut. Ja kun pimeys ja joukko olivat erottaneet hänet vartijoista, kiiruhti hän horjuvin askelin jumalattarensa temppeeliin. Ulkona hapuillaan ennenkuin pimeys oli yllättänyt, tunsu hän äkkiä jonkun tarttuvan vaatteisiinsa, ja muuan ääni supisi hänen korvaansa:

»Hst! — Kalenus! — Hirveä hetki!»

»Ah! Isäni pään kautta! Ken olet? — Kasvosi ovat pimeässä ja äänesi on outo.»

»Etkö Burboa tunne? Hyi!»

»Jumalat! — Kuinka pimeäksi kaikki käy? Hoho! Tuon hirveän vuoren tähden, siinäpä huikaiseva salama![103] Kuinka ne liekehtivät ja polveilevat! Hades on muuttanut maanpinnalle!»

»Vaiti! Et kuitenkaan usko tuollaisiin seikkoihin, Kalenus! Nyt on aika koota omaisuutta!»

»Haa!»

»Kuule! Temppeeli on täynnä kultaa ja kalleuksia! Lastatkaamme itsemme näillä aarteilla,

kiiruhtakaamme sitten rantaan ja laivoilla pois! Ei kukaan koskaan vaadi tilille, mitä tänään on tapahtunut!»

»Burbo, olet oikeassa! Uh! Seuraa minua temppeleihin. Kuka nyt välittää — kuka edes näkeekään, ettet ole mikään pappi? Tule ja jakakaamme tavara!»

Temppelein esipihalle oli alttarien ympärille kokoontunut joukottain pappeja rukoilemaan, itkemään, voivottelemaan. Onnenpäivinä pettureita, vaaranhetkinä entisen taikauskonsa orjia! Kalenus sivuutti heidät ja astui huoneeseen, joka vielä nytkin on nähtävissä esipihan etelälaidassa. Burbo seurasi häntä — pappi sytytti kynttilän. Viiniä ja ruokaa oli pöydällä — uhriaterian jätteitä.

»Miehellä, joka on nälkää nähnyt kaksi vuorokautta», Kalenus mutisi, »on ruokahalua tällaisenakin hetkenä.» Hän tarttui leipään ja söi sen ahneesti. Tuskinpa mikään on luonnottomampaa ja kamottavampaa kuin noiden roistojen itsekäs alhaisuus; sillä onko vastenmielisempää ominaisuutta olemassa kuin ahneus? Ryöstöä ja pyhänhäväisemistä silloin kun maailman perustukset horjahtelevat! Kuinka paljon inhimilliset intohimot ovatkaan omiaan antamaan yltyä hirvittäville luonnonvoimille!

»Etkö koskaan lopeta?» Burbo sanoi kärsimättömänä, »kasvosi jo hehkuvat ja silmäsi välkkyvät.»

»Ei joka päivä olekaan tällaista oikeutta olla nälkäinen. Oh, Jupiter! Mitä ääntä tuo on? — Sehän on kuin kiehuvan veden suihinää! Mitä! Sataako pilvi yhtäikaa sekä vettä että tulta! Haa! Mitä! Huutoja! Burbo, kuinka hiljaista nyt on kaikki! Katso ulos, mitä on tapahtunut!»

Muiden kauhujen lisäksi tuo valtava vuori oli nyt viskannut uumenistaan myöskin kiehuvaa vettä. Hehkuvaan tuhkaan sekaantuen vesivirrat putoilivat aika ajottain kiehuvan liejun tavoin kaduille. Ja juuri sille paikalle, minne Isiksen papit olivat kokoontuneet alttarien ympärille, turhaan koettaen sytyttää pyhää tulta ja vihkisauhua, juuri sille kohdalle oli kaikkein valtavin suunnattomien kivilohkareitten täyttämä kuolemanvirta iskenyt koko raivollaan. Pappien kumartuneitten ruumiitten yli se putosi: siitä kuolinhuudot — seurannut hiljaisuus oli ikuisuutta! liejuinen virta pärskyi alttareille, peitti lattian ja kätki mutaansa pappien yhä vielä sätkyttelevät ruumiit.

»Ne ovat kuolleet», Burbo sanoi, joka nyt vasta ensi kertaa kauhistui ja kiiruhti takaisin huoneeseen. »En luullut vaaran olevan niin lähellä.»

Nuo kaksi lurjusta tuijottivat toisiinsa — olisi kuullut heidän sydämensä sykinnän! Kalenus, joka oli vähemmän rohkea, mutta ahneempi, tointui ensimmäisenä.

»Meidän täytyy nyt käydä käsiksi työhömme ja sitten pois!» hän virkkoi kuiskaten pelästyen oman äänensä kaikua. Hän astui kynnykselle, pysähtyi, kulki polttavan lattian ja kuolleitten toveriensa yli pyhään kappeliin ja kehotti Burboa seuraamaan mukana. Mutta gladiaattori epäröi ja jäi paikoilleen.

»Sitä parempi», Kalenus ajatteli, »sitä enemmän tulee saalista *minun* osalleni.» Nopeasti hän pani taskuihinsa temppelein helpoimmin kannettavat aarteet ja säntäsi pois pyhästä paikasta ajattelematta enää toveriaan. Vuoresta äkkiä syöksähtäneen tulenkielekkeen valossa näki Burbo, joka oli liikkumatonna seisonut kynnyksellä, pakenevan ja kuormitetun papin. Hänkin päätti uskaltaa ja astui askelen tavoittaakseen toverinsa, mutta silloin tuprahti hänen jalkojensa eteen hirveä tuhakuuro. Gladiaattori peräytyi vielä kerran. Pimeys oli jälleen täydellinen. Mutta tuhkasadetta kesti yhä — yhä, yhä paksummalta ja paksummalta se peitti lattian — tukahduttavia kaasuja tuoksahti siitä ylös. Onnettomalta salpautui hengitys — epätoivoissaan hän yritti taas paeta — mutta tuhkakasat olivat jo sulkeneet oviaukon — hän kiljahti, kun hänen jalkansa painuivat kiehuvaan liejuun. Kuinka nyt päästä pois? Ulos ei voinut mennä; niin, sen kauhuja ei ollut mieluista mennä koettelemaankaan. Parasta oli jäädä koppiin, siellä ainakin oli suojassa tuolta kuolettavalta ilmalta. Hän istui tuolille ja kiristeli hampaitaan. Vähitellen tunkeutui tuota pistävää ja myrkyllistä kaasua ulkoa huoneeseenkin. Hän ei voinut sitä kauempaa sietää. Hänen harhaileva katseensa osui teurastuskirveeseen, jonka joku pappi oli jättänyt huoneeseen; hän tarttui siihen. Jättiväkevän kätensä koko epätoivoisella voimalla hän nyt koetti murtaa aukkoa seinään.

Kadut olivat sillävälän tyhjentyneet; jokainen oli hakenut itselleen suojaa; tuhka alkoi jo peittää kaupungin alavimmat paikat; mutta siellä täällä näki jonkun pakenevan kahlaavan, polttavassa liejussa tai näki jotkut kalpeat, pelästyneet kasvot salamien sinervässä valossa tai lepattaen palavia tuohuksia, joiden valossa ihmiset koettivat askeliaan ohjata. Mutta solkenaan valuva kuuma vesisade, tukahduttava tuhka, salaperäiset viimeiset tuulenpuuskat, jotka olivat hengityksen salvata, sammuttivat usein nuo liikkuvat valot ja niiden mukana kaiken toivon niiltä, jotka niitä ohjaajinaan pitivät.

Kadulla, joka johti Herkulaneumiin vievälle portille, Klodius raivasi itselleen sekaantuneena ja hapuillen tietä. »Jos vain pääsen portin ulkopuolelle», hän ajatteli, »löydän varmaankin jonkun ajoneuvon, ja Herkulaneumhan ei ole kaukana. Merkuriuksen olkoon kiitos! Minulla ei ole paljo

menetettävää, ja sekin vähä on nyt ylläni.»

»Hei — halloo! Apuun! Auttakaa!» kuului hengästynyt, pelosta vapiseva ääni. »Olen langennut — tuohukseni on sammunut — orjat ovat minut jättäneet. Olen Diomedes — rikas Diomedes — kymmentuhatta sestertiota sille, joka auttaa minua!»

Samassa Klodius tunki jonkun takertuneen hänen jalkoihinsa. »Hitto sinut periköön — päästä irti, hullu!» peluri ärähti.

»Oh, auta minut ylös — ojenna kätesi!»

»Tässä — nouse!»

»Onko se Klodius? Tunsin äänesi! Minne yrität?»

»Herkulaneumiin.»

»Jumalille olkoon ylistys! Meillähän onkin yhteinen tie aina portille saakka. Etkö voisi pysähtyä huvilaani? Tiedäthän taloni alla olevat maanalaiset holvatut käytävät — siellä olemme turvassa hävitykseltä.»

»Olet oikeassa», Klodius virkkoi mieltien. »Ja jos varaamme sinne ravintoa mukaamme, voimme siellä viipyä jonkun päivän, jos näet tätä hirmumyrskyä niin kauan kestää.

»Oh, siunattuja ne, jotka ovat keksineet kaupunginportit!» Diomedes huudahti. »Katso! Portin kamanalle on sytytetty lamppu; sen valossa voimme helpommin kulkea.»

Oli jälleen joku hetki tyventä. Lamppu paloi selvästi ja kirkkaasti. Pakolaiset kiiruhtivat eteenpäin — saapuivat portille — sivuuttivat roomalaisen vahdin; salaman loimo valaisi hänen kalpeita kasvojaan ja kiiltävää kypäräänsä, mutta hänen jäykänkovia piirteitään ei edes kauhu ollut saanut muuttumaan! Hän seisoi rauhallisena ja liikkumattomana paikallaan. Tällainenkaan hetki ei kyennyt Rooman majesteetin koneellisesta välineestä tekemään itseajattelevaa ja toimivaa miestä. Siinä hän seiso keskellä hävittäviä luonnonvoimia; hän ei ollut saanut käskyä lähteä paikaltaan ja hakea pelastusta.[104] Diomedes ja hänen toverinsa menivät yhä eteenpäin; äkkiä muuan nainen astui heidän tielleen. Se oli sama tyttö, jonka iloisen äänen oli kuultu niin moneen kertaan toistavan: »ihania leikkejä tulossa!»

»Oi Diomedes!» hän huudahti, »Anna minulle suoja! Katso», — hän näytti rinnoillaan lepäävää lasta — »katso tätä pienokaista! Se on minun — se on häpeän lapsi! En ole sitä koskaan ennen omakseni tunnustanut. Mutta *nyt* muistan, että olen hänen äitinsä! Sieppasin hänet kätkyestä; *imettäjä* oli paennut! Kukapa muu tällaisena hetkenä huolehtisi pienokaisesta, ellei hänen äitinsä, joka on hänet synnyttänyt? Pelasta se! Pelasta lapseni!»

»Kirottu sinun särisevä äänesi! Pois, naara!» Klodius tiuskasi hampaittensa raosta.

»Ei niin, tyttö», ystävällisempi Diomedes virkkoi, »seuraa meitä, jos tahdot. Tätä tietä — tätä tietä — holveihin!»

He lähtivät jälleen liikkeelle — saapuivat Diomedeen taloon; he nauroivat ääneensä, kun olivat kynnyksen yli astuneet, sillä he luulivat nyt kaikesta vaarasta selviytyneensä.

Diomedes käski orjiensa viedä maanalaisiin kellareihin ruokatavaroita ja öljyä lamppeja varten. Ja täältä nyt etsivät suoja Julia, Klodius, äiti pienokaisineen, suurin osa orjista, jokunen pelästynyt tuttava ja jotkut naapuristosta saapuneet klientit.

7 LUKU.

Hävitystyö jatkuu.

Pilvi, joka oli peittänyt niin syvään pimeään koko päivän, oli nyt muuttunut kiinteäksi ja läpinäkymättömäksi massaksi. Pimeys ei ollut enää edes tuollaista vapaan luonnon synkintä yötä, vaan jonkun peitetyn huoneen säkkipimeää.[105] Räikeänä vastakohtana tälle pimeydelle olivat Vesuviuksen huipulta singahtelevat, sähähtelevät, kirkkaat salamet. Mutta niiden hirvittävä kauneus ei ollut tavallista tulen kauneutta; ei mikään sateenkaari voinut väriloistossaan kilpailla niiden kanssa. Milloin

tummansininen hohde kuin eteläntaivaan syvin sini — milloin välähti kirkas vihreä, joka liikkui rauhattomasti kuin suunnattoman käärmeen kiemurat — milloin savun seasta läikähti häikäisevän kirkas puna, joka valaisi koko kaupungin portilta toiselle — sitten kaikki jälleen riutui sairaan kalpeaan niinkuin henki, joka on ruumiista lähtemässä.

Sadekuurojen välillä kuului maanalaista kuminaa ja kuohuvan meren aaltojen pauhua; ja pelokas korva tuskin erotti kaukaisen vuoren rotkoista pursuavien kaasujen hiljaista sihinää. Joskus tuo kiinteä pilvimassa jakaantui, ja salaman leimahtaessa nähtiin muka pilvissä outoja ihmisen ja hirmulaisten kaltaisia olentoja hirveässä taistelussa keskenään, mutta pian nekin hävisivät yleiseen sekasortoon; pelästyneitten kulkijoitten silmissä ja mielikuvituksessa nuo aineettomat höyryt näyttivät jättimäisiltä vihollisilta — hävityksen ja kuoleman aiheuttajilta.[106] Muutamin paikoin tuhkaa oli polviin saakka, ja kuumat sadekuurot, joita tulivuoren henkäily lennätti alas, löysivät tiensä asuntoihinkin ja levittivät kaikkialle tukahduttavaa kaasua. Toisin paikoin talojen katot puhkaisseet suunnattomat kivenjärkeleet olivat kaduille kasanneet raunioröykkiöitä, jotka hetki hetkeltä yhä pahemmin haittasivat kulkua; ja mikäli päivä kului, sikäli tuntuvammin maa keinui — jalka petti ja livetti, eivätkä tasaisimmillakaan paikoilla ajoneuvot ja kantotuolit voineet tasapainoaan säilyttää.

Joskus suuret kivenkimpaleet iskivät pudotessaan yhteen ja särkyivät pieniksi sirpaleiksi lennätellen tulikipunoita, jotka heti sytyttivät kaiken tulenaran palamaan, ja kaupunkia ympäröivät tasangot olivat pian hirveän tulipalon valaisemia; sillä monet talot vieläpä jotkut viinitarhatkin olivat liekkien vallassa ja toisin ajoin lieskat kohosivat jylhinä ja ylpeinä kohti synkkää taivasta. Tämän aika-ajottaisen valaisun lisäksi olivat asukkaat monin paikoin, julkisille paikoille, temppelien porttikäytäviin ja forumille sytyttäneet pitkiin riveihin tuohuksia palamaan. Mutta nämä eivät palaneet kauankaan; sadekuurot ja tuulenpuuskat ne pian sammuttivat; ja äkkipimeä, johon kaikki taas kääriytyi, oli omansa kaksin verroin näyttämään ihmisvoiman mitättömyyden, inhimillisen toivon turhuuden taistelussa luonnon hirveitä voimia vastaan.

Usein tuohuksien hetken valaistessa pakenevat joukot kohtasivat toisensa — muutamat kiiruhtivat merenrannalle, toiset sieltä pois maalle; sillä meri oli äkkiä kaikonnut rannoiltaan; synkkä pimeys kattoi senkin, ja sen kiehuville ja kuohuville aalloille putoili kallonlohkareita, kiviä ja tuhkaa, ja täältä löysi vielä vähemmän sitä suojaa, jota kaupungin kadut ja katot sentään osittain soivat. Typertyneinä, kalmankalpeina, luonnottoman pelokkaina nuo joukot toisensa kohtasivat, ei sanaa virkattu, ei neuvoa kysytty; sillä liejusadetta tuli nyt tiheämmin, vaikkakaan ei yhtenäin, se sammutti tuohukset, joiden valossa kukin oli nähnyt toisensa aavemaiset piirteet, ja jokaiselle tuli kiire hakea itselleen lähintä suojaa. Sivistysmuodot olivat tyystin hävinneet. Silloin tällöin liekkien lepattavassa valossa nähtiin jonkun ylhäisen lainvalvojan rinnalla hiipivän varkaan, joka täydessä lastissa, arkaillen ympärilleen päylen koetti saada suojaan nopean voittonsa hedelmät. Jos tässä pimeydessä vaimo joutui erilleen miehestään, vanhemmat lapsistaan, oli turhaa toivoa, että he enää tapaisivat toisensa. Sokeasti ja miltei sekapäin kaikki kiiruhtivat eteenpäin. Inhimillisen elämän monimutkainen koneisto oli äkkiä seisahnut ja jäljelle oli jäänyt vain alkuperäisin vaisto, itsensäilytysvaisto!

Tällä kauhun näyttämöllä nyt Glaukuskin raivasi tietä seuralaisilleen Ionelle ja sokealle tytölle. Äkkiä heidät yllätti satainen, rannalle pyrkivä joukko. Nydia tempautui Glaukuksen rinnalta, joka Ionen kanssa joutui virran mukana kulkemaan; ja kun joukko (josta ei synkässä pimeässä erottanut yhtään mitään) oli ohi, ei Nydiaa enää ollut heidän rinnallaan. Glaukus huuteli hänen nimeään. Ei vastausta. He palasivat entiselle paikalleen — turhaan. He eivät löytäneet häntä — todennäköisesti hän oli ihmisvirran mukana työntynyt vastakkaiselle suunnalle. Heidän ystävänsä, heidän pelastajansa oli kadonnut! Ja Nydia oli tähän asti ollut heidän oppaansa. *Hänen sokeutensa oli omansa tekemään koko tuon pimeän näyttämön hänelle kotoiseksi.* Tottuneena ikuisessa pimeässä kulkemaan kaupungin sokkeloissa hän oli varmalla kädellä kuljettanut heitä merenrannalle päin, mistä he toivoivat onnen kaupalla pelastuvansa. Mihin heidän nyt piti lähteä? Kaikki oli heille valotonta — sokkeloa, josta ei poispääsyä. Mutta sittenkin he epätoivoisina, uupuneina jatkoivat matkaansa; tuhkaa satoi heidän päälleen, kivenpalasia putoili kipunoita singoten heidän jalkoihinsa.

»Ah! Ah!» Ione valitteli: »En jaksa enää. Jalkani uppoavat kuumaan tuhkaan. Pakene, rakkahin, pelastaudu, pakene! Jätä minut kohtaloni varaan!»

»Rauhotu! Lemmittyni — morsiameni! Kuolla kanssasi on suloisempaa kuin elää ilman sinua! Mutta minne — oh! Minne voimme tässä pimeässä kulkea? Tuntuu siltä, että olemme kulkeneet ympyrässä ja olemme samalla paikalla, jolta hetki sitten lähdimme.»

»Oi, jumalat! Katso tuota kivenlohkarettä — se on ruhjonut edessämme olevan talon katon! Kaduilla uhkaa joka hetki kuolema!»

»Siunattu salama! Katso, Ione — katso! Edessämme on Fortunan temppelin pylväskäytävä! Menkäämme sinne; siellä olemme ainakin turvassa tuhkasateelta.»

Hän tarttui rakastettuaan käteen ja töin ja tuskin he laahautuivat temppeleihin. Glaukus vei Ione pylväistön suojaisimpaan soppeen ja asettui hänen eteensä omalla ruumiillaan suojatakseen häntä salamilta ja tuhkasateelta. Täten rakkauden loihtima epäitsekkyys saattoi tällaisenakin hetkenä esiintyä pyhän kauniina.

»Ken siellä?» värähtelevä ja syvä miehen ääni kysyi; joku oli ennen heitä hakenut turvaa samasta paikasta. »Tai mitä turhia kysyn! Mitä maailmanlopun päivänä meitä liikuttaa, tapaammeko ystävän vai vihollisen!»

Ione kääntyi ääntä kohden ja hiljaa parkaisten peitti päänsä Glaukuksen käsiin; ja kun tämä katsahti samaan suuntaan, ymmärsi hän syyn toisen huutoon. Pimeästä hohti heitä vastaan kaksi palavaa silmää — salama valaisi kirkkaaksi temppelein sisustan — ja Glaukus huomasi kauhukseen edessään kahden pylvään välissä rauhallisena makaamassa saman leijonan, jonka raadeltavaksi hänet oli tuomittu; ja aivan vieressä, naapuristaan tietämättä istui jättiläiskokoinen mies, sama, joka oli heitä puhutellut — haavotettu gladiaattori Niger.

Salaman valossa metsänpeto ja ihminen olivat toisensa huomanneet; mutta vaisto sai kummankin pysymään rauhallisena. Niin, leijona ryömi yhä lähemmä gladiaattoria ikäänkuin toveria etsiäkseen; gladiaattori ei liikahtanutkaan eikä vapissut. Luonnon vallankumous oli lujimmat siteet katkaistessaan samalla karkottanut kaiken kammon luomiensa väliltä.

Tässä hirvittävässä suojassa ollessaan he huomasivat mies- ja naisjoukon tuohukset käsissä kulkevan temppelein ohitse. Ne olivat natsarealaisia; ja korkea, ylimaallinen innoitus oli karkottanut heidän pelkonsa ja kauhunsaa. He olivat jo kauan uskoneet, ensimmäisten kristittyjen harhautuneen käsityksen mukaan, että maailmanlopun päivä oli pian koittava; he kuvittelivat viimeisen päivän nyt tulleen.

»Voi, voi!» vanhin, joukon johtaja, huusi terävällä, läpitukevalla äänellä. »Katsokaa! Herra tulee tuomitsemaan. Hän antaa sataa tulta ihmisten silmille. Voi, voi teitä väkeviä ja mahtavia! Voi teitä vallanmerkin kantajat ja purppurassa elävät! Voi teitä, te epäjumalien palvojat ja eläinten rukoilijat! Voi teitä, jotka pyhien verta vuodatatte ja riemuitsette Jumalanpojan tuskanhuutoja kuullessanne! Voi sinua, meren siveetöntä ilotyttöä! — Voi, Voi!»

Ja halki ilman kauhujen kaikui syvänä kuorohymninä: »Voi sinua, meren siveetöntä ilotyttöä! — Voi! Voi!»

Natsarealaiset kulkivat hitaasti ohi, heidän sainionsa lepattivat myrskyn kynsissä, heidän laulunsa kajahti uhkaavana ja juhlallisena varoituksena, kunnes he katosivat kadunkulmauksen taa, ja jälleen pimeys ja kuolemanhiljaisuus vallitsivat näyttämöllä.

Tuhkasade oli taas hetkeksi taukoamassa, ja Glaukus kehotti Ionea jälleen yrittämään kävellä. Seisoessaan he pylväistön alimmalla astuimella näkivät vanhan miehen, joka pitäen oikeassa kädessään rahakukkaroa nojautui nuorempaan mieheen. Nuoremmalla oli tuohus. Glaukus tunsi heidät isäksi ja pojaksi — ahneeksi edellisen, tuhlariksi jälkimäisen.

»Isä», nuorukainen sanoi, »ellet voi kulkea nopeammin, niin minun täytyy jättää sinut tähän, tai muuten hukumme *molemmat*.»

»Pakene siis, poikani, ja jätä isäsi!»

»Mutta en voi paeta nälkää näkemään; anna minulle rahakukkarosi!» Ja nuorukainen yritti siepata sen vanhuksen kädestä.

»Lurjus! Ryöstätkö oman isäsi?»

»Ah! Kuka semmoisesta puhuu tällaisena hetkenä? Kuolema sinulle, kitupiikki!»

Poika iski ukon maahan, sieppasi kukkaron hänen vavahtelevista käsistään ja kiiruhti paikalta kimeästi hihkuen.

»Oi, jumalat!» Glaukus huudahti. »Oletteko siis sokeat tässä pimeydessä? Tuollaiset rikokset valmistavat syyllisille ja syyttömille samanlaista tuhoa. Tule, Ione, tule!»

8 LUKU.

Arbakes kohtaa Glaukuksen ja Ionen.

Hiljaa kuten henkilö, joka yrittää paeta vankilasta, Ione ja hänen rakastajansa jatkoivat epävarmaa taivaltaan. Hetkinä, jolloin vulkaaninen salama valaisi kadut, he saattoivat tuon kaamean valon loimossa suunnata askelensa; mutta vain vähän lohtua ja niukalti rohkeutta tarjosi heille se näky, joka heitä askel askelelta kohtasi. Paikoilla, joilla tuhka oli kuivaa eikä tulivuoresta umpimähkään purkautuneen kuumen vesisateen liottamaa, oli maa likaisen, harmaanvalkean tomun peitossa. Toisin paikoin kallionlohkareet olivat kasaantuneet korkeiksi röykkiöiksi, joiden alta pistivät esiin monen musertuneen pakolaisen puoleksi peitossa olevat jäsenet. Kuolevien kuolinkorahdusten lomasta kuului naisten kauhuhuutoja — milloin läheltä, milloin etäämpää — huutoja, jotka säkkipimeässä vaikuttivat kahta järkyttävämmltä, sillä avuttomuuden ja epävarmuuden tunne oli nyt entistä herkempi. Mutta kaiken tuskankin läpi tunkeutui kirkkaana ja selvänä tuon kauhun vuoren valtava ja vaihteleva pauhina — sen vinhat vihurit — sen pieksevät vesisateet ja silloin tällöin ankaramman purkauksen jyhkeät kumahdukset. Ja kun tuulet lakaisivat katuja, kuljettivat ne silloinkin mukanaan pistävää, polttavaa hiekkaa ja tukahduttavia myrkyllisiä kaasuja, niin että hengitys hetkeksi salpautui ja tajunta katosi; hetken perästä seisahtunut veri alkoi kiertää entistä kiivaammin, jotta vihdoin koko hermosto oli äärimmilleen jännittyneenä ja ruumis ankarassa kuumeessa.

»Oi, Glaukus, armaani, oma rakkaani! Ota minut syliisi! Viimeinen syleily! Salli minun tuntea käsivartesi ympärilläni — ja anna minun siihen syleilyyn kuolla — en jaksa enää!»

»Rohkeutta, ihana Ioneni, sinun elämäsi on minun elämäni. Ja katso! — Tuohuksia — tänne! Kas, kuinka ne uhmaavat tuulta. Haa! Ne palavat myrskyssäkin! Varmaankin rannalle pakenevia — me liitymme heihin!»

Ja ikäänkuin rakastavaisia auttaakseen ja elähyttääkseen tuulet ja tuhakuurot taukosivat äkkiä. Ilma oli syvän tyven; vuori tuntui levähtävän ehkä kootakseen vereksiä voimia puhjetakseen entistä raivoisammin; tuohusmiehet liikkuvat nopeasti. »Olemme lähellä merta», tyyni ääni, nähtävästi heidän johtajansa ääni, virkkoi. »Vapaus ja rikkaus jokaiselle orjalle, joka tämän päivän yli elää! Rohkeutta! Sanon teille, että jumalat itse ovat vakuuttaneet minulle pelastavansa minut. Eteenpäin!»

Sainioitten punerva, vakava loimu valaisi nyt täydelleen Glaukuksen ja Ionen, joka lepäsi hänen sylissänsä. Orjat kantoivat raskaita matka-arkkuja ja laatikkoja, ja heidän johtajanaan kulki — paljastettu miekka kädessä — komea Arbakes.

»Isieni nimessä!» egyptiläinen huudahti. »Kohtalo hymyilee minulle näiden kauhujenkin seasta ja lupaa minulle valitusten ja kuoleman hirveitten todistuskappaleiden ääressä onnea ja rakkautta. Pois, kreikkalainen! Vaadin Ionen, suojattini itselleni!»

»Petturi ja murhaaja!» Glaukus kiljahti tuijottaen viholliseensa. »Nemesis on johtanut sinut minun kostettavakseni! — kelpaavaksi uhriksi Hadeksen varjoille, jotka nyt näyttävät raivoavan maan pinnalla. Lähesty — kosketa Ionen kättäkin, ja aseesi murentuu kuin rannan ruoko. — Tahdon palotella sinut jäsen jäseneltä!»

Hänen puhuessaan koko tienoon valaisi äkkiä punerva, voimakas hehku. Kirkkaana ja jättiläissuurena sankasta pimeydestä, joka näytti helvettiä ympäröivältä muurilta, kohosi vuori — palavan polttorovion kaltaisena! Sen huippu näkyi jakautuvan kahtia — tai paremmin sen kiireellä näytti seisovan kaksi haamua, jotka vastakkain asettuen näyttivät henkien lailla kiistelevän maailmanvallasta. Ne hohtivat verenkaraivaisena tulena, joka levitti valoa laajalle ympäristöönsä; mutta niiden alaosa, koko vuoren juuri oli yhä syvässä pimeässä — paitsi kolmea kohtaa, joita myöden käärmemäinen, polveileva, sula laavavirta valui alas. Tummanpunaisena se näytti tulisen uomansa suuntaavan pimeän ympäristön halki kaupunkia kohden. Leveimmän virran yli näytti kaartuneen suunnaton jänne, jolta niinkuin helvetin kostonahersyivät Flegetonin lähteet. Ja tynessä ilmassa kuului selvästi, kuinka ilmaan singonneet kallionlohkareet mäiskähtivät yhteen, ennenkuin ne putosivat pohjattomiin syvyyksiin — pimentäen hetkeksi sen kohdan, jolle ne putosivat, mutta häviten seuraavana jo punaiseen laavamassaan!

Orjat kirkuivat ja peittivät päänsä. Egyptiläinen itsekin seisoikin kuin kivettyneenä, ja hehku valaisi hänen käskeviä piirteitään ja jalokivikoristeista pukuaan. Hänen takanaan oli korkea pylvä, jonka huipulla oli pronssinen Augustus-patsas, ja keisarillinen kuva loisti kuin tulella.

Glaukus seisoikin uhmaten Arbakesta vastassa. Vasemmalla kädellään hän tuki Ionea, oikeataan hän piti uhmaten koholla ja siinä välkkyyi stilus, joka oli ollut hänen aseensa arenalla ja jonka onneksi oli ottanut mukaansa, hänen otsansa oli rypyssä, huulet yhdessä, hänen piirteistään kuvastui aivankuin taian kautta inhimillisten intohimojen synnyttämä viha ja uhka.

Arbakes kääntyi vuorta katselemasta, ja hänen katseensa osui Glaukukseen! Hän pysähtyi hetkeksi. »Miksi», hän mutisi, »miksi epäröin?» Eivätkö tähdet sanoneet, että vain yksi suunnaton vaara minua

uhkaa — ja enkö ole siitä jo selviytynyt?»

»Henki», hän huudahti, »voi uhmata sekä maailmojen loppua että kuviteltujen jumalien vihaa. Tämän hengen nimessä tahdon viimeiseen asti olla voittajana. Eteenpäin, orjat! — Atenalainen, jos vastustat minua, tulkoon veresi omaksi viaksesi! Ja silloin saan Ionen kuitenkin haltuuni!»

Hän astui askeleen — viimeisen tässä mailmassa! Maakamara keinahteli kouristuksentapaisesti hänen allaan, ja kaikki kaatuivat. Hirveätä ryskettä kuului kaupungista, niinkuin monet katot ja pylväät olisivat yhtäikaa romahtaneet alas! Salama viivähti hetken, kuin metallin johtamana keisarinkuvalla ja pirstosi sen ja pylvään! Patsas kaatui ja halkaisi pudotessaan sen tukevan jalustan, jolla se oli seisonut. Tähtien ennustus oli täyttynyt!

Isku ja ryske olivat tainnuttaneet atenalaisen hetkeksi. Kun hän tointui, oli näyttämö vielä valaistu, maa keinui yhä hänen allaan. Ione makasi tajutonna maassa; mutta hän ei nyt huomannut Ionea; hänen silmänsä tuijottivat hirveihin kasvoihin, jotka näyttivät, vartalotta ja jäsenittä — koettavan päästä pois patsaan sirpaleitten alta — kasvoihin, joissa kuvastui kuvaamaton hätä, tuska ja epätoivo! Silmät aukenivat ja sulkeutuivat nopeasti ikäänkuin tajunta ei olisi aivan kadonnut; huulet värähtelivät vielä — sitten rauha ja synkkyys peittivät piirteet, mutta niihin jäi yhä sellainen kauhun ilme, ettei katsoja sitä eläissään unohtanut.

Näin kuoli viisas tietäjä — suuri Arbakes — Tultasuitsevan vyön Hermes — Egyptin viimeinen kuningas!

9 LUKU.

Lempivien epätoivo. Joukkojen kohtalo.

Glaukus kääntyi säälien, mutta kauhistuen pois tästä näystä, otti Ionen jälleen syliinsä ja juoksi pitkin katuja, jotka yhä olivat kirkkaasti valaistut. Mutta äkkiä synkkä varjo levisi kaiken yli. Vaistomaisesti hän kääntyi tarkastamaan vuorta ja kas! toinen noista suunnattomista kärjistä, joihin vuoren huippu oli jakaantunut, horjahteli sinne tänne ja kaatui vihdoin sanoin kuvaamattomalla ryskeellä perustukseltaan alas ja vyöryi valtavana tuli virtana vuoren rinnettä alas. Samalla hetkellä tuprahti vuoresta pilvi yömüstintä sauhua, joka jälleen peitti kaiken synkkään yöhön, ilman, meren ja maan.

Taas — ja yhä — yhä uudestaan entistä tiheämmät tuhakuurot tekivät verestä hävitystyötään kaduilla. Pimeys kietoi vielä kerran kaiken huntunsa; ja Glaukuskin, jonka uljas sydän tähän asti oli epätoivoisena ponnistellut vaaroja vastaan, vaipui erään holvatun kaaren alle ja kietoen käsivartensa Ionen ympäri — raunioissakin hänen morsiamensa — hän odotti alistuneena kuolemaa.

Sillävälin oli Nydia, joka tungoksessa oli joutunut erilleen Glaukuksesta ja Ionesta, turhaan yrittänyt löytää heidät jälleen. Turhaan hän oli sokeille ominaisella, valittavalla äänellä huudellut; ilma oli täynnä tuhansia, itsekkäämmän kauhun synnyttämiä huutoja. Yhä uudelleen ja uudelleen hän palasi samalle paikalle, missä he olivat eronneet — löytääkseen hävinneet toverinsa, pysäyttäen jokaisen pakolaisen ja kysyen näiltä Glaukusta — mutta kaikki kiiruhtivat kärsimättöminä ja hajamielisinä, äänettöminä ohi. Saattoiko kukaan tällaisena hetkenä ajatella naapuriaan? Yleisen kauhun näyttämöllä ei mikään lienekään kamottavampaa kuin sen synnyttämä luonnoton itsekkäisyys. Vihdoin Nydian mieleen juolahti lähteä etsimään tovereitaan merenrannalta, koska aiemmin oli päätetty hakea sitä tietä pelastumismahdollisuutta. Ohjaten askeliaan sauvalla, joka hänellä aina oli mukanaan, hän kulki eteenpäin, uskomattoman taitavasti vältellen kaduille kasaantuneita raunioita ja röykkiöitä ja löysi helposti (hänelle oli nyt onneksi hänen tottuneisuutensa ikuisen pimeyteen, tottumus, joka tavallisessa elämässä on niin surkea onnettomuus!) lähimmän merenrannalle vievän tien.

Tyttöparka! Hänen rohkeuttansa oli ihana seurata! Ja kohtalo näytti tukevan hänen avuttomuuttaan! Kuumat vesipisarot eivät koskeneet häneen, vaikka hän sateessa kulkikin; suuret kivenlohkareet ruhjoivat katukäytävää hänen ympärillään, mutta säästivät tuota hentoa olentoa; ja kun kevyttä tuhkaa putoili hänen päälleen, ravisti hän sen helposti pois[107] ja jatkoi rohkeana matkaansa.

Heikkona, vaarojen uhkaamana, mutta pelotonna, vain yhden ajatuksen kannustamana hän oli todella harhailevan Psyken vertauskuva. Hän oli kuin Toivo, joka vaelsi Varjon metsässä; oli kuin Henki itse — yksinään, mutta pelkäämättä taivaltaen elämän vaarojen ja vaivojen seassa!

Yhtämittaa hän kohtasi onnettomuustovereita, jotka pimeässä harhailivat, kiiruhtaen salamien hetkittäisessä loimossa eteenpäin, ja vihdoin muuan tuohuksia kantava joukko törmäsi täydellä vauhdilla häneen, ja hän kaatui kumoon.

»Mitä!» yksi joukosta huudahti, »siinähan on minun kunnan sokea tyttöni! Bakkus vieköön, häntä ei saa jättää tuohon! Ylös, tessalitar! Kas noin. Oletko haavottunut? Hyvä on! Tule mukaamme! Olemme menossa merenrannalle.»

»Oi, Sallustus, tunnen äänesi. Jumalten olkoon kiitos! Glaukus! Glaukus! Oletko nähnyt häntä?»

»En. Hän on nähtävästi jo kaukana kaupungista. Jumalat, jotka pelastivat hänet leijonan kynsistä, pelastavat hänet kyllä tultasyöksevän vuoren vaaroista.»

Rohkaisten täten Nydiaa tuo hyväsydäminen epikurolainen talutti häntä mukanaan rannalle päin, eikä hän saanut välittää Nydian kiihkeistä rukouksista, että hän viipyisi vielä jonkun ajan paikalla etsiäkseen Glaukusta. Ja epätoivossaan Nydia yhä huuteli tuota rakasta nimeä, joka keskellä luonnonvoimien rajua ryskettä kaikui suloisena soittona hänen korvissaan.

Aikaisemmin kuvaamamme valoilmiö, laavavirtojen purkaukset ja maanjäristys sattuiivat jotenkin samaan aikaan, jolloin Sallustus joukkoineen saapui kaupungista suoraan satamaan vievälle tielle. Täällä heidät pysäytti tiheä ihmisjoukko, jossa varmaankin oli puolet kaupungin asukkaista. Tuhansittain heitä harhaili muurien ulkopuolella leviävillä kentillä, ja kaikki olivat epätietoisia minne paeta. Meri oli pakoutunut rannalta; ja nekin, jotka olivat merelle uskaltaneet, kauhistuivat niin luonnonvoimien väkivaltaista raivoa, aaltojen merenrannalle viskaamien merihirviöiden kamottavaa näköä, vuoren sinkoamien kivenlohkareitten kaameita mäiskähdyksiä mereen, että palasivat rannalle pitäen maaturvaa sittenkin parempana kahdesta valittavana olevasta pahasta. Näin nyt kaksi virtaa, toinen merelle pyrkivä, toinen sieltä palaava seisovat vastakkain, kaikki olivat hapuilevia ja epätoivossaan eivätkä tunteneet suurta lohtua edes suuresta lukumäärästään.

»Tuli hukuttaa maailman», virkkoi muuan vanha mies, jolla oli stoalaisen koulukunnan pitkä väljä viitta yllään. »Stoalainen ja epikurolainen viisaus on sitä ammin jo ennustanut, ja hetki on nyt tullut!»

»Niin, hetki on tullut!» luja, juhlallinen, peloton ääni huudahti.

Ympärilläseisojat katselivat kummissaan ympärilleen. Ääni kuului ylhäältä. Puhuja oli Olintus, joka kristittyjen ystäviensä kanssa seisoj jyrkällä kummulla; sille olivat ensimmäiset kreikkalaiset siirtolaiset rakentaneet Apollon temppelin, mutta nyt se oli jo ajanhampaan kuluttama ja miltei raunioina. Hänen puhuessaan ilmaantui se häikäisevän kirkas valoilmiö, joka oli Arbakeen kuoleman ennustajana, ja loi räikeän hohteensa suunnattomaan, kauhistuneeseen, hengittämättömään väkijoukkoon. Ei koskaan ole yhdessä ryhmässä nähty niin paljon epätoivon synkistämää piirteitä! — ei koskaan mikään inhimillinen kokous ole saanut katseltavakseen sellaisia kauhuja ja kuolemanhirmuja! — eikä milloinkaan, kunnes viimeinen pasuuna pauhaa, liene sellaista väkijoukkoa koolla! Ja tämän joukon yläpuolella kohosi Olintuksen vartalo kohotetuin käsin ja ennustajan elein tulenliekkien eloisassa loimossa. Ja joukko tunsu miehen, jonka se oli tuominnut metsänpedon kynsiin — *silloin* hän oli heidän uhrinsa — *nyt* heidän varottajansa; ja taas kaikui hiljaisuudessa hänen juhlallinen äänensä:

»Hetki on tullut!»

Kristityt toistivat huutoa. Niinkuin kaiku se kulki joukon laidasta laitaan — vaimot ja miehet, lapset ja vanhuksut sitä toistivat, eivät äänekkäästi, vaan kumeana mutinana. »*Hetki on tullut!*»

Samassa silmänräpäyksessä kaikui ilmassa kimeä, vihlova kiljaisu, ja erämaan villi tiikeri syöksähti väkijoukkoon ajatellen sekin vain omaa pelastustaan ja raivaten tietä hajaantuvan joukon läpi. Ja silloin tapahtui maanjäristys — ja pimeys kätki kaikki syliinsä!

Ja uusia pakolaisia saapui yhä. Arbakeen orjat kantoivat yhä aarteita, jotka eivät enää olleet heidän isäntänsä omaisuutta. Vain yksi tuohus enää paloi. Sitä piteli Sosia, ja kun sen valo osui Nydian kasvoille, tunsu hän tessalittaren.

»Mitä apua sinulla nyt on vapaudestasi, sokea tyttö?» orja kysyi.

»Ken olet? Tiedätkö mitään Glaukuksesta?»

»Kyllä, näin hänet joku hetki sitten.»

»Siunattu olkoon pääsi! Missä?»

»Hän makasi forumilla riemukaaren alla — kuolleena tai kuolevana! — seuraten kai pian Arbakesta,

jota ei enää ole!»

Nydia ei puhunut enää mitään. Hän hiipi Sallustuksen rinnalta; notkeasti hän pujottautui joukon läpi ja lähti jälleen kaupunkiin. Hän saapui forumille — riemuportille; hän kumartui — hän hapuili käsillään! — hän huusi Glaukuksen nimeä.

Heikko ääni vastasi. »Ken kutsuu minua? Varjojen äänikö? Tule, olen valmis!»

»Nouse, seuraa minua! Tartu käteeni! Glaukus, sinä pelastut!»

Ihmetellen ja taas yhtäkkiä alkaen toivoa Glaukus nousi. »Nydia taaskin? Ah! Olet siis pelastunut?»

Hänen äänensä hellä sointu kouristi tessalitarparan sydäntä, ja hän siunasi itsekseen Glaukusta siitä, että hän oli häntäkin ajatellut.

Puolittain kantaen, osaksi tukien Ionea Glaukus seurasi opastaan. Ihmeteltävän varovasti tämä vältteli katuja, jotka veivät äskeisen väkijoukon luokse ja koetti toista tietä päästä rannalle.

Useasti levättyään ja monet vaivat kestettyään he saapuivat vihdoinkin rannalle ja liittyivät joukkoon, joka rohkeampana kuin muut oli päättänyt uskaltaa mitä muuta tahansa kuin jäädä nykyiselle kauhunnäyttämölle. Pimeässä he astuivat laivaan; mutta kun he olivat päässeet rannasta, näkivät he vuoresta purkautuneiden tulivirtojen jälleen heittävästä punertavaa hohdettaan aalloille.

Lopen uupuneena Ione nukahti Glaukuksen rinnoille, ja Nydia makasi hänen jaloissaan. Tomua ja tuhkaa satoi yhä aalloille, ja laivan kansikin peittyi. Tämä valkoinen sade kulki tuulen kannattamana kaukaisille rannoille saakka. Ihmetellen katseli sitä musta afrikalainen, ja kuuluu se huomattun Syyrian ja Egyptinkin antiikkisilla rannoilla asti.[108]

10 LUKU.

Seuraavana aamuna. — Nydian loppu.

Leutona, kauniina valkeni vihdoinkin aamuhämärä värähteleville aalloille — tuulet olivat tauonneet — usvat haihtuivat vähitellen tuon herkullisen meren hohtavalta sinipinnalta! Idässä näkyi yhä punertavia ruusunhohtoisia pilviä, jotka ennustivat päivän koittoa; valo otti jälleen valtikan käteensä. Mutta sankkana ja synkkänä riippui etäällä ilmassa yhä sama hävittävä pilvi, jonka punaiset, yhä heikommin ja heikommin palavat juovat ilmaisivat, ettei »Poltettujen kenttien» kiehuva tuli vielä ollut sammunut. Suloisia rantoja koristavia valkeita seiniä ja hohtavia pylviä ei enää ollut. Autiot ja tyhjät olivat rannat, joilla äsken olivat olleet Herkulaneumin ja Pompeijin kaupungit. Meren suosikit oli riistetty sen syleilystä! Vuosisadan toisensa jälkeen tuo mahtava äiti ojentelee sinisiä käsivarsiaan eikä tavota niitä — surullisena se huuhtelee kadonneitten hautakumpuja!

Laivamiehet eivät nyt kuten tavallisesti riemuiten tervehtineet päivännousua — se olikin koittanut niin hiljalleen, ja he itse olivat liian väsyneitä riemuitakseen, mutta syvä kiitoshuokaus kuului näiden pitkän yön valvoneiden huuilta. He katselivat toisiaan ja hymyilivät; he voimistuivat; he tunsivat yhä elävänsä maailmassa ja että Jumala oli heidän auttajansa! Ja tietäessään pahimman nyt olevan ohi uupuneimmat vaipuivat syvään uneen. Aamuhämärässä he nauttivat sitä lepoa, mitä heillä ei ollut yöllä ollut, ja laiva kulki kevyesti pehmeillä aalloilla. Kaukana näkyi muitakin laivoja, jotka nähtävästi myöskin olivat täynnä pakolaisia, ne näyttivät liikkumattomilta, mutta silti ne liukuivat eteenpäin. Oli turvallista ja toivon tunnetta herättävää katsella niiden siroja mastoja ja hohtavanvalkeita purjeita. Kuinka monta rakasta, kuolleeksi luultua ystävää olikaan noilta laivoilta turvan saanut.

Kaikkien rauhallisesti nukkuessa Nydia nousi hiljaa ylös. Hän kumartui Glaukuksen yli; hän tunki poskillaan toisen syvän hengityksen; varoen ja hellästi hän suuteli kreikkalaisen otsaa — huulia, tapaili hänen kättään — se oli tarttunut Ionen käteen; hän huoautti raskaasti, ja hänen kasvonsa synkkenivät. Vielä kerran hän suuteli Glaukuksen otsaa ja hiuksillaan hän kuivasi sille laskeutuneen yöllisen kosteuden. »Jumalat siunatkoot sinua, atenalainen!» hän mutisi. »Ole onnellinen rakastettusini kanssa! Muistele joskus Nydiaa! Ah! Hänellä ei ole enää mitään tehtävää tässä elämässä!»

Näin sanoen hän kääntyi pois. Hän hiipi hiljaa *foria* eli laivan reunaa pitkin sen toiseen päähän, pysähtyi ja kumartui tuijottamaan syvyyteen; viileä viima huokui sieltä hänen polttavalle otsalleen. »Se on kuoleman suudelma», hän sanoi, »se on tervetullut». Leuto ilma hyväili hänen aaltoilevia hiuksiaan;

hän työnsi ne kasvoiltaan ja kohotti katseensa — niin herkkänä ja niin valottomana — kohti taivasta, jonka lempeitä piirteitä hän ei ollut koskaan nähnyt.

»Ei, ei!» hän sanoi puoliääneen, miettiväisesti. »En voi tätä enää kestää; tämä on kateellista, paheellista rakkautta — se järkyttää koko olemukseni pohjiaan myöden! Voisin häntä jälleen loukata — kurjaa minua! Olen pelastanut hänet — kahdesti pelastanut — onnellista, onnellista! Miksen nyt *kuolisi* onnellisena? Hänen pelastuksensa on viimeinen iloinen ajatukseni! Oi, pyhä meri! Kuulen sinun kutsuvan äänesi; siinä on helähtävä ja iloinen sointu. Sanovat sinun syleilyäsi kunniaattomaksi — että sinun uhrisi eivät pääse kohtalonkovan Styksin yli. Olkoon niin! En halua tavata häntä Hadeksessa, sillä kohtaisin hänet *tuon toisen* kanssa! Lepoa! Lepoa! Lepoa! Ei ole muuta Elysiumia minunlaiselleni sydämelle!»

Merimies, joka oli uinahtanut kannelle, oli kuulevinaan veden loiskinaa. Unisena hän katseli ympärilleen. Hän oli näkevinään jotakin valkoista aalloilla, mutta se hävisi samassa tuokiossa. Hän pyörähti jälleen nukkumaan ja uneksi pian kodistaan ja lapsistaan.

Kun rakastuneet heräsivät, ajattelivat he ensin toisiaan ja sitten heti Nydiaa. Häntä ei löydetty — ei kukaan ollut nähnyt häntä yön jälkeen. Kaikki laivan sopet tarkastettiin — ei jälkeäkään hänestä. Alusta loppuun saakka salaperäisenä tuo sokea tessalitar oli hävinnyt elävien maailmasta! He arvasivat hänen kohtalonsa, ja Glaukus ja Ione puristautuivat lähemmä toisiaan (he olivat nyt toistensa maailma) ja unohtaen oman pelastumisensa he itkivät Nydiaa kuin kuollutta sisartaan.

VIIMEINEN LUKU. LOPPU.

Glaukuksen kirje Sallustukselle, kymmenen vuotta Pompeijin hävityksen jälkeen.

Atena.

»Glaukus rakkaalle Sallustukselleen — tervehtien ja menestystä toivottaen! — Kehotat minua saapumaan Roomaan sinua katsomaan; ei, Sallustus, tule sinä ennemmin tänne. Atenaan! Olen vannoutunut irti keisarien kaupungista, sen melusta ja turhista iloista. Aijon lopun ikäni elää synnyinmaassani. Hävinneen suuruutemme henki miellyttää minua enemmän kuin teidän loistavan ylellinen elämännenne. Pyhät holveikkomme ja arvokkaat varjostomme viehättävät minua enemmän kuin mikään muu paikka. Ilissuksen öljypuulehdoissa kuulen runouden ääniä — Fylen kunnailta leijuvat hämärän pilvet näyttävät minusta kadotetun vapautemme käärinliinoilta — sanansaattajilta, jotka ennustavat uuden päivän koittoa! Hymyilet innostukselleni, Sallustus — mutta onhan parempi toivoen kahleita kantaa kuin tyytyen kuunnella niiden kalinaa. Väität, että minun on mahdotonta entisen loiston luhistuneilla raunioilla iloita elämästä. Kuvaillet minulle nautiskellen Rooman loistoa ja keisarihovin ylellistä elämää. Sallustus ystäväni, *'non sum qualis eram'*, en ole enää se, mikä ennen! Kohtalokas elämäni on jäädyttänyt nuoruuteni kuuman veren. Terveytteni ei ole saanut takaisin entistä joustavuuttaan siitä asti, kun se sai tuta myrkkijuoman vaikutusta ja nääntyi rikosvankilan usvissa. En voi mielestäni karkottaa synkkää muistoa Pompeijin viimeisestä päivästä — noista hirveistä hävityksen jäljistä! — Rakas Nydiamme! Olen pystyttänyt hänen muistokseen patsaan ja katselen sitä joka päivä työhuoneeni ikkunasta. Usein häntä muistelen — kunnioitan hänen uskollisuuttaan — ja ajattelen hänen salaperäistä kuolemaansa. Ione poimii kukkia, mutta minä itse seppelöin niillä hänen muistopatsaansa. Hän ansaitsi kyllä muistomerkin itselleen Atenaan.

»Mainitset kristinuskon saavan yhä uusia kannattajia Roomastakin. Sallustus, uskon sinulle salaisuuteni: olen vakavasti mietiskellyt tuon uskon oppeja — olen sen omaksunut. Pompeijin kauhujen jälkeen tapasin jälleen Olintuksen — joka silloin tosin pelastui, mutta ah! vain hetkeksi, sillä myöhemmin hän joutui vääjäämättömän intonsa marttyyriksi. Hän opetti minua pelastuksessani leijonan kynsistä ja maanjäristyksessä näkemään tuntemattoman Jumalan voimaa. Kuuntelin — uskoin — rukoilin! Minun oma, nyt enemmän kuin koskaan rakastamani Ione on omaksunut saman uskon — Sallustus, uskon, joka valaisee tulevaa elämää, varjoo sen pyhällä hohteellaan niinkuin laskevan auringon säteet nykyistä! Tiedämme, että olemme yhtä henkeä, yhtä lihaa nyt ja iankaikkisesti. Vuodet vierivät, tuhkammekin on hajonnut, maakin on tuhoutunut, mutta ikuisesti ja kuolemattomana kiertää sielumme — häviämättömänä — muuttumatta! Ja niinkuin aurinko antaa elämän maalle, samoin hyve antaa kuolemattomuudelle onnellisuuden, ja se hyve on Jumalan kasvojen kirkasta hymyä. Tule tänne, Sallustus, tuo mukanasasi Epikuroon, Pytagoraan, Diogeneen oppineet teokset; varaudu puolustautumaan, ja kävellessämme Akademian puistoissa antakaamme varmemman ohjaajan kuin

minkä isiltämme koskaan olemme saaneet selvittää itsellemme elämän ikuisimmat arvotukset ja ihmishengen todellisen olemuksen.

»Ione — sitä nimeä lausuessani sydämeni sykähtää — Ione istuu vieressäni tätä kirjottaessani. Nostan silmäni ja näen hänen hymyilevän. Aurinko hohtaa Hymettos-vuorella ja puutarhastani kuulen mehiläisten surinaa. Olenko onnellinen? kysynet. Oh! Mitä voi Rooma tarjota senarvoista, mitä omistan Atenassa? Täällä kaikki saa pyhimät tunteet väräjämään — puut, vedet, kunnaat, pilvet, kaikki ovat atenalaista! Ihanaa, vaikka surunsekaista — se on runouden äitiä, se on maailman viisautta. Hallissani näen esi-isieni marmoripatsaat. Gerameikoksessa säilytän heidän tomunsa! Kaduilla tapaam Feidiaan käsialaa, tunnen Perikleen henkeä. Harmodios, Aristogeiton — *ne* ovat kaikkialla; mutta ovatko ne myöskin sydämissämme? — *minun* sydämeistäni ne eivät ainakaan koskaan häviä! Jos mikään koskaan saa minut unohtamaan, että olen atenalainen ja etten ole vapaa, voi sen tehdä rakkaus, Ionen valvova, elävä, syvä rakkaus; — rakkaus, jonka uusi uskomme on tehnyt entistä kiinteämmäksi — rakkaus, jota kaikkein parhaimmatkaan runoilijamme eivät ole osanneet oikein kuvata; sillä uskontoon yhtyneenä se on vain uskontomme osa; se on tulvillaan puhtaita, ylimaallisia ajatuksia, me toivomme, että se kestää ikuisesti ja me hoidamme sitä puhtaana ja tahrattomana, jotta emme häpeä tunnustaa rakkauttamme Jumalalle. Siinä on uusi muoto synkän tarinan kertomista Amorista ja Psykestä — siinä on todella henki, joka lepää lemмен käsivarsilla! Ja jos rakkautemme osaa lauhduttaa intoani pyrkiä vapaaksi, vielä paremmin uskontoni siihen pystyy; sillä jos joskus tarttuisinkin miekkaan, antaisin sotahuudon kaikua ja rientäisin uudelle Maratonille (mutta voitottomalle Maratonille!), tuntisin itseni toivottomaksi ajatellessani isänmaani voimattomuutta musertamaan Rooman iestä ja huomattessani, että tämä maailma on vain elämän alku — että muutamien vuosien maine on vain hitunen ikuisuudesta — ja ettei ole todellista vapautta, ennenkuin sielu on päässyt ruumiin kahleista ja päässyt paikan ja ajan mittaamattomuuksien perilliseksi. Ja sittenkin, Sallustus, joku pisara vanhaa, kevyttä kreikkalaista verta on sekaantunut uuteen uskooni. En voi hyväksyä niitä, jotka pauhaavat kirousta ja kadotusta kaikille niille, joilla ei ole sama usko, mikä heillä. En kiroa toisen uskoa — rukoulen Suurta isää hänet *kääntämään*. Tämä suopeuteni on monissa kristityissä herättänyt epäluuloa minua kohtaan; mutta annan heille anteeksi, ja kun en julkisesti loukkaa suuren joukon ennakkoluuloja, on minulla hyvä tilaisuus suojella veljiäni, milloin lain ankuruus heitä uhkaa tai milloin he saisivat tuta liiallisen intonsa johdonmukaiset seuraukset. Kun suopeus kerran on vain inhimillisen avuliaisuuden seuraus, on se samalla suurin hyvätyö tulevaa autuutta rakennettaessa.

»Tällaista siis, oi Sallustus, on elämäni — ja tämäntapaisia ajatukseni. Ne opettavat minua elämään onnellisena ja tyynenä odottamaan kuolemaa. Entä sinä, Epikuroon hyväsydäminen, ystävällinen valvatti —, mutta tule tänne ja katso silloin itse, minkälaista on ilomme, minkälaisia toiveemme; ei keisarillisten juhlien loisto, ei sirkuskansan riemu, ei meluisa forum-elämä, eivät kauniit teatterinäytännöt, eivät ylelliset puutarhat, eivät Rooman veltostuttavat kylpylät enää tunnu sinusta yhtä tukevilta elämänperusteilta kuin se onnellinen elämä on, jonka johdosta sinä säälit atenalaista Glaukusta — Hyvästi!»

* * * * *

Miltei seitsemäntoista vuosisataa myöhemmin[109] Pompeijin kaupunki kaivettiin äänettömästä haudastaan. Kaikki siinä vielä eli himmentymättömin värein; sen seinät olivat kuin eilen maalatut — ei yhtään vaalennutta laikkaa sen mosaiikkipeitteillä latioilla — forumilla yhä keskentekoiset pylväät ikäänkuin työmiesten käsistä jääneinä — sen puutarhoissa olivat pyhät kolmijalat — sen halleissa aarrearkut — sen kylpylöissä pääharjat — sen teattereissa pääsyliput — sen huoneissa täydelliset kalustot ja lamput — sen trikliniumeissa juhlien jätteitä — sen makuusuojissa hajuvesiä ja ammoinkuolleitten kaunotarten somistustarpeita — ja kaikkialla niiden ihmisten luurankoja ja luita, jotka kerran olivat elävinä pyörinä tuossa loiston ja hovin koneistossa.

Diomedeen huvilan maanalaisesta kellarista löydettiin aivan oven vierestä 20 luurankoa (niiden joukossa myöskin lapsen luut), kaikki hienon tuhkan peitossa; tuhkaa oli hiljalleen valunut ovenraoista, kunnes se oli täyttänyt koko huoneen. Siellä oli myöskin jalokiviä ja rahoja ja kynttelikköjä ja sammioon kovettunutta viiniä, jota nähtävästi oli aijottu pidentämään uhattua elämää. Kovettunut hiekka on muodostanut aivankuin muotin ruumiitten ympärille; ja kulkija voi vielä nytkin katsella naisen niskan ja nuorien, kauniinpyöreiden rintojen jäljennöstä — onnettoman Julian muistomerkkiä! Kellari on nähtävästi vähitellen täyttynyt rikkipitoisella ilmalla, kaikki ovat rynnistäneet ovelle ja huomanneet sen kallionlohkareitten telkimäksi, ja siinä ponnistellessaan kaikki ovat tukehtuneet.

Puutarhasta tavattiin luuranko, jonka luisevat sormet yhä pitelivät avainta ja jonka vieressä maassa oli rahalipas. Arvellaan sen olleen talon isännän — onnettoman Diomedeen, joka nähtävästi on yrittänyt paeta puutarhan kautta, mutta on ehkä läkähtynyt sinne, tai on pudonnut kivi hänet murskannut. Hopeisten maljojen ääressä, lähellä, oli toinen luuranko, luultavasti jonkun orjan.

Sallustuksen ja Pansan talot, Isiksen temppeli salahuoneineen — josta käsin papit lausuvat

oraakkeliennustuksiaan — ovat yhä vieläkin pystyssä uteliaitten katseltavana. Erästä temppelehuoneesta löydettiin suuri luuranko, jonka vierellä oli kirves; kaksi seinää oli jo kirveellä puhkaistu — uhri ei ollut jaksanut enempää. Kaupungin keskiosasta löydettiin toinen luuranko, jonka ympärillä oli suuri rahakasa ja Isiksen pyhäkön salaperäisiä koristuksia. Kuolema oli ahneenkin tavannut, ja Kalenus ja Burbo olivat saaneet samanlaisen lopun! Kun kaivajat perkkasivat erästä röykkiötä, löysivät he luurangon, jonka pirstoutunut pylväk oli leikannut kaha poikki. Pääkallo oli silmiinpistävä kehittyneenä ja niin merkillinen sekä henkisten ominaisuuksien tyysijana että ulkoisilta muodoiltaan, että se on aina herättänyt erikoisia ajatuksia Spurgheimin teorian hyväksyvissä matkailijoissa. Vielä nytkin, vuosisatojen perästä kulkijalla on tilaisuus katsoa noihin suuriin aukkoihin, joiden takana, monimutkaisissa sokkeloissa kerran ajatteli, uneksi Arbakeen, egyptiläisen henki. Muuan muukalainen kaukaisesta ja barbaarisesta saaresta, jonka nimeä muinaiset roomalaiset eivät voineet kylmästä värisemättä kuulla lausuttavan, vaelteli kerran ihanan Kampanian viljavilla kentillä tutkistellen sen yhteiskuntaelämän monivivahteisia todistuskappaleita, joka ikipäiviksi on hävinnyt — ja kirjotti tämän kertomuksen.

VIITTESELITYKSET:

[1] Laena, Aristogeitonin sankarillinen lemmitty, puri häntä kidutettaessa kielensä poikki, jottei tuska saisi häntä ilmaisemaan Peisistratoon poikia vastaan suunniteltua salaliittoa. Pausaniuksen aikana pystytettiin Atenaan hänen kunniaakseen naarasleijonan kuvapatsas.

[2] Roomalaisilla ei ollut suojia vain yötä, vaan myöskin päivällisiä lepoetkiä varten (cubicula diurna).

[3] Rooman komeissa palatseissa oli taulukokoelmahuone yhdistetty atriumiin.

[4] Jos oli järjestetty suuri juhla, syötiin tavallisesti atriumissa.

[5] Tablinumin saattoi siis kokonaan sulkea.

[6] Sitruunapuu oli siihen aikaan arvokkain puulaji — se ei ole kuitenkaan nykyajan sitruunapuuta. Oppinut ystäväni W. S. Landor ja jotkut muutkin ovat koettaneet todistaa, että se on ollut mahonkia.

[7] Canes tai canicutes oli noppapelin matalin heitto.

[8] Hermekselle.

[9] Sulottarille.

[10] Euripides.

[11] Mässäykset ja noppapeli.

[12] Pompeijin kaivaukset ovat poistaneet sen muinaistutkijain keskuudessa kauan vallinneen harhaluulon, etteivät roomalaiset muka tunteneet lasi-ikkunoita; niiden käyttö ei kuitenkaan ollut yleinen keski- ja alaluokan yksityisasunnoissa.

[13] Ehkä kuitenkin vain kiinalaista posliinia — vaikka tätä väitettä onkin monta kertaa vastustettu.

[14] Paikka, johon kuolleet tai kuolettavasti haavotetut arenalta viedään.

[15] Näytelmästä »*Miles Gloriosus*» I näyt. Vapaasti nykyaikaisesti käännettynä: hän on palvellut Raivoisaa Bombastesta.

[16] Eivät vain alhaissyntyiset naiset joskus esiintyneet taistellen amfiteatterissa, vaan jotkut ylhäisemmätkin ottivat osaa tähän raakaan leikkiin.

[17] Hän on saanut tarpeekseen.

[18] Neptunuksen pojalla tarkoitettiin hurjaa, hillitöntä ihmistä.

[19] Tessalialaiset orjakauppiat olivat kuulut siitä, että he usein ryöstivät arvohenkilöiden ja sivistyneitten lapsia. He eivät säästäneet edes omia maanmiehiään. Aristofanes ruoskii usein ja karvaasti tuota ihmisluokkaa sen harjottaman inhottavan ihmiskaupan johdosta.

[20] Hiukan enemmän kuin 2,000 markkaa.

[21] Lukija älköön sekottako sestert_ii_-muotoa sestert_ia_-muotoon. Yksi sestertia (sestertium) oli n. 26 markkaa, 1 sestertia (sestertius) n. 2 penniä.

[22] Ateneus: Oikea Kupidon temppeli on rakastuneitten asunto.

[23] Uskovainen kristitty voi tästä satunnaisesta yhtäläisyydestä tehdä aivan toiset johtopäätökset kuin egyptiläinen.

[24] Platon mukaan.

[25] Kuori löydettiin siitä talosta, joka tässä kertomuksessa on oletettu Glaukuksen taloksi. Onko se vielä tallella, en tiedä, mutta toivon ainakin niin olevan.

[26] Kreikkalaisten Flora.

[27] Sen niminen ihana taideteosmuisto on Borbonikon museossa. Kasvojen eleet ja ilmeen tuntehikkaisuus ovat parasta mitä vanhan ajan kuvanveistotaide voi meille tarjota.

[28] Terentius.

[29] Kun Sir Walter Scott William Gellin kera kävi Pompeijissa, oli hänen ainoa huomautuksensa huudahdus: »Kuolleitten kaupunki!»

[30] Stabiae ei ollut silloin kaupunki; mutta rikkaitten suosima huvilapaikka se kyllä oli.

[31] »Phlegrai campi», kulonpolttamat, autiot kentät.

[32] Viranomaiset ja klientit, jotka seurasivat suojelijoitaan, käyttivät vielä togaa, muut kansalaiset eivät sitä enää pukunaan pitäneet.

[33] Napolin museossa on tallella muuan vähän tunnettu piirros, joka kuvaa muuatta Pompeijin forumin laitaa, ja sitä kuvaa olen paljon käyttänyt tässä esityksessä. Nuorille lukijoilleni lienee hyväksi lohdutukseksi saada tieto, että »hissausjärjestelmä» on antiikkista alkuperää ja että sitä Pompeijin torilla harjotettiin julkisesti ja lainomaisella ankaruudella.

[34] Herakles. Suom. muist.

[35] Siitä huoneesta löydettiin useita rannerenkaita, käätyjä ja irtokiviä.

[36] Eräässä pompeijilaisessa piirroksessa on Pluto kuvattu samalla tavalla kuin vieläkin näkee pirua esitettävän. Plutolla on sarvet ja häntä. Mutta todennäköisemmin tällainen kuvaus on saatu salaperäisestä Panista, joka eleli autoilla seuduilla ja joka oli kaiken äkillisen ja hirveän kauhun synnyttäjä. Sen ulkoasu sopii hyvin pukinjalkaiseen saatanaan. Niissä kevytmielisissä ja loistavissa menoissa, joita Panin kunniaksi vietettiin, kristityt olivat näkevinään perkeleen vaikutusta.

[37] Jumalat varjelkoot!

[38] Kaupunginosassa on vieläkin ravintola, jonka muodot ovat hyvinkin kuvatun kaltaiset.

[39] »Ota vuoteesi ja käy» ei ollut (Sir W. Gell'in huomautusten mukaan) mikään kuvaannollinen puheenparsi.

[40] Suurissa juhlissa ja kilpailuissa käytettiin muhkeampia, nelipyöräisiä ajoneuvoja, joita sanottiin *pilentumiksi*.

[41] Oli heillä myöskin *sella* l. kantotuoli, jossa vain istuttiin.

[42] Vergilius. Suom. muist.

[43] Manalatar, kummittelijoiden, velhojen johtaja. Suom. muist.

[44] Larva oli vainajan henki, joka ei saanut Manalassa rauhaa, vaan joka liikkui ihmisilmoilla kummittelemassa. Suom. muist.

[45] Raivotar. Suom. muist.

[46] Roomalaiset (kuten ehkä kaikkikin vanhanajan kansat) pitivät käärmeitä erikoisen pyhinä, niitä hoidettiin kesytettyinä kotona, olivatpa usein aterioitaessakin mukana.

[47] Manala. Suom. muist.

[48] Autuaitten asunnot. Suom. muist.

[49] Manala. Suom. muist.

[50] Lienee tarpeetonta huomauttaa, että etruskit olivat kuuluisia tietäjiä. Arbakes piti heitä väärin alkuperältään egyptiläisinä. Mutta vanha-aika puolestaan piti egyptiläisiä maailman ihmeellisimpänä kansana, eikä nykyisinkään puutu tiedemiehiä, jotka herkkäuskoisina väittävät samaa.

[51] Hekaten tunnusesineet. Suom. muist.

[52] Vanhanajan kansanomaisen taikauskon mukaan tuli nymfin näkemisestä hulluksi.

[53] Kuuluu, Beneventumissa oleva noitien kokouspaikka. Siivekkäät käärmeet, jotka tällöin olivat mukana ja joita pitkän aikaa kunnioitettiin pyhinä, ovat luultavasti egyptiläisten taikauskon tuotetta.

[54] Ikivanha roomalainen laki epäsi tytärtä perimästä. Tätä lakia kierrettiin siten, että vanhemmat näennäisesti luovuttivat perinnön jollekin ystävälle ikäänkuin tyttären holhoojana; mutta holhooja saattoi jos tahtoi käyttää väärin saamaansa luottamusta. Tämä laki oli kuitenkin jo ennen tämän kertomuksen tapahtumista ehtinyt vanhentua.

[55] Lähteissä asuvat vedenneidot. Suom. muist.

[56] Minua kurjaa! Suom. muist.

[57] Tavallinen haukkumasana, sanasta *fur* (varas).

[58] Frygialainen tai jonialainen *attagen* oli roomalaisten mielestä erikoinen herkku. Se oli jokin lintulaji, hiukan raskaampi kuin tavallinen peltokana.

[59] »— candiduli divina tomacula parsi —» Juvenal XI. 355. Väkeväksi höystetty maukas kastikelaji.

[60] Arkimagirus oli ylikokin arvonimi.

[61] Sisiliassa tavataan ehkä ihanimmat perhoslajit.

[62] Vastenmielistä ja kutsumatonta vierasta sanottiin muscaksi (kärpäseksi).

[63] Mitraa pitivät miehetkin joskus päässään, sellaista henkilöä pidettiin naismaisena.

Mitra oli myssyntapainen päähine.

[64] Helikon on Keski-Kreikan vuoria. Sen rinteet lähteineen, lehtoineen olivat runottarien (muusain) palveluksen tyyssijoja. Suom. muist.

[65] Suurissa pidoissa naiset istuivat tuoleilla, miehet leposohvilla; vain tuttavallisissa perhejuhlissa kummallakin sukupuolella oli samanlaiset istuimet — syy on itsestään selvä.

[66] Manalan tuomareita. Suom. muist.

[67] Yleinen kampanialainen karkelo.

[68] Plutarchoon mukaan (Sympos. lib. I) näyttää siltä, kuin ei myrtin- tai laakerinoksa olisikaan kulkenut jokaisella, vaan että ensimmäisen leposohvan ensimmäinen mies ojensi sen toisen sohvan ensimmäiselle ja ensimmäisen toinen ojensi sen toisen sohvan toiselle j.n.e.

[69] Pompeijista on löydetty useita väärennettyjä arpanappuloita. Jotkut hyveet ovat myöhäsyntyisiä — mutta on valaisevaa, että kaikki paheet ovat ikivanhoja.

[70] Python oli kreikkalaisten mukaan lohikäärme, joka ahdisteli ihmisiä ja eläimiä. Suom. muist.

[71] Zefyros oli länsituuli, lempeä kevään airut, joka suosi kasvikunnan menestystä. Suom. muist.

[72] Nymfejä, jotka elelevät metsissä ja kallioilla.

[73] Bakkus. Suom. muist.

[74] Tämäntapaisesta stiluksesta on kehittynyt sittemmin italialaisten tikari.

[75] Kaunis nuorukainen, yön ja unen haltia, jota kuutar, Selene, salavihkaa suutelee. Suom. muist.

[76] Kreikk. Asklepios oli: lääketieteen jumala. Suom. muist.

[77] Pliniuksen kirjeet II, 12; V. 4, 13.

[78] Th, kuolemansanan (Thanatos) alkukirjain oli kreikkalaisten mielestä ratkaiseva kirjain, kuten roomalaisten C.

[79] Jos syytetty sai takaajan (takuuta sanottiin *vas'iksi*), vietiin hänet vankilaan vasta senjälkeen kuin päätös oli tehty.

[80] Se olikin enemmän kreikkalainen kuin roomalainen tapa; mutta lukijalle huomautettakoon, että Suur-Kreikassa kreikkalaiset muodot ja ennakkoluulot olivat sekaantuneet roomalaisiin.

[81] Kunnes hautajaismenot oli toimitettu, harhaili sielu yli pääsemättä Styks-virran rannalla.

[82] Plinius 37.

[83] Karon, joka kuljetti vainajat Styks-virran yli. Suom. muist.

[84] Ikuiset hyvästit.

[85] Ylhäisten taloissa oli useilla huoneilla oma orjansa.

[86] Kauppakojuja, joissa myyskenneltiin hajuvesiä.

[87] Vaitiolon jumala.

[88] Lintujen arveltiin tietävän kaikki salaisuudet. Sama taikausko elää vieläkin länsimaissa ja elää tavallaan pohjoismaisissa tarustoissakin.

[89] Rooman kotka.

[90] Plinius kertoo, että vähää ennen Vesuviuksen purkausta kirkkaalta taivaalta välähtänyt salama oli surmannut erään »municipali decurionin.»

[91] Kuten jo jossakin olen huomauttanut, kokoonnuttiin atriumiin tavallista suurempaa juhlaa viettämään.

[92] Kolme osatarta.

[93] Voi helposti kuvitella, että Napolin lähellä olevan Grotta del Canen (koiran luolan) höyryillä on samanlainen vaikutus.

[94] *Ekvitiit* istuivat aivan senaattorien takana.

[95] N. kaksituhatta markkaa.

[96] N. 20,000 markkaa.

[97] Gladiaattori, joka eli keisarin kustannuksella.

[98] Vastustajaa sanottiin *sekutoriksi* syystä, että hänen täytyi juuri silloin, kun toinen verkkonsa heitti, lähteä *ajamaan takaa* vastustajaansa, voidakseen satuttaa häneen, ennenkuin hän oli ehtinyt verkkonsa uudelleen selvittää.

[99] Verrattakoon Pompeijista löydetyin friisin kuparijäljennöstä, joka on julkaistu tätä kaupunkia koskevassa teoksessa: »Library of Entertaining Knowledge» vol. II s. 211.

[100] Ruokoa (calanus) käytettiin papyrukselle ja pergamentille kirjoitettaessa; stiluksella piirrettiin vahatauluille, metallilevyille j.n.e. Kirjeet kyhättiin joko vahatauluille tai papyrukselle.

[101] Tavallisesti käytettiin merimiehiä kiinnittämään amfiteatterin *velaria* paikoilleen.

[102] Pliniuksen mukaan.

[103] Vulkaanisia salamia. Tällaisia ilmiöitä havaittiin varsinkin v. 1779 purkauksessa, ja merkeistä päättäen niitä nähtiin siinäkin hirveässä tuhopurkauksessa, jota olemme kyenneet vaillinaisesti kuvaamaan.

[104] Useamman kuin yhden vartiosotilaan luuranko löydettiin vartiopaikoilta.

[105] Pliniuksen mukaan.

[106] Dio Kassiuksen mukaan.

[107] »Raskasta tuhkaa satoi päällemme, ja meidän täytyi se tuontuostakin ravistaa pois, muuten

olisimme nääntyneet ja hautautuneet sen alle.» Plinius.

[108] Dio Kassiuksen mukaan.

[109] Purkaus tapahtui v. 79; ensimmäinen kaivaus tehtiin v. 1750.

End of Project Gutenberg's Pompeijin viimeiset päivät, by Edward Bulwer-Lytton

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK POMPEIJIN VIIMEISET PÄIVÄT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.